I 7840

I

1954

CERCETĂRI FILOZOFICE

VOL. I

1954

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

CERCETĂRI FILOZOFICE ★ VOL. I

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ Nr. 4
BUCUREȘTI

C. 1854

Prețul Lei 7,50

I 7840

-- ULB 2014

CERCETĂRI FILOZOFICE

VOL. I

IAȘI 2022

712

PENTRU UZ INTERN

1954
EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

2570/959

1964

PREZENTA CULEGERE APARE SUB ÎNGRIJIREA INSTITUTULUI
DE FILOZOFIE AL ACADEMIEI R.P.R.

CUPRINS

Pag.

AL. MOLNAR, Ajutorul internaţionalist-proletar al Uniunii Sovietice factor hotărîtor în construirea socialismului în ţara noastră 5

C. I. GULIAN, Asupra concepţiei filosofice materialistic a doctorului Gheorghe Marinescu 39

AL. NICHITA, Lupta împotriva cosmopolitismului burghez, parte integrantă a luptei pentru pace şi socialism 87

S. GHIŢĂ, Concepţia filosofică şi materialistă a lui Ştefan C. Michăilescu şi lupta lui împotriva idealismului 135

RECENZII

A. A. RUBAŞEVSCHI : „Insemnătatea filosofică a moştenirii teoretice a lui I. V. Miciurin“ (O. Hoffmann) 193

AJUTORUL INTERNAȚIONALIST-PROLETAR AL UNIUNII SOVIETICE, FACTOR HOTĂRÎTOR AL CONSTRUIRII SOCIALISMULUI ÎN ȚARA NOASTRĂ

DE

AL. MOLNAR

Una din preocupările celor ce activează în domeniul filosofiei în Republica Populară Română este aceea de a analiza din punct de vedere teoretic diferitele aspecte ale luptei poporului nostru pentru făurirea regimului de democrație populară și pentru construirea socialismului.

Marxism-leninismul, întreaga operă a clasicilor marxism-leninismului, precum și experiența bogată a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, ne învață că analiza teoretică a diverselor fenomene sociale trebue să pornească dela luarea în condiserare a condițiilor istorice concrete în care ele s'au desfășurat și se desfășoară. De aceea, atunci când pornim la analiza teoretică a unor fenomene sociale cum sunt nașterea regimului de democrație populară și trecerea dela capitalism la socialism în țara noastră, trebue să analizăm mai ales însemnătatea deosebită a existenței Uniunii Sovietice și a ajutorului ei internațional proletar, care au constituit și constitue unul din factorii hotărîtori ai nașterii regimului nostru democrat-popular și a mersului lui victorios spre socialism.

Analiza rolului deosebit al Uniunii Sovietice, al ajutorului multilateral pe care ea l-a acordat și îl acordă în mod permanent țărilor de democrație populară este importantă și din punctul de vedere al educării masselor muncitoare în spiritul internaționalismului proletar și al adevăratului patriotism. A scoate în evidență faptul că eliberarea țării noastre de către Armata Sovietică a constituit condiția hotărîtoare care a înlesnit nașterea regimului democrat-popular în țara noastră, cât și faptul că ajutorul eco-

nomic, politic, cultural şi moral pe care Uniunea Sovietică îl acordă poporului nostru constitue un factor hotărîtor care asigură, uşurează şi grăbeşte victoria socialismului în ţara noastră, este un mijloc important pentru a sădi şi mai adânc în conştiinţa oamenilor muncii din ţara noastră sentimentul dragostei şi recunoştinţei faţă de Uniunea Sovietică.

Forţa lagărului democraţiei şi socialismului, de care se isbesc şi se sfarmă planurile cercurilor imperialiste războinice, constă printre altele tocmai în faptul că popoarele Chinei şi celorlalte ţări de democraţie populară formează un zid puternic în jurul Uniunii Sovietice, că popoarele din întreaga lume văd în unitatea şi coeziunea de nesdruncinat a lagărului democraţiei şi socialismului chezăşia păcii, libertăţii şi independenţei lor. De aceea, a scoate în evidenţă ajutorul pe care Uniunea Sovietică l-a acordat şi îl acordă popoarelor din ţările de democraţie populară în lupta lor pentru apărarea păcii şi independenţei lor naţionale, pentru făurirea unei societăţi lipsite de exploatare, a unei vieţi fericite şi îmbelşugate, înseamnă a lămuri teoretic unul din factorii de bază ai tăriei şi coeziunii lagărului păcii şi socialismului şi a arăta perspectivele continuei lui întăriri, în ciuda încercărilor imperialiştilor şi ideologilor lor de a împiedeca mersul înainte al uriaşului front al luptătorilor pentru pace şi socialism.

★

Noile condiţii istorice care au făcut posibilă apariţia regimului de democraţie populară şi trecerea dela capitalism la socialism într'o serie de ţări din Europa şi Asia au fost create de victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, de întărirea Uniunii Sovietice, de victoria ei asupra fascismului german şi imperialismului japonez în cel de al doilea război mondial, victorie care a dus la adâncirea crizei generale a capitalismului şi la schimbarea radicală a raportului de forţe pe plan mondial în favoarea socialismului.

In perioada primului război mondial, mai ales ca urmare a desprinderii Uniunii Sovietice din sistemul capitalist, a început criza generală a capitalismului, s'a desfăşurat prima etapă a crizei generale. Victoria Revoluţiei din Octombrie a deschis era prăbuşirii inevitabile a sistemului capitalist mondial, a constituit începutul şi premiza revoluţiei mondiale. Totodată ea a creat primul stat al dictaturii proletariatului, care a devenit baza viguroasă şi făţişă a mişcării revoluţionare şi muncitoreşti mondiale, în jurul căruia s'a putut organiza frontul unic revoluţionar al proletarilor şi al popoarelor asuprite din toate ţările, împotriva imperialismului.

Lenin și Stalin au arătat că victoria proletariatului într'o singură țară trebue să constitue un mijloc pentru sprijinirea și grăbirea victoriei maselor muncitoare din celelalte țări. Afirmând unitatea și legătura indisolubilă dintre sarcinile naționale și cele internaționale ca o condiție esențială a eliberării proletarilor din toate țările, Lenin și Stalin au relevat că, așa după cum proletariatul din prima țară învingătoare a avut nevoie de sprijinul activ al proletariatului din celelalte țări pentru a putea instaura dictatura proletariatului și a o consolida, tot astfel, primul stat al dictaturii proletariatului trebue să acorde un sprijin permanent maselor muncitoare din celelalte țări în lupta lor pentru eliberarea de sub jugul exploatării capitaliste. Proletariatul care a cucerit puterea, arată Lenin, trebue să realizeze „...maximum din ceea ce se poate realiza într'o țară *pentru* desvoltarea, sprijinirea, trezirea revoluției în toate țările" [1]. Incă în 1924, I. V. Stalin arăta că desvoltarea revoluției mondiale, procesul de desprindere din sistemul capitalist a unui nou șir de țări, se va desfășura cu atât mai repede și mai temeinic, cu cât socialismul se va întări mai temeinic în prima țară biruitoare, cu cât această țară se va preface mai repede într'o bază a desfășurării continue a revoluției mondiale.

Popoarele asuprite și exploatate din întreaga lume au considerat și consideră primul stat socialist din lume drept „brigada de șoc" a mișcării revoluționare și muncitorești mondiale, conștiente fiind că succesele Uniunii Sovietice le vor ușura situația în lupta împotriva asupririi imperialiste și a exploatării capitaliste. Uniunea Sovietică a îndreptățit speranțele popoarelor și și-a îndeplinit cu cinste sarcinile ei internaționale în deosebi în perioada celui de al doilea război mondial, când, sdrobind tirania fascistă germană și japoneză, a salvat popoarele Europei și ale Asiei de primejdia robiei fasciste.

Victoria Uniunii Sovietice asupra fascismului german și japonez a creat condiții favorabile desprinderii unui nou șir de țări din sistemul capitalist, a dus la adâncirea crizei generale a capitalismului. Desprinderea revoluționară a unui nou șir de țări din sistemul capitalist trebue privită ca parte integrantă a unui proces istoric mondial și anume a desfășurării revoluției mondiale, al cărei început și premiză a constituit-o Revoluția din Octombrie.

In perioada celui de al doilea război mondial, o serie de țări din Europa de Sud-Est și din Europa Centrală, printre care și România, au fost eliberate de sub jugul fascismului de către Armata Sovietică, armata

---

[1] V. I. Lenin, Revoluția proletară și renegatul Kautsky. Ed. P. M. R., 1950, ed. a III-a, p. 75.

primului Stat Socialist din lume. Aceasta a avut o însemnătate hotărîtoare pentru desvoltarea ulterioară a acestor țări pe drumul democrației populare spre socialism. Eliberând de sub jugul fascist țările din Sud-Estul și din centrul Europei, Armata Sovietică a adus popoarelor acestor țări, pentru prima dată în istoria lor sbuciumată, o adevărată libertate și independență națională, a creat acestor popoare posibilitatea de a-și lua soarta în propriile lor mâini și de a-și făuri regimul politic cel mai corespunzător intereselor lor vitale.

Eliberarea țărilor din Sud-Estul și centrul Europei de către Armata Sovietică a împiedecat cercurile imperialiste anglo-americane de a organiza o intervenție armată împotriva acestor țări. După cum se știe, cercurile imperialiste anglo-americane au elaborat încă în timpul războiului planul așa numitei „variante balcanice". Scopul acestei „variante" era să împiedece eliberarea țărilor balcanice de către Armata Sovietică, urmând ca trupele americane și engleze să ocupe aceste țări în vederea menținerii lor în situația de țări dependente de statele imperialiste și de baze militare antisovietice, așa cum fuseseră între cele două războaie mondiale, cât și în vederea menținerii în aceste țări a regimului burghezo-moșieresc. Rapida înaintare a Armatei Sovietice eliberatoare în Europa a dat însă peste cap aceste planuri ale intervenționiștilor anglo-americani care jinduiau să ia locul hitleriștilor, să asuprească și să jefuiască în mod sistematic popoarele din această parte a Europei, așa cum făcuseră înainte de cel de al doilea război mondial.

Cercurile imperialiste americane și engleze, urmărind să înșele massele și să calomnieze Uniunea Sovietică și țările de democrație populară, încearcă să prezinte lucrurile în mod fals, afirmând că formele democrat-populare de guvernământ din țările Europei de Sud-Est și Centrale, ar fi fost, chipurile, impuse dinafară. Aceste afirmații contrazic faptele îndeobște cunoscute și situația reală din aceste țări. Încă din timpul desfășurării Marelui Război pentru Apărarea Patriei, I. V. Stalin, în numele Guvernului Uniunii Sovietice, a declarat: „Noi n'avem și nu putem avea asemenea scopuri de război ca acelea de a impune voința și regimul nostru popoarelor slave și altor popoare înrobite din Europa care așteaptă ajutor dela noi. Scopul nostru este de a ajuta aceste popoare în lupta lor de eliberare, împotriva tiraniei hitleriste și apoi de a le da deplină libertate de a se organiza pe pământul lor așa cum vor. Niciun fel de amestec în treburile interne ale altor popoare" [1].

[1] I. V. Stalin, Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei. Ed. P. M. R., 1953, ed. a III-a, p. 63—64.

Faptele dovedesc că, într'o serie de țări din Europa și Asia, regimul de democrație populară a luat naștere ca rezultat al luptei revoluționare dusă de popoarele respective nu numai împotriva claselor reacționare din interior, ci și împotriva imperialiștilor americani și englezi, adică tocmai împotriva acelora care au încercat să impună în aceste țări forme de guvernământ contrare voinței și intereselor masselor populare. Fiind în imposibilitate de a înfăptui o intervenție armată, cercurile imperialiste americane și engleze, urmărind să împiedice desfășurarea luptei masselor populare pentru făurirea unui regim cu adevărat democratic, au încercat să provoace războaie civile în țările din Sud-Estul și centrul Europei. Această încercare a cercurilor reacționare din S.U.A. și Anglia a fost zădărnicită de vigilența și lupta popoarelor din aceste țări în frunte cu partidele comuniste.

In România, după ce forțele patriotice conduse de Partidul Comunist, folosind condițiile favorabile create de înaintarea Armatei Sovietice eliberatoare, au doborît dictatura fascistă a lui Antonescu prin actul istoric dela 23 August 1944, lupta masselor populare pentru un regim de democrație populară s'a desfășurat în două etape. In prima etapă a revoluției democrat-populare, clasa muncitoare, condusă de Partidul Comunist, a dat bătălia pentru aliați, în deosebi pentru câștigarea aliatului principal, massele de bază ale țărănimii, demascând și izolând partidele burghezo-moșierești și pe social-democrații de dreapta ca partide trădătoare, antipopulare. Sub conducerea Partidului Comunist, massele populare au trecut la înfăptuirea reformei agrare, care a dat pământ țăranilor săraci și celor fără de pământ și a lichidat moșierimea ca clasă ; s'a trecut la nimicirea organizațiilor legionaro-fasciste și la democratizarea țării.

La cârma țării însă, după 23 August 1944 și până la 6 Martie 1945, s'au perindat trei guverne cu majoritate reacționară. Prin intermediul agenturilor lor de spionaj din România, cercurile imperialiste americane și engleze au sprijinit și au dirijat manevrele reacțiunii grupate în jurul regelui, încercarea coaliției reacționare, în frunte cu generalul Rădescu, de a organiza o lovitură de stat, bazată pe forță armată, împotriva forțelor democrat-populare. In planurile cercurilor imperialiste, declanșarea unui război civil trebuia să servească drept pretext pentru organizarea unei intervenții armate în România. Condițiile favorabile create în urma eliberării țării de către Armata Sovietică, prezența Armatei Sovietice pe teritoriul țării noastre și faptul că România era angajată alături de Armata Sovietică în războiul antifascist, au permis forțelor democrat-populare conduse de Partidul Comunist să zădărnicească complotúl bur-

ghezo-moşieresc şi imperialist, să răstoarne guvernul Rădescu şi să aducă la putere, la 6 Martie 1945, un guvern democratic, în care clasa muncitoare avea rolul conducător. După instaurarea guvernului democratic, care reprezenta un gen de dictatură revoluţionar-democratică a proletariatului şi a ţărănimii, Partidul Comunist Român a ridicat massele populare la luptă pentru înfăptuirea sarcinilor celei de a doua etape a revoluţiei democrat-populare.

Odată cu răsturnarea guvernului Rădescu şi instaurarea guvernului democrat, s'a produs o cotitură istorică şi în politica externă a României. Intre România şi U.R.S.S. s'au stabilit relaţii de prietenie şi colaborare. exprimând interesele vitale ale poporului român şi prietenia lui sinceră faţă de marele popor sovietic. In urma stabilirii acestor relaţii interstatale noi, România democrată a căpătat posibilitatea de a se bucura de sprijinul frăţesc al Uniunii Sovietice. Astfel, la numai trei zile după instaurarea guvernului democratic, Guvernul Sovietic, ca răspuns la o scrisoare a guvernului român, şi-a dat consimţământul pentru ca în Transilvania să fie restabilită administraţia românească. In acest răspuns Guvernul Sovietic declara : „Având în vedere că noul guvern care a preluat actualmente guvernarea ţării îşi asumă răspunderea pentru cuvenita ordine şi linişte pe teritoriul Transilvaniei şi asigurarea drepturilor naţionalităţilor, precum şi condiţiunilor pentru funcţionarea regulată a tuturor instituţiilor locale ce deservesc nevoile frontului, Guvernul Sovietic a hotărît să satisfacă cererea Guvernului Român, şi în conformitate cu Convenţia de Armistiţiu din 12 Septembrie 1944, să consimtă pentru instaurarea în Transilvania a administraţiei Guvernului Român“ [1]. Aceasta a constituit primul caz din istorie când, o armată străină, după ce a alungat dintr'o ţară pe duşman, să restitue un teritoriu poporului acestei ţări, fără să acapareze vreun centimetru din acest pământ.

Cercurile imperialiste americane şi engleze, care se sprijineau în ţară pe stâlpul reacţiunii — regele — şi pe partidele burghezo-moşiereşti au căutat printr'o serie de manevre şi presiuni diplomatice să se amestece în treburile interne ale României, cu scopul de a răsturna guvernul democratic şi a impune un guvern reacţionar. In timp ce regele refuza să recunoască guvernul democratic, cercurile reacţionare americano-engleze au încercat, pe calea presiunilor diplomatice, să vină în ajutorul reacţiunii din România, să înlăture noul guvern, ca fiind chipurile „nereprezentativ“, şi să redea locul conducător în guvern partidelor reacţionare.

[1] Citat de I. Chişinevschi în lucrarea Despre marele ajutor acordat României de U.R.S.S. Ed. P. C. R., 1946, p. 13—14.

Această încercare a cercurilor imperialiste a eșuat datorită sprijinului pe care guvernul democrat român l-a primit din partea Uniunii Sovietice. Guvernul Sovietic a fost primul care a stabilit relații diplomatice cu guvernul democratic român și, în același timp, i-a dat un sprijin diplomatic energic. Ca urmare, cercurile imperialiste americane și engleze au fost nevoite să accepte soluția dată de acordul dela Moscova din Ianuarie 1946, adică să recunoască guvernul democratic din România și să reia legăturile diplomatice cu acesta.

La Conferința de Pace dela Paris, în 1946, s'au manifestat din nou tendințele înrobitoare și hrăpărețe ale imperialiștilor americani și englezi. Reprezentanții lor diplomatici au încercat să impună României asemenea condiții economice și politice, încât monopoliștii americani și englezi să-și recapete putința de a porunci în România, de a jefui poporul și bogățiile ei, așa cum făcuseră înainte, în timpul guvernelor burghezo-moșierești. Datorită însă sprijinului pe care delegația sovietică l-a dat delegației române în tot timpul conferinței, poporul român a putut zădărnici manevrele și presiunile imperialiștilor (care erau în cârdășie cu cercurile reacționare române trădătoare de țară și cu reprezentanții burgheziei în guvern), și-a putut apăra independența națională și suveranitatea de stat împotriva agresiunii imperialiste. „Uniunea Sovietică — declara șeful delegației sovietice, V. M. Molotov la Conferința de Pace — consideră inadmisibile asemenea metode de presiune asupra statelor mici... Nu putem admite ca puterile mari care au astăzi mulți dolari sau lire sterline în buzunar, să obțină posibilitatea de a dicta nestingherit voința altor state, impunând în dreapta și în stânga tot ce vor. O asemenea politică nu va da rezultate bune și va întâmpina o rezistență legitimă din partea altor state mari și mici" [1].

Pe lângă ajutorul politic-diplomatic, Uniunea Sovietică a acordat poporului român și un însemnat ajutor economic, care de asemenea a constituit o condiție favorabilă hotărîtoare a victoriei revoluției democrat-populare. Datorită ajutorului economic primit în această perioadă din partea Uniunii Sovietice, poporul român a putut zădărnici presiunea economică a imperialiștilor, încercările lor de a se folosi de anii grei de secetă pentru a impune României înrobitorul „Plan Marhall". Datorită ajutorului sovietic, poporul nostru a putut să lichideze sabotajul economic practicat de capitaliști, să birue haosul economic și financiar, să refacă într'un timp relativ scurt economia distrusă de război și să efectueze o serie de măsuri economice cu caracter revoluționar.

[1] V. M. Molotov, Probleme de politică externă. Ed. de Stat, 1951, p. 228.

Ajutorul economic dat de Uniunea Sovietică s'a manifestat încă dela încheierea Convenţiei de armistiţiu cu România, în Septembrie 1944. Despăgubirile de război pe care România trebuia să le plătească Uniunii Sovietice, n'au constituit decât a cincea parte a pagubelor şi distrugerilor provocate de armata fascistă antonesciană pe teritoriul Uniunii Sovietice în timpul războiului.

Apreciind situaţia economică grea a României pricinuită de distrugerile de război, de jaful hitlerist, de secetă şi de sabotajul capitaliştilor, Guvernul Sovietic a acordat României o serie de înlesniri economice: a scutit România de livrarea unor cantităţi însemnate de cereale, i-a restituit o serie de mijloace de transport rulante şi navale necesare redresării economiei ei naţionale, a redus obligaţiile ei prevăzute în Convenţia de armistiţiu cu 50%.

La 8 Mai 1945 se încheie între România şi U.R.S.S. un acord de colaborare economică. In preambulul acordului se arată că scopul colaborării este „...de a se asigura desvoltarea raporturilor economice în sensul cel mai favorabil intereselor reciproce ale celor două ţări..."; iar mai departe se arată că „...principiile care vor sta la baza conlucrării pe tărâm economic sunt inspirate de nevoile refacerii şi ridicării posibilităţilor de producţie ale României..." [1]. In baza acestui acord Uniunea Sovietică livra României materii prime (cocs, cărbune, fontă, oţel, bumbac etc.), produse chimice, rulmenţi, cabluri, autocamioane şi alte materiale necesare desvoltării economiei naţionale a României, în valoare totală de peste 2,5 miliarde de lei.

O însemnătate deosebită a avut importul de bumbac şi lână din U.R.S.S. pentru desvoltarea industriei textile din România. Cele peste 28.000 de tone de bumbac şi peste 900 tone de lână, importate din U.R.S.S. în perioada 1945—1947, au asigurat funcţionarea filaturilor din România cu 64% din capacitatea lor de producţie, dând posibilităţi de lucru la mii de oameni.

Pentru a putea duce lupta împotriva greutăţilor provocate de secetă, Guvernul Sovietic a acordat României, în Noembrie 1945, un împrumut de 300.000 tone de cereale (150.000 tone grâu, 150.000 tone porumb) în condiţii avantajoase României, iar în Aprilie 1946 încă un împrumut de 100.000 tone de grâu.

Folosindu-se de situaţia grea a României în anii de secetă, imperialiştii americani au încercat să impună poporului român înrobitorul „Plan Marshall" o serie de împrumuturi şi „ajutoare" înrobitoare. Poporul

[1] Citat în revista „Probleme Economice", Nr. 3, 1948, p. 24—25.

român a putut respinge aceste încercări datorită sprijinului frățesc pe care l-a primit din partea Uniunii Sovietice. In vara anului 1947, când urmările secetei erau dezastruoase, Uniunea Sovietică a acordat poporului român, în condiții avantajoase, un nou ajutor, constând în 8000 vagoane de cereale.

La 20 Februarie 1947 s'a încheiat un nou acord comercial între U.R.S.S. și România democrată. In cadrul acestui acord U.R.S.S. a livrat României mărfuri în valoare de 25 milioane de dolari din care 68% materii prime, 9% semifabricate și 23% produse finite. Având în vedere greutățile economice prin care trecea România în perioada refacerii economiei naționale, Guvernul Sovietic a acordat României un credit de 10.000.000 dolari (40% din valoarea totală a importului Sovietic în România) pe un termen de 5 ani. Mărfurile livrate de către Uniunea Sovietică au avut o însemnătate deosebită pentru întărirea economică a statului democrat român. Datorită acestor importuri industria noastră siderurgică a putut lucra cu aproximativ 70—80% din capacitatea ei de producție. (In timpul regimului burghezo-moșieresc industria siderurgică din România lucra abia cu aproximativ 50% din capacitatea ei de producție). Cocsul, minereul de fier, cărbunele, fonta de turnătorie, rulmenții și o serie de alte materiale livrate României de către U.R.S.S. au asigurat dublarea producției metalurgice și în general desvoltarea tuturor ramurilor industriei grele românești.

Bumbacul importat din U.R.S.S. în baza acordului comercial din 20 Februarie 1947, a asigurat funcționarea a 22 de filaturi cu întreaga lor capacitate de producție, a 390 țesătorii, a 245 fabrici de tricotaje și ciorapi și a altor întreprinderi textile, care au asigurat ocuparea în producție a peste 40.000 de oameni, înlesnind lichidarea șomajului în această ramură a industriei ușoare.

O însemnată contribuție au adus la refacerea și desvoltarea economiei naționale a României societățile mixte sovieto-române (Sovromurile), care au început să ia ființă încă din 1945 în baza acordului de colaborare economică din 8 Mai. Sovromurile au contribuit în mare măsură la refacerea și desvoltarea într'un ritm rapid a transporturilor rutiere, navale (Sovromtransport) și aeriene (T.A.R.S.), a industriei petrolifere (Sovrompetrol) și industriei lemnului (Sovromlemn). Datorită ajutorului sovietic primit prin intermediul Sovromurilor s'a putut mări exportul României și s'au putut obține o serie de devize pentru desvoltarea industriei. Sovromurile au întărit poziția statului democrat român față de imperialiști ; ele au constituit un factor important în lupta împotriva sabota-

jului practicat de capitaliştii autohtoni în cârdăşie cu cei străini. Sovromurile au fost primele întreprinderi care au introdus o contabilitate unică şi corectă, şi-au plătit regulat impozitele, în timp ce majoritatea întreprinderilor particulare, în deosebi cele cu capital străin — american şi englez — practicau un deşănţat sistem de evaziune fiscală. Sovromurile au depus la Banca Naţională a României toate devizele rezultate din operaţiunile lor cu străinătatea, în timp ce întreprinderile particulare, mai ales cele cu capital străin, practicau un export de capital dăunător economiei naţionale româneşti. Prin intermediul Sovromurilor, Uniunea Sovietică a dat industriei române un însemnat ajutor în domeniul tehnicii şi în specialişti. Prin intermediul societăţii Sovrombanc, Uniunea Sovietică a acordat României ajutor în credite pentru refacerea şi desvoltarea industriei, în deosebi a industriei grele.

Cercurile imperialiste americane şi engleze, precum şi reprezentanţii magnaţilor industriei şi băncilor româneşti în frunte cu Auschnitt şi Bujoiu, prin sabotajul economic pe care-l practicau în această perioadă, urmăreau distrugerea economică a ţării, sărăcirea şi flămânzirea poporului prin inflaţie şi speculă, sfărâmarea rezistenţei poporului şi îngenunchierea lui, subminarea din punct de vedere economic a regimului democratic, pentru ca imperialiştii americani şi englezi să poată pune stăpânire pe România şi să o folosească în scopurile lor de îmbogăţire şi de pregătire a unui nou război. Datorită ajutorului economic primit din partea Uniunii Sovietice, poporul român şi guvernul său democratic au putut zădărnici planurile de sabotaj economic şi de blocadă economică preconizate de imperialişti şi de vârfurile reacţiunii din România. Bucurându-se de ajutorul frăţesc al Uniunii Sovietice, poporul român a putut respinge repetatele încercări ale imperialiştilor americani de a-i impune împrumuturi înrobitoare şi a putut trece la lichidarea haosului economic şi financiar prin mobilizarea resurselor interne ale ţării şi a forţelor întregului popor. Bazându-se pe ajutorul economic sovietic, poporul român a trecut hotărît la realizarea propunerilor făcute de Partidul Comunist Român în Iunie 1947, în vederea îmbunătăţirii situaţiei economice şi financiare a ţării. In perioada Iulie 1947 — Ianuarie 1948, poporul român, sub conducerea Partidului Comunist şi având sprijinul permanent al Uniunii Sovietice, a înfăptuit o serie de măsuri economice cu caracter revoluţionar. Pentru înfrânarea sabotajului capitalist şi exercitarea unui control efectiv al statului democrat asupra întreprinderilor particulare, au luat fiinţă oficiile industriale de control care de fapt realizau controlul muncitoresc asupra întreprinderilor capitaliste. In August 1947, în ciuda

sabotajului și a acțiunii de subminare a monetei naționale dusă de către dușmanii interni și externi, guvernul democratic a realizat reforma monetară cu caracter anti-capitalist, a pus capăt haosului monetar și a curmat inflația. Datorită ajutorului acordat de Uniunea Sovietică, poporul român a înfăptuit această reformă fără împrumuturi dela imperialiști, fără știrbirea independenței economice a țării.

In urma luptei revoluționare a maselor populare conduse de Partidul Comunist Român și a măsurilor cu caracter revoluționar luate de guvernul democratic, raportul de forțe s'a schimbat în mod hotărît în favoarea clasei muncitoare și a aliaților ei. Acest lucru a făcut posibilă isgonirea din guvern, în Noembrie 1947, a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, iar la 30 Decembrie 1947, răsturnarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române. In condițiile favorabile create de eliberarea României de către Armata Sovietică și de ajutorul internaționalist-proletar, politic, economic și diplomatic primit în mod permanent din partea Uniunii Sovietice, clasa muncitoare, aliată cu țărănimea muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist, a desăvârșit revoluția burghezo-democratică în cursul celor două etape ale revoluției democrat-populare, a cucerit în întregime puterea politică, instaurând regimul de democrație populară — formă a dictaturii proletariatului — și trecând la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste.

Existența Uniunii Sovietice, eliberarea de către Armata Sovietică a țărilor din Sud-Estul și centrul Europei și ajutorul internaționalist-proletar pe care Uniunea Sovietică l-a acordat popoarelor din aceste țări, a constituit condiția hotărîtoare care a favorizat, a înlesnit nașterea democrației populare și trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste, la construirea socialismului în aceste țări.

★

Cel de al doilea război mondial a dus la ascuțirea contradicțiilor economice și politice ale capitalismului, la adâncirea crizei generale a sistemului capitalist mondial. In cursul războiului, fiecare din cele două coaliții imperialiste în luptă, căuta să obțină prin forța armelor o nouă reîmpărțire a lumii, să sdrobească pe adversar, să acapareze noi piețe de desfacere și resurse de materii prime, să ajungă la dominația mondială. Statele Unite ale Americii contau pe scoaterea din luptă a celor mai periculoși concurenți ai lor, Germania și Japonia, pe acapararea piețelor din străinătate, a resurselor mondiale de materii prime și pe cucerirea dominației mondiale.

Victoria Uniunii Sovietice asupra fascismului german şi japonez a determinat urmări neprevăzute de cercurile imperialiste în situaţia economică şi politică internaţională. Germania şi Japonia au fost scoase din luptă ca principalii concurenţi ai S.U.A. Angliei şi Franţei ; dar paralel cu aceasta, din sistemul capitalist s'au desprins China şi celelalte ţări de democraţie populară, care, împreună cu Uniunea Sovietică, au format lagărul socialismului, unit şi puternic, opus lagărului capitalist. Rezultatul economic al existenţei celor două lagăre opuse a fost destrămarea pieţei mondiale unice atotcuprinzătoare, ceea ce a dus la rezultatul existenţei a două pieţe mondiale paralele, opuse şi ele una alteia. Destrămarea pieţei mondiale unice şi atotcuprinzătoare şi formarea celor două pieţe mondiale paralele şi opuse una alteia, constitue cel mai important rezultat economic al celui de al doilea război mondial, determinând o nouă adâncire a crizei generale a sistemului capitalist mondial.

Uniunea Sovietică şi ţările de democraţie populară, care împreună formează lagărul socialist şi noua piaţă mondială, au stabilit între ele relaţii de tip nou, socialist, necunoscute încă în istorie, deosebite fundamental de relaţiile existente între ţările capitaliste. Relaţiile internaţionale de tip socialist existente între U.R.S.S. şi ţările de democraţie populară se bazează pe egalitatea deplină în drepturi a tuturor popoarelor mari şi mici, pe respectarea reciprocă şi consecventă a independenţei naţionale şi a suveranităţii de stat, pe respectarea reciprocă a intereselor naţionale, pe prietenie, colaborare şi ajutor reciproc în toate domeniile vieţii sociale, pe năzuinţa comună de a asigura pacea şi prietenia tuturor popoarelor lumii.

Factorul hotărîtor al noilor relaţii internaţionale este existenţa Uniunii Sovietice şi ajutorul frăţesc pe care ea îl acordă ţărilor de democraţie populară. Aceasta asigură independenţa economică şi politică a ţărilor de democraţie populară faţă de statele imperialiste, asigură mersul nestânjenit al acestor ţări spre socialism. „Fără Uniunea Sovietică — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — mersul nostru spre socialism ar fi de neînchipuit. Nouă ne-ar fi greu să rezistăm singuri presiunii imperialiştilor, iar independenţa noastră naţională şi suveranitatea statului nostru ar putea fi pierdute — aşa cum s'a întâmplat cu ţările în care au intrat armatele anglo-americane şi nu Armata Sovietică eliberatoare —, dacă nu ar fi ajutorul şi sprijinul economic, politic şi moral şi prezenţa efectivă a Uniunii Sovietice care să ne apere împotriva încălcărilor imperialiştilor“ [1].

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole şi cuvântări. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 391—392.

Nereușind să impună țărilor de democrație populară înrobitorul „Plan Marshall", cercurile imperialiste americane, împreună cu cele engleze și franceze, au supus Uniunea Sovietică și țările de democrație populară, în perioada de după război, unei blocade economice. Ele sperau că prin blocada economică vor crea dificultăți economice acestor țări și vor împiedeca mersul spre socialism al țărilor de democrație populară. In realitate însă, prin blocada economică, S.U.A., Anglia și Franța au contribuit, fără voia lor, la formarea și întărirea pieței mondiale a lagărului socialist: U.R.S.S. și țările de democrație populară au realizat din punct de vedere economic o strânsă legătură între ele și au organizat o colaborare economică sistematică și un permanent ajutor reciproc în vederea obținerii unui avânt economic general.

Particularitatea esențială a perioadei de trecere dela capitalism la socialism în țările de democrație populară este că această trecere are loc în condițiile existenței lagărului socialist, în condițiile existenței unor relații de tip socialist între U.R.S.S. și țările de democrație populară, a existenței unui ajutor frățesc și multilateral din partea Uniunii Sovietice, împrejurări care asigură, ușurează și grăbesc mersul spre socialism al țărilor de democrație populară.

Formând împreună cu Uniunea Sovietică lagărul socialist și noua piață mondială, întreținând relații de tip socialist cu Uniunea Sovietică și având ajutorul ei economic, politic, cultural, țările de democrație populară au putut evita situația țărilor capitaliste care formează împreună cu S.U.A., și sub dictatul lor, lagărul capitalist și piața mondială corespunzătoare lui.

Relațiile dintre țările capitaliste sunt determinate de acțiunea legii economice fundamentale a capitalismului contemporan, formulată de I. V. Stalin în lucrarea sa „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.". Determinând toate laturile și procesele principale ale desvoltării producției capitaliste, esența ei, legea economică fundamentală a capitalismului contemporan, determină implicit politica internă și externă a statelor capitaliste, subordonate intereselor marilor monopoliști, determină relațiile dintre țările capitaliste. Legea economică fundamentală a capitalismului contemporan arată că scopul producției capitaliste contemporane este asigurarea profitului capitalist maxim, iar mijloacele pe care monopoliștii le folosesc pentru atingerea acestui scop sunt exploatarea, ruinarea și pauperizarea majorității populației respective, aservirea și jefuirea sistematică a popoarelor din alte țări, mai ales din țările înapoiate, în sfârșit, războaiele și militarizarea economiei naționale, utilizate pentru

asigurarea profiturilor celor mai ridicate. „Tocmai nevoia de a căpăta profituri maxime — arată I. V. Stalin — împinge capitalismul monopolist la paşi atât de riscanţi ca subjugarea şi jefuirea sistematică a coloniilor şi celorlalte ţări înapoiate, transformarea unei serii de ţări independente în ţări dependente, organizarea de noi războaie, care sunt pentru magnaţii capitalismului contemporan cel mai bun „basiness" pentru obţinerea de profituri maxime, în sfârşit, la încercările de a cuceri dominaţia economică mondială" [1].

Urmărind obţinerea unor profituri maxime şi cucerirea dominaţiei mondiale, imperialismul american acţionează nu numai ca un exploatator şi înrobitor al popoarelor, ci şi ca o forţă care dezorganizează economia celorlalte ţări capitaliste. Folosindu-se de slăbirea concurenţilor săi, imperialismul american practică faţă de ţările capitaliste o politică de dictat brutal, de şantaj economic, călcând în picioare interesele naţionale, independenţa şi suveranitatea popoarelor. Sub masca „ajutorării" prin „Planul Marshall" şi aşa numitului „program de ajutorare a regiunilor înapoiate ale lumii", imperialiştii americani au acaparat o parte însemnată a pieţii mondiale capitaliste, au distrus legăturile economice multilaterale care s'au format în decursul istoriei între ţările capitaliste şi le-au înlocuit cu legături unilaterale între aceste ţări şi S.U.A. Propovăduind o politică economică expansionistă, monopolurile americane au forţat prin dumping exportul lor de mărfuri în celelalte ţări capitaliste, împiedecând în acelaşi timp pătrunderea mărfurilor străine pe piaţa S.U.A. Imperialiştii americani au impus o serie de restricţii celorlalte ţări capitaliste în ce priveşte comerţul lor cu ţările lagărului socialist, lipsind astfel ţările Europei occidentale de posibilitatea de a obţine materii prime şi produse alimentare de pe pieţele Europei răsăritene şi de a exporta produse industriale pe aceste pieţe. Această politică economică expansionistă a imperialiştilor americani are ca urmare faptul că, ţările capitaliste din Apusul Europei se sbat în dificultăţi economice, numeroase întreprinderi şi chiar ramuri industriale întregi sunt lichidate, mii de muncitori sunt aruncaţi în ghiarele şomajului şi mizeriei.

Căutând să iasă din criza economică ce îi ameninţa, imperialiştii americani au deslănţuit războiul din Coreea şi au trecut economia S.U.A. pe picior de război. Totodată S.U.A. şi-au intensificat presiunea asupra statelor din Europa occidentală, cerându-le să-şi militarizeze economia naţională. Imperialiştii americani şi-au lepădat masca, acordând „ajutor"

[1] I. V. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U. R. S. S. Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 39.

numai pentru înarmare, pentru pregătirea unui nou război. Cursa înarmărilor impusă de imperialiștii americani ruinează și împinge la catastrofă economia țărilor capitaliste, duce la înrăutățirea permanentă a condițiilor de trai ale masselor muncitoare.

Urmărind să cucerească dominația mondială printr'un nou război mondial, S.U.A., sub masca „apărării împotriva comunismului", aservesc și jefuiesc vechile state burgheze și acaparează coloniile lor, transformă țările capitaliste în baze de război americane. Imperialismul american introduce fascismul nu numai în S.U.A., ci încearcă să-l introducă și în celelalte țări capitaliste, mai ales acolo unde forțele păcii și democrației sunt deosebit de însemnate — ca de pildă în Franța, Italia, Japonia. Imperialismul american apare nu numai în rolul de agresor, ci și în cel de jarndarm mondial, care caută să sugrume libertatea maselor populare oriunde acest lucru este posibil.

Tot în scopul deslănțuirii unui nou război mondial, imperialiștii americani mențin desmembrarea Germaniei, remilitarizează Germania occidentală și Japonia, încearcă să reînvie aceste două focare de război. Aventura fascistă inspirată și organizată nu de mult de către imperialiștii americani la Berlin și în alte orașe din Republica Democrată Germană, precum și uneltirile clicii lisînmaniste, întâi împotriva încheierii armistițiului, iar azi împotriva încheierii păcii în Coreea, dovedesc intențiile cercurilor imperialiste americane de a submina rezolvarea pașnică a problemelor litigioase și de a provoca un nou război mondial.

Vârfurile guvernante din țările capitaliste, temându-se de propriul lor popor mai mult decât de robia imperialistă străină, au aruncat peste bord steagul libertăților democratice și al independenței naționale, au vândut independența națională pe dolari, s'au înhămat la carul imperialismului american și au renunțat la o politică externă proprie, națională, de sine stătătoare.

Politica expansionistă, agresivă a imperialiștilor americani duce la ascuțirea contradicțiilor dintre S.U.A. și celelalte țări capitaliste. Tot mai mult se ascut contradicțiile dintre S.U.A. și Anglia, dintre S.U.A. și Franța, dintre S.U.A. și Germania occidentală, dintre S.U.A. și Japonia.

In contrast isbitor cu relațiile dintre țările capitaliste, care sunt subordonate scopului asigurării unor profituri maxime pentru monopoliști, relațiile de tip socialist, de colaborare și ajutor reciproc, existente între țările care formează lagărul democratic și piața mondială democratică — sunt subordonate asigurării satisfacerii maxime a nevoilor materiale și

culturale mereu crescânde ale oamenilor muncii, prin creşterea şi perfecţionarea neîntreruptă a producţiei pe baza tehnicii celei mai înalte.

Factorul hotărîtor al colaborării între ţările lagărului socialist este ajutorul permanent şi multilateral pe care-l acordă ţărilor de democraţie populară prima „Brigadă de şoc" a mişcării revoluţionare şi muncitoreşti mondiale — Uniunea Sovietică, care înfăptueşte construirea comunismului.

Desvoltarea continuă a schimbului de mărfuri între Uniunea Sovietică şi ţările de democraţie populară constitue un mijloc însemnat în ajutorarea acestor ţări de către Uniunea Sovietică. Numai în perioada 1947—1950, schimbul de mărfuri dintre U.R.S.S. şi ţările de democraţie populară a crescut după cum urmează : între U.R.S.S. şi R. Cehoslovacă mai mult de 5 ori, între U.R.S.S. şi R. P. Ungară aproape de 5 ori, între U.R.S.S. şi R. P. Română de peste 4 ori, între U.R.S.S. şi R. P. Polonă de peste 2 ori, între U.R.S.S. şi R. P. Bulgaria mai mult de 2 ori.

In perioada 1948—1952, circulaţia de mărfuri a pieţei mondiale a lagărului democratic a crescut de peste 3 ori. In ciuda scăderii comerţului cu ţările capitaliste — scădere cauzată de blocada economică şi de restricţiile impuse în comerţul exterior al ţărilor capitaliste de către imperialiştii americani — comerţul lagărului socialist s'a dublat. Volumul comerţului exterior al Uniunii Sovietice a crescut de 3 ori faţă de nivelul antebelic, iar în perioada 1946—1952 volumul comerţului exterior al ţărilor democrat-populare europene a crescut de aproape 7 ori şi jumătate.

Caracteristic pentru circulaţia de mărfuri pe piaţa mondială democratică este faptul că ea nu cunoaşte dificultăţile de desfacere, crizele catastrofale şi oscilaţiile conjuncturale violente, proprii pieţei mondiale capitaliste ; aceasta, deoarece piaţa mondială democratică se desvoltă în mod planificat în interesul satisfacerii maxime a necesităţilor materiale şi culturale mereu crescânde ale societăţii. Ţinând seama de resursele imense ale ţărilor lagărului democraţiei şi socialismului şi în deosebi de marea forţă economică a U.R.S.S., ţările care formează noua piaţă mondială găsesc pe această piaţă tot ce le este necesar desvoltării lor economice. Mulţumită importului din Uniunea Sovietică, ţările de democraţie populară îşi asigură cea mai mare parte a necesităţilor lor în ce priveşte maşinile pentru principalele ramuri ale industriei, minereurile, bumbacul şi alte mărfuri de primă însemnătate.

In comerţul dintre ţările lagărului socialist sunt excluse fenomenele caracteristice pieţei capitaliste, cum ar fi vânzarea forţată a unor mărfuri de care ţara cumpărătoare nu are nevoie, umflarea artificială a preţurilor

în vederea realizării de supraprofituri, schimburile neechivalente etc. Relațiile comerciale dintre țările lagărului socialist se bazează pe deplina egalitate de drepturi și pe avantajul reciproc al părților. In comerțul dintre aceste țări, prețurile sunt fixate prin bună învoială, ele fiind calculate în raport cu cea mai stabilă valută din lume, cu rubla sovietică.

Intre U.R.S.S. și țările de democrație populară s'au încheiat acorduri comerciale de lungă durată. Bazându-se pe planificarea schimbului de mărfuri și ținând seama de nevoile și posibilitățile actuale și viitoare ale țărilor contractante, aceste acorduri asigură participanților o bază reală pentru înfăptuirea planurilor de desvoltare a economiilor naționale. Datorită acordurilor de lungă durată și în deosebi a ajutorului pe care îl primesc în baza acestor acorduri din partea U.R.S.S., țările de democrație populară pot face o mare economie de forțe, fiecare își poate concentra eforturile în direcția desvoltării accentuate a anumitor ramuri industriale, sau producerea anumitor produse. Datorită acordurilor de lungă durată și planificării pe scară mai largă și pe un timp mai îndelungat a schimbului de mărfuri, țările de democrație populară pot conta nu numai pe resursele proprii, ci și pe resursele întregului lagăr socialist, pe resursele imense ale Uniunii Sovietice. Fiecare din țările lagărului socialist ține seamă nu numai de necesitățile proprii de desvoltare ci și de necesitățile de desvoltare ale țărilor prietene.

Acordurile economice de lungă durată încheiate între U.R.S.S. și țările de democrație populară, ca și întregul schimb de mărfuri între ele, dau putința țărilor de democrație populară să-și sporească puternic și continuu producția industrială, și să-și creeze în scurt timp o puternică industrie proprie a mijloacelor de producție, care constitue baza industrializării lor socialiste.

Noile relații economice existente între U.R.S.S. și țările de democrație populară au făcut posibilă înființarea în Ianuarie 1949 a Consiliului de Asistență Economică Mutuală, care funcționează pe bază de reprezentare egală. Principiul pe care se întemeiază Consiliul de Asistență Economică Mutuală este același care a stat totdeauna la baza politicii de colaborare dintre Uniunea Sovietică și țările de democrație populară, principiul deplinei egalități în drepturi. Acest principiu, precum și ajutorul dat de Uniunea Sovietică țărilor prietene, au dus și duc la asigurarea independenței și suveranității lor și la desvoltarea lor politică, economică și culturală.

Colaborarea în cadrul Consiliului de Asistență Economică Mutuală și ajutorul Uniunii Sovietice dau posibilitatea țărilor de democrație popu-

lară să se bazeze nu numai pe piaţa lor internă, ci şi pe întreaga piaţă mondială a lagărului socialist şi să organizeze o diviziune internaţională a desvoltării ramurilor industriale, corespunzător condiţiilor celor mai favorabile din fiecare ţară în parte. Ţările de democraţie populară au astfel avantajul că, fără a putea fi ameninţate de pericolul subordonării economice şi politice faţă de imperialismul american şi englez, să-şi concentreze eforturile lor la început numai asupra unui număr mai restrâns de ramuri industriale, şi anume asupra acelora care au condiţiile cele mai favorabile de desvoltare şi care asigură ridicarea nivelului întregii economii naţionale, ţinând seama în acelaşi timp şi de necesităţile ţărilor surori.

Consiliul de Asistenţă Economică Mutuală, ca organ economic internaţional al ţărilor ce formează lagărul socialist şi noua piaţă mondială, face posibilă coordonarea planurilor economice ale acestor ţări în vederea obţinerii unui avânt economic general, dirijarea desvoltării noii pieţe mondiale pe baza respectării reciproce a independenţei şi suveranităţii naţionale a fiecărei ţări. Ţările de democraţie populară, prin intermediul Consiliului de Asistenţă Economică Mutuală, au posibilitatea de a folosi în construirea socialismului tehnica sovietică a construirii comunismului. Inafară de colaborarea cu Uniunea Sovietică, Consiliul de Asistenţă Economică Mutuală asigură şi colaborarea ţărilor democrat-populare între ele, crearea de societăţi industriale mixte (ca de ex. Romaghchim etc.), realizarea unor construcţii uriaşe în colaborare etc.

O formă foarte importantă a ajutorului pe care Uniunea Sovietică îl acordă ţărilor de democraţie populară îl constitue proiectele şi documentaţia tehnico-ştiinţifică. Pentru prima dată în istorie se întâmplă ca un stat să pună la dispoziţia altor ţări licenţele, desenele tehnice, documentaţia tehnico-ştiinţifică pe care le deţine. Datorită acestui fapt, ţările de democraţie populară au posibilitatea să construiască socialismul folosind cuceririle celei mai înaintate tehnici din lume, tehnica sovietică.

Inafară de aceasta, Uniunea Sovietică acordă ţărilor de democraţie populară un însemnat ajutor în specialişti. Specialiştii sovietici execută în ţările de democraţie populară lucrări de proiectare şi de cercetare, elaborează proiecte pentru marile construcţii industriale, introducând în aceste construcţii metodele cele mai înaintate ale tehnicii şi ştiinţei sovietice. Inginerii, tehnicienii şi stahanoviştii sovietici participă la construirea, montarea şi punerea în funcţiune a întreprinderilor noi şi ajută pe muncitorii din ţările de democraţie populară să-şi însuşească metodele noi, înaintate, de muncă. Uniunea Sovietică dă inginerilor şi muncitorilor din ţările de democraţie populară posibilitatea de a învăţa şi de a se specia-

liza în întreprinderile sovietice, dă posibilitatea la mii de studenți să se specializeze în instituțiile sovietice de învățământ superior.

Societățile mixte create în țările de democrație populară cu participarea Uniunii Sovietice pe bază de egalitate în drepturi și colaborare prietenească sunt focare de răspândire a experienței înaintate sovietice în domeniul organizării muncii, conducerii și administrării întreprinderilor socialiste, sunt detașamente înaintate ale socialismului în țările de democrație populară. Activitatea Sovromurilor în R.P.R. a dat rezultate minunate. Datorită ajutorului sovietic, o serie de ramuri de producție industrială care înainte nu existau sau existau numai în germene și nu puteau să se desvolte, au luat în R.P.R. un mare avânt, ca de pildă industria de tractoare, de utilaj petrolifer, de construcții navale, industria chimică de sinteză, industria electrotehnică etc.

Ajutorul pe care Uniunea Sovietică îl acordă țărilor de democrație populară grăbește industrializarea acestor țări, transformarea lor în țări industriale înaintate cu o agricultură mecanizată. Cu ajutorul Uniunii Sovietice, producția industrială a țărilor de democrație populară a crescut într'un ritm rapid. In condițiile ajutorului sovietic, țările de democrație populară europene au depășit în 1951 nivelul producției industriale de dinainte de război: R. P. Polonă de 2,9 ori, R. Cehoslavacă de 1,7 ori, R. P. Ungară de 2,5 ori, R. P. Română de 1,9 ori, R. P. Bulgaria de 4,6 ori, R. P. Albania de peste 5 ori. Producția industrială a R. P. Române era în 1952 de 3 ori, iar în 1953 este de 3,5 ori mai mare decât în 1948 și de 2,5 ori mai mare decât în 1938. In R. D. Germană producția industrială a depășit în 1952 cu 36% nivelul antebelic, iar în 1951 volumul producției industriale a fost de 2,4 ori mai mare decât în 1946. In R. P. Chineză, în 1951 volumul producției industriale a crescut mai mult de două ori în comparație cu 1949. In ce privește unele produse industriale, țările de democrație populară ajung să-și satisfacă nevoile lor interne. Astfel, în R. P. R., în timp ce în urmă numai cu 8 ani, 99% din mașinile necesare economiei țării erau provenite din import, astăzi 90% din mașinile necesare agriculturii, industriei alimentare și industriei ușoare, sunt fabricate în țară, iar o serie de întreprinderi construite în 1952, au fost utilate în întregime cu mașini produse exclusiv în țară.

Ajutorul dat de către Uniunea Sovietică în domeniul tehnicii și în specialiști, folosirea metodelor înaintate ale stahanoviștilor sovietici, au făcut ca în țările de democrație populară să apară mai repede și să ia o amploare largă întrecerea socialistă care aduce o însemnată contribuție la

mărirea producției și productivității muncii, la realizarea măreților planuri de construire a socialismului.

Ajutorul pe care Uniunea Sovietică îl acordă țărilor de democrație populară grăbește transformarea socialistă a agriculturii în aceste țări. Tractoarele, combinele și celelalte mașini agricole importate din U.R.S.S. contribue la întărirea bazei tehnice a transformării socialiste a agriculturii, grăbesc mecanizarea muncilor agricole. Astfel de pildă, producția uzinelor de tractoare din R.P.R., a făcut posibil ca, în țară, să existe în 1953, 218 S.M.T.-uri cu un total de 9680 de tractoare și va face posibil ca în 1954 numărul S.M.T. — să ajungă la 250 cu un număr de peste 12500 de tractoare.

Inafară de ajutorul în tractoare, combine și alte mașini agricole și în îngrășăminte chimice, Uniunea Sovietică acordă țărilor de democrație populară un însemnat ajutor în socializarea agriculturii și prin vizitele țăranilor individuali din țările de democrație populară în U.R.S.S. și ale țăranilor colhoznici din U.R.S.S. în țările de democrație populară, prin împărtășirea unor metode agrotehnice înaintate de către colhoznicii și agronomii sovietici, gospodăriilor colective și gospodăriilor de stat din țările de democrație populară. In cuvântarea rostită la Congresul fruntașilor din gospodăriile agricole colective, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a scos în evidență sprijinul de seamă pe care colectiviștii din țara noastră l-au primit din partea delegaților de colhoznici, tehnicieni și oameni de știință din agricultura sovietică ce ne-au vizitat țara și care au dat tinerelor noastre gospodării agricole colective sfaturi prețioase pentru buna organizare a muncii, isvorîte din imensa experiență a bogatelor colhozuri sovietice.

Desvoltarea și perfecționarea neîntreruptă a producției industriale și agricole pe baza tehnicii înaintate, în condițiile ajutorului permanent și frățesc din partea Uniunii Sovietice, permit ca în țările de democrație populară să se asigure satisfacerea din ce în ce mai mare a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale oamenilor muncii. Țările de democrație populară au obținut o serie de succese în ridicarea nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii. Astfel, industria bunurilor de larg consum din Republica Populară Română a produs în 1952 cu 90% mai multe țesături de bumbac, cu 110% mai multe țesături de lână, cu 40% mai multe țesături de mătase, cu 110% mai multe tricotaje de bumbac, cu peste 180% mai multe tricotaje de lână, cu 167% mai multă încălțăminte de piele decât în 1938. S'a desvoltat capacitatea de producție a fabricilor existente și s'au construit noi fabrici de pâine, de ulei, de valorificarea fructelor, de conserve etc. Prin comerțul de stat și cooperatist

se distribue oamenilor muncii, în 1953, cu 54% mai multe mărfuri decât în 1950.

In anii regimului de democrație populară a crescut numărul și nivelul de calificare a clasei muncitoare, a crescut nivelul de trai material și cultural al oamenilor muncii dela orașe. Unul din cele mai mari succese ale regimului democrat popular îl constitue lichidarea șomajului, a nesiguranței zilei de mâine.

In urma sprijinului multilateral primit din partea statului democrat-popular, s'a îmbunătățit starea materială și culturală a țărănimii muncitoare, a crescut consumul propriu al gospodăriilor țărănești, s'au înmulțit școlile, așezămintele de cultură și instituțiile de sănătate la sate.

In perioada 1949—1953 statul nostru democrat-popular a învestit în scopuri social-culturale peste 3 miliarde de lei. S'au construit noi locuințe, școli, institute, cămine culturale, teatre, cinematografe și terenuri pentru sport, sanatorii, spitale și alte instituții pentru îngrijirea sănătății celor ce muncesc. Numărul celor trimiși la odihnă și cură pe cheltuiala statului și a sindicatelor crește în fiecare an. Față de anul 1938 s'a dublat numărul elevilor și studenților.

Existența și ajutorul multilateral al Uniunii Sovietice, colaborarea economică cu celelalte țări ale lagărului democratic, fac ca construirea bazelor economice ale socialismului în țara noastră să aibă loc în condiții mai avantajoase decât a avut loc, în perioada respectivă, în Uniunea Sovietică, care era atunci singura țară ce construia socialismul, fiind încercuită și amenințată din toate părțile de state capitaliste. Construirea socialismului în Uniunea Sovietică, nevoile întăririi continue a capacității de apărare a Statului Sovietic, care era atunci singurul stat socialist din lume, au necesitat o desvoltare impetuoasă, într'un ritm rapid a tuturor ramurilor industriei grele și îndeosebi a industriei construcțiilor de mașini, temelia temeliilor desvoltării economiei socialiste. Sub conducerea Partidului Comunist și a Guvernului Uniunii Sovietice, poporul sovietic a realizat cu succes opera de industrializare socialistă a U.R.S.S., a creat o industrie grea puternică, desăvârșită din punct de vedere tehnic, modificând în mod radical raportul dintre industria grea și cea ușoară în volumul global al producției industriale. Desvoltarea în primă urgență a industriei grele a necesitat însă o serie de sacrificii din partea poporului sovietic. Desvoltarea industriei grele trebuia să aibă loc într'un ritm mai rapid în comparație cu desvoltarea industriei bunurilor de larg consum și a agriculturii. Ea trebuia realizată în condițiile când Statul Sovietic nu numai că nu primea niciun fel de ajutor din partea altor state, dar

chiar era împiedecat de către puterile imperialiste, sub diferite forme, să-şi desvolte economia naţională.

In interesul desvoltării rapide a industriei grele, eroicul popor sovietic a acceptat unele lipsuri în ceea ce priveşte bunurile industriale de larg consum, fiind conştient de faptul că numai desvoltarea rapidă a industriei grele, a transporturilor, putea asigura întărirea independenţei şi a capacităţii de apărare a Uniunii Sovietice.

Ajutorul multilateral pe care ţara noastră îl primeşte din partea Uniunii Sovietice şi relaţiile de colaborare şi ajutor reciproc cu celelalte ţări ale lagărului democratic scutesc poporul nostru de o serie de sacrificii pe care le-a făcut poporul sovietic în opera de construire a socialismului. Condiţiile favorabile în care are loc construirea socialismului în ţara noastră, datorită în primul rând existenţei şi ajutorului Uniunii Sovietice, datorită, în al doilea rând tăriei lagărului ţărilor democratice şi relaţiilor de colaborare şi ajutor reciproc existente între aceste ţări, permit ca, fără să se neglijeze desvoltarea industriei grele, baza desvoltării întregii economii naţionale, să se asigure o desvoltare mai rapidă a industriei producătoare de bunuri de larg consum şi a agriculturii în vederea ridicării neîntrerupte a nivelului material şi cultural de trai al oamenilor muncii.

Hotărîrîle plenarei lărgite a C.C. al P.M.R. din 19 şi 20 August 1953, privind sarcinile partidului în domeniul desvoltării economiei naţionale şi ridicării continue a nivelului de trai material şi cultural al oamenilor muncii, se bazează pe o analiză temeinică a condiţiilor favorabile în care se desfăşoară construcţia socialismului în ţara noastră. Ele prevăd o serie de măsuri economice menite să lichideze lipsurile existente în desvoltarea economiei ţării noastre şi în domeniul creşterii nivelului de trai al oamenilor muncii. Aplicarea măsurilor economice adoptate de către plenara lărgită a C.C. al P.M.R. va duce la obţinerea unei abundenţe de produse alimentare şi de mărfuri de larg consum, la desvoltarea producţiei agricole în aşa fel încât într'un timp relativ scurt să atingă şi să depăşească nivelul dinainte de război, la ridicarea neîncetată a nivelului de trai material şi cultural al oamenilor muncii.

★

Ţările de democraţie populară primesc un ajutor însemnat din partea Uniunii Sovietice nu numai în domeniul economic ci şi pe cale politică-diplomatică în lupta pentru apărarea independenţei naţionale şi a suveranităţii de stat împotriva politicii agresive a cercurilor imperialiste ameri-

cane și engleze. Datorită atitudinii hotărîte a delegației sovietice la Conferința Dunăreană, în 1948, țările dunărene au putut înlătura amestecul și controlul statelor imperialiste asupra navigației pe Dunăre. A. I. Vîșinschi, șeful delegației sovietice, în discursul din 31 Iulie 1948, rostit la Conferința Dunăreană, referindu-se la limbajul ultimativ folosit de delegațiile americană, engleză și franceză, și apărând drepturile statelor dunărene, declara : „...în ce privește delegația sovietică, repet că ea respinge cu hotărîre acest limbaj, ca nepotrivit la o conferință internațională, și că ea nu va putea lua în considerare nicio propunere sub amenințarea presiunii pe care reprezentanții Statelor Unite, Marii Britanii și Franței, aici de față, încearcă să o exercite asupra acestei conferințe" [1].

Intre Uniunea Sovietică și țările de democrație populară s'au încheiat tratate de prietenie, colaborare și asistență mutuală, care exprimă dorința de pace, prietenie și colaborare a popoarelor. Scopul acestor tratate este fundamental deosebit de pactele și blocurile agresive încheiate între S.U.A. și o serie de alte țări capitaliste. Scopul tratatelor de prietenie, colaborare și asistență mutuală între U.R.S.S. și țările de democrație populară este asigurarea păcii și securității acestor țări împotriva agresiunii imperialiste, asigurarea înfloririi economice și culturale, și crearea condițiilor necesare desvoltării pe calea socialismului a țărilor de democrație populară. Aceste tratate se bazează pe principiile fundamentale ale dreptului internațional : pe respectarea reciprocă a independenței naționale a suveranității de stat, pe egalitatea în drepturi a tuturor statelor fie ele mari sau mici, pe dreptul popoarelor la autodeterminare și pe principiul neintervenției unui stat în afacerile interne ale oricărui alt stat.

Tratatele de prietenie, colaborare și asistență mutuală încheiate între U.R.S.S. și țările de democrație populară exprimă noile relații internaționale de tip socialist existente între țările lagărului democrației și socialismului. Ele reprezintă o imensă contribuție la menținerea și apărarea păcii, un puternic baraj în calea atâtătorilor la război. „In înfăptuirea politicii sale de pace — arată tovarășul G. M. Malencov, șeful Guvernului Sovietic — Uniunea Sovietică se află în deplin acord cu celelalte state democratice iubitoare de pace — Republica Populară Chineză, Polonia, România, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria, Albania, Republica Democrată Germană, Republica Democrat-Populară Coreeană, Republica Populară Mongolă" [2].

---

[1] A se vedea „Probleme externe", Nr. 4, 1948, p. 51.

[2] G. M. Malencov, Raportul de activitate al C. C. al P. C. (b) al U. R. S. S. la Congresul al XIX-lea al Partidului. Ed. pentru literatură politică, 1952.

Formând o puternică forță pe arena internațională, țările lagărului democratic, în frunte cu U.R.S.S., demască cu vigilență neobosită planurile și manevrele războinice ale imperialiștilor americani și social-democraților de dreapta, iau cu curaj apărarea popoarelor asuprite și amenințate de imperialiști.

Forța lagărului democrat se bazează pe colaborarea strânsă a popoarelor. Popoarele țărilor lagărului democratic participă conștient la viața internațională și sprijină activ politica de pace a guvernelor lor, deoarece ea corespunde intereselor și aspirațiilor lor și ale întregii omeniri însetate de pace.

Uniunea Sovietică acordă țărilor de democrație populară un însemnat ajutor diplomatic în cadrul O.N.U. In repetate rânduri delegația sovietică a apărat la O.N.U. țările de democrație populară împotriva politicii agresive a imperialiștilor americani, care sub masca așa zisei „apărări" a „drepturilor omului" au încercat să se amestece în treburile interne ale țărilor democrat-populare și să impună prin presiuni diplomatice renunțarea la cuceririle regimului de democrație populară. Având ajutorul diplomatic și moral al Uniunii Sovietice, țările de democrație populară au respins hotărît și categoric orice încercare de intervenție în treburile lor interne din partea cercurilor imperialiste americane. Totodată, Uniunea Sovietică luptă la O.N.U. pentru primirea ca membri ai O.N.U. a acelor țări de democrație populară, ca Republica Populară Română, R. P. Bulgaria, R. P. Ungară, care s'au dovedit a fi țări democratice și iubitoare de pace, cât și pentru a asigura ca Republica Populară Chineză să ocupe locul ce i se cuvine în O.N.U. și în Consiliul de Securitate a O.N.U.

★

Pe lângă ajutorul economic și diplomatic primit din partea Uniunii Sovietice, ajutorul cel mai însemnat pentru țările de democrație populară îl constitue experiența Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în privința căilor și metodelor de construire a socialismului. „Glorioasa experiență a Uniunii Sovietice în construirea socialismului — spune tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — constitue o școală de viață și de luptă pentru țările de democrație populară. Partidele comuniste și muncitorești din aceste țări învață dela marele Partid Comunist (bolșevic) al U.R.S.S., dela genialii dascăli ai proletariatului — Lenin și Stalin — știința construirii statului socialist. Este un fapt stabilit că partidele comuniste din aceste țări au avut un drum deschis, bătut în fața lor, că ele au putut aplica metode și au putut folosi mijloacele care fuseseră deja

încercate cu succes în Țara socialismului învingător. Un ajutor mai important în construirea socialismului nu există și nici nu poate să existe" [1].

Trecerea dela capitalism la socialism a țărilor de democrație populară are o serie de particularități specifice determinate de noile condiții istorice în care are loc această trecere. Lenin a arătat că condițiile și formele concrete ale trecerii dela capitalism la socialism sunt în mod inevitabil variate și trebue să fie astfel, în funcție de condițiile istorice concrete în care are loc construirea socialismului în fiecare țară în parte. Deosebirile locale, particularitățile orânduirii economice, formele de trai, gradul de pregătire a populației și încercările de a se înfăptui un plan sau altul — toate acestea trebue să se reflecte asupra specificului căii de trecere spre socialism. „Cu cât va exista mai multă diversitate de acest fel — spunea Lenin — bineînțeles dacă aceasta nu va avea tendința de a fi originală cu orice preț, cu atât mai sigur și mai rapid va fi asigurată... înfăptuirea economiei socialiste" [2].

Analiza particularităților perioadei de trecere dela capitalism la socialism în țările de democrație populară nu poate fi făcută însă decât pe baza principiilor generale ale construirii socialismului, obligatorii pentru toate țările. Experiența construirii socialismului, în U.R.S.S. constitue pentru țările de democrație populară cel mai însemnat ajutor tocmai pentrucă ea arată aceste principii generale, obligatorii pentru toate țările, fără aplicarea cărora nu este posibilă victoria socialismului.

Un astfel de principiu general — valabil și obligator pentru toate țările care trec dela capitalism la socialism — principiu demonstrat de practica construirii socialismului în U.R.S.S., este acela că trecerea dela capitalism la socialism nu poate avea loc decât în condițiile dictaturii proletariatului. Lenin a arătat că trecerea dela capitalism la socialism va da în mod necesar o abundență și o varietate imensă de forme de organizare politică a societății, dar că esența tuturor acestor forme va fi în mod inevitabil aceeași, adică dictatura proletariatului.

Condițiile istorice noi în care s'au desprins din sistemul capitalist o serie de țări din Europa de Sud-Est și Centrală, au făcut ca în aceste țări organizarea politică a societății în perioada de trecere dela capitalism la socialism să îmbrace forma regimului de democrație populară. Desvoltând în mod creator învățătura leninistă în noile condiții istorice,

---

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvântări. Ed. pentru literatură politică, ed. a III-a, 1952, p. 588.

[2] V. I. Lenin, Opere, v. 27, ed. rusă, p. 181—182; a se vedea „Probleme externe", Nr. 3, 1951, p. 46.

I. V. Stalin a desvăluit conţinutul de clasă al regimului de democraţie populară şi a indicat că regimul de democraţie populară din ţările Europei Centrale şi Sud-Estice constitue o formă a dictaturii proletariatului şi îndeplineşte cu succes funcţiile lui.

Având în faţă exemplul şi experienţa Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, partidele comuniste şi muncitoreşti din ţările de democraţie populară mobilizează oamenii muncii pentru întărirea statului de democraţie populară. Urmând exemplul Statului Sovietic, şi bazându-se pe cunoaşterea şi folosirea legilor economice obiective ale perioadei de trecere dela capitalism la socialism, statul de democraţie populară ajută activ noii orânduiri să capete formă şi să se consolideze, ia toate măsurile pentru construirea noii orânduiri socialiste.

Un ajutor însemnat pentru construirea socialismului în ţările de democraţie populară îl constitue faptul că partidele comuniste şi muncitoreşti din aceste ţări au găsit în lucrările lui Lenin şi Stalin şi în documentele P.C.U.S., principiile politicii economice a statului dictaturii proletare în perioada de trecere dela capitalism la socialism (nep). In lucrarea sa „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.", I. V. Stalin a sintetizat în mod creator tezele expuse de Lenin în lucrările sale „Despre cooperaţie" şi „Impozitul în natură", cât şi experienţa P.C.U.S. şi a Statului Sovietic în legătură cu politica economică pe care statul dictaturii proletariatului trebue să o ducă în vederea construirii depline a socialismului. El a arătat că dictatura proletariatului trebue să exproprieze mijloacele de producţie în industrie şi să le treacă în proprietatea întregului popor. In ce priveşte pe producătorii individuali mici şi mijlocii aceştia nu trebue expropriaţi, ci uniţi treptat în cooperative de producţie, adică în mari întreprinderi agricole colective. Statul dictaturii proletare trebue să desvolte prin toate mijloacele industria şi să dea gospodăriilor colective baza tehnică modernă a marii producţii — fără a le expropria, ci, dimpotrivă, punându-le la dispoziţie din belşug tractoare şi alte maşini de prima calitate. Pentru o strânsă legătură economică între oraş şi sat, între industrie şi agricultură, trebue să fie menţinută câtva timp producţia de mărfuri (schimburi prin vânzare-cumpărare) ca singura formă de legătură economică cu oraşul acceptabilă pentru ţărani şi să se desvolte la maximum comerţul socialist de stat şi cooperatist, eliminând din circulaţia de mărfuri pe toţi capitaliştii de orice fel. „Istoria construcţiei noastre socialiste — spunea I. V. Stalin — arată că această cale de desvoltare, trasată de Lenin, s'a dovedit a fi în totul justă

Este în afară de orice îndoială că pentru toate țările capitaliste care au o clasă de producători mici și mijlocii mai mult sau mai puțin numeroasă, această cale de desvoltare este singura posibilă și indicată pentru victoria socialismului" [1]. Experiența sovietică arată țărilor de democrație populară că numai urmând această cale se poate asigura baza politică a dictaturii proletariatului — alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, sub conducerea clasei muncitoare, în vederea atragerii țărănimii muncitoare pe drumul socialismului și în vederea lichidării claselor exploatatoare.

Faptul că aceste principii fundamentale ale perioadei de trecere dela capitalism la socialism au fost elaborate de P.C.U.S., faptul că această cale a fost străbătută cu succes de către Uniunea Sovietică și că există experiența Uniunii Sovietice, face ca țările de democrație populară să meargă pe această cale cu mai multă siguranță, cu mai puține greșeli și într'un ritm mai rapid spre socialism.

Experiența construirii socialismului în U.R.S.S. arată țărilor de democrație populară că veriga principală a construcției socialiste este industrializarea socialistă a țării, desvoltarea industriei grele și mai ales a industriei construcțiilor de mașini, căci numai astfel se poate asigura baza tehnică a desvoltării tuturor ramurilor industriale, a socializării și mecanizării agriculturii, reproducția socialistă lărgită, creșterea neîncetată a nivelului de trai material și cultural al întregii societăți, apărarea independenței naționale economice și politice. Urmând această cale și primind ajutorul frățesc al Uniunii Sovietice, țările de democrație populară se transformă din țări agrare înapoiate cum au fost în trecut în condițiile dominației capitaliștilor și moșierilor, în țări înaintate, cu o industrie desvoltată și o agricultură mecanizată. Astfel, de pildă, greutatea specifică a industriei în economia națională a R.P.R. a ajuns să fie, la sfârșitul anului 1951, de 60,4%.

Folosirea de către țările de democrație populară a experienței transformării socialiste a agriculturii în U.R.S.S. ușurează și grăbește complexa operă de reconstrucție a agriculturii acestor țări pe baze socialiste. Experiența Uniunii Sovietice a arătat că în condițiile dictaturii proletariatului și a unei puternice industrii socialiste, cooperația este calea cea mai potrivită pentru transformarea socialistă a satului. Experiența sovietică a arătat rolul deosebit al cooperației ca școală de reeducare a producătorilor individuali mici și mijlocii în spiritul colectivismului,

[1] I. V. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 34.

rolul cooperației de a reuni pe producătorii individuali mici și mijlocii mai întâi ca consumatori și apoi ca producători în mari gospodării agricole colective care să permită mecanizarea muncii agricole, sporirea productivității ei. Experiența colectivizării agriculturii în U.R.S.S. indică țărilor de democrație populară necesitatea respectării cu strictețe a liberului consimțământ al țăranilor muncitori în formarea gospodăriilor colective, necesitatea unei intense și permanente munci politice de lămurire și de convingere a țărănimii muncitoare, prin propria ei experiență, de superioritatea gospodăriei colective asupra gospodăriilor individuale.

Experiența construirii socialismului în U.R.S.S. arată că, în perioada de trecere dela capitalism la socialism, ascuțirea luptei de clasă este o lege obiectivă, că împotrivirea elementelor capitaliste crește în mod obiectiv în măsura scăderii greutății specifice a formațiunii particular-capitaliste în economia națională, în măsura creșterii, lărgirii și consolidării formațiunii socialiste și a rolului ei conducător.

Țările de democrație populară din Europa realizează succese însemnate în transformarea socialistă a agriculturii datorită aplicării consecvente a lozincii leniniste a P.C.U.S. care arată că, în perioada de trecere dela capitalism la socialism, clasa muncitoare trebue să se sprijine la sate pe țărănimea săracă, să strângă alianța cu țăranul mijlocaș și să ducă lupta neîmpăcată împotriva chiaburimii.

Experiența construirii socialismului în U.R.S.S. arată țărilor de democrație populară că baza economică a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare trebue să o constitue schimbul de mărfuri dintre oraș și sat, că, în perioada de trecere dela capitalism la socialism, trebue admisă o oarecare libertate a comerțului particular, asigurându-se totodată rolul statului de a reglementa prețurile pe piața neorganizată prin desvoltarea comerțului de stat și cooperatist-colhoznic, desfacerea pe piața socialistă a stocurilor de mărfuri ale statului la prețuri fixe și prin măsuri luate de stat în vederea eliminării speculanților din comerț.

Experiența sovietică arată tuturor țărilor de democrație populară felul cum trebue construită baza economică a socialismului. „A crea baza economică a socialismului înseamnă a îmbina agricultura cu industria socialistă într'o singură economie unitară, a subordona agricultura conducerii din partea industriei socialiste, a organiza relațiile dintre oraș și sat pe baza schimbului dintre produsele agricole și cele industriale, a închide și a lichida toate acele canale cu ajutorul cărora iau naștere clasele și ia naștere, înainte de toate, capitalul, a crea în cele din

urmă asemenea condiții de producție și repartiție care să ducă de-a-dreptul și nemijlocit la desființarea claselor" [1].

Experiența sovietică are o deosebită însemnătate pentru țările de democrație populară nu numai în ce privește crearea bazei economice a societății socialiste, ci și în ce privește construirea, formarea noii suprastructuri socialiste. Ea arată că proletariatul care a cucerit puterea politică, trebue să sfarme vechiul aparat de stat burghez și să construiască un nou tip de stat, un nou aparat de stat corespunzător înfăptuirii sarcinilor dictaturii proletariatului. Țările de democrație populară au posibilitatea să folosească bogata experiență a Uniunii Sovietice în ce privește construcția de stat, organizarea și funcționarea organelor aparatului de stat și organele conducerii economiei naționale. Folosirea experienței sovietice în domeniul administrației de stat și al planificării ușurează și contribue la accelerarea construcției socialiste în țările de democrație populară. După exemplul Sovietelor, în țările de democrație populară au luat naștere și funcționează Sfaturile Populare, ca organe locale ale puterii de stat, care au menirea importantă de a atrage massele largi populare la conducerea statului și a treburilor obștești. Democrația sovietică, forma cea mai înaltă a democrației socialiste, constitue modelul spre care tinde democrația populară. Constituțiile țărilor de democrație populară, inspirate după modelul Constituției U.R.S.S., constitue bilanțul cuceririlor democratice ale popoarelor țărilor democrat-populare, consfințesc cele mai profunde drepturi democratice ale oamenilor muncii din aceste țări. Statele de democrație populară, urmând exemplul Statului Sovietic, garantează din punct de vedere material exercitarea de către oamenii muncii a tuturor drepturilor prevăzute în constituțiile acestor țări.

Uniunea Sovietică a arătat țărilor de democrație populară singura cale justă pentru rezolvarea problemei naționale. Folosind experiența Uniunii Sovietice, țările de democrație populară au realizat printr'o luptă necruțătoare împotriva curentelor naționaliste și șovine, întreținute de clasele exploatatoare, lichidarea asupririi naționale, egalitatea deplină în drepturi a oamenilor muncii indiferent de limbă, rasă, naționalitate și religie. Pe baza învățăturii leninist-staliniste cu privire la autonomia administrativ-teritorială și după exemplul organizării Statului multinațional Sovietic, în R.P.R. a fost creată Regiunea Autonomă Maghiară care cuprinde raioanele locuite de o populație compactă maghiară-secuiască. Având mereu în față exemplul națiunilor socialiste înaintate

[1] I. V. Stalin, Opere. Ed. P.M.R., v. 9, p. 24.

din U.R.S.S., naţiunile din ţările de democraţie populară realizează în procesul construirii victorioase a socialismului, succese însemnate în transformarea lor din naţiuni burgheze în naţiuni socialiste. Experienţa Uniunii Sovietice arată că formarea naţiunilor socialiste necesită o luptă permanentă împotriva naţionalismului şi şovinismului, o intensă muncă de educare şi reeducare a masselor în spiritul patriotismului şi internaţionalismului proletar.

Urmând calea parcursă de Uniunea Sovietică spre socialism, în ţările de democraţie populară se desfăşoară o grandioasă revoluţie culturală, are loc formarea unei culturi noi, socialiste prin conţinut, naţională în formă. Exemplul Uniunii Sovietice arată ţărilor de democraţie populară că scopul revoluţiei culturale este de a asigura participarea activă a maselor la conducerea statului, de a face din toţi oamenii muncii militanţi activi ai vieţii sociale, politice şi culturale, de a combate şi stârpi ideologia burgheză din mentalitatea oamenilor şi de a forma un om nou, omul societăţii socialiste.

Uniunea Sovietică acordă un ajutor deosebit de însemnat ţărilor de democraţie populară în realizarea revoluţiei culturale. Cel mai important din acest punct de vedere este ajutorul ideologic pe care ţările de democraţie populară îl primesc din partea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Oamenii muncii din lumea întreagă şi mai cu seamă cei din ţările de democraţie populară, luptând pentru triumful învăţăturii lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin, sunt adânc recunoscători poporului sovietic, Partidului Comunist al Uniunii Sovietice pentru ajutorul ideologic pe care li-l acordă. Oamenii muncii, partidele comuniste şi muncitoreşti din ţările de democraţie populară, găsesc în operele clasicilor marxism-leninismului, Marx, Engels, Lenin şi Stalin, în Cursul scurt de istorie a P.C. (b) al U.R.S.S. şi în documentele P.C.U.S., răspuns la cele mai arzătoare şi multiple probleme politice şi ideologice pe care le ridică construirea socialismului. Marxism-leninismul luminează calea spre socialism a popoarelor din ţările de democraţie populară, le înarmează cu cunoaşterea profundă a legilor obiective ale desvoltării societăţii, le dă posibilitatea să prevadă în mod ştiinţific mersul evenimentelor şi în conformitate cu legile obiective, pe baza cunoaşterii lor, să elaboreze o politică profund ştiinţifică.

Ţările de democraţie populară primesc un ajutor însemnat din partea ştiinţei, artei şi literaturii sovietice. Experienţa bogată şi cuceririle ştiinţei sovietice constitue un preţios tezaur pentru oamenii ştiinţei din ţările de democraţie populară. Orientarea oamenilor de ştiinţă spre ştiinţa

sovietică constitue un factor important în lupta lor pentru triumful materialismului dialectic în domeniul științelor naturii și științelor sociale și pentru stârpirea influențelor ideologiei burgheze în știință, a idealismului, subiectivismului, naționalismului și cosmopolitismului.

Lucrările savanților sovietici, rezultatele obținute cât și discuțiile care au avut loc în Uniunea Sovietică în diferitele domenii ale științei, înarmează oamenii de știință cu singura orientare ideologică justă și deschid perspective mari cercetărilor științifice din țările de democrație populară. Pavlovismul în medicină, miciurinismul în biologie, rezultatele obținute de fizica și cosmogonia sovietică și de celelalte ramuri ale științei sovietice, arată oamenilor de știință din țările de democrație populară singura cale justă care duce la înflorirea științei aflate în slujba oamenilor muncii și a construcției pașnice. Desbaterile care au avut loc în Uniunea Sovietică în domeniul istoriei, filosofiei, lingvisticii, pedagogiei și economiei politice, în domeniul literaturii și artei, hotărîrile Comitetului Central al P.C.U.S. și lucrările conducătorilor P.C.U.S. în legătură cu aceste desbateri, au constituit și constitue un imbold fără de seamăn pentru desvoltarea științelor, a artei și literaturii în țările de democrație populară. Oamenii de știință, artă și literatură din țările de democrație populară primesc un ajutor direct din partea Uniunii Sovietice prin vizitele pe care ei le fac în Uniunea Sovietică și prin vizitele delegațiilor de oameni ai științei, literaturii și artei sovietice în țările de democrație populară. Aceste vizite constitue tot atâtea prilejuri pentru savanții, literații și artiștii țărilor de democrație populară de a învăța din bogata experiență și rezultatele savanților, literaților și artiștilor sovietici.

Operele literare și artistice sovietice, larg răspândite în țările de democrație populară și iubite de oamenii muncii, contribue în însemnată măsură nu numai la desvoltarea artei și literaturii în aceste țări, dar și la formarea omului nou, la educația comunistă a oamenilor muncii.

In timp ce imperialismul calcă în picioare și înăbușe cultura națională a popoarelor, ajutorul pe care Uniunea Sovietică îl acordă țărilor de democrație populară contribue la înflorirea culturii lor naționale. Acest ajutor se bazează pe principiul recunoașterii valorilor și tradițiilor democratice, progresiste ale culturii naționale a popoarelor.

Ajutorul sovietic dat în domeniul ideologiei și culturii contribue la lupta pe care oamenii de cultură progresiști o duc în țările de democrație populară împotriva cosmopolitismului, împotriva acelora care, cu ajutorul cosmopolitismului, încearcă să distrugă valorile culturale națio-

nale ale popoarelor şi să lase pradă ideologiei burgheze cultura popoarelor lor.

Uniunea Sovietică dă ajutor ţărilor de democraţie populară în ce priveşte formarea noii intelectualităţi. Mii de tineri din ţările de democraţie populară studiază în institutele de învăţământ superior din Uniunea Sovietică, însuşindu-şi cuceririle celei mai înaintate culturi din lume. Cadrele didactice sovietice existente în ţările de democraţie populară împărtăşesc bogata experienţă organizatorică şi pedagogică a sistemului învăţământului public din U.R.S.S. şi contribue la formarea noii intelectualităţi.

In R.P.R., un însemnat focar de răspândire a experienţei sovietice, a cuceririlor ştiinţei, artei şi literaturii sovietice îl constitue Institutul Româno-Sovietic care funcţionează pe lângă Academia R.P.R. Prin materialele documentare pe care acest Institut le pune la dispoziţia cercetătorilor ştiinţifici şi a oamenilor muncii, prin publicaţiile sale şi prin conferinţele pe care le organizează, el contribue la răspândirea largă a experienţei sovietice în rândul oamenilor muncii. Un însemnat rol în strângerea legăturilor de prietenie şi colaborare dintre poporul român şi marele popor sovietic şi în popularizarea cuceririlor şi experienţei Uniunii Sovietice, îl are Asociaţia Română pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică (A.R.L.U.S.), precum şi Casa Prieteniei Româno-Sovietice.

Forţa conducătoare a întregii vieţi politice, economice şi culturale în ţările de democraţie populară o constitue, după exemplul P.C.U.S., partidele comuniste şi muncitoreşti. Conducând lupta oamenilor muncii din ţările de democraţie populară pentru construirea socialismului, partidele comuniste şi muncitoreşti se inspiră din măreţul exemplu al P.C.U.S. şi folosesc bogata lui experienţă revoluţionară. Intărirea continuă a Partidului Muncitoresc Român — după cum arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — şi apropierea lui cât mai mare de modelul pe care-l constitue pentru toate partidele comuniste P.C.U.S. este principala chezăşie a succesului în lupta pentru socialism şi pace.

In construcţia de partid, în privinţa formelor şi metodelor de muncă şi de organizare, cât şi în toate domeniile politicii externe şi internaţionale, partidele comuniste şi muncitoreşti din ţările de democraţie populară şi din întreaga lume, folosesc bogata experienţă a P.C.U.S. Congresul al XIX-lea al P.C.U.S. a constituit o măreaţă şcoală pentru

reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești frățești care au avut cinstea și bucuria de a participa la lucrările lui. El a însemnat un ajutor de neprețuit în lupta partidelor comuniste și muncitorești pentru pace, democrație și socialism.

Partidele comuniste și muncitorești, forța conducătoare și călăuzitoare a țărilor de democrație populară, sunt principalii promotori ai folosirii bogatei experiențe și a ajutorului frățesc al Uniunii Sovietice. Aceasta constitue garanția că ajutorul multilateral al Uniunii Sovietice este folosit în interesul masselor muncitoare, în interesul făuririi societății socialiste.

Ajutorul economic, politic, ideologic, cultural și moral pe care Uniunea Sovietică îl acordă țărilor de democrație populară constitue chezășia desvoltării lor spre socialism. Prietenia și colaborarea între marele popor sovietic și popoarele țărilor de democrație populară, ajutorul pe care Uniunea Sovietică îl dă în mod permanent acestor popoare în construirea societății socialiste, reprezintă un măreț exemplu de internaționalism proletar. Ajutorul internaționalist-proletar al Uniunii Sovietice se manifestă ca o puternică forță motrice a desvoltării popoarelor țărilor de democrație populară pe drumul socialismului, le însuflețește în lupta lor pentru obținerea de noi succese în opera de construire a unei vieți lipsite de exploatare, fericite și îmbelșugate.

★

Relațiile internaționale de tip socialist existente între U.R.S.S. și țările de democrație populară, relații de prietenie, colaborare și ajutor reciproc, constitue garanția păcii și securității popoarelor nu numai din lagărul democrației și socialismului, ci din întreaga lume. Noile relații existente între țările lagărului democrației și socialismului reprezintă *noul* în relațiile internaționale, menit să înfrângă și să isgonească *vechiul*, vechile relații internaționale bazate pe exploatare, asuprire și jaf. Noile relații internaționale se întăresc tot mai mult datorită acțiunii partidelor comuniste și muncitorești, care se călăuzesc după ideologia internaționalismului proletar și se bazează pe învățătura marxist-leninist-stalinistă.

„Drumul prieteniei cu Uniunea Sovietică — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — este pentru poporul nostru, pentru toate popoarele lagărului socialist, drumul libertăţii, drumul vieţii, drumul fericirii“ [1].

Poporul român, popoarele tuturor ţărilor de democraţie populară, poartă o dragoste şi o recunoştinţă fierbinte poporului sovietic şi gloriosului P.C.U.S. pentru viaţa nouă, liberă şi creatoare, pentru perspectivele vieţii socialiste ce se făureşte în ţările democrat-populare cu sprijinul frăţesc al Uniunii Sovietice.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Un nou tip de relaţii internaţionale. Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 22.

ASUPRA CONCEPȚIEI FILOSOFICE MATERIALISTE A DOCTORULUI GHEORGHE MARINESCU

DE

C. I. GULIAN

Gheorghe Marinescu face parte dintre acei oameni de știință din țara noastră, a căror operă interesează nu numai istoria științei, ci și istoria gândirii filosofice. Din acest punct de vedere, opera lui n'a fost încă valorificată. Până la instaurarea regimului de democrație populară, au lipsit atât condițiile materiale, cât și condițiile morale pentru a lărgi desfășurarea activității științifice. In timpul regimului burghezo-moșieresc, oameni de știință ca Marinescu, care nu s'au mărginit la preocupări de specialitate, ci au luat o poziție progresistă în problemele filosofice și sociale, nu se bucurau de niciun sprijin din partea oficialităților. Regimul politic reacționar care domina în trecut în țara noastră *tolera* doar activitatea științifică de specialitate, fără s'o încurajeze. Refuzând sprijinirea organizată și temeinică a cercetărilor științifice, regimul burghezo-moșieresc tolera aceste cercetări numai în măsura în care ele nu loveau direct bazele sale ideologice, reacționare.

Sarcina de a valorifica poziția ideologică a unor savanți ca Babeș, Marinescu, Racoviță și alții, nu putea reveni în mod firesc decât regimului nostru de democrație populară, căci istoricii și filosofii regimului trecut, care proslăveau doctrinele reacționare din Apus și le răspândeau în țară, nu acordau niciun interes concepției filosofice materialiste a oamenilor de știință. In ura lor de clasă împotriva proletariatului, ideologii regimului trecut au urmărit să înăbușe, sau în cel mai bun caz să treacă sub tăcere, poziția materialistă a oamenilor de știință, pentrucă aceasta reprezintă un atac pe plan teoretic împotriva pozițiilor clasei dominante.

Urmând pilda ideologilor imperialişti, reprezentanţii filosofiei oficiale dela noi au susţinut şi ei concepţia metafizică a izolării filosofiei de ştiinţele particulare. Aceşti ideologi nu aveau niciun interes să promoveze legătura dintre ştiinţă şi filosofie. Doctrinele idealiste, speculaţiile obscurantiste, cu substrat reacţionar, propagate de Petrovici, Blaga, Speranţia ş. a., nu aveau într'adevăr nimic comun cu ştiinţa. Aceste doctrine erau în contradicţie vădită cu rezultatele ştiinţelor experimentale şi duşmănoase intereselor vitale ale poporului nostru.

In opoziţie cu concepţiile reacţionare de acest fel, filosofia marxist-leninistă subliniază necesitatea unei strânse legături, a unui contact permanent al filosofiei cu ştiinţele particulare, cu experienţa, cu practica. In geniala sa lucrare „Materialism şi empiriocriticism", Lenin, arătând legătura indestructibilă dintre ştiinţele naturii şi poziţia materialistă, scria: „Ştiinţele naturii admit în mod inconştient că doctrinele lor reflectează realitatea obiectivă, şi numai o asemenea filosofie e compatibilă cu ştiinţele naturii!" [1]. Iar în ceea ce priveşte metoda de lucru, între filosofie şi ştiinţele particulare trebue realizată o continuă interacţiune dialectică: ştiinţele particulare, pentru a putea pătrunde în esenţa fenomenelor naturii, societăţii şi gândirii umane, trebue să aplice metoda dialectică marxistă, iar dialectica, ştiinţa legilor celor mai generale ale realităţii, trebue să se sprijine continuu pe rezultatele concrete ale cercetării experimentale. Rezultatele strălucite ale biologiei, psihologiei şi istoriografiei sovietice — pentru a da numai câteva exemple — dovedesc cât de rodnică şi de deschizătoare de drumuri poate fi legătura strânsă dintre ştiinţele particulare şi filosofie.

A. A. Jdanov a arătat importanţa studierii desvoltării gândirii filosofice în strânsă legătură cu desvoltarea ştiinţelor naturii:... „istoria filosofiei nu poate fi expusă în afara realizărilor în domeniul ştiinţelor naturii" [2]. De-a-lungul istoriei filosofiei, succesele ştiinţelor naturii s'au reflectat nemijlocit în desvoltarea materialismului pe trepte mereu superioare. De aceea, pentru a scoate la lumină adevărata istorie a gândirii filosofice din ţara noastră, pentru a evidenţia felul în care s'a manifestat, în diferite epoci, materialismul în ţara noastră, studierea concepţiilor oamenilor de ştiinţă are o deosebită însemnătate. In istoria gândirii ştiinţifice dela noi se poate urmări o valoroasă tradiţie materialistă în ştiinţele naturii încă din secolul XVII-XVIII. Mai târziu, trăgând con-

[1] V. I. Lenin, Materialism şi empiriocriticism. Ed. P. M. R., 1951, p. 313.
[2] A. A. Jdanov, In jurul lucrării lui G. F. Alexandrov: Istoria filosofiei occidentale. Ed. P. C. R., 1947, p. 34.

cluzii juste din experiențele lor în diferite domenii ale științei, savanții progresiști din țara noastră s'au situat pe o poziție materialistă și s'au alăturat astfel clasei muncitoare, în lupta ei împotriva exploatatorilor și a ideologiei reacționare a acestora. In cazul lui Gh. Marinescu este cu deosebire vizibilă opoziția dintre ideile lui progresiste pe tărâm științific și social și poziția reacționară a ideologilor aflați în slujba regimului burghezo-moșieresc. Gheorghe Marinescu a făcut parte dintre oamenii de știință din România care au luat poziție în fața avalanșei de manifestări ideologice obscurantiste ale regimului burghezo-moșieresc, în secolul al XX-lea.

Doctorul Gheorghe Marinescu se înscrie cu cinste în primele rânduri ale savanților materialiști care au adus un aport însemnat în lupta clasei muncitoare din țara noastră împotriva ideologiei idealiste și obscurantiste, pe care o propagau, dela catedră și în scris, reprezentanții ideologici ai regimului burghezo-moșieresc. El a îmbrățișat în general o concepție filosofică progresistă în acord cu poziția materialistă pe care a luat-o în problemele de biologie și psihologie, în acord cu poziția sa progresistă și patriotică pe plan social-politic. El s'a dovedit a fi astfel un vrednic continuator al profesorului său Victor Babeș, atât în ce privește îmbrățișarea caldă a intereselor poporului, cât și în ce privește continuarea liniei materialiste în gândirea științifică și filosofică.

Inafară de unele articole scrise de către anumiți specialiști, care au încercat să discute aportul lui Marinescu în diferitele ramuri ale științelor biologice și medicale, în timpul regimului burghezo-moșieresc s'a trecut cu totul sub tăcere caracterul progresist al poziției ideologice a lui Marinescu, precum și poziția justă, patriotică, pe care el a luat-o în problemele social-politice. Lucrul acesta nu este de mirare. Ideologii reacționari din trecut au făcut tot posibilul pentru a-i atrage pe oamenii de știință de partea lor, de partea filosofiei putrede. Folosind lipsa de orientare în domeniul filosofiei a unora din oamenii de știință, ideologii burghezi i-au antrenat pe panta idealismului, agnosticismului, pozitivismului (care nu este altceva decât o altă formă a agnosticismului), logisticii etc. Printre puținii oameni de știință care nu s'au lăsat abătuți din drumul lor de gânditori materialiști a fost și Gheorghe Marinescu.

Istoricii burghezi ai gândirii filosofice din România n'au găsit cu cale să analizeze poziția filosofică a unui om de știință ca Marinescu, tocmai pentrucă le-ar fi fost imposibil să falsifice această poziție, atât de vie în combaterea misticismului, indeterminismului, spiritualismului etc. Articolul în care Marinescu combate misticismul, indeterminismul și

spiritualismul, — articol publicat postum în volumul IV al „Istoriei filosofiei moderne" (1940), ilustrează foarte viu incompatibilitatea poziţiei lui Marinescu cu manifestările idealiştilor şi agnosticilor englezi, francezi, germani şi români pe care i-a expus cu largheţă tocmai „Istoria filosofiei moderne". Deşi articolul lui Marinescu a fost aşezat între expunerile filosofilor reacţionari, totuşi poziţia lui în problema determinismului evidenţiază încă odată că savantul român n'a putut fi anexat la carul ideologiei reacţionare şi că autorii cosmopoliţi ai „Istoriei filosofiei moderne" au dat greş şi de data aceasta. Poziţia materialistă a lui Marinescu contrastează isbitor cu concepţiile ideologilor obscurantişti, alături de care a fost aşezat în paginile volumului amintit.

In condiţiile regimului burghezo-moşieresc, n'a fost încercată valorificarea poziţiei ideologice a lui Marinescu fiindcă dintre cei care au vorbit despre activitatea lui ştiinţifică şi filosofică unii n'au putut, — lipsindu-le pregătirea marxist-leninistă — iar alţii n'au vrut, să scoată în evidenţă opoziţia dintre concepţia lui ştiinţifică şi concepţiile putrede ale ideologilor înfeudaţi fascismului. De aceea valorificarea concepţiei materialiste combative, militante, a doctorului Marinescu este una dintre problemele importante ale istoriei gândirii filosofice contemporane din ţara noastră.

★

Gheorghe Marinescu s'a născut în Bucureşti, la 22 Februarie 1864. După terminarea liceului, el s'a înscris la Facultatea de Medicină din Bucureşti. Ca student, s'a ocupat mai întâi de histologie, în laboratorul profesorului Petrini-Galaţi ; apoi a devenit intern al Spitalului Brâncovenesc şi preparator la Institutul de Bacteriologie al marelui om de ştiinţă Victor Babeş.

Remarcând aptitudinile excepţionale ale tânărului preparator pentru cercetările ştiinţifice, Victor Babeş l-a trimis ca bursier la Paris în 1889. In clinica şi laboratorul lui Charcot, Marinescu a devenit unul dintre cei mai pasionaţi şi neobosiţi cercetători, concentrându-se, din această primă fază a activităţii sale ştiinţifice, asupra histologiei patologice a sistemului nervos. In 1890, la Berlin, publică o lucrare asupra centrului respirator bulbar, iăr, în Belgia, după ce îşi însuşeşte tehnica microfotografică, publică, în colaborare cu Victor Babeş, Ramon y Cajal şi alţii, un album de anatomie patologică.

Trebue să observăm că din prima etapă a formaţiei sale ştiinţifice, Marinescu s'a orientat spre studiile de histopatologie nervoasă, ceea ce a însemnat pentru tânărul savant un punct de plecare materialist în

problemele de psihopatologie. Deși concepția dominantă pe atunci — teoria localizărilor cerebrale — avea un caracter mecanicist, Marinescu se va strădui mai târziu să depășească, pe căi proprii, limitele acestei concepții mecaniciste.

Un alt fapt care trebue menționat este acela că, încă din această epocă, Marinescu a întâmpinat multe greutăți și obstacole în cariera sa științifică ; guvernul român de pe atunci a tăiat subvenția pe care o primea bursierul lipsit de mijloace, în timp ce studia la Paris. Acest procedeu barbar al guvernului burghezo-moșieresc a deslănțuit o furtună de proteste din partea studențimii române aflate la Paris pentru studii ; guvernul a fost silit să revină și să-i acorde din nou bursa.

In urma cercetărilor și lucrărilor întreprinse încă din vremea când lucra în laboratorul lui Charcot, Marinescu a fost unanim apreciat de către neurologii francezi. Revista „Semaine médicale", în urma unei călătorii de studii în Elveția, Belgia, Anglia și Italia, i-a încredințat misiunea să alcătuiască o dare de seamă asupra cercetărilor neurologice din aceste țări.

In anul 1895, Gheorghe Marinescu a fost invitat la Congresul de neurologie dela Moscova, unde a prezentat un raport asupra patologiei celulei nervoase. Din acest moment, începe contactul său cu știința rusă, fapt care va duce mai târziu la însușirea și popularizarea de către savantul român a lucrărilor lui Mecinicov și a operei genialului învățat I. P. Pavlov.

In 1897, doctorul Marinescu devine profesor la catedra de Neurologie dela Facultatea de medicină din București, unde, îmbinând activitatea didactică cu munca practică în laborator și clinică, creează prima școală românească de neurologie. De acum înainte, el își desfășoară în mod continuu, activitatea în fiziologie, în medicina experimentală, dar mai ales în histopatologie, căreia îi dedică cea mai mare parte din timpul său.

Din primele clipe ale activității sale științifice în țară, Gheorghe Marinescu s'a lovit de nepăsarea, intrigile și obstacolele pe care regimul burghezo-moșieresc le punea în calea oricărui om de știință care nu voia să devină un politician înregimentat în vreunul din partidele burgheze. Fondatorul neurologiei românești avea serviciul de bolnavi la Pantelimon, adică la 12 km depărtare de București, unde își avea catedra. Cu tot răsunetul pe care-l aveau cursurile ce le ținea la Universitate, la Institutul Babeș și apoi la Spitalul Colțea — cursuri la care erau atrași nu numai studenții în medicină, ci și cei dela alte facultăți și chiar public din afară — de abia în 1915 s'a afectat o sumă pentru clădirea unei clinice de neurologie pe un teren dela Spitalul Colentina. Primul război mondial a

întrerupt lucrările dar nu pentru câțiva ani, cât a ținut războiul ci pentru două decenii!

Peste 20 ani, Gheorghe Marinescu arată că construirea clinicei, abia azi, în 1936, e terminată, — cu defecte însă și nu complect înzestrată [1]. In mijlocul dansului milioanelor, pe care și le împărțeau politicienii corupți și afaceriștii regimului, cererea stăruitoare a unui om de știință de a dobândi condiții modeste de muncă științifică nu era satisfăcută! De nenumărate ori, din rândurile studenților și ale profesorilor, s'au ridicat proteste împotriva neglijării premeditate a construirii clinicei. Astfel, în 1926, cei mai de seamă profesori ai Facultății de Medicină cereau Ministerului Instrucțiunii Publice să termine clădirea începută cu zece ani în urmă. Dar Ministerul, care risipea fonduri secrete uriașe pentru agenții electorali ai partidului dela putere, n'a luat în seamă această revendicare. Sub pretextul economiilor, construcția a mai fost tărăgănată încă zece ani, fără însă ca, măcar de această dată, să fie complet înzestrată și corespunzătoare.

Nepăsarea regimului burghezo-moșieresc față de necesitățile desvoltării științei era cu atât mai condamnabilă, cu cât Marinescu, ajutat de primii săi elevi — Parhon, Mirea și Goldstein — strânsese rodul cercetărilor sale migăloase de biologie nervoasă în impunătoarea lucrare „Celula nervoasă" încă din 1909. Cele două volume ale lucrării, care depășea o mie de pagini, erau precedate de o prefață elogioasă, scrisă de neurologul cu renume mondial pe atunci, Ramon y Cajal.

Deși, în urma apariției acestei importante lucrări, doctorul Marinescu căpătase în lumea științifică un renume care putea constitui o mândrie pentru țara noastră, serviciul său de clinică nervoasă se afla într'o stare atât de primitivă, încât stârnea uimirea și compătimirea din partea oamenilor de știință străini care îl vizitau. Înșiși reprezentanții oficiali ai regimului burghezo-moșieresc, ca de pildă N. Iorga, recunoșteau că opera lui Marinescu a fost departe de a fi sprijinită și prețuită așa cum se cuvenea.

Un alt reprezentant al regimului recunoștea, *după* moartea lui Marinescu: „Se știe câtă amărăciune a înnecat sufletul lui Marinescu chiar până când somnul de odihnă s'a schimbat pe nesimțite în cel veșnic; nu și-a putut împlini visul de a întemeia un institut bine organizat pentru a promova prin elevii lui, ramura științifică în care ajunsese stăpân..." [2].

Valoarea de importanță mondială a vastei opere științifice a lui

[1] Scurtă privire obiectivă asupra activității D-lui Dr. Gh. Marinescu, 1936, p. 7.
[2] I. Simionescu, Discurs de recepție la Academia Română, 27 Mai 1939.

Gheorghe Marinescu a fost recunoscută mai întâi și mai mult de către oamenii de știință din alte țări, iar nu de către conducătorii politici și culturali cosmopoliți din România, disprețuitori ai culturii naționale. Cele 23 societăți științifice și cele 7 academii de peste hotare care l-au onorat pe savantul român prin alegerea lui ca membru în sânul lor, cuvintele de laudă din tratatele de specialitate, premiile științifice și alte distincții primite din lumea întreagă, constitue o mărturie evidentă a capacității excepționale a lui Gh. Marinescu. Cu toate declarațiile ipocrite de admirație și „mândrie națională" pe care le primise cu prilejul celei de a 70-a aniversări a lui, Marinescu, în 1936, se temea de intențiile oficialităților de a-l scoate dela catedră și se pregătea să se apere împotriva lor. Pentru a-și sprijini dorința legitimă de a lucra la catedră până la sfârșitul vieții sale, profesorul Marinescu a trebuit să ducă o adevărată luptă ; deși în vârstă de 72 ani, el pregătea importante lucrări științifice despre „Substratul biologic al instinctelor și inteligenței", despre tonus, despre curenții de acțiune și năzuia să-și încoroneze îndelungata sa carieră științifică prin revenirea la tema studiată timp de 35 ani — biologia celulei nervoase.

Gheorghe Marinescu s'a impus prin neistovita sa curiozitate științifică, prin setea și perseverența de a descoperi noul, prin tenacitatea de a-și verifica ipotezele pe calea unor nenumărate experiențe. De o extremă conștiinciozitate și punctualitate în îndeplinirea sarcinilor sale didactice, Gheorghe Marinescu a ținut cursuri cu studenții până în ultimele zile ale vieții sale. Totodată, el știa să încurajeze și să stimuleze cercetările tinerelor cadre științifice. Cu o modestie de autentic om de știință, Marinescu dorea să învețe mereu, chiar dela cei mai tineri. La vârsta de 70 de ani, el lua sârguitor notițe la conferințele sau comunicările științifice pe care le frecventa. Profesorul Marinescu își sistematiza cu multă rigoare propriul său lucru și pe cel al colaboratorilor săi. „Entuziasmul tinerilor colaboratori, povestea un elev al său, mărea entuziasmul maestrului. Prețuia munca altora, recunoscându-le meritele. Te trezeai, tocmai atunci când te așteptai mai puțin, asociat în colaborare la lucrări de valoare. Pe aproape toți elevii săi i-a ajutat să obțină burse de specializare. In acest mod și-a format profesorul Marinescu elevii. Așa a luat naștere școala dela Colentina" [1].

Opera vastă a lui Marinescu, care cuprinde peste o mie de lucrări, a îmbrățișat toate domeniile patologiei nervoase. Activitatea sa neobosită a dus la crearea neurologiei românești și a constituit în același timp

[1] Dr. Ion Olteanu, In amintirea Prof. Dr. Gheorghe Marinescu, 1945.

o contribuţie preţioasă la neurologia mondială, contribuţie a cărei valoare a fost în cele din urmă unanim recunoscută. Un deosebit merit are efortul său de a pătrunde pe căi strict ştiinţifice în acea zonă a vieţii sufleteşti pe care psihologii şi filosofii idealişti au decretat-o „inconştientă şi incognoscibilă". Tocmai în acest domeniu — în care Marinescu a lucrat cu precauţia şi siguranţa pe care o dau concepţia materialistă şi mânuirea metodei experimentale — iese în relief justeţea ideologică a poziţiei sale. Aşa, de pildă, Marinescu, spre a evita erorile în care căzuse Charcot în studiul isteriei, a studiat această maladie pe baza metodei pavloviste a reflexelor condiţionate, profund convins de imensa valoare ştiinţifică a învăţăturii genialului fiziolog rus.

Un alt sector important al preocupărilor lui Marinescu au fost cercetările de cito-arhitectonie cerebrală. Studiind cu pasiune structura şi funcţiile cerebrale, extinzându-şi cercetările asupra activităţii bioelectrice a creierului, analizând minuţios celula nervoasă, problema degenerării şi regenerării nervilor periferici etc., Marinescu şi-a închegat sistematic şi temeinic o concepţie materialistă asupra fenomenelor biologice şi asupra celor psihice. De pe această poziţie — străduindu-se să depăşească mecanismul — el a putut combate elucubraţiile şi, în general, toate manifestările obscurantiste pe care le cultivau ideologii reacţionari, în domeniul complexei probleme a raportului dintre materie şi conştiinţă.

★

Ca şi toate celelalte ştiinţe ale naturii, biologia a fost şi este o arenă principală a luptei dintre materialism şi idealism. Din cele mai vechi timpuri, problema originii şi a specificului vieţii a frământat pe cercetători, atât pe cei ce se ocupau direct cu studiul organismelor, cât şi pe filosofi. Dată fiind complexitatea fenomenului biologic, situarea lui între anorganic şi psihic, biologii şi filosofii idealişti au căutat să profite de aceasta, pentru a propaga o floră întreagă de teorii reacţionare: neovitalism, spiritualism, entelechism etc., în jurul întrebării „în ce constă esenţa vieţii ?".

Răspunsul just la problema centrală a biologiei are şi o deosebită importanţă practică. Căci dacă viaţa este de esenţă materială, iar nu implacabil şi misterios „elan vital" (Bergson), atunci fiinţele vii — plantele şi animalele — pot şi trebue să fie modificate şi îmbunătăţite pentru a împlini cât mai bine — cantitativ şi calitativ — nevoile oamenilor. „Intreaga istorie a biologiei ne arată cât de rodnică este calea materialistă a studiului naturii vii, cât de complet desvălue această cale în faţa

noastră esența vieții și ne permite, astfel, să dominăm natura vie spre binele omului" [1].

In timp ce biologii din S.U.A. și Europa apuseană au apucat pe calea pseudoștiințifică și reacționară a lui Weismann și Morgan, barând eforturile spre transformarea rodnică a naturii vii și negând posibilitatea transformării și educării omului, biologia sovietică, bazată pe concepția materialist-dialectică, a mers din succes în succes, sub lozinca optimistă a lui Miciurin: „omul poate și trebue să facă orice, mai bine decât natura...". Încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s'a creat în biologia rusă tradiția apărării și desvoltării mai departe a darwinismului, prin Secenov, Pavlov, Mecinikov, Timiriazev. In condițiile orânduirii socialiste, care a eliberat știința de dependența față de interesele exploatatorilor, știința sovietică despre natura vie a putut studia și rezolva pe baze materialiste, ajungând la importante concluzii practice, toate problemele în care au semănat confuzii pseudosavanții burghezi. Lupta biologiei sovietice, care a început cu combaterea mecanicismului (1925—1935) și care a continuat cu demascarea idealismului în știința despre ereditate și mediu, a avut ca etapă următoare demascarea esenței idealiste reacționare a weismannism-morganismului [2]. Raportul academicianului T. D. Lîsenco, prezentat la sesiunea din Iulie—August 1948 a Academiei de Științe Agricole „V. I. Lenin" din U.R.S.S., a desvăluit cât de vie este încă lupta dintre materialism și idealism în biologie, scoțând în plină lumină caracterul materialist, progresist, al învățăturii lui Miciurin.

Și în țara noastră se poate urmări lupta între materialism și idealism în biologie. Această luptă a început în jurul darwinismului. Ciocnirile dintre apărătorii darwinismului și dușmanii lui au însemnat — la noi ca și în alte părți — maturizarea științei și au marcat necesitatea de a lua poziție, fie de partea gândirii progresiste, fie de partea ideologiei clasei exploatatoare. In Rusia țaristă, de pildă, lupta pe care a dus-o Timiriazev pentru apărarea, desvoltarea și propagarea darwinismului, a avut o mare importanță pentru consolidarea bazei științifice a concepției materialiste despre lume și pentru practica agriculturii [3].

La noi, încă din 1870, cărturari progresiști ca Gheorghe Bariț, Grigore Ștefănescu, Ștefan Michăilescu, iar mai târziu oameni de știință

[1] Acad. A. I. Oparin, Realizările biologiei sovietice. Ed. Acad. R. P. R., 1950, p. 3.

[2] Acad. A. I. Oparin, op. cit., p. 7.

[3] A se vedea G. V. Platonov, Ideile filosofice ale lui C. A. Timiriazev, în „Studii", Nr. 3, 1950, p. 160 și urm.

ca Babeş, Dr. Leon, Voinov, Racoviţă şi alţii, îmbrăţişează darwinismul şi îl apără împotriva ideologilor claselor exploatatoare.

Ura faţă de ştiinţa care desvăluia absurditatea concepţiei creaţionist-teologice, ura faţă de dialectică şi materialism, a făcut ca burghezia de pretutindeni să atace şi să defăimeze evoluţionismul darwinist. Chiar şi astăzi, în multe state din America, predarea darwinismului în învăţământ este *interzisă!*

Printre oamenii de ştiinţă din ţara noastră care au îmbrăţişat evoluţionismul lui Darwin a fost şi Gheorghe Marinescu, care avea un adevărat cult pentru autorul teoriei despre transformarea speciilor. Fără să aibă prilejul de a consacra o lucrare specială darwinismului, Marinescu şi-a însuşit concepţia evoluţionistă, manifestându-şi adeziunea faţă de aceasta, ori de câte ori avea prilejul. Exprimarea convingerilor sale evoluţioniste o întâlnim atât în lucrări de specialitate — mai ales în lucrarea „Celula nervoasă" — cât şi, cu deosebire, în studiul cu un pronunţat caracter teoretic, intitulat „Materie, viaţă şi celulă" (1914).

După cum indică însuşi titlul lucrării, Marinescu a ţinut să-şi exprime vederile sale faţă de principalele probleme teoretice ale biologiei. Prilejul folosit de Marinescu pentru sublinierea poziţiei sale materialiste în biologie a fost cu deosebire bine ales : această conferinţă a sa a ţinut-o la cel de al doilea Congres Naţional de Medicină şi Chirurgie.

Marinescu, care, personal, simţea necesitatea aceasta de a stăpâni problemele teoretice ale ştiinţei în care lucra, găsea că e necesar ca orice profesionist pe tărâmul ştiinţelor biologice să fie la curent nu numai cu descoperirile de specialitate, ci să-şi dea seama şi de consecinţele teoretice ale acestor descoperiri. Cu alte cuvinte, el socotea că orice medic trebue să-şi lărgească orizontul, să depăşească practicismul îngust, prin studierea problemelor filosofice ale materiei, celulei, vieţii. El îşi exprimă aceste gânduri încă de la începutul conferinţei, arătând că fără teorie, ştiinţele medicale n'ar fi progresat niciodată. Medicul nu numai că trebue să urmărească ipotezele ştiinţifice şi discuţiile asupra lor, dar el n'are voie să neglijeze nici discuţiile ce se duc în celelalte ştiinţe ale naturii : fizică, chimie etc. Căci, spune Marinescu : „...descoperirile făcute la sfârşitul secolului al XIX-lea în domeniul fizicei au revoluţionat şi prefăcut cu desăvârşire cunoştinţele noastre asupra constituţiei materiei şi au sdruncinat din temelie unele concepţiuni care păreau bine stabilite" [1].

Marinescu arată că rezultatul noilor descoperiri ale ştiinţei constitue nu numai o pătrundere mai adâncă în constituţia materiei, ci ele

[1] Gh. Marinescu, Materie, Viaţă şi Celulă, 1914, p. 3.

„...tind a proba că în lumea vieţuitoarelor, ca şi în cea anorganică, există o evoluţiune naturală fatală..." [1]. Este semnificativ faptul că Marinescu insistă în primul rând şi atrage atenţia asupra *legii generale a evoluţiei materiei*. Insistenţa cu care Marinescu a vorbit întotdeauna despre evoluţia fenomenelor naturii ne îndreptăţeşte să caracterizăm concepţia lui ca având puternice elemente dialectice. El nu s'a mărginit să sublinieze evoluţia celulei, a organismului şi a speciilor, ci a insistat asupra evoluţiei ca trăsătură generală fundamentală a universului, a realităţii. Inafară de pasajul citat mai sus, în care afirmă că *toate* fenomenele dovedesc evoluţia în natură, Marinescu revine în acelaşi studiu asupra evoluţiei spunând: „...Legea evoluţiunii se aplică nu numai fiinţelor vii, ci şi materiei brute" [2]. Iar mai departe: „Materia se prezintă experienţei sub diverse stări fizice. Ne putem închipui acest fapt din punctul de vedere al evoluţiei materiei în continuitate... Dela materiile imense radioactive până la materia organizată şi vieţuitoare, diversele forme cunoscute de condensaţiuni energetice sunt stadiile unei evoluţiuni neîntrerupte" [3]. Oprindu-se în sfârşit, la aplicarea principiului evoluţiei în problema vieţii, Marinescu scrie că acest principiu, prin care genialul Darwin a explicat transformarea speciilor în biologie, aplicat de cugetătorii contemporani la evoluţia materiei în genere, „explică aproape peremptoriu origina materiei vieţuitoare, prin continuă transformare a materiei inerte" [4].

Iar în lucrarea „Celula nervoasă" arătând că toate fiinţele vii ascultă de „legea universală a evoluţiei" Marinescu precizează că „...această lege se aplică nu numai fiinţelor organizate, ci şi fiecăruia din elementele lor constitutive" [5]. S'ar putea obiecta că era firesc ca un biolog progresist, pornind dela darwinism, să ajungă la înţelegerea importanţei evoluţiei ca lege generală a realităţii. La Marinescu însă, nu este vorba numai de o extindere nereflectată a evoluţiei biologice la întregul univers, ci convingerea întemeiată că această lege este legea de bază; şi aceasta este o teză fundamentală a materialismului dialectic. Din prima pagină a acestei conferinţe, menită să clarifice problema esenţei vieţii, Marinescu arată că el concepe rezolvarea acestei probleme numai în strânsă legătură cu studiul materiei. „Mi s'a părut dar firesc ca să schiţez pe scurt starea actuală a cunoştinţelor noastre asupra materiei, pentru

[1] Gh. Marinescu, Materie, Viaţă şi Celulă, 1914, p. 3.
[2] Ibidem, p. 9.
[3] Ibidem, p. 13.
[4] Ibidem, p. 10.
[5] Gh. Marinescu, La cellule nerveuse, Paris, 1909 v. I, p. 385.

ca să înţelegem mai bine fenomenele vieţii, care au loc în substratul ei, adică în celulă" [1].

Modul în care Marinescu înţelege să-şi desvolte tezele sale asupra vieţii este de asemenea foarte semnificativ: introducerea la problema celulei este o scurtă privire asupra istoriei materialismului, începând cu primii materialişti greci, analizând apoi pe Anaxagora şi Empedocle, Democrit, Epicur şi Lucreţiu, pentru a relua după aceea firul desvoltării materialismului în epoca modernă cu Descartes şi Spinoza. Pentru perioada contemporană a desvoltării concepţiei materialiste în ştiinţele naturii, Marinescu îi citează pe Lamarck, Darwin, Pasteur, Robert Mayer, Marie Curie.

Faptul că Marinescu leagă concepţia ştiinţifică asupra vieţii de istoria materialismului în filosofie şi ştiinţă, ilustrează sub un alt aspect poziţia lui materialistă în biologie. Filosofii burghezi care au vrut să denatureze faptele biologice pentru a-şi demonstra tezele idealiste — „elanul vital" al lui Bergson, „entelechia" lui Hans Driesch — luau o poziţie ostilă materialismului, aflându-şi înrudire spirituală cu mistici ca Plotin sau Schelling. Lui Marinescu, dimpotrivă, biologia materialistă îi apare ca o etapă superioară a istoriei materialismului.

Materialismul dialectic consideră viaţa ca o formă specială a existenţei materiei, ca o calitate nouă ce apare într'o anumită etapă a desvoltării materiei.

Concepţiile idealiste, finaliste, spiritualiste etc., asupra vieţii, încearcă să stabilească un „principiu" al vieţii în afara materiei, pe care îl intitulează „idee directoare", „întreg", „entelechie" „psihoid" etc. „Se poate constata cu uşurinţă că atât weismannismul, cât şi mendelismmorganismul, îmbrăcând în mod formal haine materialiste când tratează despre „substanţă", „plasmă", „molecule", „gene" etc., ne duc de fapt la dualismul ostil ştiinţei, la opoziţia dintre corpul material pieritor şi principiul vieţii, nemuritor şi veşnic" [2].

Concepţia materialist-dialectică asupra vieţii, luptând împotriva concepţiilor vitaliste, ne învaţă că viaţa nu este câtuşi de puţin manifestarea unei „forţe" speciale, de o natură superioară şi străină materiei. Sprijinindu-se pe un imens număr de fapte şi experienţe acumulate de către biologi, materialismul dialectic desvălue absurditatea tezei finaliştilor, care susţin că procesele fizico-chimice ale materiei organice s'ar supune

[1] Gh. Marinescu, Materie, Viaţă şi Celulă, 1914, p. 3—4.
[2] A. I. Oparin, op. cit., p. 8.

unei forțe supramateriale orientată finalist. In ce privește originea vieții, idealiștii susțin că organismele au apărut datorită „însuflețirii materiei inerte", de către o forță din afara materiei. Idealiștii încearcă și pe această cale să creeze o barieră de netrecut, să sape o prăpastie între materia anorganică și materia organică. Dar faptele arată contrariul. Bazat pe aceste fapte, materialismul filosofic marxist stabilește teza *unității* indisolubile dintre materia anorganică și cea organică. Concepțiile actuale ale savanților sovietici în privința originii vieții „...pleacă dela teza generală justă, potrivit căreia ceea ce este viu a apărut din ceea ce nu avea viață, în procesul desvoltării istorice a pământului" [1].

Fără să posede bazele filosofice marxiste ale înțelegerii juste a fenomenului biologic, Marinescu a ajuns, în linii generale, la concepția materialist-dialectică asupra vieții. El începe prin a declara următoarele: „Când zicem astăzi că o definiție a vieții e imposibil de dat, înțelegem că din toate părțile limitele între fenomenele vitale și celelalte ale naturii se șterg continuu. Nici unul din caracterele ce păreau altădată a diferenția în mod hotărît un fenomen biologic de celelalte nu se poate menține astăzi față de concepția modernă asupra materiei" [2].

Mai departe, Marinescu arată că rezultatele cercetărilor experimentale dovedesc pe zi ce trece că „...proprietățile considerate drept caracteristice ale vieții, se găsesc „in nuce" sau chiar bine exprimate în materia inanimată" [3]. Deși el nu a făcut distincțiile și rezervele necesare pentru ca o astfel de formulare să nu coincidă cu unele formulări mecaniciste, important este faptul că Marinescu opunea această teză diferitelor variante ale idealismului în biologie.

Concepția materialistă a lui Marinescu este întărită prin critica pe care el o face idealiștilor, pe care îi împarte în animiști, vitaliști și finaliști. Despre toți aceștia, Marinescu spune că: „...neavând drept bază cunoștința materiei și proprietățile ei, teoriile lor erau nutrite... de inspirația fanteziei..." [4]. Vorbind despre finaliști, Marinescu le dă o caracterizare justă și clar formulată, arătând că pentru ei organismele apar ca..., „niște încercări ale unei forțe misterioase..." [5]. El nu face însă o critică mai adâncă a finalismului în biologie, ci face greșala de a-l accepta parțial, pe motivul că fiecare organism în parte dovedește o „finalitate"

[1] N. Jukov - Vereșnikov etc., Despre formele necelulare ale vieții și despre desvoltarea celulelor. „Lupta de clasă", Nr. 9—10, 1950, p. 99.
[2] Gh. Marinescu, Materie, Viață și Celulă, 1914, p. 10.
[3] Ibidem
[4] Ibidem.
[5] Ibidem.

(Marinescu vrea să spună „adaptare la mediu — *C.I.G.*). De asemenea, o altă eroare a lui Marinescu a fost folosirea greşită a termenului „generaţie spontanee". El critică însă just ideea transmiterii vieţii pe pământ dintr'altă planetă, arătând că această teorie nu face altceva decât să deplaseze problema, fără să o rezolve.

Revenind la problema originei vieţii, Marinescu consideră justă — dar numai până la un anumit punct — concepţia după care „...fenomenele ce se îndeplinesc în formaţiunea cristalelor ar fi din aceeaşi natură cu cele din celula vie..." [1]. Marinescu era înclinat să aprecieze favorabil orice idee nouă menită să înlăture bariera metafizică dintre materia organică şi cea anorganică.

In problema vieţii, concepţia materialist-dialectică este opusă nu numai idealismului, ci şi materialismului mecanicist. Mecaniciştii în biologie nu reuşesc să înţeleagă că viaţa nu este identică cu procesele fizico-chimice şi că ea reprezintă o etapă calitativ nouă în desvoltarea materiei. „Materialismul dialectic formulează altfel decât mecanicismul chiar şi problema cunoaşterii vieţii. Pentru mecanicism, această problemă se reduce la explicaţia cât mai completă a vieţii prin fizică şi chimie, la reducerea tuturor proceselor vieţii la fenomene fizice şi chimice. Dimpotrivă, pentru materialismul dialectic, cunoaşterea vieţii constă în stabilirea deosebirii ei calitative de celelalte forme ale materiei, a deosebirilor care ne fac să privim viaţa ca o formă specială a existenţei materiei.

Această deosebire se manifestă cel mai accentuat în metabolism, ceea ce este direct opus concepţiei mecaniciştilor despre structura fixă, invariabilă, a substanţei ereditare. Materialismul dialectic subliniază întotdeauna sterilitatea contemplării pasive a naturii vii şi apelează la modificarea ei activă, dirijată" [2].

Gheorghe Marinescu a avut o orientare în general justă şi în problema respingerii mecanicismului. Expunând ideile mecaniciste ale unor autori ca Merrere, Della Valle şi alţii, care voiau să dovedească o identitate între cristale şi vieţuitoare, Marinescu observă că „...nu există decât foarte îndepărtate analogii între viaţa unui animal care asimilează continuu şi imobilitatea cristalului" [3]; iar mai departe: „...fenomenele ce se îndeplinesc în ţesuturile în activitate nu se pot identifica cu tipurile cunoscute de fenomene fizice, chimice sau mecanice" [4].

---

[1] Gh. Marinescu, Materie, Viaţă şi Celulă, 1914, p. 14.
[2] A. I. Oparin, op. cit., p. 4.
[3] Gh. Marinescu, Materie, Viaţă şi Celulă, 1914, p. 16.
[4] Ibidem, p. 17.

Asupra aceleiași probleme, Marinescu scrie în altă lucrare: „E adevărat că echilibrul vital nu este totdeauna un echilibru fizic și chimic. Echilibrul adevărat este moartea (Boyliss). Să nu uităm însă că Biologia trage mari foloase dupe urma Fizico-Chimiei. Fizico-Chimia ne-a permis să înțelegem unele chestiuni privitoare la ființele vii, la care nu se dăduseră până atunci decât răspunsuri vagi, însă nu toate fenomenele fiziologice pot fi descompuse azi în elementele fizico-chimice" [1]

Astfel, Marinescu dovedește că înțelege viața ca o formă calitativ nouă a materiei, deși, după cum arată el, energia vitală specifică organismelor nu este decât una din formele de manifestare a energiei, a materiei. Marinescu subliniază unitatea și continuitatea dintre natura anorganică și cea organică, arată că substratul vieții este material și în același timp accentuează faptul că între anorganic și organic saltul calitativ este determinat de creșterea în complicați a structurii materiale: „în cursul evoluției speței materiei, în acest fenomen se observă o diferențiere crescândă a structurii atomico-moleculare, în același timp cu dobândirea progresivă a noilor proprietăți" [2]. Astfel, explicarea noilor proprietăți specifice fenomenului biologic nu este lăsată pe seama întâmplării sau a factorilor imateriali, ci el este explicat ca fiind o expresie a complicației structurii materiei.

In problema celulei și a eredității, Marinescu a depășit, însă numai în parte, concepțiile virchowiene și mendelo-morganiste dominante pe atunci; astfel, el atacă punctul de vedere al concepției care atribue însușirile ereditare exclusiv nucleului, arătând că ereditatea depinde de transformările ce se petrec în celula germinală. Trebue remarcat apoi că, într'o problemă biologică în care făcuse el însuși cercetări temeinice și originale — problema bătrâneții și a reîntineririi — Marinescu, discutând concepția lui Weismann și cea a lui Mecinikov, opuse în această problemă — îmbrățișează concepția învățatului rus, respingând-o pe cea a lui Weismann. Acesta din urmă, izolând metafizic organismul de mediu, susținea că fenomenul bătrâneții este departe de a fi rezultatul unor cauze nocive externe și pretindea că moartea organismului este un fenomen care se petrece independent de mediu. Marinescu nu putea accepta o asemenea concepție, deoarece el considera schimburile, interacțiunea dintre organism și mediu, drept trăsătura fundamentală a vieții: „Nutriția consistă într'o schimbare continuă a edificiului organic al celulei. Fiecare celulă își ia

[1] Gh. Marinescu, Determinism și cauzalitate în domeniul biologiei, 1938, p. 14.
[2] Ibidem, p. 13.

elementele necesare din mediul înconjurător şi elimină produsele sale de secreţiune şi de desasimilaţie" [1].

Fără să cunoască şi să folosească conştient metoda dialectică, Marinescu combătea aşa dar concepţia metafizică a lui Weismann, sprijinindu-se pe un fenomen care ilustrează principiul interdependenţei şi al interacţiunii. După cum se ştie, prima trăsătură a metodei dialectice marxiste arată că niciun fenomen în natură nu poate fi înţeles dacă este luat izolat, nelegat de fenomenele înconjurătoare, căci orice fenomen, în orice domeniu al naturii, poate fi prefăcut în non sens, dacă-l privim nelegat de condiţiile înconjurătoare, rupt de ele, şi, dimpotrivă, orice fenomen poate fi înţeles şi explicat dacă este privit în legătura sa indisolubilă cu fenomenele înconjurătoare, dacă îl privim aşa cum este condiţionat de fenomenele care-l înconjoară.

A doua trăsătură a dialecticii — mişcarea şi desvoltarea — reiese cu şi mai mare claritate din diferitele scrieri biologice ale lui Marinescu. Inafară de fragmentele citate mai sus, referitoare la evoluţia materiei, a universului şi a celulei, chipul dialectic în care gândea şi lucra Marinescu poate fi ilustrat cu numeroase alte pasaje. Intr'o anumită problemă — a bătrâneţii şi reîntineririi — Marinescu a arătat însă deosebit de limpede că se sprijină pe legea evoluţiei pentru a critica şi a respinge concepţiile neştiinţifice despre reîntinerire. Inainte de a se angaja în discuţia problemei, Marinescu reaminteşte legea continuei schimbări şi desvoltări, pe care o subînţelege că fiind un postulat indiscutabil: „In rezumat, toate fiinţele vii ascultă de legea universală a evoluţiei, care se aplică atât fiinţelor organizate cât şi elementelor constitutive. Celulele se înmulţesc, cresc, declină şi mor" [2].

Este demn de semnalat faptul că, amintind importanţa fundamentală a evoluţiei în biologie, Marinescu ţine să constate că ştiinţa şi filosofia, la capătul unei desvoltări milenare, au ajuns să confirme *învăţătura lui Heraclit*: „După cercetări îndelungate şi discuţiuni meticuloase făcute în scop de a analiza şi aprofunda evoluţia fenomenelor care caracterizează viaţa, iată-ne ajunşi la nişte păreri identice cu acelea pe cari le aveau în antichitate unii filosofi sau cugetători: Heraclit, Plutarch, Marc Aureliu etc.".

Apoi Marinescu adaugă:

„Comentând cuvintele lui Heraclit: «Nimeni nu poate intra de două ori în acelaşi fluviu», Plutarch observă că nu putem întâlni în două

[1] Gh. Marinescu, Determinism şi cauzalitate în domeniul biologiei, 1938 p. 31-32.
[2] Gh. Marinescu, Bătrâneţe şi reîntinerire, 1929 p. 49.

rânduri, în aceiași stare, o substanță materială, deoarece ea se schimbă prea repede, ceea ce vedem acum a dispărut; coeziunea și dizolvarea părților se succedează ca un val după un alt val. Același lucru în același timp este și nu mai este. Un germen se modifică neîncetat, devine embrion, foetus, nou născut, copil, adolescent, bărbat, bătrân, etc. Totdeauna ceea ce urmează distruge ceea ce a precedat. Nu ne temem decât de o singură moarte, pe când de fapt murim în fiecare clipă. Ceea ce Heraclit a spus despre foc se potrivește și mai bine la om «moartea focului este nașterea aerului, moartea aerului, nașterea apei»" [1]

Se știe că I. V. Stalin, pentru a caracteriza importanța lui Heraclit în istoria filosofiei, amintește aprecierea lui Lenin asupra operei filosofului grec: „O foarte bună expunere a esenței materialismului dialectic" [2]. Referirea lui Marinescu la Heraclit înseamnă recunoașterea faptului că fenomenele biologice sunt o ilustrare a dialecticii.

Marinescu amintește insistent legea evoluției și a diferențierii continue, pentrucă el consideră că: „...încercările de reîntinerire care voiesc să meargă împotriva cursului evoluției, nu izbutesc decât numai să producă reactivarea trecătoare a unor organe, ceea ce nu este câtuși de puțin echivalentul reîntineririi" [3]. In sprijinul poziției sale, Marinescu îl citează pe Metalnikov. Atât părerea sa proprie, cât și a lui Metalnikov, scot în evidență constatarea eminamente dialectică a *negării repetiției absolute* și subliniază caracterul *istoric* al desvoltării continue a organismului: „Orice reacție a organismului, spune Metalnikov, este legată nu numai de particularitățile iritațiilor efective, dar și de iritațiile trecute și de efectele acestora (bazele istorice ale reacțiunii). Iată de ce același autor afirmă cu dreptate, că în orice reacțiune subsecventă sau reflexă, la ființele vii, oricât ar fi ea de neînsemnată, nu poate fi repetarea celei antecedente, ci reprezintă ceva nou, care nu s'a mai petrecut înainte" [4].

Scoțând în evidență apariția a ceea ce este nou ca specific desvoltării, Marinescu neagă, de pe o poziție dialectică, reversibilitatea. Speranțele reîntineririi nutrite de o pseudoștiință interesată să proiecteze mirajul „veșnicei tinereți" n'au o bază științifică.

Marinescu afirmă că „...transformările complect reversibile sunt irealizabile, căci nici natura nu le realizează. ...Nu există reversibilitate nici în regenerarea albuminoidelor, nici în evoluția ființelor vii" [5]. Mari-

[1] Gh. Marinescu, Bătrânețe și reîntinerire, 1929 p. 22—23.
[2] Problemele leninismului. Ed. P.M.R., 1952, p. 559.
[3] Gh. Marinescu, Bătrânețe și reîntinerire, 1929 p. 50.
[4] Ibidem, p. 43.
[5] Ibidem, p. 40.

nescu nu nega posibilitatea prelungirii vieții prin crearea unor optime condiții de alimentație, igienă etc. El arăta numai că atunci când „un organism a ajuns la maximul de diferențiere compatibil cu natura sa, el poate să rămână aparent staționar un timp oarecare, dar decadența îl amenință și nu poate să scape de ea..." [1].

In ce privește propria concepție a lui Marinescu, ea a fost apreciată ca discutabilă, deoarece aplica aproape fără rezerve, teoria degradării energiei la mecanismul bătrâneții. Această concepție, a arătat Academicianul C. I. Parhon, nu ține seama de faptul că: „...în organismele viețuitoarelor circulă energie împrumutată din afară, introdusă sub formă de alimente, căldură, lumină, etc. Or, cum această energie se primenește necontenit, rolul degradării energiei în mecanismul bătrâneții nu pare limpede. In al doilea rând, însăși teoria entropiei este neștiințifică" [2].

Cercetările îndelungate și minuțioase ale lui Marinescu asupra celulei nervoase, începute încă din timpul studenției, s'au cristalizat în lucrarea de mari proporții intitulată „Celula nervoasă" (1909). Importanța acestei lucrări constă în faptul că ea a marcat orientarea științifică materialistă a lui Marinescu, constituind premisele îmbrățișării ulterioare a concepției lui Pavlov. In raportul lui Ivanov-Smolenski la sesiunea Pavlov, se apreciază în felul următor etapa studierii morfologiei creierului: „Progresele realizate de tehnica microscopică în a doua jumătate și în deosebi la sfârșitul celui de al XIX-lea secol și începutul secolului al XX-lea, au contribuit într'o mare măsură la desvoltarea morfologiei normale și patologice a creerului și în special la studiul structurii celei mai fine a etajelor sale superioare. Cercetările citoarhitectonice și meloarhitectonice au căpătat o desvoltare largă" [3].

Cea mai mare parte din cercetători au alunecat spre o interpretare statică a proceselor nervoase superioare, fiind obsedați de ideea localizării funcțiilor psihice. In general însă, efortul de a stabili cât mai amănunțit dependența fenomenelor psihice normale și anormale din creier „...au reprezentat un pas important pe drumul progresului..." [4].

In ce privește lucrarea lui Marinescu „Celula nervoasă", se poate spune că el a acordat o deosebită atenție nu numai studiului structurii celulei nervoase, ci și embriologiei, evoluției și fiziologiei celulei. Important pentru cercetarea gândirii lui Marinescu este faptul că în studiul lui asupra celulei nervoase și anume atunci când Marinescu trage conclu-

---

[1] Gh. Mărinescu, Bătrânețe și reîntinerire, 1929 p. 41.
[2] Prof. Dr. C. I. Parhon, Bătrânețea și tratamentul ei, 1948, p. 120.
[3] «Analele Româno-Sovietice», Seria Medicină, Nr. 15—16, 1950, p. 60.
[4] Ibidem, p. 61.

ziile generale — în urma prezentării și descrierii morfologiei și a modificărilor celulei — pot fi subliniate *elementele dialectice.*

Evoluția celulei nervoase este, după Marinescu, fenomenul fundamental, pe care el îl consideră ca un rezultat al schimburilor dintre celulă și mediul înconjurător. El definește nutriția celulei ca fiind „...o schimbare continuă a particulelor din care este alcătuită celula...". Creșterea și descreșterea corespund diferitelor stări ale nutriției... :

„Creșterea reprezintă fenomenul fundamental al schimbărilor formei celulei. Fenomenele atât de complexe ale multiplicării celulelor depind, deasemenea, de creșterea ei" [1].

Ca o concluzie asupra structurii anatomice a celulei nervoase, Marinescu subliniază insistent caracterul evolutiv al celulei : „Cu toată fixitatea și persistența remarcabilă a structurii anatomice, celula nervoasă este totuși supusă legii fatale a involuției" [2]. După ce și-a atins apogeul desvoltării, celula nervoasă cunoaște — cu toată rezistența ei deosebită față de substanțele toxice — o fază de declin. Marinescu arată *interdependența* care există între funcționarea celulei și structura ei : „Funcționarea celulei, cu toate consecințele ei — atingerea organismului în chip succesiv de către tot felul de agenți nocivi — influențează fără îndoială asupra structurii normale a celulei și lasă urme mai mult sau mai puțin evidente în structura intimă a edificiului celular" [3]. Astfel explică Marinescu fenomenul degenerării celulei, insistând asupra faptului că acumularea uzurii, a funcțiuniilor fiziologice ale celulei, duc la autointoxicarea și degenerarea celulei.

Discutând modificările morfologice ale celulei, care erau îndeobște concepute ca o distrugere organică a edificiului celular, neurmată de niciun alt fenomen de creștere, Marinescu adoptă concepția după care simultan atrofierii există și fenomenele organizării și creației, [4] — ceea ce ilustrează teza dialectică, după care în fiece moment se naște și piere ceva.

In capitolul referitor la fiziologia celulei nervoase, Marinescu arată iarăși interdependența dintre fiziologic și morfologic : „Forma celulei este rezultanta conexiunilor centripetale și a naturii organelor la care duce cilindrul-ax. Cu alte cuvinte, forma celulei se adaptează conexiunilor pe care le contractează și, în consecință, și la energia funcțională pe care

[1] Gh. Marinescu, La cellule nerveuse, v. I, 1909 p. 386—387.
[2] Ibidem, p. 401.
[3] Ibidem, p. 405.
[4] Ibidem, p. 409.

trebue să o producă celula... Tocmai conexiunile celulelor ne explică forma lor variabilă" [1]. Marinescu încheie cu o concluzie care accentuează din nou interdependenţa fenomenelor: „Istologia comparată a sistemului nervos învaţă că în seria vertebratelor există un raport constant între conexiunile, structura, repartiţia diferitelor feluri de celule şi diversitatea funcţională a centrilor nervoşi" [2]. Şi mai departe: „S'ar putea spune că diferitele tipuri celulare au structuri şi funcţii diferite, dar trebue recunoscut că aceste diferenţe morfologice depind în primul rând de funcţiunea lor sau, mai bine, de conexiunile lor". Şi mai preţioasă este o astfel de concepţie, când ea se manifestă în opoziţie cu o concepţie statică, metafizică. Marinescu îşi expune interpretarea sa fiziologică tocmai în opoziţie cu păreri care considerau celula nervoasă în cadrul limitat al datelor anatomice — ceea ce ducea la o interpretare metafizică, mecanicistă. Marinescu scrie: „Nu se mai poate compara celula nervoasă cu o staţiune de tranzit. Opinia lui Bethe era concluzia naturală a datelor anatomice pe care i le procurase metoda sa. Astăzi... celula este altceva decât o staţiune de tranzit. Ea este un transformator, un condensator..." [3].

Se poate afirma că în cursul cercetărilor sale, Marinescu îşi punea în mod conştient drept ţel să depăşească concepţiile învechite şi că această depăşire a însemnat afirmarea unei concepţii dialectice spontane în opoziţie cu interpretările metafizice. Aşa de pildă, la sfârşitul primului volum din „Celula nervoasă", în care se ocupă de plasticitatea neuronului, Marinescu scrie: „Numeroasele cercetări experimentale pe care le-am întreprins în ultimul timp, îmi permit să consider chestiunea amiboismului şi a plasticităţii celulelor nervoase într'un chip cu totul diferit decât până în prezent. Aceste cercetări dovedesc mai întâi că neuronul, ajuns în ultima fază a desvoltării, nu-şi păstrează în tot timpul vieţii forma dobândită şi că modificările morfologice întâlnite în anumite stări patologice nu sunt pur pasive sau de natura degenerării. In adevăr, morfologia celulelor nervoase este condiţionată de un fel de echilibru între protoplasma ei şi lichidul în care se află. Schimbându-se compoziţia chimică şi condiţiile fizice ale acestui mediu, echilibrul se rupe şi celula reacţionează prin schimbări morfologice, a căror natură şi intensitate variază în raport cu natura şi intensitatea agentului iritant" [4].

Preocuparea de a corecta concepţiile care studiau şi explicau fenomenele în mod izolat, metafizic, poate fi urmărită în multe din lucrările lui

[1] Gh. Marinescu, La cellule nerveuse, 1909, v. I, p. 436.
[2] Ibidem, p. 437.
[3] Ibidem, p. 438—439.
[4] Ibidem, p. 503—504.

Marinescu. Pentru a ne limita la „Celula nervoasă", menționăm cele spuse de Marinescu cu privire la revenirea la stare normală a celulelor nervoase în urma secționărilor. Marinescu arată că „...cercetările autorilor se îndreptaseră mai ales asupra modificărilor pe care le suferă substanța cromatofilă și volumul celulelor în timpul reparației. Numeroasele mele cercetări au arătat că atât reacția, cât și repararea celulei care urmează secționărilor nervoase, privesc toate elementele constitutive ale celulei nervoase: corp celular, nucleu și nucleol, corpusculele lui Missil, neurofibrele și substanța fundamentală. Se vede cât este de puternică solidaritatea între elementele constitutive ale celulei nervoase" [1]. Mai departe, el arată că în fenomenul reparării celulelor nervoase, cele două operațiuni — de distrugere și renovare — sunt înlănțuite în așa chip, încât „...distrugerea este condiția necesară a renovării, cu alte cuvinte fenomenele plastice sau de sinteză sunt subordonate fenomenelor funcționale sau de distrugere" [2]. Formularea lui Marinescu poate fi considerată ca o aplicare concretă, spontană, a legii dialectice a interacțiunii și interpătrunderii contrariilor. (Biologul sovietic Acad. A. A. Bogomoleț, care a studiat interacțiunea proceselor de creație și de distrugere din organismul omului, a arătat că zilnic sunt distruse și se reînoiesc 350—400 miliarde de globule roșii).

Un alt exemplu de critică de pe poziția dialectică spontană a unor concepții metafizice este concluzia la care ajunge Marinescu în problema nutriției țesuturilor organismului sub dependența sistemului nervos cerebro-spinal și simpatic.

Supunând unei analize profunde „legea lui Waller", referitoare la mecanismul intim al trofismului [3], Marinescu critică teoria autorului citat pentrucă „...ea concentrează în corpul celular întreaga activitate trofică a neuronului". In opoziție cu această concepție, Marinescu arată că: „1) există o interdependență între părțile constitutive ale neuronului; 2) între diferiții neuroni; ...orice perturbare în funcția unui neuron poate influența asupra funcționării neuronului următor; 3) Aceste fapte nu se pot înțelege dacă se admite, după teoriile clasice, că influxul trofic se naște într'un chip spontan în celulele nervoase" [4]. Marinescu arată că el înțelege să opună vechilor teorii o concepție care să țină seama de *toate* legăturile dintre neuroni și care în același timp, să accentueze aspectul

[1] Gh. Marinescu, La cellule nerveuse, 1909, v. II, p. 53.
[2] Ibidem, p. 87.
[3] « Trofism » (din grecește trophè = hrană) = schimbul de materii și hrănirea țesuturilor organismului. (*C.I.G.*).
[4] Gh. Marinescu, La cellule nerveuse, 1909, v. II, p. 211.

funcțional al neuronului : „Acestei concepții despre automatismul trofic al neuronului noi îi substituim o teorie care subordonează viața neuronului excitațiilor aferente (celulipete) și eferente (celulifuge) care se transmit dela un neuron la cel următor.

Integritatea funcțională și anatomică a neuronului depinde deci în același timp, de integritatea tuturor părților sale constitutive și a neuronilor care îi aduc excitațiile sale funcțoinale. Neuronul trăește *din* funcția sa" [1].

Ultimele cuvinte citate mai sus exprimă importanța pe care a dat-o Marinescu fiziologicului, față de anatomic și morfologic — elementului dialectic față de cel static. Ele exprimă, în același timp faptul că, în gândirea științifică a lui Marinescu erau coapte premisele trecerii pe o treaptă nouă, superioară, care se va realiza prin adoptarea pavlovismului.

★

La începutul veacului al XX-lea, marele Pavlov pune bazele unei noi orientări în psihologie, introducând punctul de vedere materialist științific, într'un domeniu în care idealiștii de tot felul căutau să acumuleze confuziile și să definitiveze misticismul. Fundamentând științific învățătura despre activitatea nervoasă superioară, Pavlov creează condițiile lichidării idealismului în psihologie, în primul rând, prin concepția despre organism înțeles ca un tot, în sensul unității psihicului și somaticului. Până la Pavlov, noțiunile fundamentale din psihologie era construite și folosite de pe o poziție metafizică, principial ostilă materialismului, „...făcându-se complect abstracție de anatomia și fiziologia creerului, exclusiv pe cale descriptivă, iar origina activității psihice era învăluită în întuneric și această activitate părea o manifestare a unei puteri profund miraculoase, tainice, de nepătruns (entelechie, suflet, forță vitală etc.)" [2].

In celebra sa cuvântare rostită la adunarea generală a Congresului al XV-lea al naturaliștilor și medicilor din Moscova, în 1909, Pavlov afirmă : „Pe drept cuvânt putem spune că, dela Galileu până astăzi, desvoltarea neîntreruptă a științelor naturii s'a oprit pentru prima dată, în mod vizibil, în fața etajului superior al creierului. Se pare că acest lucru nu este întâmplător și că s'a ajuns într'adevăr la un punct critic al științelor naturii, întru cât creierul, și în special creierul omului, reprezen

[1] Gh. Marinescu, La cellule nerveuse, v. II, 1909 p. 211.

[2] Raportul Prof. A. G. Ivanov-Smolenski, în « Analele Româno-Sovietice »,. Seria Medicină, Nr. 15—16, 1950, p. 60.

tând forma superioară care a creat și creează științele naturii, devin ele însile obiect de cercetare al acestor științe ale naturii" [1].

Semnalând faptul că psihologia se află la o răscruce, desvăluind sterilitatea metodei subiective a introspecției, Pavlov îndemna la inaugurarea cercetării științifice a vieții sufletești, prevenind totodată orice obiecție care ar putea fi ridicată în urma unei interpretări schematice, mecaniciste a ideilor sale: „Aș dori să previu o neînțelegere în legătură cu mine. Nu neg psihologia ca știință a cunoașterii lumii interne a omului. Cu atât mai puțin sunt înclinat să neg ceva din năzuințele cele mai profunde ale spiritului uman. Acum și aci doresc să insist și să afirm dreptul absolut și indiscutabil al gândirii naturaliste, legitim pretutindeni, atât timp cât se poate să-și manifeste puterea sa. Cine știe unde se termină această posibilitate!" [2].

Combătând necruțător fiziologia și psihologia idealistă burgheză, Pavlov cerea o strânsă colaborare între fiziologii și psihologii materialiști. In 1953, prefațând o lucrare a Prof. Ivanov-Smolenski, Pavlov condamna ruptura dintre fiziologie și psihologie și arăta că, prin învățătura despre reflexele condiționate, psihologii „...vor căpăta în sfârșit o bază generală trainică, un sistem științific al fenomenelor principale studiate de ei..." [3].

In timp ce psihologii și filosofii idealiști se străduiau să izoleze conștiința de materie și să decreteze introspecția drept metodă „specifică" a psihologiei, îngroșând „misterele" sufletului și prezentând viața psihică ca esențialmente irațională și incognoscibilă, genialul învățat rus a orientat cu hotărîre psihologia pe calea științei materialiste și a smuls ignoranței un domeniu întins, din care au fost izgoniți idealiștii și agnosticii.

Discuțiile bogate și substanțiale care au avut loc în 1950 în Uniunea Sovietică, au scos în relief caracterul epocal al cotiturii pe care a marcat-o opera lui Pavlov în istoria fiziologiei și a psihologiei. Cu drept cuvânt a putut afirma academicianul Bîkov, că istoria psihologiei poate fi împărțită în două etape: etapa prepavloviană și etapa pavloviană — căci învățătura lui Pavlov a pus bazele cu adevărat trainice, științifice ale psihologiei materialiste, fundate pe știința marxist-leninistă și pe aplicarea miciurinismului.

Numai în lumina acestei împărțiri a istoriei psihologiei în cele două

[1] I. P. Pavlov, Articole alese, citat în «Analele Româno-Sovietice», Seria Medicină, Nr. 15—16, 1950, p. 117.

[2] Ibidem, p. 125.

[3] I. P. Pavlov, Experiența a douăzeci de ani în studiul activității nervoase superioare a animalelor, citat de M. I. Crugliac în «Analele Româno-Sovietice», 1951, p. 24.

etape poate fi astăzi apreciată din punct de vedere istoric şi teoretic orice concepţie psihologică. In lumina materialismului dialectic şi a operei epocale pe care a lăsat-o Pavlov în domeniul ştiinţelor biologice şi psihologice, pot fi evidenţiate şi elementele pozitive, materialiste şi dialectice în opera lui Gheorghe Marinescu.

Chiar într'o analiză care nu urmăreşte cu strictețe, în toate amănuntele, problemele de specialitate tratate de Marinescu, se pot uşor desprinde trăsăturile de bază ale concepţiei lui psihologice materialiste. Fără să semnifice o evoluţie asemănătoare ca proporţii cu grandioasa învăţătură pavlovistă, concepţia lui Marinescu are meritul — şi nu numai pentru ţara noastră, căci opera lui este o contribuţie la tezaurul ştiinţei mondiale — de a fi fost străină şi ostilă concepţiilor idealiste în biologie şi psihologie şi de a se fi situat pe poziţia materialistă. Lucrul acesta are o deosebită importanţă pentru desvoltarea psihologiei dela noi, căci până la 23 August 1944 — şi mai ales în perioada dintre cele două războaie mondiale — psihologia care s'a răspândit în ţara noastră a purtat aceeaşi pecete a decadenţei şi a slujit aceloraşi scopuri reacţionare ale regimului burghezo-moşieresc, ca şi filosofia idealistă. Psihologia şi pedagogia reacţionară răspândite în această perioadă erau cu atât mai dăunătoare, cu cât ele aveau o circulaţie destul de mare. Psihologia şi pedagogia erau obiecte de studiu în liceu, în şcoli normale, facultăţi ; profesori, medici, juriști precum şi cei ce lucrau în domeniul aşa zisei „asistenţe sociale", erau obligaţi profesional să aibă o serie de cunoştinţe psihologice: în sfârşit, se mai interesau de psihologie cercuri largi de intelectuali. Concepţiile psihologice idealiste şi rasiste au pătruns — prin toate aceste canale — în cercuri foarte variate şi destul de largi ; ele au ajuns să stea la baza unor teorii biologice, literare, economice şi politice reacţionare, fiind larg răspândite, prin mijlocirea şcolii, periodicelor, ministerelor etc.

După cum burghezia şi moşierimea aserveau ţara şi bogăţiile ei imperialiştilor americani, englezi, francezi şi germani, tot astfel psihologii şi pedagogii adoptau şi prelucrau teoriile psihologilor reacţionari din Franţa, Statele Unite sau Germania (teoriile idealiste din psihologia franceză, structuralismul german, behaviorismul şi pragmatismul american). Tezele principale ce se pot desprinde din aceste curente relevă caracterul net reacţionar al psihologiei puse în slujba claselor exploatatoare: teza „inegalităţii firești" dintre rase şi clase ; teza „inferiorităţii" native a copiilor „nedotaţi" (adică a fiilor de muncitori şi ţărani săraci) ; teza „superiorităţii" „elitelor" (adică a copiilor de origine burgheză) ; explicarea înapoierii intelectuale a acestor copii ca ceva ereditar ; teza inega-

lității psihice a femeii față de bărbat și a inferiorității ei „naturale" ; teza despre „neputința de adaptare" la viața de oraș a copiilor de țărani ; explicarea crizei economice din 1929—1933 ca o „criză a civilizației" și înfățișarea ei ca un fenomen pur moral ; justificarea agresiunii și expansiunii statelor imperialiste prin pretextul că acestea au „vocația pentru organizare și civilizare" sau că sunt „însuflețite de dinamism" etc. Acestea sunt numai o parte din teoriile obscurantiste, dușmănoase poporului, pe care le răspândeau psihologii burghezi ca I. Petrovici, I. Zamfirescu, Dr. C. Vlad, Liviu Rusu, I. Nisipeanu și mulți alții.

Pentru a lumina și mai bine valoarea poziției materialiste pe care s'a situat Gh. Marinescu în psihologie, este suficient să arătăm câteva din tezele de bază pe care le expuneau acești psihologi reacționari în unele manuale școlare.

În fața problemei fundamentale a psihologiei (și în același timp a filosofiei) — raportul dintre materie și conștiință — I. Nisipeanu încearcă să susțină agnosticismul. „...O problemă pe care mintea noastră nu a fost încă în stare să o deslege — și cine știe de va fi vreodată ? — e aceea de a ști, dacă sufletul e un efect al sistemului nervos, ori invers, sistemul nervos este un efect, un produs al sufletului ?" [1].

In „Breviar de Psihologie", Ion Zamfirescu scrie că : „...spațiul, timpul, mișcarea și cauzalitatea, toate acestea aparțin conștiinței..." [2], iar Ion Petrovici susține categoric concepția antimaterialistă și antiștiințifică în psihologie. El vorbește despre „nemurirea sufletului" și despre „viața de dincolo", iar drept metodă de cunoaștere recomandă „extazul" [3].

In opoziție cu astfel de teze reacționare ale psihologilor burghezi, Marinescu și-a început cariera de cercetător ca citolog și histolog materialist, pentru a încheia cu îmbrățișarea, aplicarea și răspândirea concepției lui Pavlov.

Gh. Marinescu militează pentru o psihologie cu adevărat științifică, legând într'o unitate desăvârșită neurologia de psihologie, convins fiind că neurologul și psihologul nu pot decât să câștige din aceasta : „neurologistul încalcă domeniul psihologiei, dar și psihologia câștigă din această încălcare..." [4].

V. I. Lenin ne învață că psihologul științific, spre deosebire de psihologul metafizician, trebue să studieze „substratul material al fenomenelor

---

[1] I. Nisipeanu, Elemente de Psihologie, p. 14.
[2] I. Zamfirescu, Breviar de Psihologie, p. 127.
[3] I. Petrovici, Manual de Psihologie, ed. a IV-a, p. 139.
[4] Gh. Marinescu, Autoscopie, Automatism și Somnambulism. București, 1925, p. 30.

psihice" [1]. Cunoaşterea genialei opere a lui I. P. Pavlov l-a ajutat să meargă pe această cale a adevăratei psihologii. Fără să poată merge totdeauna consecvent pe această nouă cale deschisă de cercetările lui Pavlov, Marinescu fiind influenţat de tendinţa specifică ştiinţei burgheze spre eclectism şi obiectivism, Marinescu are totuşi marele merit de a fi fost unul dintre cei mai însemnaţi oameni de ştiinţă din ţara noastră care au îndrumat ştiinţa psihologiei pe calea desvoltării ei materialiste, prin faptul că a legat în mod hotărît cercetările sale asupra proceselor psihice anormale de fiziopatologia sistemului nervos şi a ţinut întotdeauna seama în cercetările neurologice şi psihiatrice de aspectele psihicului normal. El nu a văzut în „suflet" o putere miraculoasă, opusă materiei, cum făcea psihologia burgheză din timpul lui, ci una din manifestările materiei în mişcare: „o formă de manifestare a energiei universale" [2].

Clasicii ştiinţei marxiste ne învaţă că nu există psihic în afara materiei, că *„nu putem separa gândirea de materia care gândeşte"* [3], că „spiritul nu există independent de corp" [4], iar *„Creerul este organul gândirii"* [5].

Ştiinţa adevărată, în cazul de faţă psihologia ştiinţifică, nu putea merge decât pe calea materialismului. Marinescu a mers pe această cale. Pentru el, starea de conştiinţă înseamnează o *„stare* particulară a sistemului nervos", care „constitue baza sa, condiţiunea fundamentală de producere" [6]. Conştiinţa a apărut pe o treaptă superioară a desvoltării sistemului nervos, „ea corespunde organizaţiei complexe din punct de vedere structural" [7]. Marinescu a înţeles importanţa *conştiinţei* în viaţa sufletească: „Cea mai de seamă manifestare sufletească este fără îndoială conştiinţa", „ultimul termen al evoluţiei psihice" [8]. El a sezisat şi a insistat asupra funcţiei integrative a conştiinţei şi a luat poziţie hotărîtă împotriva asociaţionismului mecanicist german, ori de câte ori a tratat problema raporturilor dintre conştiinţă şi procesele psihice.

In interpretarea conştiinţei din punct de vedere materialist, Gh. Marinescu critică viguros ideia nemuririi sufletului pe care o acceptau chiar unii mari savanţi ca de exemplu Pasteur, incapabili să-şi dea seama de

---

[1] V. I. Lenin, Ce sunt prietenii poporului şi cum luptă ei împotriva social-democraţilor. Ed. P.M.R., p. 17.
[2] Ibidem, p. 38.
[3] K. Marx, Opere alese, ed. rusă, v. I, p. 302.
[4] V. I.Lenin, Opere, v. XIII, ed. rusă, p. 731.
[5] Ibidem, p. 297.
[6] Gh. Marinescu, Autoscopie, Automatism şi Somnambulism. Bucureşti,1925, p.31
[7] Ibidem.
[8] Ibidem.

inconsecvența și contradicția gravă dintre aceste teze mistice și concepția lor materialistă în știință. Referindu-se la acest savant, care pe motivul stării „așa de imperfecte a cunoștințelor omenești" admitea nu numai posibilitatea, dar chiar necesitatea coexistenței în același individ a doi oameni deosebiți (omul științei riguroase și omul credinței), Gh. Marinescu spune: „Ceea ce vrem să știm este dacă această credință este adevărată sau numai o părere" și conchide astfel: *„Monismul* demonstrează că e o părere, *conștiința nefiind decât o funcție a creierului* (sublinierea noastră) ...care dispare când creierul nu mai este" [1].

Cu toate aceste elemente pozitive prețioase în gândirea lui Marinescu, cu toate că el vede în cercetările lui Bechterev și Pavlov „un început pentru o psihologie a viitorului" [2], el nu merge hotărît și consecvent pe calea indicată de marele Pavlov. Sub influența atmosferei cosmopolite și obiectiviste din România burghezo-moșierească și neputându-se sustrage totdeauna falsei erudiții care, sub masca științei „obiective", „nepărtinitoare", apără interesele claselor exploatatoare, Marinescu face adeseori apel la autoritatea unor filosofi și oameni de știință idealiști, ca Spencer etc. și nu combate cu suficientă intransigență părerile adversarilor materialismului. Astfel, spre exemplu, chiar în problema „nemuririi sufletului", pe care ca om de știință o combate, este totuși gata să facă concesii: „am spus ca și Flournoy, că nemurirea sufletului este ceva de dorit indispensabil, chiar pentru viața actuală", adăugând chiar că „toată lumea este de acord asupra acestui punct, afară de Haeckel și elevii săi [3].

Această poziție, uneori șovăitoare, a lui Marinescu, a făcut pe unii dintre elevii săi să nu urmeze și să nu desvolte tocmai latura materialistă a gândirii profesorului, ci să alunece pe panta idealismului, cosmopolitismului și obiectivismului. Se observă la unii din urmașii științifici ai lui Marinescu o tendință mecanicistă, biologizantă, localizaționistă, heredofixistă, precum și o atitudine negativă față de rolul factorilor sociali în interpretarea fenomenelor psihice.

In problema conștiinței, în care Marinescu are interpretări juste până la un anumit punct, el are și serioase lipsuri. El afirmă că „termenul de conștiință nu poate fi definit în mod exact". Apoi, deși încearcă să facă o deosebire între om și animal, el nu vede clar deosebirea dintre psihicul uman și cel animal, atribuind conștiință și animalelor. El face însă rezerva

---

[1] Gh. Marinescu, Spiritism și Metapsihism, București, 1926, p. 65.
[2] Gh. Marinescu, Autoscopie, Automatism și Somnambulism. București, 1925, p. 32—33.
[3] Gh. Marinescu, Spiritism și Metapsihism. București, 1926, p. 65.

că conştiinţa „imperfectă, rudimentară a animalelor cele mai inteligente abia poate purta acest nume faţă de conştiinţa umană“ [1]. El nu a văzut destul de clar şi nu a insistat asupra rolului factorului social în desfăşurarea evoluţiei proceselor psihice, accentuând numai o latură a determinismului în activitatea psihică, anume determinismul biologic, deşi uneori aminteşte şi despre importanţa mediului social alături de hereditate, în explicarea fenomenelor ce se petrec în organism [2]. Ca şi alţi psihologi burghezi, Marinescu nu şi-a putut da seama că *numai la om* există conştiinţă, cea mai înaltă formă a psihicului. Numai geniala învăţătură a lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin a putut să ajungă la interpretarea justă, ştiinţifică a fenomenelor psihice. Savanţii materialişti lipsiţi de călăuza materialismului dialectic şi a materialismului istoric, s'au oprit numai la constatarea, că gândirea, conştiinţa, este o funcţie a creierului, dar nu au putut vedea importanţa practicei sociale în determinarea deosebirilor calitative dintre om şi animal, n'au văzut că esenţa omului „în realitatea ei, ea este ansamblul relaţiilor sociale“ [3]. Psihologia sovietică, cea mai înaintată din lume, e singura care ne dă o definiţie ştiinţifică a conştiinţei, considerând-o ca acea treaptă de evoluţie a psihicului uman care a apărut — aşa cum arată Engels în lucrarea sa „Rolul muncii în procesul de transformare a maimuţei în om“ — în baza practicei social-istorice. Nu putem vorbi de conştiinţă decât la om, deoarece numai omul, datorită muncii şi activităţii sociale, a ajuns la o atitudine calitativ deosebită de cea a animalelor, faţă de lumea reală, îndreptându-şi acţiunile spre realizarea unor scopuri dinainte propuse. Bazată pe învăţătura genială a întemeietorilor marxism-leninismului cu privire la determinarea socială a psihicului uman, ştiinţa sovietică ne învaţă că „Conştiinţa oamenilor, ca şi limba lor, este un produs social“ [4].

Lipsindu-le această perspectivă istorică, indicată de ştiinţa marxist-leninistă, savanţii burghezi n'au putut sezisa deosebirea calitativă dintre om şi animal, şi au atribuit instinctelor rolul hotărîtor în activitatea omului, reducând comportarea omului la aceea a animalelor. Deşi Marinescu nu cade în această greşală, el vorbeşte totuşi despre importanţa „inconştientului“, a „eului subliminal“. Arătând că sunt mulţi autori (burghezi) care susţin „preponderanţa lui în manifestările superioare ale

[1] Gh. Marinescu, Autoscopie, Automatism şi Somnambulism. Bucureşti, 1926, p.31.
[2] A se vedea de pildă G. Marinescu, Determinism şi cauzalitate în domeniul histologiei, 1937, p. 27.
[3] K. Marx şi F. Engels, Opere alese. Ed. P.M.R., 1952, v. II, p. 368.
[4] N. C. Bauman, N. N. Skatkin şi V. S. Sevkin, Importanţa învăţăturii fiziologice a lui I. P. Pavlov pentru ştiinţa pedagogică sovietică, în «Sovetskaia pedagoghia», Nr. 4, 1951, p. 5.

sufletului", în frunte cu Hartman, care „consideră geniul ca o emanație directă a lui" și referindu-se la discuția asupra demarcației dintre conștient și inconștient, precum și asupra importanței ce se poate atribui unuia sau altuia, el nu ia o poziție hotărîtă, mărginindu-se să declare că „puterea sufletească este una", că „între conștient și inconștient nu există antagonism", și lasă problema deschisă, pe motiv că „...ni se pare a nu fi în măsură de a duce mai departe rezolvarea problemei" [1].

Pe lângă aceasta, înseși elementele pozitive din interpretarea dată de Marinescu în unele probleme de psihologie sunt cu mult depășite astăzi în psihologia sovietică. Astfel, deși Marinescu dă o explicare materialistă visului, atribuindu-l activității reduse a creerului, activitate care continuă și în timpul somnului, explicarea lui este cu totul depășită prin precizările aduse de cercetările pavloviste.

Dar lipsurile semnalate în concepția lui Marinescu în domeniul psihologiei nu pot umbri importanța luptei lui împotriva idealismului în acest domeniu, nu pot diminua importanța moștenirii sale științifice; ele ne arată în schimb cât de greu de realizat este consecvența științifică a cercetătorilor progresiști în condițiile societății burgheze și ne fac să vedem cu deosebită claritate ce înseamnă pentru libera și rodnica desvoltare a științei condițiile pe care le oferă societatea socialistă și călăuza luminoasă a învățăturii marxist-leniniste.

★

Trecerea la o treaptă nouă, superioară, s'a realizat în evoluția științifică și filosofică a lui Marinescu prin îmbrățișarea și străduința de a aplica geniala învățătură a lui Pavlov. Aceasta i-a permis lui Marinescu să treacă dela studiile citologice și histologice la studiul reflexelor condiționate; concepția sa materialistă, care avea un caracter dialectic spontan, a căpătat o nouă și definitivă întărire și fundamentare materialist-dialectică prin mijlocirea pavlovismului.

Valoarea științifică, ideologică, a trecerii lui Marinescu pe pozițiile pavlovismului, iese și mai bine în relief, dacă vom aminti că în această epocă, psihologia din țara noastră suferea una din cele mai dăunătoare influențe — aceea a psihologiei americane. Altoită pe concepția reacționară a „aptitudinilor înnăscute", metoda testelor — sau mai bine zis „testomania", s'a răspândit ca un mijloc simplist și artificial, având pretenția de a diagnostica aptitudinile. Prin teste, „psihotehnicienii" au pretins să decidă soarta a mii de tineri; Institutul de Psihologie din Cluj

[1] Gh. Marinescu, Autoscopie, Automatism și Somnambulism. București, 1926, p. 37.

a fabricat numeroase lucrări pe baza acestei metode reacţionare, care s'a manifestat şi la Centrul de Higienă Mintală din Bucureşti, demascat ca focar de propagare a psihologiei şi pedagogiei reacţionare. Decretând că copiii de muncitori şi ţărani trebue „orientaţi" spre muncă şi exploatare, testomanii se achitau conştiincios de misiunea lor de slujitori ai burgheziei şi moşierimii. Ei aplicau astfel concret teza calităţilor „înnăscute": copiii moşierimii şi burgheziei fiind „apţi" pentru posturile de exploatatori; copiii exploataţilor fiind „apţi" pentru a fi exploataţi.

In timp ce psihologii şi filosofii reacţionari urmau cu entuziasm curentele pseudoştiinţifice americane, oglindind astfel procesul de aservire a economiei româneşti faţă de monopolurile americane, Marinescu îşi dădea deplina sa adeziune la concepţia psihologică cea mai înaintată — învăţătura lui Pavlov despre reflexele condiţionate. Atitudinea sa progresistă în problemele sociale [1] l-a dus la însuşirea uneia din cele mai strălucite cuceriri ale ştiinţei sovietice.

Marinescu — după cum am văzut — încă dela începutul carierii sale ştinţifice a înţeles că problemele psihologiei şi psihopatologiei pot fi rezolvate numai în strânsă legătură cu baza lor materială — creierul. Dacă, la început, legătura dintre procesele psihice şi baza lor materială avea un caracter oarecum localizaţionist, psihoanatomic, apoi sub influenţa învăţăturii pavloviste poziţia sa în problema acestor corelaţii devine psiho-fizioanatomică, ceea ce dovedeşte o desvoltare a gândirii sale în direcţia dialecticii. El afirmă de asemenea ca un autentic discipol al lui Pavlov, că „...nu există o linie despărţitoare între fiziologie şi psihologie" [2]. De aceea, Marinescu şi elevii săi au considerat că reflexele condiţionate trebue să stea la baza studierii diferitelor capitole ale psihologiei, psihopatologiei şi chiar pedagogiei: „Din lucrarea noastră atât de incompletă din mai multe puncte de vedere, se degajează hotărît o concluzie: doctrina reflexelor condiţionate, aşa cum a fost ea inaugurată de Pavlov, Behterev şi elevii lor, nu numai că a aruncat o lumină vie asupra proceselor fiziologice care se petrec în scoarţa cerebrală, dar psihologia, psihiatria şi patologia nervoasă de pe acum au beneficiat larg de aceste descoperiri. Suntem convinşi că aceasta nu este decât un început" [3].

Această profesie de credinţă, plină de optimism în succesele viitoare ale pavlovismului, are o deosebită semnificaţie şi valoare, într'o epocă în care — atât în Europa Occidentală, în Statele Unite, cât şi la noi —

---

[1] A se vedea mai departe, în lucrarea de faţă.
[2] Gh. Marinescu, Determinism şi cauzalitate în domeniul biologiei, p. 4.
[3] G. Marinescu, A. Kreindler, Des réflexes conditionnels. Paris, 1935, p. 171.

domina psihologia idealistă. Se știe că tocmai în această epocă, în 1934 Pavlov a dat acel răspuns tăios idealistului Sherrington, care se „întreba". „dacă activitatea nervoasă are legătură cu gândirea". Pavlov a demascat poziția dualistă, adică idealistă a fiziologului englez, caracterizând-o drept barbară [1].

Incă înainte de apariția remarcabilei sale lucrări „Asupra reflexelor condiționate" (1935), Marinescu, împreună cu elevii săi Sager și Kreindler, au abordat probleme concrete de psihiatrie. In 1931, el publică două studii consecutive asupra isteriei și reflexelor condiționate, iar în 1933 studiază legătura dintre vorbire, afazie și reflexele condiționate. In volumul din 1935 care poartă dedicația „Marelui fiziologist I. P. Pavlov — omagiu respectuos", Marinescu și Kreindler consacră cea de a treia parte a lucrării lor aplicării reflexelor condiționate la o serie de probleme clinice: nevrozele, constituția somato-psihică, psihozele și turburările vorbirii. Autorii considerau aceste probleme ca fiind câteva „...din vastul domeniu în care reflexele condiționate își află aplicarea..." [2].

Deși autorii foloseau o bibliografie care arată și luarea în considerare a unor tendințe străine pavlovismului, scopul principal al lucrării era aplicarea pavlovismului în diferite probleme. Marinescu a făcut astfel și o operă de popularizare a învățăturii lui Pavlov în lumea întreagă.

Volumul „Asupra reflexelor condiționate" cuprinde, în prima parte, studiul desvoltării reflexelor condiționate la copil și perfecționarea pe care acestea le aduc reflexelor înnăscute, încheind cu pagini care arată perspectivele pe care le deschide pavlovismul pedagogiei. In a doua parte a lucrării, autorii studiază raportul dintre reflexele condiționate și datele (existente atunci) asupra morfologiei și fiziologiei normale și patologice a cortexului.

Marinescu și Kreindler considerau că „Metoda lui Pavlov cu concluziile sale aproape matematice ni se pare cea mai nimerită pentru a ne lămuri asupra mecanismelor corticale, care prezintă substratul fiziologic al diferitelor procese psihice" [3]. Prin aceasta, Marinescu își exprimă concis totala sa adeziune la învățătura pavlovistă, împotriva oricăror încercări de folosire a metodei subiective idealiste, pe care nu se sfiau să o recomande pseudo-savanții burghezi din Apus.

★

[1] I. P. Pavlov, Critica concepțiilor idealiste ale lui Sherrington, în «Anale Româno-Sovietice», Seria Medicină, Nr. 15—16, 1950.
[2] G. Marinescu, A. Kreindler, Des réflexes conditionnels. Paris, 1935, p. 102.
[3] Ibidem, p. 9.

In concluzia raportului său la desbaterile în jurul moștenirii științifice a marelui învățat rus I. P. Pavlov, Ivanov-Smolenski subliniază care trebue să fie baza materialistă a rezolvării problemelor de psihopatologie „...la baza anumitor turburări neuro-psihice se află fenomene de stază patologică, — de inerție a excitației și inhibiției, fenomene fazice în scoarță etc. Turburarea psiho-patologică se desfășoară pe o bază fizio-patologică“ [1].

In ce privește aplicările în psihiatrie ale învățăturii lui Pavlov, deși Marinescu și unii dintre elevii săi au suferit și influențe străine pavlovismului, ei au mers principial pe o linie justă, antiidealistă. Marinescu a legat studiul mecanismelor nervoase patogenice ale diferitelor afecțiuni de fiziopatologia etajelor superioare ale sistemului nervos ; el a abordat parțial și studiul constituției în lumina teoriei lui Pavlov despre tipurile de activitate nervoasă [2] ; el a luat în considerare, în toată importanța ei, legătura strânsă dintre cercetările experimentale pe animale și cercetările clinice, între fiziopatologia activității nervoase superioare și medicina practică.

Faptul că Marinescu a aderat la pavlovism a dus nu numai la extinderea orizontului său științific și înscrierea a noi și strălucite rezultate pe tărâmul neurologiei și psihiatriei, ci a însemnat totodată o etapă nouă în evoluția concepției sale materialiste.

După cum au arătat savanți sovietici ca : Vavilov, Bikov, Asratian etc., învățătura lui Pavlov are un evident caracter materialist-dialectic. Prin problemele pe care le-a atacat, prin felul cum a pus și a rezolvat aceste probleme, Pavlov apare ca unul dintre cei mai de seamă cercetători ai naturii care au avut un mod de gândire materialist-dialectic. Prin aceasta, Pavlov, după cum au arătat atât oamenii de știință cât și filosofii sovietici, a adus un însemnat aport în sprijinul demonstrării concrete a justeții materialismului dialectic.

Marele om de știință care a fost S. I. Vavilov, a scos în evidență fermitatea și consecvența poziției materialiste a lui Pavlov : „In toate etapele activității sale științifice, Pavlov a mers cu perseverență pe o cale strict materialistă și rezultatele uimitoare obținute de dânsul sunt recunoscute ca o parte permanentă și principală a fundamentului științific-naturalist al materialismului dialectic“ [3]. In raportul său la desbaterile asupra moștenirii pavloviste, Acad. C. M. Bikov a subliniat — în opo-

[1] A se vedea « Analele Româno-Sovietice », op. cit., p. 80.
[2] A se vedea G. Marinescu, A. Kreindler, Des reflexes conditionnels. Paris, 1935, p. 102—112.
[3] «Analele Româno-Sovietice », Secția Medicină, Nr. 16.

ziție cu trăsăturile metafizice și idealiste ale fiziologiei și psihologiei burgheze — trăsăturile materialist-dialectice ale concepției lui Pavlov. Acad. Bîkov a arătat în ce constă caracterul dialectic al metodei vivisecției bazată pe o concepție unitară asupra activității organismului animal ; a arătat că Pavlov a fost acela care prin teoria reflexelor condiționate a situat psihologia pe baze materialiste, a pus în mod materialist problema studiului obiectiv al comportării animalelor, — a confruntat în mod riguros științific influențele lumii exterioare și reacțiile corespunzătoare ale organismului animal ; a îmbogățit teoria marxist-leninistă a cunoașterii prin contribuția sa în domeniul felului în care se studia formarea imaginii subiective a lumii obiective, cu ajutorul actului reflex complex ; tot Bîkov a subliniat importanța pe care o acordă Pavlov ideii determinismului și apărării determinismului împotriva agnosticilor.

In același sens, G. A. Asratian, care s'a dovedit a fi un eminent discipol al lui Pavlov prin chipul în care a studiat animalele decerebrate, prin aplicarea somnului narcotic prelungit etc., a arătat că „imensul și prețiosul material experimental obținut de Pavlov precum și teoria pe care a construit-o pe această bază se referă direct la problema cardinală a filosofiei..." problema raportului dintre gândire și existență, dintre spirit și natură. Intreaga operă pavlovistă confirmă teza materialismului dialectic, după care „...gândirea este un produs al materiei, care a ajuns în desvoltarea sa, la un grad înalt de perfecțiune și anume este un produs al creierului" [1]. Ca un adevărat și mare continuator al concepției lui Darwin, Pavlov a îmbinat teoria reflexelor condiționate cu ideea unității dintre organism și mediu, a adaptării organismului la mediu, îmbinare care înseamnă o nouă și extrem de importantă ilustrare a interacțiunii dialectice dintre organism și mediu.

Totodată, Pavlov a subliniat superioritatea biologică a activității reflex-condiționate față de cea reflex-necondiționată, dar arătând că între ele nu există o barieră metafizică, ci o deosebire relativă. Pavlov a demonstrat caracterul dialectic al proceselor care au loc în creier, dinamica cortexului, interdependența reflexelor, el a pus în plină lumină deosebirea calitativă dintre activitatea nervoasă superioară umană față de cea animală prin cel de al doilea sistem de semnalizare [2]. In sfârșit, Asratian ca și autorii mai sus menționați, scoate în evidență importanța teoretică

---

[1] Cursul scurt de Istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice. Ed. P.M.R., 1952, ed. a III-a, p. 155.

[2] G. A. Asratian, Caracterul materialist dialectic al teoriei lui Pavlov, în «Analele Româno-Sovietice», Seria Istorie-Filosofie, Nr. 4, 1950.

a luptei pe care a dus-o necruțător marele Pavlov împotriva idealiștilor, agnosticilor și dogmaticilor.

★

Prin aderarea sa la pavlovism, manifestată prin cea mai de seamă lucrare din ultima perioadă a vieții, Marinescu a depășit oarecum caracterul fragmentar, nesistematic, pe care îl aveau anterior ideile sale materialiste, deși erau valoroase ca atare.

Marinescu nu și-a pus în mod conștient problema de a cerceta implicațiile filosofice ale pavlovismului. Lucrul acesta cerea o cunoaștere și o însușire temeinică a materialismului dialectic, așa cum rezultă din expunerile oamenilor de știință sovietici, care stăpânesc atât științele speciale cât și filosofia marxist-leninistă. Marinescu era însă în continuă căutare a unei căi teoretice juste. Pavlovismul — deși l-a înțeles mai mult ca o metodă — a însemnat pentru el o confirmare a ideilor sale materialiste din „Materie, Viață și Celulă", „Celula Nervoasă" etc. Se poate afirma că învățătura lui Pavlov i-a întărit lui Marinescu convingerea că materialismul este unica filosofie justă și că teoriile idealiste trebue combătute. Or tocmai în această perioadă se remarcă accentuarea combativității lui Marinescu ; ea a avut loc în ultima perioadă a activității sale (între 1923—1938), culminând cu remarcabilul studiu, intitulat programatic: „Determinism și cauzalitate în biologie" (1938). Nu poate fi trecut cu vederea și faptul că, în desfășurarea activității lui Marinescu, știința rusă și sovietică a avut o influență din ce în ce mai mare și a fost marcat interesul crescând pentru o legătură cât mai sistematică între cercetările de specialitate și teorie.

Marinescu a avut o deosebită prețuire și admirație pentru știința medicală din Uniunea Sovietică. El cita frecvent numele celor mai însemnați reprezentanți ai științelor biologice ruse și sovietice ca : Mecinikov, Metalnikov, Jukovski, Krainski, Ossipav, Kolesnikov, Popov, Sădovski, Saltikov, Sepilevski, Suharov etc., dând o importanță deosebită rezultatelor la care au ajuns cercetătorii sovietici, cunoscuți astăzi în lumea întreagă prin valoroasele lor contribuții pe linia desvoltării învățăturii pavloviste, ca : Ivanov-Smolenski, Krasnogorski, Eidinova, Iușcenko, Korotkin etc.

In 1916, la ședința închinată comemorării morții marelui biolog rus Mecinikov, Marinescu îl elogiază pentru „...intuiția cu adevărat genială pe

care o întâlnim la spiritele științifice impregnate de filosofie..." [1]. Marinescu știe să distingă pe cercetătorul cu vederi largi, cu orizont teoretic, de cercetătorul conștiincios, dar fără perspective. De aceea el își exprimă admirația față de Mecinikov, insistând asupra rolului pe care l-au jucat ipotezele îndrăznețe în concepțiile omului de știință rus: „Moartea lui Mecinikov face să dispară una din cele mai importante personalități ale științei contemporane. Zoologia, Biologia și Filosofia biologică, Serologia și Terapeutica au a deplânge moartea acestui profund gânditor în care se aflau îmbinate calități atât de numeroase: calitățile observatorului pătrunzător, ale tehnicianului priceput și ale savantului, care, prin ipotezele sale îndrăznețe și geniale se ridică cu mult deasupra celor mai mulți din contemporanii săi" [2]. Păstrându-și libertatea de critică față de unele ipoteze ale lui Mecinikov, Marinescu îi acordă întreaga sa admirație, cu atât mai mult, cu cât savantul rus contribuise la formarea a doi oameni de știință români la Institutul Pasteur — doctorii Cantacuzino și Levaditi.

Nu poate fi trecut cu vederea faptul că ceea ce a remarcat Marinescu ca esențial în concepția lui Mecinikov despre îmbătrânirea organismului a fost trăsătura vizibil dialectică a acesteia: „...Cu alte cuvinte, după Mecinikov, bătrânețea se caracterizează printr'o luptă între elementele nobile și elementele simple sau primitive ale organismului — luptă ce se termină cu avantajul celor din urmă" [3].

Marinescu a dat dovadă de o rară modestie și totodată de stimă pentru știința rusă, într'o chestiune care îl privea personal; savantul român, trecând în revistă pe cei ce s'au ocupat de fenomenul *neurofagiei* (termen introdus în știință de Marinescu), acordă prioritatea științei ruse. El consideră că Popov a fost primul care a observat acest fenomen și îi dă întâietate [4].

La rândul lor, oamenii de știință ruși au apreciat valoarea științifică a lucrărilor lui Marinescu, după cum dovedește, spre exemplu, nu numai traducerea în limba rusă a lucrării lui Marinescu „Studiu critic asupra chirurgiei coloanei vertebrale în război", apărută în revista „Obozrenia Psihiatrii", Nr. 1—12, 1917, dar și faptul că nu există tratat sovietic de neurologie care să nu citeze lucrările marelui om de știință român.

Pentru ca raportul ideologic al lui Gheorghe Marinescu să iasă cât mai limpede în relief, este necesară studierea concepției sale în lumina

---

[1] Gh. Marinescu, Mecinikov, în « Bulletin de la Section scientifique de l'Académie roumaine », 1916—1917, Nr. 3, p. 102.

[2] Ibidem, p. 101.

[3] Gh. Marinescu, La cellule nérveuse, v. II, p. 466.

[4] Ibidem, p. 466.

luptei dintre materialism şi idealism în primele decenii în ţara noastră. Dar mai înainte de a intra în amănunte, este necesar să arătăm ce a însemnat însuşi faptul că Marinescu a fost frământat de problemele generale teoretice, că el a simţit nevoia nu numai să se informeze şi să mediteze asupra acestor probleme, dar şi să-şi spună răspicat cuvântul în problema determinismului, a spiritismului, etc. Prin fermitatea şi claritatea cu care şi-a expus poziţia sa faţă de unele din cele mai importante probleme teoretice, preocupările filosofice ale lui Marinescu s'au concretizat în manifestări de *materialism* combativ. Fără intenţia stabilirii vreunei analogii între Timiriazev şi Marinescu, credem că ar fi sugestiv pentru înţelegerea şi aprecierea omului de ştiinţă român, următorul pasaj dintr'un studiu sovietic asupra marelui învăţat rus :

„Folosind de repetate ori în genială lui lucrare : „Materialism şi empiriocriticism" termenul „materialism istorico-naturalist", Lenin înţelege pretutindeni prin acest termen forma specială specifică a materialismului naturaliştilor, când savantul porneşte spontan şi nu conştient, dela recunoaşterea realităţii obiective a lumii externe reflectată de conştiinţa noastră. Din definiţia lui Lenin nu decurge deloc că orice naturalist materialist este un materialist spontan, istorico-naturalist. Acest lucru se vede mai ales prin exemplul lui Timiriazev şi nu numai prin faptul că la sfârşitul vieţii sale el începe să treacă în mod conştient la filosofia marxismului, materialismul dialectic. Cu mult înainte încă, Timiriazev duce o luptă hotărîtă pentru materialism, împotriva celor mai variate curente ale idealismului : machism, spiritualism, intuiţionism, weismannism, vitalism etc. Problema de bază a filosofiei — raportul dintre conştiinţă şi materie — el o pune şi o rezolvă în mod conştient şi nu spontan, inconştient cum face materialismul istorico-naturalist" [1].

Credem că sprijinindu-ne pe faptul că şi Marinescu a rezolvat just în mod *conştient* raportul dintre conştiinţă şi materie şi dat fiind lupta pe care a dus-o împotriva diverselor manifestări ale idealismului, putem spune cel puţin că la Marinescu avem o puternică *orientare spre materialism combativ*. Această caracterizare se sprijină în primul rând pe modul conştient şi perseverent în care Marinescu a înţeles caracterul necesar al legăturilor dintre ştiinţă şi filosofie. Fie că vorbeşte despre „Viaţa, sufletul şi opera lui Pasteur", despre „Bătrâneţe şi reîntinerire", despre „Spiritism şi metapsihism", despre Mecinikov sau despre „Determinism şi cauzalitate în biologie", Marinescu în punctele cruciale ale argumentării poziţiei sale în aceste diferite probleme, se bizuie pe sprijinul reciproc pe

[1] G. V. Platonov, Ideile filosofice ale lui Timiriazev, în « Studii », Nr. 3, 1950, p. 152.

care și-l dau științele naturii și filosofia materialistă. Lucrul acesta iese cu deosebire în evidență în scrierea „Materie, Viață și Celulă" (1914). Cercetarea cauzalității prin metoda experimentală și lupta împotriva intrusiunilor spiritualismului în biologie și psihologie îi apar ca două aspecte indestructibil legate ale aceleiași acțiuni: a cunoașterii științifice. „Fără îndoială — spune Marinescu — subscriem la părerea lui Claude Bernard că unde nu există cauzalitate, nu există știință..." [1]. Dar știința nu se mărginește la acumularea experiențelor și a ipotezelor; în aspectul ei teoretic, știința ca și filosofia apără principiul partinității. Marinescu a înțeles foarte clar că știința nu este izolată de viață, ca sub un clopot de sticlă, ci se desvoltă în plină frământare socială, în mijlocul luptei ideologice care oglindește lupta de clasă. De aceea el deplânge faptul că unii oameni de știință, neorientați ideologic, se lasă atrași de răspânditorii obscurantismului și astfel „...adevărata știință suferă. Aceasta nu trebue să ne mire: lupta între știință și erezie, între minciună și adevăr, între obscurantism și lumină, durează de secole" [2].

Spre deosebire de unii oameni de știință dela noi care erau materialiști dar nu-și manifestau și nu-și apărau poziția lor științifică față de atacurile ideologilor reacționari, Gheorghe Marinescu are meritul de a se fi manifestat combativ față de curentele obscurantiste din biologie, psihologie și filosofie. Deși n'a știut să se orienteze totdeauna între reprezentanții ideologiei reacționare, lăsându-se uneori înșelat de aparențele „pozitiviste" ale unor concepții filosofice idealiste, Marinescu a știut totuși, în general, să combată puternic și argumentat încercările de mistificare ale indeterminiștilor, vitaliștilor, spiritualiștilor etc. care urmăreau subminarea pozițiilor științei și frânarea progresului social și cultural în țara noastră.

Marinescu a dat o deosebită importanță susținerii și apărării determinismului față de atacurile ideologilor reacționari, care încercau să atragă pe această pantă și pe oamenii de știință. Indeterminismul nu este altceva decât o nouă formă a agnosticismului, ale cărui rădăcini reacționare au fost desvăluite de critica ascuțită a lui Lenin și Stalin. Ignorând dialectica, unii cercetători ai naturii în domeniul microfizicii, au tras concluzii agnostice. Unul din principiile fundamentale ale mecanicii cuantice este așa numitul „principiu al nedeterminării" care spune că în unul și în același moment nu se poate măsură, cu aceeași precizie, poziția și viteza unui obiect microscopic. Profitând de greutățile clarificării, pro-

[1] Gh. Marinescu, Determinism și cauzalitate în domeniul biologiei, 1938, p. 46.
[2] Gh. Marinescu, Hipnotismul din punct de vedere terapeutic și medico-legal, 1932, p. 46.

blemelor ştiinţifice, unii savanţi şi un număr şi mai mare de filosofi reacţionari, au tras concluzii agnostice asupra posibilităţii cunoaşterii depline a lumii fizice. In lucrarea sa epocală „Materialism şi empiriocriticism", V. I. Lenin, combătând cu energie această poziţie a filosofiei reacţionare, desvălue substratul ei idealist: „Chestiunea gnoseologică într'adevăr importantă, care împarte curentele filosofice, nu e aceea de a şti ce grad de precizie a atins descrierea raporturilor de cauzalitate pe care o facem noi — şi dacă aceste descrieri pot fi exprimate în formule matematice precise — ci aceea de a şti care este izvorul cunoaşterii acestor raporturi: legile obiective ale naturii, sau însuşirile minţii noastre, facultatea acesteia de a cunoaşte anumite adevăruri apriorice etc. Iată ce-i separă irevocabil pe materialiştii Feuerbach, Marx şi Engels de agnosticii (humeiştii) Avenarius şi Mach" [1].

In filosofia românească, indeterminismul şi-a găsit repede discipoli. Aşa, de pildă, A. Dumitriu (acelaşi care a fost condamnat pentru furt şi escrocherie) afirmă: „Incercările noastre de cunoaştere au o limită, pe care o dau relaţiile de incertitudine stabilite de Heisenberg... cunoaşterea noastră nu poate să fie decât o cunoaştere aproximativă şi incertă" [2].

In timp ce unii academicieni reacţionari nu numai că nu luau nicio atitudine de protest faţă de această batjocorire a ştiinţei, ci chiar voiau să o argumenteze, în timp ce ideologii reacţionari se sileau să-i convingă pe neiniţiaţi că indeterminismul este ultima noutate filosofică, Gheorghe Marinescu a luat o atitudine hotărîtă, desvăluind caracterul neştiinţific, obscurantist al indeterminismului. Lucrul acesta l-a făcut Marinescu mai ales în conferinţa intitulată programatic „Determinism şi cauzalitate în domeniul biologiei" (1938).

Marinescu declară dela început că legătura dintre ştiinţă şi determinism este inextricabilă: „Credinţa în determinism adică legătura necesară între efect şi cauză este... însăşi postulatul ştiinţei" [3]. El îl omagiază pe Claude Bernard, pentru că învăţatul francez, spune el, „este adevăratul întemeietor al determinismului în toate fenomenele vieţii, întrebuinţând metoda riguroasă experimentală, în analiza fenomenelor vieţii, care sunt guvernate de legi fizico-chimice" [4].

Marinescu a legat strâns ideea de determinism de concepţia materialistă. In aceeaşi lucrare din care am citat, Marinescu spune „...determinismul ne-a arătat cauzele unor anumite mistere din ştiinţele biologice şi

[1] V. I. Lenin, Materialism şi empiriocriticism. Ed. P.M.R., 1951, p. 174.
[2] Anton Dumitriu, Ştiinţă şi incertitudine, p. 136.
[3] Gh. Marinescu Determinism, şi cauzalitate în domeniul biologiei, 1938, p. 1.
[4] Ibidem, p. 12.

ne-a permis să rezolvăm chestiuni care păreau insolubile. Generația spontanee, drept model de nedeterminism, a oprit progresele patologiei" [1].

Desvăluind sterilitatea și primejdia pe care o prezintă indeterminismul pentru știință, Marinescu a arătat că uriașa desvoltare a științelor biologice constitue o ilustrare strălucită a posibilităților de cunoaștere a fenomenelor, a cunoașterii raporturilor cauzale: „Microbiologia a dovedit legătura cauzată dintre diferiți germeni infecțioși specifici și anumite boli, totdeauna aceleași. Aceste experiențe sunt, după părerea mea, cea mai strălucită probă de determinism și cauzalitate" [2].

Ca pildă de succes epocal în pătrunderea complicatelor fenomene biologice și psihologice, Marinescu a dat teoria reflexelor condiționate făurită de Pavlov, după care menționează cunoașterea rolului glandelor cu secreție internă, a naturii și transmiterii influxului nervos etc. Numai pe baza determinismului — arată Marinescu — s'a putut pătrunde într'o bună măsură în domeniul raporturilor dintre corp și suflet.

Pentru a pătrunde „natura umană", spune Marinescu, trebue să studiem fenomenele sale „prin metode obiective și în lumina noilor cuceriri în domeniul reflexelor condiționate și a cunoștințelor actuale asupra constituției și transmisiei influxului nervos... căci tot ce se petrece în organismul nostru este consecința unui determinism care relevă de o parte ereditatea și, de altă parte, mediul social" [3].

Marinescu, a ajuns să intuiască just faptul că discuțiile pentru revizuirea noțiunilor centrale din fizică nu erau decât expresia desvoltării fizicii, a trecerii ei dela etapa mecanicistă la etapa dialectică, așa cum a arătat Lenin. In acest sens, Marinescu a scris: „Cercetările lui Einstein, Louis de Broglie, Paul Langevin, ne fac să ne dăm seama că această pretinsă criză a determinismului nu este în definitiv decât o criză a mecanicei vechi" [4].

In perioada dintre cele două războaie mondiale, filosofia oficială a regimului burghezo-moșieresc s'a manifestat prin propagarea idealismului, agnosticismului și a altor concepții obscurantiste. In scopul de a apăra interesele exploatatorilor, filosofia oficială reacționară a făcut tot posibilul pentru a împiedeca cunoașterea științifică a realității, pentru a slăbi încrederea în știință, pentru a putea astfel împiedeca massele să înțeleagă rolul luptei de clasă. Urmând în de aproape pilda ideologilor imperialiști

[1] Gh. Marinescu, La physiopathologie de l'hystérie. București, 1936, p. 57.
[2] Gh. Marinescu, Determinism și cauzalitate în domeniul biologiei, 1938, p. 26.
[3] Ibidem, p. 27.
[4] Gh. Marinescu, Determinism și cauzalitate în domeniul biologiei, 1938, p. 43.

din Apus, filosofii burghezi dela noi au început şi ei să vorbească despre „limitele cunoaşterii", despre „necesitatea de a împăca raţiunea cu credinţa" şi despre „extazul mistic" ca metodă de cunoaştere.

Rolul principal în lupta împotriva ideologiei reacţionare a revenit în această perioadă revistelor şi periodicelor legale şi ilegale conduse de Partidul Comunist din România, care a desvăluit rădăcinile social-politice ale ideologiei reacţionare. In baza atitudinei lor progresiste social-politice şi a concepţiilor lor materialiste, savanţi ca Gh. Marinescu au adus un aport bine venit în lupta împotriva obscurantismului. Marinescu, chiar în sânul Academiei, a desvăluit absurditatea agnosticismului. El a arătat, de pildă, că desvoltarea ştiinţelor a desmintit afirmaţia lui Auguste Comte despre neputinţa cunoaşterii compoziţiei chimice a aştrilor şi că ea desminte, pe zi ce trece, afirmaţia agnosticului Du Bois-Raymond, că ar exista enigme insolubile ale universului.

Lupta lui Marinescu împotriva agnosticismului s'a împletit cu lupta împotriva concepţiilor reacţionare, vitaliste şi finaliste. El considera că triumful determinismului şi al materialismului în ştiinţă va duce la lichidarea treptată a acestor curente şi vorbea cu admiraţie despre oamenii de ştiinţă care au dus o luptă dârză împotriva vitaliştilor [1]. Iar încheierea lucrării „Materie, Viaţă şi Celulă" cuprinde o înfierare a neputinţei şi a sbaterilor desnădăjduite ale agnosticilor, care se ascund sub eticheta vitalismului şi finalismului: „...ideile vitaliste şi finaliste au găsit în unele cercuri multă trecere, şi chiar în timpurile noastre apar lucrări cu scopul de a arăta că cercetările ştiinţifice nu pot să ne dea seamă de fenomenele vieţii şi că e mai bine să ne mulţumim cu contemplaţiunea simplă a fenomenelor, decât a pătrunde misterul aparent de care sunt înconjurate.

Scrutătorul fenomenelor vieţii va urma cu aceeaşi seninătate investigaţiile sale, şi nu se va lăsa înrâurit de ideile preconcepute ale acelora care au proclamat falimentul ştiinţei, căci ştiinţa a pătruns misterul unor fenomene, cum e de exemplu acela al fecundaţiei, care se credea a fi deasupra ştiinţei omeneşti" [2]. Du Bois-Raymond, Helmholtz şi alţii au reprezentat desorientarea naturaliştilor în epoca în care a început descompunerea ideologiei burgheze. Engels observă: „Numărul şi succesiunea ipotezelor care se elimină una pe alta, având în vedere lipsa pregătirii logice şi dialectice a cercetătorilor naturii, le provoacă lesne ideea că noi nu am fi în stare să cunoaştem esenţa lucrurilor" [3].

---

[1] Gh. Marinescu, Determinism şi cauzalitate în domeniul biologiei, 1938, p. 12.
[2] Gh. Marinescu, Materie, Viaţă şi Celulă, 1914, p. 44.
[3] Fr. Engels, Dialectica Naturii, ed. rusă, p. 193.

Fără să nege simplist greutățile pe care le întâmpină cercetătorii, Marinescu afirmă — într'o formulare deplin justă, că omul de știință „...nu va pierde niciun moment speranța că atâtea lucruri azi necunoscute vor deveni mâine cunoscute, căci el știe că ceea ce era eri necunoscut, azi a devenit cunoscut. Ce au devenit faimoasele enigme ale universului pe care nu mai departe decât la 1880 le proclamase Du Bois Reymond ca insolubile?" [1].

In perioada dintre cele două războaie mondiale, procesul de descompunere a filosofiei claselor exploatatoare în România se oglindea în concepțiile mistice, idealiste ale lui Petrovici, Motru, Nae Ionescu și ale altor slujitori ai fascismului. Intreaga așa zisă „cultură burgheză" era, în acest timp, impregnată de tendințe antiștiințifice și obscurantiste. Inafară de filosofie, literatură, artă și presă, contribuiau la răspândirea obscurantismului și manualele școlare de filosofie din acea vreme, care propovăduiau armonizarea științei cu teologia și recomandau extazul religios ca o cale de cunoaștere. Mistica rasistă și șovinistă era încurajată dela catedră, pentru a perverti tineretul, în scopul realizării planurilor agresive ale imperialismului internațional.

Pe lângă religie, pe lângă filosofia obscurantistă, psihologia burgheză a contribuit și ea, în mare măsură, la răspândirea în rândul masselor muncitoare a unor credințe și superstiții absurde, cărora „știința" burgheză căuta să le dea un fundament și o autoritate „științifică". Spiritismul, metapsihismul se „constituiau" în „științe" și în țara noastră, în strânsă colaborare cu „știința" burgheză internațională intrată în putrefacție. „Teoriile" noi asupra sufletului, ca și „experiențele" șarlatănești de hipnotism, telepatie, spiritism etc., se bucurau din plin de concursul statului burghez însuși, care găsea în ele o armă comodă și eficientă pentru adormirea conștiinței revoluționare a masselor, pentru intimidarea lor și, prin aceasta, pentru ținerea lor în frâu. Aceste experiențe se organizau în teatre, în școli etc. sub egida ministerului instrucțiunii și a poliției.

Gh. Marinescu a început o luptă neîmpăcată și hotărîtă împotriva acestor teorii și practici antiștiințifice și primejdioase pe care le răspândeau diferiți șarlatani cu concursul statului. Acești profesori în „Științele oculte" ajunseseră să înființeze „institute științifice" și își publicau reclamele în ziarele timpului, reclame citate și ironizate chiar de Gh. Marinescu.

In „Buletinul bibliografic al Institutului de cercetări psihice", anul I, Nr. 1, Dec. 1921, se publică un „proces-verbal" prin care se certifică

[1] Fr. Engels, Dialectica Naturii, ed. rusă, p. 45.

succesul desăvârşit al experienţelor de „telepatie, fachirism şi hipnotism" ale „profesorului Eugène de Gyn". Procesul verbal este iscălit de prefectul poliţiei din Craiova, prefectul judeţului, preşedintele comisiei interimare a oraşului, inspectorul de poliţie, judecătorul de instrucţie al tribunalului, decanul baroului advocaţilor şi doi medici din Craiova. Scris în dublu exemplar, unul s'a oprit în arhiva acestei prefecturi, iar altul s'a dat domnului profesor Eugène de Gyn.

Pornind dela concepţia sa materialistă asupra fenomenelor psihice şi având o aversiune profundă faţă de concepţiile spiritualiste şi obscurantiste în general, Gheorghe Marinescu a luat o poziţie combativă faţă de elucubraţiile antiştiinţifice ca ocultismul, telepatia, spiritismul etc. „Este de datoria mea, în calitate de profesor de neurologie — scrie Gheorghe Marinescu — de a denunţa pe aceşti ocultişti care maschează adevărul, care propagă curente nesănătoase întreţinând un spirit de obscurantism" [1].

La această luptă neînduplecată „între lumină şi obscurantism" — luptă între ideile înaintate şi concepţiile reacţionare, Marinescu a înţeles să participe curajos, fără să se lase intimidat, condus fiind de conştiinţa împlinirii datoriei sale de om de ştiinţă. In cartea sa despre Pasteur, Marinescu scotea în evidenţă tocmai această trăsătură a curajului şi a conştiinţei ştiinţifice a învăţatului francez pe care-l omagia, arătând că Pasteur a studiat problema generaţiei spontanee fără să se teamă de consecinţele neplăcute la care se putea aştepta din partea elementelor reacţionare [2].

Admirând şi considerând ca o probă de onestitate ştiinţifică şi morală apărarea ştiinţei împotriva celor interesaţi să o încalce şi să o denatureze, Marinescu înfiera regimul burghezo-moşieresc, demascându-l ca pe un focar de obscurantism: „...Aşa dar, la noi în ţară există autorităţi, care nu numai că nu împiedică propagarea ştiinţelor oculte, dar favorizează pe faţă impostura şi obscurantismul... de mult timp lupt contra acestei stări nenorocite" [3].

Profesia aceasta de credinţă, Marinescu o făcea în perioada dintre cele două războaie mondiale, când ideologii reacţionari, pentru a-şi creea libertatea de acţiune în ceea ce priveşte răspândirea concepţiilor obscurantiste, loveau din răsputeri în ştiinţă şi materialism, sforţându-se să separe ştiinţa de filosofie, pentru a le submina mai uşor. In această perioadă se acumulează cele mai cinice şi sfidătoare provocări şi calomnii la adresa

[1] Gh. Marinescu, Hipnotismul din punct de vedere terapeutic, p. 1—2.
[2] Gh. Marinescu, Viaţa, sufletul şi opera lui Pasteur, 1923, p. 17.
[3] Gh. Marinescu, Hipnotismul, p. 47—48.

științei și materialismului. Ion Petrovici afirma că filosofia are cu totul altă „metodă" decât știința pe care o considera inferioară concepției lui obscurantiste: „...metafizica nu poate fi înlocuită de nicio știință pozitivă, nici de ansamblul lor [1]. Ministrul fascist ajunge la următoarea formulare, care înseamnă o adevărată batjocorire a științei: „O teorie științifică este cu atât mai satisfăcătoare cu cât elementele ei ultime sunt mai apropiate de neant" [2].

Același filosof reacționar, care se pretindea „raționalist", a dus o campanie permanentă împotriva desvoltării științei, întru cât aceasta duce la propagarea materialismului. Ministrul fascist al învățământului dădea un semnal de alarmă împotriva „primejdiei" pe care o reprezintă știința în școală: „ — trebue să spunem că materialismul care dărâmă altarele și stinge smirna, care așterne peste zugrăveala închipuirilor noastre un cenușiu tern și monoton — nu este o concepțiune care să înalțe sufletele și să îndrumeze pe cele mai bune căi. Și totuși școala noastră este o fabrică de materialiști" [3].

In ura lor față de știință, determinați de dorința de a împiedeca desvoltarea poporului nostru, ideologii fasciști cereau înlocuirea științei cu fideismul, obscurantismul. Astfel Nae Ionescu, ideolog legionar, cerea în locul gândirii raționale, experimentale, întoarcerea la misticismul medieval, înlocuirea științei prin credință: „A crede înseamnă a afirma chiar împotriva existenței, și de aceea se și spune „credo, quia absurdum". Aceasta însemnează, nu numai că, cred cu toate că e absurd, dar poate să însemneze ceva mai mult: cred tocmai pentrucă e absurd, ceea ce însemnează că domeniul credinței desconsideră și depășește domeniul materiei".

Luptând împotriva celor care calomniau și batjocoreau în același timp și știința și filosofia, oameni de știință ca Marinescu au adus un aport prețios atât pe tărâmul științei, cât și pe tărâmul filosofiei. Oameni ca Babeș și Marinescu n'au avut nevoie să rivalizeze cu filosofii burgheziei și moșierimii în ce privește numărul volumelor și limbajul „înalt" filosofic. In pagini puține, dar substanțiale și limpezi, ei și-au exprimat concepția lor materialistă: aceasta s'a maturizat în spiritul lor ca un rezultat firesc al cercetărilor lor temeinice pe tărâmul științelor biologice, ca o reacție patriotică față de suferințele poporului și față de

[1] I. Petrovici, Introducere în metafizică, p. 83.
[2] « L'idée de néant », în « Séances et travaux de l'Académie des Sciences morales et politiques », Mars—Avril 1923, p. 294.
[3] I. Petrovici, Pagini filosofice, p. 5.

vălul gros de minciună şi obscurantism pe care-l împrăştiau ideologii regimului burghezo-moşieresc.

Marinescu şi-a dat seama de sprijinul pe care îl reprezintă, în propagarea obscurantismului, numele unor oameni de ştiinţă care au „lucrat" în spiritism ; el a atras atenţia asupra acestui fapt, arătând că în ştiinţă argumentul autorităţii n'are valoare : „Faptul că unii oameni distinşi, ca Crookes, Myres, James, Wallace, Sir Conan Doyle, Flournoy, Flammarion, M. Maeterlink, Ch. Richet, etc., au admis realitatea fenomenelor metapsihice, nu ne obligă să avem aceeaşi părere cu aceşti iluştri învăţaţi, căci argumentul autorităţii în ştiinţă, nu are decât o valoare mediocră. Afară de aceasta, acestor nume ilustre, cari admit fenomenele sfinte, se poate opune alte nume, tot atât de ilustre, cari au fost sceptice. N'avem decât să citäm pe Darwin, Spencer, Faraday, Huxley, Tyndall, Branly. Credem că argumentul autorităţii trebue înlăturat, mai cu seamă când e vorba de un lucru extraordinar" [1].

★

In condiţiile regimului burghezo-moşieresc, care prigonea răspândirea concepţiei materialist-dialectice în ţara noastră, Gh. Marinescu n'a avut posibilitatea de a cunoaşte şi de a-şi însuşi acest unic îndreptar filosofic al omului de ştiinţă. Sub influenţa gândirii mecaniciste dominante în ştiinţele biologice din apusul Europei, Marinescu n'a ştiut totdeauna să distingă ideea justă a sprijinirii ideilor biologice şi filosofice pe baze materialiste, de deformările mecaniciste (de exemplu, rolul pe care l-a acordat, ca factor explicativ, razelor mitogenetice etc.).

Tendinţa sa de bază era însă străduinţa de a evita mecanicismul, de a recunoaşte specificul, deosebirea calitativă dintre fenomenele fizico-chimice şi cele biologice şi psihice. Meritul său deosebit este acela de a fi fost mereu în căutarea unei concepţii ştiinţifice juste — şi pe care împrejurările l-au împiedecat să o cunoască şi să o folosească în mod conştient

Marele merit al lui Gh. Marinescu constă în faptul că a reuşit să se orienteze just din punct de vedere teoretic şi a apărat cu consecvenţă poziţiile materialiste în biologie şi psihologie în condiţiile regimului burghezo-moşieresc, în condiţiile valului de obscurantism propagat de către acest regim. Cu atât mai grave apar greşelile ideologice, abaterile idealiste ale unora dintre elevii lui Marinescu, care îşi pot astăzi desfăşura

[1] Gh. Marinescu, Spiritism şi metapsihism, p. 55.

activitatea științifică în condițiile optime pentru o justă orientare ideologică în știință. După cum s'a arătat în Sesiunea lărgită a Secției științelor medicale a Academiei R.P.R. din Decembrie 1952, nu știu să folosească toate condițiile create în țara noastră pentru însușirea pavlovismului, pentru lupta hotărîtă împotriva influenței cosmopolite și obscurantiste.

Poziția ideologică progresistă a savantului Gheorghe Marinescu se exprimă prin poziția sa progresistă în problemele social-politice și prin orientarea sa științifică materialistă în biologie și psihologie. Continuând curajos linia profesorului său Victor Babeș, Marinescu a înțeles încă din tinerețe să împletească teoria cu practica, să urmărească aplicarea științei medicale pentru a veni în ajutorul poporului. El a dat totdeauna importanță problemelor sanitare, știind să îmbine cercetările de specialitate cu interesul viu față de nevoile masselor muncitoare. El a înțeles că datoria medicului este aceea de a căuta cauzele sociale ale stării sanitare mizere în care a trăit poporul nostru sub regimul de exploatare din trecut.

Studiind problema alcoolismului, el arată: „că numai reformarea progresivă a organizației industriale și a întregei societăți, coordonate cu ridicarea sanitară, intelectuală și morală a claselor muncitoare" ar putea duce la stârpirea alcoolismului. El desvăluia cu acest prilej interesele exploatatorilor de a fabrica și vinde alcool, arătând că numai „persoane interesate în fabricarea și vânzarea băuturilor au căutat să interpreteze, după interesele lor, presa zilnică după rezultatele căpătate de fiziologiștii americani, iar alcoolul sub diferite forme a fost lăudat ca un aliment de prim ordin" [1].

In discursul său de recepție la Academie, Gheorghe Marinescu, vorbind despre problema pelagrei, atacă, asemenea lui Babeș, rădăcinile sociale ale bolilor așa numite sociale. „Singura soluțiune științifică ar fi, — spune Gheorghe Marinescu — a se considera pelagra ca un accident de muncă de care să fie făcut răspunzător arendașul..." [2].

Demascând fără cruțare pe cei ce împingeau poporul nostru pe calea degenerării, el înfierează lăcomia fără margini a exploatatorilor, a moșierilor și a vătafilor lor. In ajunul răscoalei din 1907, când țărănimea, împinsă la disperare din cauza mizeriei s'a ridicat împotriva exploatării, Gheorghe Marinescu lua cu curaj atitudine față de problema țărănească: „Societatea e datoare a repara greșeala față de această victimă exploatată de o societate rapace și fără milă. Este timp să înceteze acest abuz neo-

[1] Gh. Marinescu, Problema alcoolismului, p. 6.
[2] Gh. Marinescu, Progresele și tendințele medicinii moderne, 1906, p. 27.

menos care duce fără îndoială la degenerarea fizică şi la dispariţiunea unei părţi a populaţiei rurale. Să nu se creadă că societatea şi-a plătit datoria faţă de aceşti nenorociţi prin faptul că se construesc pelagrozerii sau li se dau medicamente ; trebue să li se dea ceva mai bun, ce ar putea să-i scape de mizerie, să-i împiedice de a deveni pelagroşi. Le trebue mai întâi pământ pentru a munci şi a produce necesarul spre a se hrăni şi a se îmbrăca, a se adăposti şi a-şi asigura existenţa" [1].

Ca intelectual care s'a isbit el însuşi de greutăţi şi obstacole în calea activităţii sale ştiinţifice, savantul Marinescu a fost deosebit de sensibil faţă de mizeria în care trăeşte intelectualul în societatea capitalistă. Vorbind despre „Asociaţia intelectualilor români", pe care a sprijinit-o cu căldură, Marinescu spune că „această mişcare a intelectualilor români... a fost strigătul de durere al unei clase asuprite, ignorată de oamenii politici, disprețuită de îmbogăţiţii de război" [2].

Savantul constată cu revoltă că în societatea capitalistă legea muncii — după cum spune el— nu este respectată : „Timp de secole, sclavii au muncit pentru gustul nobilului, iar în societăţile moderne, lucrătorii manuali şi intelectuali muncesc, unii cu braţele, alţii cu creerul, pentru a întreţine o sumă de individualităţi parazite... [3].

Scârbit şi îndurerat de exploatarea muncitorului, ţăranului şi intelectualul în regimul burghezo-moşieresc savantul Marinescu aştepta cu încredere o nouă orânduire socială, mai dreaptă, un viitor de care era demn poporul nostru. „Am convingerea fermă că într'un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, munca va fi obligatorie pentru toată lumea, după puterile fiecăruia" [4].

Gloria de care s'a bucurat savantul Marinescu în întreaga lume nu l-a împiedecat să vadă limpede chipul în care este folosit şi exploatat de către capitalişti omul de ştiinţă. Fără să se lase amăgit de fastul congreselor internaţionale, Marinescu a dat un strigăt de alarmă, desvăluind condiţiile mizere în care trăeşte şi lucrează omul de ştiinţă în regimul capitalist : „Ştiinţa se găseşte în mizerie : acei care au descoperit radiumul şi au pus primele temelii ale ştiinţei radioactivităţii, nu pot căpăta pentru ei sau pentru laboratoarele lor vre-o centimă din milioanele produse de aplicările terapeutice sau industriale ale radioactivităţii" [5]

Referindu-se la felul în care înţelegea regimul burghezo-moşieresc să

---

[1] Gh. Marinescu, Progresele şi tendinţele medicinii moderne, 1906, p. 21.
[2] Gh. Marinescu, Cooperaţia intelectuală, naţională şi internaţională, 1924, p. 61.
[3] Ibidem, p. 10.
[4] Ibidem, p. 11.
[5] Ibidem, p. 25.

„sprijine știința", Marinescu constată că la noi în țară „Institutul Meteorologic, din cauza greutăților financiare, e amenințat să-și oprească lucrările. Școala Politehnică din Timișoara are de asemenea greutăți bugetare, care o împiedecă să-și recruteze profesori, aceștia preferând să intre în industrie. Mizeria studenților este mare. In rezumat Societățile savante nu-și pot publica lucrările. Muzeele și Arhivele nu pot cumpăra cărți" [1].

Intorcându-și privirile asupra studențimii infometate, pusă în imposibilitatea de a se dedica activității științifice, Marinescu scria: „Trebue să scutim pe studenți de grija existenței materiale pentru viitor, pentru ca liberi de aceste preocupări, într'un secol în care banul pretinde să fie atotputernic, ei să poată să se ocupe în liniște deplină numai cu greutățile cercetărilor...". Și, gândindu-se la propriile sale greutăți, la obstacolele pe care regimul burghezo-moșieresc le-a ridicat în calea propriei sale activități științifice, Marinescu, fără să se numească, spunea „...oamenii de știință și de gândire nu trebue cinstiți numai, de țările lor. Aceste țări trebue să le dea siguranța materială".

Toate aceste condiții materiale necesare unei bune desfășurări a activității științifice, pe care le cerea Marinescu, n'au putut fi realizate decât de către regimul nostru de democrație populară. Numai societatea socialistă poate crea condițiile desvoltării științei — a științei care nu mai este folosită pentru scopuri agresive așa cum se întâmplă în țările imperialiste, ci unei științe menite să ridice nivelul material și cultural al masselor muncitoare.

Savantul Gheorghe Marinescu ar fi putut avea personal condiții speciale de lucru dacă ar fi vrut să-și vândă conștiința. In autobiografia sa el scrie: „Dacă am fost lăsat în voia soartei, cauza, o recunosc, rezidă în greșeala mea, căci n'am făcut politică de partid care mi-ar fi asigurat alte condiții de muncă... Un elev al meu a fost vizitat cândva de un domn ministru care i-a comunicat, că dacă voesc să mă înscriu în partidul său, mi se va da o înaltă demnitate. Am refuzat" [2].

Această mărturie a lui Marinescu aruncă o vie lumină asupra mentalității și moravurilor burgheziei din România, asupra atitudinii ei față de oamenii de știință. Incă în „Manifestul Partidului Comunist" Marx și Engels arătau că burghezia transformă toate bunurile spirituale în *marfă*. Atunci când nu poate stăvili desvoltarea științei, burghezia încearcă să-i corupă pe oamenii de știință, să-i facă să lucreze pentru interesele lor meschine și scopurile ei criminale, așa cum se întâmplă azi în S.U.A. și alte țări imperialiste. De aici contradicția puternică dintre concepția mate-

[1] Gh. Marinescu, Cooperația intelectuală, națională și internațională, 1924, p. 17.
[2] Scurtă privire obiectivă asupra activității d-lui Prof. Dr. Marinescu, 1936, p. 26.

rialistă implicată în cercetările celor care lucrează în ştiinţele naturii şi tezele idealiste, reacţionare, pe tărâm filosofic şi social politic dictate de către imperialişti — contradicţie care pecetlueşte activitatea oamenilor de ştiinţă care slujesc imperialiştilor.

Fără să ajungă la concepţia ştiinţifică despre legile de desvoltare ale societăţii, concepţia marxist-leninistă — fără să poată evita o serie de confuzii şi naivităţi, atunci când încearcă să se orienteze în problemele social-politice, Gheorghe Marinescu a avut o *atitudine* justă, progresistă, în chestiunile sociale şi politice, care a decurs din adâncul său patriotism. Devotamentul său faţă de popor l-a făcut ca, în ciuda lipsei de orientare pe tărâmul ştiinţelor sociale, să simtă din plin care este datoria de cetăţean, de patriot, a unui om de ştiinţă : aceea de a înfiera abuzurile claselor exploatatoare, de a demasca lăcomia şi egoismul lor fără seamăn, de a desvălui ipocrizia „măsurilor" lor legislative, menite să ascundă caracterul de exploatare şi oprimare al regimului capitalist.

Gh. Marinescu a păstrat până la moarte un sentiment de adânc desgust faţă de regimul burghezo-moşieresc şi de durere faţă de împilarea suferită de massa poporului.

Testamentul său nu cuprinde manifestarea vreunei chestiuni subiective, ci expresia conştiinţei unui om cinstit, revoltat de nedreptatea şi fărădelegile regimului burghezo-moşieresc din România.

„Să nu se uite că cei ce trăesc în lipsă şi chiar în mizerie sunt prea numeroşi, că speculanţii, îmbogăţiţi prin afaceri într'un fel sau altul, trăesc din exploatarea celor ce muncesc" (12 Mai 1938).

Această condamnare a regimului reacţionar a fost concluzia lapidară a marelui om de ştiinţă şi patriot, care a fost Gheorghe Marinescu. El nu a văzut cu ochii săi fericirea pe care o dorea patriei sale, dar regimul nostru de democraţie populară ştie să-i cinstească memoria, considerându-l ca pe unul dintre cei mai vrednici şi înaintaţi oameni de ştiinţă care au trăit în ţara noastră.

„Învăţătorii şi profesorii — a spus tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — trebue să cultive mândria naţională pentru tradiţiile revoluţionare, progresiste, ale poporului nostru, interesul şi dragostea pentru opera lui Nicolae Bălcescu, Victor Babeş, Gheorghe Marinescu..." [1].

Alături de Victor Babeş şi alţi oameni de ştiinţă progresişti, Gheorghe Marinescu, această luminoasă figură a ştiinţei noastre, este o pildă vrednică de urmat de către tinerii cercetători din R.P.R. care trăesc şi lucrează în condiţiile tot mai favorabile create cercetării ştiinţifice de către regimul nostru de democraţie populară.

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Cuvântare la Congresul învăţătorilor din R. P. R. în Articole şi Cuvântări. Ed. pentru literatură politică, ed. a III-a, 1952.

LUPTA ÎMPOTRIVA COSMOPOLITISMULUI BURGHEZ PARTE INTEGRANTĂ A LUPTEI PENTRU PACE ŞI SOCIALISM

DE

AL. NICHITA

Desvoltarea şi întărirea necontenită a mişcării de apărare a păcii, caracterul ei tot mai cuprinzător şi mai larg, unirea din ce în ce mai puternică sub steagul acestei mişcări a tuturor oamenilor cinstiţi, care-şi manifestă în mod sincer voinţa de a apăra pacea, toate acestea au contribuit în chip însemnat la apariţia primelor semne ale unei atenuări a încordării în relaţiile internaţionale.

Punându-şi ca o sarcină principală asigurarea triumfului spiritului tratativelor asupra hotărîrilor bazate pe forţă, mişcarea contemporană pentru pace strânge astăzi sub steagul său sute de milioane de oameni din toate ţările lumii. Factorul moral-ideologic în lupta împotriva instigatorilor la război a căpătat o importanţă deosebit de mare. Desvăluirea scopurilor criminale urmărite de cercurile imperialiste agresive, demascarea conţinutului antiuman al propagandei provocatorilor la război, fac să crească forţele care stau de strajă păcii, le lărgesc rândurile şi le intensifică combativitatea neîncetat.

In ciuda uneltirilor duşmanilor făţişi sau ascunşi ai păcii, s'au creat condiţii favorabile pentru o soluţionare paşnică a problemelor internaţionale. In conştiinţa milioanelor de oameni simpli de pretutindeni, pătrunde tot mai adânc ideea că nu există problemă internaţională litigioasă, care să nu poată fi rezolvată pe cale de tratative şi înţelegere între guvernele interesate. In rândurile masselor populare din toate ţările lumii creşte con-

știința necesității luptei active pentru dejucarea planurilor sângeroase ale provocatorilor la război. Iată dece încercările de a otrăvi conștiința oamenilor simpli, de a corupe și perverti massele pentru a le transforma în carne de tun, ocupă unul dintre cele mai însemnate locuri în politica agresivă dusă de cercurile extremiste ale imperialismului americano-englez.

Generalul britanic Fuller, a cărui calitate de ideolog oficial al militarismului „atlantic" este recunoscută, dă în vileag cu un cinism rar întâlnit, mijloacele la care recurg propovăduitorii agresiunii: „Precum mașinile de război — declară el — se pun în mișcare cu ajutorul petrolului, tot așa și voința omului de a lupta este pusă în mișcare prin minciună. O maximă a trecutului a fost: „Adevărul te face liber". Astăzi, această maximă trebue răsturnată pentru a suna astfel: „Minciuna te va sili să lupți" [1]. Acest apologet al minciunii uită, pe semne, lecțiile usturătoare pe care le-au primit în decursul istoriei toți strategii mincinoși ai războaielor pornite pentru o cauză nedreaptă.

Nu se poate spune totuși că „maxima" generalului Fuller, transformată în regulă de antrenare a armatelor de cotropitori ai imperialismului, nu cuprinde în cele din urmă și un adevăr. Fără ca aceasta să intre în intențiile autorului, ea vorbește despre faptul obiectiv că provocatorilor la război din zilele noastre le este într'adevăr cu neputință să păsească în mijlocul masselor pentru a predica pe față războiul, distrugerile, asasinatul. Mascarea de către căpeteniile blocului atlantic a planurilor lor agresive cu ajutorul unei frazeologii pacifiste, demagogice, constitue o trăsătură caracteristică a politicii lor.

Principalul pericol care amenință pacea în Europa este în prezent tendința cercurilor agresive de a impune popoarelor suverane crearea așa zisei „comunități defensive europene" și a „armatei europene" de sub conducerea americană. Printre subterfugiile de tot felul menite să servească acestui scop și să adoarmă vigilența luptătorilor pentru pace, un loc de prim ordin îl ocupă ofensiva ideologică a cercurilor agresive împotriva suveranității naționale a popoarelor.

Propagate prin toate mijloacele, prin literatură și presă, prin radio și prin cinematograf, dela catedrele universitare și din amvonul bisericii, ideile disolvante ale nihilismului național și ale ideologiei antipatriotice cosmopolite, urmăresc să slăbească rezistența popoarelor împotriva politicii cercurilor agresive din S.U.A. „Lumea, întreaga lume, trebue să devină o vastă

[1] Citat de F. V. Konstantinov în «Voprosî Filosofii», Nr. 2, 1952.

piață pentru mărfurile și mașinile americane, precum și un izvor de resurse necesare nouă" [1] — declară pe șleau unul dintre cei mai înverșunați propagandiști ai cosmopolitismului american, fascistul de „formație" trotkistă, James Burnham.

Se înțelege așa dar de ce în Statele Unite și în țările subjugate de ele se bucură de o mare publicitate cele mai smintite proiecte de lichidare a suveranității de stat a popoarelor și, implicit, de creare a unui „guvern mondial" sub egida S.U.A. Sociologii, filosofii, economiștii, istoricii și juriștii burghezi se întrec care pe care în a argumenta și propovădui necesitatea recunoașterii „secolului american" și a renunțării la independența națională. Intr'atât sunt apreciate de către capitaliștii din diferite țări ideile cosmopolite, încât o carte ca cea a americanului Emery Reeves, „Anatomia Păcii" — care propagă ideile nihilismului național — a fost tradusă, în numai doi ani, în 17 limbi și tipărită în 25 de țări burgheze. In Statele Unite această evanghelie a cosmopolitismului a fost introdusă ca manual obligatoriu în școli. Prezentând independența națională a popoarelor ca „un vechi văl politic, o idee veche și demodată" [2], propovăduind pe toate căile ideile renunțării la suveranitatea de stat, propovăduitorii cosmopolitismului — acești „vagabonzi fără pașaport ai omenirii", cum îi numea Belinschi — formează principalul detașament din dispozitivul de război ideologic al agresorilor americano-englezi.

Ofensiva înverșunată a cercurilor agresive împotriva independenței naționale și a suveranității de stat a popoarelor se lovește de rezistența hotărîtă, crescândă, a celor mai largi masse populare care doresc pacea. Ideea că asigurarea unei păci trainice este indisolubil legată de apărarea independenței naționale a popoarelor, că nu poate exista securitate fără independență este îmbrățișată de cercuri din ce în ce mai largi din întreaga lume.

In etapa actuală a luptei pentru pace, combaterea și demascarea cosmopolitismului și naționalismului burghez apare ca o sarcină centrală a luptei ideologice împotrivă provocatorilor la război.

Poporul român iubitor de pace, care pentru prima oară în istoria sa, cu ajutorul Marii Uniuni Sovietice eliberatoare, și-a cucerit adevărata independență națională, știe că succesul luptei pentru construirea socialismului este indestructibil legat de apărarea și consolidarea independenței sale naționale. Ca și în celelalte țări democrat-populare, construirea bazelor socialismului în țara noastră are loc în condițiile luptei ascuțite a

[1] James Burnham, The struggle for the world. Londra, 1947, p. 14.
[2] « Formula » social-trădătorului de dreapta belgian Henry Spaak.

masselor muncitoare împotriva uneltirilor criminale ale agresorilor imperialişti şi ale duşmanilor de clasă interni. In această luptă, naţionalismul şi reversul său, cosmopolitismul burghez, se manifestă pe de-a'ntregul ca o armă a restaurării capitalismului, a trădării, jefuirii şi înrobirii poporului nostru. „Deaceea — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — lupta împotriva naţionalismului şi cosmopolitismului este o parte integrantă a luptei pentru socialism" [1].

I

Demascând şi nimicind la timpul său filosofia şi sociologia reacţionară a machismului, Lenin amintea în „Materialism şi Empiriocriticism" vechiul proverb rusesc : „Cine vrea să-şi cunoască vrăjmaşul, trebue să meargă în ţara vrăjmaşului". „Il invităm deaceea pe cititor — scrie Lenin, în legătură cu aberaţiile idealiste ale machistului Blei — să-şi învingă pentru moment, repulsia legitimă faţă de clownii ştiinţei burgheze pentru a analiza argumentele acestui discipol şi continuator al lui Avenarius" [2]. Indignarea şi disprețul pe care le exprimă aceste cuvinte ale lui Lenin răsună cu o forţă neştirbită şi astăzi pentru oricine porneşte să cerceteze, chiar sumar, tezele ideologilor burghezi ai cosmopolitismului.

Cosmopolitismul din zilele noastre nu aduce principial nimic nou în ideologia burgheză descompusă. La urma urmei, el nu este altceva decât o variantă a naţionalismului burghez, o mască a lui, reversul lui. Faptul că, sub paravanul cosmopolitismului se împletesc atât de strâns nihilismul naţional cu şovinismul cel mai sălbatic, acest fapt nu este nici de cum o „confuzie" sau o „contrazicere" teoretică a ideologilor imperialismului ; el îşi are rădăcinile adânc înfipte în însuşi felul cum au evoluat interesele de clasă ale burgheziei.

De o uriaşă însemnătate în desvăluirea caracterului de clasă al cosmopolitismului burghez sunt tezele marxism-leninismului cu privire la dialectica corelaţiilor dintre bază şi suprastructură. Rolul determinant al orânduirii economice, al bazei societăţii, faptul că odată cu schimbarea şi lichidarea bazei se schimbă şi se lichidează şi suprastructura ei şi că odată cu naşterea noii baze se naşte şi o nouă suprastructură, rolul suprastructurii ca o forţă activă dintre cele mai mari care ajută bazei sale să capete formă şi să se consolideze, care ajută noii orânduiri să nimicească şi să lichideze vechea bază şi vechile clase, toate acestea ne dau şi cheia pentru

[1] Gh. Gheorghiu-Dej. Vigilenţa revoluţionară a popoarelor în lupta pentru socialism. Articole şi cuvântări. Ed. P.M.R., ed. a III-a, 1952, p. 580.

[2] V. I. Lenin, Materialism şi Empiriocriticism. Ed. P.M.R., 1951, p. 357.

a pătrunde în esența procesului ivirii cosmopolitismului burghez și a rolului său istoric.

In perioada istorică a constituirii națiunilor, burghezia a deținut rolul conducător al mișcărilor naționale. Principalul pentru interesele ei de clasă din această perioadă era formarea pieții interne, iar piața internă este „cea dintâi școală în care burghezia învață naționalismul" [1]. Aceasta a fost perioada când burghezia vorbea despre „patrie", „națiune", prezentând interesele ei drept interese ale întregii națiuni. Aceasta a fost perioada de naștere a naționalismului burghez. Rolul conducător al burgheziei în mișcările naționale din această perioadă, lupta burgheziei pentru formarea pieții interne, n'au exclus însă și nu puteau să excludă asuprirea națiunilor. Dimpotrivă: piața națională internă s'a format și consolidat în fiecare țară prin lupta burgheziei națiunii dominante din țara respectivă împotriva burgheziei „de alt neam" și a muncitorilor de orice naționalitate, inclusiv ai celei dominante. Capitalismul nu poate exista și în fapt nu există fără asuprire națională.

Totodată însă, desvoltarea capitalismului a dat la iveală încă din secolul trecut, tendința de apropiere economică între popoare și de desființare a izolării naționale. Această tendință s'a manifestat prin astfel de fenomene, inerente desvoltării modului de producție capitalist ca: crearea pieții mondiale capitaliste, exportul de mărfuri și capital, făurirea de importante căi maritime și feroviare etc. — care au legat între ele popoarele cele mai diferite prin firele unei interdependențe multilaterale.

Ceea ce a caracterizat acest proces istoric de apropiere economică a popoarelor în cursul desvoltării capitalismului, a fost faptul că el s'a realizat nu prin colaborarea între popoare ca unități cu drepturi egale, ci, dimpotrivă, prin supunerea, subjugarea și exploatarea unor popoare de către altele, prin lupta dintre metropolele „civilizate" pentru dominarea popoarelor „necivilizate", prin jaful, acapararea și înrobirea colonială, însoțite de înăsprirea inegalității și a asupririi naționale. „Numai burgheziei putea să-i vie în gând să denumească forma cosmopolită a exploatării, frăție universală" [2] scria încă cu un secol în urmă Marx și Engels.

De aceea, între procesul obiectiv al „unirii" economice a popoarelor în cursul desvoltării capitalismului și modul imperialist de a realiza această „unire" există o contradicție ireductibilă. Asuprirea crescândă a națiunilor din întreaga lume de către marile puteri imperialiste, războaiele duse între acestea pentru extinderea și consolidarea asupririi națiunilor, au făcut ca

[1] I. V. Stalin, Marxismul și problema națională. Opere. Ed. P.M.R., v. 2, p. 21.
[2] K. Marx și Fr. Engels, Opere, v. V, ed. rusă, p. 460.

în epoca imperialismului, odată cu tendința de desființare a izolării naționale, să se accentueze în aceeași măsură și tendința de nimicire a formelor imperialiste de „unire" forțată a popoarelor. Intensificarea luptei de eliberare a popoarelor subjugate și a naționalităților dependente împotriva înrobitorilor imperialiști, revolta masselor exploatate și asuprite împotriva formelor imperialiste de „unire" au dovedit din plin că apropierea reală și efectivă între popoare se poate face, nu pe baza subjugării și a asupririi naționale, ci numai pe baza principiului colaborării și al unei alianțe liber consimțite, respectându-se independența națională a fiecărui popor.

Contradicția de neîmpăcat dintre aceste două tendințe în problema națională, proprii epocii imperialismului, determină și conținutul de clasă al cosmopolitismului burghez. „Politica de asuprire națională — arată Lenin — este o politică de *divizare* a națiunilor. Ea este totodată și o politică de sistematică pervertire a conștiinței popoarelor" [1]. Șovinismul cel mai sălbatic în vederea otrăvirii conștiinței masselor muncitoare din propria-i țară, cosmopolitismul cel mai deșănțat pentru adormirea conștiinței naționale a masselor muncitoare din țările subjugate, acestea sunt cele două direcții ale ideologiei burgheziei imperialiste în problema națională.

Lupta dintre cele două tendințe fundamentale ale epocii imperialismului în chestiunea națională a dat naștere unor idei si instituții corespunzătoare lor. Burghezia, clasa dominantă în societatea capitalistă, tinzând să mențină și să consolideze această situație, creează suprastructura corespunzătoare bazei economice capitaliste. Capitalismul însă a încetat de mult să mai fie un mod de producție progresist. El s'a transformat în cea mai puternică frână a desvoltării societății. In pofida *legilor obiective* ale mersului istoriei care condamnă capitalismul la pieire, suprastructura capitalismului muribund acționează pentru menținerea și consolidarea bazei sale. Cu cât a devenit și devine neîncetat mai șubredă, cu cât se macină mai mult baza sistemului contemporan al capitalismului, cu atât manifestările politice și ideologice ale imperialismului au devenit si devin mai violente, mai sălbatice.

Epoca crizei generale a capitalismului și a ascuțirii până la extrem a tuturor contradicțiilor sale, groaza burgheziei imperialiste în fața mișcării revoluționare de eliberare, în fața întăririi solidarității internaționale a mișcării revoluționare muncitorești, au generat și formele cele mai agresive ale ideologiei burgheze cosmopolite. In epoca crizei generale a capi-

[1] V. I. Lenin, Egalitatea în drepturi a naționalităților. Opere. Ed. P.M.R., 1950, v. 20, p. 232.

talismului, otrava cosmopolitismului burghez s'a transformat fățiș într'una din principalele expresii ideologice ale alianței capitaliștilor din toate țările împotriva Uniunii Sovietice și a mișcării revoluționare internaționale.

Noua etapă a crizei generale a capitalismului după cel de al doilea război mondial; destrămarea pieții mondiale unice atotcuprinzătoare și formarea a două piețe mondiale paralele — piața lagărului democratic pașnic și piața lagărului imperialist agresiv; îngustarea sferei de exploatare și asuprire a națiunilor și noul avânt al luptei de eliberare a popoarelor din colonii; ascuțirea crescândă a contradicțiilor de clasă din statele capitaliste împreună cu înăsprirea contradicțiilor dintre aceste state înseși, toate acestea au determinat recrudescența cosmopolitismului burghez. Starea de criză, de putrefacție și de adâncă decădere a orânduirii capitaliste contemporane se oglindește pe de-a'ntregul în ideologia, politica și instituțiile ei, menite s'o mențină și s'o consolideze.

Acțiunea legii economice fundamentale a capitalismului contemporan, care determină *toate* laturile și procesele principale ale desvoltării producției capitaliste, este hotăritoare și pentru suprastructură, pentru întreaga ideologie și politică a imperialismului. Aceasta explică dece și cosmopolitismul burghez din zilele noastre apare în primul rând ca steagul politic și ideologic al principalilor exploatatori financiari și exportatori de capital din lumea capitalistă: băncile și monopolurile americane. Înrobirea și jefuirea sistematică a popoarelor din alte țări, în special din țările coloniale și dependente, formează unul din principalele mijloace de asigurare a profiturilor maxime pentru oligarhia financiară din S.U.A.

Expansiunea monopolurilor americane a cunoscut în timpul și după terminarea celui de al doilea război mondial o creștere considerabilă. In prezent *numai investițiile particulare* de capital ale afaceriștilor americani în străinătate întrec cu mult volumul investițiilor de capital ale tuturor celorlalte țări imperialiste laolaltă. De aceea și una din principalele preocupări ale pseudo-savanților cosmopoliți din solda Wall-Street-ului a devenit sulemenirea chipului tâlhăresc al monopoliștilor din S.U.A. Incercarea de a submina rezistența popoarelor în fața cotropirii americane, pălăvrăgind pe toate căile despre „caracterul excepțional", chipurile „popular" și „democratic" al imperialismului american, ocupă un loc de frunte în sociologia și economia politică americană din zilele noastre. O serie întreagă de economiști și sociologi ca E. Johnston, H. Filley, W. Bardges și alții, se întrec în a face apologia sistemului monopolist din

Statele Unite care s'ar deosebi, chipurile, prin trăsăturile şi însuşirile lui de capitalismul altor ţări.

In maculatura produsă pe tema „caracterului excepţional" al imperialismului american, circulă deseori afirmaţia după care „sistemul american" s'ar caracteriza prin aceea că el s'ar baza, chipurile, nu pe dominaţia şi pe parazitismul marilor monopoluri, ci pe „libera concurenţă", şi pe „libera întreprindere". Realitatea spulberă însă aceste basme scornite pentru a adormi conştiinţa naţională a popoarelor în faţa cotropirii lor de către imperialismul american.

Realitatea confirmă pe deplin analiza genială făcută de Lenin în opera sa clasică „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului", caracterului parazitar al imperialismului american. Lenin a dovedit în mod ştiinţific că încă la sfârşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea, desvoltarea economică a S.U.A. avea un ritm foarte rapid, mult mai rapid decât în Germania, de pildă, procesul de concentrare a producţiei, fiind în Statele Unite mult mai puternic decât în celelalte ţări capitaliste care păşiseră pe drumul imperialismului. Lenin a arătat că trăsăturile parazitare „bătătoare la ochi" ale „celui mai nou capitalism american", au ieşit definitiv la iveală datorită gradului înalt de concentrare a economiei, datorită concentrării bogăţiilor în mâinile unui mănunchi de capitalişti. Ceea ce caracterizează desvoltarea capitalismului din Statele Unite ale Americii — a arătat Lenin — nu este lupta de concurenţă dintre întreprinderile mici şi mari, dintre cele înapoiate şi cele înaintate din punct de vedere tehnic, ci gâtuirea de către monopolişti a acelora care nu se supun monopolului, jugului şi samavolniciei lui.

Apologeţii „liberei concurenţe" şi ai „liberei întreprinderi" din sânul capitalismului american au aerul că nu ştiu nimic despre faptul că monopolurile controlează, de exemplu, 80% din producţia minereului de aramă din S.U.A., 90% din întreaga industrie de automobile, că, de pildă, o singură companie „Aluminium comp. of America" deţine întreaga producţie de aluminium, ş.a.m.d. Teoreticienii „caracterului excepţional" al imperialismului american încearcă să nege faptul că de mult încă Statele Unite ale Americei au devenit ţara caracteristică, TIPICĂ, în ce priveşte concentrarea bogăţiilor la un pol al societăţii, şi a mizeriei, lipsurilor, foametei, la celălalt pol al ei. Demagogia despre caracterul aşa zis „popular" şi „democratic" al capitalismului american se bizue pe astfel de legende ca cea, de mult compromisă, după care, sub oblăduirea monopolurilor americane, fiecare om al muncii „poate" să ajungă milionar. Toate acestea nu au nimic a face cu ştiinţa.

Teoria „caracterului excepţional" al imperialismului american este deosebit de necesară monopolurilor pentru a camufla cu ajutorul ei caracterul tâlhăresc al politicii lor expansioniste. Potrivit acestei teorii, capitalul financiar din S.U.A. nu s'ar manifesta ca un înrobitor şi colonizator al popoarelor, ci ar avea, chipurile, funcţiunea „civilizatoare" de „ajutor" din partea unei naţiuni „înaintate" faţă de naţiunile „înapoiate".

Rolul important pe care exportul de capital îl joacă pentru stoarcerea profiturilor maxime reiese cu prisosinţă din excedentul pe care îl prezintă rata profitului obţinut de principalele monopoluri americane din investiţiile făcute în străinătate, faţă de rata profitului realizat din investiţiile făcute în ţară. Bilanţul pe 1948, 1949 şi 1950 al unei astfel de caracatiţe imperialiste ca trustul General Motors, care a împânzit cu întreprinderile sale întreaga lume burgheză, arată limpede că rata profitului de pe urma investiţiilor de capital făcute în ţară, a fost, respectiv, de 24,5%, 31,4% şi 34,9%, în vreme ce rata profitului realizat din investiţiile de peste hotarele S.U.A. a atins, în aceiaşi ani, respectiv, 82%, 112% şi 115%.

Această uriaşă diferenţă reprezintă în întregime rodul muncii neplătite a populaţiei muncitoare din ţările subjugate, jefuite de imperialiştii americani. Este de ajuns să arătăm că, de pildă, salariul muncitorilor petrolişti din Arabia Saudită — al tuturor la un loc — nu atinge nici două procente din preţul de vânzare a petrolului, în vreme ce peste 90% intră în buzunarul monopoliştilor americani care domină în această ţară. Datele recente ale secretariatului O.N.U., privind situaţia economică mondială din anii 1949—1950, arată că venitul naţional aproximativ *al unei treimi din populaţia globului pământesc,* din care fac parte popoarele ţărilor dependente (Birmania, Indonezia, Filipine, Ecuador, Etiopia, Haiti, Arabia Saudită, Tailanda ş a.) reprezintă *mai puţin de 5% din venitul mondial.*

Zarva făcută în jurul „caracterului excepţional" al imperialismului american este însoţită în chip invariabil de teza după care toate calamităţile din societatea capitalistă contemporană ar fi cauzate de suveranitatea de stat şi de independenţa naţională a popoarelor. In această direcţie a cosmopolitismului un rol deosebit de activ îl joacă social-democraţia de dreapta, agentura plătită a imperialismului american. Incercarea de a dovedi necesitatea trecerii dela capitalismul „naţional" la capitalismul „organizat" pe scară internaţională de către imperialiştii americani, a devenit una din temele favorite ale social-democraţiei din zilele noastre.

Defunctul demagog Léon Blum avea chiar cinismul să scrie pe faţă că expansiunea monopolurilor americane ar însemna „ceva în genul

diviziunii muncii, al repartiției internaționale a producției care ar preceda și anticipa ordinea socialistă internațională"[1]. Aritmetica social-trădătoare după care Blum se învățase să-și numere solda de agent al Wall-Street-ului, merge cu falsurile până acolo, încât încearcă să pună un semn de egalitate între socialism și sălbateca asuprire imperialistă. In limbajul demagogic al agenților social-democrați ai imperialismului, această falsificare a ideilor socialismului, idei scumpe pentru toți oamenii muncii, se numește „socialism-democratic" (pentru capitaliști și împotriva muncitorilor).

Străduindu-se să justifice tendința S.U.A. către cucerirea dominației mondiale, să „fundamenteze" lichidarea independenței naționale a popoarelor în fața dictatului american, să măsluiască și să ascundă concurența nemiloasă dintre capitalurile financiare „naționale", social-democrația de dreapta pălăvrăgește despre o așa zisă „contradicție dintre caracterul mondial al producției și forma națională a proprietății asupra mijloacelor de producție", propovăduind „internaționalizarea întregii industrii"[2]. Aceste elucubrații ale social-democraților de dreapta seamănă leit cu teoria kautsky-istă a „ultra imperialismului" pe care, la timpul său, a demascat-o și sdrobit-o Lenin.

In condițiile sclaviei coloniale și ale veșnicei încăerări între monopoluri pentru împărțirea „sferelor de influență", falsitatea și fățărnicia frazeologiei șarlatănești despre „internaționalizarea industriei", pe baza imperialismului sunt evidente. In condițiile dominației capitalului — a arătat Lenin — nu e posibilă altă bază, nu e posibil alt principiu de împărțire decât acela al forței. Dominația capitalului financiar nu atenuează nicidecum inegalitatea desvoltării și contradicțiile dinlăuntrul economiei mondiale ci, dimpotrivă, le ascute. Teoria kautsky-istă a „ultra imperialismului" preluată de social-trădătorii din zilele noastre, aduce apă la moara apologeților imperialismului.

Faptele dovedesc că nu așa numita contradicție dintre „caracterul mondial" al producției și „forma națională" a proprietății asupra mijloacelor de producție este aceea care determină conflictele și sguduirile din sânul sistemului mondial al capitalismului, creșterea exploatării și a mizeriei fără precedent a celor ce muncesc ș. a. Dimpotrivă: contradicția economică fundamentală a sistemului capitalist constă în antagonismul dintre caracterul SOCIAL al producției și forma PARTICULARĂ, CAPITALISTĂ, a însușirii produselor. Economiei sistemului contemporan

[1] « Le populaire », din 16 Noembrie 1946.
[2] « La revue socialiste », Nr. 29, 1949.

al capitalismului îi sunt caracteristice contradicţia, neconcordanţa puternică dintre caracterul social al forţelor de producţie şi relaţiile capitaliste de producţie.

Tocmai această neconcordanţă este aceea care determină putrefacţia tot mai accentuată şi continua descompunere a capitalismului contemporan, manifestată prin astfel de fenomene ca militarizarea economiei, ascuţirea luptei de concurenţă între monopoluri, distrugerea şi neutilizarea forţelor de producţie, accentuarea mizeriei masselor muncitoare ş. a.

Combătând şi demascând teoria kautsky-istă a „ultra-imperialismului", Lenin a arătat că ceea ce caracterizează desvoltarea imperialismului în direcţia trustului mondial „ultra-imperialist", sunt tocmai astfel de contradicţii, sguduiri şi conflicte, nu numai economice, ci şi politice şi naţionale etc. „încât neapărat INAINTE de a se ajunge la un trust mondial unic, la o uniune mondială „ultra-imperialistă" a capitalurilor financiare naţionale, imperialismul va trebui inevitabil să crape, iar capitalismul să se transforme în antipodul său" [1].

Aceste cuvinte ale lui Lenin sunt în chip strălucit confirmate în actuala etapă a crizei generale a capitalismului. Goana după profituri maxime ascute şi intensifică la extrem contradicţiile imperialismului. Concomitent cu adâncirea exploatării oamenilor muncii, cu ruinarea şi pauperizarea majorităţii populaţiei ţărilor capitaliste în folosul unui pumn de monopolişti, are loc creşterea luptei de clasă din ţările capitalului, ascuţirea contradicţiilor PE FRONTUL INTERN al imperialismului ; concomitent cu înrobirea şi jefuirea sistematică a popoarelor din alte ţări, în special din cele înapoiate, are loc avântul fără precedent al luptei de eliberare a ţărilor coloniale şi dependente, destrămarea sistemului colonial al imperialismului, ascuţirea contradicţiilor din SPATELE FRONTULUI imperialist. Destrămarea pieţei mondiale unice şi îngustarea pieţei mondiale capitaliste fac ca încercările monopoliştilor din S.U.A., de a-şi asigura dominaţia asupra concurenţilor lor imperialişti, să ia aspectul unei bătălii din ce în ce mai înverşunate între marile monopoluri.

In condiţiile îngustării continue a pieţii mondiale capitaliste şi ale restrângerii comerţului internaţional, lupta pentru pieţele de desfacere, pentru izvoarele de materii prime şi pentru sferele de investiţie ale capitalismului a ajuns la o încordare neobişnuită. Fără să rezolve în cât de mică măsură propriile contradicţii interne ale economiei americane, şi ducând la continua desorganizare a pieţei mondiale capitaliste, la încălca-

[1] V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, v. 22, p. 100.

rea relaţiilor economice istoriceşte stabilite între statele capitaliste, monopoliştii din S.U.A. duc împotriva concurenţilor lor imperialişti un adevărat război economic.

Impunerea blocadei împotriva ţărilor din lagărul democraţiei şi socialismului, îngrădirea importului în S.U.A. prin bariere ultraprotecţioniste, vânzarea mărfurilor americane în străinătate la preţuri de dumping, subvenţionarea exportului etc. au înăsprit la maximum relaţiile economice dintre S.U.A. şi „aliaţii" lor.

Expansiunea monopolurilor americane s'a realizat prin pătrunderea în coloniile de care dispun „partenerii" lor imperialişti, prin acapararea surselor de materii prime ale acestora, prin încercările de a-i îndepărta de pe pieţele mondiale. Cel mai ascuţit caracter l-a căpătat lupta dintre S.U.A. şi Anglia pentru pieţe de desfacere. Monopolurile americane au silit pe imperialiştii britanici să le cedeze aproape toate poziţiile lor economice din America de Sud şi de Nord şi să se restrângă serios în Extremul Orient şi în Orientul Apropiat, în Asia de Sud-Est şi în Europa. In 1952, valoarea exportului Angliei în Europa Occidentală a fost cu 53% inferioară valorii exportului american. In acelaşi an, în Ţările Americii Latine, Statele Unite au exportat (ca valoare) de 9 ori mai multe mărfuri decât Anglia. In 1951, pe pieţele tradiţionale ale Angliei din Asia de Sud-Est unde exportul englez depăşea în 1937 de 1,5 ori pe cel american, exportul Statelor Unite a fost cu 18% mai mare decât cel britanic. „Comunitatea naţiunilor a cărei desvoltare economică ar fi finanţată cu precădere de America n'ar rămâne mult timp o comunitate britanică de naţiuni" — scria nu de mult, deplângând această situaţie, insuportabilă pentru cercurile financiare din Marea Britanie, revista burgheză engleză „Economist".

Fără îndoială că şi imperialiştii britanici râvnesc la o „internaţionalizare" a industriei, dar sub egida lor. Independent de caracterul acestei tendinţe, încercările cercurilor de afaceri din Anglia de a se scutura de sub protectoratul american, orientarea tot mai manifestă a acestor cercuri spre încălcarea blocadei economice impuse de imperialiştii americani şi reluarea relaţiilor economice cu ţările democratice din răsăritul Europei şi din Asia, joacă un rol deosebit de însemnat în actuala situaţie internaţională.

Apelurile disperate ale cosmopoliţilor burghezi pentru crearea „economiei mondiale unice" oglindesc încercările neputincioase ale burgheziei monopoliste americane de a înnăbuşi pe calea unui supratrust mondial poliţienesc împotrivirea crescândă a concurenţilor ei de pe piaţa capitalistă. Ascuţirea contradicţiilor de pe această piaţă demască complet teoria social-trădătoare cosmopolită a „internaţionalizării" industriei în condiţiile

imperialismului. „Unirea popoarelor într'o economie mondială unică — a arătat I. V. Stalin — nu este posibilă decât pe baza încrederii reciproce şi a înţelegerii liber consimţite... Drumul unirii de bună voie a popoarelor trece prin despărţirea coloniilor de acel „singur tot" imperialist, prin transformarea lor în state independente" [1].

Ascuţirea continuă a contradicţiilor din lagărul imperialismului face ca ideologii cosmopoliţi să-şi însutească eforturile pentru a încerca să convingă massele că războiul ar fi generat nu de tendinţele expansioniste agresive ale capitalului financiar, ci de existenţa statelor suverane. „Războaiele vor fi totdeauna inevitabile cât timp vor exista naţiuni suverane" [2], strigă cât îl ţin puterile cosmopolitul american Williard Waller. „Cea mai evidentă rezolvare a preîntâmpinării războaielor este federaţia mondială căreia toate naţiunile sunt de acord (?) să-i subordoneze suveranitatea" [3] — îi ţine isonul fascistul englez Liddel Hart. Filosofului obscurantist englez Bertrand Russell i se par insuficiente până şi aceste falsuri sfruntate. El se alătură corului cosmopolit cu sentinţa canibalică după care „războiul este cel mai simplu şi cel mai preţios mijloc de armonizare a sentimentelor personale cu interesele obşteşti" [4].

Marxism-leninismul ne învaţă că războaiele nu sunt legate nicidecum de „natura" omului sau de existenţa şi de însuşirile naţiunilor. Analiza marxist-leninistă a cauzelor războaielor de cotropire din epoca imperialismului arată, fără putinţă de tăgadă, că aceste cauze nu se află nici de cum în existenţa suverană a naţiunilor independente şi nici în necesitatea „stimulării progresului naţional". Războaiele criminale de cotropire din epoca imperialismului îşi au originea în însăşi existenţa imperialismului. In epoca crizei generale a capitalismului, desvoltarea inegală a ţărilor capitaliste se desfăşoară prin eliminarea şi decăderea unor ţări, prin afirmarea şi ridicarea altora, printr'o luptă pe viaţă şi pe moarte între cercurile monopoliste din diferite ţări capitaliste pentru întâietatea pe piaţă. Inegalitatea desvoltării ţărilor capitaliste duce în mod inevitabil la o rupere a echilibrului în sânul sistemului mondial al capitalismului. Grupul ţărilor capitaliste care se consideră mai puţin asigurat cu materii prime şi pieţe de desfacere încearcă de obicei să schimbe situaţia şi să reîmpartă „sferele de influenţă" în favoarea sa, recurgând la forţă armată. Astfel, ruperea echilibrului în sistemul mondial al capitalismului a generat

[1] I. V. Stalin, Despre bazele leninismului. Opere. Ed. P.M.R., 1950, v. 6, p. 159.
[2] Williard Waller, A sociologist book of conscription. In « The Annals of American Academy », 1949, III, p. 96.
[3] Liddel Hart, The revolution in Warfare. Londra, 1946, p. 76.
[4] Bertrand Russell, Authority and the individual. Londra, 1949, p. 71.

primul război mondial. In condiţiile adâncirii continue a crizei generale a capitalismului, ale slăbirii întregului lui sistem, ale întăririi poziţiilor socialismului, inegalitatea desvoltării ţărilor capitaliste a dat naştere şi celui de al doilea război mondial.

Războiul este cel mai bun „business" al marilor monopoluri în goană după profituri maxime. Fără să înlăture, ci dimpotrivă, adâncind contradicţiile capitalismului şi ducând în mod inevitabil la coacerea unei noi şi profunde crize economice, umflarea excesivă a producţiei militare, cursa înarmărilor s'a transformat pentru monopoluri, şi în special pentru cele din S.U.A., într'un imens izvor de îmbogăţire. In primul mesaj cu care s'a prezentat în faţa Congresului american, preşedintele Eisenhower a trebuit să recunoască el însuşi că în anii militarizării extreme, fabricanţii de arme din S.U.A. au înghiţit nu numai bugetele din ultimii ani ai statului american (aproximativ 80 de miliarde de dolari anual) ci şi bugetele pe câţiva ani înainte. Militarizarea economiei americane, pregătirea febrilă a războiului servesc capitalului monopolist din S.U.A. ca unul din mijloacele cele mai importante de asigurare a profiturilor maxime. Acelaşi lucru trebue spus şi despre capitalul monopolist din celelalte ţări imperialiste: Anglia, Franţa, Germania Occidentală, Japonia etc.

Căutarea profitului maxim împinge capitalul monopolist din Statele Unite ale Americii spre încercarea de a-şi subordona, prin forţă armată, întregul glob pământesc, spre deslănţuirea unui nou război mondial. Iată scopul blocurilor militare agresive, al diverselor alianţe şi comitete „atlantice", „europene", „pacifice", — numai în ce priveşte numele Oceanului Pacific — împănate fiecare cu ideile cosmopolite corespunzătoare.

Fiecare din organizaţiile „supranaţionale", cu ajutorul cărora imperialiştii americani urmăresc să şubrezească şi să lichideze suveranitatea de stat a ţărilor intrate în raza lor, încearcă totodată să asigure dominaţia cercurilor agresive din S.U.A. asupra tuturor domeniilor vieţii economice, politice şi culturale din aceste ţări. Se ştie că, o particularitate a strategiei imperialismului american constă în încercarea de a folosi unele teritorii străine şi armate străine, în primul rând ale Germaniei Occidentale şi Japoniei, precum şi folosirea altor popoare, care în planurile strategilor Pentagonului ar trebui să servească drept carne de tun în vederea cuceririi dominaţiei mondiale de către monopoliştii americani.

Inrăitul obscurantist englez, lordul Bertrand Russell, care a „descoperit" o „incompatibilitate" între independenţa naţională a popoarelor şi ceea ce el numeşte — cuprins de isterie războinică — „vârsta atomică", mărturiseşte pe faţă: „Pretutindeni trebue să existe numai o singură forţă

armată care să execute necondiționat ordinele unei puteri civile unice. Această putere va fi statul — uniune în care S.U.A. trebue să dețină puterea supremă" [1].

Asupra popoarelor din țările Europei apusene s'a năpustit în ultima vreme o adevărată avalanșă de astfel de „uniuni" supra-naționale, cosmopolite: „Consiliul European" (cu sediul la Strassburg), „Uniunea Europeană de plăți", „Comunitatea Europeană a oțelului și cărbunelui" (Planul Schuman), „Armata europeană" — în care intră și Wehrmacht-ul hitlerist (Planul Pleven) etc. După cum se știe, așa numita „comunitate defensivă europeană" creată pe timp de 50 de ani și sub al cărei steag se organizează, cu participarea forțelor armate ale Germaniei Occidentale, așa numita „armată europeană", reprezintă o grupare militară restrânsă din care fac parte numai 6 din cele câteva zeci de state europene.

Sorgintea americană și scopurile agresive ale unor astfel de planuri de „unificare" a Europei și de lichidare a suveranității naționale a unor state europene au fost de mult date în vileag de astfel de declarații ca cea a președintelui guvernului marionetă dela Bonn, Adenauer, care într'un discurs rostit nu de mult recunoștea că Statele Unite consideră pe drept cuvânt comunitatea europeană ca unul din „stâlpii" politicii lor agresive.

Nu e de loc întâmplător faptul că susținătorii cei mai înflăcărați ai comunității europene „sunt totodată și campionii lozincii demagogice cu privire la „independența" republicii „germane" neo-hitleriste dela Bonn. Unica țară din apusul Europei care în bâiguelile „federaliștilor europeni" are drept la „independență" nu este alta decât statul marionetă americană al strigoilor lui Hitler.

Incă în anul 1915, demascând „ideea" social-șovinistă a creării „Statelor Unite ale Europei", Lenin a arătat că, în condițiile imperialismului, acestea sunt ori imposibile, ori reacționare. „Statele Unite ale Europei — scria Lenin — sunt echivalente în condițiile imperialismului cu încheierea unui acord la împărțirea coloniilor". Și mai departe: „Firește, este posibilă încheierea unor acorduri VREMELNICE între diferiți capitaliști și între diferite puteri. In acest sens sunt posibile și Statele Unite ale Europei, ca un acord al capitaliștilor EUROPENI... exclusiv în scopul de a sugruma împreună socialismul în Europa, de a păzi împreună, de Japonia și America, coloniile acaparate" [2].

---

[1] Citat de P. S. Trofimov în, Impotriva filosofilor apologeți ai imperialismului americano-englez. Ed. Acad. R.P.R., 1952.

[2] V. I. Lenin, Cu privire la lozinca Statelor Unite ale Europei. Opere alese. Ed. P.M.R., v. I, partea a II-a, p. 375—376.

Spre deosebire de proiectul „Statelor Unite ale Europei" din timpul primului război mondial, planurile actuale ale „comunității europene" sunt avantajoase, în primul rând, imperialismului american.

Ideile cosmopolite ale „statului mondial" sunt făurite — așa cum a arătat A. A. Jdanov — „nu numai ca mijloc de presiune în scopul dezarmării ideologice a popoarelor care își apără independența împotriva imperialismului american, ci și ca o lozincă ce este opusă în mod special Uniunii Sovietice, care în mod neobosit și consecvent apără principiul egalității reale și al salvgardării drepturilor suverane ale tuturor popoarelor mari și mici" [1].

O formă deosebit de perfidă a ideologiei agresive cosmopolite în vederea realizării „statului mondial" sub conducerea S.U.A., o constitue pledoariile fățarnice pentru cauza „culturii mondiale". F.K.S. Nortrop, de pildă, titularul catedrei de filosofie dela universitatea Yale (S.U.A.) și autorul tomului „Intâlnirea Occidentului cu Orientul", se străduește din răsputeri să fundamenteze „științific" așa numita teorie a „unității mondiale" culturale, morale și estetice a omenirii (politica — profesorul dela universitatea Yale o lasă, chipurile, în seama altora).

Incercând să nege și să ascundă contradicția dintre lagărul imperialismului și lagărul democrației și socialismului, să mușamalizeze antagonismul dintre oligarhia imperialistă și popoarele care luptă pentru libertate și independență, să abată atenția oamenilor muncii dela contradicția dintre muncă și capital, F.K.S. Nortrop inventează ad-hoc o așa numită contradicție dintre Occident și Orient pe care o proclamă plin de ifos drept „cea mai importantă contradicție a epocii contemporane" [2]. Pentru a înlătura „contradicția între Orient și Occident" — declară cosmopolitul Nortrop — trebue realizată mai întâi „întâlnirea" dintre cele două culturi și contopirea lor într'una singură. Aici însă, dându-și singur cărțile pe față, F.K.S. Nortrop recomandă țanțoș „Orientului" să renunțe la materialismul dialectic și să se întoarcă la concepția burgheză despre lume pe care o declară, în ciuda faptelor, „îndeobște recunoscută". Așa dar tâlcul propagandei cosmopolite pentru crearea „comunității culturale mondiale" este ofensiva ideologică a capitalului împotriva marxism-leninismului care ridică la luptă milioane de oameni, ofensiva culturii imperialiste americane împotriva culturii sovietice, cea mai înaintată cultură din lume, împotriva culturii libere a țărilor de democrație populară.

---

[1] A. A. Jdanov, Despre situația internațională. Ed. P.M.R., 1947, p. 34.

[2] Citat de P. S. Trofimov în, Impotriva filosofilor apologeți ai imperialismului americano-englez. Ed. Acad. R.P.R., 1952, p. 23.

„Intâlnirea culturală" dintre „Orient" şi „Occident" astfel preconizată de către Nortrop şi alţi cosmopoliţi, nu reprezintă altceva decât o încercare deghizată de a justifica şi „fundamenta" înrobirea spirituală şi ideologică a popoarelor de către imperialismul american hrăpăreţ. Să analizăm cum se desfăşoară la urma urmei astfel de „întâlniri" în înseşi rândurile „Occidentului". Deputatul laburist englez Silverman şi nu altul este cel care a declarat în Camera Comunelor că dacă Americanii au mitraliat pe prizonierii de război chinezi care au îndrăznit să cânte imnul lor naţional, tot Americanii vor putea ucide Englezi fără a fi pedepsiţi — dacă imnul naţional englez va jigni „cumva urechile unor ofiţeri sau soldaţi americani [1]. Această declaraţie oglindeşte din plin starea de spirit a popoarelor din ţările Occidentului supuse influenţei „civilizatorilor" americani şi invaziei „culturii anglo-saxone" fabricate în S.U.A. Până şi în Anglia, partenerul de drept al Statelor Unite în materie de „cultură anglo-saxonă", 80% din beletristica difuzată şi 55% din filmele prezentate publicului sunt importate de peste ocean. „Toată această maculatură — scrie publicistul comunist englez George Thomson — zugrăveşte „modul de viaţă american" care, judecând după aceste opere, constă în răpiri, grozăvii, violenţe şi asasinate" [2].

Gangsterismul, spionajul şi jaful cel mai nerușinat, iată ce caracterizează şi schimburile „ştiinţifice" dintre S.U.A. şi sateliţii lor. „Fiind principalii consumatori de ştiinţă (sic) din întreaga lume — se împăunează atomistul american J. Drechsler — fără să sufle o vorbuliţă că se referă la ştiinţa mijloacelor de distrugere — Statele Unite nu pot să-şi ajungă lor însele... Departamentul de stat are sarcina de a lua în mâinile sale controlul asociaţiilor ştiinţifice internaţionale" [3]. Intr'adevăr, încă din 1951, ministerul de externe al S.U.A. a însărcinat pe unul din experţii săi, Lloyd Barkner, cu organizarea unui „Birou al ştiinţei". Menirea acestui „birou" a fost odată dată în vileag de ex-preşedintele Truman în persoană când, adresându-se congresului internaţional de luptă împotriva cancerului, a condiţionat pe faţă exportul izotopilor radioactivi din Statele Unite, de pretenţia jefuitoare ca „controlorii ştiinţifici" americani să „verifice" lucrările institutelor şi laboratoarelor din alte ţări.

Preocupările „ştiinţifice" ale ministerului de externe al S.U.A. au fost expuse într'o broşurică editată special de departamentul de stat pentru a fi difuzată în rândurile oamenilor de ştiinţă din ţările din apusul Euro-

---

[1] « Scânteia » din 16 Decembrie 1952.

[2] George Thomson, Ascuţirea luptei ideologice în Anglia. In « Pentru pace trainică, pentru democraţie populară », Nr. 16, 43 din 15 August, 1949.

[3] Citat de George Cogniot, « La pensée », Nr. 21, 1951.

pei. Această broşurică mărturiseşte negru pe alb că pentru a se evita o „stagnare" a ştiinţei din Statele Unite, primejdioasă „mai ales pentru politica externă americană" ar fi necesar să se „reînoiască ştiinţa americană printr'un efort din străinătate, pompându-i sânge proaspăt printr'o infuzie din afară. In felul acesta — arată broşura — puterea americană va fi mărită, graţie influenţei progreselor ştiinţei fundamentale asupra potenţialului tehnic general al Statelor Unite şi în special, asupra potenţialului lor militar" [1]. Sunt cunoscute protestele fizicienilor francezi împotriva presiunilor exercitate asupra lor de către ambasada americană dela Paris pentru a-i determina să cedeze aşa zisului „centru european de cercetări nucleare" rezultatele cercetărilor lor. Activitatea „ştiinţifică" desfăşurată de departamentul de stat n'a întârziat să-şi arate roadele ca de pildă, în cazul Societăţii de Medicină din Guatemala, care a trebuit să renunţe la publicarea unei reviste proprii şi să folosească în schimb buletinele „de informaţie medicală" ale departamentului de stat. Aşa se prezintă, în realitate, „comunitatea culturală occidentală".

Unealtă a imperialismului — duşman înverşunat al oricărei culturi — teoria cosmopolită a „culturii mondiale unite" sluţeşte pe de-a'ntregul scopurile agresive criminale ale monopoliştilor americani. Perorând pe tema cosmopolită a „unităţii mondiale a ştiinţei", revista americană reacţionară „Saturday Review of Literature" cere pe faţă savanţilor să contribue la propagarea isteriei războinice promovată de cercurile agresive din S.U.A. şi „să creeze în lume o ameninţare mai serioasă decât pericolul de război"... Această fituică purtătoare de cuvânt a „cosmopolitismului ştiinţific" se întreabă: „Pentru ce noi, savanţii, nu am vorbi în mod dramatic despre ameninţarea unui cataclism universal ce se apropie? Acest lucru ar crea un sentiment de comunitate în rândurile popoarelor lumii şi ar pregăti psihologiceşte terenul pentru propunerea îndrăsneaţă de a împuternici O.N.U. cu puteri reale pentru lupta împotriva acestui pericol pe scară mondială" [2]. Iată căror scopuri este chemată să servească „ştiinţa mondială" de sub controlul departamentului de stat al S.U.A.

Cosmopolitismul nortrop-ilor exclude posibilitatea oricăror relaţii pe bază de egalitate în drepturi între naţiunile mari şi mici, între statele mai înaintate din punct de vedere economic şi cele mai puţin înaintate. Cosmopolitismul „cultural" îndeamnă la lichidarea culturii naţionale indepen-

[1] Citat în «l'Humanité» din 5 Iunie 1953.
[2] Citat de O. Saiapina în, Impotriva filosofilor apologeţi ai imperialismului american-englez. Ed. Acad. R.P.R., 1952, p. 169.

dente a popoarelor mici, la subjugarea spirituală şi ideologică a acestor popoare.

Tezele marxism-leninismului cu privire la desvoltarea culturilor şi a limbilor naţionale, teze bazate pe analiza ştiinţifică a legilor obiective ale desvoltării societăţii, dovedesc rolul excepţional al limbii şi culturii naţionale în viaţa popoarelor, în lupta lor pentru independenţa naţională, pentru libertate şi progres şi prin aceasta dau o lovitură nimicitoare tuturor apologeţilor cosmopolitismului „cultural". Naţiunile şi limbile naţionale — ne învaţă marxism-leninismul — se deosebesc printr'o extraordinară stabilitate şi printr'o imensă forţă de rezistenţă faţă de orice politică de asimilare. A încerca să înfăptuieşti contopirea naţiunilor printr'un decret de sus, pe cale de constrângere — a arătat V. I. Lenin — ar însemna să faci jocul imperialiştilor, să torpilezi cauza eliberării naţiunilor şi să înmormântezi organizarea colaborării şi a frăţiei între naţiuni. Or, tocmai acest joc îl fac Nortrop şi compania, avocaţii „unificării" culturii mondiale pe bază de decret american.

Ideologii cosmopoliţi ai imperialismului nu se pot împăca în niciun chip cu faptul că de mult capitalismul a încetat să mai fie un sistem mondial atotcuprinzător, că de mult ideologia putredă burgheză a încetat să mai fie ideologia dominantă pe întreg globul pământesc. De aici şi strigătele lor fătarnice cum că piedica în calea prieteniei între popoare ar constitui-o divergenţele ideologice şi de alt fel cu „Orientul". Experienţa istoriei arată că, dimpotrivă, deosebirile ideologice ca şi celelalte deosebiri, nu exclud nici de cum colaborarea dintre ţări şi popoare.

Genialul făuritor al Statului Sovietic, V. I. Lenin, şi marele continuator al operei sale, I. V. Stalin, au arătat în repetate rânduri că coexistenţa paşnică a celor două sisteme diferite: socialist şi capitalist, este nu numai absolut necesară în interesul păcii generale, dar şi pe deplin posibilă. Politica de pace a Uniunii Sovietice, izvorîtă din teza leninistă a posibilităţii coexistenţei îndelungate şi a întrecerii paşnice între cele două sisteme, corespunde intereselor fundamentale ale tuturor popoarelor iubitoare de pace. „Principiul de nezdruncinat al politicii noastre externe — a arătat tovarăşul G. M. Malenkov — este respectarea libertăţii şi a suveranităţii naţionale a oricărei ţări, mari sau mici" [1]. Acestei politici a marelui stat socialist i se datorează în primul rând succesele serioase obţinute de întregul lagăr al păcii şi democraţiei în lupta pentru destinderea încordării internaţionale pentru pace, pentru preîntâmpinarea unui nou război mon-

[1] G. M. Malenkov, Cuvântare rostită la şedinţa de închidere a celei de a 5-a sesiuni a Sovietului Suprem al U.R.S.S. Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 37.

dial. Pornind dela faptul concret, obiectiv, al coexistenţei celor două sisteme, socialist şi capitalist, Uniunea Sovietică şi statele din lagărul păcii şi socialismului duc cu fermitate o politică consecventă de relaţii de prietenie şi pace cu toate acele state care-şi dovedesc voinţa de a desvolta colaborarea pe baza principiului reciprocităţii şi al îndeplinirii angajamentelor asumate, pe baza principiului egalităţii în drepturi şi al neamestecului în treburile interne ale altor ţări.

In slujba provocatorilor la război, cosmopoliţii americano-englezi îşi îndreaptă atacul tocmai împotriva colaborării internaţionale pe aceste baze.

„Eu consider ca o crimă să nu vorbim despre un război între sfera rusă şi cea anglo-americană" [1] — exclamă Emery Reeves, autorul cărţii „Anatomia păcii" despre care am mai vorbit. Mister Reeves îşi dă bine seama că ceea ce el numeşte cu obrăznicie „Bastiliile naţionale" — sentimentele legitime de mândrie naţională şi de dragoste de libertate ale fiecărui popor — se dovedesc a fi, în realitate, mai trainice, mai puternice şi mai durabile decât a fost la timpul său citadela reacţiunii feudale franceze: el propovăduieşte „necesitatea" unui „război civil" împotriva oamenilor muncii din întreaga lume. Astfel, această „anatomie a păcii" — cum şi-a intitulat mister Reeves cartea — dă în vileag, cu suficientă exactitate, fizionomia criminală, fascistă a cosmopoliţilor americano-englezi.

In istorica sa cuvântare la Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, I. V. Stalin a subliniat că înteţirea asupririi naţiunilor, abandonarea de către burghezie a steagului libertăţii naţionale, sunt indisolubil legate de degenerarea „democraţiei" burgheze în cea mai crâncenă reacţiune politică. „Principiul egalităţii în drepturi a oamenilor şi naţiunilor — a spus I. V. Stalin — a fost călcat în picioare, fiind înlocuit cu principiul drepturilor depline ale minorităţii exploatatoare şi al lipsei de drepturi a majorităţii exploatate a cetăţenilor" [2].

Slugărnicia cosmopolită a burgheziei din ţările Europei Occidentale faţă de imperialismul american face corp unic cu ofensiva pe care cercurile guvernante din aceste ţări o duc împotriva ultimelor rămăşiţe ale libertăţilor burghezo-democratice. Deosebit de semnificativă în această privinţă este campania, pornită nu de mult, pentru revizuirea constituţiilor din ţările care fac parte din blocul atlantic.

„Reforma" sistemului electoral, întreprinsă de burghezia franceză pentru a asigura, peste capul alegătorilor, majoritatea în parlament a parti-

[1] Citat de N. Rubinstein în, Ideologia şi politica agresivă a imperialismului american. Ed. de stat pentru literatură ştiinţifică, p. 206.

[2] I. V. Stalin, Cuvântare rostită la Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 6—7.

delor reacţionare, revizuirea constituţiei franceze pentru a „legaliza" măsurile de tip fascist ale guvernelor care se perindă la cârma ei împotriva libertăţilor sindicale, a libertăţii de propagandă şi a activităţii Partidului Comunist, toate acestea au fost încununate de tentativele burgheziei franceze de a „revizui' constituţia şi în ce priveşte capitolele care „garantează" suveranitatea de stat a Franţei. In Danemarca, noua constituţie — care constitue încă un pas spre fascizarea ţării — prevede făţiş că „drepturile acordate autorităţilor de stat, potrivit acestei constituţii, pot fi... transmise unor autorităţi internaţionale" (art. 20) [1].

Ofensiva burgheziei din ţările Europei Occidentale împotriva legislaţiei pe care ea singură a creat-o este o puternică dovadă de slăbiciune. Actualele constituţii burgheze au devenit insuportabile pentru burghezie nu numai pentrucă, cuprinzând principiul burghezo-democratic al suveranităţii de stat, ele se pun de-a-curmezişul trădării naţionale, dar şi din cauză că burghezia incapabilă să mai stăpânească cu vechile metode ale parlamentarismului şi ale „democraţiei" burgheze, recurge tot mai des la metode teroriste fasciste de guvernare. Toate acestea ne îndreptăţesc pe deplin să spunem că în zilele noastre cosmopolitismul se manifestă ca una dintre principalele arme ideologice ale fascismului şi în primul rând ale fascismului american.

Propaganda cosmopolită a nihilismului naţional şi a renunţării la independenţa de stat se duce în numele planurilor criminale de cucerire a dominaţiei mondiale de către oligarhia financiară din S.U.A. „Un secol american — în care America va domina lumea" [2] — astfel definea pe şleau senatorul republican Robert Taft, unul din capii reacţiunii politice din S.U.A., politica externă agresivă a Statelor Unite, de lichidare a neatârnării popoarelor. Or, tocmai Statele Unite sunt astăzi ţara unde se manifestă cu cea mai mare tărie degenerarea „democraţiei" burgheze în fascism.

Cercurile agresive reacţionare din S.U.A. nu numai că acţionează ca un jandarm mondial, străduindu-se să înăbuşe — pretutindeni unde pot s'o facă — forţele revoluţionare şi să instaleze regimuri reacţionare, fasciste. Ele încearcă totodată să îngroape definţiv în propria lor ţară libertăţile şi drepturile burghezo-democratice, instaurând în Statele Unite un regim terorist sângeros, de cea mai autentică esenţă fascistă. Trimiterea în judecată şi condamnarea samavolnică a conducătorilor Partidului Comunist din Statele Unite; „legalizarea" monstruoasă a discriminării rasiale şi a judecăţii lui Lynch; reprimarea de către faimoasa comisie a

[1] « Timpuri Noi », Nr. 3, 1953.
[2] Robert Taft, A foreign policy for Americans. New-York, 1950; a se vedea « Timpuri noi », Nr. 51, Decembrie 1952.

senatorului Mac Carthy a oricăror manifestări progresiste şi a oricărei încercări de a se apăra drepturile oamenilor muncii ; legiuirile scoase direct din „experienţa" hitlerismului, ca legea fascistă Taft-Hartley împotriva mişcării muncitoreşti şi legea rasistă Mac-Carran-Walter, care împarte cetăţenii S.U.A. în „autohtoni" de categoria întâi şi „neautohtoni" de categoria a doua, iată numai câteva din semnele fascizării rapide a vieţii publice din S.U.A.

De aceea nu este deloc întâmplător faptul că instigaţiile pogromiste ale fascismului hitlerist au devenit un lucru obişnuit în literatura cosmopolită americană. Fascistul James Burnham, pe care l-am mai citat, propovăduieşte un fel de mistică a „celor trei porunci" ale situaţiei internaţionale :

1. „Să se recunoască faptul că pacea nu este şi nu poate fi un scop al politicii externe" (a S.U.A., n.n.).

2. „Să se renunţe la doctrina „egalităţii naţiunilor". Statele Unite trebue să-şi depună deschis candidatura la conducerea politicii mondiale".

3. „Să se părăsească complet principiile neamestecului (nonintervention) în afacerile interne ale altor naţiuni, care reprezintă o formă goală. Mijloacele de rezolvare a problemelor politicii mondiale trebue să fie AMESTECUL" [1].

Acest discipol declarat al lui Hitler a pus la îndemâna candidaţilor americani la dominaţia mondială, un adevărat manual al mijloacelor banditeşti de deslănţuire a unui nou război. El recomandă cercurilor conducătoare din S.U.A. ca, împotriva popoarelor Uniunii Sovietice şi ţărilor de democraţie populară, care şi-au cucerit adevărata independenţă naţională, să purceadă la „provocarea de titoisme" [2], şi indică pe aproape 100 de pagini, sub titlul cinic „cultivarea amiciţiilor politice", planul concret al organizării unei reţele internaţionale de spioni, agenţi subversivi şi asasini" [3].

Planul criminal al cosmopolitului Burnham a fost tradus în fapt de către Congresul American care, încă în Octombrie 1951, a promulgat aşa numita lege a „securităţii mutuale" prin care finanţarea acţiunilor provocatoare diversioniste duse împotriva Uniunii Sovietice şi a ţărilor de democraţie populară, atât înlăuntrul cât şi în afara graniţelor lor, de către persoane şi grupuri „selecţionate", plătite şi înarmate de guvernul Statelor Unite, a fost „oficializată" în bugetul de război al S.U.A. la valoarea de

[1] James Burnham, The struggle for the world. Londra. 1947, p. 236.
[2] James Burnham, Coming defeat of communism. New-York, 1949, p. 152.
[3] Ibidem, p. 256 — 341.

100 de milioane de dolari. Acestei sume i s'au adăugat de atunci multe altele.

E un fapt cunoscut astăzi că o activitate de acest gen se duce chiar şi împotriva „aliaţilor" recunoscuţi ai Statelor Unite. Nu de mult, ziarul berlinez „Das Volk" a desvăluit că una din bandele teroriste descoperite în Germania Occidentală nu este altceva decât o ramificaţie a vastei organizaţii teroriste denumită „Serviciul tehnic", care înafară de Germania Occidentală „operează" în Franţa, Italia, Belgia şi Olanda. Iată mugurii „aparatului de stat" al „Uniunii mondiale" la care râvnesc imperialiştii americani.

„Massele — scrie Burnham în numele organizatorilor americani de măceluri — nu sunt decât „un rău necesar" [1]. El predică o teorie scalvagistă după care „despotismul este mai potrivit firii omului decât libertatea". După Burham, „statul mondial" trebue să fie croit pe modelul fascist al dominaţiei „elitei" asupra „gloatei". El adaptează „ideile" hitlerismului la ambiţiile nebuneşti ale businessmanilor americani. „Elita", preconizează Burnham, trebue să fie formată din „managers", adică din conducătorii capitalişti ai economiei, din administratorii, birocraţii şi militariştii statului imperialist, care cunosc toate şurubăriile lui. Burnham scrie negru pe alb că politica „ideală" a suprastatului este politica Germaniei hitleriste.

„Ideile" gangstereşti ale lui Burnham, Reeves şi compania, folosite ca un îndemn nedeghizat la transformarea întregii lumi într'un imens lagăr de concentrare sub călcâiul cercurilor agresive extremiste din S.U A.. reprezintă expresia concretă a adevăratei naturi criminale, fasciste, a cosmopolitismului american.

II

Cosmopolitismul înrăit al claselor exploatatoare din România burghezo-moşierească a izvorît la timpul său din însăşi dependenţa economică, politică şi ideologică a acestor clase faţă de exploatatorii de peste hotare. Incă din timpul revoluţiei din 1848, marele patriot revoluţionar Nicolae Bălcescu a înfierat cu vehemenţă pe ciocoiul care „pentru a salva dreptul său la nedreptate a vândut independenţa patriei şi şi-a adăpostit monopolul sub baionetele streine" [2].

Cuvintele pline de mânie prin care Bălcescu a demascat demagogia

[1] James Burnham, Coming defeat of communism. New-York, 1949, p. 152.
[2] N. Bălcescu, Questions économiques des principautés danubiennes.

patriotardă a moşierimii din România desvăluie, în esenţa lor, caracterul profund anti-naţional şi anti-patriotic al *tuturor* exploatatorilor băştinaşi ai poporului român. „Boierul — scria Bălcescu nu cunoaşte dragostea de pământ căci trăeşte îndepărtat de pământ, nu îl lucrează... pământul pentru el, este doar închisoarea unde îl închide pe ţăran pentru a-l exploata... Boierii nu sunt români... ei sunt pur şi simplu boieri"... [1].

Aceste cuvinte ale lui Bălcescu au fost confirmate de întregul curs al desvoltării istorice a României burghezo-moşiereşti. Neatârnarea dobândită de poporul nostru cu ajutorul hotărîtor al marelui popor rus împotriva robiei turceşti, a fost vândută de burghezia şi de moşierimea din România pe dolari americani şi pe lire engleze, pe mărci germane şi pe franci francezi. Zeci şi zeci de ani de-a-rândul, împărţindu-şi profiturile fabulase cu vârfurile burgheziei şi moşierimii, trusturile şi monopolurile americane, engleze, germane, franceze au exploatat cu sălbăticie munca poporului român, au jefuit şi secătuit bogăţiile României, au ţinut poporul nostru în cea mai crâncenă stare de înapoiere, prefăcându-l în carne de tun pentru războaiele lor banditeşti.

Monstruoasa coaliţie a burgheziei şi moşierimii din România a încercat să sădească atât în mijlocul intelectualităţii cât şi în rândurile masselor populare, o mentalitate de robi, de inferioritate şi dependenţă spirituală faţă de Occidentul capitalist, tocmai pentru a le zdruncina încrederea în forţele proprii şi pentru a le convinge că exploatarea colonialistă a României ar fi de neclintit.

Un exponent tipic al cosmopolitismului burghezo-moşieresc a fost la sfârşitul secolului trecut ideologul declarat al reacţiunii conservatoare. Titu Maiorescu. Sub lozinca făţarnică a luptei împotriva „formei fără fond", Maiorescu a combătut principalele tendinţe şi începuturi de organizare mai avansate ale culturii din România. El condamna manifestările progresiste ale culturii noastre naţionale, sub motivul că, dela şcoala ardeleană încoace, în cultura românească s'ar fi „imitat şi falsificat toate formele civilizaţiunii moderne" [2]. Această argumentaţie aparent anti-cosmopolită ascundea *de fapt* cea mai servilă ploconire în faţa înrobitorilor poporului român. Astfel, tocmai Maiorescu a fost acela care a combătut pe oamenii de cultură români din Ardeal, luptători înaintaţi împotriva jugului habsburgic sub pretextul perfid că o cauză naţională, apărată cu o limbă „stricată" ar fi pe câmpul literar o cauză „pierdută". Se înţelege

[1] N. Bălcescu, Questions économiques des principautes danubiennes.
[2] T. Maiorescu, Critice, 1892, v. I. p. 271.

cu uşurinţă că nu „forma imperfectă" o ataca aici Maiorescu, ci în primul rând, fondul eliberator — patriotic al şcolii ardelene. Pe bună dreptate, Gheorghe Barit a înfierat „junimea maioresciană" ca „şcoala aşa numită a cosmopoliţilor care ridiculizează ideea de naţionalitate".

Apologet zelos al misticii lui Schopenhauer, admirator înfocat al celor mai plate, mai mediocre şi mai stupide producţii literare apusene, Maiorescu ponegrea lirica patriotică a unui Cârlova sau Andrei Mureşanu. „Patriotismul nu are ce căuta în artă" — scria el. De aceea n'a fost deloc întâmplător faptul că istoriografia oficială burghezo-moşierească i-a ridicat lui Maiorescu un piedestal de „zeu olimpic" întreţinând un adevărat cult pentru acest patriarh al reacţionarismului claselor exploatatoare din România. Cosmopolitismul lui Maiorescu a fost, la vremea lui, una din principalele expresii ideologice ale coalizării burgheziei cu moşierimea împotriva desăvârşirii revoluţiei burghezo-democratice în ţara noastră. Incununarea cosmopolitismului lui Maiorescu a constituit-o proslăvirea monarhiei prusace de Hohenzollern.

Impotriva tuturor maioreştilor şi hohenzollern-ilor fără de patrie, poporul român a ştiut să apere cu cinste steagul independenţei şi libertăţii sale naţionale. Creaţia reprezentanţilor de frunte ai culturii româneşti s'a desfăşurat şi desvoltat în plină luptă împotriva servilismului ruşinos faţă de Occidentul capitalist.

„Ce a scos din voi apusul când nimic nu e de scos?" — îi întreba biciuitor Eminescu pe liberalii din oligarhia burghezo-moşierească. Şfichiul usturător al satirei lui Caragiale n'a cruţat nicio figură din protipendada consomopolită. Marele realist critic a expus râsului poporului sclifoselile „Rromâniei" burgheze care „vorbeşte româneşte numai *avec les domestiques* încolo franţuzeşte", „iar acu ia lecţi de limba engleză" [1]. Caragiale a lovit cu putere în cosmopolitismul *„moftangiului savant...* mare luptător în ogorul ştiinţei române", a cărei supremă ambiţie era „să călătorească în cele două emisfere" [2]. Caragiale a demascat de asemenea demagogia naţionaliştilor burghezi, pe a căror emblemă era înfăţişat „un român verde sdrobind falnic sub călcâiul său şarpele străinismului", dar ale căror statute *„exceptau"* dela regula de-a urî tot ce străin tocmai capitalurile neromâneşti" [3].

Creaţia reprezentanţilor celor mai de seamă ai culturii noastre clasice a fost pătrunsă totdeauna de sentimentul legitim de mândrie naţională a

[1] I. L. Caragiale, Opere. Ed. de Stat 1950, v. II, p. 31 în franţuzeşte în text.
[2] Ibidem, p. 35.
[3] Ibidem, p. 226.

poporului român, de năzuința fierbinte de a-l vedea un popor liber, puternic, luminat.

Trăsătura esențială a patriotismului luminat al oamenilor de cultură progresiști din România a constat în dorința de a-și servi poporul, de a contribui la eliberarea lui socială și națională, de a mări gloria lui. Reprezentanții de frunte ai științei, artei și literaturii românești au apărat neobosit desvoltarea independentă a culturii noastre naționale împotriva preponderenței străine, occidentale. Un savant de renume mondial ca doctorul Victor Babeș s'a ridicat cu indignare împotriva cosmopoliților lipsiți de mândrie națională care acceptau ca știința românească să fie alungată în curtea din dos a științei din statele capitaliste apusene. „Pe când alte națiuni se fălesc cu descoperirile lor și le pun în aplicare pe o scară cât mai mare — scria doctorul Babeș — la noi în țară acela care face descoperiri utile este persecutat și împiedicat în aplicarea lor chiar de aceia care ar trebui să-i dea ajutor, pe când orice descoperire sau comunicare, oricât de dubioase, care ne vin din străinătate, sunt primite la noi cu brațele deschise" [1].

Se știe că multe din descoperirile marelui savant progresist român în domeniul bacteriologiei au fost și sunt și astăzi încă atribuite pe nedrept unor oameni de știință americani și englezi. Catalizatoarele care servesc pretutindeni pentru izolarea microbilor — unul din cele mai însemnate instrumente de laborator create de doctorul Babeș — au primit și poartă încă numele savanților străini Petri-Schalen. Victor Babeș și-a dat bine seama că astfel de falsuri și furturi cosmopolite erau chemate să servească politicii reacționare, cotropitoare a statelor capitaliste occidentale față de România, să „demonstreze" că poporul român ar fi chipurile incapabil de creație culturală, științifică. Eminentul om de știință român a înfierat cu asprime pe cosmopoliții care „cu un fanatism demn de o cauză mai bună, ascund și denaturează lucrările noastre, negând prioritatea noastră în chestiunile cele mai clare, susținând toate cauzele injuste ale străinilor în contra drepturilor noastre" [2]. In ciuda tuturor persecuțiilor exercitate de burghezie și moșierime, doctorul V. Babeș și-a afirmat cu tărie „convingerea sfântă" în viitorul culturii naționale românești.

Exponentul adevăratei renașteri naționale a patriei noastre a fost proletariatul României și partidul lui revoluționar. Incă dela primii ei pași, mișcarea muncitorească din țara noastră și-a spus răspicat și cu combativitate cuvântul împotriva naționalismului și cosmopolitismului burghez.

[1] Doctor V. Babeș, 8 conferințe, 1893, p. 90 — 91.
[2] Doctor V. Babeș, Chestiuni de prioritate în România Medicală 1898, v. 6.

„Socialiștii — scria în 1883 ziarul muncitoresc „Drepturile omului" — constată împărțirea poporului român în două clase: clasa privilegiată și exploatatoare — burghezia și clasa desmoștenită și exploatată... In cestiunea patriotismului, ca și în toate celelalte, ei fac această deosebire... Socialiștii sunt prietenii clasei din urmă și dușmanii clasei dintâi. Socialiștii sunt dar cu marea majoritate a norodului român și deci patriotismul lor se aplică la cea mai mare parte a națiunei. A apăra dar interesele acestei clase, a lupta pentru fericirea poporului român, a căuta a-i da ceea ce este al lui, iată care este ținta socialiștilor și țintă mai patriotică nu poate fi" [1]. Sub influența ideologiei revoluționare marxiste, mișcarea muncitorească din țara noastră a opus încă dela primii săi pași ideilor otrăvite ale naționalismului și cosmopolitismului burghez, ideologia dătătoare de viață a internaționalismului proletar. „Această iubire a poporului — reia în continuare „Drepturile omului" — nu ne va face însă să urîm pe muncitorii celorlalte națiuni. Aceasta cu atât mai mult cu cât muncitorii lumei întregi au un interes comun: de a se desrobi" [2].

Victoria de hotărîtoare însemnătate istorică a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a dat un nou avânt luptei pentru libertate și independență națională a poporului român. Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a arătat clasei muncitoare din țara noastră drumul pe care trebue să meargă, i-a arătat că pentru a dobândi adevărata independență națională a Patriei este necesar și totodată pe deplin posibil — să smulgă patria din mâinile exploatatorilor, să cucerească puterea de stat.

Crearea Partidului Comunist din România, plămădit în focul avântului revoluționar produs în țara noastră de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, „a constituit o victorie istorică a leninismului împotriva oportunismului și reformismului în mișcarea muncitorească din România" [3]. Prin afilierea sa la Internaționala a III-a comunistă, Partidul Comunist din România a înfrânt tezele oportuniste și reformiste ale reprezentanților curentului socialist de dreapta și ai curentului centrist: rupând cu poziția național-șovină pe care o luase conducerea partidului socialist față de războiul imperialist, Partidul Comunist din România a luat poziție hotărîtă pentru pace, împotriva războiului imperialist, pentru apărarea revoluționară a Republicii Sovietice. Astfel, crearea Partidului Comunist din România a reprezentat totodată și victoria istorică a internaționalismului proletar marxist-leninist în mișcarea muncitorească din țara noastră.

[1] Patriotism și socialism. Editorial din «Drepturile omului», 1885, an. I, Nr. 39.
[2] Ibidem.
[3] Gh. Gheorghiu-Dej, Treizeci de ani de luptă a Partidului sub steagul lui Lenin și Stalin, în Articole și cuvântări. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 523.

Aceasta a fost principala condiție pentru ca, urmând exemplul glorios al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Partidul nostru să ridice la rândul său steagul — abandonat de burghezie și de moșierime — al independenței naționale și libertății poporului român și, apărând cu eroism acest steag, să conducă massele spre eliberare. „Partidul Comunist din România — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — este rezultatul unui proces îndelungat de desvoltare istorică a poporului nostru, rezultatul luptei sale de veacuri pentru eliberarea socială și națională, continuate și ridicate pe o treaptă superioară de mișcarea muncitorească revoluționară" [1].

De pe pozițiile marxist-leniniste ale internaționalismului proletar, Partidul Comunist din România a combătut și demascat cu consecvență trădarea intereselor naționale vitale ale poporului român de către partidele politice ale burgheziei și moșierimii. Congresul al II-lea al Partidului Comunist din România (1922) a smuls vălul demagogic de pe lozinca partidului liberal-brătienist „prin noi înșine" arătând că aceasta „s'a arătat dela început a fi o minciună. Lupta burgheziei românești împotriva capitalului străin nu este decât o formă goală sub care se ascunde o politică de alianță cu capitalul antantist pentru exploatarea țării" [2].

Documentele Congresului al II-lea al Partidului au arătat că nu burghezia, legată prin cătușele proprietății capitaliste, era aceea care putea duce lupta împotriva cotropirii și reducerii țării la rangul de colonie. Partidul liberal-brătienist se prezenta demagogic în fața masselor sub masca de promotor al unei politici de independență economică, de apărător al „propășirii" capitalist-industriale a României „prin noi înșine". „Toate aspirațiile noastre se rezumă în aceste două cuvinte : capital național" [3] — scria Ștefan Zeletin, unul dintre „ideologii" oficiali ai liberalismului din România. Ceea ce se grăbea să ascundă Zeletin este că pretinsul „capital național" al clicii liberal-brătieniste era reprezentat, în primul rând prin participarea Băncii „Românești" — proprietatea familiei Brătianu — la afaceri de miliarde ale societăților „Reșița", „Steaua Română" (Ploești), „Petroșani" ș. a. proprietatea de fapt a trusturilor americano-engleze.

Nevoit în cele din urmă să recunoască faptul de nedesmințit al cârdășiei burgheziei din România cu cotropitorii imperialiști, Zeletin ajungea în lipsă de alte argumente să „descopere" nici mai mult nici mai puțin decât „origina divină" a ...capitalului financiar. „Asociații, cartele, trusturi — scria el — care brăzdează azi orizontal și vertical toate țările, sunt expresii

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, op. cit., p. 516.
[2] Documente din istoria Partidului Comunist Român. Ed. P.M.R., 1951, p. 33.
[3] St. Zeletin, Neo-liberalismul. Ed. Pagini agrare și sociale.

ale acestei armonii creştine ...ce pogoară în lume..."[1]. Iată adevăratul chip al liberalilor brătienişti închinându-se în faţa viţelului de aur al capitalului străin.

Oamenii muncii din ţara noastră aveau, după cum se ştie, motive temeinice să nu se încreadă în această nouă divinitate scornită de ţârcovnicii liberalismului. Este deajuns să arătăm că după trei ani de guvernare liberală-brătienistă, în 1929, datoria României faţă de monopolurile şi băncile din S.U.A, se ridica la fabuloasa sumă de 44.590.000 dolari. Guvernul brătienist, căzut la înţelegere cu guvernul Statelor Unite, s'a obligat cu acest prilej să plătească drept „interese" 77.916.200 dolari, deci în total 122.506.260 dolari. Cu alte cuvinte aproape de trei ori mai mult faţă de cât a fost datoria iniţială.

Aceasta era perioada când, în numele burgheziei şi a moşierimii, acelaşi Zeletin subscria cu nerusinare la exploatarea colonialistă a poporului român. „Nu se poate acorda muncitorimii române regimul de opt ore de muncă" [2] susţinea el. Iată mărturisirea deschisă că nici o forţă „divină" nu acţiona în economia României. Dimpotrivă: potrivit legii economice fundamentale a capitalismului contemporan, profiturile maxime ale monopolurilor imperialiste care înrobiseră ţara noastră se realizau, cu participarea burgheziei şi moşierimii, prin înrobirea şi jefuirea sistematică a României, prin exploatarea, ruinarea si pauperizarea poporului muncitor român.

După datele publicate chiar de statistica burgheză, salariul nominal în 1938 reprezenta doar 69,1% faţă de cel din 1929. Aceste cifre sunt însă departe de a oglindi pe deplin procesul de pauperizare a clasei muncitoare şi a marii masse a micilor funcţionari. Nu trebue uitat că exploatarea masselor muncitoare în calitate de producători era însoţită de exploatarea lor în calitate de consumatori. Buletinul Băncii Naţionale a României pe 1941 arată că faţă de 1933, preţurile de detaliu la alimente şi combustibil au crescut cu 42,7% iar la îmbrăcăminte şi încălţăminte cu 35.8%. Indicele general al preţurilor la bunurile de larg consum reprezinta în 1939, 137,6% faţă de 1933.

Aşa cum a arătat Partidul Comunist din România, formula demagogică brătienistă „prin noi înşine", nu reprezinta altceva decât „masca vinderii pur şi simplu a populaţiei ţării către exploatatorii capitalişti străini ...masca trădării independenţei naţionale" [3].

---

[1] St. Zeletin, op. cit., p. 80.
[2] St. Zeletin, op. cit. p. 189.
[3] Documente din istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R. 1951, p. 52.

Partidul nostru a ştiut de asemenea să demaşte şi să combată şi cealaltă principală „teoretizare" a cârdăşiei burgheziei şi moşierimii cu capitalul financiar străin, demagogia naţional-ţărănistă, manistă a „României eminamente agricolă". „In spatele acestei formule — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — se ascundea politica cercurilor guvernante burghezo-moşiereşti, care căutau să permanentizeze starea de înapoiere a României, să menţină ţara în rolul de hinterland agrar şi de furnizor de materii prime pentru puterile imperialiste occidentale" [1]

Conferinţa din 1930 a Partidului Comunist din România a arătat că lozinca „României eminamente agricolă", concretizată în politica peneţistă-manistă a „porţilor deschise" în faţa capitalului financiar străin, nu putea duce la altceva decât la intensificarea exploatării şi înrobirii poporului nostru. „Capitalul financiar anglo-francez şi din toată lumea — arătau documentele Conferinţei — nu este deloc interesat în desvoltarea industriei din România, în afara aceleia de război pentru intensificarea pregătirilor de atac împotriva Uniunii Sovietice" [2].

Formula „României eminamente agricolă" şi a „porţilor deschise" în faţa cotropirii imperialiste a cunoscut o largă răspândire în întreaga literatură cosmopolită americano-engleză cu privire la ţara noastră. Aproape că n'a fost sociolog, istoric sau ziarist burghez apusean care, ocupându-se de problemele ţărilor din răsăritul Europei, să nu înalţe osanale acestei formule antipatriotice şi antinaţionale a ideologilor burgheziei şi moşierimii. Unul dintre cei mai cunoscuţi „specialişti" americani în problemele româneşti, J. S. Roucek îşi însuşea cu înfocare formula „României eminamente agricolă", invitând pe faţă capitalul străin la „o exploatare sistematică şi fermă" a „resurselor bogate" ale ţării [3]. In limbajul imperialist această „exploatare sistematică şi fermă" înseamnă menţinerea pe veci a ţării noastre la rangul de piaţă de desfacere şi izvor de materii prime pentru profiturile tâlhăreşti ale imperialismului.

Planurile cosmopolite ale ideologilor şi economiştilor burghezo-moşierimii, în slujba imperialismului, merseseră până acolo încât preconizau chiar crearea unor „State Unite ale Europei" în care să se delimiteze o „Europă industrială" şi alta „agricolă" [4], idee pe care a preluat-o apoi geopolitica hitleristă. La întrebarea dacă „România prin structura popu-

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Intărirea continuă a regimului democrat popular în Republica Populară Română. Ed. pentru literatură politică 1953, p. 8.
[2] Documente din istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., 1951, p. 88.
[3] J. S. Roucek, Contemporary Roumania and her problems, p. 362.
[4] M. Manoilescu, Statele Unite ale Europei, Bucureşti, 1929.

laţiunii sale, poate să devină un stat industrial", V. Madgearu, cel mai înverşunat „teoretician" al „României eminamente agricolă", răspundea că: „condiţiunile de existenţă naturală a ţării noastre nu deschid perspective desvoltării dintr'un stat agrar într'un stat industrial" [1]. Falsificând şi măsluind datele realităţii, ideologii şi economiştii burghezo-moşierimii negau posibilitatea industrializării României, înfăţişând-o drept o ţară „structural" şi „iremediabil" agricolă.

Este locul să amintim aici că dacă V. Madgearu şi alţii îşi menţineau mistificările „savante" numai în domeniul economiei politice, „sociologia" din ţările imperialiste occidentale dădea „României eminamente agricolă" o interpretare de a dreptul rasistă. „Românului îi repugnă viaţa urbană" — scria cu neruşinare sociologul francez Jacques Ancel, după ce în prealabil făcuse asupra populaţiei ţării noastre toate examenele rasiste posibile, dela măsurătoarea cutiei craniene, până la analiza compoziţiei sângelui. Românul este prin excelenţă „Păstorul" conchidea el [2]. Demostraţia rasistă a domnului Ancel se încheia printr'o apologie a blocului agresiv antisovietic al Micei Antante, corespunzător, chipurile, unei „unităţi de civilizaţie agricolă" [3] în această parte a Europei.

In sprijinul acestor elucubraţii pseudo-ştiinţifice despre „România eminamente agricolă" veneau şi încercările filosofante idealiste ale unui Lucian Blaga de pildă, inventatorul ad-hoc al „spaţiului" păstoresc — „mioritic" — ale cărui „dimensiuni" ar face, chipurile, parte „structurală" din viziunea despre lume a poporului român. Poporul român a dovedit din plin că diverselor „dimensiuni" şi „spaţii" „mioritice", „păstoreşti", „eminamente agricole" şi aşa mai departe, în care alde Madgearu, Blaga şi compania îl predestinau să ducă o viaţă de rob, el le preferă dimensiunile reale ale libertăţii naţionale şi sociale. Eliberarea poporului român de sub jugul imperialismului de către armatele sovietice, cucerirea puterii de stat de către clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea muncitoare sub conducerea Partidului, succesele politicii marxist-leniniste a Partidului nostru de industrializare socialistă a ţării şi de transformare socialistă a agriculturii, toate acestea au spulberat definitiv legenda „României eminamente agricolă".

Odinioară debuşeu şi sursă de materii prime a imperialismului, ţara noastră liberă face astăzi parte din noua piaţă mondială a ţărilor din

[1] V. Madgearu, Evoluţia economiei româneşti după primul război mondial. Ed. Independenţa economică (sic) 1940, p. 83.
[2] Jacques Ancel, Peuples et nations des Balcans. Armand Colin, Paris, 1926, p. 126.
[3] Ibidem, p. 205.

lagărul democrat, care se întemeiază nu pe asuprirea şi exploatarea naţiunilor, ci pe egalitatea în drepturi a popoarelor mari şi mici, pe respectul intereselor reciproce şi pe ajutorul reciproc în desvoltarea economiei. Ajutorul cât se poate de eftin şi de prim rang din punct de vedere tehnic acordat de Marea Uniune Sovietică a permis şi ţării noastre să treacă la crearea de noi industrii şi chiar de întregi ramuri industriale, utilate cu tehnica cea mai modernă, pe care nu le-a avut şi nu putea să le aibă în condiţiile robiei imperialiste.

In lumina acestor fapte apare limpede că la timpul său, „teoria" burghezo-moşierească a „României eminamente agricolă", menită să justifice şi să „fundamenteze" înapoierea tehnică a industriei şi agriculturii din România, servea totodată în ţara noastră asigurării profiturilor maxime pentru monopolurile şi băncile occidentale.

„Capitalismul — a arătat I. V. Stalin — este împotriva tehnicii noi şi pentru trecerea la munca manuală, atunci când tehnica nouă nu mai permite profiturile cele mai mari" [1]. Ani de-a-rândul, industria americană de petrol, una din principalele exploatatoare ale petrolului românesc realiza prin cracking dintr'o tonă de ţiţei 20%, pe când cea românească numai 4,71% deci de *4 ori* mai puţin. Randamentul industriei americane de petrol la asfalt şi uleiuri era respectiv de trei şi patru ori mai mare faţă de randamentul industriei înapoiate din „România eminamente agricolă". „Dacă s'ar fi realizat în România, în 1947, randamentele americane — nota acelaşi V. Madgearu într'o criză de sinceritate — valoarea totală a producţiunii (pro fabrica) ar fi fost (într'un singur an de zile) cu 2183 milioane lei mai mare" [2]. Diferenţa aceasta a contribuit la realizarea profiturilor maxime ale trusturilor americano-engleze care jefuiau petrolul românesc.

„Teoria" burghezo-moşierească — a „României eminamente agricolă" servea de asemenea asigurării profiturilor maxime ale cotropitorilor imperialişti şi în raport cu starea agriculturii capitalisto-feudale din ţara noastră. Preţul în scădere al cerealelor pentrucă grânele de calitate proastă din „România eminamente agricolă" nu puteau concura pe piaţa mondială cerealele străine cultivate cu mijloace tehnice înaintate, condamna păturile sărace ale ţărănimii la cea mai neagră mizerie. După înseşi datele statistice burgheze, în 1938 indicele general al preţurilor agricole era de 63,4%

---

[1] I. V. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 44.

[2] V. Madgearu, op. cit., p. 106.

față de 1929, iar cel al produselor industriale folosite de țărănime era de 106%.

Demascând politica pe care guvernul național țărănist-manist o ducea la sate, conferința din 1930 a Partidului Comunist din România, a arătat că sub lozinca „României eminamente agricole", „Creditul agricol care se organizează de guvernul fascist și la care participă și capitalul străin, e prevăzut pentru creditarea gospodăriilor chiaburești și a moșierilor... pentru a putea organiza o pătură capitalistă la țară pentru lupta împotriva țăranilor săraci" [1]. Mână în mână cu lozinca demagogică liberal-brătienistă „prin noi înșine", formula penetistă a „României eminamente agricolă" se află în slujba politicii criminale de înrobire socială și națională a poporului român.

De pe pozițiile marxist-leniniste ale patriotismului și internaționalismului proletar, Partidul Comunist din România a combătut și demascat cu hotărîre naționalismul burghez al claselor exploatatoare din țara noastră, dând la iveală adevăratul chip trădător antinațional și antipatriotic al naționalismului. Congresul al III-lea al Partidului Comunist din România (1924) a arătat că oligarhia stăpânitoare „care a predat cu totul și fără scrupule țara unită din punct de vedere național și desrobită capitalului antantei, jefuește în același timp massele naționalităților de drepturile lor cele mai elementare și de orice putință de a se desvolta mai departe economicește, politicește și culturalicește" [2]. Căutând să ascundă poporului muncitor adevărata cauză a suferințelor sale, încercând să împiedice unirea în lupta pentru o viață mai bună a oamenilor muncii români cu oamenii muncii din rândurile minorităților naționale, desbinându-i și asuprindu-i atât pe unii cât și pe ceilalți, burghezia și moșierimea au alimentat și susținut șovinismul antimaghiar, antisemitismul și alte forme de ațâțare a vrajbei naționale.

Politica sălbatică a naționalismului burghez, de desnaționalizare și de asuprire a minorităților naționale a devenit politica oficială a statului burghezo-moșieresc. Guvernele marilor industriași, financiari și moșieri au promulgat peste 400 de legiuiri prin care se luau măsuri de desavantajare și persecutare a minorităților naționale. Incercarea de a sparge unitatea de luptă a celor ce muncesc cu ajutorul ațâțătorilor naționalist-șovine s'a manifestat și în țara noastră ca principală armă a claselor exploatatoare care încercau să târască la remorca lor pe muncitorii propriei națiuni, pentru a-și menține și consolida dominația. Ideologia și politica

[1] Documente din istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., 1951, p. 88.
[2] Ibidem. p. 50.

naţionalist-şovină a regimului burghezo-moşieresc au devenit în felul acesta nu numai o armă de menţinere a oamenilor muncii români şi de altă naţionalitate sub jugul capitaliştilor şi moşierilor autohtoni, dar şi un mijloc de consolidare a dominaţiei imperialiştilor străini.

Acesta este motivul pentru care J. S. Roucek, „specialistul" american în problemele româneşti — pe care l-am mai citat — aproba pe faţă în numele politicii imperialiste a Statelor Unite, desmăţul naţionalist din România burghezo-moşierească. Referindu-se la astfel de drepturi elementare ale minorităţilor naţionale, ca egalitate în faţa legii, şcoli în limba maternă etc., J. S. Roucek scria că „grupurile minoritare nu pot cere să li se acorde privilegii speciale" [1]. El amintea oligarhiei burghezo-moşiereşti că asemenea drepturi „nici chiar Statele Unite nu le dau" [2]. Această subliniere era cu totul de prisos de vreme ce burghezia şi moşierimea din România preluau şi aplicau pe de-a'ntregul bogata experienţă a burgheziei americane în materie de instigare naţionalist-şovină. E de ajuns să arătăm că mare parte din josnica agitaţie huliganică antisemită a clicii lui A. C. Cuza se bizuia pe traducerea difuzată în România, a faimosului fals antisemit „Protocoalele înţelepţilor Sionului", redactat şi tipărit mai întâi în Statele Unite pe cheltuiala magnatului automobilelor Henri Ford [3].

O trăsătură caracteristică pentru toţi „ideologii" naţionalismului burghezo-moşieresc a fost inspiraţia lor eclectică, cosmopolită. Rădulescu-Motru, teoreticianul „românismului integral" era apreciat de unul dintre colegii săi ca „omul cu adevărat occidental în care lumea poate găsi în orice moment eşantioanele tuturor produselor sufleteşti ale apusului" [4]. Pogromistul Nicolae Roşu, autorul unei aşa zise „Dialectici a naţionalismului" — incapabil să citeze, fără să falşifice, un singur autor român — invoca în sprijinul instigaţiilor sale şovine pe cei mai înrăiţi reprezentanţi ai „ideologiei" imperialismului, dela rasistul englez Houston Steward Chamberlain şi monarhistul francez Charles Maurras, până la hitleristul Werner Sombart şi fascistul italian Vilfredo Pareto. Iată dascălii recunoscuţi ai lui Nicolae Roşu, atunci când declara cu cinism că „Ghetto-ul este forma ideală a sociologiei moderne" [5].

In numele asupritorilor şi călăilor sângeroşi ai poporului român, Roşu îşi învăţa „băeţii" că „subordonarea claselor de jos şi coerciţiunea exerci-

---

[1] J. S. Roucek, op. cit., p. 359.
[2] Ibidem.
[3] A se vedea, Albert Kahn, Inaltă trădare. E.S.P.L.A., 1952, p. 49 — 50.
[4] Ion Petrovici, Amintiri universitare, p. 72 — 73.
[5] N. Roşu, Dialectica naţionalismului, p. 379.

tată de clasele de sus, este un fenomen social, universal și natural" [1]. Acest descendent direct al Românilor verzi ai lui Caragiale își luase mârșava misiune de a „fundamenta" și justifica astfel imensul ghetto social și național pe care burghezia și moșierimea, în cârdășie cu imperialismul americano-englez, îl crease pentru masele muncitoare din țara noastră.

„Programul" criminal al „Gărzii de fier", banda fascistă naționalistă, recrutată cu sprijinul sucursalei din țara noastră a organizației americane Y.M.C.A., și întreținută pe statele de serviciu ale hitlerismului, purta pe față marca de fabricație a stăpânilor colonizatori ai României. „In condițiile actuale, țara analfabetă să ne fie un ideal", proclama cu nerușinare sfruntată criminalul de război Mircea Eliade, în prezent „selecționat" în bandele teroriste organizate în Apus de imperialiștii americani. Și mai departe: „să vedem dacă Românul poate rămânea el însuși atunci când are să se spele în fiecare zi". Sau: „când vom introduce școli înalte, biblioteci, medii culturale, Dumnezeu știe ce se va alege din ființa noastră română" [2]. Nicio insultă nu li s'a părut prea josnică acestor abjecți propovăduitori ai naționalismului, pentru a calomnia și a împroșca cu noroi propriul lor popor.

Poporul nostru s'a putut convinge din propria lui experiență istorică de profunda justețe a tezei marxiste care arată că nu poate fi liber un popor care asuprește alte popoare. Politica și ideologia naționalistă șovină a burghezo-moșierimii, alimentate de imperialismul americano-englez, au servit în cele din urmă la răpirea completă a independenței României de către imperialiștii germani-hitleriști și la aruncarea țării noastre în odiosul război antinațional și antipatriotic împotriva Marii Uniuni Sovietice. Această politică și ideologie criminală au dus poporul român la un pas de dezastru.

Infruntând cu eroism prigoana și teroarea fascistă a burghezo-moșierimii, Partidul Comunist din România a combătut și demascat cu consecvență antisovietismul ca principalul pivot al naționalismului burghezo-moșieresc. Apărarea revoluționară a Patriei Socialismului — a arătat Partidul nostru — este cea mai importantă sarcină *națională* și *internațională* totodată, a proletariatului și a masselor muncitoare din România. Congresul al V-lea al Partidului Comunist din România (1932), care a însemnat o cotitură istorică în viața Partidului nostru, a chemat masele muncitoare la luptă contra pregătirilor războiului antisovietic și a subliniat

[1] N. Roșu, Dialectica naționalismului, p. 360.
[2] Mircea Eliade, Huliganii.

că apărând U.R.S.S. massele muncitoare din țara noastră „se apără totodată pe ele însele, apără interesele lor zilnice, interesele lor vitale și istorice“ [1].

Partidul nostru a știut de asemenea să demaște și să sdrobească manevrele mârșave ale agenturii social-democrate a imperialismului, care juca un rol de frunte în pregătirea și organizarea războiului antisovietic. Urmând „linia“ Internaționalei a II-a trădătoare kautsky-iste, social fasciștii din România au sprijinit pe față în parlamentul burghezo-moșieresc, făcând front unic cu toate partidele politice ale claselor exploatatoare, desvoltarea industriei războiului, reorganizarea febrilă a armatei burghezo-moșierești de sub comanda imperialistă. „Social-fasciștii — arăta în 1931 Partidul Coomunist din România — aprobă toate conferințele antisovietice „agrare“ și în timpul conferinței balcanice dela Atena și-au revendicat un rol de frunte pentru crearea Uniunii Balcanice antisovietice“ [2].

In unison cu propaganda cosmopolită a burghezo-moșierimii, social democrația de dreapta înscria chiar în programul ei că este necesară „admiterea capitalului străin și punerea lui pe picior de egalitate cu cel național“ [3]. Social-trădătorul Șerban Voinea era cuprins de extaz în fața exploatării și robiei monopolurilor din Statele Unite, denumindu-le cu nerușinare „o întemeiere statornică a stării de drept modern“ [4]. In același timp, acest agent al imperialismului nu mai prididea să calomnizeze Uniunea Sovietică încercând cu înverșunare să conteste succesele uriașe ale primului plan cincinal al U.R.S.S.

Partidul Comunist din România a demascat și zădărnicit manevrele ticăloase ale social-trădătorilor ghelerteriști „de stânga“, care participau la pregătirea morală a războiului criminal împotriva Uniunii Sovietice simulând că iau apărarea U.R.S.S. dar ducând în același timp o campanie mincinoasă împotriva gloriosului Partid Comunist al Uniunii Sovietice și a marilor conducători ai proletariatului rus. Partidul nostru a arătat oamenilor muncii că frazeologia pacifistă demagogică a ghelerteriștilor urmărea „să amorțească vigilența masselor muncitoare și prin aceasta... să distrugă lupta revoluționară a masselor împotriva pericolului de război“ [5].

In ciuda activității scizioniste a bonzilor social-democrați și a prigoanei burghezo-moșierești, Partidul nostru a reușit să închege un front democratic de luptă cu caracter antirăzboinic și antifascist.

---

[1] Documente din istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., p. 110.
[2] Ibidem, p. 101.
[3] Partidul Social-Democrat. Programul și statutele lui din 1926, p. 12.
[4] A se vedea, Arhiva pentru Știință și Reformă Socială, 1932, p. 791 — 792.
[5] Documente din istoria Partidului Comunist din România. Ed. P.M.R., 1951, p.101.

Una din formele cele mai perfide şi mai periculoase ale antisovietismului a fost propagarea cosmopolită a ideilor josnice de ploconire şi servilism în faţa „culturii" descompuse a imperialismului.

Cultura românească este o cultură „disponibilă" — exclamau cu cinism aceşti propovăduitori ai slugărniciei cosmopolite în faţa occidentului capitalist, cutezând să atribue culturii româneşti propria lor „disponibilitate" în faţa sacului cu bani.

Asemenea „disponibilităţi" ale ideologilor burghezo-moşierimii au deschis cale liberă în ţara noastră celei mai deşănţate propagande cosmopolite a imperialismului americano-englez. Sub paravanul institutelor aşa zis „ştiinţifice" şi „culturale", ca „Institutul Social Român", „Institutul American din România", Y.M.C.A., ş. a., imperialiştii americani şi englezi au organizat cu ajutorul agenţilor lor din ţara noastră o vastă acţiune de propagare a celor mai duşmănoase teorii îndreptate împotriva independenţei şi suveranităţii naţionale a poporului. Sociologul reacţionar american Joseph R. Kerner recomanda pe faţă ştiinţelor sociale din România să urmeze „modelul realizat în Statele Unite" [1].

Intruchiparea autohtonă a acestui „model" — Institutul Social care-şi zicea „Român", condus de veteranul cosmopolit Dimitrie Gusti, omul de casă al dinastiei de Hohenzollern — a fost înjghebat cu dolarii Fundaţiei ultra-reacţionare americane Rockefeller. Publicaţiile Institutului Social „Român" au închinat articole delirante bacşişurilor de 7500 de dolari din 1926 şi de 22500 de dolari în 1931, primite dela „boss-ii" americani. Este bine să amintim aici că Societatea petroliferă „Română"-americană, filiala în România a lui Standard-Oil, proprietatea Rockefeller — a reuşit în 20 de ani să-şi sporească de 200 de ori capitalul învestit în România. In timpul celui de al doilea război mondial sucursala din România a lui Rockefeller a predat hitleriştilor o parte din acţiunile societăţii „Româno-americane" obţinând într'un singur an — 1943 — beneficii care s'au urcat la 726 milioane de lei. Iată din ce profituri uriaşe li se dădea să ciugulească câteva firimituri şi odraslelor „sociologice" ale imperialismului.

Ruşinoasa istorie a Institutului Social „Român" arată fără putinţă de tăgadă că transferul de acţiuni petrolifere dela Rockefeller la hitlerişti, petrecut în timpul războiului criminal antisovietic, a fost precedat de un transfer „ideologic" cu care prilej Rockefellerii au transmis hitlerismului şi acţiunile lor „sociologice" din România.

Vreme de aproape două decenii, dela înfiinţare şi până în jurul lui 1928, Institutul Social „Român", a cântat în struna ideologilor cosmopo-

[1] Joseph R. Kerner, Social sciences in the Balcans and Turkey, p. 51.

liți ai imperialismului, propovăduind crearea „Statelor Unite ale Europei". In 1930—1931, cu banii primiți dela Rockefeller, Institutul Social „Român" „a organizat" un ciclu de conferințe cu tema „Federalizarea statelor europene". „Europa e de cumpărat" — exclama cu această ocazie Dimitrie Gusti care cu o obrăznicie cosmopolită fără egal, punea fățiș chestiunea abdicării întregii Europe în fața dictatului american. „...Istoria lumii — spunea el — a încetat să mai fie istoria Europei. America e mai mare..." [1]. In numele unor astfel de „argumente", agentul Rockefellerilor propunea popoarelor europene să renunțe la existența lor economică și politică independentă pentru a se subordona în întregime imperialiștilor americani.

Campania pentru întronarea dominației imperialiștilor americani în Europa, continuată sistematic în Institutul Social „Român" și-a schimbat treptat direcția, evoluând în cele din urmă în propovăduirea fățișă a „noii ordini europene" sub călcâiul fascismului german. In 1940 o publicație scoasă ad-hoc de Institutul Social „Român" — „Affaires danubiennes" — scria textual că planurile criminale ale hitlerismului ar fi reprezentat, chipurile, „cea mai bună utilizare a forțelor productive continentale" [2].

Propaganda criminală a imperialismului americano-englez și a fascismului hitlerist în România, a costat poporul român sute de mii de morți, de mutilați de război sau prigoane. In acest timp de pe urma profiturilor de război, societatea petroliferă „Româno-americană" administrată temporar de trustul hitlerist I. G. Farbenindustrie realizau un fond de rezervă de 6,5 miliarde lei, egal aproape cu investițiile. Războiul anti-sovietic a adus în casele de bani ale societății britanice „Astra-Română", preluată de I. G. Farbenindustrie o sumă de 14 miliarde lei fonduri de rezervă și amortizare, la un fond de investiții de 12,5 miliarde. Propaganda cosmopolită dusă de clasele exploatatoare din România burghezo-moșierească servea în mod direct asigurării profiturilor maxime ale capitalului financiar american, englez și german, pe calea celui mai bun „business" al acestuia — războiul. Cosmopolitismul și naționalismul șovin al claselor exploatatoare din România burghezo-moșierească au fost una din principalele expresii ideologice ale înrobirii poporului român de către călăii imperialiști.

Eliberarea țării noastre de către glorioasa Armată Sovietică și zădărnicirea planurilor perfide de cotropire ale imperialiștilor americani și englezi care jinduiau să ia locul hitleriștilor au făcut cu putință ca poporul nostru să dobândească, pentru prima dată în istoria sa sbuciumată, adevă-

---

[1] A se vedea, Arhiva pentru Știință și Reformă Socială, an I, 1930, p. 4 — 5.
[2] Affaires danubiennes, Nr. 8, 1940, p. 45.

rata independenţă naţională. Pentru poporul nostru — arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej — eliberarea a însemnat nu numai salvarea dela un pas de prăpastie, nu numai descotorosirea de sub jugul imperialist, ci şi renaşterea naţională" [1].

Folosind cu succes condiţiile favorabile create prin eliberarea ţării noastre de către Marea Uniune Sovietică pentru cucerirea deplinei libertăţi sociale şi naţionale a masselor muncitoare din România, clasa muncitoare şi partidul ei s'au dovedit a fi singurii purtători şi apărători ai intereselor naţionale vitale ale poporului român. Partidul Comunist Român a stat în fruntea forţelor patriotice care au răsturnat dictatura antonesciană. Clasa muncitoare şi partidul ei au fost forţa care a chemat şi unit întregul popor în războiul just alături de Armatele Sovietice eliberatoare, pentru isgonirea şi zdrobirea definitivă a cotropitorilor hitlerişti.

Înfăptuind cu succes etapa revoluţiei agrare, antifeudale şi antiimperialiste, clasa muncitoare şi partidul ei au înfrânt împotrivirea înverşunată a burgheziei şi moşierimii, grupate în jurul regelui. Reforma agrară şi lichidarea rămăşiţelor feudale, lupta pentru refacerea economiei naţionale, jefuită de hitlerişti şi de antonescieni şi desorganizată de război, abolirea vechii legislaţii fasciste — rasiale şi înfăptuirea unei noi legalităţi democratice au constituit primii paşi însemnaţi pe drumul renaşterii naţionale a poporului român. In acest timp burghezia şi moşierimea din România simţind că le fuge pământul de sub picioare repetau vechiul şi compromisul gest al „adăpostirii intereselor lor sub baionetele străine" (Bălcescu). Incercând să determine imixtiunea marilor puteri imperialiste în treburile interne ale României, ele au făcut front unic, cu duşmanii de moarte ai independenţei şi libertăţii poporului nostru, trusturile imperialiste americano-engleze.

Ridicând massele populare la luptă pentru înfăptuirea sarcinilor celei de a doua etape a revoluţiei democrat-populare, clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist, a reuşit să înfrângă manevrele criminale ale reprezentanţilor burgheziei în guvern, care încercau să impună României înrobitorul „Plan Marshall". Lupta masselor muncitoare conduse de Partid împotriva planurilor hrăpăreţe ale cercurilor imperialiste americane şi engleze, înfrângerea sabotajului capitalist, lichidarea cu succes a haosului financiar şi economic, toate acestea au dus la schimbarea raportului de forţe în favoarea clasei muncitoare şi a aliaţilor ei făcând posibile, izgo-

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole şi Cuvântări. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 458.

nirea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, răsturnarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române.

Bazându-se pe legile obiective ale desvoltării societății și folosind aceste legi în interesul celor ce muncesc, Partidul nostru conduce cu succes lupta masselor muncitoare pentru sdrobirea împotrivirii claselor exploatatoare, pentru construirea socialismului. Ascuțirea luptei de clasă este legea obiectivă a desvoltării țării noastre spre socialism.

Procesul deosebit de multilateral al construirii socialismului cuprinde toate laturile desvoltării sociale. In acest proces rolul suprastructurii noi, socialiste, pe care clasa muncitoare o creează după cucerirea puterii, este dintre cele mai importante. „Baza tocmai deaceea își și crează suprastructura — a arătat I. V. Stalin — pentruca să fie slujită de suprastructură, pentru ca ea să fie ajutată activ să capete formă și să se consolideze, pentruca suprastructura să lupte activ ca baza veche, care și-a trăit traiul, și vechea sa suprastructură să fie lichidate" [1]. I. V. Stalin a atras de asemenea atenția asupra primejdiei atitudinii obiectiviste de indiferență față de manifestările vechii suprastructuri. „E suficient ca suprastructura să treacă de pe poziția de apărare activă a bazei sale, pe poziția unei atitudini indiferente față de ea, pe poziția unei atitudini egale față de clase, ca ea să-și piardă calitatea sa și să înceteze de a mai fi suprastructură" [2].

Lupta împotriva influenței și manifestărilor ideologiei burgheze reprezintă o formă a luptei de clasă tot atât de ascuțită ca și celelalte. Sdrobirea împotrivirii ideologice a capitalismului face parte integrantă din sarcinile luptei pentru socialism. Rolul activ al concepțiilor filosofice, politice, artistice etc. ale clasei muncitoare și al instituțiilor corespunzătoare lor în lupta împotriva ideologiei burgheze sunt cu atât mai însemnate cu cât împotrivirea ideologică a capitalismului este așa cum a arătat Lenin — „cea mai adâncă și cea mai puternică" [3].

Desființarea ca clasă a moșierimii, răsturnarea dela putere a burgheziei, întărirea continuă a formațiunii social-economice socialiste înseamnă totodată lovituri de moarte pentru vechea națiune burgheză din România. Experiența construcției socialiste din țara noastră confirmă învățătura marxist-leninistă după care, odată cu pieirea capitalismului, națiunea burgheză, a cărei soartă este indisolubil legată de acesta, trebue și începe să părăsească scena. Destrămarea vechii națiuni burgheze din România a început odată cu lichidarea treptată a vechilor relații de producție capi-

[1] I. V. Stalin, Cu privire la marxism în lingvistică, Ed. P.M.R., 1950, p. 7.
[2] Ibidem.
[3] V. I. Lenin, Opere, v. 25, ed. a IV-a rusă, p. 454.

taliste. Instaurarea dictaturii proletariatului a însemnat totodată şi începutul formării unei naţiuni noi, socialiste, în ţara noastră. Baza politică a formării naţiunii noi socialiste în Republica Populară Română este sistemul dictaturii proletariatului.

Forţa care conduce lupta pentru formarea naţiunii socialiste este forţa conducătoare în sistemul dictaturii proletariatului avangarda clasei muncitoare, Partidul ei marxist-leninist. Partidul educă şi călеşte clasa muncitoare ca forţă capabilă să conducă noua naţiune socialistă şi totodată să reeduce şi să transforme păturile neproletare ale oamenilor muncii în vederea organizării întregii vieţi sociale pe baze socialiste. „Sub dictatura proletariatului — a arătat Lenin — vor trebui reeducaţi milioane de ţărani şi de mici patroni, sute de mii de funcţionari şi slujbasi ai statului, de intelectuali burghezi, care vor trebui subordonaţi cu toţii statului proletar şi conducerii proletare, vor trebui înfrânte într'ânşii obiceiurile şi tradiţiile burgheze" [1]. Lenin a arătat de asemenea că vor trebui „...reeducaţi într'o luptă îndelungată şi proletarii înşişi care se eliberează de propriile lor prejudecăţi mic-burgheze nu deodată, nu printr'o minune, nu din porunca maicii domnului, a unei rezoluţii sau a unui decret, ci numai printr'o luptă de massă îndelungată şi grea împotriva influenţelor micburgheze de massă" [2]. Lupta neîmpăcată de clasă împotriva rămăşiţelor capitalismului în conştiinţa oamenilor muncii reprezintă în acelaşi timp şi o luptă împotriva duşmanului de clasă intern şi extern care caută neîncetat să atâţe, să răscolească şi să întreţină aceste rămăşiţe.

Or, naţionalismul burghez, şovinismul, cosmopolitismul burghez, sunt arme principale ale duşmanului de clasă. Atrăgând în repetate rânduri atenţia că naţionalismul burghez este una dintre cele mai rezistente şi mai îndărătnice rămăşiţe ale capitalismului în conştiinţa oamenilor muncii, Lenin şi Stalin au arătat că pe acest tărâm, oricâte succese am obţine, trebue să ţinem întotdeauna muniţiile pregătite.

In lumina acestei învăţături leninist-staliniste, documentele partidului nostru subliniază cu putere pericolul pe care îl prezintă rămăşiţele naţionalismului burghez.

„Politica naţionalismului burghez — a arătat rezoluţia C.C. al P.M.R. în chestiunea naţională din Decembrie 1949 — este o politică de desbinare,

---

[1] V. I. Lenin, Stângismul — boala copilăriei comunismului. Ed. P.M.R., 1949, p. 106.

[2] Ibidem.

de subjugare și de asuprire a popoarelor. Naționalismul este cel mai primejdios dușman al unității celor ce muncesc în lupta pentru interesele lor de clasă, pe când internaționalismul proletar este arma cea mai puternică a clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii împotriva oricărei asupriri naționale și exploatări de clasă" [1]. Luptând împotriva șovinismului burghez, reprezentat de toate curentele politice ale burgheziei și moșierimii — începând cu legionarii și maniștii și terminând cu social democrații de dreapta — ca și împotriva tuturor curentelor burghezo-naționaliste din rândurile minorităților naționale, Partidul nostru a luptat și a impus desființarea legislației rasiste naționaliste ca și a tuturor celorlalte măsuri ale burgheziei și moșierimii îndreptate împotriva minorităților naționale. Din inițiativa partidului, regimul democrat popular a acordat drepturi egale depline minorităților naționale creând totodată posibilitățile materiale pentru asigurarea acestor drepturi.

Politica națională justă, inspirată de principiile marxist-leniniste care conduc activitatea partidului și guvernului nostru pe toate tărâmurile, întărește și desvoltă unitatea de luptă a oamenilor muncii români și de alte naționalități în construirea socialismului, mărește forța lor combativă împotriva pozițiilor economice și ideologice ale claselor exploatatoare, întărește hotărîrea lor în lupta pentru apărarea patriei comune, Republica Populară Română, pentru apărarea păcii.

Nici când n'a apărut mai limpede ca acum reversul cosmopolit de ploconire în fața Occidentului capitalist și de slujirea fățișe a predicatorilor la război, al naționalismului rămășițelor exploatatoare, alungate dela putere din țara noastră. „După cum arată faptele — scrie tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — cosmopolitismul este o anticameră în folosul imperialiștilor" [2].

Procesele bandelor de spioni și diversioniști organizate împotriva regimului democrat popular de către cercurile agresive din S.U.A. și Anglia, au arătat că elementele chiaburești fasciste și naționalist șovine din aceste bande se bizue pe ideologia lor cosmopolită, de cârdășie cu trusturile imperialiste, ca pe una din principalele arme ale restaurării capitalismului.

Sdrobind comploturile contrarevoluționare și provocând înfrângere după înfrângere dușmanului de clasă intern și extern, clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, sub conducerea partidului, reali-

[1] Rezoluții și Hotărîri ale C. C. al P. M. R. Ed. P.M.R., 1948-1950-1951, p. 32-33.
[2] Gh. Gheorghiu-Dej, Vigilența revoluționară a popoarelor în lupta pentru socialism, Articole și Cuvântări. Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 580.

zează un avânt fără precedent în construirea unei vieți noi. Desvoltarea neîncetată a formațiunii social-economice socialiste și îngustarea formațiunii capitaliste se împletesc strâns cu marile succese obținute în domeniul revoluției culturale și cu victoriile marxism-leninismului și ale internaționalismului proletar asupra ideologiei dușmane. Politica națională justă a partidului și statului nostru, munca politică a partidului în scopul înrădăcinării tot mai adânci a internaționalismului în rândul masselor muncitoare, repurtează succese tot mai mari și constitue tot atâtea lovituri date dușmanului. Iată dece lupta de clasă în țara noastră se ascute și pe tărâmul conștiinței sociale, în domeniul ideologiei și al culturii. Ea se manifestă în deosebi în lupta împotriva cosmopolitismului burghez.

Rezultatele fără precedent dobândite pe tărâmul științei și culturii în țara noastră, dovedesc că în urma muncii desfășurate de partid, oamenii muncii, intelectualii patrioți și progresiști, resping cu hotărîre manifestările ideologiei burgheze, printre care și cosmopolitismul, indiferent de formele pe care el le îmbracă. Viața arată însă că, în condițiile construirii socialismului, dușmanul dinăuntru și dinafară caută pe toate căile să introducă prin contrabandă produsele ideologiei burgheze. Demascarea și combaterea până la capăt a cosmopolitismului burghez, chiar atunci când el apare sub masca „inofensivă" a unor curente și teorii științifice, artistice, literare etc., sunt necesare pentru bunul mers înainte și desfășurarea cu succes a întregii activități creatoare de pe tărâmul științei și culturii. Desvoltarea succeselor obținute până acum în toate domeniile revoluției noastre culturale ar fi cu neputință fără o justă orientare ideologică.

Partidul Muncitoresc Român îndrumează pe oamenii de știință din țara noastră spre însușirea materialismului dialectic marxist ca singura călăuză sigură a omului de știință, ca singura metodă de cunoaștere temeinică a adevărului științific despre natură, viață și societate. „Savanții noștri vor găsi în izvoarele culturii marxist-leniniste — a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — un călăuzitor, un sprijin, pentru eliminarea influențelor culturii burgheze pentru a crea un tip nou al intelectualului care nu disprețuește problemele ridicate de viața practică. Punând la temelia activității științifice concepția materialismului dialectic putem prevedea creșterea avântului științific în țara noastră" [1].

In lupta ascuțită dintre materialism și idealism în știință din țara

[1] Inaugurarea celei dintâi sesiuni a Academiei Republicii Populare Române, Ed. Acad. R.P.R., 1949, p. 19.

noastră, în lupta împotriva concepţiilor idealiste, pentru triumful materialismului, sarcina combaterii vederilor reacţionare idealiste care încearcă să înfrâneze progresul ştiinţei apare indiscutabil legată de sarcina combaterii cosmopolitismului. Cosmopolitismul sub aspectul său de ploconire în faţa pseudo-ştiinţei burgheze, este una dintre principalele căi de strecurare a idealismului şi subiectivismului burghez în ştiinţă.

Desvoltarea activităţii creatoare ştiinţifice din ţara noastră nu se desfăşoară şi nu se poate desfăşura independent de procesul ascuţirii luptei de clasă. Lupta ce se dă înlăuntrul ştiinţei de către curentele revoluţionare, înaintate, progresiste, împotriva curentelor reacţionare, înapoiate, conservatoare, oglindeşte lupta dintre clase care are loc în orânduirea democrat-populară. Lupta reprezentanţilor gândirii ştiinţifice înaintate împotriva curentelor retrograde care încearcă să tragă ştiinţa înapoi şi s'o frâneze, împotriva balastului cosmopolit care îngreuiază desvoltarea unor ramuri ale ştiinţei, este indisolubil legată de lupta pentru legarea ştiinţei de practica şi sarcinile măreţe ale construcţiei socialiste.

Ploconirea servilă în faţa pseudoştiinţei din occidentul capitalist nu poate să nu meargă mână în mână cu subaprecierea cuceririlor ştiinţei celei mai înaintate din lume, ştiinţa sovietică. In vreme ce ştiinţa burgheză a încetat de mult de a mai ţine seama de om şi de nevoile lui, punându-se pe de-a întregul în slujba realizării profiturilor maxime ale monopolurilor capitaliste, ştiinţa înaintată sovietică dă cel mai înalt exemplu de slujire neprecupeţită a fericirii şi bunei stări a celor ce muncesc.

In condiţiile neînchipuit de grele ale Rusiei ţariste cei mai buni reprezentanţi ai ştiinţei ruse au deschis noi drumuri în toate ramurile cunoaşterii. Astfel de titani ai ştiinţei ca Lomonosov, Lobacevski, Popov, Iablocikov, Ladighin, Mojaiski, Jukovski, Mendeleev, Timiriazev, Miciurin, au făcut descoperiri de importanţă mondială în toate ramurile ştiinţelor naturii. Fiziologia contemporană a devenit o ştiinţă datorită genialelor cercetări ale lui Secenov şi Pavlov. Descoperirile lui Mecinikov, Ivanovski şi ale altor savanţi în microbiologie au depăşit cu mult ştiinţa din alte ţări în acest domeniu. Desvoltarea ştiinţei în U.R.S.S. a atins cea mai înaltă şi mai bogată desvoltare în condiţiile victoriei socialismului şi ale construirii comunismului. Realizările fizicienilor sovietici în domeniul energiei atomice au redus la zero monopolul atomiştilor americani. „Farul luminos care trebue să călăuzească oamenii noştri de ştiinţă este ţara

culturii celei mai înaintate Uniunea Sovietică" — arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej [1].

Sunt cunoscute rezultatele aplicării învățăturii lui I. P. Pavlov pentru fiziologii și biologii din țara noastră. Cercetările tehnico-științifice realizate sub îndrumarea cuceririlor tehnicii sovietice și, deseori, cu ajutorul direct al tehnicienilor din U.R.S.S., au dat astfel de rezultate importante ca realizarea fontei de o calitate superioară la Hunedoara sau folosirea gazului metan la fabricarea de medicamente noi, diverse procese chimice noi etc.

Lupta împotriva ploconirii cosmopolite în fața științei și tehnicii burgheze este indisolubil legată de lupta pentru introducerea tehnicii celei mai noi în industria și agricultura din țara noastră. Potrivit propovăduitorilor cosmopolitismului în tehnică, betonul armat ar trebui calculat și astăzi încă după așa numitele „metode clasice" apusene în locul metodelor noi sovietice, ceea ce ar însemna, în fapt, a consuma cel puțin 20% mai multe materiale decât trebue. Oamenii de știință trebue să-și facă un punct de onoare din activitatea lor pentru ajutorarea inovatorilor, inventatorilor, raționalizatorilor și stahanoviștilor din producție, pentru îmbunătățirea proceselor tehnologice, pentru introducerea tehnicii celei mai noi.

Unele manifestări formaliste sub care se mai ascund tendințe cosmopolite în arta și literatura noastră denaturează adevărul vieții prin cultivarea searbădă a formei în sine, predicând indiferența și dușmănia față de popor, față de interesele și aspirațiile lui. Căutând să ascundă tot ce e nou și progresist în viața poporului nostru, să cultive instinctele josnice și lipsa de idei, să predice nepăsarea față de problemele vieții și practicii sociale, formalismul în artă și literatură slujește pe de-a întregul intereselor antinaționale și antipatriotice ale claselor exploatatoare alungate dela putere. Arta și literatura noastră nu se pot desvolta mai departe decât în luptă neîmpăcată împotriva cosmopolitismului, a propovăduitorilor neîncrederii și izolării față de popor, împotriva disprețului față de arta populară, față de marile tradiții realiste ale clasicilor artei și literaturii noastre. Oamenii de știință, artiștii și scriitorii noștri înaintați se călăuzesc după indicația tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej care a arătat că „în știință, literatură, pictură, muzică, în cinematografie, se cere o vigilență ascuțită, o atitudine intransigentă față de orice tendință străină de clasa muncitoare, față de propaganda cosmopolitismului" [2].

---

[1] Inaugurarea celei dintâi sesiuni generale a Academiei R.P.R. Ed. Acad. R.P.R., 1949, p. 19.

[2] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și Cuvântări. Ed. P.M.R., 1952, ed. a III-a. p. 363.

Eşecul propagandei otrăvite a cosmopolitismului şi naţionalismului burghez este marcat prin faptul că în ţara noastră se afirmă tot mai mult ca ideologie dominantă patriotismul socialist şi internaţionalismul proletar. Patriotismul de tip nou al poporului nostru muncitor se opune şovinismului anti-naţional şi anti-patriotic al burgheziei şi al moşierimii din România care şi-a pus pecetea pe înfăţişarea morală a vechii naţiuni burgheze din ţara noastră.

Patriotismul poporului nostru se împleteşte într'o unitate indisolubilă cu internaţionalismul proletar, duşman neîmpăcat al cosmopolitismului şi naţionalismului burghez. In opoziţie cu cosmopolitismul burghez care cuprinde în sine noţiunea de nihilism naţional şi neagă existenţa particularităţilor naţionale, ideologia internaţionalismului proletar se întemeiază pe existenţa OBIECTIVĂ a naţiunilor, ca fiind comunităţi stabile de oameni istoriceşte constituite.

Aşa dar în opoziţie cu naţionalismul burghez care transformă diferenţele calitative dintre naţiuni în obstacole de neînvins şi, plecând de aici, proclamă superioritatea unora dintre naţiuni faţă de celelalte, ideologia internaţionalismului proletar, fiind în mod principial opusă oricărei asupriri şi inegalităţi naţionale, recunoaşte deplina egalitate a tuturor raselor şi naţiunilor şi luptă pentru respectarea şi înfăptuirea acestei egalităţi. Această trăsătură a internaţionalismului proletar isvorăşte din înseşi interesele vitale de clasă ale proletariatului. „Recunoaşterea egalităţii în drepturi a naţiunilor şi limbilor — a arătat Lenin — este scumpă marxiştilor din cauză că ei sunt cei mai consecvenţi democraţi. Interesele solidarităţii proletare, ale unităţii tovărăşeşti în lupta de clasă pe care o duc muncitorii, cer o deplină egalitate în drepturi a naţiunilor, pentru a se înlătura chiar şi cea mai mică neîncredere, înstrăinare, bănuială şi vrajbă dintre naţiuni".

In opoziţie cu cosmopolitismul burghez care neagă pe faţă dreptul naţiunilor la autodeterminare, în opoziţie cu naţionalismul burghez care denaturează acest drept făcând din el un mijloc de luptă între naţiuni, marxism-leninismul, baza teoretică a internaţionalismului proletar, arată că în condiţiile imperialismului dreptul la autodeterminare este un drept inalienabil al fiecărei naţiuni, că el aparţine masselor muncitoare ale naţiunii respective, că principiul autodeterminării trebue să fie un mijloc de luptă pentru socialism, subordonat principiilor socialismului.

In opoziţie cu cosmopolitismul şi naţionalismul burghez, care ridică la rangul de principiu trădarea de patrie şi călcarea în picioare a drepturilor altor naţionalităţi, internaţionalismul proletar, ideologia solidarităţii

între popoarele care luptă pentru libertatea lor, pentru egalitatea în drepturi şi prietenia dintre toate popoarele, răspunde intereselor vitale ale fiecărui popor, este pătruns de cea mai adâncă şi mai consecventă dragoste de patrie. Ideea că la baza internaţionalismului stă respectul faţă de celelalte popoare, dar că nu poate fi internaţionalist acela care nu-şi respectă şi nu-şi iubeşte propriul său popor, este una din tezele fundamentale ale marxism-leninismului.

Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, instaurarea dictaturii proletariatului pe a şasea parte a globului pământesc, crearea invincibilului Stat Socialist au dat, pentru prima oară în istorie, o bază materială de neclintit ideologiei internaţionalismului proletar. Internaţionalismul proletar a devenit ideologia dominantă în Statul Sovietic multinaţional.

Massele populare de pretutindeni simpatizează cu Puterea Sovietică pentrucă ea este stegarul păcii între popoare şi reazimul sigur împotriva războiului, împotriva agresiunii imperialiste. Creşterea dragostei faţă de Uniunea Sovietică corespunde consolidării şi lărgirii neîncetate a unităţii internaţionale de luptă a omenirii muncitoare, creşterii conştiinţei de clasă a masselor de oameni ai muncii din toate ţările.

In istorica sa cuvântare la Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, I. V. Stalin a dat o nouă şi profundă caracterizare a unităţii indivizibile dintre sarcinile naţionale şi cele internaţionale ale oamenilor muncii din fiecare ţară. Arătând că Partidul Comunist al Uniunii Sovietice şi Ţara Sovietelor au avut şi vor avea întotdeauna nevoie de încrederea, de simpatia şi de sprijinul partidelor frăţeşti de peste hotare, I. V. Stalin a spus: „Specificul acestui sprijin este că acest sprijin dat năzuinţelor de pace ale partidului nostru de către orice partid frăţesc înseamnă totodată sprijinirea propriului popor în lupta pentru menţinerea păcii... Când tovarăşul Thorez sau tovarăşul Togliatti declară că popoarele lor nu vor lupta împotriva Uniunii Sovietice, aceasta înseamnă sprijinirea, în primul rând a muncitorilor şi ţăranilor din Franţa şi Italia, care luptă pentru pace, iar apoi şi sprijinirea năzuinţelor de pace ale Uniunii Sovietice. Acest specific al sprijinului reciproc se explică prin faptul că interesele partidului nostru nu numai că nu contrazic interesele popoarelor iubitoare de pace ci, dimpotrivă, se contopesc cu aceste interese. In ceea ce priveşte Uniunea Sovietică, interesele ei în general nu pot fi despărţite de cauza păcii în întreaga lume“ [1]. Lupta pentru o pace

[1] I. V. Stalin, Cuvântare rostită la Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 3 — 4.

trainică, împotriva provocatorilor la război americano-englezi, întruchipează unitatea indivizibilă dintre sarcinile naționale și cele internaționale ale oamenilor muncii din toate țările.

Neîntrecuta forță dătătoare de viață a internaționalismului proletar se manifestă în toată amploarea ei cu fiecare nou pas spre comunism, al Marii Uniuni Sovietice. Teoria armonioasă științific fundamentată a internaționalismului proletar — parte integrantă a învățăturii marxist-leniniste despre revoluția proletară — călăuzește întreaga politică internă și externă a Statului Sovietic multinațional. Lichidarea inegalității economice și culturale ce exista înainte vreme între națiunile de pe teritoriul U.R.S.S., nașterea și desvoltarea națiunilor noi, socialiste din Uniunea Sovietică, triumful deplin în U.R.S.S. al ideologiei egalității în drepturi a națiunilor, prietenia și frăția dintre națiunile sovietice, toate acestea au dobândit o imensă însemnătate internațională. Patriotismul de tip nou, patriotismul sovietic socialist, prietenia și unitatea care leagă marea familie a popoarelor sovietice, au devenit forțe motrice ale regimului socialist în mersul său spre comunism. Orânduirea de stat sovietică, care a trecut cu succes prin încercările grele ale războiului, devenind pentru întreaga lume un exemplu și un model de adevărată egalitate în drepturi a națiunilor și de adevărată prietenie între ele, demonstrează triumful ideilor leninist-staliniste în problema națională.

Bogata experiență a construirii și consolidării Statului Sovietic multinațional este însușită și folosită cu succes de către țările de democrație populară.

In apărarea steagului — sfânt pentru popoare — al independenței și suveranității naționale, pe care burghezia l-a aruncat peste bord, în apărarea principiului egalității în drepturi a oamenilor și națiunilor, pe care burghezia l-a călcat în picioare, se ridică noi și noi milioane de patrioți din țările capitaliste coloniale și dependente însuflețiți de uriașa forță a internaționalismului proletar.

Unirea a noi și noi categorii de oameni cinstiți din toate țările lumii în jurul ideii colaborării internaționale, largul curent de massă în favoarea destinderii internaționale, sunt însuflețite de ideile dreptului popoarelor la independență, suveranitate și libera alegere a modului de viață, ca o condiție a menținerii păcii.

Infrângerea și izolarea aventurierilor din lagărul agresorilor imperialiști, care, de dragul profiturilor, se străduesc să lichideze independența națională a popoarelor târându-le într'un măcel sângeros, constitue sarcina cea mai de seamă a mișcării contemporane pentru pace.

CONCEPŢIA FILOSOFICĂ MATERIALISTĂ A LUI ŞTEFAN C. MICHĂILESCU ŞI LUPTA LUI ÎMPOTRIVA IDEALISMULUI

DE

S. GHIŢĂ

« Pretutindeni materia cere să fie restituită în drepturile ce i-au fost atâta timp răpite ».

Şt. Michăilescu

Exponenţii ideologici ai regimului burghezo-moşieresc din România au făcut mult sgomot în jurul „specificului naţional" al culturii naţionale, nu pentru a studia şi valorifica cultura naţională cu conţinut progresist, ci cu scopul bine determinat de a ascunde caracterul de clasă al culturii burgheze pe care au căutat s'o înfăţişeze ca reprezentând tendinţele şi aspiraţiile întregii naţiuni.

Marxism-leninismul ne învaţă însă că în sânul fiecărei naţiuni burgheze există două clase antagoniste, fiecare cu ideologia ei proprie, ideologie care poartă pecetea clasei ale cărei interese şi tendinţe le reprezintă.

„Există două culturi naţionale în sânul fiecărei culturi naţionale — spune V. I. Lenin. Există cultura velicorusă a Purişchevicilor, Gucicovilor şi Struvilor, dar există şi cultura velicorusă caracterizată prin numele lui Cernâşevschi şi al lui Plehanov. *Tot aşa* există şi *două* culturi la Ucrainieni, ca de altfel şi în Germania, Franţa, Anglia, la Evrei etc." [1].

[1] V. I. Lenin, Opere. Ed. P.M.R., 1951, v. 20, p. 17.

Aplicând această învățătură leninistă la țara noastră, constatăm că și la noi au existat două culturi: o cultură reacționară, reprezentată de Maiorescu, Petrovici, Goga, Nae Ionescu, dar și o cultură progresistă reprezentată de Bălcescu, Babeș, Marinescu, Eminescu, Creangă, Caragiale și alții, iar din ultimul sfert al veacului trecut și de ideologia clasei muncitoare.

Istoricii burghezi ai culturii românești au ridicat în slăvi pe reprezentanții culturii burgheze, reacționare, din trecut, căutând să-i înfățișeze drept reprezentanți ai culturii întregului popor.

In același timp, reprezentanții masselor muncitoare erau fie prezentați în chip fals, ascunzându-se elementele progresiste, materialiste și revoluționare din gândirea lor, fie trecuți complet sub tăcere.

Abia astăzi, în regimul de democrație populară, Partidul Muncitoresc Român a înscris pe steagul revoluției culturale valorificarea tezaurului cultural al poporului nostru, mutilat și falsificat de burghezie și punerea în adevărata lor lumină a reprezentanților culturii noastre progresiste din trecut.

In cuvântarea la congresul învățătorilor din R.P.R., tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej a dat o înaltă apreciere tradițiilor revoluționare, progresiste, ale culturii și științei românești, îndemnând pe profesori și învățători să cultive dragostea pentru reprezentanții acestor tradiții progresiste ale poporului nostru.

Ca și în celelalte domenii ale culturii noastre, tradițiile progresiste, materialiste ale gândirii științifice și filosofice din România au fost ascunse de burghezie. Cele câteva lucrări și studii de istoria filosofiei românești apărute în timpul regimului burghezo-moșieresc, nu pomenesc decât de un singur gânditor materialist — Vasile Conta. Gândirea materialistă, progresistă care în această perioadă a fost reprezentată cu precădere de oamenii de știință și de presa muncitorească a fost complet trecută sub tăcere de către istoricii burghezi ai gândirii științifice și filosofice dela noi. Astfel au fost ignorați oameni de știință ca: Em. Bacaloglu, Grigore Ștefănescu, Victor Babeș, Gheorghe Marinescu și alții, care au luat o poziție materialistă în problemele teoretice ale științelor naturii, au combătut idealismul și obscurantismul și au luptat pentru desvoltarea științei, pentru răspândirea științei și culturii în massele populare.

Scoaterea la lumină a tradițiilor filosofice materialiste reprezentate de oamenii de știință constitue o înaltă datorie patriotică pentru cercetă-

torii de pe tărâmul filosofiei — un aport în lupta împotriva cosmopolitismului în știință.

Din pleiada oamenilor de știință materialiști care au luptat împotriva idealismului și obscurantismului, o figură remarcabilă este *Ștefan Michăilescu* (1846—1899).

După cum se va vedea, Ștefan Michăilescu a depășit materialismul spontan al oamenilor de știință, ridicându-se la materialismul filosofic, conștient, și luptând cu mai multă hotărîre și perseverență împotriva idealismului și obscurantismului.

Pentru lupta sa necruțătoare împotriva idealismului, pe care uneori a știut să-l caracterizeze drept ideologia asupritorilor, pentru activitatea sa neobosită de răspândire a științei în masse și pentru atitudinea lui progresistă în unele probleme social-politice, Ștefan Michăilescu merită să fie scos la lumină și situat printre figurile progresiste ale culturii noastre.

Dar, pentru a putea înțelege concepția filosofică a lui Michăilescu, să aruncăm mai întâi o scurtă privire asupra condițiilor istorice din perioada în care și-a desfășurat el activitatea.

*

In a doua jumătate a secolului al XIX-lea, România se afla în perioada desvoltării capitaliste. Ritmul desvoltării capitalismului e mai rapid decât în perioada anterioară. Totuși, principala ramură de producție a țării continuă să rămână agricultura. Industria se desvoltă lent, nefiind suficient sprijinită de burghezie și moșierime, fiind lovită și de concurența produselor străine care invadează țara, în urma diferitelor convenții înrobitoare încheiate cu țările capitaliste.

Desvoltarea agriculturii din România spre capitalism s'a făcut pe calea prusacă, sprijinită prin venirea lui Carol de Hohenzollern ca domn al României. Conservatorii, autorii legii învoielilor agricole din 1866, completată cu cea din 1872, prin care țăranul era obligat să lucreze pentru boieri sub paza dorobanțului, au încheiat în 1875 convenția comercială cu Austro-Ungaria, care a avut consecințe dezastruoase pentru economia națională.

Astfel, chiar înainte de a se elibera din punct de vedere politic și economic de sub jugul turcesc de tip feudal, țara noastră a fost aservită capitalului străin, mai ales celui austriac și german. In această perioadă, începe exploatarea petrolului prin sonde, fapt care înlesnește pătrunderea capitalului străin în țara noastră.

O altă cale de pătrundere a capitalului străin la noi o constitue

faptul că s'a concesionat capitaliștilor străini construcția căilor ferate.

Monstruoasa coaliție, care se formase încă din timpul domniei lui Cuza, se opune reformelor democratice inițiate de acesta. Ea reușește să detroneze pe Cuza și să aducă în țară pe agentul prusac Carol de Hohenzollern, care o va întări și consolida. Diferențele dintre partidul liberal și partidul conservator se estompează tot mai mult, interesele burgheziei se leagă tot mai strâns cu ale moșierimii. Burghezia își definitivează pozițiile de clasă reacționară, ajungând la înțelegere cu moșierimea, cu care a împărțit puterea politică pentru a înnăbuși lupta poporului.

„In perioada desvoltării capitaliste a României — spune tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — burghezia a căzut la înțelegere cu moșierimea pentru a înnăbuși lupta poporului. La baza acestei înțelegeri stătea menținerea marii proprietăți moșierești asupra pământului, ceea ce a determinat păstrarea unor puternice rămășițe feudale în economia noastră și înapoierea economică și socială a țării. Acest caracter specific al evoluției României a adus suferințe înzecite clasei muncitoare și țărănimii muncitoare“ [1].

Din cauza caracterului reformei agrare dela 1864 și mai ales după legea învoielilor agricole din 1866 (completată cu cea din 1872), țărănimea rămâne mai departe în mizerie. Crescând cerințele exportului de cereale, boierimea, pentru a-și mări profiturile, înăsprește și mai mult exploatarea țăranilor.

După cum relatează Dr. Istrati, în jurul anului 1879 județe întregi erau lipsite complet de porumb, iar presa vremii semnala multe cazuri de moarte din cauza foametei.

„Pelagroșii în acest an sunt mai numeroși în spitalele noastre — spune Dr. Istrati.

Intrebându-i dacă au mâncat porumburi stricate, îmi răspundeau cu o vădită amărăciune și desgust de viață: „nici stricate n'am avut, domnule!“ [2].

Ne mai putând suporta această viață de mizerie din cauza cruntei exploatări, țăranii s'au răsculat împotriva asupritorilor, proprietari și arendași, dar guvernul junimist înnăbuși în sânge răscoalele (1888).

Țărănimea, care cucerise cu ajutorul ostașilor ruși independența țării, aștepta în zadar împroprietărirea promisă de guvern în timpul războiului. Un număr de peste 50 de țărani răsculați care zăceau de 8 luni în

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvântări. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 517.

[2] Dr. C. I. Istrati, O pagină din Istoria contemporană a României. București, 1880, p. 68.

închisoare, au înaintat la 11 Octombrie 1888 o cerere de grațiere, cerere care constitue un adevărat act de acuzare la adresa regimului burghezo-moșieresc.

„Sânt acuma 10 ani de când ne-am desconcentrat din campanie — se spune în această cerere — și am așteptat din zi în zi, din an în an pentru a ne împroprietări și pe noi cu pământ după cum ni se spunea în fața inamicului, domnii șefi superiori, cei care îi aveam comandanți în atacurile cele mai mari împrejurul Plevnei. In zadar ne-am luptat, am așteptat și am răbdat până în timpul de față" [1].

Iată cum descrie Michăilescu situația economică a țării în 1888 — anul răscoalelor țărănești:

„Locuința trogloditică a țăranului, hrana lui de schimnic... datoriile în care a căzut, toba ce adesea îi bate perceptorul luându-i vaca și cenușa din vatră, traiul ce duce de azi pe mâine cu desaga și baniță de împrumut: toate acestea și altele fără număr nu denotă desigur o stare înfloritoare a țarii..." Și mai departe: „să mai vorbim oare și de comerț? dar cum are el să prospere... când starea clasei cele mai mari a consumatorilor, cele patru (și) mai bine milioane ființe de plugari, mai că nu au ce da în schimb pe mărfurile de care ar avea poate nevoie.

Ce să consume partea covârșitoare a nației, unde ar fi izvorul de înavuțire a comerțului, când aceasta este adesea până și în lipsă de mălai?

O atmosferă de plumb apasă pretutindeni și în toate direcțiunile producțiunii și efectele ei paralizatoare se exercită asupra întregii mișcări economice" [2].

In această perioadă în care burghezia încetase de a mai fi o clasă revoluționară, în care țărănimea n'a putut să răstoarne regimul de exploatare, se ridică o clasă nouă, consecvent revoluționară, singura capabilă să răstoarne capitalismul, clasa muncitoare. Principiile dela 1848, trădate de burghezie, „se deșteaptă în sufletul lucrătorilor, se propagă de dânșii în presă și în întruniri... și li se dete o nouă viață prin întemeierea Asociațiunii Lucrătorilor din România" — spune „Lucrătorul Român" din 5 Noembrie 1872.

In această perioadă, mai ales în ultimul sfert al veacului trecut, clasa muncitoare se desvoltă și se organizează. Iau naștere cercuri muncitorești și apar gazete care exprimă revendicările clasei muncitoare. In 1893,

[1] A se vedea M. Roller, Documente din răscoala țăranilor din 1888, p. 527.
[2] Ștefan Michăilescu, Incercări critice asupra învățământului nostru primar. București 1893, ed. a II-a, p. 180 — 181.

în urma unui congres al cercurilor muncitorești din întreaga țară, se constitue Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România. Clasa muncitoare devine dintr'o „clasă în sine", o „clasă pentru sine" și este capabilă să ducă societatea înainte spre transformări democratice pe cale revoluționară.

Proletariatului din România i-a revenit încă dela sfârșitul veacului al XIX-lea sarcina istorică de a duce societatea înainte, sarcina de a fi conducătorul și călăuzitorul transformărilor necesare pe cale revoluționară, în direcția burghezo-democratică.

★

Nu vom putea înțelege însă concepția materialistă a lui Ștefan Michăilescu și nici importanța luptei sale împotriva idealismului și obscurantismului, dacă nu o vom încadra în lupta ideologică dintre materialism și idealism ca expresie a luptei de clasă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

In această perioadă, pe măsura ascuțirii luptei de clasă, se ascute și lupta ideologică dintre materialism și idealism. Exponenții ideologici ai regimului burghezo-moșieresc cultivă idealismul și caută prin orice mijloace să răspândească obscurantismul și ideologia reacționară.

In a doua jumătate a secolului al XIX-lea, apar numeroase reviste în care se oglindește lupta ideologică dintre materialism și idealism din această perioadă. Printre periodicele care propagă ideologia reacționară și idealistă, se numără în primul rând revistele „Convorbiri literare", apărută la Iași și mutată apoi la București, „Revista teologică" din Iași, ziarul conservator „Epoca" și altele.

Revista „Convorbiri literare", care considera inutilă apariția revistelor de știință „Tranzacțiuni literare și științifice" și „Revista științifică", folosea paginile sale pentru propagarea teoriilor idealiste și reacționare, importate mai ales din Germania. Astfel, în această perioadă se importă și se răspândesc teoriile estetice idealiste ale „artei pentru artă", ale artei rupte de popor și golită de conținut social, de oarece conservatorilor junimiști nu le convenea ca literatura și arta să oglindească starea de mizerie a masselor muncitoare. Din filosofia germană de atunci, înafară de teoria „artei pentru artă", ei au scos teoriile idealiste ale lui Schopenhauer, cărora revista „Convorbiri literare" i-a oferit cu dărnicie paginile sale.

Paralel cu propagarea idealismului, se traduc și se publică lucrări reacționare îndreptate împotriva ideologiei clasei muncitoare. Astfel, Maio-

rescu traduce și publică în „Convorbiri literare" broșura filosofului reacționar Herbert Spencer: „In contra socialismului", iar Grigore Tăușan traduce fragmente din lucrările lui Garofalo îndreptate tot împotriva ideologiei clasei muncitoare.

Inafară de traduceri, mai apar și articole „originale" ale junimiștilor, scrise de Missir, S. Mehedinți, P. P. Negulescu, îndreptate împotriva socialismului propagat în paginile revistei „Contemporanul".

Lupta împotriva filosofiei materialiste a constituit unul din principalele obiective ale revistei „Convorbiri literare". In articolul „Idealism și realism" A. D. Xenopol declară categoric: „Dacă voim deci să mai reținem pe povârnișul decăderei frumoasa noastră cultură, trebuie să luptăm din răsputeri pentru sprijinirea idealismului" [1].

Un alt reprezentant al filosofiei idealiste din grupul junimist a fost C. Leonardescu care alimenta în mod regulat revista „Convorbiri literare" cu articole cu caracter idealist, eclectic și confuz. Intr'un articol intitulat „Darwin și știința contemporană" [2], Leonardescu încearcă să denatureze darwinismul, interpretându-l în sens idealist. In articolul „Criza actuală a moralei" [3], același Leonardescu, fost elev al obscurantistului Paul Janet, declară nici mai mult nici mai puțin că „evanghelia este adevăratul cod al muncitorului și al săracului".

O altă revistă care avea ca program lupta împotriva materialismului și a științei și răspândirea obscurantismului a fost „Revista teologică" din Iași, în paginile căreia C. Erbiceanu și alții traduc și prelucrează studii și lucrări idealiste ale unui Paul Janet, Quatrefages, E. Caro și alții. „Revista teologică" folosea scrierile acestor idealiști reacționari în lupta împotriva ideologiei progresiste și materialiste a revistei „Contemporanul".

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, ziarul conservator „Epoca" duce o campanie împotriva ideologiei progresiste și a filosofiei materialiste. In acest scop, în anul 1896, Al. Antimireanu publică o serie de articole idealiste cu titlul general: „Religie și știință", care nu vor rămâne fără răspuns din partea revistei muncitorești „Lumea nouă, literară și științifică".

In opoziție radicală, cu filosofia idealistă reacționară, în această perioadă, se desvoltă o orientare filosofică materialistă, progresistă, reprezentată cu precădere de oamenii de știință, iar în ultimul sfert al veacului trecut și de ideologia clasei muncitoare.

---

[1] « Convorbiri literare », 1883 — 1884, v. XVI, p. 102.
[2] Publicat în « Convorbiri literare », 1883 — 1884.
[3] Ibidem, 1890, p. 866.

In a doua jumătate a secolului al XIX-lea, printre oamenii de știință, care au susținut și răspândit concepția materialistă împotriva idealismului au fost: Em. Bacaloglu, Gr. Cobâlcescu, Gr. Ștefănescu, Ștefan Michăilescu, Victor Babeș, N. Leon, D. Voinov și alții. Ei și-au expus ideile lor materialiste în diferite reviste științifice ca „Revista științifică" (1870—1882), „Tranzacțiuni literare și științifice" (1872—1873), „Revista Contemporană" (1873—1876) și altele.

Necunoscând materialismul dialectic, ei s'au situat pe poziția materialismului spontan „istorico-naturalist" și au combătut prin conferințe și articole publicate în reviste, obscurtantismul și idealismul răspândit de exponenții ideologici ai regimului burghezo-moșieresc.

Emanuil Bacaloglu, înafară de lucrările din domeniul matematicii, fizicii și chimiei, în care a adus contribuții originale, a scris multe articole de popularizare a științei și de combatere a superstițiilor. Astfel, în articolul „Puteri oculte" [1], Bacaloglu combate superstițiile, arătând că originea lor este ignoranța. Pentru stârpirea superstițiilor, Bacaloglu propune culturalizarea masselor.

„Dacă întrebăm cum am face să stârpim asemenea credințe, care este mijlocul de a le stinge chiar în germenul lor, răspunsul este simplu și cuprins în singura vorbă: *Instrucțiune,* dar o instrucțiune adevărată și sănătoasă, nu o spoială, cum din nefericire se prea obișnuește la noi".

Importanța răspândirii științei în masse cât mai largi este subliniată și în prospectul „Revistei științifice". „In interesul nostru cel mai vital avem nevoe ca, cu o oră mai înainte, toate clasele societății noastre să fie familiarizate cu cunonștiințele științifice"

Naturalistul Gr. Ștefănescu, care timp de 12 ani a condus alături de P. S. Aurelian „Revista științifică", a dus o luptă consecventă pentru apărarea și răspândirea darwinismului — fiind primul susținător al darwinismului la noi. In articolul „Locul omului în natură" [2], Grigore Ștefănescu combate creaționismul și susține că locul omului este în fruntea animalelor superioare.

„Să lăsăm dară pe filosofi și moraliști să facă din om orice le va plăcea: facă din el o clasă, un rege sau chiar un Dumnezeu: noi, cu facla științei în mână, să-l așezăm acolo unde natura l-a pus, în fruntea animalelor celor mai superioare" [3].

---

[1] Publicat în « Revista științifică », 1873, v. IV.

[2] Conferință ținută la Focșani în 1876, publicată în « Revista științifică », 1876 — 1877.

[3] In « Revista Contemporană » din 1876, Michăilescu recomandă cititorilor acest articol al lui Gr. Ștefănescu, care «vine să amărască cele din urmă zile ale spiritualismului».

„Revista științifică" duce lupta pentru apărarea darwinismului, fiind alături de Haeckel în polemica acestuia cu antitransformistul Virchow și se pronunță împotriva agnosticismului lui Du Bois Reymond.

Pe când reprezentanții filosofiei idealiste dela noi (C. Leonardescu și alții) căutau să rupă filosofia de știință, marele savant român Victor Babeș, în articolul „Considerațiuni asupra raportului științelor naturale către filosofie" [1] arată necesitatea legăturii dintre știință și filosofie.

Tot în acest articol, Dr. Victor Babeș, pe atunci asistent la Budapesta, combate agnosticismul lui Kant, afirmând posibilitatea cunoașterii lumii. El apără evoluționismul și susține că există „un lanț material continuu ce conduce până la conștiință".

In această perioadă apar lucrările filosofice materialiste ale lui Vasile Conta. Deși, cele mai multe din aceste lucrări au apărut mai întâi în „Convorbiri literare", ele nu se încadrează în linia ideologică reacționară a acestei reviste, în care predominau lucrările idealiste ale lui Schopenhauer, Maiorescu, Leonardescu și ale altora.

Operele filosofice materialiste ale lui V. Conta [2] n'au servit claselor exploatatoare care căutau să răspândească în masse concepțiile idealiste și obscurantiste pentru a adormi conștiința masselor și pentru a le abate dela lupta de clasă. Prin caracterul lor materialist și ateist, operele filosofice ale lui Vasile Conta au servit masselor exploatate în lupta pe care o duceau împotriva obscurantismului. De aceea ele au fost mult apreciate de revista „Contemporanul" care le folosea în propaganda sa ateistă. Tot din același motiv, „Revista teologică" din Iași — care era o puternică tribună de răspândire a idealismului și obscurantismului — a dus o campanie înverșunată împotriva lucrărilor materialiste și ateiste ale lui V. Conta.

După 1880, acțiunea de răspândire a științei și culturii în masse și lupta împotriva ideologiei reacționare este condusă de revistele muncitorești în frunte cu „Contemporanul", revistă care a jucat un rol important în viața culturală a României.

In această revistă s'au publicat studii și articole pentru a da o expli-

---

[1] « Revista științifică », v. X, 1879.

[2] Teoria fatalismului apărută în « Convorbiri literare », v. IX (1875 — 76) și în limba franceză la Bruxelles (1877); Teoria ondulațiunii universale, în « Convorbiri literare », X (1876 — 77) și traducerea franceză de Rosetti-Tescanu cu prefața de L. Büchner, la Paris (1895); Originea speciilor, în « Convorbiri literare », 1877 și în limba franceză, Iași 1888; Incercări de metafizică, în « Convorbiri literare », an XII — și în v. 1879 și în limba franceză la Bruxelles (1880); Bazele metafizicii, lucrare postumă neterminată, publicată și în limba franceză de Rosetti-Tescanu la Paris (1890); Intâiele principii care alcătuesc lumea, neterminată, apărută postum, publicată și în limba franceză la Iași, 1888.

care științifică lumii căci — după cum afirmă colaboratorii acestei reviste — „Scopul nostru e de a face cunoscut publicului român cum privește știința contemporană lumea". In acest scop, se publică articole ca : Minunile științei, Ce știm despre lume, Cum s'a format lumea, Despre darwinism, Originea ființelor viețuitoare, Despre electricitate și altele.

Revista „Contemporanul" a luptat pentru ridicarea nivelului științific al învățământului prin demascarea plagiatelor din cursurile universitare, prin critica manualelor învechite și neștiințifice, și a cerut insistent îmbunătățirea literaturii didactice de atunci.

In paginile revistei „Contemporanul" se popularizează marxismul. In acest scop, se traduc scrieri ale lui Marx și Engels : „Originea familiei", fragmente din „Capitalul" etc.

Unul din principalele obiective ale „Contemporanului" a fost lupta împotriva teoriilor estetice idealiste ale „artei pentru artă" propovăduite de „Convorbiri literare", lupta pentru răspândirea unei concepții realiste în artă, pentru legarea artei și literaturii de lupta poporului împotriva exploatatorilor.

Lupta împotriva ideologiei reacționare o duc și alte publicații periodice muncitorești ca : „Drepturile omului", „Critica socială", „Revista socială", „Muncitorul", „Desrobirea" și altele. In ultimul deceniu al veacului trecut apare „Lumea nouă", organ al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din România cu suplimentul „Lumea nouă literară și științifică" în care se continua lupta ideologică împotriva obscurantismului.

In „Lumea nouă literară și științifică", Cicerone Protopopescu publică studiul „Idealismul contemporan", („Mișcarea idealistă și reacțiunea contra științei pozitive") [1]. Deși nu este suficient de combativ, autorul se ridică totuși împotriva idealiștilor Fouillée, Brunetière, Fournière și a altora, care luptau pentru reînvierea idealismului și semănau neîncredere și dispreț față de știință. Autorul arată că s'au găsit și la noi adepți de-ai lui Fouillée, „care vor să reînvieze idealismul timpurilor trecute" și care „pledează pentru preponderența religiunii asupra științei și ...pentru disprețuirea științei". E vorba de Al. Antimireanu care scrisese în ziarul conservator „Epoca" o serie de articole cu titlul general „Religie și știință", articole cu caracter antiștiințific și idealist.

Inafară de studiile și articolele publicate în reviste, în această perioadă au mai apărut broșuri și chiar lucrări mai mari care tratează probleme filosofice.

Avântul luat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de științele

[1] Publicat în Nr. 8 și 9 din 22 și 29 Decembrie 1896.

naturii, științe care aveau să-și aducă aportul în sprijinirea materialismului în lupta împotriva idealismului, punea problema atitudinii față de aspectul teoretic al științelor, problema raportului dintre filosofie și știință.

In broșura intitulată „Filosofia față de progresul științelor pozitive" [1], C. Leonardescu pretinde că fiziologia nu trebue să se amestece în psihologie și, după ce susține teza obscurantistă potrivit căreia „sufletul" ar fi independent de corp, afirmă că „o lume fără Dumnezeu este o enigmă neînțeleasă".

In 1884, apar lucrările „Combaterea materialismului" de Paul Janet și „Dacă omul se trage din momiță" — prelucrate și publicate într'un singur volum de C. Erbiceanu, profesor la Seminarul din Socola.

Obscurantistul dela Iași folosește lucrările idealiștilor Paul Janet [2], Quatrefages [3], Fr. Rougement și ale altora, pentru a combate ideile materialiste din paginile revistei „Contemporanul".

In 1892 apare la Paris lucrarea lui Grigore M. Sturza : „Exposé sur les lois fondamentales de l'Univers", din care s'a tradus și în românește, în același an, ultimile patru capitole cu caracter filosofic.

Folosind metoda de demonstrare „more geometrico" și făcând lungi incursiuni în domeniul științelor naturii, autorul se străduiește să „demonstreze" că Ideia absolută — care pentru el este tot una cu dumnezeu — „este cauza primă și producătoare a tuturor fenomenelor universului", pentru ca, după atâta trudă, să ajungă la concluzia că „la început a fost cuvântul..."

In jurul anului 1890, în rândurile studenților Facultății de litere din București, luă naștere o modestă mișcare filosofică. Această mișcare cuprindea și câțiva intelectuali din afara universității (printre care și Șt. Michăilescu), care audiau cursurile lui Maiorescu. Acesta din urmă sub masca imparțialității, se silea să îndrumeze mișcarea spre idealism. In acest scop, Maiorescu traduce broșura fiziologului agnostic Em. Du Bois Reymond : „Despre limitele cunoașterii naturii" pe care o publică în „Convorbiri literare" din Noembrie 1891. Ca răspuns la această lucrare St. Michăilescu scrie în 1892 „Introducere la psihofizică" în care combate agnosticismul lui Du Bois Reymond. Atitudinea materialistă a lui St. Michăilescu n'a fost pe placul celor dela „Convorbiri literare". De aceea, după câteva luni dela apariția lucrării lui Michăiescu, se publică în această

[1] Iași, 1876.
[2] Le matérialisme contemporain en Allemagne, 1864.
[3] Darwin et ses précurseurs français.

revistă un articol intitulat „Cauzalitatea mecanică și fenomenele psihice", care de fapt e o recenzie desvoltată a lucrării lui Michăilescu. Articolul e semnat de C. Rădulescu-Motru, discipol și prieten al lui Maiorescu. In acest articol, Motru ia apărarea poziției agnostice a lui Du Bois Reymond.

Titu Maiorescu, înafară de propagarea esteticii idealiste și de traducerea scrierilor celor mai reacționari filosofi burghezi din Apus, traduceri pe care le publica în „Convorbiri literare", ducea o acțiune de răspândire a obscurantismului și a ideilor reacționare prin cursurile ce le ținea în Universitate. Intr'o lecție de deschidere a cursului de „Istoria filosofiei moderne" [1], Maiorescu afirma că „Militarismul și religiunea sunt cele două pârghii ale evoluției și înaintării societăților".

In cadrul luptei dintre materialism și idealism, dintre știință și obscurantism, dintre progres și reacțiune, Ștefan Michăilescu s'a situat pe poziția materialistă și progresistă și a combătut spiritualismul și agnosticismul profesat de Paul Janet, H. Spencer, Du Bois Reymond și alții, pe care le răspândeau exponenții ideologi ai regimului burghezo-moșieresc.

★

Ștefan C. Michăilescu s'a născut la București în anul 1846. Studiile secundare și le face mai întâi la „Matei Basarab" — pe atunci gimnaziu — și apoi la liceul „Sf. Sava", unde — după cum spune Anghel Demetriescu — „era considerat de camarazii săi ca unul din cele mai extraordinare fenomene școlare" [2].

In toamna anului 1864 — deși era încă elev în ultima clasă (a VII-a) — Michăilescu s'a înscris la Facultatea de Științe a Universității din București, înființată în același an. A avut ca profesori pe Em. Bacaloglu, I. Fălcoianu, Alexe Marin, C. Esarcu și alții. Acesta din urmă, prin lecția de deschidere a cursului de istorie naturală, în care făcea considerații teoretice asupra științelor și expunerea clasificarea științelor după sistemul lui Auguste Comte, trezi interesul studenților pentru problemele filosofice ale științei, pentru filosofia materialistă. Tinerii studenți, fără pregătire filosofică — și chiar naturalistul C. Esarcu — seduși de vorbăria lui Comte despre știință, confundau pozitivismul lui Comte — care nu este decât o variantă a idealismului — cu filosofia materialistă bazată într'adevăr pe știință.

Tot în această perioadă pătrunde în universitățile noastre materialismul mecanicist al naturaliștilor germani Büchner, Vogt, Moleschott.

[1] A se vedea, «Literatura și arta română». Anul III, Nr. 2, Decembrie 1899.
[2] «Literatura și arta română», 1899, p. 487.

„Un curent general împingea tinerimea noastră universitară către această noutate filosofică" — spune Anghel Demetriescu [1]. Michăilescu devine unul din cei mai înflăcărați susținători ai materialismului. „In convorbirile ca și în discursurile sale, el desfășura pentru materialism o vervă și un entuziasm care se comunica ușor celor ce-i ascultau".

Evenimentele politice prin care trecea țara pe atunci au pus și studențimea în mișcare. Monstruoasa coaliție — lovită în interesele ei de reformele democratice ale lui Cuza — făcea propagandă împotriva acestuia, acuzându-l de „dictatură".

Un grup de studenți, printre care și Michăilescu (care atunci nu avea nici 20 de ani), au căzut victime acestei propagande și au sprijinit acțiunea pentru detronarea lui Cuza — crezând că luptă pentru republică și pentru revoluție.

Indată după detronarea lui Cuza, Michăilescu și-a dat seama că a căzut victimă unei propagande mincinoase, căci monstruoasa coaliție pregătea aducerea în țară a agentului prusac, Carol de Hohenzollern. Acum, Michăilescu participă la un complot împotriva deputaților care susțineau în Cameră candidatura lui Carol de Hohenzollern ca domn al României. Acțiunea împotriva „principelui străin" a eșuat însă, din cauza lașității lui Eliade Rădulescu.

In 1867, Michăilescu e numit profesor de științe fizico-naturale la gimnaziul „Lazăr". In toamna anului 1868, se prezintă la un concurs pentru catedra de științe fizico-naturale dela liceul „Matei Basarab", unde și-a trecut în mod strălucit probele. Cu toată recomandația și insistențele juriului examinator, Ministerul de atunci a dat catedra lui C. F. Robescu, absolvent al școalei forestiere din Nancy, care nici nu se prezentase la concurs, considerând că era compromițător să concureze alături de absolvenții universităților din țară. Nu ne miră această atitudine cosmopolită de ploconire în fața Apusului, când în parlamentul burghezo-moșieresc de atunci s'a pus problema desființării universităților din țară, recent înființate de Cuza [2].

Michăilescu a fost nevoit să rămână profesor de gimnaziu până în 1890 când — gimnaziul „Lazăr" transformându-se în liceu — a trecut la catedra de științe fizice dela cursul superior.

In 1867, îl găsim membru al „Societății pentru învățătura poporului român", societate care își propusese să lichideze analfabetismul și să apere școlile împotriva măsurilor reacționare pe care le luau guvernele

[1] Loc. cit, p. 489.
[2] In legătură cu aceasta, a se vedea ziarul «Traian» din 23 Septembrie 1869.

monstruoasei coaliții [1]. In cadrul acestei societăți, Michăilescu a ținut cursuri gratuite pentru muncitori, ucenici, mici meseriași etc. Intre 1869 și 1875, a fost secretar al „Societății pentru învățătura poporului român" și a făcut parte din comitetul de redacție al revistei societății, alături de C. Esarcu, Dr. Davila, Dr. Grecescu și alții.

In revista „Societatea pentru învățătura poporului român" (1870—1872), Michăilescu a publicat o serie de articole de popularizare a științei, în care dădea o explicare materialistă fenomenelor naturii. Din Ianuarie 1874 până în Noembrie 1877 Michăilescu a fost director al școlii normale a Societății unde a predat matematicile, științele naturale și agricultura.

In perioada în care a activat în cadrul „Societății pentru învățătura poporului român", pe lângă articolele de popularizare a științei, Michăilescu a mai scris o serie de manuale de curs primar — căci elaborarea unor manuale în special de curs primar era unul din principalele obiective ale societății: Convorbiri asupra istoriei naturale, partea I — Zoologia, 1874 (în colaborare cu Anghel Demetriescu); Lecțiuni de aritmetică (ediția întâia 1876) și Cărți de cetire pentru toate clasele primare. Aceste manuale au scos învățământul nostru primar de pe făgașul rutinei. Ele au fost mai târziu tipărite în numeroase ediții [2] îngrijite de Odobescu, Slavici și alții și au servit învățământul nostru mai bine de un sfert de veac.

Intre 1879 și 1884 Michăilescu a funcționat ca redactor șef la ziarul „România Liberă". Deși — așa cum rezultă din lucrările lui și din relatările unor biografi ai săi — Michăilescu n'a făcut parte din vreun partid politic, el a deținut și unele funcții mai înalte: șef de diviziune la Ministerul Agriculturii și Lucrărilor Publice, inspector general în învățământul

---

[1] In 1866 — odată cu venirea în țară a lui Carol de Hohenzollern — guvernul monstruoasei coaliții a redus bugetul Ministerului Instrucțiunii cu un milion lei. Acest lucru a determinat Societatea pentru învățătura poporului român — înființată în același an — să înscrie în statutele ei «proteguirea școalelor pe căile legale contra oricăror măsuri lovitoare». Când Ministerul Instrucțiunii a luat în 1867 și în 1872 noi măsuri prin care se desființau o serie de școli înființate sub Cuza (în 1864, 1865, 1866) și prin care se reduceau salariile învățătorilor la jumătate, Societatea s'a pus în fruntea mișcării de protest a maselor și a determinat pe guvernanții de atunci să reînființeze școlile desființate. Această politică școlară antipatriotică a regimului burghezo-moșieresc l-a îndreptățit pe tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej să arate la Congresul Învățătorilor că: «Politica școlară a burgheziei și moșierimii consta în restrângerea numărului școlilor, în reducerea sumelor destinate învățământului și cadrelor didactice» («Articole și cuvântări», ed. a III-a, 1952, p. 611).

In legătură cu protestul Societății pentru învățătura poporului român împotriva măsurilor prin care guvernele monstruoasei coaliții loveau în desvoltarea învățământului, a se vedea: «Societatea pentru învățătura poporului român», 1866 — 1906, de P. Gârboviceanu, p. XX — XXII și XXXVIII — XL.

[2] Cartea de cetire pentru clasa I și II ajunsese în 1892 la ed. a XXIV-a.

primar, secretar general la Ministerul Instrucțiunii Publice, inspector general la învățământul secundar.

In perioada în care a lucrat la Ministerul Agriculturii, cu ocazia vizitării expoziției universale din Paris (1878), Michăilescu înaintează un memoriu către ministru, publicat în broșură [1] sub titlul: „Industria agricolă la expoziția universală din Paris" (1878). In acest memoriu, Michăilescu, constatând că „Agricultura luptă încă cu un inimic foarte îndărătnic, cu rutina, care mai cu seamă în țările puțin luminate, găsește în ignoranță un sprijin foarte puternic", face o serie de propuneri pentru mecanizarea și raționalizarea exploatării agricole [2].

In timpul scurt cât a fost secretar general la Ministerul Instrucțiunii, Michăilescu a sprijinit mult învățământul.

„In calitate de secretar general la Ministerul Instrucțiunii — spune Gr. Borgovan — Ștefan Michăilescu a lucrat foarte mult pentru înființarea celei dintâi școli de aplicațiune pe lângă școala normală de institutori" [3].

Dr. C. Istrati relatează că în timpul când Michăilescu era secretar general al Ministerului Instrucțiunii, se înființase un laborator la facultatea de științe. Cu această ocazie, un coleg al Dr. Istrati, ținu un referat asupra cercetărilor făcute în laboratorul nou înființat. La această comunicare a venit și Michăilescu. „E de notat că sunt foarte puțini oficiali care au suit scările laboratoarelor noastre..." spune doctorul Istrati. „Ei bine, fapt unic în analele noastre universitare: după conferință, Ștefan Michăilescu vizită totul cu deamănuntul și plecă cerând să fie însoțit de o persoană a laboratorului. Mare fu mirarea și recunoștința acestui om, când șeful de lucrări se întoarse peste o jumătate de oră cu un mandat de 5.000 lei, destinați pentru cumpărarea aparatelor ce lipseau.

Astfel de oameni, la noi mai ales, sunt rari" [4].

In timpul cât a fost inspector general în învățământul primar, Michăilescu a cunoscut la fața locului situația școlilor noastre rurale și a cules

[1] Publicat și în « România liberă », 6 — 27 Ianuarie, 1879.

[2] In acest memoriu, Michăilescu cere înființarea unui serviciu meteorologic necesar pentru desvoltarea agriculturii noastre. Pentru a se putea trece dela cultura extensivă la cultura intensivă, Michăilescu propune ca statul să procure și să fabrice în țară mașini agricole perfecționate. « Țăranii, constituiți în asociațiuni, ar putea să întrebuințeze și ei asemenea machinării ». Propune folosirea îngrășămintelor chimice și irigarea terenurilor secetoase; statul să înființeze ferme model în care să funcționeze școli superioare de agricultură; să se înființeze asociații pentru încurajarea diferitelor ramuri de exploatare agricolă; să se sporească fără întârziere numărul școlilor de agricultură și de meserii pentru a pregăti cadrele de agronomi și mașiniști necesare agriculturii raționale și mecanizate; să se introducă în școli cursuri speciale de fizică și chimie agricolă.

[3] Gr. Borgovan, La moartea lui Ștefan Michăilescu, « Învățământul primar », Nr. 6, Iunie 1899.

[4] Dr. C. I. Istrati, Ștefan Michăilescu și vârtejul cu abur în « Literatura și arta română », 1898, p. 19.

date asupra învățământului primar, iar în 1888 scoate prima ediție a lucrării : „Incercări critice asupra învățământului nostru primar". In această lucrare, Michăilescu arăta starea de mizerie materială și de înapoiere culturală a țărănimii noastre [1].

„Principiul obligațiunii" de a învăța carte — scrie Michăilescu — planează încă în sfera unei generoase teorii ; abia o pătrime (25%) din copiii sătenilor dau pe la vre-o școală și din această mică fracțiune, fetele reprezintă numai 5,6, iar restul 19,4 băieți.

In genere, toată poporațiunea femenină a școalelor noastre sătești — zice raportul anual al unui revizor — se reduce la fata arendașului, a preotului, a crâșmarului și a câtorva bogătași" [3].

Inafară de manuale și de articole publicate în diferite reviste, despre care vom mai vorbi, Michăilescu a mai scris : Influența luminii asupra vieții (1871) ; Industria și resbelul (1878) ; Industria agricolă la expoziția universală din Paris (1878) ; Incercări critice asupra învățământului nostru primar (ed. a I-a 1888, ed. a II-a 1893) ; Introducere la psihofizică (1892) ; Vârtej cu abur (1897).

Intre 1870 și 1897, Michăilescu a ținut numeroase conferințe la Ateneul Român, al căror text nu ni s'a păstrat însă. Șt. Michăilescu a murit la București la 2 Iunie 1899 în vârstă de 53 ani.

★

Intr'o perioadă în care Universitățile noastre abia înființate erau lipsite de laboratoare, când nu exista o Academie de Științe (Societatea Academică Română, care în 1879 se transformă în Academia Română, se ocupa aproape exclusiv cu studii de istorie și lingvistică), când nu existau institute și laboratoare pentru cercetări științifice, când regimul burghezo-moșieresc nu se îngrijea de desvoltarea științei, oamenii de știință din țara noastră nu aveau condițiile necesare pentru creația științifică. Lipsa institutelor și a laboratoarelor nu permitea specializarea oamenilor de știință.

---

[1] Iată ce spune poetul și scriitorul Al. Vlahuță despre acest studiu al lui Michăilescu: « D. Ștefan Michăilescu, *în migălosul și importantul său studiu asupra învățământului* rural la noi, cu un talent și cu o răbdare pe care nimeni până la el n'a avut-o, cercetează toatele relele de care suferim în această ramură de desvoltare și, aducând în studiu său forța unei admirabile analize științifice și argumentarea rece a statisticii, aruncă o lumină desăvârșită asupra înfiorătorului spectacol al școalelor noastre dela țară. Acolo se vede destul de lămurit starea de sălbăticie, boalele înrădăcinate și toate viciile și mizeriile, care foesc și rod pe țăranul nostru, toropit și bleg de sărăcie, de slăbiciune și de ignoranță ». Al. Vlahuță, Opere alese. articolul Spoială și funcționarism, 1889. Ed. de stat, 1949, p. 187;

[2] Incercări critice asupra învățământului primar, 1888, ed. I-a, p. 19.

De aceea, chiar dacă unii oameni de știință dela noi se specializau la universitățile din străinătate, odată întorși în țară, ei n'aveau posibilitatea să-și continue cercetările. Astfel, Em. Bacaloglu, care în timpul studiilor în străinătate a scris lucrări în care aducea contribuții originale în domeniul matematicii, fizicei și chimiei, odată întors în țară n'a mai dat lucrări originale.

Neîncurajați de guvernele monstruoasei coaliții, puținii oameni de știință de atunci au căutat să se constitue în asociații științifice, care, în această perioadă, aveau ca scop să țină la curent pe oamenii de știință cu progresele științei, să răspândească știința în masse cât mai largi și să sprijine învățământul prin elaborarea de programe și manuale științifice pentru învățământul secundar.

Societățile științifice înființate în 1862, 1865 și 1868 au avut o existență foarte scurtă din cauză că le lipseau fondurile necesare, chiar și numai pentru editarea unei reviste științifice.

In cadrul Societății de științe fizico-naturale din 1868 a activat și Ștefan Michăilescu în calitate de secretar [1] și a elaborat împreună cu Bacaloglu un proiect de programă a științelor fizico-naturale pentru liceu. Tot în această perioadă Michăilescu a scris „Elemente de mineralogie" (p. I teoretică 1869, p. II practică 1870) aprobat de Societate pentru a servi ca manual în învățământul secundar. Prin acest manual, Michăilescu a contribuit la educarea tineretului în spirit materialist și a umplut un gol în literatura noastră didactică în care se simțea foarte mult lipsa de manuale științifice [2].

După un an și ceva de funcționare însă, „Societatea de științe fizico-naturale" încetează de a mai exista.

Începând din 1870, Michăilescu a scris o serie de articole și lucrări care aveau ca scop să popularizeze știința în masse cât mai largi (pentru aceasta a scris articole din toate domeniile științei și a elaborat manuale pentru cursul primar), precum și să arate importanța științei în desvoltarea societății, să dea o explicare științifică fenomenelor naturii și să combată idealismul care reprezenta un pericol pentru știință.

---

[1] Președintele acestei societății a fost Em. Bacaloglu. Prospectul, statutele și alte documente ale societății de științe fizico-naturale au fost publicate în ziarul « Românul » din 30 Martie, 18 Mai și 11 — 12 Noembrie 1868.

[2] Ziarul « Traian » îi face o recenzie elogioasă, arătând că și universitățile noastre pot da oameni capabili, la înălțimea celor care au studiat în străinătate. « Autorul a studiat numai în București — scrie ziarul — și totuși cartea domniei sale este o adevărată capodoperă didactică prin claritatea expunerii, prin eleganța stilului, prin metod, prin fond și prin formă deși are în vedere una din științele cele mai aride » Nr. 59 din 23 Septembrie 1869.

Intre anii 1870—1876, Michăilescu a publicat aproximativ 40 de articole și studii care îmbrățișează cele mai variate domenii ale științei și filosofiei. Aceste articole au fost publicate în revistele : Societatea pentru Invățătura Poporului Român (1870—1872) ; Tranzacțiuni Literare și Științifice (1872—1873) ; Revista Contemporană (1873—1876) ; Columna lui Traian

„In aceste articole — scrie Anghel Demetriescu — era o enciclopedie întreagă ; fizică cosmică, fizică matematică, știință uzuală, știință aplicată, fiziologie vegetală, cosmografie stelară, biologie, fiziologie, sociologie. Niciunul dintre tinerii care urmaseră cursurile universitare, fie de aici, fie din străinătate, n'ar fi tratat cu atâta desinvoltură și măestrie o varietate așa de mare de subiecte" [1].

Deoarece de articolele de filosofie ne vom ocupa atunci când vom expune concepția filosofică a lui Michăilescu, să spunem mai întâi câteva cuvinte despre articolele sale de știință.

Intr'o serie de articole (Ce se știe și ce se știa asupra Soarelui, Eclipsa de Lună, Aurora boreală, Cum se măsoară timpul, Cometa lui Plantamour etc.), Michăilescu continuă opera de popularizare a științei și de combatere a superstițiilor.

In alte articole, Michăilescu caută să aplice știința în producție, să lege știința de practică. Astfel, în articolele „Coeficientul caloric al combustibililor fosili", „Petrolul locomotivei" etc., Michăilescu cere să se exploateze bogățiile naturale ale țării, cărbunele și mai ales petrolul. Propune folosirea petrolului la locomotive pentrucă are un coeficient caloric mai mare decât cărbunele, e ușor de extras și de transportat și se găsește la noi în cantitate mai mare.

„A dormi alături cu un tezaur — spune Michăilescu — și a nu întinde mâna să-l luăm când îl știm bun al nostru este o indiferență mai mult ca culpabilă, pentru cei ce înțeleg că una din condițiunile de prosperitate ale societăților moderne este avuția, industria și comerțul pe o scară cât mai întinsă" [2].

In altă serie de articole, Michăilescu își publică rezultatele cercetărilor sale științifice. In 1872, a calculat cu ajutorul pendulei intensitatea gravitației pentru punctul București, iar rezultatele cercetărilor le-a publicat în „Tranzacțiuni literare și științifice" din 1872. Doi ani mai târziu, în 1874, calculează trecerea planetei Venus pe discul solar pentru punctul

[1] Anghel Demetriescu, Ștefan Michăilescu în Literatura și arta română, 1899, p. 491.

[2] « Tranzacțiuni literare și științifice », 1872—1873, p. 136.

București, ceeace — după cum spune Dr. Istrati — se adeveri întocmai [1]. Așa cum remarcă „Revista Contemporană" din 1874, după I. Fălcoianu care publicase studii de astronomie între anii 1860—1870, singur Ștefan Michăilescu se mai ocupa la noi cu studiul cerului, în această perioadă.

Dr. Istrati susține că Michăilescu ar fi scris și unele lucrări de chimie, ca rezultat al cercetărilor făcute în laboratorul de Chimie dela Spitalul Colțea, condus de prietenul său, Dr. Bernath. Până în prezent însă, nu s'a găsit decât un singur studiu de chimie al lui Michăilescu, despre sulfitul de sodiu, publicat în „Columna lui Traian", Nr. 4 din 1874.

In 1890 se înființează la București „Societatea de științe fizice" [2] care, din 1892, scoate un buletin în care s'au publicat multe lucrări originale ale oamenilor noștri de știință.

Michăilescu se apucă serios de lucru. Inafară de comunicările ținute în cadrul societății, după 3 ani de muncă încordată [3], Michăilescu reușește să dea la iveală o lucrare originală: „Vârtej cu abur". Nou motor rotativ cu dublă detantă liberă (1897). Această lucrare este o invenție a unui motor cu vapori bazat pe principiul reacțiunii aplicat la gaze.

După cum remarcă Ermil Pangrati, deși principiul reacțiunii aplicat la gaze a fost cunoscut încă din vremea lui Heron din Alexandria, „totuși nu s'a aplicat principiul reacțiunii la construirea niciunui motor cu vapori. Michăilescu a întreprins realizarea unui asemenea motor" [4].

Despre motorul inventat de el, Michăilescu scrie:

„Prin tipul propriu de construcțiune ce propunem, noi sperăm a fi rezolvat problema utilizării mecanice a reacțiunii unui curent cu aburi, cu folosință practică ce deșteaptă un deosebit interes".

„Iată ce revendicăm acum pentru invențiunea noastră:

1) De a fi introdus pentru prima oară, *ca cestiune de principiu*, utilizarea detantelor libere; tripla expansiune este tot atât de posibilă ca și cea descrisă în acest memoriu;

---

[1] Rezultatele cercetărilor le-a publicat în « Columna lui Traian », 1874.

[2] Societatea de Științe fizice, (Fizica-Chimia-Mineralogia), în 1897 se contopește cu societatea « Amicii științelor matematice » înființată în 1894 și se transformă în « Societatea de științe din București ».

[3] In articolul « Ștefan Michăilescu și vârtejul cu abur », Dr. Istrati, vorbind despre felul cum lucra Michăilescu, spune: « Lucra cu pasiune, lucra necontenit și cine ar putea crede că a lucrat la această cercetare *trei ani*. Trei ani în țara noastră, când ne plictisim după o zi de încercare; trei ani la noi, unde, grație unui prieten te scoli din somn ilustru și devii celebru, iată ceva nou și cam « *nepractic* »! Dar mi se pare că am mai spus, calul pe care călărește prietenul Ștefan, nu e din cei ce se opresc la societățile de câștig sau la casieria țării, e din cei ce-și pierd potcoavele alergând după frumos și necunoscut ». Literatura și arta română, 1898, p. 288.

[4] « Literatura și arta română », 1898, p. 211.

2) Întrebuințarea aburului cât mai *directă*, și mai în apropiere de căldare ;

3) Putința de a utiliza motorul, după nevoie, ca *presiune* și ca *iuțeală* ;

4) Obținerea unui randament de consumațiune în linie cu cele mai perfecte mașini de azi, excepțional construite, pe când motorul nostru poate deveni un tip curent în aplicațiuni ;

5) Incomparabila simplificare de mecanisme, cu reducerea spațiului de instalațiune și cu reducerea pondului brut ; *scăderea prețului de fabricațiune* în condițiunea producerii aceluiași travaliu ;

6) Spațiul de condensațiune este același cu al motorului ;

7) O singură etanșeitate ; regulator automatic ; foarte ușoară manevrare ;

8) Nou sistem de condensatori" [1].

Lucrarea a fost examinată de Societatea de științe fizice și publicată în buletinul ei. In același an, apare și în volum separat și e distinsă de Academia Română cu premiul „Lazăr".

„Descoperirea sa — spune Dr. Istrati — face cinste literaturii noastre științifice care era în așteptarea unei lucrări de mecanică ce ne-a lipsit până în prezent" [2].

Cu examinarea lucrării și cu verificarea calculelor s'au ocupat inginerii Saligny și Ermil Pangrati. Iată ce spune acesta din urmă despre lucrarea lui Michăilescu :

„Meritul d-lui Michăilescu este de a fi reluat o idee cunoscută dar neutilizată în practică și de a fi dovedit prin calculul condițiunilor termodinamice ale motorului imaginat pe baza acestei idei, că realizarea lui practică ar da o mașină economică ca consumațiune de vapori și care ar prezenta unele avantagii serioase. Rămâne bineînțeles ca experiența practică să confirme rezultatele indicate de calcul" [3].

Ar fi trebuit ca statul să-i fi dat lui Michăilescu posibilitatea să-și realizeze motorul pentru a vedea ce mai trebue făcut și pentru a verifica experimental rezultatele obținute prin calcul. Așa se face cu orice invenție, căci — așa cum spune Michăilescu însuși — „Invențiunile nu răsar închegate gata, în toată strălucirea formei lor desăvârșite, ca Minerva din țeasta lui Jupiter".

---

[1] ârtej cu aburi, 1897, p. 78.
[2] « Literatura și arta română », 1898, p. 209.
[3] Ibidem, p. 211—212.

Guvernanții de atunci, vânduți capitalului străin, n'aveau însă interes să încurajeze munca creatoare a oamenilor de știință, pentru a desvolta industria națională și pentru a elibera țara de sub dominația capitalului străin.

★

„Marea problemă fundamentală a oricărei filosofii, și în deosebi a filosofiei moderne — spune Fr. Engels — este problema raportului dintre gândire și existență".

„După felul cum răspundeau la această întrebare, filosofii se împărțeau în două mari tabere. Cei care susțineau că spiritul a existat înaintea naturii și care deci admiteau, în ultima instanță, crearea lumii în vreun fel oarecare... alcătuiau tabăra idealismului. Ceilalți, care considerau natura ca element inițial, aparțineau diferitelor școli ale materialismului" [1].

Să vedem cum răspunde Michăilescu la problema fundamentală a filosofiei și în ce tabără se situează.

Deși, în primele sale articole filosofice, Michăilescu confundă materialismul cu pozitivismul francez, considerându-se pozitivist, el ia atitudine materialistă în toate problemele principale ale filosofiei [2].

Pozitivismul este una din doctrinele filosofice burgheze care, pretinzând că se ridică deasupra materialismului și idealismului, caută de fapt să introducă idealismul în știință. Făcând abuz de termeni ca „știință", „fapte pozitive", „experiență" etc., pozitiviștii căutau să creeze confuzii în rândurile oamenilor de știință fără pregătire filosofică, pentru a-i abate dela filosofia materialistă pe care aceștia o îmbrățișează în mod spontan și pentru a-i arunca în brațele idealismului.

Esența idealistă a pozitivismului constă în faptul că el refuză să dea un răspuns materialist problemei fundamentale a filosofiei și susține imposibilitatea științei și filosofiei de a cunoaște esența lucrurilor și fenomenelor și de a explica fenomenele naturii în chip materialist.

Michăilescu dimpotrivă dă un răspuns materialist problemei fundamentale a filosofiei și — după cum se va vedea mai departe — el afirmă posibilitatea științei și filosofiei de a cunoaște lumea și de a explica fenomenele naturii în chip materialist.

---

[1] Fr. Engels, Ludwig Feurbach și sfârșitul filosofiei clasice germane. Ed, P. M. R. 1950, p. 17—18.

[2] Faptul că la început Michăilescu confundă materialismul cu pozitivismul dar în fond este materialist, a fost remarcat încă de Anghel Demetriescu. « De aci înainte (dela publicarea primului articol filosofic al lui Michăilescu — *S. G.*) el se cufundă din ce în ce mai mult în sistemul materialist, crezând că rămâne discipol al lui A. Comte». (Anghel Demetriescu, Ștefan Michăilescu, în «Literatura și arta română», 1899, p. 492—493).

Chiar în articolul în care se declară pozitivist, Michăilescu afirmă că existența e de natură materială și că înafară de materie și de acțiunea materiei (forța), nu există nimic.

„Nu există nicio ființă supranaturală capabilă de a lucra într'un oarecare mod asupra naturii" [1]; „fenomenele în vasta lor totalitate, deși infinit de varii în aspectele lor particulare, au fost, sunt și vor rămâne acțiuni puramente materiale" [2].

Spre deosebire de pozitivism, care afirmă că „Noi nu știm dacă ea (natura — *S. G.*) își este suficientă sieși" [3], Michăilescu susține că materia își este suficientă sieși, că dincolo de ea se află „neantul".

„Un principiu transcedental ca origină a lumii fizice e un non sens — spune Michăilescu; sau are în sine rațiunea suficientă a existenței și a acțiunii sale reale sau altfel se reduce la nimic... Real și transcedental e o împerechiere imposibilă dacă punem transcendența ca principiu al manifestării; ar fi o umbră ce proectă un corp" [4].

Materia este veșnică, infinită și indestructibilă. Nu există un spațiu infinit și absolut în care să coexiste materia și vidul. Materia infinită există, sub formă de masă și mișcare, în spațiu infinit.

Recunoscând existența obiectivă a spațiului și a timpului, Michăilescu nu concepe însă spațiul și timpul ca existând în mod izolat, rupte de materie. El respinge timpul absolut care ar exista independent de materie. „Să nu existe, dacă aceasta se poate, un singur moment materia care să producă succesiune de fenomene și timpul dispare" — spune Michăilescu încă din 1870. „Unde este dar existența absolută a timpului?" [5].

Admițând că materia există în mod obiectiv în spațiu și timp, Michăilescu afirmă că natura se conduce după legi proprii, obiective. Știința și filosofia — dacă nu vor să aibă soarta sistemelor metafizice din trecut — nu trebue să inventeze legi pe care să le introducă în mod artificial în natură, ci să descopere aceste legi în natura însăși, să le deducă din studiul naturii.

Michăilescu îi critică pe Hegel, Leibniz și alți filosofi idealiști, care căutau să impună materiei principii inventate de imaginația lor. „Pentru

---

[1] Spiritualism și materialism în «Revista contemporană», 1873, p. 264.
[2] Ibidem, p. 263.
[3] E. Littré, Prefață la «Matérialisme et spiritualisme», de Alphonse Leblais, p. XV.
[4] Introducere la psihofizică, 1892, p. 10—11.
[5] Cum se măsoară timpul, în revista «Societatea pentru învățătura poporului român», Nr. 10, 1870, p.60. Menționez că ideile lui Michăilescu asupra spațiului și timpului sunt expuse doar ocazional. El nu a mai revenit asupra lor ca să le desvolte. Înafară de aceasta, tot pe aceeași pagină există și formulări mai confuze asupra timpului. Totuși, citatele alese sunt cele mai categorice și formulările cele mai clare.

ce a căzut Hegel, Leibniz și alții ? Pentru că au voit să *fasoneze* natura după bunul plac al imaginațiunii inteligente, pe când desigur n'ar fi încercat acest *echec* al timpului, dacă s'ar fi adoperat să creeze o filosofie bazată pe natură" [1].

După cum rezultă din pasajele de mai sus și după cum se va vedea mai departe, Michăilescu , deși în primele sale articole filosofice se consideră pozitivist, este în fond materialist.

„Pe bună dreptate spunea Engels că esențialul nu este de a ști în care din multiplele școli filosofice ale materialismului sau idealismului se înglobează cutare filosof, ci faptul de a ști dacă este considerată primordială natura, lumea exterioară, materia în mișcare, sau spiritul, rațiunea, conștiința etc." [2].

In gândirea lui Michăilescu găsim și unele elemente dialectice. Astfel, Michăilescu susține că lucrurile și fenomenele din natură sunt într'o strânsă legătură unele cu altele și numai în minte le izolăm pentru a le înțelege mai ușor. „Nicăeri în natură forțele nu lucrează izolat după cum ne-am obișnuit a le privi prin prisma abstracțiunii noastre mintale și metodice spre a înlesni înțelegerea lor mai clară" [3].

Afirmând că materia există prin sine însăși, că e infinită, Ștefan Michăilescu susține că materia este într'o continuă mișcare, că nu există materie fără mișcare : „ori unde există materie trebue să fie și mișcare ; o existență inertă în adevăratul sens al cuvântului este ceva imposibil" [4].

Dar această mișcare generală a materiei nu e haotică ci se petrece conform unor legi. Cea mai generală lege este progresul. „*Progresul* nu mai apare ca o lege exclusivă a umanității ci ca o lege a firii în general" [5].

Ideea fundamentală a concepției filosofice a lui Ștefan Michăilescu este restabilirea materiei în drepturile ei [6], explicarea materialistă a fenomenelor naturii (inclusiv fenomenele psihice) și alungarea spiritualismului din științele naturii. Deoarece în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, spiritualismul, animismul și vitalismul se refugiaseră mai ales în biologie și psihologie, Ștefan Michăilescu, în aproape toate lucrările sale, a luptat pentru combaterea spiritualismului furișat în aceste științe.

---

[1] « Tranzacțiuni literare și științifice », 1872—1873, p. 29.
[2] V. I. Lenin, Materialism și Empiriocriticism. Ed. P.M.R., 1948, p. 181—182.
[3] Incercări critice asupra învățământului primar, 1893, ed. a II-a, p. 174—175.
[4] Influența luminii asupra vieții, 1871, p. 122.
[5] Introducere la psihofizică, p. 146.
[6] « Pretutindeni materia cere să fie restituită în drepturile ce i-au fost atâta timp răpite », Influența luminii asupra vieții, 1871, p. 79.

In biologie, Michăilescu luptă pentru alungarea din această știință a tuturor forțelor extramateriale inventate de spiritualism și susține că viața este o proprietate a materiei organizate. In lucrarea „Influența luminii asupra vieții", Michăilescu, înainte de a trece la tratarea problemei, studiază mai întâi problema vieții și, de acord cu știința modernă, conchide că „...viața rezidă în proprietățile inerente materiei organizate, în elementele sale constitutive și câtuși de puțin nu într'un principiu vital de o natură supramaterială..." [1].

Intr'adevăr pentru ca un fenomen (lumina) să poată influența un alt fenomen (viața), e necesar ca ambele fenomene să fie de aceeași natură, căci altfel nu s'ar putea explica cum un fenomen material cum e lumina „ar putea vreodată să influențeze asupra unei puteri fictive, ca aceea a forței vitale".

Michăilescu combate teoriile idealiste din biologie, arătând că toate născocirile idealiștilor care puneau forțe misterioase la baza fenomenelor biologice se năruesc în prăpastia pe care le-a săpat-o progresul științelor naturii — fizica, chimia, științele naturale etc.

„Mulțumită însă științelor fizice, astăzi nu mai căutăm rațiunea fenomenelor în afară de materie" [2]. „Pretutindeni materia cere să fie restituită în drepturile ce i-au fost atâta timp răpite" [3] — răpite de către idealiști și spiritualiști.

Michăilescu critică pe marele naturalist Buffon care, deși afirmase în mod just încă din secolul al XVIII-lea că sufletul este o proprietate a materiei, totuși „el credea, cum cred încă și azi mulți învățați că, e o *anume* materie organică, preexistentă sau predestinată din care e plăsmuită lumea ființelor vii. De aci s'a izvodit apoi și ideea *proprietăților vitale*, ca să se caracterizeze o existență *sui generis* a materiei..." [4].

Michăilescu explică desvoltarea vieții dela forme inferioare la forme superioare pe baza teoriei darwiniste, pe care o caracterizează ca pe „cea mai strălucită cucerire ce filosofia naturală a făcut dela Aristotel până în prezent" [5].

Admițând principiile evoluției stabilite de Darwin (lupta pentru exis-

---

[1] Influența luminii asupra vieții. București, 1871, p. 78—79.
[2] Influența luminii, p. 38.
[3] Ibidem, p. 78—79.
[4] Introducere la psihofizică, p. 202—203.
[5] Introducere la psihofizică, p. 115. (Michăilescu a fost un înclăcărat susținător al darwinismului la noi. El a susținut și a răspândit darwinismul atât prin scrierile sale cât și prin conferințele pe care le ținea la Ateneu. Astfel, numai în primul trimestru al anului 1874, Michăilescu a ținut două conferințe despre darwinism: Darwinismul — 24 Ianuarie și Selecțiunea naturală — 14 Martie).

tență și selecția naturală), Michăilescu acordă un rol important influenței mediului și admite moștenirea caracterelor dobândite în cursul vieții datorită variațiunilor mediului.

Legea evoluției are o mare importanță științifică — spune Michăilescu — deoarece ea aruncă o lumină clară asupra modului cum s'a desvoltat viața dela forme inferioare până la cele superioare și fundamentează legea desvoltării progresive și în natură, nu numai în societate. Prin descoperirea principiului evoluției progresive și în natură, desvoltarea progresivă a societății capătă o bază științifică — spune Michăilescu — iar legea progresului care era recunoscută numai ca o lege a umanității, a societății, devine o lege a firii în general.

„Legea evoluțiunii a răpit ca un nou Prometheu secretul creațiunii, revărsând o lumină clară asupra modului cum s'a procedat în realizarea din ce în ce mai desăvârșită a vieții și a deslegat mult chinuita problemă a progresului uman" [1].

Legea evoluției și principiul descendenței au o importanță hotărîtoare în întemeierea biologiei ca știință — arată Michăilescu. Se știe că orice știință despre natură și societate, numai atunci devine o adevărată știință când se bazează pe principiul cauzalității. Or, până la apariția teoriei evoluției în biologie, pentru a se explica de pildă diversitatea speciilor de plante și animale și cauza deosebirii sau asemănării dintre ele, se apela la principiul creațiunii dându-se explicații idealiste, neștiințifice. Pentru ca biologia să devină o adevărată știință, trebuia să fie alungat idealismul, iar diferitele fenomene biologice să aibă drept bază legea generală a oricărei științe — legea cauzalității. Tocmai acest lucru — arată Michăilescu — l-a făcut principiul descendenței speciilor formulat și fundamentat de Darwin.

„*Principiul descendenței* întemeie legea cauzalității în domeniul materiei vii, dovedind că orice serie animală a unei epoci oarecare este produsul seriei anterioare, amendată cu însușiri ce năsteau din variațiunea condițiunilor telurice și climatice ale globului, și care însușiri se întipăreau prin exercițiu și ereditate, rămânând ca un patrimoniu organic al raselor ce urmau" [2].

După chipul în care Michăilescu valorifică darwinismul, reiese importanța pe care o acordă el principiului materialist al cauzalității.

Deși admite mișcarea și desvoltarea ca lege generală a naturii, societății și gândirii, Michăilescu, odată cu îmbrățișarea darwinismului, admite

[1] Introducere la psihofizică, p. 146.
[2] Ibidem, p. 115.

și ideea evoluției lente în natură, repetând de mai multe ori dictonul metafizic: „nihil per saltum". Totuși, încă din 1869, uimit de progresul științelor naturii și de invențiunile care „măresc forțele sociale", Michăilescu afirmă că „omul se pare că voiește a desființa acea lege tiranică a timpului „nihil per saltum" [1].

★

In interpretarea fenomenelor psihice, Michăilescu se dovedește de asemenea a fi materialist. Psihicul — după concepția sa — este o proprietate a materiei ajunsă într'un stadiu superior de organizare. Fiind o proprietate a materiei, psihicul se supune legii evoluției, odată cu perfecționarea structurală a bazei sale materiale, sistemul nervos. Psihicul „nu e o creațiune ce apare deodată, în toată uimitoarea lui perfecțiune... în cutare punct al traiectoriei dinamo-biologice; nu e o statuă ce s'a turnat în cutare moment al mersului progresiv al vieții și care s'a închegat într'o clipă în tiparul ei desăvârșit. Intelectul e o putere evolutivă cu adăugiri încete și migăloase care se întrupează, se conservă în mod potențial și se desăvârșește treptat în substratul material al sistemului nervos" [2].

In opoziție cu idealismul, Michăilescu susține că nu există „suflet" conceput ca o entitate metafizică de natură imaterială care ar produce fenomenele psihice. Criticând pe cei ce susțineau existența sufletului imaterial, care ar dirija atât fenomenele psihice cât și cele fiziologice, Michăilescu spune: „Sufletul aci se amestecă cu materia pentru a produce un fenomen, de exemplu comandă, sau mai bine prezidă la secreținea sucului gastric, ...animă nervul olfactiv... — aci se desparte de materie pentru a cugeta, pentru a voi. La ce mai este atunci necesar în cerebru? Cum, sufletul are necesitate de materie pentru a se manifesta?... Dar nu se vede oare că ceeace nu se poate manifesta prin sine nu poate să existe?" [3].

Toate forțele imateriale inventate de idealiști, forțe pe care le puneau la baza fenomenelor psihice, au fost spulberate de progresele fiziologiei moderne, care a dovedit că fenomenele psihice nu sunt decât proprietăți ale materiei superior organizate.

„Tot ce filosofia trecutului a numit facultăți, categorii, concepte, entiteuri, forță vitală, spirit și legi ale spiritului, se reduc la câteva proprietăți inerente ale materiei alcătuite în țesut cerebral, dinamic sau activ" [4].

---

[1] A se vedea, Precuvântare la Elementele de mineralogie. București, 1869, p. V.
[2] Introducere la psihofizică, p. 139.
[3] Influența luminii asupra vieții, p. 45—46.
[4] Introducere la psihofizică, p. 283.

Michăilescu susține că fenomenele psihice sunt cauzate de activitatea bazei lor materiale, creierul. Și în această problemă el se deosebește radical de pozitiviști. Pozitiviștii se feresc de a da o explicație fenomenelor psihice. Ei se mulțumesc doar să constate că nu există gândire fără creier, dar refuză să explice gândirea fie pe baze materialiste, fie pe baze idealiste.

Filosofia pozitivistă — spune Littre, constatând că „nu există deloc gândire fără creier — refuză să explice acest fapt fie prin ideea unui suflet (ipoteza spiritualistă), fie prin ideea unui aranjament molecular (ipoteza materialistă)" [1].

Aceasta înseamnă, pe de o parte, agnosticism, deoarece pozitiviștii refuză să explice fenomenele psihice și, pe de altă parte, paralelism psihofizic, dualism pentru că ei nu neagă existența unui suflet imaterial.

Michăilescu, chiar în primele articole în care se consideră pozitivist, explică fenomenele psihice numai prin organizarea cerebrală, adică în chip materialist.

In articolul „Fiziologia cerebrală ne poate da o psihologie?", Michăilescu, criticând abaterile idealiste ale Dr. Suțu, în explicarea fenomenelor psihice, afirmă categoric: „Cauza intimă a acestor fenomene rezidă în însăși natura organizațiunii cerebrale și în proprietățile vitale de care este dotată substanța nervoasă și susțin că fiziopatologia cerebrală ne poate da o psihologie" [2].

El refuză categoric să admită paralelismul psihofizic în care a căzut și Du Bois Reymond, ca toți pozitiviștii de altfel.

„E oare cu putință să ne închipuim măcar că fenomenele psihice merg doară „paralel" cu fenomenele vitale, că ar avea adică numai o simplă sinergie, dar că dealtminteri ar fi de altă origină sau cauzalitate decât aceea pe care o vedem că se petrece în modificarea simultană a materiei nervoase?..."

O asemenea ipoteză de simplu paralelism mai putea să treacă în timpul lui Molière, când doctorii săi ziceau că *opium facit dormire, quia est in illo virtus saporotiva,* dar azi *virtus saporotiva* e un act materialicește explicat, și entiteele și epifenomenele n'au ce mai căuta în mintea omenirii actuale" [3].

Pentru explicarea materialistă a fenomenelor psihice și pentru a combate idealismul în psihologie, pe lângă câteva studii publicate în revistele „Tranzacțiuni literare" (1872—1873) și în „Revista contemporană" (1875—

[1] Emile Littré, prefață la lucrarea lui Alphonse Lablais, Matérialisme et spiritualisme, 1865, p. XX.
[2] « Tranzacțiuni literare și științifice », 1872, p. 37.
[3] Introducere la psihofizică, p. 226—227.

1876), Michăilescu a scris în 1892, lucrarea „Introducere la psihofizică". Apariția acestei lucrări a lui Michăilescu a fost prilejuită de traducerea discursului fiziologului berlinez Emile du Bois Reymond „Despre limitele cunoașterii naturii", discurs tradus de Titu Maiorescu și publicat în — „Convorbiri literare", Nr. 8 din Noembrie 1891. In acest discurs, Emile du Bois Reymond susținea că, cunoașterea naturii are două limite pe care mintea omenească nu le va putea trece niciodată : 1) imposibilitatea de a cunoaște esența materiei și a forței și 2) imposibilitatea de a deduce, de a explica fenomenele psihice din condiții materiale — fenomenele psihice rămânând în afara legii cauzalității. „Față cu enigmele lumii fizice — spune agnosticul german — naturalistul este de mult deprins a pronunța cu bărbătească resignare cuvântul *ignoramus* [1]... Dar față cu enigma despre esența materiei și a puterii [forței] și despre facultatea ei de a cugeta, trebuie să ia odată pentru totdeauna hotărîrea mult mai grea de a pronunța cuvântul : *Ignorabimus*" [2].

Pronunțate de către un om de știință, aceste cuvinte ale lui Du Bois Reymond constitue un act de trădare a științei și a materialismului istorico-naturalist al oamenilor de știință. Prin susținerea acestor idei agnostice, Du Bois Reymond vinde fideismului științele naturii. Acestui fiziolog idealist i se potrivesc foarte bine cuvintele pe care le adresa Lenin naturalistului idealist Ernst Mach : „Filosofia naturalistului Mach este pentru științele naturii ceea ce a fost pentru Hristos sărutul creștinului Iuda. Ca și acesta, Mach vinde fideismului științele naturii trecând în fond de partea idealismului filosofic" [3].

Acestea sunt ideile pe care Titu Maiorescu căuta să le introducă în știință și în filosofia românească. Traducând discursul lui Du Bois Reymond, exponentul ideologic al regimului burghezo-moșieresc recunoaște că și-a îndeplinit datoria de propagandist al obscurantismului : „Credem dar de datoria noastră a-l introduce în literatura științifică română" — spune Titu Maiorescu.

Ca să putem urmări felul cum combate Michăilescu acest „misticism sceptic", să analizăm mai întâi teza agnosticului Du Bois Reymond.

Fenomenele psihice care se petrec în creier pe lângă cele materiale — susține acesta — sunt lipsite de rațiunea suficientă, cad în afara legii cauzalității, deoarece întreaga cantitate de energie a creierului este chel-

---

[1] *ignoramus* = nu știm; *ignorabimus* = nu vom ști.
[2] « Convorbiri literare », 1891, p. 645.
[3] V. I. Lenin, Materialism și Empiriocriticism. Ed. P.M.R., 1948, p. 393.

tuită în procese de natură exclusiv organică. Aceste fenomene rămân astfel acte fără echivalent material.

Susținând că valabilitatea celor două principii fundamentale ale științei (principiul cauzalității și principiul transformării și conservării energiei) se oprește în pragul fenomenelor psihice, fiziologul agnostic Du Bois Reymond căuta să sdruncine bazele științifice ale psihologiei. De aceea, luptând împotriva agnosticismului lui Du Bois Reymond, Michăilescu lupta totodată pentru apărarea bazelor științifice ale psihologiei.

Du Bois Reymond afirmă că omul, cu toate procesele fiziologice care se petrec în el, e perfect inteligibil, dar la cea dintâi sclipire a conștiinței devine o enigmă de neînțeles. Psihologia — în această concepție agnostică — devine un domeniu „misterios", inabordabil. „Omul adormit fără vis — spune Du Bois Reymond — este inteligibil, pe cât este inteligibilă și lumea înainte de a se fi ivit conștiința. Precum însă, cu cea dintâi deșteptare a conștiinței lumea a devenit îndoit de neînțeleasă, tot așa de neînțeles devine omul cel adormit, cu cea dintâi imagine ce-i licărește în vis" [1].

Concluzia firească ce rezultă din tezele lui Du Bois Reymond este un paralelism psihofizic: fenomenele psihice se petrec „paralel" cu cele fiziologice, dar fără să existe vreo legătură între ele. Prin aceasta este negată dependența psihicului de materie, conștiința este ruptă de baza ei materială.

Să vedem cum combate Michăilescu această teorie metafizică și idealistă totodată.

Michăilescu arată foarte just că dacă n'ar exista nicio legătură între fenomenele psihice și cele fiziologice (care se petrec în creier), nu poate exista de asemenea nici o legătură între psihic și fenomenele ce se petrec în lumea externă, căci psihicul, conștiința, vine în contact cu lumea externă numai cu ajutorul organelor de simț, al nervilor și al creierului.

Dacă n'ar exista nicio legătură între conștiință și existență, între *eu și non-eu* — spune Michăilescu — ar trebui ca existența noastră psihică să fie un sistem absolut static, să simțim, să gândim și să voim totdeauna la fel, căci din ce cauză ar mai varia starea noastră psihică dacă între eu și non-eu ar fi o prăpastie de netrecut, dacă fenomenele ce se petrec în lumea exterioară n'ar influența starea noastră psihică?

Omul în somn fără vis al lui Du Bois Reymond e unul și același lucru cu omul psihicește static, deoarece, și într'un caz și într'altul, legătura cu lumea externă nu există (e întreruptă). De fapt și într'un caz și în celă-

[1] « Convorbiri literare », anul 1891, p. 640.

lalt, existența conștiinței este suspendată, căci conștiința înseamnă legătura într'un singur mănunchiu a *diferitelor* evenimente interne trecute și prezente ca rezultat al legăturii eului cu lumea din afară (non-eul).

Pe de altă parte, dacă activitatea psihică s'ar petrece independent de activitatea materială a creierului, ar trebui ca substanța cerebrală, procesul fiziologic din scoarță, să rămână într'un echilibru static; procesul consumării materiei cerebrale ar trebui să rămână și el constant, oricare ar fi intensitatea activității psihice.

Dar această ipoteză este contrazisă de faptele pe care le scoate la lumină fiziologia cerebrală. Este un fapt constatat de fiziologie — spune Michăilescu — că în timpul activității intelectuale, grăsimile fosfatice ale encefalului se oxidează proporțional cu intensitatea activității psihice, și dau fosfați de eliminare, produse caracteristice consumării țesutului cerebral.

Dăm mai jos un fragment care cuprinde miezul argumentării lui Michăilescu.

„Toate cercetările, deși în adevăr necomplecte, până în momentul prezent, asupra fenomenalității chimice a funcțiunilor cerebrale, ne duc totuși a conchide în teză filosofică, limpede de orice îndoială, că activitatea psihică a creierului este în legătură constantă cu consumațiunea țesutului său. Creierul este dar un organ ce intră în legea generală a fenomenalității biologice și nu e deci funcțiune sau manifestare dinamică, fără echivalent de transformări moleculare și atomice, ori încotro vom îndrepta investigațiunile noastre. Și aci se vede acum în mod pipăit netemeinicia și chiar imposibilitatea teoriei D-lui Du Bois Reymond și a întregii școli grupate împrejurul misticismului sceptic, închis în celebrele cuvinte: ignoramus — ignorabimus.

Mai e oare nevoe să observăm că de n'ar exista echivalență materială pentru activitatea psihică, ar trebui ca procesul fiziologic al transformării materiei cerebrale să rămâie cantitativ constant, oricare ar fi munca intelectuală sau afectivă ce noi am fenomenaliza? Dacă manifestarea psihică este o acțiune fără corelat material, atunci materialicește creierul ar rămâne impasibil la evenimentele interne ce l'ar frământa. Ar fi suficient să-și stabilească o rație de consumare organică pentru propria sa întreținere, rație constantă pentru fiece individ în parte, și de aci încolo nici o variațiune să nu se mai constate în produsele arderii noastre fiziologice, căci omul în somn fără vis, pe deplin înțeles ca machină în repaos, precum și omul răscolit de gânduri și agitat de patimi, este sau trebue să rămâie neschimbat același, sub raportul consumării sale cerebrale, după ideia emi-

nentului fiziologist, pe cât timp fenomenele din urmă s'ar întâmpla, după ipoteză în mod gratuit. Evident că creierul, în aceste condițiuni dinamice, n'ar fi silit să cheltuiască materialicește mai mult decât îi este necesar ca să existe static, dar atunci vine întrebarea, care striveşte teoria gratuității dinamice, de unde raportul ineluctabil între intensitatea activității psihice şi cantitatea produselor excretate, de proveniență cerebrală. Cum de merg împreună şi nedespărțite aceste două fenomene ale vieții sufleteşti ?... Aci Sfinxul e neînduplecat față de psihodinamica-imaterială" [1].

In ceea ce priveşte principiul transformării şi conservării energiei, spune Michăilescu, acesta este valabil şi în domeniul activității psihice. In sprijinul acestei idei, printre alte argumente, Michăilescu aduce şi legea lui Fechner (sensația e direct proporțională cu logaritmul excitației) care, indiferent de gradul ei de exactitate, este în principiu valabilă şi demonstrează că energia mecanică (excitația) se transformă în energie psihică (sensația) sub un anumit raport.

Afirmând însă că psihicul e produsul activității cerebrale, Michăilescu nu confundă psihicul cu baza sa materială, cum fac materialiştii vulgari Vogt, Büchner şi Moleschott, care „admiteau în mod eronat că creierul secretează gândirea, tot aşa cum ficatul secretează fierea" [2]. Intr'adevăr, combătând idealismul, care susținea că fenomenele psihice sunt produsul unei substanțe imateriale care acționează independent de creier, Michăilescu — bazat pe rezultatele fiziologiei cerebrale — afirma că în timpul activității psihice şi proporțional cu intensitatea acestei activități, grăsimile fosfatice ale creierului se oxidează şi se produc fosfați de eliminare, reziduri organice ca rezultat al uzării celulelor cerebrale. Prin aceasta, el a voit să arate că în timpul activității psihice, creierul funcționează, dovadă avem rezidurile fiziologice caracteristice consumării țesutului cerebral.

Michăilescu scoate mereu în evidență baza materială a psihicului, dar fără să-l confunde cu această bază. Cu privire la evoluția psihicului, Michăilescu spune că „perfecțiunea psihică este continuu dependentă de condițiunile materiale ale centrelor nervoase şi merge deodată cu perfecționarea lor morfologică" [3]. Vorbind în chip distinct despre psihic şi de „condițiunile sale materiale", Michăilescu nu putea concepe psihicul, conştiința, ca fiind ele însele materiale. Cu altă ocazie, referindu-se la facultățile psihice, Michăilescu precizează că acestea, în afară de substanța cerebrală, n'au alt *substrat propriu* de natură fizică sau metafizică.

---

[1] Introducere la psihofizică, p. 316—318.
[2] V. I. Lenin, Materialism şi Empiriocriticism. Ed. P.M.R., p. 42.
[3] Introducere la psihofizică, p. 129.

„Așa zisele facultăți psihice sunt *forme* ale simțirii, modalități în care se imprimă în celulele cerebrale mecanica lumii fizice, și felul în care ele se pot combina apoi în abstract fără ca aceste facultăți să aibă vre-un substrat propriu, fizic sau metafizic, fiindcă afară de nerv și de celulă, alt element material nu există în creieri și fiindcă sigilul fizic al unei impresiuni nu se poate imprima în gol, în ceva ce nu-i consistent"[1].

Încă din 1871, spre deosebire de materialiștii vulgari, Michăilescu arată că procesul formării noțiunilor deci și al gândirii în general, e un proces imaterial, „Ideile ne vin dară din lumea exterioară pe calea materială a lucrurilor și se transformă apoi în noțiuni abstrase ca să zicem așa printr'o elaborațiune encefalică cu totul imaterială..." [2].

In „Introducere la psihofizică", Michăilescu arată precis că facultățile psihice au doar origină materială, afirmând că acestea sunt proprietățile ale țesutului nervos ale creierului. „Dacă niciun dinamism nu poate fi închipuit fără coexistență materială, atunci nici facultățile noastre sufletești, oricât de varii, de complicate și impalpabile ni s'ar părea, nici acestea nu pot avea altă origină decât aceea a proprietăților elementare ale țesutului nervos" [3].

Michăilescu n'a insistat asupra acestei laturi (imateriale) a psihicului deoarece el a urmărit, în primul rând, combaterea idealismului și explicarea fenomenelor psihice prin cauze materiale. Și într'adevăr, el a reușit să dea o explicație materialistă fenomenelor psihice și să sdrobească dogma lui Du Bois Reymond despre geneza imaterială a fenomenelor psihice, dogmă pe care o caracterizează disprețuitor drept „un surogat de natură ipotetică sau metafizică ce umblă să treacă drept chintesență de fapte științifice". Michăilescu a arătat că legea cauzalității este valabilă și în domeniul fenomenelor psihice și că psihologia pe această bază devine o adevărată știință.

Cu toată complexitatea lor, fenomenele psihice, dacă sunt studiate pornind dela baza lor materială, dacă rămân în sfera cauzalității, ele pot fi înțelese și explicate. „Nu fenomenele psihice sunt în sine de neînțeles, dacă ele rămân în sfera cauzalității — spune Michăilescu — ci dimpotrivă, geneza imaterială ce domnul Du Bois Reymond ar voi să le atribue, aceea este și rămâne absolut refractară" [4].

Acesta a fost răspunsul pe care Michăilescu l-a dat „misticismului sceptic" al lui Du Bois Reymond. Dar lucrarea lui Michăilescu nu con-

[1] Introducere la psihofizică, p. 179.
[2] Influența luminii asupra vieții, p. 195.
[3] Introducere la psihofizică, p. 231.
[4] Ibidem, p. 13—14.

stitue numai un răspuns dat fiziologului agnostic, ci și o replică dată „Convorbirilor literare", care publicaseră discursul lui Du Bois Reymond. Se înțelege că acest discurs n'a fost publicat din întâmplare în paginile „Convorbirilor literare". El a fost publicat în această revistă tocmai pentrucă ilustra ideologia agnostică, obscurantistă, pe care o propaga grupul junimist. De aceea, combătând agnosticismul lui Du Bois Reymond, Michăilescu a combătut totodată și filosofia idealistă cultivată și răspândită de junimiști.

Cum era și de așteptat, junimiștii n'au rămas indiferenți față de atitudinea materialistă a lui Michăilescu. La câteva luni după apariția „Introducerii la psihofizică", apare în „Convorbiri literare" un articol al lui C. Rădulescu-Motru, intitulat „Cauzalitatea mecanică și fenomenele psihice" [1], care — așa cum am mai arătat — este de fapt o recenzie desvoltată a lucrării lui Michăilescu. In acest articol, Rădulescu-Motru se străduește să salveze cu orice preț onoarea lui Du Bois Reymond și a „Convorbirilor literare". Neputând aduce nici un argument științific, nici un fapt cât de cât însemnat din științele naturii în sprijinul tezei sale agnostice, Rădulescu-Motru răscolește în sertarele sistemului idealist al maestrului său fideistul Wundt, dela care împrumută așa zisa „lege a creșterii energiei psihice" pe care o amestecă cu câteva idei subiectiviste „originale"; această mixtură îi permite să exclame cu conștiința împăcată: *Ignorabimus!*

Discursul lui Du Bois Reymond a fost tradus și publicat în „Convorbiri literare" cu scopul de a îndrepta spre idealism tânăra mișcare filosofică ce se născuse în rândurile studenților Facultății de Litere din București.

Michăilescu se bucurase de înviorarea gândirii filosofice dela noi din jurul anului 1870, dar spunea totodată: „Să observăm bine însă la direcția ce ia curentele" [2]. Michăilescu n'a putut să rămână nici acum indiferent față de direcția spre care se îndrepta noua mișcare filosofică. Prin publicarea lucrării „Introducere la psihofizică", Michăilescu nu numai că a luptat împotriva idealismului în general, dar a căutat să combată și să demaște idealismul ca pe o „religiune deghizată" și să îndrepte mișcarea filosofică pe căi sănătoase. Privită și din acest punct de vedere, această lucrare a lui Michăilescu capătă o importanță și mai mare. Prin valoarea ei științifică, prin seriozitatea argumentării și prin rolul pe care l-a jucat la vremea ei, „Introducerea la psihofizică", deși nu depășește totdeauna

[1] « Convorbiri literare », 1893.
[2] « Transacțiuni literare și științifice », 1872—73, p. 30.

limitele materialismului mecanicist, marchează un moment important în istoria filosofiei românești.

★

In ceea ce privește obiectul filosofiei și raporturile acesteia cu științele pozitive, Michăilescu spune că filosofia trebue să fie „o sinteză generală a cunoștințelor". Această sinteză a cunoștințelor și a științelor este posibilă însă numai dacă există o legătură între diferite fapte, lucruri și evenimente din natură. Michăilescu îl critică pe Spencer, care nega dependența logică dintre fapte. „Ridicați acea dependență logică dintre fapte, lucruri și evenimente și știința devine un haos insondabil" [1]. Scopul științei este — după Michăilescu — „cercetarea cauzelor naturale, demonstrațiunea cunoștințelor până în punctul de a deveni verități evidente" [2].

Știința se întemeiază deci pe cercetarea cauzelor naturale ale lucrurilor și fenomenelor. Ea nu este — așa cum susțin pozitiviștii — o simplă constatare a faptelor, ci o explicare a lor. Pozitivistul nu se întreabă niciodată *pentru ce, din ce cauză* are loc cutare fenomen, ci doar *cum* se produce acest fenomen. El nu *explică* fenomenele, ci *descrie* circumstanțele în care se petrec aceste fenomene. Astfel, Auguste Comte, în „Cursul de filosofie pozitivă", afirmă că „în explicațiile noastre pozitive, chiar cele mai perfecte, noi n'avem deloc pretenția de a arăta cauzele generatoare ale fenomenelor... ci numai de a analiza cu exactitate circumstanțele în care ele se produc" [3].

Emile Littré, cel mai de seamă discipol al lui Comte, după ce refuză să explice prin cauze materiale nu numai fenomenele psihice dar și cele fizice, afirmă că „una din particularitățile filosofiei pozitive este de a constata faptele... fără a le explica" [4].

Refuzând să dea o explicare materialistă fenomenelor naturii, pozitivismul închide ușa din față materialismului, dar o deschide pe cea din dos agnosticismului. Intr'adevăr, dela pozitivism la agnosticism e numai un mic pas: pe când pozitivismul afirmă că știința nu poate să explice fenomenele naturii, agnosticismul susține că știința nu va putea niciodată să explice aceste fenomene. Acest pas l-a și făcut Du Bois Reymond, pe care însuși Maiorescu îl caracterizează ca făcând tranziția între pozitivismul

[1] Analiza unei critici, în « Revista Contemporană », 1875, p. 400.
[2] Ibidem, p. 413.
[3] A. Comte, Cours de philosophie positive, 1907, ed. a 5-a, v. I, p. 8.
[4] E. Littré, Prefață la lucrarea lui Alphonse Leblais, Matérialisme et spiritualisme, Paris, 1865, p. XX.

lui Comte și agnosticismul lui Kant. După cum se vede, pozitivismul și agnosticismul sunt rude foarte apropiate. Nu degeaba i se spune agnosticului D. Hume „părintele pozitivismului".

In opoziție cu pozitivismul, Michăilescu susține că știința poate și trebue să explice lucrurile și fenomenele. Spre deosebire de pozitiviști care afirmau că știința trebue să răspundă la întrebarea *cum* și să *descrie* circumstanțele în care se petrec fenomenele, Michăilescu spune că știința trebue să răspundă la întrebarea *pentru ce,* și să explice fenomenele prin cauze materiale.

„Un *pentru ce* căutat și găsit în natura însăși a lucrurilor, fără intervenții extraordinare, este exclusiv un apanagiu al științei" [1].

„A ști înseamnă în genere a răspunde unui *pentru ce*" [2].

In studiul „Despre determinism", Michăilescu susține că principiul cauzalității permite explicarea tuturor fenomenelor naturii, dela cele mai simple până la cele mai complexe. In opoziție cu agnosticismul și pozitivismul, Michăilescu afirmă: „Sub prisma luminoasă a înlănțuirii închise a cauzelor naturale, lumea ne apare limpede și înțeleasă" [3].

Dar cauzalitatea (legea cauzalității) nu ne ajută numai la cunoașterea lumii; cu fiecare cauză descoperită sporește și puterea omului asupra naturii. „Un *pentru ce* bine aflat e descoperirea unei cauze reale, și o cauză reală cunoscută e o putere mai mult în arsenalul mijloacelor omenești" [4].

★

Trăsătura fundamentală a gândirii lui Michăilescu este caracterul ei combativ, militant. El a luptat împotriva idealismului și obscurantismului pentrucă acestea erau piedici serioase atât în calea desvoltării științei cât și în calea progresului social. Michăilescu și-a dat seama că în spatele filosofiei idealiste se află interesele asupritorilor, că în spatele luptei dintre idealism și materialism, dintre obscurantism și știință se află lupta dintre reacțiune și progres, dintre vechi și nou. De aceea, luptând împotriva idealismului, el l-a și demascat totodată ca fiind ideologia exploatatorilor și a arătat că idealismul este o „religiune deghizată".

In lupta sa pentru apărarea materialismului și a științei, Michăilescu a polemizat cu reprezentanți de frunte ai idealismului din vremea sa, ca spiritualistul Paul Janet, agnosticul Herbert Spencer și alții. El a com-

[1] Analiza unei critici în « Revista Contemporană », 1875, p. 414.
[2] Despre determinism în « România liberă — număr literar », 1884, p. 38.
[3] Ibidem.
[4] Despre determinism în « România liberă — număr literar », 1884, p. 40.

bătut agnosticismul fiziologului Emile Du Bois Reymond, unul dintre profesorii burghezi pe care Lenin i-a caracterizat astfel: „Nici unul din aceşti profesori, în stare să producă cele mai valoroase lucrări în domeniile speciale ale chimiei, istoriei, fizicei, nu poate fi crezut nici măcar cu un cuvânt, atunci când este vorba de filosofie“ [1].

Aceste cuvinte ale lui Lenin i se potrivesc într'o oarecare măsură şi învăţatului român B. P. Haşdeu, care a produs opere valoroase în domeniul istoriei şi al lingvisticii, dar care în filosofie s'a situat pe o poziţie idealistă şi a atacat materialismul.

Reproducând în revista sa „Columna lui Traian“ studiul lui Michăilescu „Viaţa după doctrina pozitivă“, mai mult pentru calităţile sale literare, B. P. Haşdeu, într'o notiţă de câteva rânduri care însoţea articolul reprodus, menţiona că nu e de acord cu ideile materialiste ale autorului şi ataca totodată aceste idei, afirmând că materialismul este o doctrină învechită şi depăşită. Ştefan Michăilescu îi răspunde printr'un articol intitulat „Spiritualism şi materialism“ publicat în „Revista Contemporană“ din 1873. In acest articol, Michăilescu atacă idealismul, luând apărarea materialismului, care în decursul timpurilor a progresat, „s'a transformat, consolidat şi pus în stare de a se ridica la rangul unei adevărate filosofii“ [2].

Pe când spiritualismul „n'a făcut decât să-şi cârpească vechea togă cu care, deşi întinsă şi lucrată ca pânza Penelopei, nu putu însă nici odată să-şi acopere goliciunea sistemei“, materialismul a progresat şi s'a desvoltat odată cu progresul ştiinţelor pozitive.

Materialismul antic, spune Michăilescu, se baza mai mult pe speculaţii filosofice decât pe ştiinţă, pe când materialismul modern este o filosofie clădită pe temelia de granit a ştiinţelor naturii. „Materialismul antic este, ca şi Spiritualismul, un sistem *a priori*; materialismul modern este o doctrină *a posteriori*. Distanţa e imensă ca şi curgerea de timp care a trecut între cele două epoci, copilăria şi maturitatea materialismului“ (p. 261).

Materialismul — spune Michăilescu — are meritul de a fi dus la progresul cunoaşterii naturii şi de a fi contribuit la îmbunătăţirea situaţiei materiale a oamenilor.

Constatând că nu există nicio deosebire de fond între diferitele sisteme idealiste apărute de-a-lungul veacurilor, Michăilescu arată că idealismul este incapabil de progres.

---

[1] V. I. Lenin, Materialism şi Empiriocriticism. Ed. P.M.R., 1948, p. 386.
[2] Spiritualism şi materialism în « Revista Contemporană », 1873, p. 265.

„Ideile prime, capitalul intelectual ce spiritualismul a adus în vasta și noroasa sferă a speculațiunilor sunt și au rămas în ultimă rațiune, aceleași dela originea sa și până azi".

Chestiunile noi în sistemele idealiste se referă doar la formă, dându-le un „lustru" exterior ce nu atinge fondul: „...Afară de diferite lustruri și nuanțe ce s'au dat spiritualismului la diverse epoce; afară de oarecare variante ce i se introduse din timp în timp; ...afară, într'un cuvânt, de chestiunile accesorii cu care spiritualiștii se adoperară a-și ameliora sistema, baza rămase tot ruinoasă; lumea nu este astăzi mai bine convinsă decât în primele zile asupra existenții și naturii puterilor imateriale, și mare parte de oameni — nu vorbesc de filosofi ci de oameni așa zicând de bun simț — încep a-și întoarce capul când le vorbești de *cauza primară a lucrurilor*, de *suflet și imortalitatea sa*, de *emanațiunea divină*, de *intuiția internă* și de toate celelalte meșteșuguri ale filosofiei idealiste [1].

Ingrijorați de progresele și prestigiul materialismului în cel de al treilea pătrar al veacului al XIX-lea, precum și de „suflul antispiritualist", idealiștii, cuprinși de panică, strigau cât îi ținea gura că „filosofia dispare", că filosofia a intrat în criză.

Referindu-se la aceste strigăte de disperare ale idealiștilor, Michăilescu arată cu pătrundere că nu e vorba de criza filosofiei, ci de criza idealismului intrat în agonie.

Combătându-l pe Paul Janet, șeful școlii spiritualiste, care vorbea de pieirea filosofiei, Michăilescu spune:

„Să fie oare în realitate filosofia căzută într'o comă adâncă, pentrucă există astăzi, cum zise D-sa, un suflu antispiritualist?".

„Filosofia expiră pentru că spiritualismul a ajuns la capătul zilelor sale" [2]. Și mai departe: „Cum? dacă spiritualismul pierde din zi în zi teren, urmează cu aceasta că filosofia dispare, că ea încearcă momente de agonie? Nu, logica cere altă concluziune: baza filosofiei subiective se macină continuu de puterea faptelor" [3].

In broșura „Câteva din siluetele epocii" [4], Michăilescu îl combate din

---

[1] Spiritualism și materialism în « Revista Contemporană », 1873, p. 261. In revista « Columna lui Traian » Nr. 8 din 1873, B. P. Hașdeu publică articolul, Materie, spirit și divinitate, care este un *răspuns la articolul* eminentului june, d-l profesor *Șt. Michăilescu*, Spiritualism și materialism. In acest articol, ca și în articolul, Originile civilizațiunii, (Nr.9, 1873,) B. P. Hașdeu ia apărarea idealismului combătând materialismul și darwinismul.

[2] Fiziologia cerebrală ne poate da o psihologie? în « Transacțiuni literare și științifice ». Nr. 2, din 1 Martie 1872, p. 29.

[3] Ibidem, p, 30.

[4] Publicată sub pseudonimul Stemill, 1874 și în « Revista Contemporană » din același an.

nou pe Paul Janet, care furniza „argumente" teologilor pentru a „demonstra" existența lui dumnezeu și a sufletului.

Cu zece ani înainte ca C. Erbiceanu să traducă lucrarea lui Paul Janet „Combaterea materialismului", pe care o va folosi în lupta împotriva filosofiei materialiste răspândită prin revista „Contemporanul", Michăilescu a dat lovituri puternice acestui înverșunat dușman al materialismului. desvăluind șubrezenia și agonia idealismului. La afirmația lui Paul Janet: „Noi spiritualiștii am trecut dela dogmă la libertate, realismul trece, din contra, dela libertate la dogmă... Noi deschidem rândurile noastre, pe când ei (materialiștii și pozitiviștii — *S. G.)* le închid pe ale lor", Michăilescu răspunde: „Ne deschideți rândurile fiindcă vă mitraliem cu fapte; ...ne închidem *intra muros,* fiindcă nu voim să străbată la noi contagiunea speculațiunilor infructuoase care a amețit atâtea secole capul sărmanei omeniri.

Nu vom da cheile cetății noastre de cât atunci când... vă veți convinge că filosofia, ca toate celelalte științe, trebue să cuprindă noțiuni certe posibil de a le controla cu mediele (mijloacele — *S. G.)* de investigațiune de care dispunem" [1].

Combătând idealismul unor filosofi ca Spencer, Du Bois Reymond și alții, care învestmântau idealismul lor într'o haină așa zisă științifică, Michăilescu atrage atenția asupra primejdiei pe care o prezintă pentru știință acest idealism mascat: „Dacă ar fi vorba de *arheul* lui Van Helmont, de *filogisticul* lui Stahl, de *mediatorul plastic* al lui Cudworth sau de *principiul vital* al lui Bartez, n'ar mai fi într'adevăr nevoe de armele științei spre a străpunge niște umbre ce din norocire și-au făcut veacul. E vorba însă de o deghizare a umbrelor metafizice sub un vestmânt cu totul modern, împrumutat chiar dela știința pozitivă a epocii actuale... [2].

Idealismul deghizat sub terminologia cu iz științific începuse să pătrundă și la noi și să găsească adepți chiar în rândurile oamenilor de știință. Doctorul Suțu, redactorul „Gazetei medico-chirurgicale", publică în această revistă un articol în care, deși citase experiențele unor mari fiziologi ai vremii, trage concluzii agnostice în ce privește cunoașterea esenței vieții și a psihicului.

Ștefan Michăilescu combate ideile agnostice ale Dr. Suțu în articolul „Fiziologia cerebrală ne poate da o psihologie? publicat în „Transacțiuni literare" (1872), arătând că, din moment ce știința constată — lucru pe care îl recunoaște și D-rul Suțu — că există o legătură intimă între func-

[1] « Revista Contemporană », 1874, p. 22—23.
[2] Introducere la psihofizică, p. 103.

ționarea materială a encefalului și între fenomenele psihice („travaliul intelectual"), ipoteza existenței unei forțe imateriale incognoscibile, departe de a lămuri fenomenele, vine să arunce un văl întunecos asupra lor.

„Vă las acum Domnule Doctor, să judecați singur dacă noțiuni ca *esența vieții, ca forța vitală, cauză ultimară* etc. etc. pot fi sau trebue introduse în știință" [1].

★

In problema cunoașterii, Michăilescu se situiază pe aceeași poziție materialistă ca și în problema raportului dintre gândire și existență. Obiectul cunoașterii este lumea materială care, prin acțiunea sa asupra organelor noastre de simț, dă naștere sensațiilor și percepțiilor. Michăilescu acordă o mare importanță cunoașterii sensoriale ca treaptă necesară în procesul cunoașterii deoarece fără sensații, percepții și reprezentări, nu pot exista nici noțiuni, nici judecăți, și nici raționamente. Organele de simț constitue mijlocul prin care ne punem în legătură directă cu lumea din afară. Fără organele de simț și fără sensații și reprezentări — spune Michăilescu — este imposibilă cunoașterea lumii exterioare.

„Suprimați curenții ce ne aduc noțiunile din lumea exterioară, cu întregul mecanism al percepțiunii... și obiectul dispare pentru mine, căci din momentul acela, numai pot afirma nimic asupra-i" [2].

Deși este o treaptă necesară, cunoașterea sensorială singură nu ne poate duce însă la cunoașterea științifică a lumii reale, la stabilirea de legi. Cunoașterea sensorială constitue doar primul pas în procesul cunoașterii lumii materiale. Pe baza sensațiilor și reprezentărilor ce ne vin din lumea exterioară, iau naștere în mintea noastră noțiunile, ideile generale despre lucrurile și fenomenele din natură.

Inafară de sensații și percepții și de prelucrarea acestora în noțiuni, judecăți și raționamente, nu mai există alte mijloace de cunoaștere a obiectului (materiei). „Nu ăm alte medii, (mijloace — *S. G.*) de cunoștință a obiectului decât acelea oferite de sensațiune și de artificiul combinațiunilor mintale ce elaborez în sine-mi pe trama (urzeala — *S. G.*) acelor noțiuni simple" [3].

Cunoașterea, afirmă în mod just Michăilescu, presupune existența a doi factori: obiectul (lumea din afară) și substanța nervoasă (creierul) care să reflecte această lume materială (căci conștiința nu este decât

[1] « Transacțiuni literare și științifice », 1872—73, p. 37.
[2] Ibidem, p. 36.
[3] « Transacțiuni literare și științifice », 1872—73, p. 35.

însăși această reflectare a lumii materiale în creier). „Nu pot ști dară nimic fără obiect și fără substanță nervoasă“ [1].

Obiectul cunoașterii, lumea materială constitue izvorul tuturor cunoștințelor noastre. Dar și substanța nervoasă este un factor necesar, căci pe baza activității sale este posibilă reflectarea lumii materiale, deoarece „sigiliul fizic al unei impresiuni nu se poate imprima în gol“ [2].

Michăilescu ia atitudine justă în problema raportului dintre rațiune și experiență. El acordă un rol important în cunoaștere atât experienței cât și rațiunii, care însă trebue să-și ia conținutul din experiență.

Michăilescu cere ca în studierea fenomenelor naturii să se pornească dela fapte, dela experiență. El combate metoda speculativă care caută să impună legi naturii. Constatând eșecurile metafizicii speculative în explicarea fenomenelor naturii, Michăilescu explică aceste eșecuri prin faptul că filosofii metafizicieni idealiști, în loc să plece dela cercetarea materiei pentru a descoperi legile după care se conduce materia, ei au căutat să impună legi materiei; „...pe când metafizica [3] se măgulea în credința de a fi descoperit un principiu universal, în realitate nu făcea decât să caute, prin argumente subtile, dar fără fond, să impună materiei propriile sale vederi“ [4].

Michăilescu cere ca și în explicarea fenomenelor psihice, să se pornească dela baza lor materială și nu dela „cogito ergo sum“. „Se poate foarte bine ca simțul filosofic al metafizicii platonice să se simtă ofensat văzând că de aci înainte studiul psihic al omului nu mai începe cu faimosul „cogito ergo sum“, ci cu învățătura sănătoasă și veramente instructivă a mecanismului nervos“ [5].

Cunoașterea trebue să pornească dela fapte, dar ea nu trebue să se oprească la ele. Ea trebue să meargă mai departe la generalizări, la stabilirea de legi, căci fără legi nu există știință și nici cunoaștere în general. Michăilescu îl critică pe pozitivistul englez Stuart Mill, după care cunoașterea trebue să se reducă la înregistrarea de fapte fără a ajunge la stabilirea unor legi.

„A ne limita la o simplă înregistrare de fapte, a primi senzațiunile din lumea exterioară, cum primește un termometru variațiunile de temperatură, fără a ne forma ideia sintetică de inducțiune, a contesta inteli-

[1] « Tranzacțiuni literare și științifice », 1872-73, p. 36.
[2] Introducere la psihofizică, p. 179.
[3] Prin metafizică aici Michăilescu înțelege metoda speculativă întrebuințată de idealiști în cercetarea fenomenelor naturii fără a porni dela fapte, dela experiență.
[4] A. Comte, Clasificarea științelor în « Revista Contemporană », 1875, p. 232.
[5] Omul nosce te ipsum... în « Revista Contemporană », 1874, p. 510.

genții puterea de abstracțiune, răpindu-i mijlocul de a ajunge la legi generale este a lăsa o imensă lacună în economia științei" [1].

Iar în 1874, criticându-l pe același Stuart Mill, care, ca mulți alți ideologi burghezi, se străduia să submineze bazele științei, Michăilescu spune: „Știința nu e posibilă fără generalități... A căuta dară generalitatea în multiplicitatea aspectelor fenomenale ale materiei, iată singura posibilitate de a ajunge la concepțiunea mundului real, scopul și datoria de frunte a științei, sau într'altfel să renunțăm la speranța de a mai ști ceva" [2].

Dacă în cercetarea fenomenelor, plecând dela fapte ajungem la stabilirea de legi, atunci acele fenomene sunt cunoscute și numai e nevoie să recurgem la forțe imateriale.

Desigur, cunoașterea fenomenelor naturii nu se face dintr'odată. Adevărurile mari — spune Michăilescu — se pregătesc treptat de-a-lungul veacurilor, prin contribuția mai multor generații. Odată cu progresul științelor naturii progresează și cunoașterea noastră asupra naturii, iar prin „...corelațiunea intimă a științelor vom ajunge într'o zi a șterge din limbajul omului cuvântul *mister*" [3], scrie Michăilescu în 1871.

Un an mai târziu, în 1872, revenind asupra aceleiași idei a posibilității cunoașterii lumii, Michăilescu afirmă: „...A cunoaște natura astfel precum ni se prezintă în evoluțiunile constante ale fenomenelor sale, este a cunoaște totul" [4].

Din cele arătate mai sus, rezultă că Michăilescu admite posibilitatea cunoașterii integrale a lumii, în care nu este loc pentru nimic inaccesibil minții noastre. Criticând pe reacționarul și agnosticul Herbert Spencer, care nega posibilitatea cunoașterii integrale a lumii, Michăilescu spune: „Indată ce se introduce X, o câtime entologică inaccesibilă, pozitivismul D-lui Spencer se clatină, și noua școală cu sistemul ei de a dărâma bazele științei în numele științei și de a întrona *incognoscibilul* ca teorie supremă filosofică, a creat o speță de religiune, inconștientă sau deghizată, lipsită în acest caz de curajul francheței de a se afișa ca religiune sau dogmă iar nu ca adevăr" [5].

Afirmând posibilitatea cunoașterii lumii, Michăilescu combate totodată agnosticismul pe care-l caracterizează drept „simțământ mistic", „igno-

---

[1] Influența luminii asupra vieții. București, 1871, p. 5—6.
[2] Câteva din siluetele epocii, în « Revista Contemporană », 1874, p. 73.
[3] Influența luminii asupra vieții, 1871, p. 16.
[4] Fiziologia cerebrală ne poate da o psihologie? în « Transacțiuni literare și științifice », 1872—73, p. 32.
[5] Introducere la psihofizică p. 8—9.

ranță de profesie", „misticism sceptic". El arată că agnosticismul profesat de Spencer, Du Boys Reymond și alții nu e o teorie nouă „ci numai reeditată", că ea a mai fost susținută cu mult înainte de către David Hume. „Și acum același lucru, sub altă formă și cu alte cuvinte: brevetul ignoranței e numai transcris pentru a se schimba data și atâta tot" [1].

Michăilescu arată că această teză a agnosticismului implică o contradicție, deoarece agnosticii fac afirmații categorice asupra unor lucruri despre care susțin că nu știm nimic.

„Teoria incognoscibilului — *ignoramus, ignorabimus* — e o confuziune: amestecul inexplicabil al unei metafizici negative cu principiile științei experimentale. Singura ideie originală ce rezultă din acest simțământ mistic, căci nu e un concept, e transformarea necunoscutului de azi în incognoscibil absolut;...

Dar și această afirmare este originală într'atât poate că implică o contrazicere patentă deoarece se pune un atribut tăietor și apodictic „incognoscibil" pe fapte despre care se susține că nu avem nici umbră de ideie" [2].

După cum în 1872 demascase metafizica idealistă ca fiind „rudă de aproape cu absolutismul", și acum Michăilescu, combătând agnosticismul, îl demască cu pătrundere caracterizându-l „religie deghizată".

★

Cu toate că a luptat timp de treizeci de ani împotriva agnosticismului, găsim la Michăilescu, pe alocuri, unele inconsecvențe, confuzii și alunecări inconștiente spre relativism.

In articolul „Analiza unei critici" [3], publicat în „Revista Contemporană" din 1875, găsim un fragment în care, combătând metafizica idealistă, care nu ține seama de condițiile reale în care are loc cunoașterea și care aleargă după esență și adevăruri abstracte, rupând știința de practică, Michăilescu cade în extrema cealaltă, a relativismului. Iată un fragment din care, reiese alunecarea lui Michăilescu spre relativism.

„Ele (științele — *S. G.*), fără distincțiune, au o natură mixtă: sunt și obiective și subiective în același timp; obiective întru atât că sunt ținute a reproduce fidel rezultatele observațiunii asupra realității accesibile; subiective, pe de alta, fiindcă ele nu cuprind verități absolute, cum ar pre-

[1] Introducere la psihofizică p. 8—9.
[2] Ibidem, p. 105—106.
[3] In acest articol Michăilescu combate pe Herbert Spencer (care criticase clasificarea științelor făcută de A. Comte) pentrucă negase dependența logică dintre fapte și dintre cunoștințe și totuși propunea un nou sistem de clasificare a științelor.

tinde metafizica ; nu ne pot spune ce e în sine realitatea, ci numai ceeace ni se pare a fi, relativ, adică cu modul de organizațiune al ființei observatoare și perceptibile. Și ce ar fi de am presupune, în teza metafizicilor, o știință absolută ? O veritate absolută ar fi un non sens pentru noi ; mai mult, o negațiune a propriei noastre naturi, fiindcă în ipoteza că aș putea descoperi firea intimă a lucrurilor, trebue să fac abstracțiune de cum simt, de cum percep, de cum cuget *ca om ;* să ne presupunem, așa zicând o ființă eterată, absolut inteligentă, pe deplin pătrunzătoare, perfect degajată de condițiunile materiale ale existenței reale. Dar investigațiunile ce aș fi în stare să fac în acele condițiuni ar fi neînțelese de omul real ; știința aceea n'ar mai fi o *știință umană* și atunci pentru ce mi-aș mai bate capul să aflu lucruri care nu mi-ar putea servi la nimic, care nu mi-ar fi de nicio utilitate în viață, pentru că, dacă ne trudim a descoperi adevărul, aceasta cred că o facem cu scopul de a-l cunoaște, nu cum poate fi într'o lume imaginară și ipotetică, ci cum e în aceea în care respirăm" [1].

In argumentarea lui Michăilescu se vede străduința sa de a lega știința de practică, de a pune știința în slujba omului. Totuși în acest fragment, Michăilescu acordă prea mare importanță elementului subiectiv, alunecând spre relativism.

Și materialismul dialectic admite caracterul relativ, condiționat al cunoștințelor noastre. Dar, pe când relativismul și subiectivismul afirmă că adevărul este numai relativ, excluzând posibilitatea cunoașterii adevărului absolut, dialectica materialistă afirmă că adevărul este relativ, condiționat numai din punct de vedere istoric, dar fiecare adevăr relativ cuprinde o părticică din adevărul absolut. In „Caiete filosofice" Lenin arată în mod clar deosebirea fundamentală dintre dialectică și relativism.

„Deosebirea dintre subiectivism (scepticism și sofistică etc.) și dialectică constă între altele, în faptul că în dialectica (obiectivă) și deosebirea dintre relativ și absolut este relativă. Pentru dialectica obiectivă și *în* relativ *există* absolutul. Pentru subiectivism și sofistică relativul e numai relativ, excluzând absolutul" [2].

Mai târziu, Michăilescu va depăși această poziție relativistă. Vom vedea mai departe că pentru Michăilescu însăși această relativitate a cunoașterii nu e absolută, ci relativă. Modul de organizare a ființei cunoscătoare care face ca știința (cunoștințele) să aibă, pe lângă caracterul obiectiv și unul subiectiv, nu constitue o piedică de netrecut în calea cunoașterii. De asemenea, el nu va renunța la posibilitatea cunoașterii ade-

[1] Analiza unei critici, în « Revista Contemporană », 1875, p. 416—417.
[2] Marx—Engels, Marxism. Ed. P.M.R. 1949, ed. a II-a, p. 300.

vărului absolut, ci numai va considera că acest adevăr nu se află dintr'odată, cum vrea metafizica, ci treptat, deoarece cunoașterea e un proces evolutiv.

Și în „Introducere la psihofizică" (1892), Michăilescu vorbește despre aspectul subiectiv al cunoașterii, dar consideră că acesta nu constituie un obstacol în calea cunoașterii „adevăratei alcătuiri a lumii" : „...și aici apare îndată rolul imens al filosofiei naturale — spune Michăilescu. A pătrunde dincolo de hotarul lumii fenomenale... pentru a prinde și a stăpâni adevărata alcătuire a stării și a mersului cosmic,[1], iată sarcina „filosofiei naturale".

Precum se vede, Michăilescu nu renunță la cunoașterea, realității, deși în exprimare el mai folosește terminologie pozitivistă. Important este faptul că, în opoziție cu pozitiviștii, el militează pentru cunoașterea „adevăratei alcătuiri a lumii", — adică a lucrurilor în esența lor. Acest adevăr însă nu se poate afla dintr'odată, printr'o intuiție mistică, ci treptat, datorită progresului științelor naturii. Chiar în vremea sa, științele naturii obținuseră realizări importante în procesul de pătrundere în structura lucrurilor. Pe aceeași pagină în care vorbise despre aspectul subiectiv al cunoașterii, Michăilescu spune :

„Lumină din ce în ce mai clară se face într'adevăr pretutindeni... se luminează asemenea îndepărtările închipuite ale spațiului în care vedem acum *adevărata constituțiune a materiei*... după cum începem a pătrunde chiar în tainele adânci ale căminului sufletesc" [2].

Chiar din aceste fragmente, alese în mod special pentru a vedea limitele gândirii lui Michăilescu, constatăm că el nu alunecă spre agnosticism care pune cunoașterii bariere de netrecut. El vorbește chiar de cunoașterea lucrului în sine (care la el înseamnă adevărul absolut, cunoașterea adevăratei alcătuiri a materiei, a existenței). E interesant de remarcat faptul că pentru el acest adevăr este condiționat de stadiul de desvoltare a științelor naturii : „numenul lui Kant va consta, după datele de azi ale științei, în energia mecanică de care materia este dotată" [3].

In ultimele pagini din „Introducerea la psihofizică", Michăilescu lasă să se înțeleagă că „lucrul în sine" ar consta din particule materiale invizibile. „Pe nicăieri lumea nu se destramă în altceva, sub orice formă am

[1] Introducere la psihofizică, p. 322.
[2] Ibidem. p. 322—323.
[3] Ibidem. p. 193. Pentru a înlătura posibilitatea interpretării acestui citat în sens energetist menționăm că în aceeași lucrare Michăilescu precizează: «Posibilitatea energiei sub orice formă, fără substrat material, este absolut exclusă din domeniul științelor moderne» p. 156.

privi-o și oricât am urmări-o de departe, decât în existența neîndoioasă a particulelor materiale..."

„In altfel nu este lucru în sine, sau cată să concepem atunci altceva decât ce ne-a dat experiența grămădită de veacuri" [1].

In ciuda oscilațiilor, șovăelilor și confuziilor sale, Michăilescu afirmă deci posibilitatea cunoașterii adevărului absolut.

Aceste confuzii, șovăieli și inconsecvențe se datoresc între altele și faptului că Michăilescu, deși acordă o mare importanță practicii și experienței în cunoaștere, el n'a înțeles însă că practica este criteriul cel mai sigur pentru a verifica autenticitatea cunoștințelor noastre și în același timp cea mai sdrobitoare desmințire a agnosticismului.

Combătând agnosticismul lui Hume și Kant — pe care l-a combătut și Michăilescu de altfel, dar fără să-l poată sdrobi — Fr. Engels spune: „Cea mai sdrobitoare desmințire a acestor fantezii filosofice, ca și a tuturor celorlalte, este practica, și anume experimentul și industria. Dacă putem dovedi justețea concepției noastre despre un fenomen natural, reproducându-l noi înșine, producându-l din condițiile lui, ba punându-l chiar în slujba scopurilor noastre, s'a sfârșit cu insezizabilul „lucrul în sine" al lui Kant" [2].

★

Concepția materialistă a lui Ștefan Michăilescu se oprește în pragul explicării fenomenelor sociale. Ca orice formă de materialism premarxist, concepția filosofică a lui Michăilescu este materialistă „jos", în interpretarea și explicarea fenomenelor naturii și idealistă „sus", în explicarea fenomenelor sociale.

Concepția socială a lui Michăilescu este idealistă nu în sensul că ar acorda vreun rol spiritului, divinității etc. Dimpotrivă, după cum se va vedea mai departe, el a combătut teoriile idealiste care concepeau fenomenele sociale ca fiind produsul unei ființe supranaturale. Concepția socială a lui Michăilescu este idealistă deoarece nu explică progresul social ca fiind determinat de desvoltarea forțelor de producție. După concepția sa, progresul social este determinat de ideile înaintate — atunci când ele cuprind massele — și de gradul de desvoltare a științelor naturii, care, prin invențiunile și aplicațiile lor industriale, „măresc forțele sociale".

Ca și Bacaloglu — pentru care știința este „lumina conducătoare a

[1] Introducere la psihofizică, p. 324—325.

[2] Fr. Engels, Ludwig Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane. Ed. P.M.R., ed. a II-a, 1950, p. 19—20.

oricărei lucrări, al oricărui progres" — Michăilescu acordă ştiinţei un rol hotărîtor în desvoltarea societăţii. Stiinţa pentru Michăilescu „este pârghia care va ridica pe om la treapta legitimelor sale aspiraţiuni" [1].

Concepţia lui Michăilescu despre societate este idealistă pentrucă, deşi el acordă „industriei" un rol important în desvoltarea societăţii, totuşi factorul hotărîtor rămâne pentru el tot ştiinţa, deoarece şi industria se datoreşte în ultimă instanţă „geniului inventiv al ştiinţelor pozitive".

Deşi, concepţia socială a lui Michăilescu este în fond idealistă, ea conţine şi unele elemente materialiste.

Astfel, Michăilescu susţine că societatea se conduce după legi proprii, obiective şi critică pe unii reprezentanţi ai concepţiei idealiste care negau existenţa legilor în desvoltarea societăţii.

Michăilescu afirmă că fenomenele sociale nu sunt produsul întâmplării sau al unei fiinţe supranaturale, care ar conduce evenimentele istorice după bunul său plac. Acestę fenomene — spune Michăilescu — sunt conduse de legi imutabile şi prin cunoaşterea acestor legi se poate chiar prevedea viitorul.

In studiul „Incercări filosofice asupra raportului dintre ştiinţă şi religiune" [2], în care susţine că fenomenele sociale sunt conduse de legi obiective, Michăilescu îl critică pe B. P. Haşdeu care în lucrarea „Istoria critică a Românilor" (1873—1874) admitea, în ultima instanţă, un factor supranatural în istorie.

„...Evenimentele — scrie Michăilescu — nu mai sunt un product inexplicabil al întâmplării ; ele nu ni se mai prezintă ca o serie de fapte incoherente, fără cauze apreciabile, şi mai puţin nu pot dară trece ca rezultate ale combinaţiunilor unei voinţe supreme care selectează populi, stingând pe unii, pedepsind pe alţii şi destinând, după fantezie, pe cei de al treilea la o viaţă plină de glorii şi de fericiri, după cum s'au muncit unii istorici să ne probeze şi dintre ai noştri anume D-l Haşdeu, mare autoritate istorică, care, nu ştiu pe ce consideraţiuni ştiinţifice s'a bazat — căci argumentele d-lui Wallace cu cele *cinci degete* şi cu lipsa părului pe spinare sunt foarte insuficiente — ca să fie drept a da istoriei sale critice un caracter supranatural, lucru ce nu cadrează câtuşi de puţin cu importantele sale cercetări asupra cauzelor cosmice ce au influenţat evenimentele istoriei noastre, pentrucă toate acestea devin, în cele din urmă

[1] Prospectul revistei « Tranzacţiuni literare şi ştiinţifice », 1872, p. 3. (Elaborat împreună cu Dim. Aug. Laurean alături de care a condus această revistă enciclopedică).

[2] Neterminat ; a apărut numai prima parte, Fetişismul, în « Revista Contemporană » din 1876, numerele 1, 3 şi 7.

infructuoase, de vreme ce firul soluțiunilor istorice e, după d-sa, ținut într'o regiune transcendentală, unde ochiul nu străbate și mintea nu înțelege" [1].

De asemenea, Michăilescu acordă o mare importanță „industriei", — forțelor de producție în desvoltarea societății.

Incă din 1869, în „Precuvântare" la „Elemente de mineralogie", Michăilescu vorbește despre importanța și consecințele sociale ale desvoltării forțelor de producție. Deși, acordă preponderență factorului ideologic, Michăilescu își dă seama că acest factor nu e suficient, nu poate singur să ducă la desvoltarea și transformarea societății. El observă că desființarea sclaviei n'a putut fi realizată decât în urma unor transformări economice. „In antichitate, câți filosofi nu condamnau sclavia ca cel mai degradator lucru pentru om, — cu toate acestea ea nu a putut fi complectamente sdrobită decât când machinele veniră a înlocui brațul, când omul nu trebuia să mai lucreze ca forță brutală" [2].

In studiul „Industria și resbelul" (1878), Michăilescu, descriind procesul de destrămare a feudalismului și epoca revoluțiilor burgheze, arată că regimul feudal s'a prăbușit datorită desvoltării „industriei", a forțelor de producție.

„In secolul al XIV-lea și al XV-lea, se zărise cele dintâi valuri ale revoluțiunilor. Se auzise cele dintâi murmure ale reformelor sociale, și prin urmare preludiul descompunerii despotismului eclesiastic; secolul al XVI-lea e revoluțiunea însăși, teribilă și sângeroasă scrisă în caractere teologice de către Luther; e conștiința armată, care reclamă dreptul de a trăi în libertate, e scena cea mai tragică a istoriei, când Papa, colosul dela Roma, se clatină, când regimul feudal și teocratic amenință să cadă din temelii, în prăpastia ce i-o săpase tiparul și praful de pușcă.

Secolul ce urmează e destul de matur ca să se declare pe față revoluționar politic. Anglia îi poartă stindardul. Un pas încă și lumea era salvată. In fine se face și pasul, sosește și desnodământul dramei politice, neînduratul secol al XVIII-lea în care Francia încruntată de sângele martirilor săi, strălucind de glorie și lumină, proclamă triumful egalității și al libertății politice.

Secolul al XVIII-lea, domnilor, este filosofia politică, armată de către știință și industrie" [3].

Tot în această lucrare, după ce arată că progresul societății moderne

---

[1] « Revista Contemporană », 1876, p. 6—7.
[2] Elemente de mineralogie, 1869, p. IX.
[3] Industria și resbelul. București, 1878, p. 77—78.

se datorește desvoltării științei și industriei, Michăilescu își exprimă convingerea că progresele științei și industriei vor deschide o eră de adevărată pace și fericire.

„Aceia care vor saluta aurora erei de adevărată pace și fericire, vor avea să aducă mai întâi industriei mulțumirile lor adânci precum și geniului inventiv al științelor pozitive...

Popoarele care vor să trăiască și care aspiră la un viitor mare să înalțe școala și să cultive industria“ [1].

Din citatele de mai sus și chiar din întregul studiu „Industria și resbelul“ (1878), s'ar părea că Michăilescu acordă științei și industriei o importanță egală în desvoltarea societății. Totuși, în 1888, Michăilescu afirmă: „Nu în cauze materiale rezidă dar puterea de producțiune a unui popor, ci în capacitatea industrială, în priceperea de a utiliza forțele naturii prin cunoașterea legilor după care ele se conduc“ [2].

Deși nu explică în chip materialist, științific, desvoltarea societății ca fiind determinată de desvoltarea forțelor de producție și nu vede că desvoltarea forțelor de producție va duce la pieirea capitalismului și la naștera unei orânduiri sociale superioare în care nu va exista exploatarea omului de către om, că numai această orânduire va aduce omenirii adevărata pace și fericire, totuși, prin faptul că arată necesitatea desvoltării industriei și a științei pentru progresul social, această concepție a lui Michăilescu — privită în condițiile sociale și culturale din România de atunci — ne apare ca o concepție progresistă, înaintată.

Un loc important în gândirea și activitatea socială a lui Michăilescu îl ocupă lupta pentru răspândirea științei și a ideilor înaintate în massele populare. Arătând rolul ideilor în viața socială, Michăilescu cade însă în idealism deoarece ridică factorul ideologic la rangul de factor determinant în desvoltarea societății.

Astfel, în studiul „Incercări sociologice“, Michăilescu afirmă că ideile, doctrinele, fondul moral, fondul filosofic sunt „conducătorii cei mai puternici“ ai societății. Dar dacă poporul este ținut în obscurantism departe de ideile înalte ale epocii, atunci progresul e frânat.

„Când însă un larg curent de lumini e deschis între națiunea masă și între oamenii care o conduc și care trebue să fie luminați; când acest curent este sus și jos în mișcare perpetuă și o convicțiune pentru toți, atunci

---

[1] Industria și resbelul. București, 1878 p. 87.
[2] Incercări critice asupra învățământului nostru primar, 1888, ed. I-a, p. 214.

progresul devine o realitate, ideile convicțiuni, elemente de viață prosperă, de forțe impugnabile" [1].

Dacă ideile numai atunci devin determinante în desvoltarea societății când cuprind massele, atunci concluzia este culturalizarea masselor, răspândirea științei și a culturii în popor, lucru pentru care Michăilescu a luptat toată viața. El era convins că prin răspândirea culturii în masse contribue la progresul societății. El nu și-a dat seama însă că această luminare a masselor nu e posibilă sub regimul burghezo-moșieresc.

Vorbind de Ecaterina a II-a a Rusiei, care făcea paradă de culturalizarea masselor în țara sa, dar care în realitate ținea massa poporului rus în ignoranță, Michăilescu spune: „Când școlile vor deveni o realitate, suveranii și slugile lor plecate nu vor mai putea dispune de o țară, ca de o turmă neinteligentă" [2].

Arătând rolul ideilor în desvoltarea societății, Michăilescu nu se referă însă la ideile unor visători sau ale unor filosofi idealiști de cabinet și nici la filosofia oficială propagată dela catedră. Prin „fondul filosofic", Michăilescu înțelege gradul de cultură al poporului, ideile de care sunt pătrunse massele care acționează în istorie; „...filosofia, cercetarea lucrurilor în genere, se strecoară nevăzută pretutindeni în stratul cel mai de jos al societății, ca și în regiunile sale cele mai ridicate; în cea mai umilă căsuță în care abea se învață semnele lui Cadin [Cadmos ?], ca și în cea mai splendidă sală academică: în tot locul unde există un creer cugetător, trebue să existe și un fond filosofic... De acest fond filosofic, opulent sau mizer, înalt sau bas, fals sau ver — de el depinde gradul de progres al societății [3].

Michăilescu își dădea seama de rezultatele primejdioase ale răspândirii în masse a filosofiei reacționare oficiale, pe care a caracterizat-o ca fiind un instrument în mâinile claselor dominante, „o sistemă croită cum să vină bine puterii temporale sau eclesiastice". El cerea luminarea poporului prin răspândirea în masse a ideilor înaintate și a cunoștințelor științifice despre natură.

Michăilescu a observat că „crescânda popularitate a științelor pozitive a îngrijorat multe spirite" — adică pe cei care nu vedeau cu ochi buni trezirea masselor — și a luptat din răsputeri pentru răspândirea științei în masse, prin organizarea și ținerea de cursuri pentru massele

---

[1] Incercări sociologice în «Tranzacțiuni literare și științifice», 1872—1873, p. 199.
[2] Ibidem, p. 202.
[3] Tranzacțiuni literare și științifice», 1872—1873.

muncitoare prin conferințele ținute la Ateneu prin articole de popularizare a științei, prin manualele școlare și prin toate lucrările sale.

Încă din 1869, în „Precuvântare" la manualul „Elemente de mineralogie", Michăilescu militează pentru răspândirea cunoștințelor științifice în masse cât mai largi pregătind terenul pentru ca „aceste cunoștințe să se transforme cu timpul în ocupațiunea cotidiană a poporului" [1].

In studiul „Despre determinism" [2], vorbind despre explicațiile neștiințifice pe care le dădea fenomenelor naturii omul primitiv, el spune — nu fără ironie la adresa idealiștilor — că astfel de explicații se mai dau și astăzi. „Așa, mulți explică și astăzi electricitatea prin „fluid", viața prin „forță vitală", actele umane prin jocul „voinței", sărăcia prin stagnația exportului și guvernele rele prin nepăsarea coroanei" [3].

„Și azi himerele și fantomele, la noi strigoii în deosebi, umblă nesupărați pe pământ, noaptea și mai ales pe unde nu sunt școli" [4].

In articolul „Dați-ne biblioteci cu cărți românești", publicat în „Revista Contemporană" din 1875, Michăilescu cere editarea „marilor noștri luminatori" în ediții populare, înființarea de biblioteci românești și a unei asociații pentru răspândirea literaturii naționale în popor. De asemenea, propune să se editeze opere alese ale dascălilor noștri accesibile ca preț masselor largi.

„Oamenii savanți, dornici de a-și procura operele complecte, facă cum i-o tăia capul; pe noi ne doare de cei ce vor să se instrue, să se lumineze pe cărți românești și care din nefericire nu le găsesc la îndemână [5].

In lucrarea „Incercări critice asupra învățământului nostru primar" (1888) în care arată starea de înapoiere culturală în care zăceau masele populare și în special țărănimea, Michăilescu propune: „....o falangă teribilă trebuie constituită pentru izgonirea întunericului de pe pământul românescu" [6].

Această falangă nu s'a putut constitui însă sub regimul burghezo-moșieresc care n'a fost interesat să izgonească întunericul de pe pământul românesc

In studiul „Industria și resbelul" Michăilescu vorbește cu simpatie despre massele populare și despre lupta lor pentru libertate. Dar pentru

---

[1] Elemente de mineralogie, 1869, partea I-a, p. XI.
[2] Neterminat, publicat în « România liberă — număr literar », 1884.
[3] Despre determinism în « România liberă — număr literar », 1884, p. 39.
[4] Ibidem, p. 56.
[5] St. Michăilescu, Dați-ne biblioteci cu cărți românești în «Revista Contemporană», 1875, p. 13.
[6] Ibidem, p. 43.

ca poporul să se poată elibera din tiranie — spune Michăilescu — el trebue să fie luminat asupra drepturilor sale și să aibă brațul înarmat. Pentru aceasta trebue ca „știința și industria" să fie suficient de desvoltate. De aceea, în concepția lui Michăilescu lupta poporului pentru eliberarea de tiranie se împletește strâns cu desvoltarea științei și a industriei.

„Din obârșii turanice îndepărtate se coborîră trei inveațiuni ...Acul magnetic, hârtia și praful de pușcă. In scurt timp se ivi și tiparul.

Europa avu atunci la dispoziție atâtea mijloace industriale, cu puteri uriașe. Triumful adevărului și al justiției era asigurat. Cauza poporului, întemeierea egalității și a libertății, erau și acelea câștigate ; se cerea numai timpul trebuincios pentru perfecționarea teoriilor științifice, ca acestea să vie în ajutorul și spre înlesnirea practicelor industriale. Acestea aveau să imprime la rândul lor avânt culturii și să asigure poporului forța menită a-i susține drepturile în contra tiraniei.

Patru secole fură deajuns ca lumea să progreseze mai mult decât înaintase în mii de veacuri de când vegetase pe pământ" [1].

Michăilescu afirmă că desvoltarea științei și a industriei au creat condițiile eliberării poporului de sub tiranie. Totodată, prin descoperirea prafului de pușcă, știința și industria au dat poporului o armă de nădejde care îi va asigura succesul în lupta pentru cucerirea drepturilor sale. Inainte de aceasta, chiar dacă poporul ar fi fost luminat asupra drepturilor sale și s'ar fi răsculat pentru a le cuceri, el n'ar fi avut cu ce să-și susțină aceste drepturi căci brațul lui nu era înarmat sau era prost înarmat. „Cu toporul sau cu arcul, poporul nu era în stare să impună societății legi chiar de ar fi fost mai luminat asupra drepturilor sale" [2].

Praful de pușcă a făcut posibile „reforme salutare pentru clasa desmoștenită a poporului", care gemuse până de curând în asuprire și tiranie, „între două pietre care-l măcinau, regalitatea și senioria. Prāful de pușcă este un rău care a produs mult bine omenirii" [3].

Ca și iluminiștii, Michăilescu include în noțiunea de „popor" atât massele populare cât și burghezia.

Tăria unui stat — spune Michăilescu — o formează participarea poporului la viața politică și socială a țării. In studiul „Incercări sociologice" (1872), Michăilescu — deși explică în mod idealist înfrângerea Franței în 1870 (prin superioritatea culturală a Germaniei) — afirmă

[1] Industria și resbelul, p. 77.
[2] Ibidem, p. 76.
[3] Ibidem, p. 59.

totuși că „puterea la care poporul nu ia parte cu inimă și suflet este o putere de paradă.

Imperiul nu făcuse decât a restrânge viața cetățeanului francez în meschinele necesități ale egoismului ca să abată atențiunile și să se sustragă controlului public“ [1].

Vorbind despre popor — în care cuprinde și burghezia — Michăilescu se referă la perioada de trecere dela feudalism la capitalism. El stigmatizează forțele feudale — regalitatea, senioria, biserica catolică etc. — care țineau massele în asuprire și se opuneau desvoltării societății capitaliste și credea că prin revoluția burgheză, dusă până la republică, massele populare se pot elibera de sub asuprire. Michăilescu nu observă însă faptul istoric că din revoluția burgheză franceză — despre care vorbește cu atâta admirație — a profitat de fapt numai burghezia. El nu și-a dat seama că orânduirea capitalistă eliberează massele din asuprirea feudală pentru a le înrobi printr'o nouă formă de exploatare, cea capitalistă.

Michăilescu se apropie de explicarea justă a apariției marilor personalități în istoria popoarelor. După Michăilescu, istoria nu e produsul unor personalități ci, dimpotrivă, personalitățile sunt produsul condițiilor sociale.

„Fără îndoială, oamenii distinși ai națiunilor sunt rezultatul condițiunilor sociale“. „Oamenii mari nu se improvizează; circumstanțele contribuie a-i scoate la iveală, a-i pune în relief“ [2].

Prin aceasta, Michăilescu nu neagă rolul personalităților în istorie, ci le leagă doar de lupta masselor pentru eliberare. El vorbește cu admirație de marile personalități legate de popor, care au condus massele în lupta lor pentru eliberare din asuprire. Vorbind despre Tudor Vladimirescu, conducătorul răscoalei poporului din 1821, Michăilescu îl caracterizează astfel:

„Tudor era din numărul acelor figuri istorice care absorb un veac de suferințe și aspirațiuni înecate ca, într'un moment binevenit, să puie în scenă toată puterea deslănțuită a unui popor desnădăjduit“ [3].

Care este concepția lui Michăilescu asupra războiului și ce atitudine a luat el față de război?

In studiul „Industria și resbelul“ (1878), Michăilescu susține că, în ultima instanță, soarta unui război e hotărîtă de doi factori: industria și

[1] Incercări sociologice în « Tranzacțiuni literare », 1872, p. 203.
[2] Industria și resbelul, p. 31.
[3] Un portret istoric în « România liberă — număr literar », 1884, p. 95, publicat sub pseudonimul « Stemill ».

strategia. Condamnă războiul „fenomen oribil pe care împărații nu s'au sfiit a-l declara în toate timpurile ca condus în numele dumnezeirii", deoarece războiul frânează progresul societății. Știința și industria, factorii principali care determină progresul societății, pentru a se desvolta, au nevoie de pace.

„Progresul... nu-și va lua sborul lui puternic decât în atmosfera liniștită a *păcii universale*. Utopia de azi mâine va deveni o realitate" [1].

Deși dorește în mod sincer pacea și condamnă războaiele de cotropire, Michăilescu admite războaiele de eliberare a popoarelor. „Scopul ce a urmărit unele războaie, de exemplu acelea ale revoluțiunii franceze, ating sublimul etic și estetic. O națiune ai cărei fii se expun a muri cu surâsul pe buze strigând „Vive la République!" constitue un act mai presus de tot ce poate inventa morala individualistă" [2].

Războiul pentru independență din 1877—1878 a fost salutat cu un deosebit entuziasm de Michăilescu. Iată ce spune M. Niculescu-Băneasa despre atitudinea lui Michăilescu față de acest mare eveniment național.

„Eram elev al Școlii Normale a Societății (pentru învățătura poporului român — *S. G.*) al cărei director și profesor de matematică era Șt. Michăilescu, când la 9 Mai 1877, Adunările legiuitoare proclamă *Independența României*. In toată țara, dar mai ales în București era o însuflețire generală, o indescriptibilă bucurie. Pe la ora 5 după amiază, directorul nostru sosi din oraș, ...adună pe toți elevii în curtea școlii și, cu capul descoperit, ne ținu un discurs atât de mișcător relativ la trecutul și independența țării, încât mulți dintre noi nu ne-am putut reține lacrimile. Maestrul însuși era profund emoționat... Ca prin farmec, profesorul de matematică se improviză în profesor de istorie, făcându-ne să sorbim cea mai plăcută și mișcătoare lecție de istorie națională" [3].

In multe studii și articole cu caracter sociologic, Michăilescu vorbește cu admirație de revoluția franceză din 1789, care a sdruncinat din temelii domnia absolutismului și a teocrației.

„Revoluțiunea rupse cu prejudiciile evului mediu: jos regele, jos seniorul, om și om, drepturi și datorii egale pentru toți" [4].

Precum se vede din acest citat și din alte pasagii din operele sale, Michăilescu era împotriva monarhiei. El nu condamnă numai monarhia absolută ci și monarhia constituțională pe care o caracterizează ca, „un

---

[1] Industria și resbelul p. 87.
[2] Ibidem, p. 14.
[3] « Convorbiri didactice », 1899, p. 249.
[4] Incercări sociologice în « Tranzacțiuni literare », 1872, p. 201.

paleativ prin care regii își prelungiră viața... o mistificare a Republicii, ce avem ferma credință că nu va trece mult și va fi deasemenea complectamente desconsiderată și înmormântată" [1].

Michăilescu vorbește cu simpatie despre Comuna din Paris, care a alarmat burghezia, devenită de atunci o clasă reacționară.

„Când aveți dară pe Dumnezeu numai pe buze iar în inimă veninul minciunii și crima lui Cain, pentru ce mai strigați oare că materialismul inundă lumea și devastează sufletele?... pentru ce vă alarmați și strigați „oroare" când paroxismul social, Comuna, voiește a înneca în flăcări memoria celor ce abuză de indulgența pacientă a ignoranței popoarelor?" [2].

Fără să depășească poziția unui democrat sincer, Michăilescu a salutat Comuna, prima formă de manifestare a puterii proletariatului.

Despre religie, Michăilescu spune că ea a apărut într'o anumită fază de desvoltare a omenirii din incapacitatea omului de a cunoaște și supune natura și că religia este în ultimă instanță o superstiție. Michăilescu combate concepția teologică după care omul ar fi fost creat de dumnezeu după chipul și asemănarea sa, afirmând dimpotrivă că „Omul face întotdeauna pe Dumnezeu după chipul său, iar nu cum pretinse Scriptura" [3].

Michăilescu îl critică pe agnosticul Herbert Spencer, care propune împăcarea dintre știință și religie, ambele având, după obscurantistul englez, aceeași valoare gnoseologică. Michăilescu — dușman neîmpăcat al idealismului de toate nuanțele — susține că religia și-a trăit traiul, că ea putea avea trecere în perioada în care științele naturii erau abea în fașă, dar astăzi „...nicio comunicare, niciun amestec nu mai poate să existe între convicțiunea prin probe și demonstrațiuni și între credința prin revelațiuni, separate în secolul nostru printr'un abis de nestrăbătut" [4].

Intr'un eseu publicat în „Revista Contemporană" (1874) sub pseudonimul Stemill, Michăilescu satirizează instituțiile și moravurile burgheze, biserica, justiția, morala, administrația etc. Intr'o vreme când un Leonardescu, vorbind despre „criza" moralei, afirma că „Evanghelia este adevăratul cod al muncitorului și al săracului", Michăilescu demască ipocrizia moralei burgheze.

---

[1] Incercări sociologice în « Tranzacțiuni literare », 1872, p. 202.
[2] Câteva din siluetele epocii în « Revista Contemporană », 1874, p. 61 (publicat sub pseudonimul «Stemill »).
[3] Fetișismul în « Revista Contemporană », 1876, p. 60.
[4] Ibidem p. 2.

„Mi se pare că de când se tot tipăresc manuale de morală... aprobate, botezate și încoronate de academii, mitropoliți și episcopi, lumea se demoralizează din ce în ce mai rău, fiindcă ați mistificat pe omul de carne și os, și v'ați adresat totdeauna la o chimeră ce i-a plăcut imaginațiunii voastre să creeze. Ce copilărie de a crede că omul flămând se va opri de a fura o bucată de pâine numai pentru că a citit decalogul lui Moise; sau că ministrul nu va vinde interesele țării sale, numai din cauza responsabilității la care are să fie chemat pe lumea viitoare. Oamenii puterii care patronează aceste idei și care ar fi gata să intente procese de ordine socială și religioasă celui ce s'ar atinge de ele, râd pe înfundate când, în numele acelorași principii, i-ai conjura să fie oameni de treabă" [1].

In alt eseu, Michăilescu militează pentru o artă realistă criticând și demascând idealismul ca fiind concepția exploatatorilor. El apreciază mult operele realiste ale pictorului N. Grigorescu pentrucă sunt inspirate din viața și munca țăranilor noștri și arată starea de mizerie cruntă în care zăcea țărănimea.

„Noi vom fi realiști în pictură, precum suntem în filosofie și în toată cultura în genere.

Din școala realistă face parte D-l Grigorescu, ...să-l vedeți la lucru, domnilor idealiși, care, sub pretext că disprețuiți materia, vă umflați punga din munca altora și vă ornați pereții cu hârtii din piața lui Constantin Vodă" [2].

Concepția socială a lui Michăilescu are limite și scăderi care se datoresc condițiilor istorice din România din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, arătând importanța factorului ideologic în viața socială, Michăilescu, în primele sale articole filosofice, admite teoria celor trei stări a pozitivistului francez Auguste Comte [3]. De asemenea, îmbrățișând darwinismul, odată cu admiterea luptei pentru existență ca factor al evoluției plantelor și animalelor, Michăilescu afirmă că această luptă se petrece și în societate. Cu toate acestea, el respinge malthusianismul, care afirmă că populația crește în progresie geometrică iar mijloacele de existență cresc numai în progresie aritmetică. „Noi nu credem în legea lui Malthus. Natura nu e pentru noi o masă cu un număr determinat de ser-

[1] Condeie în « Revista Contemporană », 1874, Nr. 10, p. 295.

[2] Condeie inspirate din penelul D-lui Grigorescu în « Revista Contemporană », 1876, Nr. 2, p. 170 (publicat sub pseudonimul « Stemill »).

[3] Comte pretindea că omenirea, în desvoltarea ei, ar fi trecut prin două faze: teologică și metafizică, iar din vremea lui ar fi intrat în faza științifică sau pozitivă, caracterizată prin desvoltarea vertiginoasă a științelor pozitive. Sub acest ultim stadiu Comte înțelegea de fapt desvoltarea capitalistă.

viciuri, așa că cine sosește pe când toate sunt ocupate să se expună a rămâne nemâncat" [1]

In altă lucrare a sa, vorbind de teoria lui Malthus, Michăilescu spune că, dacă ar fi să rămână valabilă ideea că populația crește în progresie geometrică, nu e adevărat că mijloacele de existență cresc numai în progresie aritmetică, deoarece progresul științei și al tehnicei este nemărginit.

Poziția justă a lui Michăilescu în această problemă este demnă de relevat. Se știe că astăzi, ideologii imperialiștilor atâtători la război au reînviat malthusianismul, pentru a justifica ororile și crimele comise de către imperialiști.

Michăilescu critică diverse aspecte ale societății și mai ales ale suprastructurii burgheze, dar nu critică baza orânduirii burgheze, sistemul capitalist în întregul său. El vorbește cu simpatie despre massele asuprite și exploatate, dar nu vede calea adevărată pentru eliberarea lor. Michăilescu cere îmbunătățirea condițiilor de viață ale poporului muncitor, dar în cadrul orânduirii capitaliste.

Deși vorbește cu simpatie despre revoluția franceză burgheză din 1789 și de răscoala poporului condusă de Tudor Vladimirescu, el nu îndeamnă massele la revoluție, afirmând că opera revoluțiunilor poate fi încredințată școalei, că „timpul nostru e timpul școalei".

Michăilescu a fost un democrat burghez cu sinceră simpatie pentru massele muncitoare, dar a rămas în afara mișcării muncitorești chiar după ce aceasta apare și se desvoltă (mai ales după 1880).

Limitele concepției sociale a lui Michăilescu se datoresc condițiilor istorice specifice existente în România în perioada în care s'a format și a trăit el, precum și poziției sale izolate de intelectual burghez.

In perioada formației sale intelectuale (1864—1880), capitalismul era puțin desvoltat în România, iar contradicțiile capitalismului care abea se desvolta nu erau atât de evidente. Factorul hotărîtor care a determinat și care explică totodată caracterul concepției sociale a lui Michăilescu este existența în această perioadă a unor puternice rămășițe feudale în economia noastră și înapoierea economică și socială a țării. Cei care au trăit în această perioadă (în a doua jumătate a secolului al XIX-lea) și care doreau în mod sincer desvoltarea economică și socială a țării, nu se isbeau atât de contradicțiile capitalismului ci în primul rând de aceste rămășițe feudale, care frânau desvoltarea societății românești. De aceea, oamenii progresiști din această perioadă au luptat în primul rând pentru lichidarea acestor rămășițe.

[1] Câteva din siluetele epocii în « Revista Contemporană », 1874, Nr. 1, p. 54.

Michăilescu a luptat cu convingere pentru desvoltarea economică și socială a țării, pentru îmbunătățirea situației masselor muncitoare, crezând că republica democratică burgheză ar fi în stare să elibereze massele din asuprire. Cu toate limitele democrației burgheze, în condițiile sociale din România de atunci, când industria și agricultura erau foarte înapoiate, când în relațiile de producție existau puternice rămășițe feudale, când pe plan politic domnea coaliția burghezo-moșierească, lupta sa împotriva rămășițelor feudale, pentru desvoltarea capitalismului era o atitudine progresistă.

Concepția socială a lui Michăilescu deși în fond este idealistă cu un pronunțat caracter iluminist, totuși, prin afirmarea caracterului obiectiv al legilor sociale, prin faptul că întrevede rolul forțelor de producție în desvoltarea societății, Michăilescu depășește concepția iluministă, idealistă despre societate.

Concepția socială a lui Michăilescu — deși din ultimul sfert al veacului al XIX-lea a fost depășită de ideologia clasei muncitoare — prin elementele ei iluministe și materialiste a servit massele exploatate. Fiind pusă în slujba progresului social, concepția despre societate a lui Michăilescu — ținând seama de condițiile istorice și culturale în care a apărut — poate fi considerată ca o concepție progresistă, înaintată.

In ceea ce privește concepția filosofică despre natură a lui Michăilescu o putem caracteriza ca fiind o concepție materialistă cu unele elemente dialectice. Materialismul său este un materialism combativ, militant. Marele merit al lui Michăilescu — pe lângă faptul că a susținut și a răspândit concepția materialistă despre lume — îl constitue lupta sa împotriva filosofiei idealiste, reacționare, pentru apărarea științei de atacurile obscurantiștilor și idealiștilor.

Deși n'a reușit să depășească totdeauna limitele materialismului mecanicist, totuși, dacă privim gândirea lui Michăilescu în condițiile istorice și culturale în care s'a desvoltat, vom înțelege și mai bine meritul istoric al concepției sale filosofice. In a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când exponenții ideologici ai regimului burghezo-moșieresc răspândeau prin toate mijloacele (dela catedră, dela tribuna Ateneului, prin reviste) filosofia idealistă și reacționară, Michăilescu a dus o luptă neobosită împotriva idealismului pe care l-a demascat ca fiind ideologia asupritorilor. El a arătat că idealismul și obscurantismul reprezintă o piedică nu numai în calea desvoltării științei dar și în calea progresului social.

Până la apariția revistelor muncitorești lupta împotriva filosofiei idealiste și reacționare a fost dusă de oamenii de știință din rândul cărora s'a ridicat și Michăilescu. Concepția filosofică a lui Michăilescu reprezintă cea mai energică și mai închegată ripostă a oamenilor de știință români din această perioadă împotriva idealismului și obscurantismului.

Formându-şi o serioasă cultură filosofică, Michăilescu a reuşit să depăşească materialismul spontan, „istorico-naturalist" al oamenilor de ştiinţă, ridicându-se la materialismul filosofic, conştient şi a luptat împotriva idealismului şi obscurantismului cu multă hotărîre, combativitate şi perseverenţă.

Urmând tradiţia materialistă, progresistă în filosofia noastră, Michăilescu continuă ideologia progresistă a generaţiei dela 1848, făcând legătura cu ideologia clasei muncitoare. Când în jurul anului 1870 se năştea o mişcare filosofică în rândurile oamenilor de ştiinţă, Michăilescu vedea în acest avânt al cugetării o redeşteptare a gândirii progresiste dela 1848 [1]. „Avântul ce luase cugetarea în epoca care preparase memorabilul eveniment din 48 ...pare că se găseşte redeşteptat" — spune Michăilescu. De atunci, Michăilescu se pune în fruntea acestei mişcări filosofice căutând să o îndrumeze pe căi sănătoase: „Să observăm bine însă la direcţiunea ce iau curentele" — spunea el.

Michăilescu a combătut devierile idealiste ale unui om de ştiinţă ca Dr. Suţu care trăgea concluzii agnostice asupra posibilităţii de a cunoaşte esenţa vieţii şi a psihicului. De pana sa vigilentă n'a scăpat nici B. P. Haşdeu care a dat valoroase opere de istorie şi de lingvistică, dar care în filosofie s'a situat pe poziţii idealiste combătând materialismul.

Incă din 1872, Michăilescu începe lupta împotriva lui Paul Janet cu care — zece ani mai târziu — se va război şi revista „Contemporanul". După apariţia revistelor muncitoreşti, Michăilescu va continua lupta împotriva idealismului şi obscurantismului.

Ştefan Michăilescu are meritul de a fi luptat timp de 30 de ani împotriva spiritualismului şi agnosticismului pe terenul spinos al biologiei şi psihologiei, de a fi arătat că idealismul şi obscurantismul reprezintă forţele sociale vechi şi constitue o frână în calea progresului ştiinţei şi societăţii, de a fi luptat din răsputeri pentru răspândirea ştiinţei şi culturii în massele populare.

Prin opera şi activitatea sa, care au fost puse în slujba masselor şi a progresului social, Michăilescu se integrează printre reprezentanţii culturii noastre progresiste, a culturii care a servit interesele şi năzuinţele poporului.

---

[1] Gândirea progresistă dela 1870 se redeştepta într'adevăr dar, nu pe plan social, cum a fost cea dela 1848, reprezentată de revoluţionari ca Bălcescu, ci pe plan filosofic, reprezentată de oamenii de ştiinţă. Gândirea progresistă cu caracter social renaşte şi se desvoltă odată cu naşterea şi desvoltarea mişcării muncitoreşti şi e reprezentată de exponenţii ideologici ai clasei muncitoare.

A. A. RUBAŞEVSKI

« Insemnătatea filosofică a moştenirii teoretice a lui I. V. Miciurin »

Raportul dintre ştiinţele speciale şi filosofie a căpătat un caracter calitativ nou odată cu apariţia filosofiei marxiste. « Spre deosebire de sistemele filosofice din trecut— spunea A. A. Jdanov—filosofia marxistă nu este o ştiinţă deasupra tuturor celorlalte, ci un mijloc de cercetare ştiinţifică, o metodă comună tuturor ştiinţelor naturale şi sociale, care se îmbogăţeşte cu datele acestor ştiinţe în cursul desvoltării lor ».

In lumina acestor teze apare clar importanţa pe care o prezintă miciurinismul pentru materialismul dialectic. Etapa miciurinistă a însemnat un salt calitativ în desvoltarea biologiei, odată cu Miciurin biologia găsindu-şi temeinica sa fundamentare ştiinţifică. Miciurin a elaborat o concepţie unitară asupra desvoltării organismelor vii, a demonstrat şi dovedit legile obiective ce stau la baza desvoltării acestora — făcând astfel din biologie o armă puternică în lupta pentru dominarea naturii de către om.

Importanţa filosofică a biologiei miciuriniste constă în aceea că ea reprezintă o strălucită confirmare a materialismului dialectic, o dovadă în plus că aceasta e singura filosofie ştiinţifică, singura capabilă să dea o reflectare justă fenomenelor naturii.

Iată de ce generalizarea filosofică a moştenirii teoretice a lui Miciurin capătă o importanţă deosebită. Acestei sarcini îi este dedicată cartea lui A. A. Rubaşevski « Insemnătatea filosofică a moştenirii teoretice a lui I. V. Miciurin » — lucrare distinsă cu Premiul Stalin pe anul 1950.

Etapa calitativ nouă în biologie, pe care o reprezintă miciurinismul, e indisolubil legată de Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, este un rod minunat al construirii socialismului în Uniunea Sovietică. Intreaga activitate a lui Miciurin dinainte de 1917 a constituit doar premizele acestei uriaşe cuceriri ştiinţifice. Despre acest lucru vorbeşte chiar Miciurin, care, amintindu-şi de trista situaţie la care era supus în regimul ţarist de nobilimea şi burghezia din Rusia, scrie: « Tot drumul meu până la Revoluţie a fost pătat cu luări în râs, nepăsare, uitare. Până la Revoluţie auzul meu era veşnic insultat de părerile ignorante despre inutilitatea muncii mele, despre aceea că toate lucrările mele sunt « fantezii », « fleacuri ». Funcţionarii din minister ţipau la mine: Să nu îndrăzneşti! Savanţii oficiali declarau hibrizii mei « nelegitimi ». Popii ameninţau « Nu cârti », « Nu transforma grădina domnului în casă de toleranţă » (aşa era caracterizată hibridarea) » [1]. Pentru clasele asupritoare din Rusia ţaristă, grija faţă de desvoltarea ştiinţei înaintate ruse era un lucru cu totul necunoscut. Plecându-se cu servilism în faţa a tot ce era străin, clasele exploatatoare din Rusia ţaristă înăbuşeau desvoltarea ştiinţei ruse, condamnau pe oamenii de ştiinţă ruşi la inactivitate.

Revoluţia socialistă a deschis o nouă eră şi în activitatea oamenilor de ştiinţă. Printre aceştia, Miciurin a simţit din primele zile ale Puterii Sovietice sprijinul ei moral şi material. Statul sovietic a luat sub grija sa munca ştiinţifică a lui Miciurin, acordându-i un sprijin multilateral, făcând astfel posibilă desvoltarea biologiei miciuriniste aşa cum o cunoaştem noi astăzi. Miciurinismul s'a desvoltat în directă legătură cu practica construirii socia-

[1] Miciurin, Opere, v. I, ed. rusă, p. 603.

lismului în U.R.S.S., putând fi socotit, pe drept cuvânt, una dintre cele mai însemnate generalizări ştiinţifice a muncii practice, revoluţionare, de transformare a naturii, săvârşită de oamenii societăţii socialiste.

Legătura dintre teorie şi practică, preocuparea permanentă a lui Miciurin de a rezolva problemele pe care viaţa le pune în faţa biologiei — toate acestea au constituit firul conducător în toată activitatea sa ştiinţifică.

Rezolvând problemele practice în lumina concepţiei materialist dialectice, Miciurin socotea practica nu numai ca punct de plecare în întreaga sa activitate ştiinţifică, dar şi ca criteriu al veracităţii adevărurilor ştiinţifice. De aceea el a renunţat întotdeauna la acele interpretări, formulări etc., care s'au dovedit greşite în practică.

Concepţia ştiinţifică şi filosofică a lui Miciurin s'a format sub influenţa puternică pe care a exercitat-o activitatea şi ideile unor oameni ca Lomonosov, Pisarev, Herţen, Cernîşevski Dobroliubov, Mecinicov, fraţii Kovalevski, Timiriazev etc. In prima perioadă a activităţii sale (înainte de Revoluţia Socialistă din Octombrie), Miciurin a stat ferm pe poziţiile materialiste, luptând împotriva oricăror încercări de a strecura idealismul şi teologia în biologie. Odată cu Revoluţia Socialistă din Octombrie, Miciurin începe să studieze operele filosofice ale clasicilor marxism-leninismului, devenind un luptător conştient pentru o ştiinţă bazată pe filosofia materialist-dialectică. « Numai pe baza învăţăturii lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin —spunea Miciurin —se poate construi complect ştiinţa. Lumea obiectivă — natura — este elementul prim, omul este o parte a naturii, dar el nu trebuie să contemple din exterior această natură, ci, după cum a spus Karl Marx, poate s'o schimbe »[1].

Acestei sarcini şi-a dedicat el întreaga sa activitate.

Miciurinismul constitue un adevărat salt calitativ faţă de concepţia darwinistă în biologie. Rolul pe care l-a jucat Darwin în desvoltarea biologiei este de foarte mare importanţă, el fiind primul care a dat, în general, o explicaţie ştiinţifică naturii vii.

Teoria darwinistă, arată Rubaşevski, este rezultatul generalizării practicii selecţionărilor zootehnicienilor şi cultivatorilor de plante, precum şi al tuturor cuceririlor ştiinţelor biologice din prima jumătate a secolului al XIX-lea. In concepţia lui Darwin, factorii hotărîtori ai evoluţiei organice sunt: variabilitatea organismelor; ereditatea; supravieţuirea în urma luptei pentru existenţă a organismelor mai adaptate la condiţiile date. In concepţia sa toate organismele vii se află într'o permanentă mişcare, desvoltare, speciile actuale fiind rezultatul unei îndelungate evoluţii a materiei organice. In explicarea acestei evoluţii, Darwin a pornit dela principiul materialist după care modificările sunt provocate direct sau indirect de condiţiile vieţii în care se găseşte fiecare organism şi mai ales strămoşii săi, dând astfel o puternică lovitură idealismului şi metafizicei. Cu toate acestea, concepţia sa conţine o serie de greşeli (uneori chiar esenţiale), greşeli arătate foarte clar de clasicii marxism-leninismului.

Căutând rădăcinile acestor lipsuri, Rubaşevski arată pe bună dreptate că « Aceste lipsuri sunt legate de nivelul cunoştinţelor ştiinţifice ale epocii lui Darwin, de îngustimea practicii întreprinzătorilor şi a crescătorilor de vite şi a cultivatorilor de plante din societatea capitalistă a căror experienţă Darwin a generalizat-o în teoria sa, de apartenenţa de clasă a lui Darwin şi de influenţa exercitată asupra lui de ideologia burgheză ».

Printre aceste greşeli trebuie să remarcăm, în primul rând, influenţa malthusianismului în explicarea desvoltării organismelor vii, şi teza sa, după care din cauza suprapopu-

[1] Miciurin, Opere, v. I, ed. rusă, p. 624.

lației, lupta cea mai îndârjită este aceea din cadrul aceleiași specii, idei ce reflectă influența ideologiei burgheze și concurența ce există în societatea capitalistă. Nereușind să se rupă pe deplin de filosofia idealistă, Darwin atribuia în mod greșit variabilității nedefinite (variabilitatea nedeterminată de condițiile mediului exterior) rolul hotărîtor în desvoltarea organismelor vii. Această teză agnostică mergea pe aceeași linie cu teoria idealistă a autonomismului desvoltării organismelor animale și vegetale, teorie ce căuta să « demonstreze » independența acestor organisme de mediul înconjurător.

Alte greșeli tot atât de însemnate săvârșite de Darwin sunt: excluderea acțiunii condițiilor exterioare din cadrul selecției naturale; concepția sa asupra desvoltării pe care o considera ca fiind ceva lin, fără salturi calitative; atitudinea pasivă în fața realității etc.

Cu toate că, spre sfârșitul vieții sale, el a renunțat la unele dintre aceste păreri eronate, Darwin nu a reușit să depășască cadrul strâmt al societății capitaliste, nu a reușit să se elibereze pe deplin de influențele ideologiei burgheze.

In lumina acestor fapte, reiese, și mai clar importanța uriașă pe care a avut-o Miciurin în desvoltarea biologiei. Miciurinismul s'a desvoltat în lupta împotriva tuturor concepțiilor idealiste, metafizice, strecurate în biologie. Greșelile săvârșite de Darwin în explicarea lumii organice au fost cu totul înlăturate de Miciurin, lucru ce a făcut posibilă fundamentarea temeinică a biologiei pe principiile materialismului dialectic, dovedindu-se astfel atotputernicia acestora.

Concepția filosofică a materialismului dialectic străbate întreaga învățătură a lui Miciurin. Consecvent materialismului dialectic, Miciurin pune la baza explicării desvoltării plantelor unitatea indestructibilă dintre desvoltarea ontogenetică și cea filogenetică. Cu toate că acest lucru fusese observat și de către alți savanți, Miciurin este primul care i-a dat o fundamentare strict științifică. In plus, trebue să menționăm că el este acela care a descoperit acțiunea legii biogenetice (a unității dintre desvoltarea ontogenetică și cea filogenetică) în evoluția plantelor, arătând cum se manifestă ea în desvoltarea stadială a organismelor vegetale. Acest lucru constitue încă o dovadă a unității ce există între lumea animală și cea vegetală. Legea biogenetică după care se desvoltă toate ființele vii, are o uriașă importanță pentru materialismul dialectic, ea dând firul conducător în analiza întregii desvoltări a naturii vii. Teza lui Lenin, după care desvoltarea în natură se produce sub forma unei spirale, își găsește pe deplin confirmarea în legea biogenetică. Așa cum se arată în lucrarea lui A. A. Rubașevski, desvoltarea fiecărui organism este o realizare a bazei ereditare formate în cursul întregii desvoltări istorice a speciei. Dar desvoltarea fiecărui organism nu reprezintă o simplă repetare a desvoltării înaintașilor săi, ci o repetare pe o scară superioară, fiecare individ aducând ceva nou, particularități și însușiri specifice, care, în anumite condiții, devin ereditare, adăugând astfel ceva nou speciei, desvoltând-o. Astfel, natura vie se înfățișează în permanentă schimbare și desvoltare, permanent apare și se desvoltă ceva nou, dispare ceea ce e vechi, ceea ce nu mai corespunde necesităților obiective ale speciei. Această lege dovedește strânsa interdependență a celor două laturi contradictorii ce există în desvoltarea tuturor organismelor vii, între elementul individual și cel al speciei între desvoltarea istorică a speciei și cea a fiecărui organism în parte, între ereditate și variabilitate.

Așa cum s'a spus mai sus, în cursul desvoltării fiecărui organism apar noi și variate modificări. O mare importanță științifică și filosofică, arată Rubașevski, o prezintă faptul că Miciurin lega însușirea variabilității de însăși esența procesului biochimic al organismului, de metabolism. Astfel, variabilitatea trebuie concepută ca o condiție indispensabilă vieții, ca ceva propriu tuturor organismelor vii. Miciurin este acela care a fundamentat

în mod ştiinţific legea plasticităţii organismelor vii, dovedind (şi în acest domeniu) că nu există materie fără mişcare, că materia organică este în permanentă desvoltare conform unor legi specifice ei. Prin aceasta au primit o infirmare categorică toate speculaţiile reacţionare ce căutau să «justifice» exploatarea clasei muncitoare, jefuirea aşa ziselor popoare «inferioare» cu ajutorul tezelor metafizice şi idealiste ale mendelo-morganiştilor. Intr'adevăr, în bogata sa practică, Miciurin a dovedit că adaptabilitatea (variabilitatea) este un fenomen ce se manifestă nu numai în cadrul organismului (luat în general) dar că ea cuprinde toate funcţiile organismului, organele acestuia, viaţa sa internă, încât fiecare organism se află într'o desvoltare permanentă pe o linie ascendentă.

In lupta împotriva teoriilor idealiste, un loc central îl ocupă problema rolului factorului extern în desvoltarea organismelor. Ca un fir roşu se observă în biologia miciurinistă teza materialistă a unităţii indestructibile dintre organism şi mediu, după care organismul nu poate fi rupt niciodată din cadrul condiţiilor externe în care el trăeşte şi se desvoltă. Generalizând întreaga sa experienţă în acest domeniu, Miciurin arată că «Fiecare organ, fiecare însuşire, fiecare membru, toate părţile interioare şi exterioare ale oricărui organism, sunt determinate de condiţiile exterioare existenţei sale». Desvoltând această teză, folosind un bogat material experimental, Miciurin a dovedit caracterul neştiinţific şi reacţionar al teoriei idealiste a autonomismului desvoltării organismelor vii (teorie folosită în special de mendel-morganişti). Această teorie agnostică rupe organismul de mediul său înconjurător, «explicând» întreaga sa existenţă cu ajutorul întâmplării, a neprevăzutului, căutând să «demonstreze» astfel inexistenţa unor legi obiective de desvoltare a naturii vii.

Descoperind legile obiective de desvoltare a organismelor, Miciurin a arătat că modificările suferite de acestea în cursul desvoltării lor sînt, în fond, adaptări la condiţiile schimbătoare ale mediului înconjurător, sunt rezultatul «acestui factor veşnic puternic în tot universul sub acţiunea căruia s'au constituit toate formele organismului viu» (Miciurin).

Prin aceasta, Miciurin nu numai că a arătat deplina posibilitate de explicare a materiei vii, dar el a dovedit totodată şi posibilitatea de transformare a acesteia de către om, căci cunoscând aceste condiţii, noi putem să prevedem mersul desvoltării, putem să intervenim direct şi conştient asupra acesteia. Astfel, Miciurin a isgonit pentru totdeauna din biologie agnosticismul, făcând din aceasta o armă puternică de transformare a naturii de către om.

In legătură cu concepţia lui Miciurin asupra unităţii dintre organism şi mediu putem înţelege şi fenomenul eredităţii. Vorbind despre această problemă, A. A. Rubaşevski arată că Miciurin, desvoltând şi îmbogăţind concepţia lui Darwin, a descoperit mecanismul intern al eredităţii, raportul dialectic ce există între ereditate şi variabilitate, lucru ce prezintă o foarte mare importanţă filosofică. Miciurinismul, spune autorul, a spulberat teoriile mistice, vitaliste, asupra eredităţii (şi, în general, asupra procesului vieţii), dând o interpretare materialist-dialectică acestui complicat proces. Miciurin a dovedit printr'un bogat material experimental că teoriile idealiste cu privire la autonomismul desvoltării materiei vii şi la aşa zisa «substanţă nemuritoare a eredităţii» nu au niciun fundament ştiinţific. El a arătat că ereditatea nu poate fi ruptă de organism şi de condiţiile înconjurătoare, că ea este un fenomen în necontenită schimbare, că se îmbogăţeşte permanent prin acumularea schimbărilor survenite în ontogenia organismului. Înţelegerea eredităţii, a legilor ce stau la baza acesteia, prezintă o deosebită importanţă din punct de vedere filosofic, căci numai pe baza transmiterii ereditare a caracterelor dobândite este posibilă evoluţia materiei vii, trecerea dela o cantitate la alta, desvoltarea dela inferior la superior, dela simplu la complex.

Impotriva teoriilor metafizice ale mendelo-morganiștilor care, negând posibilitatea transmiterii ereditare a variațiilor ontogenetice, negau totodată desvoltarea materiei organice, Miciurin a demonstrat că « în natură totul se mișcă neîntrerupt înainte pe calea evoluției, totul se schimbă neîncetat ». Analizând în continuare teoria miciurinistă a eredității și a variabilității, Rubașevski subliniază faptul că și aici se observă unitatea contradictorie a fenomenelor. Ereditatea acumulează (pe calea selecției naturale) cuceririle organismelor în cursul desvoltărilor ontogenetice, asigurând astfel desvoltarea permanentă a speciilor, stabilitatea caracterelor esențiale ale acestora. Dar (și aceasta este latura sa negativă), prin caracterul său conservator, ea îngreunează adaptabilitatea organismelor, transformarea ontogenetică a acestora. De asemenea, variabilitatea are, pe de o parte, un caracter creator (ea asigurând adaptarea organismelor la mediul înconjurător și, în general, întreaga desvoltare a speciilor), pe de altă parte, ea are și o latură negativă, în sensul că distruge unele caractere moștenite ereditar. Astfel, ereditatea și variabilitatea sunt două fenomene contradictorii, care însă nu sunt opuse în mod absolut, metafizic, ci se împletesc și se completează reciproc, asigurând astfel permanenta desvoltare a materiei vii. Prin aceasta, Miciurin a infirmat categoric vechea concepție despre ereditate și variabilitate, care studiind aceste fenomene in mod metafizic, nu putea înțelege felul în care ele coexistă și acționează în cadrul procesului general al vieții.

Analizând mai departe teoria miciurinistă a desvoltării organismelor, Rubașevski arată că felul în care Miciurin a rezolvat această problemă, constitue un uriaș pas înainte față de Darwin, o strălucită confirmare a dialecticii materialiste. Este știut că Darwin, înțelegând în mod metafizic mișcarea, a susținut că în natură totul se petrece lin, încet, fără salturi calitative, mișcarea existând doar sub forma acumulărilor cantitative ce se realizează « doar cu pași înceți și mărunți» (Darwin). Ștergând astfel trecerile reale calitative dela o specie la alta, Darwin a căzut în relativism și subiectivism, susținând că « termenul specie îl consider complet arbitrar, născocit pentru comoditate » (Darwin).

In opoziție cu acest fel de a înțelege mișcarea, Miciurin a demonstrat, pe baza experiențelor sale, că desvoltarea lumii organice are loc pe calea salturilor calitative, atât în desvoltarea filogenetică cât și în cea ontogenetică. Cercetând istoria lumii organice, Miciurin a arătat cum, acumulându-se în mod ereditar o serie de noi adaptări, particularități (morfologice sau fiziologice), acestea fac ca la un moment dat specia să sufere o transformare radicală, ca în cadrul lumii organice să apară o nouă specie, calitativ deosebită. Miciurin a dovedit că apariția unor specii calitativ deosebite nu trebue înțeleasă ca petrecându-se numai în urma unei îndelungate evoluții. Prin activitatea sa multilaterală, el a reușit să creeze într-un timp relativ scurt specii cu totul necunoscute încă. Acest lucru demonstrează că salturile calitative pot avea loc și în urma unei perioade foarte mici de acumulări cantitative, lucru ce face posibilă o rapidă transformare a naturii de către om. Salturi calitative există de asemenea și în cursul desvoltării ontogenetice a organismelor. Exemplul cel mai elocvent îl prezintă desvoltarea stadială a plantelor, deoarece în fiecare stadiu « . . . în organismul vegetal are loc o revoluție calitativă în cerințele față de condițiile mediului extern » (Lîsenko). Nu numai atât. In activitatea sa de formare de noi specii, Miciurin a dovedit posibilitatea apariției unor caractere cu totul noi în mod brusc, în cadrul unei singure generații. Apariția oricăror variabilități reprezintă un exemplu de salt calitativ ce se petrece în urma modificărilor lente, cantitative, în morfologia și fiziologia organismelor. Astfel, întreaga lume organică se înfățișază ca fiind într'o « neîntreruptă mișcare înainte a tuturor organismelor vii » (Miciurin).

Un loc important îl ocupă în lucrare problema conținutului intern al procesului de

desvoltare, unitatea și lupta contrariilor. Subliniind rolul pe care-l joacă mediul extern în formarea și desvoltarea organismelor, nu ne putem limita însă la acest aspect.

Dacă am face acest lucru am cădea pe panta metafizicii, deoarece am admite ca motor al desvoltării organismelor vii o contradicție exterioară acestora. Vorbind despre unitatea dintre organism și mediul extern, despre rolul condițiilor externe în desvoltarea organismelor ca fiind forța motrice a desvoltării naturii vii, trebue să înțelegem prin aceasta doar că « organismul se schimbă adaptându-se la noile condiții ale mediului exterior » (Rubașevski). Noi nu vom putea înțelege însă desvoltarea naturii vii dacă nu vom căuta cauzele ei chiar în interiorul organismelor. Acest lucru reiese foarte clar din întreaga operă a lui Miciurin. Adept consecvent al înțelegerii dialectice a fenomenelor, Miciurin socotește că motorul desvoltării organismelor vii îl formează contradicțiile interne și în special contradicția dintre procesul de asimilație și cel de desasimilație — adică metabolismul. Aceasta din urmă este contradicția fundamentală a materiei vii, contradicția care exprimă însăși esența vieții. Ca orice fenomen complex, viața conține o serie întreagă de contradicții interne care se împletesc și se influențează reciproc, contradicții care se pun și se rezolvă în mod permanent, ele încetând să acționeze numai odată cu moartea organismului.

Mediul extern joacă un rol important în viața oricărui organism, el reprezentând condițiile absolut indispensabile pentru existența și desvoltarea acestuia. Cu toate acestea raportul organism-mediu nu epuizează deloc caracteristicile calitative ale formei biologice de mișcare a materiei. Organismul nu e un produs pasiv al mediului, ci el are un caracter relativ independent, în sensul că asimilează în mod selectiv condițiile externe în raport cu necesitățile interne. Tocmai acest proces al metabolismului caracterizează forma biologică a mișcării materiei. Cele două laturi contradictorii ale metabolismului — asimilația și desasimilația — nu sunt opuse în mod absolut. Biologia miciurinistă a dovedit că acestea nu numai că alcătuiesc o unitate, că unul nu poate exista fără celălalt, dar și că în procesul general al vieții unul se transformă în celălalt.

Ca în toate fenomenele existente în natură — unde contradicția fundamentală determină toate celelalte contradicții, particularități, proprietăți etc. ale fenomenului respectiv — tot astfel în viața organismelor, contradicția dintre asimilație și desasimilație constituie cheia înțelegerii procesului complicat al vieții. Astfel, asimilația și desasimilația reprezintă totodată baza contradicției dintre ereditate și variabilitate. Prin aceasta Miciurin a dovedit că motorul oricărei mișcări și desvoltări în cadrul lumii organice este lupta contrariilor, că aceste contradicții reprezintă însăși esența vieții, că ele determină specificul fenomenului biologic. Astfel el a dat o lovitură nimicitoare tuturor teoriilor idealiste, religioase, asupra vieții, dovedind că pentru explicarea acesteia nu e nevoie de nicio forță supranaturală, de niciun element spiritual mistic.

A. A. Rubașevski evidențiază de asemenea faptul că teoria miciurinistă asupra desvoltării organismelor contribue la înțelegerea multilaterală a contradicției între exterior și interior. Denaturând concepția dialectică, adepții mendelo-morganismului din U.R.S.S. au absolutizat rolul factorului intern, au rupt organismul de condițiile sale de existență, căzând astfel în mocirla idealistă a autonomismului desvoltării organismului viu. Această concepție eronată este pe deplin infirmată de biologia miciurinistă care privește contradicția dintre exterior și interior ca având un caracter relativ. Condițiile exterioare își exercită în mod practic influența prin intermediul contradicțiilor interioare organismului. Pe de altă parte aceste contradicții nu ar putea acționa dacă organismul ar fi rupt de condițiile exterioare. Rupte de mediul înconjurător, existența și desvoltarea organismului viu devin un lucrul imposibil. In cursul vieții, organismul asimilează aceste condiții și astfel condițiile externe

« care participă în mod real la formarea organismului, se transformă istoriceşte într'o necesitate internă şi, astfel, încetează de a mai fi simple condiţii exterioare care se opun organismului » (Rubaşevski). Prin aceasta, opoziţia metafizică între exterior şi interior, ce opunea în mod absolut factorul extern celui intern, este pe deplin infirmată, dovedindu-se încă odată atotputernicia dialecticii materialiste.

O altă problemă filosofică ce se desprinde din concepţia lui Miciurin este raportul dintre necesitate şi întâmplare. Clasicii maxism-leninismului au subliniat în repetate rânduri faptul că natura, ca şi societatea, se conduc după legi obiective, independente de voinţa oamenilor, legi ce nu pot fi desfiinţate de oameni, ci numai cunoscute şi folosite în scopul lor. Această teză îşi găseşte pe deplin confirmarea în biologia miciurinistă. Luptând împotriva teoriilor mici idealiste a mendelo-morganiştilor, ce negau caracterul necesar al desvoltării naturii vii, punând totul pe seama hazardului, Miciurin a descoperit legile obiective de desvoltare a organismelor, caracterul necesar al desfăşurării fenomenelor în cadrul lumii organice. Relaţiile ce există între organism şi mediu au, în concepţia sa, un caracter necesar, la fel cum necesară este întreaga desvoltare a naturii organice. Înţelegând caracterul specific al formei biologice de mişcarea materiei, Miciurin a descoperit legile specifice ale acesteia. Desvoltarea speciilor în cursul întregii lor istorii, dispariţia unor specii vechi şi apariţia unor specii noi pe calea selecţiei naturale, ca şi desvoltarea fiecărui organism în parte, sunt fenomene necesare ce exprimă existenţa unor legi obiective, determinate, specifice.

In toată activitatea sa, Miciurin nu s'a oprit la materialul experimental, ci, pe baza acestuia, el a trecut la generalizări teoretice, a căutat să descopere legile ce conduc fenomenele studiate. Miciurin s'a situat permanent pe poziţiile materialismului combativ. Subliniind caracterul obiectiv al legilor biologice, el a luptat împotriva concepţiei subiectiviste ce nega existenţa unor legi obiective în cadrul lumii organice. Studiul legilor obiective a fost scopul activităţii sale, căci — aşa cum spunea el — « . . . eu m'am ocupat exclusiv de studierea legilor lumii vegetale, tratând această problemă din punct de vedere dialectic. . . . »[1]. Însuşirea temeinică a miciurinismului, cunoaşterea legilor biologice descoperite de Miciurin constitue o datorie permanentă a oamenilor de ştiinţă din ţara noastră, deoarece influenţele subiectiviste ale mendelo-morganismului mai sunt încă prezente printre unii biologi. Pentru lichidarea acestor rămăşiţe subiectiviste, un rol de seamă îl are studierea biologiei miciuriniste.

Miciurin a combătut de asemenea şi determinismul vulgar, metafizic. In explicarea diverselor fenomene el a căutat să deosebească ceea ce este esenţial şi necesar de ceea ce este întâmplător. Miciurin nu a exclus întâmplarea. In concepţia sa — arată Rubaşevski — necesitatea se realizează în lumea organică prin intermediul desvoltării indivizilor speciei respective, a căror desvoltare nu este o simplă repetare a fazelor parcurse « căci natura, cu toată diversitatea ei, nu dă repetiţii » (Miciurin). Astfel, în cursul desvoltării ontogenetice, au loc permanente oscilaţii dela drumul normal de desvoltare, apar în mod permanent noi însuşiri şi particularităţi. Linia generală a apariţiei şi desvoltării acestora are un caracter necesar, ea desfăşurându-se pe baza anumitor legi obiective. Dar această necesitate se manifestă, în mod concret, printr'o serie întreagă de întâmplări, dovedindu-se astfel că întâmplarea e forma de manifestare a necesităţii. Prin aceasta se elimină opoziţia metafizică dintre întâmplare şi necesitate.

---

[1]. Miciurin, Opere, v. IV, ed. rusă, p. 243.

Rezolvarea dialectică a acestei probleme are o uriașă însemnătate practică. După cum s'a arătat, Miciurin și-a creat concepția sa asupra desvoltării organismelor într'o legătură indisolubilă cu practica și pentru practică. Dând o interpretare științifică acestei desvoltări, descoperind legile obiective ale acesteia, el a îmbogățit și desvoltat bazele științifice, ale transformării naturii. Materialismul dialectic a dovedit că cei care neagă existența legilor obiective, neagă însăși știința, căci acest lucru înseamnă negarea posibilității previziunii și a stăpânirii naturii de către om. Pe această teză a marxism-leninismului se bazează întreaga practică revoluționară a lui Miciurin și a urmașilor lui în frunte cu Lîsenko. Cunoscutele cuvinte ale lui Miciurin: « Noi nu putem aștepta binefacerile naturii, sarcina noastră este să i le smulgem », au constituit firul călăuzitor al întregii sale activități.

Miciurin a văzut limpede că nu se poate realiza supunerea naturii de către om decât dacă vom reuși să descoperim legile sale de desvoltare, dacă vom acționa conform acestor legi. De aceea el a criticat cu asprime teoriile idealiste (în special cele mendelo-morganiste), ce negau existența legilor obiective de desvoltare a naturii, care aveau ca rezultat practic desarmarea omului în fața forțelor naturii. In aceasta constă, de asemenea, superioritatea biologiei miciuriniste față de darwinism — față de atitudinea pasivă în fața naturii. Mărturie a forței pe care o prezintă biologia miciuristă stau cele peste 350 de soiuri noi de pomi și arbuști fructiferi și de multe alte plante agricole pe care le-a creat Miciurin în cursul activității sale. Mărturia acestei forțe o reprezintă măreața operă de transformare a naturii, lupta împotriva secetei și a recoltelor proaste, ce se duce astăzi pe un teritoriu imens de 120.000 hectare, în Uniunea Sovietică.

In legătură cu marea importanță teoretică și practică pe care o prezintă miciurinismul, nu e deloc de mirare că împotriva ei luptă astăzi toți așa zișii savanți ai capitalismului. Lupta împotriva biologiei miciuriniste face parte din lupta generală pe care imperialiștii o poartă astăzi împotriva filosofiei materialist-dialectice, împotriva a tot ce e înaintat și progresist, pentru otrăvirea ideologică a maselor. « Toate forțele obscurantismului și ale reacțiunii — arăta A. A. Jdanov — sunt puse în slujba luptei împotriva marxismului. Sunt din nou scoase la lumină și adaptate pentru înarmarea filosofiei burgheze, slugile democrației burgheze a dolarului, zalele învechite ale obscurantismului. și ale clericalismului: Vaticanul și teoria rasială, naționalismul sălbatic și învechita filosofie idealistă, presa galbenă venală și arta burgheză descompusă ».

In cadrul acestei campanii, un loc important îl ocupă propagarea concepțiilor reacționare antiștiințifice ale mendelo-morganiștilor. Iată de ce combaterea de către Miciurin a mendelo-morganismului prezintă astăzi o mare importanță. Această teorie este folosită de către « savanții » burghezi pentru « fundamentarea » unor teorii sociologice menite să apere în mod direct societatea capitalistă, să « justifice » întreaga politică imperialistă. In locul cauzelor obiective, economice, determinate de acțiunea legii economice fundamentale a capitalismului contemporan, sociologii burghezi aduc « argumente » din domeniu biologiei, menite să ascundă adevărata realitate. In locul explicării științifice a exploatării, ruinării și pauperizării maselor, a jefuirii celorlalte popoare, a războaielor de cotropire etc., acești apologeți ai capitalismului vorbesc despre ereditatea « inferioară » a masselor populare, despre imposibilitatea desvoltării popoarelor coloniale etc. Astfel sociologul englez Emerson susține — nici mai mult nici mai puțin — că exploatarea, împărțirea în clase etc., sunt fenomene veșnice, proprii tuturor animalelor. Concluzia la care ajunge acesta este foarte precisă: sclavia este obligatorie pentru toate țările. Dar, ceea ce nu are curajul să spună pe față Emerson, este aceea că stăpânii de sclavi ai vremurilor noastre trebuie să fie marii monopoliști, pe motivul că aceștia ar avea o substanță

ereditară « superioară ». Războiul este arătat de către sociologul burghez Knight drept un fenomen absolut necesar — el fiind determinat de instinctul războinic propriu tuturor oamenilor și transmis acestora în mod ereditar. Pe aceeași linie merge și ideologul fascismului titoist, Moșe Pjade, ce încearcă să dovedească necesitatea războaielor datorită « suprapopulației ». Iată doar câteva exemple grăitoare ce dovedesc stadiul în care se află astăzi « știința » burgheză. Scopul ei este « justificarea » sclaviei, a războaielor, a jafului. In lupta împotriva acestor teorii un loc de frunte îl ocupă biologia miciurinistă. Miciurin a dovedit totala netemeinicie a concepției mendelo-morganiste cu privire la veșnicia elementelor ereditare. El a dovedit în mod științific posibilitatea transmiterii caracterelor ereditare sub influența unor condiții favorabile, posibilitatea transformării speciilor pe baza acestor condiții. Iată de ce biologia miciurinistă capătă o importanță uriașă în lupta pentru o știință pusă în slujba păcii și a fericirii omului.

Aplicarea miciurinismului în țara noastră prezintă o importanță deosebită. Pe baza metodelor miciuriniste, s'au obținut la noi numeroase rezultate în munca de transformare a naturii. Printre acestea se numără și cele obținute de biologul Rudolf Palocsay — laureat al Premiului de Stat — care a reușit să obțină (pe baza folosirii creatoare a acestor metode) numeroase specii necunoscute încă la noi. Astfel, hibridul de pătlăgele roșii realizat de el are cu 43% mai multă vitamină C decât planta mamă și dă o producție mult mai mare Deasemenea, piersicul și vișinul au fost aclimatizați de el pentru regiunile friguroase, având, totodată, o serie de calități superioare. Pe baza aplicării miciurinismului, agricultura noastră se va desvolta în anii următori și se va obține o productivitate încă necunoscută. Astfel — așa cum arată tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — în anii ce urmează vom strânge de pe ogoarele țării noastre circa 1500 kg la hectar grâu de toamnă, 1800 kg la hectar porumb etc.

Toate acestea vorbesc despre uriașa forță a miciurinismului, sunt o dovadă de netăgăduit a caracterului lui profund științific și a marii lui importanțe practice.

O. HOFFMANN

Dat la cules 5.XII.1953. Bun de tipar 15.V I.1954. Tiraj 1000 Hîrtie semivelină 65 g. m². Format 16/70×100. Coli editoriale 13,7. Coli de tipar 12¾. Prețul unui exemplar 7,50 lei. Comanda 1854 A 3308. Pentru bibliotecile mari și mici indicele de clasificare 1 (082)

Tiparul executat la Intreprinderea Poligrafică Nr. 4,
Calea Șerban-Vodă Nr. 133—135, București, R. P. R.

ERATA

Pag.	Rîndul	In loc de:	Se va citi:	Din vina cui s-a făcut greşeala
5	8	consiserare	considerare	Editurii
18	6	basiness	business	»
46	19	mecanismul	mecanicismul	»
53	14	complicaţi	complicaţie	»
60	7	funcţoinale	funcţionale	»
61	1—2	devin ele înşile	devine el însuşi	»
61	16	1953	1933	»
79	2	într-o formulare deplin justă	într-o formulare deplin justă — aşa cum arată Engels—	»
84	20—21	intelectualul	intelectualului	»
146	27	expunerea	expunea	Tipografiei
196	46	cantitate	calitate	Editurii
199	9—10	în scopul	pentru scopurile	»

c. 1854 — Anale de Filosofie

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ Nr. 4
BUCUREȘTI

C. 1854

Prețul Lei 7,50

I 7841

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

Vol. II

1955

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

CERCETĂRI FILOZOFICE ★ Vol. II

1998 0 JUL 2005

97

i 7841

DEC. 2014

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

VOLUMUL II

IAN 2022

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
1954

33335

COMITETUL DE REDACȚIE:

C. I. GULIAN — redactor responsabil; I. BANU — redactor resp. adjunct; C. BORGEANU; T. BUGNARIU; A. JOJA; GH. CHEPEȘ; V. DINU; M. FRUNZĂ; GH. STOIAN; AL. TĂNASE

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE FILOZOFIE

CERCETĂRI FILOZOFICE

Tomul II 1954

SUMAR

Pag.

E. RODAN, 10 ani de transformări revoluționare în R.P.R. (1944—1954).... 7

STUDII

ELENA GHERAN, Patriotismul oamenilor muncii, forță motrice a dezvoltării țării noastre pe drumul socialismului..... 33

AL. MOLNAR, Cu privire la formarea națiunii socialiste în Republica Populară Romînă 53

M. LUPAN, Despre procesul de zdrobire a vechiului aparat de stat și de construire a unui nou aparat de stat în țara noastră 75

C. I. GULIAN, Clasicii marxism-leninismului despre problemele moralei.... 87

S. G. STRUMILIN, Știința și dezvoltarea forțelor de producție..... 107

S. GHIȚĂ, Ideile filozofice materialiste ale doctorului Nicolae Leon și lupta sa împotriva idealismului în biologie 129

DISCUȚII

ANDREI BĂLEANU, Despre caracterul obiectiv al legilor artei..... 149

RECENZII

BÉLA FÖGARASI, Logica (G. Öffenberger) 175

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE
INSTITUT DE PHILOSOPHIE

RECHERCHES PHILOSOPHIQUES

Tome II 1954

SOMMAIRE

Pag.

E. RODAN, Dix ans de transformations révolutionnaires dans la République Populaire Roumaine (1944-1954) 7

ÉTUDES

ELENA GHERAN, Le patriotisme des travailleurs, force motrice du développement de notre pays sur la voie du socialisme 33

AL. MOLNAR, Au sujet du processus de formation de la nation socialiste dans la République Populaire Roumaine 53

M. LUPAN, Sur le processus d'anéntissement de l'ancien appareil d'état et de la construction d'un nouvel appareil d'Etat dans notre pays 75

C. I. GULIAN, Les classiques du marxisme-léninisme au sujet des questions de la morale 87

S. G. STROUMILINE, La science et le développement des forces de production 107

S. GHIȚĂ, Les idées philosophiques matérialistes du docteur Nicolae Leon et sa lutte contre l'idéalisme en biologie 129

DISCUSSIONS

ANDREI BĂLEANU, Du caractère objectif des lois de l'art 149

RECENSIONS

BÉLA FOGARASI, La logique (G. Öffenberger) 175

ÉDITIONS DE L'ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

АКАДЕМИЯ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ИНСТИТУТ ФИЛОСОФИИ

ФИЛОСОФСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Том II 1954

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

Е. РОДАН, Десять лет революционных преобразований в Румынской Народной Республике (1944—1954) 7

СТАТЬИ

Е. ГЕРАН, Патриотизм трудящихся — движущая сила на пути развития социализма в нашей стране 33

А. МОЛНАР, О процессе формирования социалистической нации в Румынской Народной Республике 53

М. ЛУПАН, О процессе разрушения старого и создания нового государственного аппарата в нашей стране 75

К. И. ГУЛИАН, Классики марксизма-ленинизма о вопросах морали . 87

С. Г. СТРУМИЛИН, Наука и развитие производительных сил . . . 107

С. ГИЦЭ, Философские материалистические идеи д-ра Николая Леона и борьба его с идеализмом в биологии 129

ДИСКУССИИ

А. БЭЛЯНУ, Об объективном характере законов искусства 149

РЕЦЕНЗИИ

БЕЛА ФОГАРАСИ, «Логика» (Г. Оффенбергера) 175

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

10 ANI DE TRANSFORMĂRI REVOLUȚIONARE ÎN R.P.R. (1944—1954)

DE

PROF. UNIV. E. RODAN

Eliberarea țării noastre de către glorioasele armate sovietice, răsturnarea la 23 August 1944 a regimului fascist-antonescian de către forțele patriotice în frunte cu Partidul Comunist din Romînia și transformările revoluționare înfăptuite în cei 10 ani care s-au scurs de la această dată, constituie evenimentele cele mai de seamă din îndelungata și frămîntata istorie a poporului nostru. Nici unul din marile evenimente din istoria sa milenară nu poate fi asemuit sub raportul importanței, a consecințelor adînci pe care le-a avut asupra vieții poporului, cu cei 10 ani de transformări revoluționare desfășurate cu începere de la 23 August 1944. În acest deceniu poporul nostru eliberat de sub jugul fascismului de către eroicele armate sovietice, ajutat și sprijinit de marele popor sovietic, a renăscut, sub conducerea partidului său de avangardă, Partidul Muncitoresc Romîn, la o viață nouă, liberă și independentă și se îndreaptă cu pași siguri spre o viață fericită și îmbelșugată.

Cei 10 ani de lupte grele duse de poporul romîn și succesele obținute pe drumul construirii socialismului constituie o nouă și strălucită verificare a învățăturii nemuritoare a lui Marx-Engels-Lenin-Stalin.

Poporul sovietic condus de eroicul său Partid Comunist a construit cu prețul unor lipsuri și sacrificii enorme, cu prețul încordării mărețe a forțelor sale și în condițiunile unei lupte grele împotriva dușmanilor săi interni și externi, societatea socialistă, patria socialismului, exemplul luminos al oamenilor muncii din lumea întreagă. Realizările epocale obținute de poporul sovietic în construirea unei societăți noi, în care oamenii sînt eliberați de orice exploatare și asuprire, în care scopul suprem al Partidului și Statului Sovietic este grija pentru om, ridicarea continuă a nivelului de trai mate-

rial şi cultural al oamenilor, au confirmat teoria marxist-leninistă despre rolul hotărîtor pe care-l au masele populare în istorie. Rolul creator al popoarelor sovietice conduse de P.C.U.S. în construirea socialismului, şi astăzi în construirea comunismului, experienţa Uniunii Sovietice, a arătat că sub conducerea unui partid marxist-leninist, sub farul călăuzitor al marxism-leninismului, masele muncitoare de ori şi unde pot nu numai să scuture jugul moşierilor şi al capitaliştilor, ci pot să-şi construiască cu succes un stat nou, o viaţă nouă, să înfăptuiască asemenea prefaceri istorice, care să schimbe din temelii viaţa economică, politică, socială, culturală, a societăţii respective.

Urmînd experienţa inepuizabilă a P.C.U.S., pilda măreaţă a popoarelor sovietice, clasa muncitoare din ţara noastră în frunte cu P.C.R. a demonstrat în condiţiunile noi ale existenţei U.R.S.S. şi în condiţiunile eliberării ţării noastre de către armatele sovietice victorioase, în acelaşi timp cu clasa muncitoare din celelalte ţări de democraţie populară, invincibilitatea învăţăturii marxist-leniniste, a demonstrat încă odată prăbuşirea inevitabilă a lumii capitaliste.

Ruperea ţării noastre din lanţul imperialismului, înfăptuirea revoluţiei democrat-populare, transformările revoluţionare care s-au desfăşurat în ultimul deceniu, succesele obţinute de poporul nostru în lupta pentru construirea unei societăţi noi, socialiste, constituie o dovadă nouă şi puternică a faptului că la baza dezvoltării societăţii stau legi obiective. Transformarea patriei noastre, într-o perioadă istorică scurtă, dintr-o ţară în care domneau burghezii şi moşierii, iar stăpîni erau imperialiştii străini şi în care poporul crunt exploatat trăia în mizerie şi în întuneric, într-o ţară în care nu mai dictează imperialiştii străini, în care astăzi stăpîn este poporul însuşi, sub conducerea clasei muncitoare, într-o ţară în care mizeria şi întunericul încep să devină amintiri ale trecutului, demonstrează încă odată că nu există în societate o altă cale de dezvoltare decît aceea prevăzută de clasicii marxism-leninismului, calea răsturnării capitalismului şi a construirii socialismului.

Este meritul istoric al clasei muncitoare din ţara noastră condusă de P.C.R., că în condiţiile deosebite ale eliberării ţării noastre de către armatele sovietice, în condiţiile existenţei Uniunii Sovietice, a ştiut să făurească acea forţă socială — alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare — capabilă să înfrîngă împotrivirea forţelor duşmane şi să deschidă astfel drumul acţiunii legii economice obiective a concordanţei obligatorii a relaţiilor de producţie cu caracterul forţelor de producţie.

Prefacerile revoluţionare din ţara noastră au dovedit uriaşul talent creator, spiritul de organizare şi capacitatea constructivă a poporului romîn. Este clar că astfel de transformări nu puteau fi realizate decît cu participarea activă a milioanelor de oameni ai muncii, cu participarea întregului popor muncitor,

care, smuls de sub influența burgheziei și a moșierimii, activizat și ridicat la creație istorică conștientă, sub conducerea partidului clasei muncitoare, a înfăptuit minunatele realizări ale «deceniului glorios» pe care-l sărbătorim.

A analiza de pe pozițiile marxism-leninismului prefacerile politice, economice, sociale și culturale care s-au desfășurat în ultimii zece ani în țara noastră este una din sarcinile de seamă ale filozofilor, economiștilor, istoricilor. În studiul de față ne propunem să trecem în revistă cîteva din aceste prefaceri, să prezentăm un tablou succint al succeselor realizate de regimul nostru de democrație populară sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu Partidul Muncitoresc Romîn și cu ajutorul și sprijinul Uniunii Sovietice.

ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ A ELIBERĂRII NAȚIONALE A ROMÎNIEI

Știința marxistă a descoperit și a demonstrat inevitabilitatea înlocuirii unor formațiuni economice prin alte formațiuni, atunci cînd condițiile sînt coapte pentru aceasta, atunci cînd vechile relații de producție și-au trăit traiul și au devenit o piedică în calea dezvoltării mai departe a forțelor de producție. Karl Marx a arătat că dezvoltarea formațiunilor social-economice și înlocuirea lor este un proces istoric firesc. Clasicii marxism-leninismului au subliniat de asemenea că înlocuirea formațiunilor social-economice bazate pe antagonisme de clasă este un proces revoluționar, care se desfășoară în condițiile unei ascuțite lupte de clasă, cînd forțele vechi, reacționare, condamnate pieirii, încearcă prin toate mijloacele să-și mențină dominația, să împiedice victoria forțelor noi.

În ceea ce privește Romînia condițiile înlocuirii revoluționare a capitalismului cu socialismul s-au copt încă în primele decenii ale veacului nostru și în deosebi după primul război mondial, cînd sub influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a creșterii uriașe a valului revoluționar ia naștere Partidul Comunist din Romînia și cînd criza generală a capitalismului și creșterea vijelioasă a economiei socialiste a U.R.S.S. dezvăluie și înăspresc contrazicerile sistemului capitalist și în primul rînd contrazicerea între proletariat și burghezie.

«În Romînia — se spune în Rezoluția Congresului al V-lea al P.C.R. — există toate contrazicerile sistemului capitalist, înăsprite ca urmare a înapoierii economice a țării și ca urmare a altoirii formelor celor mai înalte ale proprietății și exploatării capitaliste (carteluri, trusturi) cu formele precapitaliste și cu resturile feudale din agricultură.

Aceasta face ca Romînia să fie unul dintre inelele slabe din lanţul statelor imperialiste »[1].

Într-adevăr înainte de 23 August 1944 ţara noastră a fost decenii de-a rîndul o semicolonie a capitalului internaţional, una din ţările cele mai înapoiate din Europa. Stăpînirea îndelungată a burgheziei şi moşierimii, regimul semifeudal, exploatarea cruntă a bogăţiilor ţării şi a poporului de către trusturile monopoliste internaţionale, au menţinut poporul nostru într-o stare de mizerie cruntă şi incultură. Cu toate bogăţiile imense ale solului şi subsolului poporul nostru era sărac, suferea de foame, asigurînd în schimb prin munca lui claselor conducătoare din ţară şi trusturilor monopoliste internaţionale beneficii fabuloase. Dezvoltarea forţelor de producţie era ţinută în loc de relaţiile de producţie capitaliste învechite. Capitalul străin, menţinea ţara într-o stare de înapoiere economică, cu o industrie slabă, şi cu o agricultură înapoiată. Căzută pradă fascismului hitlerist — datorită trădării partidelor burghezo-moşiereşti şi a partidului social-democrat — ţara noastră devine în deceniul al patrulea al veacului nostru un « hinterland » al imperialismului hitlerist german. Politica criminală a guvernelor burghezo-moşiereşti de transformare a ţării noastre într-un cap de pod îndreptat împotriva Uniunii Sovietice, cîrdăşia lor cu cercurile imperialiste al căror ţel principal era distrugerea primului stat socialist din lume, au împins Romînia în războiul nedrept, criminal, împotriva Uniunii Sovietice, a popoarelor din răsărit, cu care poporul nostru era legat de o prietenie tradiţională, făurită în luptele comune duse în decursul veacurilor, pentru eliberarea de sub jugul cotropitorilor străini.

Singurul partid care a luptat în mod consecvent şi hotărît pentru schimbarea acestei situaţii, singurul partid care a apărat interesele întregului popor muncitor, care s-a ridicat la luptă pentru apărarea independenţei naţionale şi a suveranităţii noastre de stat, singurul partid care a luptat pentru salvarea existenţei noastre naţionale şi de stat a fost Partidul Comunist din Romînia. Cu toată lupta sa eroică, Partidul Comunist din Romînia, membrii săi de partid şi masele mobilizate în jurul partidului în organizaţii de masă legale sau ilegale nu au izbutit să împiedice înfeudarea ţării noastre de către burghezie şi moşierime, imperialismului german, transformarea ei într-o colonie germană şi într-un avanpost al războiului antisovietic. Din pricina lipsei unei alianţe trainice dintre clasa muncitoare şi ţărănime, a dezbinării clasei muncitoare, datorită trădătorilor reformişti, a agenţilor burgheziei strecuraţi în conducerea lui, partidul nu a putut împiedica intrarea ţării noastre alături de Germania fascistă în războiul criminal antisovietic, pregătit din timp de dictatura regală, de partidele burghezo-moşiereşti şi de partidul social-demo-

[1] Documente din Istoria Partidului Comunist din Romînia, ed. a II-a, 1953, Ed. pentru literatură politică, p. 114.

crat de dreapta cu complicitatea imperialiștilor americano-englezi. Ținut în cruntă ilegalitate, avînd majoritatea conducătorilor săi arestați, iar alții (Foriș, Pătrășcanu) agenți ai serviciului de spionaj americano-englez, în condițiile unei terori nemai auzite dezlănțuite împotriva tuturor elementelor progresiste, partidul nostru, singurul apărător al intereselor poporului, al independenței și suveranității naționale, a continuat lupta.

Intrarea trupelor sovietice pe teritoriul țării noastre ca rezultat al victoriilor istorice repurtate asupra armatelor hitleriste și asupra armatelor satelite hitleriștilor, printre care și armatele antonesciene, capătă în asemenea condiții politice, economice și sociale o deosebită semnificație istorică. Această semnificație își are izvorul în caracterul și conținutul armatei sovietice, care este armata primului stat socialist din lume, armata acelui popor care răsturnînd capitalismul și instaurînd puterea proletariatului, a deschis calea revoluțiilor proletare și a luptelor de eliberare în lumea întreagă, și care a fost educată de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice în spiritul internaționalismului proletar, al apărării libertății și independenței popoarelor. Intrarea armatelor sovietice pe teritoriul țării noastre și răsturnarea regimului fascist antonescian de către forțele patriotice conduse de P.C.R. a însemnat astfel nu numai eliberarea de sub jugul fascist-hitlerist, ci ea a salvat poporul nostru de la pieirea națională, a eliberat țara noastră cotropită și jefuită veacuri de-a rîndul de sub jugul oricărei cotropiri străine, a eliberat țara noastră din robia imperialismului. 23 August 1944 a permis poporului nostru ca pentru prima dată în istoria sa îndelungată să dobîndească o reală independență. S-au împlinit deci la 23 August zece ani de cînd poporul nostru a început să dispună liber de destinele lui și să-și făurească soarta după interesele lui.

Împotriva tuturor uneltirilor imperialiștilor americano-englezi și a uneltelor lor din țară — «partidele istorice» și social-democrații de dreapta — și demascîndu-i pe odioșii trădători ai clasei muncitoare, Foriș, Koffler etc., Partidul Comunist din Romînia a fost acela care, folosindu-se de prezența trupelor sovietice pe teritoriul Romîniei, de străpungerea frontului hitlerist de către trupele sovietice pe linia Iași-Chișinău, a organizat și condus forțele patriotice, răsturnînd la 23 August 1944 dictatura fascistă antonesciană și determinînd alăturarea Romîniei de Uniunea Sovietică și participarea ei alături de armatele sovietice, la războiul drept împotriva Germaniei hitleriste, în care trupele românești, luptînd eroic, și-au adus contribuția la eliberarea celorlalte popoare prietene (maghiar și cehoslovac) de sub jugul fascismului și la distrugerea definitivă a armatelor hitleriste.

Astfel ziua de 23 August 1944, ziua eliberării naționale a Romîniei și a răsturnării regimului fascist-antonescian de către forțele patriotice organizate și conduse de Partidul Comunist Romîn, a devenit ziua istorică cînd ma-

sele populare din țara noastră au pornit să-și construiască sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul ei, și sub steagul biruitor al marxism-leninismului o viață nouă și fericită. Ziua aceasta a devenit momentul de cotitură care a creat premizele pentru realizarea prefacerilor politice, economice, sociale care au dus la instaurarea regimului de democrație populară, la realizarea succeselor istorice dobîndite pe drumul construirii socialismului în țara noastră.

Îndată după 23 August 1944, Partidul Comunist din Romînia, ieșit din ilegalitate a restabilit și a lărgit legăturile sale cu masele de milioane de oameni ai muncii din țara noastră, care i-au dovedit nemărginita lor încredere și dragoste.

Eliberarea țării a trezit la viață activitatea fără precedent a maselor, le-a mobilizat la luptă pentru răsturnarea guvernelor cu majoritate reacționară, pentru înfăptuirea de mari transformări revoluționare politice, economice, sociale, în interesul poporului muncitor. Înflăcărați de lozincile partidului, care au reflectat ca totdeauna interesele vitale ale poporului, masele populare, însușindu-și politica partidului, au trecut la înfăptuirea lor în practică. Pornind lupta pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc partidul a mobilizat masele largi populare la luptă pentru demascarea politicii trădătoare, antipopulare și antinaționale a partidelor burghezo-moșierești precum și a social-democraților de dreapta și pentru izolarea acestora de masele largi ale țărănimii muncitoare și ale micii burghezii. Sarcina principală a partidului în această perioadă era făurirea alianței între clasa muncitoare și masele țărănimii muncitoare.

Sub conducerea P.C.R., clasa muncitoare în alianță strînsă cu țărănimea muncitoare, a trecut la democratizarea țării, la înfăptuirea reformei agrare, visul de totdeauna al țărănimii, la exproprierea moșierilor și la împroprietărirea țăranilor fără pămînt și a celor cu pămînt puțin și — zădărnicind manevrele reacțiunii — a instaurat un guvern democratic în care clasa muncitoare avea rolul conducător.

Pe baza alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, în care rolul de hegemon îl deținea clasa muncitoare, P.C.R. a putut trece la lichidarea cu succes a haosului economic și financiar, la zdrobirea partidelor burghezo-moșierești. Întărirea influenței partidului în mase, schimbarea raportului de forțe în favoarea clasei muncitoare și a aliatului ei principal, țărănimea muncitoare, a făcut posibilă izgonirea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei și răsturnarea monarhiei și ca atare desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, instaurarea dictaturii proletariatului și trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste în țara noastră.

Trecerea puterii politice în mîinile clasei muncitoare în frunte cu partidul ei de avangardă și întărirea forței sociale capabile de a înfrînge clasele

interesate în împiedicarea mersului înainte al societății noastre, a deschis calea folosirii legii obiective economice a concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție în țara noastră, dînd posibilitate partidului să-și elaboreze politica sa potrivit acestei legi. Acestei politici i-a corespuns hotărîrea partidului și a guvernului din 11 iunie 1948 de trecere în proprietatea oamenilor muncii a principalelor mijloace de producție de la orașe, adică naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, de transporturi bancare și de asigurări. Poporul muncitor a sprijinit cu entuziasm această măsură revoluționară de importanță istorică, care corespundea și dorinței de totdeauna a clasei muncitoare, ca mijloacele de producție să aparțină aceluia care le muncește, care corespundea convingerii adînci a poporului că trecerea în proprietatea poporului muncitor a principalelor mijloace de producție este una din condițiile fundamentale pentru lichidarea exploatării omului de către om, a îmbunătățirii condițiilor de trai a oamenilor muncii, a construirii societății socialiste în țara noastră.

Pe baza condițiilor politice create de instaurarea dictaturii proletariatului și a premizelor create de naționalizarea principalelor mijloace de producție de la orașe, partidul bazîndu-se pe legea economică obiectivă a dezvoltării planice (proporționale) a economiei naționale a trecut la construirea planificată a bazelor economice a socialismului și a elaborat politica de industrializare socialistă a țării noastre. Partidul a pornit de la teza profund justă și verificată în practică că dezvoltarea industriei grele este temelia temeliilor construirii socialismului. El s-a călăuzit în politica sa, al cărei principiu suprem este întotdeauna grija pentru om, de cerințele legii economice fundamentale a socialismului, care are drept trăsătură esențială satisfacerea maximă a nevoilor crescînde materiale și culturale ale oamenilor muncii, și pentru realizarea căreia mijlocul principal este dezvoltarea și perfecționarea continuă a producției socialiste pe baza tehnicii celei mai înaintate. Ori la noi nu s-ar fi putut vorbi de ridicarea cît de cît a nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii, fără construirea unei puternice industrii socialiste și în primul rînd, a unei industrii pentru producția mijloacelor de producție. Este știut că în Romînia în anul 1938 mașinile din toate întreprinderile proveneau într-un procent de 99% din import, că deci în această perioadă nici nu se putea vorbi despre o industrie de mijloace de producție noi. Rezultat al politicii juste a partidului sînt succesele obținute de regimul nostru de democrație populară în acest domeniu. Ca urmare a aplicării politicii partidului de industrializare, țara noastră s-a transformat într-un timp record dintr-o țară agrară înapoiată într-o țară industrială cu agricultura din ce în ce mai mecanizată, o țară în care volumul producției industriale a întrecut cu mult cea mai înaltă producție din timpul capitalismului. Volumul producției industriale din 1953

era de cca. 2,5 ori mai mare decît în 1938 şi de 3,5 ori mai mare decît în 1948, iar locul producţiei industriale în economia naţională reprezintă astăzi mai mult decît 60%.

În domeniul agriculturii, partidul nostru pornind de la tezele fundamentale ale marxism-leninismului, conform cărora problema ţărănească este o parte a problemei generale a dictaturii proletariatului, şi anume problema aliatului principal al clasei muncitoare, a elaborat politica izvorîtă din interesele vitale ale ţărănimii muncitoare, de transformare socialistă a agriculturii pe baza respectării stricte a liberului consimţămînt al ţărănimii muncitoare. Realizarea acestei politici este una din sarcinile de frunte ale partidului şi poporului nostru, deoarece ea reprezintă singura cale prin care ţărănimea muncitoare poate scăpa pentru totdeauna de mizerie şi lipsuri şi care poate asigura dezvoltarea corespunzătoare şi armonioasă a întregii economii pe drumul socialismului. Pe măsura înaintării ţării noastre pe drumul construirii socialismului, probleme noi şi complexe se puneau în faţa puterii populare din ţara noastră, pe care partidul le-a rezolvat şi le rezolvă prin folosirea creatoare a învăţăturii marxist-leniniste şi a experienţei P. C. U. S. prin analiza critică a experienţei proprii, dobîndite în lupta pentru construirea socialismului.

Pornind de la legile economice obiective care acţionează în ţara noastră în perioada de trecere de la capitalism la socialism, şi ţinînd seama de interesele fundamentale ale oamenilor muncii, de necesitatea ridicării continue şi neîntrerupte a nivelului de trai material şi cultural al oamenilor muncii, partidul a luat o serie de hotărîri de o importanţă deosebită. Măsurile luate tind la eliminarea unor lipsuri serioase care s-au ivit în domeniul politicii economice a partidului, măsuri a căror îndeplinire formează preocuparea principală a partidului, a guvernului şi a tuturor oamenilor muncii în etapa actuală a construirii bazelor economice a socialismului. În centrul acestor măsuri se află gija pentru om, necesitatea îmbunătăţirii într-un timp scurt a condiţiilor de viaţă ale populaţiei muncitoare de la oraşe şi sate, deoarece ritmul de creştere a acestor condiţii a rămas în urma ritmului de dezvoltare în unele ramuri ale economiei naţionale. În vederea dezvoltării armonioase a economiei naţionale şi a creşterii nivelului de trai al oamenilor muncii, măsurile luate sînt menite să lichideze rămînerea în urmă constatată în dezvoltarea agriculturii, a industriei uşoare şi industriei alimentare, a producţiei de obiecte de larg-consum.

Partidul a pornit în elaborarea măsurilor de îndreptare a cursului politicii sale economice, de la principiul că temelia regimului de democraţie populară este întărirea alianţei clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare, de la indicaţia marelui Lenin că socialismul nu se poate construi fără o trainică alianţă cu milioanele de ţărani muncitori. El a pornit de asemenea de la faptul

că construirea socialismului presupune o dezvoltare armonioasă a tuturor ramurilor economiei naționale.

Primele roade ale hotărîrilor plenarei din august 1953 a C. C. al partidului nostru, entuziasmul cu care acestea au fost întîmpinate de masele de oameni ai muncii și hotărîrea cu care masele luptă pentru înfăptuirea lor confirmă mai bine decît orice că partidul nostru pornește în politica sa, întotdeauna de la interesele fundamentale ale poporului. Toate acestea dovedesc că politica partidului nostru nu se bazează pe dorințele și voința subiectivă a unei persoane sau a unor personalități, ci pe folosirea legilor obiective ale dezvoltării societății, pe studierea profundă a condițiilor interne și internaționale, a condițiilor concrete politice, economice, sociale și a nevoilor dezvoltării vieții materiale a societății. Ele demonstrează de asemenea că partidul nostru, călit în luptă și aplicînd marxism-leninismul în mod creator, nu ca o dogmă moartă, analizează temeinic evenimentele ce se desfășoară, legăturile lor interne, legile care stau la baza lor. Această analiză îi permite să recunoască la timp lipsurile și greșelile ce survin în politica sa și să ia măsurile necesare pentru îndreptarea lor, pentru stabilirea liniei juste corespunzătoare momentului respectiv.

PREFACERI ECONOMICE, POLITICE ȘI SOCIALE

Dacă aruncăm o privire asupra celor zece ani care au trecut de la data eliberării noastre naționale, dacă vom analiza realizările poporului nostru, vom constata asemenea prefaceri în orînduirea economică și socială a țării noastre, pe care istoria poporului nostru nu le-a putut înregistra niciodată în trecut.

În perioada scurtă din punct de vedere istoric a acestui deceniu orînduirea economică a patriei noastre s-a schimbat cu desăvîrșire. Răsturnarea puterii politice a capitaliștilor și moșierilor și instaurarea puterii politice a proletariatului, exproprierea capitaliștilor de la oraș prin naționalizarea principalelor mijloace de producție și trecerea acestora în proprietatea poporului, începuturile de colectivizare a agriculturii au dus la apariția unei noi formațiuni social-economice în țara noastră, la apariția formațiunii socialiste care are, fie forma proprietății de stat, fie a proprietății cooperatist-colectiviste. Aceasta a dus la schimbarea profundă a modului de producție și anume la apariția relațiilor de producție socialiste, bazate pe colaborare și ajutor reciproc și care sînt dominante astăzi în țara noastră. Într-adevăr, ca rezultat al naționalizării principalelor mijloace de producție de la oraș și a trecerii lor în proprietatea statului, precum și a dezvoltării planificate a industriei, capitaliștii au fost eliminați aproape în întregime din sectorul produc-

ţiei industriale, iar exploatarea în acest sector a fost lichidată. La sfîrşitul anului 1953 sectorul socialist al economiei naţionale cuprindea cca. 98% din industrie. Transporturile, sistemul bancar, comerţul exterior şi comerţul cu ridicata constituind monopolul statului democrat — popular, relaţiile de exploatare în acest domeniu al activităţii economice au fost de asemenea lichidate şi înlocuite cu relaţii socialiste. De asemenea s-a format un sector puternic socialist în domeniul comerţului cu amănuntul (77,7%) sub forma comerţului de stat şi a comerţului cooperatist. Astfel, ca rezultat al luptei şi muncii pline de avînt a clasei noastre muncitoare care a demonstrat că este capabilă nu numai de a izgoni pe capitalişti, dar şi de a conduce şi organiza mai bine decît aceştia producţia, de a dezvolta şi întări în permanenţă economia socialistă, la oraşe au dispărut în cea mai mare parte relaţiile de exploatare capitaliste, fiind înlocuite cu relaţii noi socialiste.

În acelaşi timp a apărut şi se dezvoltă sectorul socialist şi în agricultură. Cu ajutorul partidului şi al statului se întăresc din ce în ce mai mult gospodăriile agricole de stat şi creşte numărul staţiunilor de maşini şi tractoare, ca centre importante de dezvoltare a agriculturii noastre. GAS-urile şi SMT-urile sprijinite de statul nostru popular contribuie la ridicarea producţiei agricole şi au un rol important în consolidarea alianţei clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare, în lupta pentru transformarea socialistă a agriculturii în ţara noastră.

O schimbare revoluţionară în viaţa economică a statului nostru a intervenit în urma aplicării politicii partidului de construire a socialismului la sate. În condiţiile trecerii la construirea bazelor economice ale socialismului, alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare a căpătat la noi şi ea un conţinut nou, trecînd într-o etapă nouă a dezvoltării ei. Dacă înainte de instaurarea dictaturii proletariatului alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare avea rolul de a doborî puterea politică a burgheziei şi a moşierimii şi de a instaura puterea proletariatului, în etapa nouă, după instaurarea dictaturii proletariatului, alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare constituie acea forţă invincibilă chemată a înfrînge pînă la capăt puterea economică a burgheziei de la oraşe şi a capitaliştilor de la sate, a zdrobi uneltirile duşmanilor socialismului, a lichida definitiv clasele exploatatoare şi a asigura victoria economică a socialismului.

Necesitatea întăririi alianţei clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare a apărut deosebit de puternic tocmai atunci cînd pe baza succeselor obţinute de clasa muncitoare sub conducerea partidului, s-a format la oraşe un puternic sector socialist care a creat condiţiile folosirii legii economice obiective a dezvoltării planice (proporţionale) a economiei naţionale şi a trecerii la măreaţa operă de construire a bazelor economice a socialismului. În

aceste condiții, întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare era imperios necesară în primul rînd pentru a înlătura contradicția care apare în împrejurările cînd la orașe se dezvoltă vertiginos socialismul, în timp ce la țară rămîne predominantă mica producție de mărfuri, care după cum se știe generează în mod spontan și în proporții de masă capitalismul, în al doilea rînd pentru că dezvoltarea socialistă a industriei este condiționată de ridicarea continuă a nivelului agriculturii, a unei agriculturi înaintate, capabilă să asigure aprovizionarea clasei muncitoare și materiile prime necesare industriei.

Călăuzindu-se după indicația lui V. I. Lenin cu privire la construirea socialismului la sate, C.C. al P.M.R. în plenara sa istorică din 3-5 martie 1949 a pus înaintea partidului ca sarcină centrală întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, trecerea la transformarea socialistă a agriculturii. Calea socialistă de ridicare a agriculturii — a arătat partidul — este singura care corespunde țelurilor clasei muncitoare și intereselor țărănimii sărace și mijlocașe, calea de lichidare a exploatării și de ridicare a nivelului material și cultural al maselor de oameni ai muncii de la orașe și sate.

Cu sprijinul partidului și al guvernului și pe baza liberului consimțămînt al țărănimii muncitoare s-au format pînă astăzi peste 4400 unități socialiste la sate (gospodării agricole colective și întovărășiri de lucrare în comun a pămîntului) cuprinzînd aproximativ 300.000 de familii de țărani muncitori. Astfel, sub conducerea partidului, și la sate relațiile socialiste au început să înlocuiască relațiile vechi, capitaliste, condamnate dispariției.

Concomitent cu schimbările revoluționare în modul de producție și determinate de acestea au avut loc schimbări importante și în structura de clasă a societății noastre. Ca urmare a reformei agrare, a exproprierii moșierilor a fost lichidată definitiv una din cele mai vechi clase exploatatoare, păstrătoare și purtătoare a rămășițelor vechilor relații feudale și cel mai puternic sprijin al burgheziei, clasa moșierilor. Același lucru s-a întîmplat cu cîțiva ani mai tîrziu — în 1948 — cu ocazia naționalizării principalelor mijloace de producție de la orașe — cu clasa capitaliștilor din industrie, care a fost de asemenea desființată ca clasă. Astfel, după răsturnarea de la putere a claselor exploatatoare, acestea au pierdut și puterea lor economică. În condițiile luptei de clasă din ce în ce mai ascuțite, clasa muncitoare duce lupta împotriva resturilor acestor clase, care, nefiind dispuse să renunțe la drepturile și privilegiile pierdute, continuă să unelteaască împotriva cuceririlor regimului nostru de democrație populară, împotriva libertății și independenței cu greu cucerite de poporul romîn. Sectorul capitalist este reprezentat astăzi de rămășițele capitaliștilor de la orașe (mici industriași nenaționalizați, comercianți particulari), care reprezintă un procent foarte redus și de clasa cea mai nume-

roasă capitalistă, gospodăriile chiaburești de la sate, principala susținătoare a relațiilor capitaliste. Lupta pentru îngrădirea continuă a puterii economice și a influenței politice a chiaburilor asupra țărănimii sărace și mijlocașe constituie în momentul actual principalul conținut al luptei de clasă ce se desfășoară în țara noastră.

Schimbări importante calitative s-au produs în rîndurile clasei muncitoare. În urma răsturnării burgheziei și moșierimii de la putere, a instaurării puterii proletariatului, a creerii unei puternice industrii socialiste, și a lichidării exploatării omului de către om în sectorul socialist al economiei, proletariatul, în trecut clasa exploatată de capitaliști, a devenit clasa dominantă în stat, o clasă care nu mai este lipsită de unelte și mijloace de producție, ci dimpotrivă stăpînește mijloacele de producție industriale împreună cu întregul popor. Proletariatul a devenit astfel o clasă nouă, eliberată de exploatare, clasa muncitoare din R.P.R. Sub conducerea partidului, clasa muncitoare a desființat exploatarea în industrie, a statornicit proprietatea socialistă asupra uneltelor și mijloacelor de producție de la orașe. Avînd rolul de hegemon în alianța ei cu țărănimea muncitoare, clasa muncitoare conduce astăzi întregul popor pe drumul socialismului. Îndeplinindu-și rolul de conducător al luptei poporului nostru pentru răsturnarea regimului fascist-antonescian, pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și instaurarea dictaturii proletariatului precum și în lupta pentru construirea bazelor economice a socialismului din țara noastră, clasa muncitoare s-a călit, a cîștigat o bogată experiență de luptă, a devenit matură, a crescut conștiința e și nivelul ei ideologic, politic și cultural, iar astăzi ea își dezvoltă uriașul ei talenti organizatoric și creator în interesul luptei pentru construirea socialismului. În același timp clasa muncitoare a crescut vertiginos numericește. Clasa muncitoare, clasa conducătoare în stat asigură cu succes acele cadre, pregătite și capabile din punct de vedere politic și profesional, care conduc astăzi viața politică, economică, de stat, din țara noastră. Ea dovedește zi de zi prin hotărîre, pricepere, inițiativă și spirit organizatoric că este capabilă să conducă statul, economia, mai bine decît burghezia, că este capabilă să conducă poporul nostru pe calea socialismului.

Schimbări profunde și de mare importanță au avut loc și în sînul țărănimii. Ca urmare a uriașelor prefaceri economice și politice care au avut loc în această perioadă în țara noastră, o mare parte a țărănimii muncitoare a încetat de a mai fi exploatată. În alianță și sub conducerea clasei muncitoare, țărănimea muncitoare ia parte astăzi în mod conștient la lupta uriașă ce se desfășoară pentru construirea unei vieți noi. Ca rezultat al reformei agrare din 1945 cea mai mare parte a țăranilor fără pămînt și un număr mare de țărani cu pămînt puțin, au fost împroprietăriți. Țărănimea muncitoare primește un spri-

jin puternic sub formă de credite, semințe selecționate, mașini agricole, etc. de la statul nostru democrat-popular. Ca urmare a aplicării metodelor agrotehnice avansate, a folosirii mijloacelor de lucru mecanizate, a sprijinului calificat pe care-l primesc țăranii muncitori, rodul pămîntului a crescut simțitor, astfel că starea materială a țăranului muncitor, nivelul lui de trai material s-a ridicat. O cotitură importantă a intervenit în starea culturală a satului, unde prin grija partidului și a guvernului dispare analfabetismul, unde școala, căminul cultural, biblioteca și alte instituții culturale au luat locul cîrciumei de odinioară. Un sprijin puternic primește țăranul muncitor de la stat în valorificarea produselor lui și în asigurarea la prețuri ieftine a bunurilor de consum de care are nevoie.

Au avut loc schimbări de mare importanță și în structura de clasă a țărănimii. Cea mai mare schimbare s-a produs prin faptul că un număr important de familii de țărani muncitori au trecut la regimul de viață în colectiv, unindu-și de bună voie gospodăriile individuale în gospodării socialiste, fie sub forma gospodăriilor agricole colective, fie sub forma întovărășirilor de lucrare în comun a pămîntului. Apariția relațiilor de producție socialiste la sate sub forma unităților socialiste de producție, care îndeamnă prin pilda lor, prin recoltele mari pe care le obțin, mase tot mai largi ale țărănimii muncitoare să treacă la agricultura socialistă, demonstrează superioritatea agriculturii socialiste asupra gospodăriilor individuale și arată țărănimii muncitoare viitorul fericit care-i stă în față.

În același timp a avut loc o importantă regrupare în sînul țărănimii muncitoare. În societatea capitalistă linia de dezvoltare a economiei agricole este aceea de destrămare continuă a țărănimii mijlocașe și de creștere permanentă a sărăcimii și a proletariatului agricol, pe de o parte, și într-o oarecare măsură de creștere a chiaburimii, pe de altă parte. În condițiile regimului nostru de democrație populară linia de dezvoltare a economiei agricole este contrarie. Astfel, în urma reformei agrare și a măsurilor luate de partid și guvern de sprijinire a țărănimii muncitoare, a avut loc o reducere simțitoare a numărului proletarilor agricoli, aceștia devenind proprietari de pămînt; pe de altă parte, un număr mare de țărani săraci au trecut în rîndul țărănimii mijlocașe, care a devenit elementul dominant în satul nostru de azi. În același timp a avut loc o mărire a numărului chiaburilor, prin trecerea unui număr de țărani mijlocași înstăriți în rîndurile chiaburilor și, totodată, o scădere relativă a puterilor economice.

Politica partidului la sate are la bază tripla lozincă leninistă în problema alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare. Astfel proletariatul agricol, partea cea mai avansată și în condițiile capitalismului cea mai exploatată parte a țărănimii, fiind o parte a clasei muncitoare, constituie forța prin-

cipală în lupta de clasă de la țară. Proletariatul agricol se află în fruntea luptei pentru demascarea uneltirilor chiaburilor, în fruntea organizării luptei împotriva burgheziei săteşti. El luptă pentru consolidarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea săracă şi țărănimea mijlocaşă şi se află în fruntea luptei pentru transformarea socialistă a agriculturii. Țărănimea săracă este, din punct de vedere politic, datorită poziției pe care o ocupă, o forță însemnată pe care se sprijină clasa muncitoare, pentru că este cea mai interesată în îngrădirea chiaburimii care o exploatează, în lichidarea exploatării.

Țăranul mijlocaş este figura centrală a satului nostru. Din punct de vedere numeric țărănimea mijlocaşă constituie o parte destul de însemnată a țărănimii muncitoare. În anul 1949 ea reprezenta 34%. De atunci numărul ei a crescut şi creşte continuu. Caracteristica țăranului mijlocaş e lipsa de hotărîre, şovăiala între capitalism şi socialism. Ca rezultat al luptei partidului pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, mijlocaşii se conving tot mai mult prin propria lor experiență că alianța lor cu clasa muncitoare şi cu țărănimea săracă îi apără împotriva chiaburului, că agricultura socialistă duce pe calea belşugului, şi ca urmare se alătură din ce în ce mai mult luptei clasei muncitoare.

În etapa actuală partidul duce o politică de îngrădire a chiaburimii, ceea ce înseamnă că împiedică prin toate mijloacele întărirea chiaburimii din punct de vedere economic, că limitează posibilitățile de exploatare a țărănimii muncitoare de către chiaburi, pregătind treptat desființarea exploatării la sate. Partidul a semnalat încă la plenara din martie 1949 pericolul pe care-l pot reprezenta tendințele de a sări peste etape, tendința de a înlocui în etapa actuală îngrădirea chiaburimii cu lichidarea ei ca clasă. Îngrădirea chiaburimii nu înseamnă lichidarea ei ca clasă, ci o astfel de politică față de chiabur, care să-i îngrădească posibilitatea de a exploata țărănimea muncitoare, să-l împiedice de a specula, de a păgubi statul, de a se întări economiceşte, înseamnă a-l obliga să contribuie prin gospodăria lui la mărirea producției agricole.

Şi intelectualitatea din țara noastră a trecut prin mari schimbări în cei 10 ani de la eliberarea națională a poporului nostru. Dacă în trecut o mare parte a intelectualității a fost slugă fidelă a intereselor claselor exploatatoare, în condițiile regimului de democrație populară intelectualitatea a încetat de a mai fi o intelectualitate burgheză, deoarece înseşi clasele pe care le servea (burghezia şi moşierimea) au încetat de a mai exista ca clase. Intelectualitatea din țara noastră, inginerii, tehnicienii, cadrele didactice, oamenii de ştiință, de artă şi literatură, funcționarii, cei ce muncesc pe tărîm cultural s-au înrolat în majoritatea lor covîrşitoare în lupta întregului popor pentru construirea socialismului şi au contribuit cu toată capacitatea şi talentul lor la realizarea succeselor regimului nostru. Luptînd împotriva rămăşițelor mentalității bur-

gheze, intelectualii cinstiți servesc astăzi cu devotament poporul, fiind strîns legați de interesele acestuia. În același timp a început și un proces de schimbare a compoziției de clasă a intelectualității. La intelectualitatea veche provenită în cea mai mare parte din sînul micii burghezii și al burgheziei, se alătură astăzi un număr din ce în ce mai mare de intelectuali noi proveniți din rîndurile clasei muncitoare și ale țărănimii muncitoare, care, educați de partid, legați prin toate fibrele de popor, constituie, alături de cea mai mare parte a intelectualității vechi, acea forță puternică care, cot la cot cu clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, luptă pentru construirea socialismului.

În același timp cu schimbările intervenite în structura de clasă a societății noastre, s-au schimbat și relațiile între sat și oraș. Se știe că în societatea capitalistă există o contradicție de neîmpăcat între sat și oraș, baza ei economică fiind exploatarea satului de către oraș, expropierea, exploatarea și ruinarea continuă a țărănimii muncitoare prin întregul mers al dezvoltării industriei, comerțului, sistemului de credit. În epoca imperialismului, așa cum ne dovedește situația țărănimii muncitoare din țările capitaliste sau din colonii, opoziția dintre oraș și sat se ascute și mai mult, datorită intensificării la maximum a exploatării satului de către oraș.

În țara noastră, în care puterea politică și economică a burgheziei și a moșierimii a fost doborîtă, caracterul opoziției dintre oraș și sat s-a schimbat fundamental. Ca urmare a cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare, a făuririi alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, a trecerii principalelor mijloace de producție de la orașe în mîinile poporului, caracterul orașului s-a schimbat, acesta nemaifiind interesat în exploatarea satului, nemaifiind dușman al satului și, astfel, între sat și oraș s-au creat raporturi noi, care au la bază alianța între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare sub conducerea clasei muncitoare; dușmăniei tradiționale între oraș și sat i-a luat locul încrederea și ajutorul ce-și acordă reciproc orașul și satul în lupta comună pentru construirea socialismului.

În condițiile regimului de democrație populară se desfășoară de asemenea un proces accentuat de lichidare a contradicției antagoniste dintre munca intelectuală și fizică, lăsată moștenire de orînduirea capitalistă. Baza economică a acestei contradicții este — în capitalism — exploatarea oamenilor muncii fizice de către reprezentanții muncii intelectuale. În industria noastră socialistă, a încetat definitiv exploatarea oamenilor muncii fizice de către intelectuali, oamenii muncii fizice și intelectuale lucrînd pentru aceleași scopuri. Același lucru se desfășoară în sectorul socialist al agriculturii. În general, covîrșitoarea majoritate a intelectualității din țara noastră luptă astăzi cu devotament alături de oamenii muncii fizice și își consacră forțele aceluiași scop: construirea socialismului.

★

V. I. Lenin a arătat de repetate ori că problema fundamentală a transformărilor revoluționare sociale și economice, problema fundamentală a revoluției este problema puterii, adică problema clasei în mîinile căreia se află puterea. Aceasta a fost și problema fundamentală a tuturor transformărilor revoluționare ce s-au desfășurat în Romînia în ultimul deceniu.

Ca rezultat al luptei desfășurate de clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, sub conducerea Partidului Muncitoresc Romîn, regimul de stat, care decenii de-a rîndul a fost un regim burghezo-moșieresc, s-a transformat într-un regim de democrație populară — Republica Populară Romînă. Ea reprezintă puterea clasei muncitoare aliată cu țărănimea muncitoare, exercitată în folosul tuturor oamenilor muncii de la orașe și sate, reprezintă puterea majorității zdrobitoare a populației țării, îndreptată împotriva unei minorități exploatatoare.

Înfăptuirea regimului de democrație populară care este o formă a dictaturii proletariatului nu a fost realizată deodată ; ea este consecința firească a luptelor duse de clasa muncitoare sub conducerea partidului pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc, pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și a trecerii nemijlocite la revoluția socialistă.

Ceea ce caracterizează statul de democrație populară și constituie particularitatea principală a aparatului de stat construit pe baza principiilor elaborate de Lenin, este legătura indisolubilă a acestui aparat cu masele, grija pentru nevoile și cerințele maselor, ridicarea și organizarea maselor la rezolvarea sarcinilor construcției socialismului. Partidul Muncitoresc Romîn, forța conducătoare în R. P. R., luptînd pentru a asigura acest caracter aparatului nostru de stat, luptă împotriva tuturor manifestărilor de birocratism, care sînt incompatibile cu natura statului nostru popular, luptă pentru stîrpirea metodelor cancelarist-birocratice de conducere, perfecționînd astfel aparatul de stat ca cel mai important instrument al construirii socialismului.

Regimul nostru de democrație populară, acordînd drepturi politice, economice și culturale tuturor minorităților naționale, a creat cele mai favorabile condiții pentru dezvoltarea multilaterală și egală a naționalităților, Romînia devenind o țară unde poporul romîn înfrățit cu toate minoritățile naționale, construiește socialismul. Relațiile frățești între poporul romîn și populația maghiară, cea mai numeroasă minoritate națională din țara noastră au fost puternic întărite prin crearea Regiunii Autonome Maghiare pe teritoriul locuit de populația compactă maghiară secuiască.

Prin caracterul său profund democratic, prin sprijinul neprecupețit de care se bucură din partea maselor largi ale poporului, sprijin exprimat atît prin alegerea organelor sale de conducere cît și prin lupta plină de abnegație a clasei muncitoare, a țărănimii muncitoare, a intelectualității progresiste pentru

transpunerea în viață a măsurilor lui, precum și prin realizările lui istorice, statul nostru de democrație populară demonstrează uriașa lui superioritate față de statele imperialiste, care sînt instrumente de exploatare și subjugare a popoarelor, fiind urîte de masele largi populare, care văd în aceste state dușmani neîmpăcați ai intereselor lor.

În lupta pentru realizarea transformărilor revoluționare din ultimii 10 ani, s-a făurit pentru prima oară forța puternică a unității indestructibile între partid, guvern și popor. Poporul muncitor disprețuit, mințit, înșelat decenii de-a rîndul de partidele burgheze, de partidul social-democrat de dreapta, de partidele fasciste, după 23 August și-a dat seama cine îi sînt prietenii și dușmanii, ce au însemnat pentru dînsul aceste partide care în timpul războiului. și după război s-au demascat definitiv ca trădători ai intereselor poporului. Masele populare lămurite de P. M. R. au învățat să facă distincție între vorbe și fapte și ca urmare au aruncat partidele burgheze, fasciste și partidul social-democrat de dreapta la lada cu gunoi a istoriei, recunoscînd definitiv Partidul Muncitoresc Romîn drept singurul conducător și îndrumător al lor.

O importanță deosebită pentru întărirea legăturilor partidului cu masa de oameni ai muncii, pentru întărirea unității poporului nostru, pe de o parte, și pentru întărirea unității între partid și popor, pe de altă parte, a avut lupta pe care a dus-o partidul pentru rezolvarea justă a problemei naționale. Avînd la bază învățătura leninist-stalinistă despre problema națională, partidul a dus o luptă necruțătoare atît împotriva burgheziei romînești, cît și împotriva burgheziei minorităților naționale. El a demascat consecvent crunta asuprire națională a maselor de muncitori, țărani muncitori, intelectuali ai minorităților naționale care au găsit în partid cel mai vajnic apărător al drepturilor și libertăților lor. Partidul a combătut și combate cu hotărîre manifestările șovinismului atît în rîndurile populației romînești cît și în rîndurile minorităților naționale. Prin lichidarea definitivă a asupririi naționale în țara noastră s-a realizat frăția dintre poporul romîn și minoritățile naționale și s-a realizat o nouă și strînsă legătură cu masele muncitoare.

Unitatea indestructibilă între partid și poporul muncitor, născută în lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc, s-a lărgit considerabil prin făurirea în condițiile statului de democrație populară a unității între partid, guvern și popor. În condițiile regimului capitalist nu poate exista o unitate între masele populare și diversele partide politice burgheze, mic-burgheze, social-democrate etc. care reprezintă întotdeauna interesele claselor exploatatoare. De asemenea nu poate fi concepută nici existența vreunei unități între guvernul țărilor capitaliste și popoarele respective. În țara noastră între partid și guvern pe de o parte și masele largi populare care cuprind clasa muncitoare, țărănimea muncitoare, intelectualitatea progresistă, masa muncitoare neproletară de

la oraşe, există o unitate indestructibilă, unitate care sub conducerea partidului se întăreşte şi se lărgeşte în permanenţă, constituind chezăşia mersului nostru înainte spre socialism. Unitatea între partid, guvern şi popor este una din realizările de seamă obţinute de poporul nostru sub conducerea partidului în decursul celor 10 ani care au trecut de la data istorică de 23 August 1944.

Concomitent cu prefacerile structurale economice şi sociale au avut loc în ţara noastră şi adînci schimbări culturale. Este ştiut că sub regimul burghezo-moşieresc, Romînia avea faima tristă a ţării cu cei mai mulţi analfabeţi din Europa. În scurta perioadă de 10 ani, înfăţişarea ţării noastre s-a schimbat fundamental şi din acest punct de vedere. Astăzi ea îşi ocupă cu cinste locul printre ţările cu cultura cea mai înaintată. Fidel învăţăturii leniniste care demonstrează că socialismul nu poate fi construit cu oameni lipsiţi de cultură, cu analfabeţi, partidul nostru a iniţiat şi realizează o uriaşă revoluţie culturală în ţara noastră. Ca urmare a luptei duse de partid, analfabetismul este pe cale de lichidare completă. Au fost înfiinţate şi construite un număr important de şcoli elementare, medii şi superioare, asigurîndu-se tineretului şcolar condiţiile însuşirii cunoştinţelor culturale şi tehnice necesare. Numărul celor care învaţă în şcolile elementare, medii, profesionale şi superioare s-a dublat faţă de anul 1938. Condiţiile de învăţămînt sînt radical schimbate, elevii şi studenţii bucurîndu-se de grija şi sprijinul statului. Sub îndrumarea partidului se desfăşoară în toată ţara o acţiune largă de răspîndire a culturii în mase, atrăgînd la această acţiune sute de mii de oameni care luptă pentru lichidarea superstiţiei şi inculturii din rîndul maselor, pentru răspîndirea cunoştinţelor politice, tehnice şi ştiinţifice în mase. Milioane de oameni participă sub îndrumarea partidului şi prin grija organizaţiilor de masă la manifestările artistice de masă, promovînd din rîndul maselor mii de talente noi. Activitatea ştiinţifică, literară şi artistică se bucură de un sprijin permanent al partidului şi guvernului, atît prin crearea de numeroase instituţii ştiinţifice, artistice, literare cît şi prin sprijinul pe care statul îl acordă oamenilor de ştiinţă, literatură şi artă. Ca urmare, ştiinţa, literatura şi arta din ţara noastră care urmează experienţa ştiinţei, artei şi literaturii celei mai înaintate din lume, a celei sovietice, a ajuns la o stare de înflorire necunoscută înainte în ţara noastră. O dovadă a uriaşei revoluţii culturale ce se desfăşoară în ţara noastră, a setei de cultură a maselor, a nivelului crescînd tehnico-ştiinţific şi cultural-politic al clasei muncitoare şi ţărănimii muncitoare o constituie imensul număr de tipărituri tehnice, ştiinţifice, politice şi literare pe care le scot editurile noastre, precum şi numărul considerabil al ziarelor şi revistelor noastre. Urmarea firească a acestui avînt cultural în plină desfăşurare este creşterea nivelului cultural-politic al clasei muncitoare şi ţărănimii muncitoare, ridicarea conştiinţei lor politice şi participarea conştientă a poporului întreg, la viaţa politică şi

economică din țara noastră, participarea maselor largi populare la conducerea treburilor statului, la făurirea conștientă a unei vieți noi.

În cei 10 ani de putere populară a crescut nivelul material al oamenilor muncii din țara noastră. Unul din cele mai mari succese ale regimului nostru democrat-popular este lichidarea definitivă a șomajului și a crizelor economice, însoțitorul permanent al modului de producție capitalist. Spectacolul trist și degradant, cunoscut în țara noastră înainte de eliberare, al oamenilor lipsiți de lucru și de posibilități de trai, pe de o parte, și al huzurului și luxului exorbitant al capitaliștilor și moșierilor, pe de altă parte, a dispărut. În țara noastră nu numai că șomajul a dispărut, dar există o nevoie crescîndă și întotdeauna nesatisfăcută de forțe de muncă. Datorită grijii partidului și guvernului și a avîntului necontenit al economiei, nivelul de trai material al oamenilor muncii este în continuă creștere. Cu toate lipsurile care există încă în domeniul aprovizionării oamenilor muncii cu articole alimentare și cu bunuri de larg consum, cantitatea de mărfuri puse la dispoziția celor ce muncesc este în continuă creștere. Regimul nostru de democrație populară a realizat în întregime principiul « salariul egal la muncă egală » pentru femei și tineret. Femeile devenite egale în drepturi cu bărbații și tineretul participă în mod egal cu toate forțele lor la viața politică, economică și socială. Programul de construcții de locuințe și instituții social-culturale puse la dispoziția oamenilor muncii, asigurarea odihnei oamenilor muncii, asigurările sociale, măsurile luate pentru asigurarea protecției muncii, măsurile de îmbunătățire a îngrijirii sănătății poporului dovedesc că grija pentru om, lupta pentru ridicarea continuă a nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii constituie una din preocupările permanente ale partidului și statului popular. Aceasta o demonstrează și recentele hotărîri ale C. C. al P. M. R. și numeroasele măsuri ale guvernului R. P. R. în centrul cărora se află preocuparea pentru ridicarea într-un timp scurt a bunăstării materiale a poporului nostru.

Forța motrice principală a societății noastre în cei 10 ani care s-au scurs de la data istorică de 23 August 1944 este lupta de clasă. În condițiile unei lupte aprige împotriva clasei moșierilor și capitaliștilor și a rămășițelor lor au fost obținute succesele istorice ale regimului nostru de democrație populară. Aceste succese, care însemnau lovituri din ce în ce mai grave pentru clasele răsturnate de la putere, au dus la o ascuțire și mai puternică a luptei de clasă ca o urmare firească a împotrivirii acestor clase, respectiv a rămășițelor lor, care, prin mijloacele cele mai mîrșave — sabotaj, crime, spionaj — uneltesc împotriva regimului nostru, precum și ca urmare a uneltirilor imperialiștilor americani, care sprijină din toate puterile încercările de restaurare a capitalismului în țara noastră, finanțînd acțiuni mîrșave de spionaj, diversiune, etc.

Ca urmare a schimbărilor politice, economice, sociale, intervenite în ultimii 10 ani în mersul nostru înainte, ca urmare a apariţiei relaţiilor de producţie socialiste, a acţiunii legii economice obiective a concordanţei obligatorii între relaţiile de producţie şi caracterul forţelor de producţie, ca urmare a schimbărilor intervenite în structura de clasă a societăţii noastre, a creşterii uriaşe a rolului maselor în creaţia istorică, se fac din ce în ce mai simţite şi capătă o importanţă din ce în ce mai mare, asemenea forţe motrice noi ca alianţa între clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare, critica şi autocritica, patriotismul înflăcărat al oamenilor muncii, care participă în mod conştient şi activ la lupta pentru dezvoltarea societăţii, unitatea moral-politică a poporului nostru în proces de formare, unitatea dintre partid, guvern şi popor. Împreună cu aceste forţe motrice apărute în cursul dezvoltării noastre, a apărut o uriaşă forţă motrică, care în toată perioada de 10 ani şi-a manifestat multilateral influenţa şi puterea, şi anume prietenia de nezdruncinat a poporului nostru cu marele şi invincibilul popor sovietic, ajutorul multilateral şi calificat din punct de vedere tehnic al U. R. S. S., apartenenţa ţării noastre la uriaşul lagăr al socialismului şi democraţiei. Apariţia acestor noi forţe motrice în dezvoltarea societăţii noastre grăbesc şi facilitează mersul sigur şi de neînvins al ţării noastre pe drumul socialismului.

IZVORUL SUCCESELOR REGIMULUI NOSTRU DE DEMOCRAŢIE POPULARĂ

Trecerea sumară în revistă a prefacerilor economice, politice, sociale realizate de poporul romîn în timpul scurt de 10 ani arată că nu e vorba de prefaceri obişnuite, ci de schimbări revoluţionare şi structurale, de făurirea unei noi orînduiri sociale, superioare. Cum a fost cu putinţă ca într-un timp atît de scurt să se poată realiza asemenea schimbări profunde şi rapide, care au făcut ca poporul nostru să treacă de la o orînduire socială veche, putredă, la construirea unei noi orînduiri sociale superioare?

Condiţia hotărîtoare a acestor schimbări revoluţionare a fost Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, cînd proletariatul rus, aliat cu ţărănimea muncitoare şi condus de eroicul partid comunist al Uniunii Sovietice în frunte cu genialul strateg al luptei proletare V.I.Lenin, a răsturnat burghezia şi moşierimea şi a instaurat pentru prima oară în istoria omenirii dictatura proletariatului, primul stat al oamenilor muncii, pornind la construirea socialismului pe a şasea parte a globului pămîntesc. Evenimentul acesta, cel mai de seamă din istoria contemporană a omenirii a deschis drumul spre eliberarea clasei muncitoare din ţările capitaliste, drumul de eliberare a popoarelor coloniale. V.I. Lenin, conducătorul Marei Revoluţii Socialiste din Octombrie, a subliniat deseori însemnătatea internaţională a acesteia, importanţa statului

sovietic ca sprijin pentru lupta proletariatului din celelalte țări. A devenit clar că victoria proletariatului în celelalte țări capitaliste se va realiza cu atît mai repede cu cît socialismul, ca orînduire economică și socială, va învinge în U.R.S.S., primul stat al muncitorilor și țăranilor din lume.

Victoria socialismului în Uniunea Sovietică, întărirea continuă economică și politică a acesteia sub conducerea măreață a P.C.U.S., superioritatea sistemului socialist față de sistemul capitalist, a creat condițiile victoriei strălucite a armatelor sovietice asupra armatelor cotropitoare hitleriste. Eliberarea țării noastre de către armatele sovietice a deschis poporului nostru posibilitatea să pornească pe drumul luminos al democrației populare, pe drumul construirii unei vieți libere și independente. Prezența armatelor sovietice pe teritoriul țării noastre a zădărnicit orice încercare a forțelor reacționare interne, și a imperialiștilor străini de a declanșa războiul civil împotriva poporului. Astfel, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, nașterea primului stat socialist, victoriile clasei muncitoare din Uniunea Sovietică aliată cu țărănimea muncitoare, victoria istorică a armatelor sovietice asupra fascismului au constituit nu numai condiția hotărîtoare a eliberării țării noastre de sub jugul fascismului, ci și premiza eliberării poporului muncitor din țara noastră de sub jugul exploatării și asupririi, a înaintării noastre pe drumul construirii socialismului.

Dar Uniunea Sovietică nu a deschis numai drumul poporului romîn spre o dezvoltare liberă și independentă. Pătrunsă adînc de spiritul internaționalismului proletar, de dragoste pentru lupta oamenilor muncii din lumea întreagă, statul sovietic socialist ne-a acordat un ajutor prețios economic, politic, tehnic științific care a făcut posibilă realizarea istoricelor succese pe care le-am înregistrat cu mîndrie la a 10-a aniversare a eliberării noastre. Este limpede că fără ajutorul continuu al U.R.S.S. noi nu am fi putut realiza asemenea succese importante. Prin relațiile care s-au inaugurat între U.R.S.S. și țările de democrație populară, printre care și cu țara noastră, a apărut în viața internațională un nou tip de relații între state, bazate pe stima reciprocă, pe egalitatea în drepturi, pe respectarea integrității teritoriale, a independenței naționale și suveranității de stat, izvorîte din principiul internaționalismului proletar, din interesul comun al țărilor făcînd parte din lagărul socialismului și al democrației de a realiza un avînt economic general, în vederea ridicării continue a nivelului de trai material și cultural al popoarelor.

Un alt izvor al succeselor poporului romîn a fost existența unei asemenea forțe politice, a unui asemenea partid, care folosind condițiile favorabile create de eliberarea țării noastre de către armatele sovietice să știe încotro și cum să îndrume lupta clasei muncitoare și a întregului popor muncitor,

în vederea realizării năzuinţelor lui cele mai arzătoare. Un asemenea partid, a existat în ţara noastră şi anume Partidul Comunist din Romînia.

În condiţii grele, timp de 20 de ani, Partidul Comunist din Romînia a condus lupta maselor muncitoare din ţara noastră — împotriva regimului burghezo-moşieresc — pentru drepturile elementare economice şi politice ale clasei muncitoare, ţărănimii muncitoare şi ale minorităţilor naţionale; el a condus lupta împotriva războiului criminal pornit de dictatura fascistă antonesciană, aliată cu fascismul hitlerist german, război îndreptat împotriva patriei oamenilor muncii din lumea întreagă — U.R.S.S. După eliberarea ţării noastre de sub jugul fascismului de către eroica armată sovietică, în condiţiile favorabile create de această eliberare, poporul nostru muncitor sub conducerea Partidului Comunist din Romînia a instaurat regimul de democraţie populară şi a pornit la construirea socialismului, înregistrînd pe acest drum cuceririle istorice despre care am amintit.

Cuceririle măreţe ale poporului nostru se datoresc avîntului, încrederii şi dragostei cu care clasa muncitoare şi toţi oamenii muncii îşi însuşesc politica partidului care este forţa conducătoare, îndrumătoare şi călăuzitoare a maselor de oameni ai muncii, se datoresc faptului că în această luptă partidul nu a fost singur, că pentru traducerea în viaţă a politicii lui luptă nu numai comuniştii, ci întreaga clasă muncitoare, mase largi de oameni ai muncii. Partidul a putut realiza uriaşele succese pe drumul construirii socialismului datorită politicii sale juste marxist-leniniste, a legăturilor lui strînse cu masele populare, cu masele de oameni ai muncii şi în primul rînd cu clasa muncitoare, datorită faptului că a luptat fără încetare pentru a închega şi consolida unitatea dintre partid şi masele populare, dintre partid şi popor.

Partidul Muncitoresc Romîn îşi îndeplineşte cu cinste rolul său conducător şi călăuzitor al poporului muncitor din ţara noastră, datorită faptului că a aplicat în tot cursul existenţei lui cu consecvenţă tezele marxism-leninismului, care ne învaţă că istoria societăţii este făurită de masele populare, de popor, că oamenii, producători de bunuri materiale, determină în ultima instanţă mersul istoriei societăţii. Trăgînd de aici concluziile pentru activitatea sa practică, partidul nostru, în tot timpul existenţei lui, a luptat pentru a-şi întări legăturile cu masele populare şi în primul rînd cu clasa muncitoare.

În lupta pentru realizarea politicii sale, în vederea mobilizării şi atragerii maselor muncitoare la înfăptuirea politicii sale, partidul strînge tot mai mult legăturile sale cu masele populare. În lupta aceasta a crescut în proporţii necunoscute încă în ţara noastră rolul maselor populare, rolul întregului popor muncitor. Sub conducerea partidului masele populare desfăşoară o uriaşă acţiune de transformare a societăţii noastre, trecerea de la orînduirea

veche capitalistă, bazată pe exploatarea oamenilor muncii, urîtă și disprețuită de aceștia, la noua orînduire socialistă, visul maselor, care se înfăptuiește prin lupta acestora.

Descătușat de lanțurile robiei seculare, eliberat de sub jugul moșierilor și capitaliștilor, astăzi, poporul nostru, condus de partid, s-a ridicat la o viață conștientă, la viață creatoare. Spiritul uriaș de creație a poporului, talentul lui nesecat, uriașa sa capacitate constructivă se manifestă din plin. Ridicată la rangul de clasă conducătoare, clasa muncitoare condusă de partid, urmînd exemplul clasei muncitoare din U.R.S.S., înfăptuiește cu cinste și succes misiunea măreață pe care i-a încredințat-o istoria de a construi o economie nouă socialistă, de a construi o societate fără capitaliști și moșieri. Oamenii muncii din țara noastră conduși de partid au realizat succese nu numai în distrugerea orînduirii vechi ci și ca constructori ai unei societăți noi. Este valabil și pentru poporul nostru muncitor ceea ce spunea Lenin: « PENTRU PRIMA OARĂ nu minoritatea, nu numai cei bogați, nu numai cei instruiți, ci masa adevărată, majoritatea covîrșitoare a oamenilor muncii construiesc *ei înșiși viața nouă*, rezolvă prin propria lor experiență cele mai dificile probleme ale organizării socialiste »[1].

Zeci de mii de muncitori, țărani muncitori au fost ridicați la posturi de răspundere în aparatul de partid și al organizațiilor obștești, în aparatul de stat, în viața economică și culturală a țării și își îndeplinesc cu capacitate și pricepere sarcinile, desmințind minciunile sfruntate ale burgheziei care afirmă că poporul nu se poate conduce fără ajutorul burgheziei, fără ajutorul moșierimii. Peste 130.000 de muncitori, țărani muncitori, sînt deputați în Sfaturile Populare, formînd o uriașă curea de transmisie între partid și milioanele de oameni ai muncii. Sute de mii de oameni ai muncii din toate păturile sociale participă la viața politică și obștească ca activiști în organizațiile de masă, sindicale, U.T.M., în organizațiile culturale, sportive; milioane de oameni din țara noastră participă activ la lupta uriașă pentru pace.

Dar nu numai participarea conștientă la viața politică a oamenilor muncii demonstrează rolul maselor muncitoare din țara noastră în făurirea istoriei. Elanul în muncă mereu în creștere al muncitorilor, al țăranilor muncitori, al funcționarilor, al intelectualilor, al oamenilor de știință și artă constituie o dovadă minunată a muncii uriașe creatoare pe care o desfășoară poporul. Sub conducerea partidului și organizate de sindicate, întrecerile socialiste au cuprins sute de mii de muncitori care luptă astfel pentru ridicarea producției, a productivității muncii, pentru scăderea prețului de cost și a rebuturilor, pentru îmbunătățirea calității produselor și lărgirea sortimentelor.

---

[1] V. I. Lenin, Opere, vol. 28, p. 354, ed. rusă.

Întrecerea socialistă a devenit un motor puternic al dezvoltării noastre, un mijloc puternic al realizării şi depăşirii planurilor de stat. Din sînul clasei muncitoare şi al ţărănimii muncitoare, urmînd pilda muncitorilor şi a ţăranilor colhoznici sovietici, s-au ridicat un număr important de fruntaşi în producţie, care depăşesc normele cele mai înaintate de producţie din ţara noastră şi constituie nu numai o pildă pentru ceilalţi muncitori pe care îi stimulează în producţie, dar şi o mărturie vie a uriaşelor energii creatoare ascunse în sînul poporului nostru şi rămase pînă de curînd nefolosite. Mii de raţionalizatori şi inventatori, înflăcăraţi de îndemnul şi cuvîntul partidului, de politica justă a partidului, îşi dau contribuţia în lupta pentru îndeplinirea planurilor de stat, pentru ridicarea producţiei, creează noi maşini şi metode de lucru, etc. Un număr considerabil de muncitori şi tehnicieni înaintaţi care au adus foloase deosebite prin invenţiile şi inovaţiile lor au fost distinşi cu premiul de stat. Un mare număr de muncitori, ţărani muncitori, intelectuali, au fost distinşi în ultimii ani cu diverse ordine şi medalii, ca o recunoaştere a meritelor lor deosebite cîştigate pe tărîmul activităţii politice, sociale, economice, ştiinţifice şi culturale. Oamenii de ştiinţă şi artă şi-au pus cunoştinţele şi talentul lor în slujba intereselor poporului. Continuînd tradiţiile înaintate ale ştiinţei şi artei romîneşti şi urmînd exemplul ştiinţei şi artei sovietice, ei dezvoltă o cultură nouă, socialistă în conţinut şi naţională în formă. Mulţi oameni de ştiinţă, tehnicieni, scriitori, artişti, mobilizaţi de partid, servind în mod conştiincios poporul, au fost distinşi cu titluri şi premii de stat ca o recunoaştere a meritelor lor. Ce altceva dovedeşte acest avînt general politic, profesional şi de creaţie al tuturor categoriilor de oameni ai muncii cu braţele şi mintea, decît strînsa legătură a partidului nostru cu masele, decît faptul că toţi aceştia şi-au însuşit politica partidului, au transformat-o în propria lor cauză, faptul că în ţara noastră masele largi populare au devenit sub conducerea partidului singurul şi adevăratul creator al istoriei?

★

Poporul nostru făcînd bilanţul realizărilor obţinute este conştient de sarcinile mari şi de luptele grele care îl mai aşteaptă. În afară de succesele mari înregistrate în cursul celor 10 ani, în condiţiile unor lupte grele împotriva duşmanilor dinăuntru şi din afară, în această perioadă au existat numeroase greutăţi şi lipsuri. A învinge greutăţile, a lichida lipsurile existente sînt sarcinile principale ale poporului nostru. A lupta şi mai dîrz pentru îndeplinirea hotărîrilor din august 1953 ale partidului, a lichida cu un moment mai devreme rămînerea în urmă a agriculturii, a dezvolta industria uşoară şi alimentară, a ridica într-un timp scurt nivelul de trai material şi cultural al

maselor muncitoare sînt sarcini importante de îndeplinit, ele creînd condițiile unui nou și puternic avînt al țării noastre.

Succesele istorice ale poporului nostru provoacă în rîndurile dușmanilor lui dinăuntru și din afară o ură turbată. Ei nu se pot împăca nici astăzi cu raiul pierdut și continuă să uneltească împotriva regimului nostru. De aici decurge sarcina de bază pentru toți oamenii muncii de a-și înzeci forțele de luptă, de a-și întări necontenit vigilența revoluționară, de a strînge mereu mai puternic prietenia cu marea țară a socialismului, U.R.S.S., eliberatoarea și sprijinitoarea noastră.

Succesele dobîndite de poporul romîn în cei 10 ani de la eliberare deschid perspective luminoase poporului nostru pentru o viață fericită și îmbelșugată, iar oamenii muncii conduși de partid sînt hotărîți a merge înainte pe drumul pornit, a construi societatea socialistă. Pentru a consolida succesele obținute, pentru a realiza altele noi este nevoie de pace, pe care imperialiștii americani și uneltele lor încearcă s-o tulbure, văzînd într-un război criminal ultima lor salvare. Dar pacea lumii se află în mîini sigure. Oamenii muncii nu vor război. Oamenii muncii de pretutindeni, uriașul lagăr al păcii, stau de strajă în apărarea păcii. În frunte se află invincibila Uniune Sovietică, bastionul păcii și al democrației din lume. Poporul romîn, care face parte activă din lagărul păcii, își întărește mereu eforturile pentru a zădărnici încercările criminale ale ațîțătorilor la război, luptînd în vederea îndeplinirii sarcinilor mărețe trasate de partidul nostru, în vederea realizării de noi succese pe drumul construirii socialismului.

PATRIOTISMUL OAMENILOR MUNCII, FORŢĂ MOTRICE A DEZVOLTĂRII ŢĂRII NOASTRE PE DRUMUL SOCIALISMULUI *

DE

ELENA GHERAN

Prefacerile revoluţionare petrecute în ţara noastră în cei zece ani care s-au scurs de la eliberarea ţării noastre de către glorioasa Armată Sovietică, au pus într-un mod nou problema atitudinii oamenilor muncii faţă de patrie, au ridicat pe o treaptă superioară patriotismul maselor muncitoare, dornice să-şi construiască o patrie nouă, socialistă.

Poporul nostru muncitor şi-a iubit şi în trecut ţara sa şi se mîndrea cu realizările acelora, care de-a lungul veacurilor, au militat pentru dezrobirea sa socială, politică şi naţională — care şi-au pus activitatea în slujba omului şi care au creat ştiinţa, literatura şi arta noastră naţională, progresistă. Patriotismul oamenilor muncii din Republica Populară Romînă se deosebeşte însă calitativ de sentimentele patriotice ale maselor populare din Romînia burghezo-moşierească. Deosebirea calitativă a patriotismului oamenilor muncii din ţara noastră, conţinutul său nou, se explică prin aceea că el are o bază politică, social-economică şi ideologică nouă, izvoare noi şi un mediu nou de dezvoltare. Patriotism înseamnă astăzi lupta pentru apărarea libertăţilor cucerite de popor împotriva duşmanilor interni şi externi, lupta pentru construirea socialismului. Această împletire organică a patriotismului oamenilor muncii cu ideea construcţiei socialiste transformă patriotismul milioanelor de oameni ai muncii din ţara noastră într-o puternică forţă motrice materială, într-o puternică pîrghie de influenţare activă a dezvoltării sociale.

---

* Comunicare prezentată în Sesiunea de comunicări a Institutelor de istorie, filozofie şi cercetări economice ale Academiei R.P.R., consacrată celei de a zecea aniversări a eliberării patriei noastre.

Forţa de neînvins a patriotismului oamenilor muncii constă în dragostea nemărginită a celor ce muncesc faţă de tradiţiile progresiste ale poporului, în devotamentul maselor muncitoare faţă de orînduirea democrat-populară şi faţă de Partidul Muncitoresc Romîn, în lupta neobosită a poporului nostru muncitor pentru înfrîngerea duşmanilor cauzei clasei muncitoare şi a tuturor greutăţilor ce se ivesc în drum spre socialism, în unitatea de nezdruncinat dintre partid, guvern şi popor.

★

Patriotismul este un fenomen de conştiinţă socială şi ca atare reflectă condiţiile vieţii materiale a societăţii, relaţiile de producţie existente în societate, iar în formaţiunile social-economice bazate pe exploatare, reflectă conţinutul şi formele luptei de clasă. Acest fenomen social apare în anumite condiţii social-economice şi culturale determinate, create prin dezvoltarea producţiei bunurilor materiale, se transformă odată cu schimbarea acestor condiţii şi în funcţie de ele, capătă forme şi nuanţe diferite de manifestare.

Popoarele trăiesc de veacuri în condiţiile unor patrii istoriceşte determinate, în cadrul cărora se desfăşoară progresul lor social, politic şi cultural. Din această cauză patriotismul a devenit pentru popoare unul din cele mai profunde şi mai puternice sentimente. Patriotismul nu este însă o trăsătură înnăscută,un instinct al oamenilor, ci un sentiment social, istoriceşte condiţionat.

În opoziţie cu concepţiile burgheze unilaterale şi false după care patria s-ar putea defini prin nota «mediu geografic», iar patriotismul, fie exclusiv ca dragostea de pămîntul natal, fie chiar ca dragoste de trecut — marxism-leninismul defineşte patria ca mediul politic, social şi cultural în care trăieşte şi munceşte un popor.

Mediul social înseamnă un anumit mediu alcătuit din relaţii de producţie în cadrul unui anumit mod de producţie istoriceşte determinat, înseamnă «baza reală» a societăţii pe care se ridică suprastructura politică şi culturală, o anumită organizare de stat şi anumite instituţii politice, ştiinţifice, artistice, filozofice, morale şi religioase. Patria este acest mediu social, politic şi cultural, determinat de stadiul dezvoltării producţiei bunurilor materiale, baza vitală a oricărei societăţi.

Patriotismul s-a dezvoltat însă şi s-a conturat puternic în epoca capitalismului ascendent în lupta împotriva forţelor şi instituţiilor feudalo-absolutiste. Acest fenomen este explicabil, deoarece procesul afirmării capitalismului este în acelaşi timp şi procesul apariţiei naţiunilor, procesul constituirii statelor naţionale burgheze, care veneau să consolideze mediul social, politic şi cultural capitalist. Desigur că patriotismul diferitelor clase sociale ale naţiunilor burgheze nu

era identic. Baza economică, spre exemplu, a patriotismului burgheziei era lupta pentru o piaţă naţională liberă, pentru dărîmarea barierelor vamale feudale care stînjeneau comerţul capitalist. Patriotismul maselor ţărăneşti avea la bază lupta pentru eliberarea de sub jugul feudalismului, pentru pămînt şi libertate.

Patriotismul clasei muncitoare în creştere urmărea crearea unei patrii libere şi democratice, în vederea eliberării de exploatare a tuturor oamenilor muncii.

Deosebirea puternică dintre patriotismul maselor muncitoare şi patriotismul burghez îngust de pe atunci, a apărut limpede în procesul desfăşurării revoluţiilor burgheze şi al mişcărilor democrate de mai tîrziu. (În timpul revoluţiilor din Germania de la 1848, în timpul mişcării lui Garibaldi în Italia, în revoluţia de la 1848 din Ţările Romîne, burghezia trădează idealurile democratice ale revoluţiei şi loveşte cu furie în interesele maselor muncitoare).

Ajunsă la putere şi consolidată, burghezia nu este preocupată de interesele poporului, ci caută doar mijloacele de a-l exploata. Patriotismului adevărat al maselor muncitoare, burghezia îi opune în fapt alianţa internaţională a capitalului.

... «mai presus de interesele patriei şi ale poporului, mai presus de orice interese, capitalul pune apărarea alianţ i sale, a capitaliştilor din toate ţările, împotriva oamenilor muncii»[1].

Opoziţia radicală dintre patriotismul maselor muncitoare şi naţionalismul burghez, se conturează tot mai puternic pe măsura ascuţirii luptei de clasă în societatea capitalistă, atingînd punctul culminant în imperialism. În această perioadă în sînul burgheziei se manifestă tot mai mult tendinţe antipatriotice care merg pînă la trădarea naţională. Naţionalismul burghez în epoca imperialistă îşi dezvăluie esenţa sa reacţionară şi antipatriotică, manifestîndu-se sub forma şovinismului, rasismului, cosmopolitismului etc.

Fenomenul de conştiinţă al patriotismului maselor muncitoare, a fost ridicat pe un plan nou, superior, de către proletariat, singura clasă capabilă să desfiinţeze orice exploatare a omului de către om, singura clasă în stare să lupte în condiţiile imperialismului pentru eliberarea şi progresul patriei sale. În lupta pentru cucerirea dominaţiei sale politice proletariatul nu poate avea o atitudine indiferentă atît faţă de soarta patriei sale, cît şi faţă de soarta celorlalte popoare.

Întemeietorii comunismului ştiinţific au combătut cu hotărîre devierile care se manifestau în sînul mişcării muncitoreşti în problema atitudinii proletariatului faţă de patrie, demascînd atît naţionalismul cît şi indiferenţa naţională. Astfel, Marx condamnă părerea unor activişti francezi (nemuncitori, subliniază

[1] V. I. Lenin, Opere, vol. 27, p. 330 ed. a IV-a rusă.

el) care «declară că orice naţionalitate şi naţiunile înseşi sînt prejudecăţi învechite. Acesta e stirnerianism proudhonizat»[1].

În această scrisoare, Marx demască însăşi esenţa reacţionară a cosmopolitismului, arătînd că cei care-l susţineau păreau să înţeleagă prin negarea naţiunilor absorbirea lor de către naţiunea model, naţiunea franceză[2]».

Absorbirea naţiunilor de care vorbea Marx, nu exprima altceva decît tendinţa mascată a burgheziei franceze de a subjuga şi înrobi alte naţiuni, mai puţin dezvoltate, decît naţiunea franceză. Se ştie că astăzi pretenţia de a se declara «naţiune model» aparţine S.U.A. Intensa propagandă filoamericană ce se face azi în statele capitaliste de către cercurile monopoliste, nu urmăreşte altceva decît să insufle popoarelor ideea că Statelor Unite ale Americii le revine «misiunea sfîntă» de a conduce mersul istoriei, deoarece celelalte popoare nu ar fi capabile să-şi organizeze singure soarta. Oamenii muncii ştiu însă, bazaţi pe experienţa lor proprie că propaganda căreia îi fac reclamă ideologii burgheziei urmăreşte «absorbirea» naţiunilor de către S.U.A. şi totodată crearea unei baze aşa-zis «teoretice» a dezlănţuirii războiului împotriva Uniunii Sovietice şi a ţărilor de democraţie populară. De aceea lupta împotriva ideologiei cosmopolitismului constituie o parte integrantă a luptei pentru pace între popoare, pentru egalitatea lor în drepturi, pentru independenţă şi suveranitate naţională.

Partidele comuniste şi muncitoreşti opun ideologiei cosmopolite a imperialiştilor, ideologia patriotismului, unit cu internaţionalismul proletar care apără în mod consecvent cauza solidarităţii internaţionale a oamenilor muncii. Patriotismul proletar implică solidaritatea de clasă a muncitorilor din toate ţările şi aceasta situează mişcarea muncitorească sub steagul internaţionalismului proletar. În aceasta constă cea mai însemnată particularitate a mişcării revoluţionare a proletariatului, spre deosebire de mişcările democratice din epoca capitalismului ascendent, care se desfăşurau sub lozinca luptei naţionale izolate. Această particularitate oglindeşte deosebirea esenţială dintre lupta maselor ţărăneşti împotriva feudalismului care ajuta din punct de vedere obiectiv instaurarea societăţii burgheze, şi lupta proletariatului împotriva capitalismului, luptă al cărei scop final este distrugerea oricărui fel de exploatare şi construirea societăţii comuniste.

Marx şi Engels au arătat că în patria burgheză clasa muncitoare este asuprită şi exploatată, că forţa sa de muncă este tratată ca o simplă marfă, că de aceea patria burgheză nu este o adevărată patrie pentru clasa muncitoare, că în condiţiile regimului social-politic capitalist clasa muncitoare nu-şi are o patrie a sa. De aci ideea exprimată în „Manifestul Partidului Comunist" — Mun-

[1] K. Marx — Fr. Engels, Corespondenţă. Paris, 1934, vol. IX, p. 75.
[2] Ibidem, p. 76.

citorii nu au patrie. Lor nu li se poate lua ceea ce nu au — care redă în chip plastic situaţia de mizerie la care burghezia condamnă clasa muncitoare şi nu numai clasa muncitoare, ci nouă zecimi ale populaţiei patriilor burgheze.

Pentru a-şi crea o adevărată patrie proletariatul trebuie să conducă masele populare la răsturnarea revoluţionară a burgheziei, trebuie să-şi instaureze propria sa dictatură. Proletariatul hegemon devine în acest fel clasa naţională sub a cărui conducere ia naştere naţiunea socialistă pe ruinile vechii naţiuni burgheze. Apărînd cu hotărîre libertatea şi independenţa popoarelor, susţinînd dreptul naţiunilor la autodeterminare, proletariatul apără în mod consecvent patria împotriva oricărei asupriri sociale şi naţionale.

Pentru proletariatul conştient, patriotismul este legat în mod indisolubil de ideea solidarităţii internaţionale a muncitorilor din toate ţările, de interesele luptei pentru democraţie şi socialism.

Victoria Marei Revoluţii Socialiste din Octombrie a însemnat zdrobirea burgheziei imperialiste în ţara unde se înnodau toate contrazicerile imperialismului, instaurarea puterii muncitorilor şi ţăranilor, crearea pentru prima oară în istorie a unei patrii, noi, deosebite fundamental de toate celelalte, patria socialistă. Aceasta este o adevărată patrie a întregului popor şi nu a unei infime minorităţi. Construirea patriei socialiste a dat naştere unui patriotism de tip superior, calitativ diferit de formele anterioare ale patriotismului, ridicînd pe o treaptă mai înaltă tot ce era mai bun în ele. Patriotismul sovietic este patriotismul întregului popor care uneşte diferitele clase şi pături sociale precum şi toate naţiunile de pe teritoriul U.R.S.S. într-o singură familie frăţească, unitară. «Forţa patriotismului sovietic, spunea I.V. Stalin, constă în aceea că nu are la bază prejudecăţi rasiste sau naţionaliste, ci adîncul devotament şi credinţa poporului faţă de Patria Sovietică, prietenia frăţească a oamenilor muncii tuturor naţiunilor ţării noastre. Patriotismul sovietic îmbină în mod armonios tradiţiile naţionale ale popoarelor cu interesele vitale comune ale tuturor oamenilor muncii din Uniunea Sovietică. Patriotismul sovietic nu dezbină, ci dimpotrivă încheagă toate naţiunile şi popoarele ţării noastre într-o familie unică frăţească»[1].

În orînduirile sociale bazate pe relaţii de exploatare, atitudinea claselor reacţionare e antipatriotică, antipopulară. Proprietatea privată dezbină în mod permanent pe oameni, dînd naştere unei lupte înverşunate între clasele antagoniste ale societăţii. Prin distrugerea acestor orînduiri, pe măsură ce se formează relaţiile de producţie socialiste, relaţii de colaborare dintre oameni, pe măsură ce se înfăptuieşte socialismul, dragostea de patrie a oamenilor muncii devine una din forţele motrice de dezvoltare a societăţii. Această transfor-

[1] I. V. Stalin, Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru apărarea Patriei. Ed. P.M.R., 1952, ed. a III-a, p. 289—290.

mare a patriotismului într-o forţă motrice de dezvoltare socială, este legată de faptul că socialismul schimbă în mod radical raporturile dintre oameni. Socialism în eamnă unitatea moral-politică a întregului popor.

Patriotismul sovietic nu exprimă numai dragostea faţă de patria sovietică dar şi sprijinul frăţesc dat oamenilor muncii din celelalte ţări capitaliste.

Victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie a însemnat un ajutor imens dat oamenilor muncii din lumea întreagă, atît prin faptul că a deschis era revoluţiilor proletare şi a mişcărilor de eliberare din colonii, cît şi prin faptul că a făurit o bază trainică desfăşurării victorioase a luptei oamenilor muncii de pretutindeni pentru înfăptuirea idealurilor lor patriotice, pentru pace, democraţie şi socialism.

★

Urmărind cu atenţie dezvoltarea conştiinţei naţionale şi revoluţionare a poporului romîn, Marx scria în 1853: «Naţionalitatea valahă va juca probabil un rol important, cînd se va pune chestiunea de a reglementa definitiv soarta acestor teritorii»[1]. Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor a îndreptăţit această apreciere marxistă.

Cauza eliberării popoarelor asuprite din Balcani era privită cu simpatie în rîndurile maselor largi ale poporului rus în frunte cu democraţii revoluţionari. Victoriile repetate ale Rusiei împotriva Turciei de-a lungul secolelor XVIII-XIX precum şi avîntul luptei de eliberare naţională a popoarelor asuprite din Balcani grăbesc prăbuşirea imperiului otoman şi duc în cele din urmă la eliberarea de sub jugul turcesc a Serbiei, Greciei, Bulgariei şi Ţărilor Romîne.

Fără intervenţia directă în luptă a marii puteri răsăritene, Rusia, ţările subjugate din sud-estul Europei nu ar fi fost în stare să învingă Turcia — sprijinită la rîndul ei de Anglia, Franţa, Austro-Ungaria, Germania — şi să-şi dobîndească independenţa naţională.

Folosind aceste condiţii favorabile, poporul romîn, ale cărui lupte împotriva cotropitorilor turci i-au adus o faimă europeană, trece la acţiune, alături de armatele ruseşti prietene, pentru înfăptuirea independenţei sale de stat care constituia în acea vreme una din cele mai arzătoare probleme ale dezvoltării ţării. Dar lupta pentru cucerirea independenţei naţionale a fost frînată de monarhie şi de clasele exploatatoare din Romînia care au adoptat şi faţă de această problemă o poziţie antinaţională, antipopulară.

Boierimea, care în cea mai mare parte, trădase în nenumărate rînduri lupta poporului pentru independenţă naţională şi care vedea în slăbirea domi-

[1] K. Marx, Opere politice. Paris, 1929, p. 13.

naţiei turceşti o ameninţare a propriilor ei poziţii economice şi politice, nu numai că s-a împotrivit scuturării jugului străin dar s-a străduit — cu unele excepţii — să provoace ocuparea ţării de către armatele austro-ungare, pentru a împiedica războiul pentru cucerirea independenţei.

O burghezie puternică, care să pornească lupta de eliberare naţională pentru făurirea statului burghez, ce trebuia să consolideze mediul politic, social şi cultural capitalist, nu exista în ţara noastră în anii 1877—1878. În perioada dezvoltării capitaliste a ţării, burghezia romînă a căzut la înţelegere cu moşierimea pentru a împărţi puterea politică în stat şi a înăbuşi lupta poporului, formînd « monstruoasa coaliţie ». Subordonînd interesele naţionale ale poporului intereselor de menţinere a proprietăţii moşiereşti, precum şi politicii statelor capitaliste din Apus « monstruoasa coaliţie » a adoptat faţă de lupta pentru independenţă a popoarelor din Balcani o pretinsă politică de « neutralitate ». Numai o parte a burgheziei, interesată să înlăture piedicile pe care le punea jugul otoman dezvoltării pieţii interne, a adoptat o atitudine mai înaintată, declarîndu-se pentru ruperea legăturilor de vasalitate cu imperiul turcesc, pentru alianţa cu Rusia. Dar şi această parte a burgheziei a şovăit şi a menţinut un timp o politică de aşa zisă neutralitate. Pînă la urmă, un reprezentant cinstit al acestei părţi, M. Kogălniceanu, recunoaşte că « politica de neutralitate a fost practicată nu în interesul ţării ci la sfaturile puterilor apusene ».

Singura forţă socială care s-a ridicat cu hotărîre împotriva jugului turcesc şi care a luptat alături de ostaşii ruşi pentru independenţa ţării au fost masele largi populare. Ele legau de cucerirea independenţei naţionale nădejdea satisfacerii revendicărilor lor sociale şi în special a împroprietăririi. De aceea în satele Romîniei clocotea în preajma războiului de la 1877 o puternică mişcare ţărănească, — lupta pentru eliberare naţională împletindu-se cu cea de eliberare socială.

În condiţiile internaţionale de atunci, Rusia era singura putere europeană care a sprijinit lupta pentru libertatea popoarelor asuprite din Balcani şi intervenţia ei în războiul de la 1877—1879 a contracarat puternic şi a respins acţiunea dăunătoare intereselor poporului romîn, acţiune patronată de puterile apusene de comun acord cu elementele antipatriotice autohtone.

Deşi în cadrul războiului ruso-turc din 1877—1879, ţarismul îşi continua politica sa expansionistă, urmărind să-şi asigure dominaţia în strîmtori, conţinutul obiectiv al războiului ruso-turc a fost progresist, căci acesta tindea la slăbirea putredului şi reacţionarului imperiu feudal otoman şi prin aceasta ajuta popoarele asuprite din Balcani, precum şi poporul nostru, să-şi dobîndească independenţa naţională.

Factorul hotărîtor al cuceririi independenţei de stat a Romîniei a fost sprijinul frăţesc al marelui popor rus, ai cărui fii luptînd alături de ostaşii romîni şi-au vărsat sîngele în lupta dreaptă pentru eliberarea ţării noastre.

Patriotismul şi spiritul de sacrificiu al ostaşilor şi al poporului din spatele frontului, ca în toate momentele grele din istoria ţării noastre, a contrastat puternic cu lipsa de patriotism a claselor exploatatoare, care pe lîngă faptul că au întîrziat intrarea oştilor în luptă au şi sabotat echiparea şi aprovizionarea acestora cu armament şi alimente. Cu toată situaţia vitregă în care se aflau, ostaşii romîni au înfăptuit însă minuni de vitejie în războiul de independenţă naţională, aducînd contribuţia poporului nostru la victoria comună asupra turcilor.

Documentele publicate de Academia R.P.R. privind războiul pentru independenţă, ne înfăţişează pe larg eroismul şi vitejia ostaşilor noştri în războiul de la 1876—1879. Documentul nr. 28 spre exemplu, din 1 septembrie 1877, ne arată curajul şi eroismul de care au dat dovadă regimentele brigăzii conduse de generalul Ipătescu «... Trupa a mers în ordine perfectă pînă în fundul văii, aci însă întîmpinînd acel mărăciniş, care-i împiedica mişcarea, a oblicat la dreapta pe unde terenul era mai puţin practicabil. În acel timp, căzînd maior Sonţu care conducea 1-iul batalion din 10 Dorobanţi şi tiraliori, căzînd şi o mare parte din ofiţeri şi trupă a înaintat mai încet şi formaţia a suferit, astfel că s-a amestecat cu plotoanele batalionului 1-iul din 8 Linie, care mergeau cu avîntul cel mai mare sub impulsia comandantului său căpitan Mărăcineanu care s-a ţinut mereu călare în capul trupei pînă la 20 metri de redută unde a căzut mort...

Trupa sub foc a fost admirabilă, a mers înainte în linişte, fără zgomot şi fără murmur, deşi cădeau cu zecile la fiecare pas...»

În timp ce ostaşii romîni îşi dădeau viaţa spre a făuri poporului o viaţă liberă şi independentă, forţele reacţionare, moşierimea, arendaşii, aparatul superior administrativ etc. strîngeau averi imense jefuind poporul şi familiile ţăranilor plecaţi în război. Pentru ilustrarea acestei poziţii antipopulare a forţelor reacţionare e de ajuns să amintim raportul comandantului companiei a 8-a căpitan Munteanu către comandantul său în care îi cerea să intervină în favoarea familiilor soldaţilor săi pentru a nu fi «executate» pentru plata pămîntului pe care au pus bucate în vara asta...[1]

În ciuda purtării samavolnice a autorităţilor burghezo-moşiereşti şi a atitudinii antipatriotice a claselor exploatatoare, populaţia oropsită şi exploatată era pătrunsă de un înalt spirit patriotic. Iată ce scriu de pildă în documentul nr. 730 din 12 iulie 1877 lui Ioniţă Nică prietenii săi din satul Boteni: «Noi din partea noastră îţi trimitem cele mai fierbinţi îmbrăţişări, fii cu curaj... Aşteptăm răspuns la trecerea romînilor peste Dunăre şi luptă-te cu bărbăţie pentru ţara ta».

[1] Documente privind Istoria Romîniei. Războiul pentru independenţă, vol. VI, doc. 980 din 2 octombrie 1877.

Abia a fost cucerită independenţa naţională a ţării şi rodul luptelor pline de sacrificii ale maselor largi ale poporului a fost vîndut de coaliţia burghezo-moşierească din Romînia şi monarhia prusacă, an de an, marilor concerne financiare din apusul Europei. În ajunul celui de al doilea război mondial, clasele exploatatoare din Romînia lichidaseră orice urmă de independenţă naţională a ţării şi aceasta o ilustrează însăşi situaţia economiei noastre naţionale: Capitalul străin deţinea 95% din industria petroliferă, 95% din industria de gaze şi electricitate, 74% din metalurgie, 94 % din industria zahărului iar din totalul maşinilor folosite în ţară numai 1 % se fabricau în Romînia, restul importîndu-se din străinătate.

Jefuirea bogăţiilor naţionale ale ţării a fost cu putinţă datorită trădării patriei de către clasele dominante. Front unic cu imperialiştii tuturor ţărilor împotriva propriului popor — iată ce caracteriza politica burgheziei şi moşierimii romîne.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, burghezia şi moşierimea romînă au îndeplinit cu sîrguinţă rolul de jandarm contrarevoluţionar, antisovietic, reprezentînd împreună cu propriile lor interese de clasă şi interesele capitalului străin. Fiecare concesie făcută monopolurilor străine, fiecare curbă de sacrificiu făcută pe spinarea maselor muncitoare, fiecare acţiune în cadrul pregătirii criminalului război antisovietic din partea burgheziei şi moşierimii, era însoţită de adevărate campanii naţionaliste şi şovine, menite să ascundă falsul patriotism al exploatatorilor şi să împiedice unitatea de luptă a clasei muncitoare din Romînia. Naţionalismul — ideologia dezbinării şi subjugării popoarelor — a fost politica oficială a regimului burghezo-moşieresc.

Antimaghiarismul, sionismul, antisemitismul, antiromînismul, antisovietismul şi celelalte curente naţionaliste şi şovine nu erau însă decît diferitele forme ale uneia şi aceleiaşi politici reacţionare şi naţionaliste a claselor exploatatoare a tuturor naţionalităţilor din Romînia, politică folosită pentru subminarea unităţii de luptă a celor ce muncesc.

Ploconindu-se în faţa a tot ce era străin, burghezia şi moşierimea din Romînia au încercat ani de-a rîndul să impună poporului nostru «cultura» burgheziei monopoliste occidentale, să-i submineze sentimentele sale patriotice, ideea independenţei şi suveranităţii sale naţionale şi prin aceasta să consfinţească pentru totdeauna aservirea economică şi politică a Romîniei.

Pentru atingerea unor asemenea obiective, burghezia şi moşierimea din ţara noastră au organizat cu ajutorul imperialiştilor străini o vastă acţiune de propagare a celor mai duşmănoase teorii îndreptate împotriva suveranităţii şi independenţei noastre naţionale, acţiune de propagare a întregii culturi decadente, burgheze. Sub paravanul instituţiilor oficiale aşa zis «culturale» prin «Institutul american din Romînia» şi organul acestuia «Buletinul ins-

titutului », prin « Institutul social romîn » şi periodicele lui, prin Y.M.C.A. şi alte asociaţii, prin traducerea şi răspîndirea masivă a filozofiei reacţionare, prin importarea filmului şi artei decadente burgheze din Occident, clasele exploatatoare din Romînia, dezvoltau criminala acţiune propagandistică împotriva conştiinţei naţionale a poporului nostru muncitor, pentru a-l face să uite de bogăţiile culturii sale naţionale, progresiste şi pentru a-l izola de cultura înaintată a tuturor popoarelor.

Această acţiune criminală a burgheziei şi moşierimii nu a avut însă rezultatul dorit de exploatatori. Tot mai puternic se afirma în cultura noastră tendinţa democratică care întruchipa interesele poporului, nu se stingea lupta sa de eliberare naţională şi socială. Impotriva « culturii » oficiale burgheze, s-a ridicat cultură progresistă reprezentată prin creatori ca: Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, Sadoveanu, Grigorescu, Ciprian Porumbescu, Bălcescu, Russo, Babeş, Marinescu, Racoviţă, Michăilescu, Cobîlcescu, Antipa, Tiţeica, Teodorescu, Murgoci, Parhon etc. care au fost alături de popor, s-au inspirat din lupta lui şi au reflectat în operele lor specificul culturii noastre naţionale înaintate.

Dragostea maselor muncitoare faţă de pămîntul natal, faţă de tradiţiile populare, faţă de cultura înaintată a poporului, sub dominaţia burgheziei şi moşierimii se împletea organic cu ura faţă de regimul burghezo-moşieresc care le condamna la mizerie şi ruină, cu ura faţă de asupritori. În asemenea condiţii era firesc ca expresia supremă a patriotismului maselor muncitoare să fie lupta împotriva regimului social politic existent şi a asupririi de clasă a burgheziei şi moşierimii, care se împletea la rîndul ei cu asuprirea străină.

Odată cu apariţia clasei muncitoare pe arena istoriei, mişcarea revoluţionară patriotică a poporului nostru şi-a găsit conducătorul şi organizatorul ei, s-a ridicat pe o treaptă istorică nouă, a dobîndit un conţinut social nou.

Clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Romîn, a constituit în anii dominaţiei burghezo-moşiereşti principala forţă care, înfruntînd teroarea sălbatică s-a ridicat la luptă pentru apărarea demnităţii naţionale, pentru scuturarea jugului imperialist, pentru deplina libertate naţională şi socială a poporului nostru.

Credincios învăţăturii marxist-leniniste, Partidul Comunist Romîn educa masele muncitoare în spiritul patriotismului socialist şi al internaţionalismului proletar, în spiritul dragostei faţă de Uniunea Sovietică şi al urii faţă de asupritori, mobilizînd la luptă pe toţi patrioţii pentru libertăţi democratice şi independenţă naţională.

Grevele şi manifestaţiile de masă din anii 1918-1920, luptele de la Lupeni, Timişoara, Griviţa, precum şi celelalte acţiuni organizate şi conduse de Partidul Comunist Romîn, au scos în evidenţă patriotismul clasei muncitoare în frunte

cu comuniştii, care s-au dovedit a fi atît păstrătorii glorioşi ai tradiţiilor revoluţionare ale poporului nostru, cît şi conducătorii credincioşi şi siguri ai maselor muncitoare în lupta lor patriotică pentru răsturnarea regimului burghezo-moşieresc, pentru democraţie şi socialism.

★

Adevărata şi deplina sa independenţă naţională, poporul romîn a dobîndit-o în perioada de după 23 august 1944, ca urmare a eliberării patriei noastre de către glorioasa Armată Sovietică. Şi de astă dată luptele şi jertfele celor mai buni fii ai poporului nostru şi-au putut da rodul numai datorită victoriilor marei Uniuni Sovietice care au permis izbînda forţelor patriotice conduse de Partidul Comunist Romîn.

Îndeplinind rolul de hegemon al tuturor oamenilor muncii din Romînia în desăvîrşirea sarcinilor revoluţiei burghezo-democratice din ţara noastră, clasa muncitoare sub conducerea partidului ei marxist-leninist a transformat în continuare această revoluţie în revoluţie socialistă, a instaurat dictatura ei de clasă şi a trecut apoi la construirea conştientă a unei patrii libere, socialiste.

Pentru atingerea unui asemenea scop, clasa muncitoare a ridicat întregul nostru popor muncitor la o uriaşă activitate constructivă, nemaicunoscută în istoria sa, descătuşînd şi stimulînd cele mai bune însuşiri ale sale, care veacuri de-a rîndul au fost înăbuşite de exploatatori. Faptul că în fruntea statului se află clasa care reprezintă cel mai adînc şi mai complet interesele maselor muncitoare, conştiinţa oamenilor muncii că au încetat să mai robească pentru a înavuţi pe exploatatori, că muncesc pentru ei înşişi, pentru viitorul lor luminos, imprimă patriotismului oamenilor muncii din ţara noastră un sens profund şi un conţinut bogat:

«Lupta pentru apărarea Patriei înseamnă astăzi lupta pentru apărarea libertăţilor cucerite de popor, lupta pentru construirea socialismului. Interesele naţionale adică interesele maselor muncitoare, ale majorităţii covîrşitoare a populaţiei ţării, se împletesc cu interesele mişcării revoluţionare internaţionale; patriotismul se îmbină armonios cu internaţionalismul proletar»[1].

Patriotismul oamenilor muncii din ţara noastră a crescut şi continuă să se dezvolte impetuos pe baza celor mai adînci transformări ce au avut şi au loc în economia şi structura de clasă a societăţii noastre, în cultura şi modul de trai al poporului muncitor, în anii puterii populare. Acest patriotism se exprimă cu deosebită limpezime în lupta înverşunată a celor ce muncesc împotriva forţelor vechii societăţi care se opun cu înverşunare înaintării noastre spre

[1] Gh. Gheorghiu-Dej, Articole şi cuvîntări. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 376.

socialism, în dragostea maselor muncitoare față de patria lor liberă, Republica Populară Romînă.

În trecut milioanele de oameni ai muncii nu aveau o adevărată patrie, deoarece aceasta nu putea fi simbolizată prin biciul boierului feudal, prin dijmă și biruri istovitoare, prin exploatarea și aducerea la sapă de lemn a celor mulți ce munceau să hrănească lenea asupritorilor. De aceea dragostea oamenilor muncii față de patrie era în trecut umbrită de o durere adîncă față de înapoierea economică și politică a țării, față de suferințele maselor populare. O asemenea durere exprimau și rîndurile marelui democrat-revoluționar Nicolae Bălcescu, scrise cu peste 100 de ani în urmă: « Oare are o patrie acest popor lipsit de orice drept? oare e patrie țara în care dreptatea se face contra lui și în care nu posedă nimic, nici măcar libera dispoziție a muncii sale? ».

În aceea vreme, dragostea de patrie chema la luptă necruțătoare împotriva asupritorilor poporului, făcea să crească sentimentul urii față de regimul burghezo-moșieresc care condamna țara la înapoiere economică, politică și culturală.

Marxism-leninismul consideră că principala condiție pentru construirea unei adevărate patrii a maselor muncitoare o constituie trecerea puterii din mîinile burgheziei în mîinile proletariatului, în vederea construirii socialismului. *Orînduirea de stat democrat-populară din țara noastră constituie baza politică a patriotismului oamenilor muncii.*

În condițiile noi ale statului dictaturii proletariatului, interesele vitale ale clasei muncitoare sînt îndreptate nu spre distrugerea orînduirii politice existente, ci spre apărarea ei, pentrucă această orînduire este creată de însăși clasa muncitoare în interesul tuturor oamenilor muncii. Instaurarea regimului de democrație populară în țara noastră, democratizarea întregii vieți politice și sociale a oferit și oferă un cîmp nelimitat pentru activitatea politică și de producție a maselor muncitoare. Aceasta are ca urmare participarea activă a oamenilor muncii din patria noastră la rezolvarea problemelor vieții politice și economice pe care le ridică construirea noii societăți socialiste în țara noastră.

Democratismul orînduirii noastre de stat se manifestă puternic în activitatea multilaterală a organizațiilor de partid și de stat, a organizațiilor de tineret, a celor economice, sindicale, culturale, în desfășurarea largă a întrecerilor socialiste în muncă, în prietenia dintre oamenii muncii de diferite naționalități, în dezvoltarea largă a criticii și autocriticii, toate acestea în scopul asigurării prosperității economice și culturale a poporului muncitor.

Orînduirea democrat-populară constituie cea mai puternică și mai trainică orînduire de stat din istoria țării noastre, deoarece ea exprimă interesele majorității zdrobitoare a societății noastre și se bazează pe alianța trainică dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

Orînduirea democrat-populară a schimbat în mod radical situaţia muncitorilor, ţăranilor muncitori şi intelectualilor legaţi de popor, precum şi locul lor în sistemul relaţiilor sociale.

Milioanele de oameni ai muncii din ţara noastră au fost totdeauna făuritorii istoriei noastre. La progresul istoric însă, la dezvoltarea societăţii, ei participau în cea mai mare parte în mod spontan. În statul nostru de democraţie populară a cărui forţă conducătoare este Partidul Muncitoresc Romîn, a crescut puterea oamenilor muncii, s-au schimbat perspectivele şi posibilităţile lor de a acţiona asupra vieţii sociale dela noi din ţară, cei ce muncesc devin tot mai mult transformatorii structurii social-economice a societăţii noastre.

Forţa milioanelor de oameni ai muncii din ţara noastră constă în conducerea lor de către partid, care imprimă luptei pentru socialism conştiinţă, organizare, unitate de scop şi acţiune. În momentul de faţă Partidul Muncitoresc Romîn, concentrează forţele poporului nostru în direcţia lichidării rămînerii în urmă a agriculturii şi a organizării unui puternic avînt al producţiei agricole în interesul întregii economii naţionale şi al ridicării nivelului de trai al oamenilor muncii. De succesul îndeplinirii programului de măsuri economice, elaborat de Plenara C. C. al P.M.R. din 19—20 august 1953, depinde creşterea bunei stări a întregului popor muncitor, cît şi a fiecărui om al muncii în parte, depinde creşterea nivelului material şi cultural al oamenilor muncii.

Realitatea vie arată la fiecare pas că, în ţara noastră, nivelul satisfacerii intereselor personale ale oamenilor muncii, se află în dependenţă directă de îndeplinirea politicii partidului şi a statului democrat-popular.

Politica ştiinţifică elaborată de partid, pe baza învăţăturii marxist-leniniste, devine astfel baza vitală a activităţii tuturor oamenilor muncii din ţara noastră. În lupta pentru îndeplinirea Hotărîrilor Partidului şi Guvernului R.P.R, are loc îmbinarea intereselor personale cu cele obşteşti, iar munca creatoare plină de abnegaţie a oamenilor muncii capătă în orice uzină, în orice gospodărie agricolă de stat sau colectivă, în orice gospodărie individuală aparţinînd ţăranilor muncitori etc. un caracter cu adevărat patriotic.

Este firesc însă ca patriotismul să nu se manifeste în acelaşi fel la toate categoriile sociale de oameni ai muncii, specifice perioadei de trecere de la capitalism la socialism în ţara noastră. Aceasta datorită faptului că baza materială pe care creşte patriotismul oamenilor muncii nu este unică; pe lîngă formaţiunea socialistă dominantă în economia noastră naţională, mai există de pildă formaţiunea micii producţii de mărfuri, care cuprinde de asemenea mase de oameni ai muncii. Altfel se dezvoltă spre exemplu patriotismul clasei celei mai consecvent revoluţionare, clasa muncitoare şi patriotismul maselor muncitoare ale ţărănimii. Dat fiind că politica partidului şi a statului democrat-popular corespunde intereselor lor, ca oameni ai muncii, ţăranii muncitori

individuali sprijină politica partidului, se simt legaţi de ea şi o traduc în fapt; dar, în măsura în care intervine poziţia micului producător de mărfuri, patriotismul lor devine inconsecvent. Ţăranii muncitori care îşi bazează munca pe mica producţie de mărfuri sînt mai puternic influienţaţi de ideologia burgheză decît oamenii muncii din formaţiunea socialistă a economiei şi cad mai uşor sub influienţa elementelor duşmănoase. Pentru ilustrarea acestui fapt să luăm un exemplu din domeniul relaţiilor naţionale, deoarece aşa cum vom vedea, în noul conţinut al noţiunii de patriotism intră şi o nouă atitudine reciprocă între minorităţile naţionale.

Pe piaţa liberă se pot întîlni de pildă producători individuali aparţinînd unor naţionalităţi deosebite. Interesele divergente ivite pe piaţă între aceşti producători de mărfuri, pot fi speculate de duşmanii de clasă şi transformate în manifestări naţionaliste, deci antipatriotice. Iată cum fenomenul de conştiinţă socială al patriotismului reflectă natura relaţiilor de producţie sociale pe care se dezvoltă. De aci rezultă marea importanţă a muncii ideologico-culturale printre ţăranii muncitori individuali, importanţa atragerii ţăranilor muncitori pe făgaşul socialismului, care garantează lichidarea cu desăvîrşire a oricăror influienţe şi manifestări ale ideologiei burgheze.

Conţinutul patriotismului proletar în perioada de trecere de la capitalism la socialism, rezidă mai ales în munca încordată de construire a noii orînduiri sociale, în apărarea pînă la capăt a libertăţilor cucerite împotriva duşmanilor interni şi externi ai construirii socialismului. Acest conţinut nou al dragostei faţă de patrie a maselor muncitoare de la oraşe şi sate, imprimă patriotismului oamenilor muncii din ţara noastră un caracter activ, profund revoluţionar, transformă patriotismul într-o puternică forţă motrice a dezvoltării societăţii noastre.

Baza materială pe care creşte şi înfloreşte patriotismul oamenilor muncii este formaţiunea social-economică socialistă a economiei noastre naţionale, care asigură dezvoltarea multilaterală a forţelor de producţie, ridicarea necontenită a bunăstării şi a nivelului cultural al poporului nostru. Pe măsură ce se consolidează baza economică unică, SOCIALISTĂ, patriotismul tuturor oamenilor muncii *creşte şi se întăreşte, manifestîndu-se ca o importantă forţă motrice materială în mersul societăţii noastre spre socialism.*

Patriotismul oamenilor muncii ajută activ baza economică socialistă din ţara noastră să capete formă şi să se consolideze, contribuind din plin la educarea comunistă a oamenilor muncii, la închegarea unităţii dintre partid, guvern şi popor. Dezvoltînd şi cultivînd patriotismul oamenilor muncii în condiţiile actuale ale luptei de clasă din ţara noastră, Partidul Muncitoresc Romîn asigură unitatea internă a poporului nostru muncitor, îi ridică potenţialul lui de mobilizare împotriva claselor exploatatoare răsturnate

de la putere a căror furie se înzeceşte pe măsura înaintării construcţiei socialiste.

Baza ideologică a patriotismului oamenilor muncii din ţara noastră o constituie ideologia marxist-leninistă.

Ideologia socialismului ştiinţific reprezintă expresia ştiinţifică a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare de pretutindeni, expresia ştiinţifică a necesităţilor dezvoltării sociale contemporane. Această ideologie a servit şi serveşte clasei muncitoare din Romînia nu numai pentru organizarea şi mobilizarea forţelor revoluţionare şi patriotice la asaltul general împotriva capitalismului, ci şi pentru făurirea societăţii noi, socialiste.

Sub dominaţia burgheziei şi moşierimii, marxism-leninismul era pentru clasa muncitoare arma ideologică a luptei pentru doborîrea orînduirii bazate pe exploatare. În condiţiile perioadei de trecere de la capitalism la socialism, rolul ideologiei socialiste creşte imens, datorită faptului că baza economică socialistă descătuşează capacitatea oamenilor, a ideilor lor, de a grăbi mersul istoriei, pe de altă parte datorită faptului că această ideologie mobilizează mase extrem de largi, mase care în trecut erau asuprite şi nu participau la viaţa politică a societăţii.

În condiţiile dominaţiei politice a clasei muncitoare, în condiţiile regimului de democraţie populară, ideologia marxist-leninistă capătă caracter dominant. Cu cît orînduirea democrat-populară îşi manifestă tot mai mult superioritatea asupra orînduirii capitaliste, cu atît se vădeşte tot mai mult rolul activ, revoluţionar al ideologiei socialiste, influenţa ei asupra conştiinţei oamenilor.

Ideologia dominantă marxist-leninistă, instaurată în ţara noastră determină conţinutul socialist, profund revoluţionar al patriotismului oamenilor muncii.

Alături de aceste baze puternice ale patriotismului oamenilor muncii, alături de aceste izvoare care-l alimentează şi îl fac să se dezvolte şi să înflorească tot mai mult, patriotismul oamenilor muncii se îmbogăţeşte şi din moştenirea istorică a tradiţiilor patriotice şi revoluţionare ale poporului romîn şi minorităţilor naţionale din ţara noastră, tradiţii care s-au format în lupta seculară împotriva manifestărilor reacţionare, cultivate de clasele exploatatoare. În condiţiile regimului nostru de democraţie populară, aceste tradiţii patriotice, progresiste, sînt ridicate pe o treaptă calitativ superioară, primind un conţinut nou, socialist şi prin aceasta, îmbogăţesc cultura noastră naţională.

Tradiţiile patriotice şi revoluţionare ale oamenilor muncii romîni şi ale celor aparţinînd minorităţilor naţionale, evocă lupta celor mai de seamă reprezentanţi ai maselor muncitoare pentru înfrăţirea naţiunilor şi popoarelor, evocă patriotismul lor şi încrederea nemărginită în forţele creatoare ale poporului

şi deci servesc marea luptă a oamenilor muncii din ţara noastră pentru construirea socialismului.

Patriotismul oamenilor muncii nu exclude ci dimpotrivă implică respectul faţă de cultura înaintată a altor popoare, nu exclude ci presupune cunoaşterea, folosirea, însuşirea de către popor a valorilor create de alte popoare.

Călăuzindu-se după învăţătura marxist-leninistă, potrivit căreia fiecare naţiune îşi aduce contribuţia sa la tezaurul comun al culturii mondiale, oamenii muncii din ţara noastră lărgesc colaborarea culturală cu alte ţări, popularizînd şi însuşindu-şi operele înaintate ale culturii mondiale, şi în primul rînd măreaţa cultură sovietică. Preocuparea oamenilor muncii din Republica Populară Romînă pentru lărgirea necontenită a colaborării culturale cu U.R.S.S. şi ţările de democraţie populară, precum şi cu toate ţările de pretutindeni, se întemeiază pe convingerea că această colaborare contribuie la cultivarea maselor, la întărirea legăturilor de prietenie cu toate popoarele, servind astfel cauza păcii generale.

Dacă prima premiză pentru apariţia şi dezvoltarea patriotismului oamenilor muncii a constituit-o schimbarea bazei politice, economice, ideologice, a raporturilor de clasă din societatea noastră, cea de a doua premiză a constituit-o schimbarea raporturilor între poporul romîn şi minorităţile naţionale de pe teritoriul ţării noastre.

Regimul democrat-popular a creat condiţiile de dezvoltare şi propăşire economică, politică şi culturală, atît poporului muncitor romîn cît şi oamenilor muncii aparţinînd minorităţilor naţionale. Constituţia Republicii Populare Romîne stabileşte că:

«Ori ce fel de îngrădire directă sau indirectă a drepturilor oamenilor muncii, cetăţeni ai Republicii Populare Romîne, stabilirea de privilegii directe sau indirecte pe temeiul rasei sau al naţionalităţii cărora le aparţin cetăţenii, orice manifestare de şovinism, ură de rasă, ură naţională sau propagandă naţionalistă şovină este pedepsită de lege». (Din art. 81).

Alături de oamenii muncii romîni, oamenii muncii aparţinînd minorităţilor naţionale muncesc cot la cot în toate domeniile de activitate: în Marea Adunare Naţională şi Sfaturile populare, în aparatul de stat, în armată, în justiţie, în învăţămînt. Comunitatea de interese dintre toţi oamenii muncii din ţara noastră uneşte poporul muncitor romîn şi minorităţile naţionale într-o familie frăţească, unitară.

Politica consecventă marxist-leninistă a partidului asigură dezvoltarea multilaterală a minorităţilor naţionale, asigură dezvoltarea nemaiîntîlnită a culturii minorităţilor, naţională în formă şi socialistă în conţinut.

Crearea relaţiilor de producţie socialiste în industrie şi în parte în agricultură constituie un fapt de importanţă istorică, în procesul de cimentare a

unității de nezdruncinat dintre oamenii muncii de diferite naționalități din țara noastră. Cu fiecare zi oamenii muncii înțeleg tot mai bine că între ei există o puternică comunitate de interese care-i înfrățește în munca comună și le înzecește forțele. Frăția dintre oamenii muncii din țara noastră a devenit unul din izvoarele tăriei orînduirii noastre de stat, una din forțele motrice ale dezvoltării societății noastre.

Totodată patriotismul oamenilor muncii din țara noastră implică stima pentru celelalte popoare, conștiința solidarității internaționale a tuturor oamenilor muncii. Sentimentul de profundă recunoștință și prietenie pentru marele popor sovietic, care ne-a eliberat de sub jugul fascismului german și al cărui ajutor constituie condiția hotărîtoare pentru mersul nostru spre socialism, sentimentul dragostei frățești față de celelalte popoare din țările de democrație populară, sentimentul deplinei solidarități cu lupta de eliberare a proletariatului din întreaga lume, sînt părți componente ale patriotismului oamenilor muncii.

★

Formarea patriotismului socialist în rîndurile oamenilor muncii din țara noastră nu este un proces spontan, o reflectare pasivă în mintea oamenilor a procesului formării relațiilor de producție socialiste, a bazei economice a socialismului.

Patriotismul oamenilor muncii se formează sub acțiunea unei vaste opere de educare colectivă, desfășurată sub conducerea Partidului Muncitoresc Romîn și a statului democrat-popular, în lupta clasei muncitoare împotriva tendințelor și influențelor politice și ideologice dușmane.

În procesul activ al revoluției socialiste care se înfăptuiește în țara noastră partidul nostru desfășoară în domeniul ideologiei o luptă neîmpăcată împotriva tuturor formelor sub care se manifestă ideologia burgheză, împotriva rămășițelor de neîncredere, de ură și vrajbă între poporul romîn și minoritățile naționale, împotriva naționalismului și cosmopolitismului, a idealismului în știință și artă, împotriva anarhismului burghez și a manifestărilor de indisciplină și neglijență în muncă, împotriva oricăror abateri de la legalitatea noastră populară. Lupta de clasă pe plan ideologic este în primul rînd o luptă pentru smulgerea maselor de sub influența ideologiei burgheze, pentru izolarea de mase a claselor exploatatoare, pentru triumful deplin al ideologiei socialiste.

Succesele obținute pînă acum în lupta împotriva ideologiei burgheze, sînt un puternic factor mobilizator în lupta pentru zdrobirea definitivă a oricărei influențe a ideologiei reacționare. Ar fi o greșală însă, cunoscînd aceste succese, să considerăm că nu mai avem nimic de făcut în această direcție. Partidul Muncitoresc Romîn ne învață că orice slăbire a luptei împotriva mani-

festărilor ideologiei claselor exploatatoare, duce la întărirea poziţiilor duşmanului de clasă şi prin aceasta slăbeşte frontul comun al constructorilor socialismului.

După cum se ştie, la noi ultima clasă exploatatoare, chiaburimea deţine încă poziţii economice însemnate în agricultură şi opune o rezistenţă înverşunată măsurilor regimului nostru democrat-popular. Dar în afară de chiaburime mai există rămăşiţele moşierimii şi ale burgheziei, care deşi au pierdut pentru totdeauna poziţiile lor economice, nu au renunţat a unelti împotriva poporului muncitor. La acţiunile disperate ale claselor exploatatoare, îndreptate mai cu seamă împotriva măsurilor luate de partid şi guvern în vederea ridicării bunăstării oamenilor muncii, se adaugă uneltirile imperialiştilor care sprijină orice încercări de spargere a unităţii de luptă a poporului nostru muncitor şi care se folosesc tocmai de elementele duşmănoase interne, amintite mai sus.

Duşmanul de clasă caută să lovească în înfăptuirile regimului democrat-popular, să semene neîncredere în forţele creatoare ale oamenilor muncii. El speră să reînvie duşmănia artificială, creată tot de exploatatori în trecut, între oamenii muncii de diferite naţionalităţi, să semene neîncrederea minorităţilor naţionale în poporul romîn şi invers şi să lovească prin aceasta în unitatea întregului popor muncitor din ţara noastră.

Oamenii muncii, educaţi de partid, resping şi demască încercările duşmanilor cauzei lor, de a le otrăvi conştiinţa. Aceasta nu înseamnă însă că nu mai există încă oameni ai muncii care să nu fie influenţaţi de ideologia burgheză. Învăţătura marxist-leninistă ne învaţă că rămăşiţele ideologiei burgheze nu dispar dintr-o dată din conştiinţa oamenilor şi că ele se menţin încă multă vreme după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare.

Procesul de lichidare a rămăşiţelor capitalismului din conştiinţa oamenilor muncii este strîns legată şi depinde de ritmul construcţiei societăţii socialiste în ţara noastră, de ridicarea nivelului politic şi cultural al celor ce muncesc. Datorită condiţiilor noi din patria noastră, datorită avîntului puternic al economiei ţării, datorită dezvoltării tot mai puternice a conştiinţei socialiste a poporului muncitor sub îndrumarea Partidului Muncitoresc Romîn, la noi influenţa ideologiei burgheze, naţionaliste, şovine etc. îşi pierde tot mai mult terenul, dar continuă să mai existe încă.

Fie că manifestările acestei ideologii se datoresc elementelor şovine romîneşti sau elementelor naţionaliste din rîndurile minorităţilor naţionale, ele sînt la fel de periculoase şi trebuie demascate cu vigoare.

Opera de educare patriotică a oamenilor muncii contribuie la întărirea unităţii dintre clasa muncitoare, ţărănimea muncitoare şi intelectualitatea legată de popor, într-un front comun al muncii, contribuie la întărirea prieteniei între poporul muncitor romîn şi oamenii muncii aparţinînd minorităţilor naţio-

nale, contribuie la întărirea şi consolidarea necontenită a regimului nostru democrat popular.

Uriaşa muncă de culturalizare a maselor înfăptuită de statul democrat-popular, propagarea pe scară largă a învăţăturii marxist-leniniste, educarea patriotică şi internaţionalistă a oamenilor muncii, ridicarea conştiinţei lor revoluţionare, surpă tot mai mult terenul de acţiune al ideologiei reacţionare şi asigură înarmarea oamenilor muncii cu cunoaşterea legilor de dezvoltare a societăţii în vederea construirii victorioase a socialismului.

Conştiinţa însemnătăţii tradiţiilor progresiste ale poporului nostru şi ale minorităţilor naţionale din ţara noastră, a victoriilor dobîndite în cei zece ani care au trecut de la eliberarea ţării noastre din lanţurile imperialismului cotropitor, a scopului măreţ pentru care luptă poporul nostru muncitor, înarmează oamenii muncii cu mîndria legitimă de a face parte dintr-o patrie liberă, cu dorinţa fierbinte de a contribui activ la făurirea viitorului ei socialist.

CU PRIVIRE LA FORMAREA NAŢIUNII SOCIALISTE ÎN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ

DE

AL. MOLNAR

Poporul nostru construieşte prin luptă şi muncă însufleţită, sub conducerea Partidului şi cu ajutorul frăţesc al Uniunii Sovietice eliberatoare, o Romînie nouă, socialistă.

În acest proces revoluţionar de transformare socialistă a tuturor laturilor vieţii sociale are loc o transformare calitativă a naţiunii romîne. Odată cu lichidarea capitalismului şi cu construirea victorioasă a socialismului, vechea naţiune burgheză dispare, este lichidată, iar pe ruinile ei se formează o naţiune nouă — naţiunea socialistă romînă. Problema naţională din ţara noastră care este o parte integrantă a problemei construirii socialismului, a problemei formării naţiunii socialiste, capătă o rezolvare tot mai deplină. Se întăreşte frăţia dintre poporul romîn şi minorităţile naţionale, unul dintre izvoarele tăriei orînduirii de stat democrat-populare, una dintre forţele motrice ale dezvoltării societăţii noastre spre socialism.

★

Pentru a analiza procesul formării naţiunii socialiste în ţara noastră este necesar ca în prealabil să aruncăm o scurtă privire asupra fizionomiei social-politice a naţiunii romîne, aşa cum era ea înainte de 23 August 1944.

Înainte de 23 August 1944 naţiunea romînă cît şi minorităţile naţionale aveau o fizionomie social-politică burgheză, determinată de orînduirea economică capitalistă, împletită cu puternice resturi feudale. Din punctul de vedere al structurii de clasă, naţiunea romînă şi minorităţile naţionale se compuneau pe de o parte din clasele exploatatoare — burghezia şi moşierimea, iar pe de

altă parte din clasele asuprite şi exploatate — proletariatul şi masele muncitoare ale ţărănimii. Existau de asemenea păturile micii burghezii. In această perioadă, burghezia coalizată cu moşierimea, avînd în frunte partidele naţionaliste burghezo-moşiereşti, au constituit forţa conducătoare a naţiunii, în sensul că ele deţineau puterea de stat, folosind-o în scopul asupririi şi exploatării maselor muncitoare.

Naţiunea burgheză din Romînia se baza pe proprietatea privată capitalistă şi semifeudală asupra mijloacelor de producţie, pe exploatarea cruntă a maselor muncitoare de la oraşe şi sate de către capitalişti şi moşieri. În ciuda propagării de către partidele burghezo-moşiereşti şi de către social-democraţii de dreapta a păcii între clase de dragul «unităţii naţionale», naţiunea burgheză se caracteriza prin ura neîmpăcată a maselor exploatate împotriva exploatatorilor, ea era măcinată de contradicţiile antagoniste de clasă proprii regimului burghezo-moşieresc, de lupta de clasă dintre proletariat şi burghezie, dintre masele exploatate ale ţărănimii şi moşierime. Ascuţirea acestor contradicţii antagoniste de clasă pînă la ciocniri violente, ca răscoala ţărănească din 1907 şi ca luptele ceferiştilor şi petroliştilor din februarie 1933, înnăbuşite în sînge de către reacţiunea burghezo-moşierească, dovedesc că nu putea şi nu poate exista unitate între exploataţi şi exploatatori în sînul naţiunii burgheze. Ascuţirea antagonismelor de clasă ducea în mod inevitabil la destrămarea naţiunii burgheze.

Din punct de vedere al conţinutului de clasă, statul «naţional» burghezo-moşieresc nu era nicidecum «o formă de manifestare a naţiunii», cum încercau să-l prezinte ideologii burghezi, ci reprezenta dictatura burgheziei şi moşierimii, un instrument în mîinile acestora în vederea asupririi şi exploatării majorităţii naţiunii, a maselor muncitoare, care erau excluse de la conducerea statului. Puterea de stat burghezo-moşierească a dus decenii de-a rîndul o politică potrivnică intereselor naţionale ale poporului muncitor. Ea a vîndut imperialiştilor din apus independenţa naţională a ţării, aceştia realizînd profituri uriaşe din exploatarea şi jefuirea sistematică a maselor muncitoare şi a bogăţiilor ţării. În cîrdăşie cu imperialiştii, burghezia şi moşierimea au menţinut Romînia în situaţia de ţară înapoiată, agrară, de hinterland agricol şi furnizor de materii prime pentru statele imperialiste, lipsind-o de o industrie naţională proprie de maşini-unelte şi utilaj industrial. In ciuda «teoriilor» reacţionare care proclamau Romînia ţară «eminamente agricolă», burghezia şi moşierimea au menţinut agricultura într-o stare de înapoiere tehnică şi de degradare. Gospodăriile ţărăneşti mici şi mijlocii se fărămiţau şi se ruinau datorită exploatării moşiereşti, cămătăreşti şi chiabureşti.

Naţiunea burgheză din Romînia se caracteriza la vremea ei prin nivelul de trai material şi cultural scăzut al poporului muncitor. În timp ce burghezia şi moşierimea trăiau în lux şi desfrîu, masele muncitoare erau crunt exploatate,

erau ținute în mizerie și incultură, erau supuse șomajului și bolilor sociale care secerau anual mii de vieți omenești. În timp ce cheltuia sume uriașe pentru pregătirea războiului imperialist antisovietic, statul burghezo-moșieresc neglija dezvoltarea învățămîntului, a științei, artei și literaturii.

Cultura dominantă în sînul națiunii burgheze era o cultură burgheză prin conținut, putredă și reacționară, naționalistă și cosmopolită, al cărei scop era să otrăvească conștiința maselor, să le abată dela lupta de clasă și să întărească dominația burgheziei și a moșierimii. Antagonismul de clasă care măcina națiunea burgheză se reflecta în domeniul culturii prin lupta dintre cele două culturi existente în sînul culturii naționale. În opoziție și în luptă cu cultura burgheză reprezentată de Titu Maiorescu, Rădulescu-Motru, Nichifor Crainic, Mircea Eliade și alți apologeți ai reacționarismului, se afirma puternic cultura democratică progresistă, reprezentată de N. Bălcescu, M. Eminescu, I. L. Caragiale, I. Creangă, Gh. Coșbuc, V. Babeș, Gh. Marinescu, N. Grigorescu, Th. Aman, M. Sadoveanu și mulți alții. Continuatoarea pe o treaptă superioară a tradițiilor progresiste ale culturii românești a fost orientarea care s-a manifestat de pe pozițiile clasei muncitoare, dezvoltîndu-se sub influența marxism-leninismului.

Națiunea burgheză din Romînia se caracteriza prin neîncrederea și ura față de alte națiuni și prin asuprirea minorităților naționale, care aveau de asemenea o fizionomie social-politică burgheză. Guvernele burghezo-moșierești au dus o politică de asuprire și de asimilare forțată a minorităților naționale, de excludere a lor de la conducerea statului, de împiedicare a dezvoltării lor economice și de înăbușire a limbii și culturii lor naționale. Burghezia și moșierimea au cultivat neîncrederea și au ațițat vrajba între națiunea română și minoritățile naționale mergînd pînă la inițierea unor acțiuni pogromiste, în deosebi după venirea fascismului la putere. Prin propagarea naționalismului și ațițarea vrajbei între națiunea română și minoritățile naționale, burghezia și moșierimea urmăreau subminarea unității de clasă a maselor muncitoare în lupta împotriva odiosului regim capitalisto-moșieresc. Nu se poate trece cu vederea faptul că politica de asuprire a minorităților naționale și de ațițare a vrajbei între națiuni a fost dusă de burghezia și de moșierimea română în cîrdășie cu burghezia și moșierimea din rîndurile minorităților naționale, cu care se uneau ori de cîte ori lupta revoluționară a maselor muncitoare amenința interesele lor de clasă.

Națiunea burgheză din Romînia se caracteriza prin tendința de cotropire a unor teritorii naționale străine în vederea măririi teritoriului propriu, cît și prin tendința de a forma front comun cu imperialismul împotriva mișcării muncitorești și revoluționare din propria țară și din alte țări. Aceste tendințe s-au vădit în tot cursul existenței națiunii burgheze din țară noastră, dar ele s-au

manifestat puternic îndeosebi în perioada primului şi celui de al doilea război mondial cînd au căpătat un caracter agresiv antisovietic.

În sînul naţiunii burgheze din Romînia existau şi se maturizau puternice forţe revoluţionare — clasa muncitoare în frunte cu Partidul Comunist Romîn — care aveau menirea istorică de a lichida naţiunea burgheză şi de a făuri în viitor, după doborîrea de la putere a burgheziei şi a moşierimii, o naţiune nouă, socialistă. Conducătorul adevărat al maselor populare, care constituiau majoritatea naţiunii a fost Partidul Comunist din Romînia, unicul moştenitor şi continuator al tradiţiilor naţionale progresiste de luptă pentru un viitor luminos al poporului. Încă în ilegalitate fiind, P.C.R. a răspuns cu cinste menirii sale istorice de a ridica sus şi de a duce mai departe, către victorie, steagul libertăţilor democratice şi al independenţei naţionale, steag abandonat de burghezie, de a deveni forţa conducătoare a naţiunii şi de a începe transformarea ei pe baze socialiste.

★

Ziua de 23 August, ziua eliberării ţării noastre de sub ocupaţia fasciştilor germani de către victorioasa Armată Sovietică şi a răsturnării dictaturii fasciste antonesciene de către forţele populare patriotice conduse de Partidul Comunist Romîn, a marcat începutul unor schimbări radicale în fizionomia social-politică a naţiunii romîne, începutul unei cotituri în istoria problemei naţionale în ţara noastră.

Armata Sovietică eliberatoare a adus poporului nostru pentru prima dată în istoria sa, adevărata libertate şi independenţă naţională. Aceasta a creat condiţii favorabile desfăşurării victorioase a revoluţiei democrat-populare în ţara noastră.

În cursul revoluţiei democrat-populare, masele populare conduse de partidul clasei muncitoare au cucerit şi au apărat, cu sprijinul frăţesc al Uniunii Sovietice independenţa şi suveranitatea naţională a ţării împotriva imperialiştilor americano-englezi, au smuls Romînia din sistemul imperialist. În lupta dusă pentru democratizarea ţării, pentru eliberarea ţăranilor de sub exploatarea moşierească, s-a încheiat alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea muncitoare sub conducerea clasei muncitoare, s-a înfăptuit pe cale revoluţionară reforma agrară, moşierimea a fost lichidată ca clasă. Datorită luptei Partidului nostru, partidele burghezo-moşiereşti şi social-democraţia de dreapta au fost izolate de masele populare ca partide trădătoare, antipopulare. Sub conducerea Partidului nostru, masele populare au răsturnat dictatura burgheziei şi moşierimei şi au adus la putere un guvern democratic în care clasa muncitoare avea rolul conducător şi care reprezenta o putere nouă, democrat-populară. Din iniţiativa Partidului nostru, noua putere democrat-populară a înfăp-

tuit măsuri politice și economice cu caracter revoluționar care au dus la întărirea rolului conducător al clasei muncitoare și al Partidului ei în viața politică a țării. Aceasta a făcut cu putință înlăturarea ultimilor reprezentanți ai burgheziei din guvern, răsturnarea monarhiei, proclamarea Republicii Populare Romîne. Puterea democrat-populară s-a dezvoltat rapid devenind o formă a dictaturii proletariatului.

În această perioadă problema națională din țara noastră constituia o parte integrantă a problemei revoluției democrat-populare, rezolvarea ei fiind condiționată de succesele acesteia. Din inițiativa Partidului nostru, puterea democrat-populară a lichidat orice discriminare națională și rasială, a înfăptuit egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor țării indiferent de naționalitate sau rasă, în toate domeniile vieții sociale. Pămînturile expropriate de la moșierime au fost împărțite țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, fără deosebire de naționalitate. Masele populare ale minorităților naționale au căpătat posibilitatea de a participa la conducerea statului, de a ocupa funcții în aparatul de stat, de a folosi liber limba maternă în administrație, de avea școli și alte instituții culturale în limba maternă, de a se dezvolta liber din punct de vedere economic și cultural.

În tot cursul revoluției democrat-populare Partidul nostru a continuat să desfășoare o intensă muncă de educare a maselor populare în spiritul internaționalismului proletar, al înfrățirii oamenilor muncii în lupta comună pentru zdrobirea forțelor reacționare burghezo-moșierești. Partidul clasei muncitoare din țara noastră a zdrobit curentele șovine și naționaliste întreținute de partidele burghezo-moșierești în cîrdășie cu forțele reacționare din rîndurile minorităților naționale și a zădărnicit încercările acestora de a provoca fricțiuni naționale care aveau ca scop subminarea luptei comune a maselor populare de diferite naționalități pentru un regim democrat-popular. Partidul nostru a lovit necruțător în încercările dușmanului de clasă de a strecura naționalismul și șovinismul în propriile sale rînduri, demascînd poziția naționalist-șovină a lui Pătrășcanu care s-a dovedit a fi trădător, agent al imperialismului americano-englez. Datorită succesului revoluției democrat-populare, datorită politicii naționale leninist-staliniste și a luptei Partidului împotriva naționalismului și șovinismului, s-a închegat frăția dintre poporul romîn și minoritățile naționale, care a constituit unul dintre factorii de seamă ai instaurării regimului de democrație *populară — formă a dictaturii proletariatului.*

★

Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, cu alte cuvinte instaurarea regimului de democrație populară — formă a dictaturii proletariatului — a marcat trecerea de la desă-

vîrşirea revoluţiei burghezo-democratice la înfăptuirea sarcinilor revoluţiei socialiste. Aceasta a însemnat începutul unei etape noi în evoluţia istorică a naţiunii romîne şi în rezolvarea problemei naţionale în ţara noastră — etapa lichidării complete a naţiunii burgheze şi a formării naţiunii socialiste, etapa rezolvării problemei naţionale pe o treaptă superioară, pe baza lichidării capitalismului şi a construirii socialismului.

Destrămarea şi dispariţia naţiunii burgheze şi formarea naţiunii socialiste în ţara noastră constituie un proces istoric necesar, potrivit cu legile economice obiective ale dezvoltării progresive a societăţii.

Soarta oricărei naţiuni burgheze este strîns legată de soarta capitalismului, de soarta orînduirii economice capitaliste care i-a dat naştere şi pe care se întemeiază; în procesul revoluţiei socialiste, odată cu căderea capitalismului, naţiunea burgheză trebuie să părăsească scena. Pe ruinele vechii naţiuni burgheze, odată cu instaurarea relaţiilor de producţie socialiste, odată cu formarea unei comunităţi economice noi, socialiste, apare şi se dezvoltă o naţiune nouă, socialistă.

Ar fi greşit însă să se creadă că lichidarea naţiunii burgheze şi formarea naţiunii socialiste în ţara noastră este un proces care a început să se desfăşoare de la sine. Lichidarea naţiunii burgheze şi formarea naţiunii socialiste necesită acţiunea revoluţionară a maselor muncitoare conduse de Partidul clasei muncitoare pe baza cunoaşterii şi folosirii legilor obiective ale dezvoltării societăţii. Se ştie că relaţiile de producţie socialiste nu pot apare de la sine în sînul orînduirii burgheze, deoarece sînt relaţii de colaborare şi ajutor reciproc în timp ce relaţiile capitaliste sînt de un tip fundamental deosebit, sînt relaţii de asuprire şi de exploatare. Se ştie de asemenea că suprastructura generată de baza unei orînduiri social-economice date are un rol activ, îşi apără baza care i-a dat naştere, că burghezia foloseşte suprastructura societăţii capitaliste, îndeosebi puterea de stat, pentru a apăra relaţiile de producţie capitaliste şi pentru a împiedica instaurarea relaţiilor de producţie socialiste. Toate acestea fac ca lichidarea naţiunii burgheze şi formarea naţiunii socialiste să nu poată avea loc fără o revoluţie politică prealabilă, fără acţiunea conştientă, revoluţionară a proletariatului.

Astfel se explică faptul că procesul lichidării naţiunii burgheze şi al formării naţiunii socialiste în ţara noastră a început să se desfăşoare în mod necesar pe baza luptei revoluţionare a maselor populare conduse de Partid pentru cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea muncitoare, pentru instaurarea dictaturii proletariatului sub forma democraţiei populare. Cucerind întreaga putere politică, clasa muncitoare în frunte cu Partidul ei internaţionalist, şi-a consolidat rolul de forţă conducătoare a naţiunii romîne. Fiind singura clasă revoluţionară pînă la capăt şi purtătoarea

unui mod de producție superior, ea constituie singura clasă în stare să fie hegemonul procesului lichidării vechii națiuni burgheze și al închegării noii națiuni socialiste. Instaurarea regimului de democrație populară — formă a dictaturii proletariatului — constituie, prin urmare, premiza principală și temelia politică a formării națiunii socialiste romîne.

Experiența formării națiunilor socialiste în U.R.S.S. arată că după instaurarea dictaturii proletariatului, latura esențială și hotărîtoare în procesul de formare a națiunii socialiste este lichidarea bazei economice vechi, capitaliste, și construirea unei baze economice noi, socialiste. Formarea națiunii socialiste este legată înainte de toate de lichidarea exploatării și a claselor exploatatoare, de victoria deplină a socialismului.

După instaurarea dictaturii proletariatului baza economică a națiunii romîne a suferit schimbări însemnate. Cunoscînd și folosind legea concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție, statul nostru de democrație populară a naționalizat mijloacele de producție din industrie, pe care le-a transformat în proprietate a întregului popor, lichidînd astfel relațiile de producție capitaliste și instaurînd relații de producție noi, socialiste, în industrie. Prin aceasta, baza economică veche, capitalistă, a primit o lovitură hotărîtoare. În economia noastră națională a luat naștere o industrie socialistă, un puternic sector socialist.

Dezvoltarea continuă a industriei socialiste, industrializarea socialistă a țării, constituie una dintre condițiile esențiale ale formării națiunii socialiste în țara noastră, deoarece de aceasta depinde reconstrucția întregii economii naționale pe baze socialiste. Partidul și guvernul nostru asigură o creștere continuă, rațională, neforțată, a industriei grele, acordînd o deosebită atenție dezvoltării producției de mașini agricole, mijloace de transport, îngrășăminte chimice, cît și dezvoltării într-un ritm rapid a producției industriei bunurilor de larg consum.

Națiunea socialistă nu poate lua însă naștere pe două baze diferite — socialistă la oraș și capitalistă la sate. De aceea, o altă condiție esențială a formării națiunii socialiste în țara noastră o constituie transformarea socialistă a agriculturii, făurirea orînduirii socialiste la sate. În anii puterii democrat-populare, în agricultură a luat de asemenea ființă un sector socialist care se lărgește și se întărește continuu, datorită politicii Partidului și guvernului de sprijinire și de atragere a țărănimii muncitoare pe făgașul socialismului. Partidul și guvernul nostru acordă o permanentă atenție întăririi economico-organizatorice și înfloririi gospodăriilor agricole colective și întovărășirilor de lucrare în comun a pămîntului, pentru ca ele să devină centre de atracție pentru țărănimea muncitoare, oferind cel mai convingător argument în favoarea trecerii unor mase din ce în ce mai largi de țărani muncitori pe drumul agriculturii socialiste, în

favoarea formării, pe baza principiului liberului consimţământ, de noi întovărăşiri şi gospodării agricole colective.

În urma schimbărilor intervenite în economia naţională, naţiunea romînă se dezvoltă în etapa actuală în condiţiile coexistenţei a trei sectoare economice: sectorul socialist, sectorul micii producţii de mărfuri şi sectorul capitalist. Formarea naţiunii socialiste este indisolubil legată de îngrădirea şi apoi de lichidarea sectorului capitalist, de atragerea sectorului micii producţii de mărfuri pe calea socialismului, de victoria deplină a socialismului.

În funcţie de schimbările intervenite în baza economică după cucerirea puterii politice de către oamenii muncii, s-au produs schimbări însemnate şi în structura de clasă a naţiunii romîne. Odată cu naţionalizarea mijloacelor de producţie industrială şi trecerea lor în proprietatea întregului popor, capitaliştii din industrie au fost lichidaţi ca clasă, iar clasa muncitoare de la oraşe, din clasă lipsită de mijloace de producţie şi exploatată, a devenit o clasă stăpînă pe mijloacele de producţie şi eliberată de exploatare.

În procesul transformării socialiste a agriculturii, ţărănimea muncitoare se transformă treptat, printr-un proces îndelungat şi complex în ţărănime colectivistă, eliberată de orice exploatare, bazată pe proprietatea colectivă, socialistă, asupra mijloacelor de producţie şi pe munca colectivă, cu un nivel de trai material şi cultural în continuă creştere. Datorită politicii partidului şi guvernului, de sprijinire a gospodăriilor ţărăneşti individuale mici şi mijlocii şi de ferire a acestora de exploatarea chiaburească, a crescut şi creşte bunăstarea materială şi culturală a ţărănimii muncitoare cu gospodărie individuală, a crescut şi creşte greutatea specifică a ţărănimii mijlocaşe care constituie figura centrală a satului.

Procesul de transformare a naţiunii romîne nu poate ocoli marea masă a ţăranilor muncitori cu gospodărie individuală. Avînd permanent în vedere dubla natură a acestora, politica partidului şi guvernului nostru îi fereşte din ce în ce mai mult de exploatarea chiaburească. Totodată, antrenarea mereu sporită a ţărănimii muncitoare cu gospodărie individuală pe drumul ridicării productivităţii muncii, pe drumul îmbunătăţirii condiţiilor ei de viaţă, pătrunderea în mijlocul ei a tehnicii înaintate şi a culturii noi, socialiste, o îndepărtează tot mai mult de existenţa mic-burgheză, apropiind-o din ce în ce mai mult de socialism.

În anii regimului de democraţie populară a avut de asemenea loc un proces de reeducare a vechii intelectualităţi care şi-a pus cunoştinţele în slujba poporului şi a construirii socialismului şi, în acelaşi timp cu aceasta, un proces de formare a unei intelectualităţi noi, ieşită din rîndurile clasei muncitoare şi a ţărănimii muncitoare. În urma acestor schimbări, naţiunea romînă se compune în momentul de faţă din următoarele categorii sociale principale: clasa munci-

toare, forța conducătoare a națiunii, țărănimea muncitoare (cea colectivistă și cea cu gospodărie individuală mică și mijlocie), principalul aliat al clasei muncitoare; intelectualitatea legată de poporul muncitor; chiaburimea, ultima și cea mai numeroasă clasă exploatatoare, îngrădită de puterea de stat democrat-populară.

Din punctul de vedere al structurii de clasă, formarea națiunii socialiste în țara noastră este strîns legată de transformarea treptată întregii a țărănimi muncitoare în țărănime colectivistă, și, cînd condițiile vor fi coapte, de lichidarea chiaburimii ca clasă.

Coexistența a trei sectoare economice în economia națională, determină faptul că formarea națiunii socialiste în țara noastră are loc în condițiile ascuțirii luptei de clasă, care constituie o lege obiectivă absolută în perioada de trecere de la capitalism la socialism, forța motrice principală a desvoltării societății noastre spre socialism. Formarea națiunii socialiste întîmpină împotrivirea crescîndă a rămășițelor vechii națiuni burgheze, a elementelor capitaliste, exploatatoare, îndeosebi a chiaburilor, care mai au o însemnată putere economică și care își găsesc sprijin atît în încercuirea capitalistă în care se află lagărul socialismului, în încercările imperialiștilor americano-englezi de a submina regimul nostru democrat, cît și în stihia mic-burgheză din interiorul țării, în mica producție de mărfuri care generează în mod spontan, permanent și în proporții de masă capitalism.

Formarea națiunii socialiste romîne este indisolubil legată în etapa actuală de sarcina întăririi alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, singura forță socială capabilă să înfrîngă împotrivirea elementelor capitaliste și să construiască societatea socialistă, să formeze o națiune nouă, socialistă. *Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare înăuntrul națiunii, în vederea lichidării capitalismului și construirii victorioase a socialismului, constituie baza politică și chezășia formării națiunii socialiste romîne.* Întărirea bazei politice a formării națiunii socialiste este, la rîndul ei, indisolubil legată în etapa actuală de sarcina lichidării rămînerii în urmă a agriculturii, a sporirii pe toate căile a producției agricole globale, de sarcina sprijinirii și cointeresării materiale a țăranilor din gospodăriile agricole colective și din întovărășiri, a țăranilor muncitori cu gospodărie individuală mică și mijlocie, în vederea sporirii producției agricole la hectar, de sarcina intensificării schimbului de mărfuri dintre oraș și sat, de sarcina lărgirii sectorului socialist din agricultură, pe baza întăririi gospodăriilor colective și a întovărășirilor existente și a formării, pe baza principiului liberului consimțămînt, de noi întovărășiri și gospodării agricole colective.

Formarea națiunii socialiste nu se reduce însă numai la lichidarea bazei vechi, capitaliste, și la construirea unei orînduiri economice noi, socialiste, deși

aceasta este latura esenţială a procesului formării naţiunii socialiste. Acest proces implică totodată lichidarea vechii suprastructuri burgheze şi făurirea şi consolidarea suprastructurii noi, socialiste care are un rol deosebit în formarea naţiunii socialiste, ajutînd în mod activ bazei noi, socialiste, să se consolideze şi să învingă în lupta împotriva bazei vechi, capitaliste.

Vechea suprastructură burgheză, reacţionară şi antipopulară a primit lovituri însemnate încă în perioada revoluţiei democrat-populare. Ea a primit însă o lovitură zdrobitoare în deosebi prin instaurarea regimului democrat-popular. Cucerind întreaga putere politică, clasa muncitoare, în alianţă cu ţărănimea muncitoare, a lichidat toate partidele burgheze, a sfărîmat complet vechiul aparat de stat burghez şi a făurit un nou aparat de stat, corespunzător conţinutului de clasă al noii puteri de stat, sarcinilor dictaturii proletariatului.

Îndeplinind funcţiile dictaturii proletariatului, statul democrat-popular asigură desfăşurarea procesului formării naţiunii socialiste împotriva unei agresiuni imperialiste şi reprimă împotrivirea duşmanului de clasă. Prin activitatea sa economico-organizatorică statul democrat-popular asigură dezvoltarea economiei naţionale pe calea socialismului, pe baza folosirii legilor economice obiective care acţionează în etapa actuală în diferitele sectoare economice, iar prin activitatea sa cultural-educativă, asigură desfăşurarea revoluţiei culturale, reeducarea şi educarea oamenilor muncii în spiritul socialismului, dezvoltarea culturii noi, socialiste. De aceea formarea naţiunii socialiste este indisolubil legată în etapa actuală de întărirea continuă a statului democrat-popular, a funcţiilor sale şi a aparatului de stat, de lichidarea birocratismului şi atragerea unor mase din ce în ce mai largi de oameni ai muncii la conducerea statului şi a treburilor obşteşti, prin intermediul Sfaturilor Populare, de întărirea legăturii aparatului de stat cu masele oamenilor muncii.

Conducătorul întregului proces complex al formării naţiunii socialiste în ţara noastră este Partidul Muncitoresc Romîn. Formarea naţiunii socialiste este indisolubil legată de întărirea continuă a partidului, de întărirea unităţii sale şi a legăturilor sale cu masele oamenilor muncii, de întărirea rolului său de forţă conducătoare în regimul de democraţie populară, de ridicarea continuă a nivelului ideologic şi politic al membrilor de partid, de întărirea organizaţiilor de bază şi a rolului lor conducător în domeniul în care activează, de întărirea muncii politice a partidului în rîndurile oamenilor muncii.

În procesul transformărilor revoluţionare din ţara noastră, au primit o lovitură nimicitoare şi vechile concepţii politice, filozofice, juridice şi artistice burgheze. Ideologia burgheză, reacţionară şi putredă a încetat de a mai fi ideologia dominantă în sînul naţiunii; ideologia dominantă a devenit ideologia marxist-leninistă a partidului clasei muncitoare, expresie ştiinţifică a intereselor şi năzuinţelor maselor muncitoare.

Aceasta nu înseamnă însă că vechea suprastructură burgheză a fost complet lichidată. Se știe că conștiința socială rămîne în urma existenței sociale, că rămășițele vechii suprastructuri în deosebi ale suprastructurii ideologice, se mai mențin încă mult timp după lichidarea bazei care le-a dat naștere. Acest lucru este cu atît mai valabil pentru țara noastră, unde vechea bază capitalistă încă nu a fost complet lichidată, unde rămășițele vechii suprastructuri burgheze, ale ideologiei burgheze, mai au o bază economico-socială în elementele capitaliste încă nelichidate, în special în chiaburime și unde rămășițele capitalismului mai persistă încă în mentalitatea oamenilor muncii datorită educației primite în timpul regimului capitalisto-moșieresc. Elementele capitaliste întreține aceste rămășițe ale mentalității vechi și le folosesc pentru a împiedica și prin aceasta opera de construire a socialismului. Formarea națiunii socialiste necesită de aceea o luptă tot mai ascuțită a noii suprastructuri socialiste, în curs de închegare, împotriva rămășițelor vechii suprastructuri burgheze, împotriva ideologiei burgheze, a manifestărilor ei fățișe și ascunse, împotriva rămășițelor capitalismului din mentalitatea oamenilor muncii.

Formarea națiunii socialiste este strîns legată de dezvoltarea conștiinței socialiste în rîndurile oamenilor muncii, de încetățenirea unei atitudini noi față de muncă, față de statul de democrație populară, față de avutul obștesc, de încetățenirea unor norme noi de conviețuire între oameni, corespunzătoare principiilor socialismului, de educarea oamenilor muncii în spiritul patriotismului socialist și al prieteniei între popoare. Aceasta înseamnă o transformare profundă, radicală, a *facturii psihice a majorității membrilor* națiunii în spiritul socialismului, formarea unui om nou, omul societății socialiste, eliberat de asemenea trăsături ale societății burgheze cum sînt: individualismul și egoismul, obscurantismul religios, ignoranța, naționalismul și ura față de alte popoare.

În procesul formării națiunii socialiste are loc o adevărată revoluție culturală, un salt calitativ în dezvoltarea culturii naționale. Vechea cultură, burgheză prin conținut, reacționară și decadentă, ruptă de popor și opusă intereselor poporului, îmbibată de misticism, naționalism și cosmopolitism, este lichidată și, pe baza ideologiei marxism-leninismului, se dezvoltă o cultură nouă, socialistă prin conținut și națională în formă, care exprimă interesele și năzuințele poporului muncitor, lupta lui pentru făurirea societății noi, socialiste.

Dezvoltarea culturii noi, socialiste, are loc în țara noastră în luptă cu cultura burgheză, putredă și reacționară, care a constituit o parte a suprastructurii orînduirii capitaliste pe cale de a fi complet lichidată. In același timp însă, cultura nouă, socialistă, se dezvoltă valorificînd în mod critic, preluînd și dezvoltînd pe o treaptă superioară, tot ceea ce a fost valoros, progresist și democratic în cultura trecutului.

Învățătura marxist-leninistă, morala nouă, literatura și arta realist-socialistă, întreaga cultură nouă, socialistă prin conținut și națională în formă, ca părți componente ale suprastructurii noi ce se făurește, contribuie în mod activ la formarea națiunii socialiste prin aceea că, pătrunzînd în masa oamenilor muncii, devin forțe materiale, înarmează oamenii muncii cu cunoașterea și folosirea legilor obiective ale dezvoltării societății spre socialism, îi mobilizează în lupta pentru construirea socialismului, în lupta împotriva elementelor capitaliste din interiorul țării și a dușmanilor imperialiști de peste hotare. Cultura nouă, socialistă prin conținut și națională în formă, educă pe oamenii muncii în spiritul socialismului, în spiritul patriotismului socialist și al frăției între popoare. De aceea formarea națiunii socialiste este indisolubil legată de însușirea tot mai profundă și creatoare a învățăturii marxist-leniniste de către oamenii muncii, de educarea lor în spiritul moralei comuniste, de înflorirea, dezvoltarea continuă și răspîndirea în mase a științei înaintate, a artei și literaturii realist-socialiste.

Una dintre trăsăturile caracteristice ale oricărei națiuni este comunitatea de limbă. Limba națională, ca mijloc de comunicare între oameni în societate nu are un caracter de clasă, ci este limba întregului popor, comună tuturor membrilor națiunii, unică pentru întreaga națiune; ea servește în egală măsură toate clasele societății și manifestă din acest punct de vedere indiferență față de clase. Oamenii, diferitele grupuri sociale, clasele sînt însă departe de a fi indiferente față de limbă.

În lumina acestor teze general valabile este limpede că formarea națiunii socialiste romîne nu înseamnă nici decum o transformare calitativă a limbii naționale romîne. Limba națională romînă rămîne în esență aceeași ca în timpul regimului capitalisto-moșieresc, în timpul cînd națiunea romînă era o națiune burgheză. Ea își păstrează fondul principal de cuvinte și structura gramaticală. Însă în procesul formării națiunii socialiste, fondul de cuvinte, vocabularul limbii naționale romîne se îmbogățește cu noi cuvinte apărute datorită necesității construirii socialismului, cît și datorită cunoașterii tot mai profunde a realității obiective, iar structura gramaticală a limbii se perfecționează.

În timpul regimului capitalisto-moșieresc burghezia și moșierimea au avut o atitudine plină de dispreț cosmopolit față de limba națională, nu au cultivat limba națională ci, dimpotrivă, au supus-o unui proces de sărăcire, de degradare și de «stricare». În condițiile regimului de democrație populară, Partidul și guvernul nostru acordă o deosebită atenție cultivării limbii naționale, îmbogățirii vocabularului ei, combătînd orice atitudine de dispreț față de limba națională și orice încercare de a sărăci și de a «strica» limba națională. Este cunoscut faptul că pînă în anii regimului democrat-popular în numeroase ramuri ale științelor naturii, limba romînă n-a dispus în mare parte de un vocabular propriu și de terminologia corespunzătoare. Procesul formării și dezvoltării

unui vocabular științific românesc a început în numeroase ramuri ale științei în mare parte abia în zilele noastre. Regimul de democrație populară a creat condiții favorabile atît dezvoltării, îmbogățirii și înfrumusețării limbii naționale a poporului, cît și studierii și cultivării ei științifice de către lingvistică. Formarea națiunii socialiste române înseamnă, prin urmare, printre altele, un proces de înflorire și de perfecționare a limbii naționale române.

În cursul formării națiunii socialiste, pe baza succeselor construirii socialismului, are loc un proces de creștere continuă a bunei stări materiale și culturale a oamenilor muncii. În anii puterii democrat-populare, națiunea română a fost eliberată de asemenea de fenomenele caracteristice națiunilor burgheze ca pauperizarea clasei muncitoare, creșterea mizeriei și șomajului în rîndul maselor muncitoare, ruinarea maselor muncitoare ale țărănimii, starea de înapoiere culturală a majorității populației. Formarea națiunii socialiste în țara noastră este indisolubil legată în etapa actuală de învingerea greutăților care stau în calea ridicării continuie a nivelului de trai material și cultural al poporului muncitor, de realizarea măsurilor luate de Partid și de guvern în urma plenarei C. C. al P.M.R. din august 1953, în vederea lichidării rămînerii în urmă a agriculturii, sporirii producției agricole la hectar, în vederea dezvoltării într-un ritm rapid a industriei ușoare și alimentare, a sporirii productivității muncii și reducerii prețului de cost și în vederea intensificării schimbului de mărfuri între oraș și sat.

Formarea națiunii socialiste are ca aspect însemnat descătușarea și creșterea inițiativei și energiei creatoare a maselor muncitoare. În condițiile regimului democrat-popular națiunea română se caracterizează prin participarea tot mai largă a maselor muncitoare la conducerea statului și a treburilor obștești. Marea Adunare Națională și Sfaturile Populare constituie acele mijloace cu ajutorul cărora oamenii muncii de la orașe și sate își exercită puterea de stat.

Creșterea inițiativei oamenilor muncii este dovedită de avîntul tot mai mare pe care l-a luat în anii regimului democrat-popular întrecerea socialistă în producție, mișcarea inovatorilor și raționalizatorilor, întrecerea patriotică în rîndurile țărănimii muncitoare cu gospodărie individuală. În procesul construcției societății socialiste s-au ridicat și se ridică necontenit oameni noi, muncitori înaintați cu o înaltă pregătire tehnică, cît și un număr din ce în ce mai mare de țărani muncitori înaintați, fruntași în obținerea unor recolte bogate. Desfășurarea inițiativei creatoare a luat avînt și în domeniul științei, artei, literaturii. Aceasta o dovedește chiar și numai faptul că pentru lucrări deosebit de valoroase în domeniul științei, artei și literaturii au fost decernate recent premii de stat pe anul 1952 la 126 oameni de știință, ingineri, tehnicieni și muncitori cu o înaltă calificare, cît și la 98 de oameni ai literaturii și artei.

Succesele dobîndite pînă acum şi măsurile luate de către Partid şi guvern în vederea ridicării nivelului de trai material şi cultural al oamenilor muncii dovedesc că principiul suprem al întregii activităţi a partidului şi statului nostru democrat-popular este grija faţă de oamenii muncii, satisfacerea nevoilor lor materiale şi culturale mereu crescînde. Aceasta face ca oamenii muncii să vadă în Partidul Muncitoresc Romîn un partid *al lor*, iar în statul de democraţie populară un stat *al lor*. De aceea în momentul de faţă naţiunea socialistă care se formează, se caracterizează printr-o unitate tot mai deplină între Partidul Muncitoresc Romîn, guvernul democrat-popular şi poporul muncitor. Intărirea continuă a unităţii dintre Partid, guvern şi poporul muncitor constituie unul din aspectele esenţiale ale formării naţiunii socialiste în ţara noastră.

Concomitent cu procesul formării naţiunii socialiste din ţara noastră are loc şi rezolvarea tot mai deplină a problemei naţionale pe temelia dictaturii proletariatului, a lichidării bazei vechi, capitaliste şi a construirii bazei noi, socialiste. După cum se ştie, una dintre trăsăturile fizionomiei social-politice şi morale a naţiunilor socialiste este nimicirea rămăşiţelor asupririi naţionale, în vederea asigurării egalităţii în drepturi şi dezvoltării libere a minorităţilor naţionale, desfiinţarea rămăşiţelor naţionalismului în vederea stabilirii prieteniei între popoare şi a victoriei internaţionalismului. Regimul de democraţie populară a lichidat orice asuprire naţională. În ţara noastră nu există prigoană şi teroare împotriva cetăţenilor de altă naţionalitate sau rasă, care să trăiască cu groaza că pot fi oricînd suprimaţi fiziceşte, cum se întîmplă de pildă cu negrii din «libera» Americă; la noi există, dimpotrivă, deplină egalitate în drepturi pentru minorităţile naţionale şi pedeapsă aspră pentru orice fel de manifestare de şovinism, ură de rasă sau ură naţională. Deplina egalitate în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate este consfinţită de către Constituţia R.P.R.

Alături de oamenii muncii romîni participă activ la opera de conducere a statului şi a treburilor obşteşti şi oamenii muncii aparţinînd minorităţilor naţionale. 77 de deputaţi în Marea Adunare Naţională a R.P.R. şi 13,07 % din deputaţii sfaturilor populare aleşi în decembrie 1953 sînt reprezentanţi ai oamenilor muncii aparţinînd minorităţilor naţionale. Oameni ai muncii de diferite naţionalităţi ocupă posturi de răspundere în aparatul de stat, în armată, în justiţie.

Folosind experienţa politicii naţionale a P.C.U.S. şi a Statului Sovietic, Partidul şi statul nostru au mers înainte, consecvent, pe linia rezolvării depline a problemei naţionale în ţara noastră prin crearea Regiunii Autonome Maghiare, care cuprinde raioanele locuite de o populaţie compactă maghiară-secuiască. Crearea Regiunii Autonome Maghiare, expresie concretă a politicii

naționale leninist-staliniste a Partidului nostru, a întărit sentimentul de încredere reciprocă a oamenilor muncii romîni, și de altă naționalitate, a apropiat și mai mult masele muncitoare ale minorităților naționale de noul aparat de stat, le-a atras și mai puternic în activitatea obștească.

Călăuzindu-se de experiența P.C.U.S. cu privire la latura economică a rezolvării problemei naționale, Partidul și guvernul nostru înfăptuiesc o politică de dezvoltare economică a tuturor regiunilor țării, inclusiv a celor în care locuiesc și minorități naționale și care erau în mod deosebit vitregite de regimul burghezo-moșieresc, ca, de pildă, Dobrogea, raioanele secuiești, etc.

Constituția R.P.R. asigură ca un drept inalienabil al minorităților naționale folosirea liberă a limbii materne în administrație, în justiție și în învățămînt. În Republica Populară Romînă, funcționează sute de școli elementare și medii în limbile minorităților naționale, multe facultăți în limba maghiară. In cursul anului 1954 au funcționat 6 teatre, 3 secții de teatru și o operă în limbile minorităților naționale. Numai în cursul primului trimestru al anului 1954 au apărut circa 21 de titluri de ziare și reviste în limbile minorităților naționale într-un tiraj de peste 13.800.000 de exemplare.

Dacă în timpul regimului capitalisto-moșieresc cultura minorităților naționale era înăbușită, azi în regimul nostru de democrație populară, cultura minorităților naționale, deopotrivă cu cultura poporului romîn, se dezvoltă într-un ritm rapid, ca o cultură socialistă prin conținut și națională în formă. Operele unor oameni ai literaturii și artei, aparținînd minorităților naționale ca Hórvath Istvan, Asztalos Istvan, Nagy Istvan, Sütö András, Ludovic Bruckștein, D. F. Bullhardt, A. Waidenfeld, Miklóssy Gabor, Szönyi Istvan și mulți alții, sînt iubite și apreciate de toți oamenii muncii din țara noastră. Ele contribuie la dezvoltarea culturii noi, socialiste, în țara noastră, la ridicarea nivelului cultural al oamenilor muncii și la educarea lor în spiritul socialismului, în spiritul patriotismului socialist și al frăției între popoare. Cultura națională a poporului romîn și cultura națională a minorităților naționale se îmbogățesc reciproc, prin traducerea în limbile minorităților naționale a o serie de lucrări științifice, literare și artistice romînești, și invers, cît și prin participarea comună la diferite manifestări culturale.

Datorită politicii leninist-staliniste a Partidului și guvernului nostru, are loc în procesul construirii socialismului, întărirea continuă a frăției dintre poporul romîn și minoritățile naționale. Frăția tuturor oamenilor muncii din patria noastră constituie unul dintre izvoarele tăriei orînduirii de stat democrat-populare, una dintre forțele motrice ale dezvoltării societății noastre spre socialism. Ea se întărește pe baza lărgirii proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, a sectorului socialist, pe baza muncii colective și a luptei

comune a oamenilor muncii de diferite naţionalităţi împotriva duşmanului de clasă intern şi de peste hotare, pentru construirea socialismului.

Impotrivirea crescîndă a duşmanului de clasă, a elementelor capitaliste, se manifestă şi în domeniul problemei naţionale prin aţîţarea neîncrederii şi vrajbei între naţiuni, prin propagarea naţionalismului burghez şi a şovinismului. Una dintre cele mai periculoase arme ale duşmanului de clasă în domeniul problemei naţionale este «teoria» naţionalistă a unităţii naţionale dintre exploatatori şi exploataţi. Cu ajutorul acestei teorii mincinoase, elementele reacţionare încearcă să abată masele muncitoare de diferite naţionalităţi de la lupta de clasă, să le dezbine unitatea în lupta pentru făurirea socialismului. Rezolvarea problemei naţionale în ţara noastră necesită de aceea o luptă necruţătoare împotriva oricăror manifestări de naţionalism şi şovinism. Ea necesită combaterea tendinţelor sugerate şi întreţinute de elementele chiabureşti de a forma gospodării agricole colective şi întovărăşiri pe naţionalităţi, a tendinţelor unor elemente aflate sub influenţa reacţiunii de a nu ţine cont de particularităţile naţionale şi de limba maternă a minorităţilor naţionale, cît şi a unor tendinţe de izolare naţională în rîndurile minorităţilor naţionale.

Experienţa construirii socialismului în U.R.S.S. arată că în rezolvarea problemei naţionale trebuie dusă lupta pe două fronturi şi anume atît împotriva devierilor spre şovinismul fostei naţiuni dominante cît şi împotriva devierilor în spre naţionalismul local al minorităţilor naţionale, în trecut asuprite. I. V. Stalin arată că esenţa devierii în direcţia şovinismului fostei naţiuni dominante este «tendinţa de a ocoli deosebirile naţionale în ceea ce priveşte limba, cultura, felul de trai; tendinţa de a pregăti lichidarea republicilor şi regiunilor naţionale; tendinţa de a submina principiul egalităţii în drepturi a naţiunilor şi de a discredita politica partidului care urmăreşte să imprime un caracter naţional aparatului de stat, să imprime un caracter naţional presei, şcolii şi celorlalte organizaţii obşteşti şi de stat»[1]. Iar în ce priveşte esenţa devierii spre naţionalismul local, I. V. Stalin arată că ea constă în tendinţa de a se izola şi de a se închide în cochilia sa naţională, în tendinţa de a cocoloşi contradicţiile de clasă din sînul naţionalităţii proprii, în tendinţa de a se apăra împotriva şovinismului fostei naţiuni dominante prin îndepărtarea de torentul general al construirii socialismului, în tendinţa de a nu vedea ceea ce apropie şi uneşte masele muncitoare de diferite naţionalităţi, şi de a inventa pretexte pentru a le îndepărta unele de altele. Devierea spre naţionalismul local, arată I. V. Stalin, oglindeşte ostilitatea claselor exploatatoare ale naţionalităţilor înainte asuprite faţă de regimul dictaturii proletariatului, tendinţa lor de a izola masele «propriei» naţionalităţi de restul oamenilor muncii pentru a-şi instaura din nou asupra acestora dominaţia lor de clasă.

[1] I. V. Stalin, Opere. Ed. P. M. R., 1951, vol. 12, p. 385–386.

Pericolul ambelor devieri naționaliste constă în faptul că ele pot duce la fricțiuni naționale, slăbind unitatea oamenilor muncii în lupta pentru socialism, făcînd astfel jocul dușmanului de clasă din interiorul țării și de peste hotare, subminînd regimul democrat-popular. De aceea trebuie necontenit avut în vedere faptul că dacă partidul și guvernul nostru au realizat succese însemnate în rezolvarea marxist-leninistă a problemei naționale asigurînd și garantînd egalitatea în drepturi a oamenilor muncii indiferent de naționalitate în toate domeniile vieții politice, economice și culturale — succese de care este mîndru întregul popor muncitor din țara noastră — rezolvarea deplină a problemei naționale necesită încă o luptă intransigentă pentru stîrpirea rămășițelor naționalismului și șovinismului din mentalitatea multor oameni, pentru educarea lor în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar. Partidul și statul democrat-popular își intensifică munca de educare a maselor muncitoare în spiritul internaționalismului proletar și acordă o atenție neslăbită combaterii naționalismului de toate nuanțele.

Rezolvarea socialistă a problemei naționale nu se reduce însă numai la lupta ideologică împotriva naționalismului și șovinismului. Atît timp cît mai există sector capitalist, elemente capitaliste și stihia mic-burgheză, rămășițele naționalismului și șovinismului mai au încă o bază economică-socială internă care le întreține și le alimentează. De aceea, rezolvarea socialistă deplină a problemei naționale necesită, pe lîngă lupta pe plan ideologic, o intensă muncă și luptă politică și economică în vederea pregătirii condițiilor pentru lichidarea completă a bazei vechi, capitaliste și victoria deplină a bazei noi, socialiste.

Analizînd procesul formării națiunii socialiste în țara noastră, trebuie să combatem unele păreri greșite și dăunătoare în legătură cu această problemă.

Potrivit uneia din aceste păreri, națiunea socialistă în curs de formare va cuprinde în sine și minoritățile naționale, iar odată cu victoria deplină a socialismului în țara noastră, minoritățile naționale vor înceta de a mai exista ca atare și se vor integra în națiunea socialistă. Această părere este în vădită contradicție cu învățătura marxist-leninistă despre națiune și cu politica națională leninist-stalinistă a partidului nostru.

Învățătura marxist-leninistă arată că națiunea, indiferent dacă este o națiune burgheză sau o națiune socialistă, se caracterizează, pe lîngă comunitatea de teritoriu și de viață economică prin limba națională unică vorbită de toți membrii națiunii și printr-o anumită factură psihică proprie ce se manifestă în particularitățile culturii naționale proprii. A susține că odată cu victoria socialismului minoritățile naționale se vor integra în națiunea socialistă, înseamnă să presupui că minoritățile naționale vor renunța la limba pe care o vorbesc și la particularitățile culturii lor naționale. Aceasta este însă în contradicție cu evoluția firească a minorităților naționale, în condițiile regimului nostru

democrat-popular, în contradicție cu înflorirea limbii și culturii lor naționale, în procesul construirii socialismului; aceasta este în contradicție cu politica națională a partidului și statului democrat-popular care asigură condiții favorabile dezvoltării limbii naționale și culturii, socialiste prin conținut și naționale în formă, a minorităților naționale. O astfel de « teorie » nu este altceva decît o manifestare a naționalismului burghez. Ea nu poate decît să dea apă la moară elementelor reacționare șovine din rîndurile populației romînești și să provoace neîncredere și tendințe reacționare de izolare și închistare națională în rîndurile minorităților naționale.

O altă părere tot atît de greșită și de dăunătoare este acea după care, în procesul construirii socialismului, minoritățile naționale s-ar transforma în națiuni socialiste și că, prin urmare, odată cu victoria deplină a socialismului, vom avea în țara noastră cîteva națiuni socialiste alături de națiunea socialistă romînă.

Cred că această concepție este de asemenea în contradicție cu învățătura marxist-leninistă despre națiune, care arată că orice națiune, atît națiunea burgheză, cît și națiunea socialistă, se caracterizează, alături de comunitatea de limbă și de factură psihică (exprimată în cultură), prin comunitatea de teritoriu și de viață economică. Minoritățile naționale din țara noastră trăiesc însă răspîndite, sau în grupuri mai mult sau mai puțin compacte, în aceiași comunitate de teritoriu și de viață economică cu națiunea romînă. Ele nu au și nici nu-și vor putea forma o altă comunitate de teritoriu și de viață economică, aceasta fiind în contradicție cu organizarea și cu evoluția economico-socială obiectivă a țării noastre. Prin urmare, neavînd și neputînd avea în mod obiectiv o comunitate de teritoriu și de viață economică deosebită de cea a națiunii romîne, minoritățile naționale nu se pot transforma în națiuni socialiste. « Teoria » despre transformarea minorităților naționale în națiuni socialiste nu poate să ducă decît la încurajarea unor tendințe naționaliste, reacționare, de izolare națională, în rîndurile minorităților naționale.

Analizînd procesul formării națiunii socialiste romîne, s-ar putea afirma că, dimpotrivă, în procesul construirii socialismului, odată cu transformarea revoluționară a națiunii romîne din națiune burgheză în națiune socialistă, minoritățile naționale se vor transforma și ele din *minorități naționale burgheze*, bazate pe proprietatea privată capitalistă și pe exploatarea capitalistă a maselor muncitoare, în *minorități naționale socialiste*, bazate pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, eliberate de orice asuprire și exploatare, formînd o familie frățească de nezdruncinat cu națiunea socialistă romînă în cadrul Patriei comune, Republica Populară Romînă.

*

Formarea națiunii socialiste în R.P.R. are și o latură externă. In procesul construirii socialismului, între națiunea romînă, în proces de formare ca națiune socialistă, poporul sovietic, care se compune exclusiv din națiuni socialiste, și națiunile din țările de democrație populară, națiuni care se află de asemenea în proces de formare ca națiuni socialiste, s-au statornicit relații internaționale de tip socialist, bazate pe egalitatea în drepturi a tuturor națiunilor, pe respectarea reciprocă a independenței naționale și a suveranității de stat, pe colaborare și ajutor reciproc în vederea obținerii unui avînt economic și cultural general și în vederea apărării păcii și preîntîmpinării unui nou război mondial. Relațiile internaționale de tip socialist existente între țara noastră, Uniunea Sovietică și celelalte țări democrat-populare, sînt o formă de manifestare superioară a internaționalismului proletar; ele s-au statornicit datorită faptului că popoarele din aceste țări au izgonit de la putere burghezia și partidele ei naționaliste, că în fruntea acestor națiuni stă clasa muncitoare și partidul ei internaționalist ca forță conducătoare în stat. Ele reprezintă noul în relațiile internaționale, menit să înfrîngă și să izgonească vechiul, vechile relații internaționale de tip capitalist, existente între țările capitaliste, bazate pe concurență, pe asuprirea și exploatarea națiunilor mai mici de către statele imperialiste. Relațiile internaționale de tip socialist, existente în lagărul țărilor democratice pun bazele rezolvării pe o treaptă și mai înaltă a problemei naționale, contribuie la dispariția completă a neîncrederii dintre națiuni, asigurîndu-le totodată independența împotriva imperialismului de orice fel.

Desprinzîndu-se pe cale revoluționară din sistemul capitalist, cu ajutorul Uniunii Sovietice, națiunea romînă în proces de formare ca națiune socialistă, este o națiune liberă, independentă și suverană, stăpînă pe țara și pe soarta sa. Ajutorul internaționalist al Uniunii Sovietice, prietenia și alianța cu marele popor sovietic și cu popoarele țărilor democrat-populare, constituie o chezășie a independenței naționale a poporului nostru, o chezășie a formării națiunii socialiste romîne.

Avînd ca forță conducătoare clasa muncitoare în frunte cu partidul ei internaționalist, națiunea romînă constituie un factor activ în lagărul națiunilor democratice și iubitoare de pace în frunte cu marele popor sovietic, formează front unic cu țările lagărului democrației și socialismului și cu toate popoarele iubitoare de pace în lupta împotriva politicii imperialiste de cotropire și de războaie cotropitoare, în lupta împotriva imperialismului.

Milioane de oameni ai muncii din lumea capitalistă urmăresc cu un sentiment de mîndrie și speranță succesele construcției comuniste în U.R.S.S. și succesele țărilor democrat-populare pe calea construirii socialismului. Aceste succese demonstrează popoarelor lumii întregi că numai socialismul asigură dezvoltarea și înflorirea tuturor popoarelor și tuturor națiunilor, pacea și adevă-

rata prietenie între popoare. Înflorirea țărilor de democrație populară în drum spre socialism, formarea și înflorirea unor națiuni noi, socialiste, independente și suverane în aceste țări, infirmă odată mai mult «teoriile» cosmopolite ale sociologiei burgheze contemporane, aflată în slujba tendinței imperialismului american spre dominația mondială, care se străduiește să «demonstreze» că epoca națiunilor și a suveranității naționale ar fi trecut, că existența națiunilor, a limbilor și culturilor naționale, ar constitui un «anacronism» la care trebuie, chipurile, să se renunțe în favoarea unei «limbi mondiale», a unei așa-zise culturi mondiale, a unui «stat mondial», sub conducerea supremă americană.

Profesorul american reacționar Wilson Spillburry, de pildă, afirmă că dacă lumea vrea pace, trebuie instaurată o «conducere unică», iar astfel de prejudecăți naționale «ca limba, cultura, independența și suveranitatea națională ... ar trebui îngropate odată cu epoca lor care a trecut». Socialiștii de dreapta nu se lasă nici ei mai prejos de profesorii burghezi în strădania de a netezi imperialismului american calea spre dominația mondială. Ch. Spaak, de pildă, afirmă că națiunea nu este decît «... un vechi văl politic, o idee veche și demodată», iar Guy Mollet și alți socialiști de dreapta din Franța lansează ideea renunțării la ceea ce ei numesc «concepțiile vechi, perimate despre suveranitatea națională». Toate aceste «teorii» cosmopolite, la modă în țările capitaliste, constituie o denaturare flagrantă a adevărului, sînt în contradicție cu aspirațiile firești și profunde ale maselor populare la libertate și independență națională, cu patriotismul și mîndria națională a popoarelor care constituie unul dintre factorii evidenți ai istoriei contemporane. Aceste teorii sînt în contradicție cu sistemul istoricește format și istoricește justificat al națiunilor și statelor naționale din întreaga lume; ele urmăresc să netezească, prin mijloace rafinate calea expansiunii economice și politice a monopolurilor americane. Epoca națiunilor independente și suverane nu numai că nu a trecut ci dimpotrivă ea este în floare. Aceasta o dovedește lupta popoarelor din țările coloniale și dependente pentru cucerirea independenței naționale de sub jugul imperialismului american, englez, francez, etc; aceasta o dovedește lupta unor mase din ce în ce mai largi din țările Europei apusene și din țările Americii Latine pentru apărarea suveranității naționale împotriva imperialismului american; aceasta o dovedește înflorirea unor națiuni noi, independente și suverane, pe cale de a deveni socialiste, în țările de democrație populară care construiesc socialismul; aceasta o dovedește înflorirea, fără precedent în istorie, a națiunilor socialiste sovietice, unite într-o familie frățească de nezdruncinat, în procesul construirii comunismului.

★

În procesul formării naţiunii noi din Republica Populară Romînă se disting de pe acum unele trăsături caracteristice ale naţiunii socialiste. Clasa muncitoare în frunte cu partidul ei internaţionalist deţine puterea politică şi constituie forţa conducătoare a naţiunii. Alianţa dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare sub conducerea clasei muncitoare în frunte cu partidul ei, în vederea lichidării în viitor a elementelor capitaliste, pentru victoria deplină a socialismului — constituie baza politică a naţiunii. Sectorul socialist, în care exploatarea omului de către om este lichidată, în care există relaţii de producţie socialiste, de colaborare şi ajutor reciproc, are rolul predominant şi conducător în economia naţională a ţării. Nivelul de trai material şi cultural al poporului muncitor este în continuă creştere dat fiind că — oglindind legea economică fundamentală a socialismului — legea supremă a activităţii partidului nostru şi a statului democrat-popular este grija faţă de om şi nevoile sale. Asuprirea naţională a minorităţilor naţionale este lichidată, minorităţile naţionale avînd asigurate deplina egalitate în drepturi şi posibilităţi de dezvoltare multilaterală. In lupta împotriva rămăşiţelor naţionalismului şi şovinismului se întăreşte frăţia între poporul romîn şi minorităţile naţionale pe baza ideologiei patriotismului socialist şi a internaţionalismului proletar. Poporul nostru este în relaţii de tip socialist cu marele popor sovietic şi cu popoarele ţărilor de democraţie populară; el formează front comun cu toate popoarele iubitoare de pace şi libertate în lupta împotriva politicii imperialiste de cotropire şi de războaie cotropitoare, în lupta împotriva imperialismului. Ideologia dominantă în sînul naţiunii este marxism-leninismul. Pe baza acestuia şi în lupta împotriva ideologiei burgheze se dezvoltă o cultură nouă, socialistă în conţinut şi naţională în formă, o morală socialistă în rîndul oamenilor muncii. Naţiunea nouă care devine socialistă, se caracterizează prin unitatea indestructibilă dintre partidul marxist-leninist al clasei muncitoare, guvernul democrat-popular şi poporul muncitor; ea este azi cu mult superioară şi mai plină de vitalitate decît fosta naţiune burgheză, pe cale de dispariţie.

În condiţiile existenţei şi ajutorului multilateral al Uniunii Sovietice, în condiţiile colaborării şi într-ajutorării cu popoarele celorlalte ţări de democraţie populară, poporul nostru, sub conducerea Partidului Muncitoresc Romîn, luptă cu succes pentru lichidarea naţiunii burgheze şi închegarea naţiunii socialiste în Republica Populară Romînă. Procesul lichidării naţiunii burgheze şi al formării naţiunii socialiste în ţara noastră se va desăvîrşi prin lupta revoluţionară a oamenilor muncii conduşi de Partid, împotriva duşmanului de clasă din interiorul ţării şi de peste hotare; el se va desăvîrşi în viitor prin lichidarea completă a rămăşiţelor vechii baze capitaliste, a tuturor elementelor capitaliste, odată cu victoria deplină a socialismului în Republica Populară Romînă.

DESPRE PROCESUL DE ZDROBIRE A VECHIULUI APARAT DE STAT ŞI DE CONSTRUIRE A UNUI NOU APARAT DE STAT ÎN ŢARA NOASTRĂ *

DE

M. LUPAN

Clasicii marxism-leninismului au fundamentat în mod ştiinţific şi multilateral învăţătura despre stat, înarmînd cu o călăuză sigură partidele comuniste şi muncitoreşti. După cum se ştie, ei au arătat că statul claselor exploatatoare — oricît de variate ar fi formele lui — constituie o maşină de asuprire şi de ţinere în frîu a majorităţii exploatate în interesul unei minorităţi exploatatoare, constituie instrumentul principal pentru asigurarea dictaturii acestei minorităţi. O condiţie principală a victoriei revoluţiei socialiste este sfărîmarea acestei maşini de stat a claselor exploatatoare şi înlocuirea ei printr-un stat nou, al dictaturii proletariatului, menit să exercite în interesul majorităţii muncitoare funcţiile sale represive şi de apărare şi să atragă masele în jurul şi sub conducerea clasei muncitoare pentru construirea socialismului.

Meritul istoric de a fi indicat sovietele drept forma cea mai bună şi mai potrivită a acestui stat nou, formă capabilă să antreneze masele cele mai largi în conducerea treburilor de stat şi obşteşti, a revenit lui Lenin. Descoperind forma de stat sovietică, Lenin atrăgea totodată atenţia că ea nu poate fi considerată drept singura formă politică posibilă a dictaturii proletariatului, în perioada de trecere de la capitalism la socialism. Învăţătura leninistă cu privire la

* Fragment din comunicarea intitulată « Unele probleme ale construcţiei şi activităţii de stat în ţara noastră », prezentată în Sesiunea de comunicări a Institutelor de istorie, filozofie şi cercetări economice ale Academiei R. P. R. consacrată celei de a zecea aniversări a eliberării patriei noastre.

diversitatea formelor politice ale dictaturii proletariatului a primit o confirmare strălucită în zilele noastre, cînd — în condiţiile victoriei Uniunii Sovietice asupra fascismului în cel de al doilea război mondial, ale creşterii şi întăririi forţelor socialismului şi slăbirii poziţiilor imperialismului şi reacţiunii — într-o serie de ţări, printre care se numără şi ţara noastră, a apărut o nouă formă a dictaturii proletariatului şi anume regimul de democraţie populară.

Victoria istorică a Uniunii Sovietice asupra fascismului şi eliberarea Romîniei au dat putinţa poporului nostru muncitor, condus de partid, să-şi ia pentru prima dată soarta în propriile sale mîini. Organizînd, sub conducerea clasei muncitoare, alianţa dintre clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare — acea forţă socială capabilă să înfrîngă rezistenţa claselor exploatatoare — partidul a mobilizat masele populare din ţara noastră în lupta pentru smulgerea puterii din mîinile claselor exploatatoare şi pentru făurirea unui regim în care poporul muncitor să fie singurul şi adevăratul stăpîn al ţării. Înarmat cu învăţătura marxist-leninistă despre stat şi inspirîndu-se din bogata experienţă a construcţiei sovietice, partidul nostru a luptat pentru a sfărîma vechiul stat burghezo-moşieresc şi pentru a făuri un stat de democraţie populară, instrumentul principal al construirii noii orînduiri socialiste.

Maşina de stat burghezo-moşierească s-a manifestat în Romînia printr-o sălbatecă represiune faţă de cele mai elementare revendicări politice sau economice ale oamenilor muncii. Şirul nesfîrşitelor crime prin care statul burghez îşi dezvăluia caracterul său profund antipopular este marcat printre altele prin asasinarea în masă, în 1907, a ţăranilor care-şi cereau dreptul de a nu muri de foame, prin răspunsul cu gloanţe şi arestări la manifestaţia muncitorilor din Bucureşti în 1918, la lupta minerilor din Lupeni în 1929, la eroicele acţiuni muncitoreşti din 1933. Armata, jandarmeria, justiţia Romîniei burghezo-moşiereşti erau chemate să îndeplinească funcţia de cîini de pază ai claselor exploatatoare. Este evident că asemenea organe şi instrumente ale puterii de stat burgheze din Romînia nu puteau sluji noii puteri a oamenilor muncii, că dimpotrivă, condiţia îndeplinirii cu succes a sarcinilor noii puteri era sfărîmarea din temelii a întregului aparat de stat vechi şi construirea unui nou aparat de stat, a unor organe şi instrumente noi. În cadrul transformărilor revoluţionare din ţara noastră, acest proces, al sfărîmării din temelii a aparatului de stat burghez şi al construirii unui nou aparat, priveşte rezolvarea unei probleme deosebit de însemnate, şi anume cea a atitudinii revoluţiei socialiste faţă de statul burghez. Acest proces constituie prin urmare o parte componentă a saltului calitativ menit să ducă la lichidarea sistemului capitalist de exploatare în ţara noastră, la desfiinţarea revoluţionară a claselor exploatatoare şi la construirea socialismului.

Procesul zdrobirii aparatului de stat burghez şi al făuririi noului aparat de stat în ţara noastră constituie un salt calitativ în domeniul rînduielii de stat,

de la vechea calitate pe care o reprezenta statul claselor exploatatoare, la o nouă calitate, exprimată în statul democrat-popular ca stat al dictaturii proletariatului. Enunţarea acestei trăsături a procesului de zdrobire a maşinii de stat burgheze şi de făurire a unui nou aparat de stat, ne mai menţine însă în limitele analizei generale şi ea nu poate suplini necesitatea unei abordări concrete a problemei. Lenin îşi bătea necruţător joc de cei care, în legătură cu revoluţia proletară, se mulţumeau să vorbească abstract, teoretic despre « salt în genere », fără a înţelege de pildă că fiecare salt trebuie privit din perspectiva împrejurărilor istorice, concrete şi că el poate cuprinde — după domeniul de calităţi căruia i se aplică — chiar şi perioade de mai mulţi ani. Înţelegerea clară a trăsăturilor ce caracterizează procesul sfărîmării maşinii de stat burgheze în ţara noastră cere aşadar să se treacă în analiza lui de la adevărul general valabil al materialismului dialectic, potrivit căruia orice trecere de la o stare calitativă la o alta e un salt, la adîncirea concretă a caracterului acestui anumit salt, petrecut în anumite condiţii concrete într-un anumit domeniu, cu alte cuvinte, la studierea concret-istorică a procesului istoric dat. O analiză concretă a modului în care s-a petrecut acest proces în ţara noastră are de altfel şi o însemnătate practică, învăţămintele ei practice fiind de o arzătoare importanţă în construcţia de stat pe care o desfăşoară larg partidul nostru.

Studierea concretă a procesului zdrobirii aparatului de stat burghez şi făuririi noului aparat de stat în ţara noastră ne dezvăluie faptul că el a constituit un proces complex şi îndelungat, care a îmbrăţişat o întreagă perioadă şi a cunoscut în desfăşurarea sa diferite trăsături specifice. Ceea ce este caracteristic acestui proces este în primul rînd faptul că el nu s-a săvîrşit într-un moment, ca un act unic, menit să distrugă dintr-o lovitură hotărîtoare o veche stare calitativă şi să creeze una nouă, ci el s-a desfăşurat treptat. Trebuie înţeles că acest caracter treptat se referă la însăşi etapa schimbărilor calitative, la însăşi faza saltului revoluţionar, iar nu la faza pregătitoare, de acumulare cantitativă şi de pregătire evolutivă a saltului revoluţionar.

Ar fi cu totul greşit ca din caracterul treptat al acestui proces să se deducă şi presupunerea că el nu ar constitui un proces revoluţionar. Caracterul treptat — deosebit de caracterul exploziv — constituie *o formă deosebită, specifică, de realizare a saltului revoluţionar*. Desfăşurarea treptată a acestui salt calitativ nu poate şi nu trebuie să fie interpretată ca o dezvoltare netedă, lipsită de piedici şi conflicte. Desfăşurat treptat, procesul revoluţionar al zdrobirii aparatului de stat burghez şi al făuririi unui aparat nou în ţara noastră oferă tabloul unor încordate ciocniri de clasă, el fiind străbătut de la un capăt la altul de lupta forţelor revoluţionare conduse de partid, adînc interesate în lichidarea revoluţionară a vechilor stări de lucruri împotriva forţelor reacţionare, interesate în menţinerea prin orice mijloace a acestor stări de lucruri învechite.

Caracterul treptat al procesului de sfărîmare a aparatului de stat vechi şi de construire a unui aparat nou în ţara noastră se referă deci la faptul că în ansamblul său, în forma sa de desfăşurare, acest proces *cu conţinut de salt revoluţionar* a urmat calea acumulării treptate a elementelor calităţii noi şi a treptatei dispariţii a elementelor vechii calităţi. Faptul că procesul menţionat s-a desfăşurat treptat a determinat existenţa în cuprinsul său a anumitor faze tranzitorii, menite să făurească « bucată cu bucată » părţile integrante ale noii calităţi şi să ducă treptat la pieire elementele vechii calităţi. Desfăşurarea treptată a procesului de zdrobire a vechiului aparat de stat şi de construire a unui aparat nou în ţara noastră poate fi explicată numai pe baza anumitor condiţii istorice concrete care au făcut această desfăşurare necesară şi pe deplin posibilă.

Se ştie că Romînia burghezo-moşierească ţinea de tipul acelor ţări slab dezvoltate din punct de vedere capitalist, cu puternice rămăşiţe feudale. În aceste condiţii, o explozie revoluţionară nu putea să ducă în mod nemijlocit la dictatura proletariatului, ci se punea înainte de toate problema desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice, iar în cadrul acesteia se impunea să fie parcurse anumite trepte intermediare. Desfăşurarea revoluţiei democrat-populare cuprinde în sine tocmai aceste trepte intermediare pe care ţara noastră le avea de străbătut pentru a ajunge la dictatura proletariatului.

Sfărîmarea maşinii de stat burghezo-moşiereşti şi făurirea unui nou aparat de stat a constituit în aceste împrejurări o condiţie nu numai a revoluţiei socialiste ci şi a desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice, a revoluţiei democrat-populare, victoria revoluţiei democrat-populare fiind de neconceput fără a fi fost înfrîntă rezistenţa maşinii de stat burgheze. În legătură cu aceasta, se poate arăta că încă în 1871, Marx scria că sfărîmarea vechii maşini de stat este *condiţia prealabilă a oricărei adevărate revoluţii populare*, adică a oricărei revoluţii în care masa poporului se ridică sub conducerea clasei muncitoare şi imprimă mersului revoluţiei amprenta revendicărilor sale.

Treptelor intermediare străbătute de ţara noastră spre dictatura proletariatului le-au corespuns prin urmare anumite trepte în procesul de sfărîmare a maşinii de stat burgheze şi de înlocuirea ei cu una nouă. Revoluţia democrat-populară putea îndeplini şi a îndeplinit această sarcină, a sfărîmării maşinii de stat burgheze, în măsura pe care o cereau şi în limitele în care permiteau sarcinile social-economice generale, ale transformărilor de natură burghezo-democratică ce-i stăteau în faţă, precum şi condiţiile internaţionale în care ea s-a desfăşurat. În felul acesta putem înţelege şi o altă trăsătură specifică procesului de sfărîmare a aparatului de stat burghez şi de făurire a unui nou aparat de stat în ţara noastră. Ne referim la faptul că acest proces a căpătat un anumit curs şi anume — aşa cum vom vedea mai departe — acela al cuceririi prealabile a unor însemnate poziţii în vechiul aparat de stat, adică al introducerii unui nou

conținut în vechea formă de organizare de stat, sarcină îndeplinită în general în cursul desfășurării revoluției democrat-populare. Acest nou conținut era menit să pregătească condițiile pentru înlocuirea ulterioară, în cadrul revoluției socialiste, a însăși vechii forme cu o nouă formă a organizării de stat, radical diferită.

Caracterul științific al politicii partidului s-a manifestat cu putere în luarea în considerare a acestor condiții complexe ce făceau necesare, în mod obiectiv, parcurgerea anumitor trepte în construcția de stat, în stabilirea ritmului și proporțiilor acestei construcții potrivit treptelor parcurse. Orice încercare de a sări sau neglija aceste trepte, de a ignora cerințele și posibilitățile fiecăreia dintre ele și a o lua înaintea lor, ar fi constituit o atitudine profund aventuristă și dăunătoare desfășurării revoluției în țara noastră. Înarmat cu cunoașterea acestor condiții, partidul nostru, după cum nu a inițiat în perioada revoluției democrat-populare măsuri pe linia construcției de stat, pe care numai condițiile revoluției socialiste le-ar fi făcut posibile — cum ar fi fost de pildă înlocuirea vechii forme de organizare a statului — tot astfel nu a privit sfărîmarea mașinii de stat burgheze ca fiind o sarcină exclusivă a revoluției socialiste; partidul a inițiat în tot cursul revoluției democrat-populare măsuri a căror aplicare era pe deplin posibilă și care veneau în sprijinul acțiunii generale, de distrugere a aparatului de stat burghez și de construire a unui nou aparat de stat.

În aceste direcții credem că trebuie căutată explicația faptului că desfășurarea treptată a procesului revoluționar de sfărîmare a mașinii de stat burgheze și de făurire pe ruinele ei a unui nou aparat, al dictaturii proletariatului, a constituit în țara noastră o necesitate obiectivă.

În ceea ce privește condițiile istorice care au făcut posibilă desfășurarea treptată a acestui proces, pentru a le înțelege, trebuie să pornim de la formele concrete în care a avut loc desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice în țara noastră, petrecută în urma eliberării ei de către Armata Sovietică. Victoria Uniunii Sovietice asupra fascismului în cel de al doilea război mondial, victorie de însemnătate istorico-mondială, a determinat pe arena internațională schimbări însemnate, caracterizate în primul rînd prin schimbarea radicală a raportului de forțe în favoarea socialismului. În urma acestor schimbări, cercurilor imperialiste le-a devenit cu neputință invadarea țării noastre și sprijinirea cu forțe armate a unui război civil pe care ar fi încercat să-l dezlănțuie clasele exploatatoare din Romînia. Condițiile eliberării țării noastre de către Uniunea Sovietică, ale prezenței armatei sovietice pe teritoriul țării noastre, au ferit așadar țara noastră de intervenția armată imperialistă și de război civil, au dat putința poporului nostru să împiedice folosirea aparatului de stat de către clasele exploatatoare pentru o rezistență armată generală; aceste condiții au făcut posibil faptul, ca în procesul transformărilor revoluționare sfărîmarea vechiului aparat de stat, care era necesară dar care nu putea fi săvîrșită dintr-odată, să se producă treptat.

Trebuie avută în vedere o particularitate a desfăşurării acestui proces în ţara noastră, care-l deosebeşte de modul în care s-a desfăşurat în alte ţări de democraţie populară, cum a fost de pildă în Polonia. În timp ce în unele ţări democrat-populare, noul stat a fost organizat de forţele populare pe ruinele aparatului de represiune al ocupanţilor hitlerişti, sfărîmat de către Armata Sovietică, în Romînia, hitleriştii s-au folosit de dictatura fascistă antonesciană şi de aparatul ei, fără a-l înlocui cu un aparat de ocupaţie propriu, a cărui sfărîmare să intre ca atare în obiectivul militar, de front, al Armatei Sovietice. Victoria Armatei Sovietice asupra fascismului a reprezentat însă sfărîmarea forţei externe pe care se bizuiau *în primul rînd* autorităţile trădătoare antonesciene. Acest lucru a avut o deosebită însemnătate pentru izbînda acţiunii întreprinse de forţele patriotice populare conduse de partidul comunist împotriva clicii fasciste antonesciene şi a statului ei, aparat politic de opresiune.

Eliberarea ţării noastre de către Armata Sovietică şi doborîrea dictaturii fasciste antonesciene de către forţele patriotice conduse de partid au creat premizele necesare unei rapide desfăşurări a luptei poporului. 23 August 1944 a constituit momentul descătuşării forţelor revoluţionare, explozia care a deschis perioada măreţelor lupte revoluţionare desfăşurate de poporul nostru pentru doborîrea dictaturii burghezo-moşiereşti şi pentru făurirea unei puteri populare, lupte în care acţiunea de sfărîmare a maşinii de stat burgheze constituia o însemnată parte integrantă. Procesul zdrobirii vechiului aparat de stat a început aşadar imediat după 23 August 1944.

În faţa avîntului cu care poporul nostru răspundea chemărilor partidului, clasele exploatatoare, sprijinite de cercurile imperialiste, s-au străduit imediat după 23 August 1944, să refacă rapid şi să consolideze aparatul de stat pentru a-l folosi în vederea zădărnicirii luptei revoluţionare şi a continuării dictaturii burghezo-moşiereşti. In ascuţitele şi sîngeroasele lupte ce s-au desfăşurat în acest răstimp, aparatul de stat se manifesta ca un instrument al forţelor reacţionare, instrument care trebuia sfărîmat.

În tot cursul existenţei guvernelor cu majoritate reacţionară, partidul a mobilizat masele în acţiunea de democratizare a aparatului de stat, acţiune revoluţionară care constituia în acele împrejurări un aspect al procesului de sfărîmare a maşinii de stat burgheze. Partidul a lansat lozinca înlocuirii prefecţilor şi primarilor antonescieni prin noi prefecţi şi primari, desemnaţi din rîndul populaţiei muncitoare, lucru ce s-a realizat în numeroase judeţe cum ar fi Dîmboviţa, Bacău, Constanţa etc. Aceste acţiuni se săvîrşeau însă cu forţa, peste capul şi împotriva majorităţii reacţionare guvernamentale, în condiţiile în care clasele exploatatoare foloseau această majoritate şi poziţiile lor din aparatul de stat, pentru a opune o disperată rezistenţă, mergînd pînă la încercarea de a da o lovitură bazată pe forţa armată. Acţiunile duşmănoase ale claselor exploa-

tatoare năşteau însă în masă o opoziţie amplă şi hotărîtă, expresie a forţei în continuă creştere a maselor populare conduse de partid. Această forţă de jos în continuă creştere a făcut cu neputinţă ca burghezia şi moşierimea să folosească organele sale de stat pentru a înăbuşi lupta revoluţionară şi a lichida cuceririle obţinute de popor; astfel poporul nostru a reuşit să zdrobească la 24 februarie 1945 lovitura de stat bazată pe forţa armată pe care o pregătise coaliţia reacţionară, cu sprijinul cercurilor imperialiste.

Sub conducerea partidului, poporul nostru a impus în mod revoluţionar doborîrea ultimului guvern cu majoritate reacţionară şi venirea la putere, la 6 Martie 1945, a unui guvern democratic în care clasa muncitoare deţinea un rol conducător.

Instaurarea unui guvern democratic în care clasa muncitoare deţinea rolul conducător a marcat un moment însemnat în lupta pentru zdrobirea vechiului aparat de stat şi construirea unuia nou. El a deschis posibilitatea ca acţiuni pe linia acelora îndeplinite anterior de jos, din iniţiativa maselor conduse de partid, în ciuda rezistenţei cercurilor guvernamentale reacţionare, să poată fi în viitor iniţiate de guvernul democratic, pe baza sprijinului larg al maselor. Din iniţiativa partidului şi a guvernului democratic au fost luate numeroase măsuri în vederea democratizării aparatului de stat, măsuri care au dus la defascizarea acestuia, la înlăturarea din instituţiile de stat a numeroase elemente reacţionare şi necinstite, la scoaterea elementelor reacţionare din conducerea armatei, etc.

Aceste măsuri trezeau opoziţia reprezentanţilor burgheziei în guvern, care foloseau în scopuri de sabotaj anumite verigi ale aparatului de stat, ca aparatul ministerelor aflate în mîinile lor. Prin înfrîngerea acestei opoziţii, partidul a asigurat aplicarea măsurilor ce constituiau laturi ale acţiunii generale de distrugere a vechiului aparat de stat şi de construire a unui nou aparat. Ele erau un răspuns la noile cerinţe politice şi economice care se ridicau în faţa guvernului democratic, cerinţe la a căror îndeplinire aparatul de stat era chemat să joace un rol deosebit de însemnat. Este vorba îndeosebi despre importantele sarcini economice pe care revoluţia democrat-populară trebuia să le realizeze — lichidarea haosului economic şi financiar, o serie de măsuri de evidenţă şi control, etc. — sarcini care au impus o reorganizare corespunzătoare a aparatului de stat şi chiar crearea anumitor organe inexistente în vechea formă a organizării de stat. Astfel a fost iniţiată reorganizarea aparatului unor ministere, au fost create Oficiile Industriale, prin intermediul cărora statul asigura evidenţa şi controlul activităţii întreprinderilor particulare, au fost făurite organe speciale de control economic, etc.

Întreg ansamblul măsurilor luate în urma instaurării guvernului democratic, pe linia sfărîmării vechiului aparat de stat era menit să vină în sprijinul noii

puteri populare care se făurea, să o cimenteze şi să o consolideze. Aceste măsuri nu reprezentau de data aceasta acţiuni de jos, îndreptate împotriva puterii existente ci dimpotrivă, constituiau acţiuni iniţiate de sus, de puterea de stat existentă în care clasa muncitoare deţinea rolul conducător, aprobate şi sprijinite de mase. Ele se înscriau ca o etapă tranzitorie în procesul revoluţionar al sfărîmării aparatului de stat burghez şi al făuririi noului aparat de stat.

Indeplinind însemnate transformări economice, revoluţia democrat-populară a determinat, aşa cum am văzut, rezultate însemnate şi pe linia transformărilor de stat. Ea nu-şi putea pune însă ca sarcină rezolvarea dintr-odată a tuturor problemelor pe care le ridică o transformare a organizării de stat, cum ar fi de pildă problema înlăturării vechii forme de guvernămînt, a sistemului democraţiei parlamentare sau a vechilor primării, preturi şi prefecturi. Ea nu-şi putea pune o asemenea sarcină datorită faptului că — aşa cum am văzut mai sus — natura transformărilor ce le îndeplinea şi condiţiile interne şi externe ale desfăşurării ei nu permiteau încă rezolvarea unei asemenea sarcini. Experienţa a arătat de altfel că numai cerinţele revoluţiei socialiste au impus şi au permis o radicală transformare a organelor centrale şi locale ale puterii de stat, atît în conţinutul lor cît şi în forma lor de organizare.

In felul acesta se explică de ce pe planul unor organe centrale ale puterii de stat au continuat să existe în cursul revoluţiei democrat-populare forme de organizare vechi, aşa cum pe planul organelor locale continuau să se menţină învechitele organe administrative. Ceea ce asigura însă, în aceste condiţii, îndeplinirea sarcinilor noii puteri, era în primul rînd faptul că aceste organe cuprindeau tot mai multe cadre din rîndurile oamenilor muncii, educate de partid şi legate de popor, capabile şi hotărîte să îndeplinească sarcinile noii puteri; aceste organe oglindeau astfel, în conţinutul lor de clasă, noua compoziţie de clasă *a puterii*, ceea ce constituia în cele din urmă elementul esenţial şi hotărîtor.

Succesul deplin al luptei partidului şi guvernului democratic în direcţia lichidării haosului economic şi financiar, precum şi în direcţia zădărnicirii planurilor hrăpăreţe ale imperialiştilor, a dus la întărirea influenţei partidului în mase, la schimbarea raportului de forţe în favoarea clasei muncitoare şi a aliaţilor ei. Aceste schimbări au făcut posibilă la finele anului 1947 cucerirea dictaturii proletariatului şi trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluţiei socialiste. Instaurarea dictaturii proletariatului nu a marcat sfîrşitul procesului de zdrobire a aparatului de stat vechi şi de construire a unui nou aparat, ci *ridicarea întregului proces pe o treaptă superioară*, al cărei conţinut izvora din noile şi grandioasele sarcini pe care partidul le-a pus în faţa poporului nostru, şi anume de a zdrobi împotrivirea duşmanului de clasă şi a organiza apărarea ţării, de a construi cu succes bazele orînduirii socialiste în patria noastră.

Rolul de a organiza sub conducerea partidului întreaga activitate a maselor de oameni ai muncii îndreptată spre lichidarea claselor exploatatoare şi construirea socialismului, a revenit statului democrat-popular. Acest rol deosebit se explică prin aceea că în activitatea sa, statul democrat-popular urmăreşte nu înlocuirea unei forme de exploatare prin alta, ci lichidarea oricărei exploatări şi construirea formelor economice noi, socialiste, pe baza cunoaşterii şi folosirii legilor obiective. Este indiscutabil că nici una dintre aceste sarcini nu poate fi îndeplinită dacă statul nou, prin forma lui de organizare, nu asigură o amplă cuprindere şi atragere a maselor celor mai largi. Aceasta constituie o cerinţă obiectivă pe care o ridică revoluţia socialistă, dat fiind că una din trăsăturile caracteristice ale revoluţiei socialiste este aceea că ea poate şi trebuie să unească pentru construirea noii orînduiri masele celor ce muncesc, în jurul şi sub conducerea proletariatului.

Se înţelege că în cadrul îndeplinirii sarcinilor construcţiei socialiste, conţinutul pe care-l dobîndiseră organele puterii de stat în cursul revoluţiei democrat-populare şi care pregătise condiţiile pentru schimbarea formei vechi, nu mai era îndestulător; se cerea acum dobîndirea şi a unei forme noi de organizare a statului, potrivit acestui conţinut şi impusă de el, în stare să atragă masele largi şi să răspundă cerinţelor dictaturii proletariatului; în cuprinsul noii forme urma să se ridice chiar acest conţinut nou la o treaptă superioară socialistă. Forma de organizare a statului moştenită de la regimul burghezo-moşieresc fusese construită pe măsura intereselor exploatatorilor ce porneau de la nevoia respingerii maselor din activitatea de stat. Asemenea formă se manifesta acum ca o frînă în calea atragerii lor. Acesta a fost temeiul acţiunilor iniţiate de partid şi guvern pentru lichidarea formei învechite, pentru desfiinţarea vechilor organe centrale şi locale ale puterii de stat şi crearea unui nou sistem al puterii de stat, format din Marea Adunare Naţională ca organ suprem al puterii de stat şi unic organ legiuitor, din sfaturile populare ca organe locale ale puterii de stat, precum şi dintr-o serie de alte instituţii noi.

Proclamarea Republicii Populare Romîne a însemnat lichidarea formei de guvernămînt monarhice şi a parlamentului, crearea unei Mari Adunări Naţionale care ilustrează prin compoziţia sa, prin natura şi caracterul activităţii sale, superioritatea democratismului consecvent al orînduirii noastre de stat.

In anii «democraţiei» burgheze, în parlamentele Romîniei îşi împărţeau între ei locurile capitaliştii, moşierii şi diverşii apărători ai intereselor lor. In 1932, de pildă, camera era formată din 235 de moşieri, bancheri şi industriaşi şi din 145 de aşa zişi «liber profesionişti», care erau de fapt afacerişti şi stipendiaţi ai celor dintîi. In acelaşi timp, senatul număra 142 de moşieri, bancheri şi industriaşi, 25 de mitropoliţi şi episcopi, zeci de generali evidenţiaţi în sălbatica reprimare a oamenilor muncii şi o serie de «senatori de drept», distinşi

pentru îndelungatul lor serviciu în slujba statului claselor exploatatoare. Parlamentarismul burghez constituia un instrument în mîinile burgheziei şi moşierimii, pentru oprimarea oamenilor muncii. Prin lichidarea lui, au fost puse bazele unui real sistem reprezentativ. In Marea Adunare Naţională, din cei 423 de deputaţi, 196 sînt muncitori, 132 ţărani muncitori şi 95 intelectuali. Marea Adunare Naţională este o instituţie reprezentativă aleasă prin vot universal, egal, direct şi secret; ea asigură în mod real atît atragerea oamenilor muncii în conducerea celor mai înalte treburi de stat, cît şi controlul exercitat de oamenii muncii asupra acestor treburi şi asupra celor ce le îndeplinesc.

O etapă principală pe drumul construirii statului democrat-popular a marcat-o de asemenea crearea sfaturilor populare ale oamenilor muncii de la oraşe şi sate, ca organe ale puterii de stat în regiuni, raioane, oraşe şi comune. Sfaturile populare îndrumă munca organelor administrative subordonate lor, conduc activitatea locală pe tărîm economic şi cultural, asigură menţinerea ordinei publice, respectarea legilor şi ocrotirea drepturilor cetăţeneşti, întocmesc bugetul local. Ele organizează participarea activă a oamenilor muncii la conducerea treburilor de stat şi obşteşti şi la opera de construire a socialismului.

Crearea Marii Adunări Naţionale şi apoi a sfaturilor populare a însemnat făurirea acelor organe ale puterii de stat prin intermediul cărora oamenii muncii de la oraşe şi sate îşi exercită puterea. Au fost făurite de asemenea o nouă armată, populară, noi organe de securitate şi ordine, organe ale justiţiei populare, organe economice şi administrative noi. In locul legislaţiei burghezo-moşiereşti care consfinţea pe plan juridic domnia claselor exploatatoare şi asuprirea oamenilor muncii, s-a statornicit o legislaţie nouă, populară, expresie a voinţei şi intereselor celor ce muncesc.

Un bilanţ şi o consacrare a victoriilor poporului nostru în construcţia statului democrat-popular o constituie Constituţia R.P.R. adoptată în 1952. Ea consacră făurirea statului democrat-popular, stat al oamenilor muncii dela oraşe şi sate, care corespunde intereselor şi năzuinţelor maselor populare din Romînia. Constituţia defineşte rolul şi însemnătatea statului democrat-popular în lichidarea exploatării omului de către om şi în construirea socialismului.

Care este însemnătatea politică a rezultatelor pe care le dobîndim atunci cînd cercetăm felul în care s-a produs în ţara noastră nimicirea vechiului aparat de stat şi construirea celui nou? Care sînt concluziile practice pe care le tragem de aici?

Vom menţiona doar unele din aceste concluzii. Ele se referă la înţelegerea originii unor lipsuri din munca organelor noastre de stat, ale sfaturilor populare îndeosebi şi la căile de învingere a acestor lipsuri.

De pildă: ştim că întărirea prin toate mijloacele a statului nostru democrat-popular constituie o sarcină permanentă de frunte, iar aceasta înseamnă înainte de toate — aşa cum am văzut — întărirea legăturilor organelor de stat cu masa oamenilor muncii. Organele noastre de stat, îndeosebi sfaturile populare nu pot pierde din vedere nici o clipă faptul că greutăţile întîmpinate pot fi înfrînte numai în cazul în care îşi întăresc legăturile cu masele, în cazul în care ele se sprijină în toate acţiunile pe cele mai largi mase. Rezultatele obţinute pînă acum de sfaturile populare au demonstrat superioritatea lor categorică asupra vechilor organe administrative de tip burghez, rupte de popor şi duşmănoase poporului. Aceste rezultate nu pot ascunde însă lipsurile care se mai fac simţite şi se manifestă în sectoare importante ale activităţii lor. Constatările plenarei din august 1953 a C.C. al P.M.R. cu privire la faptul că multe comitete executive ale sfaturilor populare lucrează funcţionăreşte, dovedesc că formele şi metodele de care se mai servesc în activitatea lor unele organe de stat, îndeosebi multe sfaturi populare, actualul conţinut al activităţii lor, nu răspund încă imenselor posibilităţi pe care le pun la dispoziţie noile forme de organizare de stat.

Natura de clasă a statului nostru ca stat de dictatură a proletariatului, precum şi caracterul aparatului nostru, legat de masă şi menit să slujească credincios masele, nu au nimic comun cu cancelarismul. Existenţa unor practici şi metode birocratice în aparatul nostru de stat trebuie explicată în primul rînd prin faptul că în condiţiile perioadei de trecere, birocratismul mai are rădăcini de ordin social. Dacă în orînduirea socialistă — cînd baza economică a statului este marea industrie socialistă şi marea agricultură socialistă, cînd nivelul cultural al maselor a crescut considerabil şi milioane de cetăţeni participă activ la conducerea statului — anumite diformări birocratice se explică în primul rînd prin persistenţa în conştiinţa unei părţi a activiştilor din aparat a unor rămăşiţe capitaliste, în condiţiile ţării noastre, cînd clasele exploatatoare nu au fost încă lichidate, birocratismul se explică în primul rînd prin presiunea acestor clase şi a ideologiei lor asupra aparatului de stat şi a lucrătorilor lui.

Această presiune se manifestă atît în mod direct, prin străduinţele duşmanului de clasă de a introduce în aparatul de stat elemente care să promoveze o activitate de aşa natură încît să izoleze organele statului de mase, cît şi prin străduinţele de a influenţa activiştii aparatului de stat pe linia utilizării practicilor birocratice, a desconsiderării nevoilor construcţiei socialiste şi celor curente ale oamenilor muncii etc., întreţinînd cu toate forţele în acest scop rămăşiţele capitaliste din conştiinţa lor.

Tocmai pentru a înţelege pe deplin semnificaţia acestei constatări, trebuie avute în vedere particularităţile făuririi noilor organe locale ale puterii de stat în ţara noastră. Aşa cum am văzut, conţinutul aparatului de stat în ţara

noastră nu a fost schimbat dintr-odată, ci într-o perioadă de timp relativ îndelungată, în cursul căreia se manifestă în activitatea vechilor funcționari practici birocratice și formaliste. In același timp, dat fiind faptul că schimbarea compoziției sociale a organelor de stat, a personalului lor, a premers înlocuirii vechilor organe locale prin organe noi, chiar cadrele recrutate în aparatul de stat în urma înlăturării elementelor reacționare și-au desfășurat un timp activitatea în sînul vechilor instituții, ca de pildă al prefecturilor, preturilor, primăriilor, etc.; această împrejurare a contribuit la moștenirea în bună măsură a unei mentalități funcționărești proprii acestor organe învechite, la menținerea unor vechi forme și metode de activitate, după nimicirea organelor care le zămisliseră și cărora le serveau. Astfel o contribuție esențială la menținerea metodelor cancelarist-birocratice în aparatul nostru o aduc tocmai asemenea apucături vechi, precum atitudinile boierești și de înfumurare față de mase, tărăgăneala și dezinteresul față de nevoile oamenilor muncii, atitudinile de despotism, lingușire, carierism.

Cunoașterea cauzelor lipsurilor ne ajută să folosim cele mai juste metode de combatere a efectelor lor. Tocmai aici apare însemnătatea deosebită a muncii politice, a muncii de reeducare și îndrumare ideologică a multora din cadrele de stat vechi, de îndrumare a celor noi. Demascînd caracterul antipopular al vechiului stat, al vechiului aparat de stat, răspîndind tezele marxiste cu privire la însemnătatea legăturii cu masele, dezvoltînd larg învățămîntul politic și ideologic, partidul nostru desfășoară și în aparatul de stat o vastă operă de educare a cadrelor în spiritul devotamentului față de nevoile oamenilor muncii.

CLASICII MARXISM-LENINISMULUI DESPRE PROBLEMELE MORALEI *

DE

PROF. C. I. GULIAN

Pentru poporul sovietic care a construit socialismul, pentru masele muncitoare din ţările de democraţie populară care construiesc socialismul, cît şi pentru clasa muncitoare din ţările capitaliste, dependente şi coloniale care luptă pentru doborîrea imperialismului — problemele etice sînt de o importanţă vitală. Poporul sovietic, sub conducerea P.C.U.S., pregăteşte trecerea la comunism; masele muncitoare din ţările de democraţie populară construiesc socialismul în condiţiile ascuţirii continue a luptei de clasă, în condiţiile intensificării activităţii de spionaj şi a actelor teroriste ale imperialiştilor; masele muncitoare din ţările capitaliste îşi intensifică lupta împotriva propriei burghezii şi a imperialiştilor americani care urmăresc aservirea totală economică, politică şi ideologică a popoarelor din lumea întreagă; popoarele din ţările dependente şi coloniale luptă cu îndîrjire pentru cucerirea independenţei şi libertăţii naţionale, pentru a scăpa de jugul imperialist, care nu numai că nu permite o viaţă liberă, fericită, omenească — dar nici măcar existenţa redusă la cea mai simplă expresie.

Toate aceste sute de milioane de oameni, care luptă pentru fericirea omenirii — deşi se află pe trepte cu totul deosebite ale acestei lupte — au de rezolvat problema: « ce trebuie să facem pentru atingerea scopului propus? ».

Etica marxist-leninistă este singura teorie ştiinţifică a fenomenelor moralei care, la întrebarea « ce trebuie să facem? » dă răspunsul necesar maselor muncitoare. Dat fiind că conţinutul ei este lupta pentru desfiinţarea exploa-

* Capitol din lucrarea în curs de pregătire: Problemele eticii marxist-leniniste.

tării, pentru construirea socialismului şi a comunismului, ea are ca bază ideologică teoria marxist-leninistă. În opoziţie cu moralele « intuitive » care neagă rolul cunoaşterii, care pretind că principiile morale nu au nevoie de nici o justificare raţională (de exemplu morala dragostei, iertării, supunerii faţă de divinitate etc.), morala comunistă are un puternic fundament teoretic — comunismul ştiinţific. Morala comunistă nu decretează dogmatic că anumite principii morale — spiritul de colectiv, disciplina, internaţionalismul etc. — sînt superioare, ci dovedeşte că ele sînt necesar determinate de legile obiective ale dezvoltării sociale şi că totodată ele sînt superioare oricărei morale anterioare, în sensul că ele corespund într-adevăr setei milenare a maselor de libertate şi fericire, de activitate şi demnitate umană.

Morala socialistă pune un deosebit preţ pe cunoaşterea, atît în sensul relevării teoriei marxist-leniniste ca unic far călăuzitor al luptei maselor muncitoare împotriva capitalismului, pentru construirea socialismului şi comunismului, cît şi în sensul valorificării disciplinei conştiente şi a învingerii obiceiurilor, năravurilor şi întregului balast al moştenirii moralei capitaliste prin luptă conştientă, prin analiza critică a acestui balast, prin reliefarea caracterului lui de obstacol. Etica socialistă este deci bazată pe cunoaştere, fiindu-i străine « stările morale » haotice, afectivitatea brută, neorientată raţional. În opoziţie adîncă şi conştientă cu moralele mistice care cer anularea controlului logic, deslănţuirea « stărilor », instinctelor, pasiunilor anarhice, bestiale, etica marxistă consideră, dimpotrivă, că realizarea morală nu poate exista fără înţelegerea teoretică a scopurilor proletariatului, fără folosirea strategiei şi tacticii marxist-leniniste.

Eticienii burghezi, chiar cînd n-au dezvoltat programatic o morală a sentimentelor (cum au făcut Bergson şi Scheler) sau a dezlănţuirii instinctelor (Nietzsche) au ajuns la ruperea filozofiei în « filozofie teoretică » şi « filozofie practică ». Kant la sfîrşitul celei de a doua perioade a activităţii sale, ca exponent al coaliţiei aristocraţiei şi burgheziei germane înfricoşate de revoluţie, mergînd pe linia luptei împotriva ideilor revoluţiei burgheze franceze, împotriva materialismului, a ajuns la această ruptură metafizică între « raţiunea pură » şi « raţiunea practică » — între cunoaştere şi acţiune. El a săvîrşit această ruptură pentru a da o liberă expresie misticismului, pentru a făuri o morală care se poate dispensa, de raţiune, pentru a strecura în « filozofia practică » tocmai acele teze fideiste pe care le respinsese el însuşi în prima perioadă a activităţii lui; teze despre dumnezeu şi nemurirea sufletului.

Eticienii burghezi s-au angajat din ce în ce mai adînc pe această linie a introducerii subiectivismului, iraţionalismului, şi misticismului în etică, pe linia scepticismului şi relativismului etic, a negării eticii ca ştiinţă. Toate acestea constituie expresia limpede a fricii de realitate a imperialiştilor, a pani-

cii în fața legilor obiective ale istoriei, în fața creșterii forței lagărului socialist și a forțelor progresiste interne.

Filozofii și eticienii burghezi din S.U.A., Anglia, Franța etc. se străduiesc de mult să despartă etica de știință, să o așeze pe baze raționale. Pozitiviștii logici, în frunte cu ideologul canibal Russell, precum și semanticii, pretind că judecățile etice, fiind « judecăți de valoare », s-ar deosebi fundamental de judecățile științifice. După Russell deosebirile dintre « valori », dintre normele etice constituie «...o problemă a gustului, iar nu a vreunui adevăr obiectiv». Aceasta o declară Russell în scrierea obscurantistă intitulată « Știința și religia ».

Sintetizînd părerile majorității ideologilor imperialiști, « Enciclopedia științelor sociale » din S.U.A., decretează că « morala științifică, raționalistă este o contradicție... morala, în fundamentul ei, în dezvoltarea și sancțiunile ei, este tot atît de irațională ca și viața umană căreia ea îi dă formă ».

Declarînd morala drept domeniul subiectivului și iraționalului, moraliștii burghezi adaugă în chip consecvent și ultima teză care oglindește expresiv « idealul » gangsterilor imperialiști; « baza moralei este arbitrarul » scrie G. Perry într-un articol intitulat semnificativ « Arbitrariul ca bază a moralei ». Crezul etic al monopoliștilor care trăiesc din exploatarea nerușinată a proletariatului american, din exploatarea și jefuirea popoarelor, din colonii, care practică aventurismul și agresiunea, nu putea fi într-adevăr decît arbitrariul, bunul plac, samavolnicia, ridicată la rangul de principiu. Filozoful imperialist Bridgeman declară cu seninătate că operațiile moralistului, spre deosebire de operațiile fizicianului, sînt absolut « verbale », că ele nu au nimic obiectiv. Pentru exponenții ideologici ai monopoliștilor, obișnuiți să calce în picioare tratate de pace, nu-i de mirare că actele morale sînt doar « operații verbale ». Singurul fundament de neclintit al moralei burgheze, de care nu se ating eticienii relativiști și subiectiviști este egoismul care dictează și justifică în societatea burgheză orice asuprire, mîrșăvie sau crimă. Relativismul etic, iraționalismul și subiectivismul etic oferă o justificare « teoretică » comodă gusturilor de fiare de pradă ale imperialiștilor americani.

Dacă pentru burghezie și ideologii ei, morala și știința despre morală au devenit inutile (ele nu pot fi « utile » decît pentru a înșela masele) pentru clasa muncitoare, problemele moralei sînt de o importanță vitală. Umanismul socialist implică o adîncă concentrare asupra problemelor trezirii, formării, educării și desăvîrșirii omului. Acestea înțelese nu ca probleme « în sine », ca o expresie, a vreunei sterile « divinizări » a omului, a individului, ci ca probleme legate de sarcina istorică a lichidării exploatării, a construirii socialismului și comunismului. Ideologii burghezi, mărginiți de interesele clasei lor, judecă morala proletară prin prizma propriei lor ipocrizii. Ei nu-și pot închipui că pentru proletariat morala nu este unul din mijloacele de propagandă

— aşa cum o înţeleg « instrumentaliştii », ci că ea, izvorăşte din adîncul necesităţii luptei politice pentru cucerirea dreptului la libertate şi la o viaţă demnă a maselor.

Pentru eticienii burghezi, problemele moralei sînt subordonate sarcinilor generale ale aparatului de stat în capitalism, de a « educa » masele în spiritul supunerii, de a le orienta spre religie şi fatalism, de a le crea diversiuni de la problemele politice prin apelul la « dramele interioare », senzaţional, plăceri primitive etc. Pentru proletariat, sarcina luptei împotriva imperialismului, face ca problema trezirii etice a maselor largi să fie de o importanţă vitală. A aprinde scînteia înţelegerii propriei lor situaţii de robi salariaţi, a trezi de sub cenuşa amară a umilinţei sentimentul demnităţii omeneşti, a scutura lanţurile asupririi şi a ridica cu îndrăzneală steagul revoluţiei, a canaliza energia maselor de sute de milioane de oameni pe făgaşul mişcării revoluţionare şi al construirii conştiente a unei vieţi noi — toate aceste fenomene sînt de o uriaşe importanţă politică pentru proletariatul internaţional şi au un evident aspect etic.

★

Nu este lipsit de semnificaţie faptul că Marx s-a ocupat în prima sa lucrare ştiinţifică (dizertaţia de doctorat în filozofie) de ideile lui Epicur. Epicurismul, ca şi stoicismul şi scepticismul, a fost una din doctrinele filozofice ale epocii eleniste, care încercau să găsească o soluţie de viaţă în perioada de criză a societăţii antice greceşti. Marx a dezvăluit cu pătrundere caracterul etic al problematicii filozofiei eleniste: « Epicurienii, stoicii şi scepticii » — scrie Marx în prefaţa care o destina lucrării — « sînt filozofii cunoaşterii eului »[1].

După cum se ştie într-adevăr, etica elenistă în ansamblul ei are un caracter individualist, ea este expresia căutării înfrigurate a unei soluţii morale, care apare la mai toţi moraliştii acestei epoci ca « ataraxie » — indiferenţa faţă de viaţa politică[2].

În « Contribuţie la critica filozofiei hegeliene a dreptului », Marx afirma deja principiul eticii socialiste, în opoziţie cu cea individualistă burgheză: « Omul nu este o fiinţă abstractă, în afara lumii reale. Omul este lumea omului, statul, societatea »[3]. Marx dezvăluia încă din această lucrare caracterul iluzoriu, amăgitor şi dăunător pentru mase al moralei religioase. « Religia — scria el — este opiul pentru popor. Adevărata fericire a poporului cere ca religia să fie suprimată, ea fiind o fericire iluzorie a poporului »[4]. Marx

[1] K. Marx, Oeuvres philosophiques. Paris, 1946, vol. I, p. 9.
Vezi A.B. Ranovici, Elenismul şi rolul său istoric. Ed. de Stat pentru literatură ştiinţifică, 1953, p. 342 şi urm.
[3] K. Marx, Oeuvres philosophiques. Paris, 1946, vol. I, p. 84.
[4] Ibidem.

anunță rolul pe care trebuie să-l joace cunoașterea dezvoltării societății pentru morala nouă, a luptei pentru cucerirea fericirii *reale*, precum și principiul inițial al umanismului socialist pentru acele condiții istorice: omul să lupte contra renunțării la sine însuși.

Marx a considerat că dat fiind milenara înșelare morală a maselor prin religie, umanismul socialist trebuie să înceapă prin « deziluzionarea » omului, prin critica religiei, care va fi imediat urmată de critica orînduirii capitaliste: « critica cerului se transformă astfel în critica a ceea ce-i pămîntesc, critica religiei în critica dreptului, critica teologiei în critica politică »[1].

Respingînd apologia hegeliană a statului reacționar prusac, Marx proclama drept unul din principiile moralei proletare — lupta împotriva situației politice existente în Germania: « Război stării sociale din Germania ! » Marx considera necesar să arate poporului german cît de adînc este oprimat și înjosit, pentru a-i stimula energia și revolta împotriva despotismului. Dar critica nu-i eficace și nu-i justificată — scria Marx — decît dacă ajunge la unica soluție — lupta cu armele: « Arma criticii nu poate înlocui critica armelor. . . »[2].

Marx dă o profundă caracterizare critică moralei burgheze, arătînd că esența ei este egoismul. Burghezia germană nu-i capabilă să elibereze toate clasele; aceasta o poate face numai «. . . o clasă care să fie dizolvarea tuturor claselor . . . . » — proletariatul. Morala proletară este morala luptei, dar nu instinctive, haotice, ci călăuzite de teorie: « După cum filozofia își află în proletariat arma sa materială, tot astfel proletariatul își află în filozofie arma sa spirituală »[3]).

Marx precizează sensul umanismului socialist: « . . . pentru om, rădăcina este omul însuși »[4]. Dar aceasta nu înseamnă cîtuși de puțin cufundarea egoistă în sine însuși, ci participarea la lupta de emancipare a proletariatului, « capul acestei emancipări este filozofia, inima ei proletariatul »[5]. Cu ajutorul teoriei care pătrunde în mase, va fi obținută și libertatea: « Îndată ce fulgerul gîndirii va pătrunde în adîncimea acestui teren popular naiv, germanii se vor emancipa și vor deveni oameni »[6].

In toate scrierile care au precedat « Manifestul partidului comunist » și în « Manifest » inclusiv, Marx a acordat o atenție vizibilă *aspectului etic* al problemelor social politice. In « Cuvînt înainte » la manuscrisul « Economie politică și filozofie » (1844), Marx arată că își propune să dea succesiv «. . . critica dreptului, a moralei, a politicii. . . »[7] In această scriere, el dezvăluie « alienarea »

[1] K. Marx, Oeuvres philosophiques. Paris, 1946, vol. I, p. 85.
[2] Ibidem, p. 96.
[3] Ibidem, p. 85.
[4] Ibidem, p. 97.
[5] Ibidem, p. 107.
[6] Ibidem.
[7] Ibidem, vol. VI, p. 9.

omului în societatea capitalistă, faptul că omul a devenit o marfă, s-a înstrăinat de propria sa esență, a fost umilit și degradat ca un obiect de către exploatatori. Marx își afirmă cu optimism credința că comunismul va sluji «... emancipării umane și redobîndirii demnității umane»[1]. Omului sărăcit și mutilat sufletește de societatea capitalistă, Marx îi opune idealul umanist al omului bogat spiritualiceşte, reintegrat în toate drepturile și capacitățile sale fizice și morale: « Omul bogat este cel care *are nevoie* de totalitatea de manifestări umane ale vieții, omul pentru care propria sa realizare există ca o necesitate interioară, ca o nevoie »[2]. Marx ajunge astfel să considere esențial pentru om necesitatea realizării sale etice. Această realizare era înfățișată însă ca fiind condiționată de eliberarea omenirii de exploatare și asuprire.

În ce privește teoria științifică a moralei, scrierile din tinerețe mai aruncă lumină și asupra uneia din problemele centrale ale eticii — aceea a explicării genezei normelor morale. În « Teze asupra lui Feuerbach », Marx subliniază insuficiența explicației date de către filozoful german reprezentărilor religioase și caracterul contemplativ al întregului materialism premarxist. Marx cere explicarea ideilor moral-religioase prin contradicțiile sociale din societatea împărțită în clase; e vorba totodată nu numai de explicarea teoretică a acestor contradicții, ci și de învingerea lor practică prin revoluție. Pentru prima oară în istoria eticii, era indicată legătura între principiile morale și lupta de clasă. Totodată Marx dezvăluie baza individualistă a eticii burgheze — «concepția indivizilor răzleți în societatea burgheză» și anunță o nouă concepție al cărui punct de vedere va fi «*societatea omenească* sau omenirea socializată» — o concepție care nu se va mărgini să interpreteze lumea, ci va îndemna la transformarea ei.

Începînd cu « Ideologia germană » (1845-1846) Marx și Engels atacă necruțător filozofia idealistă hegeliană și post-hegeliană și implicit concepția idealistă, metafizică despre morala veșnică, despre ideile morale desprinse de orice bază. « Morala, religia, metafizica și restul ideologiei precum și formele corespunzătoare ale conștiinței nu păstrează deci pentru mult timp aparența independenței... nu conștiința determină viața ci viața determină conștiința »[3]. Marx notează că odată cu diviziunea muncii în munca fizică și intelectuală se naște iluzia autonomiei și izolării conștiinței de viață reală. O deosebită importanță are formularea pe care o dă Marx încă în această scriere bazei materiale a nașterii morale noi, revoluționare: «... dacă teoria, teologia, morala etc. intră în contradicție cu condițiile existente, aceasta nu poate avea loc decît pentru că condițiile sociale existente au intrat în conflict cu faza de producție existentă...»[4].

---

[1] K. Marx, Oeuvres philosophiques. Paris, 1946, vol. VI, p. 41.
[2] Ibidem, p. 37.
[3] Ibidem, p. 158.
[4] Ibidem p. 170—171.

În acelaşi timp, Marx şi Engels precizează *căile* prin care se va putea asigura interesul general, prin care se va putea restabili fericirea majorităţii poporului. Ei vorbesc despre proletariat care pentru a ajunge la putere, la dominaţie, are nevoie de «... suprimarea întregii forme vechi a societăţii şi dominaţiei în general; el trebuie să cucerească puterea politică pentru a face ca din nou interesul său să reprezinte interesul general...» [1].

Mai departe, Marx defineşte cu precizie caracterul de clasă al ideologiei în general şi inclusiv al moralei: «Ideile clasei dominante, sînt în orice epocă idei dominante, adică clasa care este puterea materială dominantă în societate este în acelaşi timp puterea spirituală dominantă» [2]. O nouă morală nu poate apare decît odată cu lupta proletariatului: «Existenţa ideilor revoluţionare într-o epocă determinată presupune deja existenţa unei clase revoluţionare ...» [3]. Pentru a ilustra caracterul de clasă al ideologiei, Marx alege noţiuni morale şi politice. El arată că noţiunile de onoare, fidelitate, etc. au dominat în timpul dominaţiei aristocraţiei — ideile burgheze despre egalitate, libertate etc. au dominat în timpul dominaţiei burgheziei în ascensiune. Marx respinge pretenţia metafizicienilor de a explica dominaţia acestor idei prin ele însele.

In «Ideologia germană», Marx şi Engels au abordat şi una din temele centrale ale moralei socialiste — raportul dintre individ şi colectivitate. Ei arată că libertatea individuală nu poate fi realizată decît în condiţiile clădirii societăţii comuniste. «Numai în comunitate îşi cucereşte individul mijloacele dezvoltării facultăţilor sale în toate sensurile; numai în comunitate devine deci posibilă libertatea personală» [4]. Marx şi Engels au condiţionat ţelul etic al realizării personalităţii, de distrugerea statului burghez. Proletarii se dezvoltă din punct de vedere moral în directă opoziţie faţă de statul burghez «... ei trebuie deci să distrugă statul pentru a face să triumfe personalitatea lor» [5]. Dar scopul proletariatului nu se reduce la cucerirea libertăţii ca manifestare morală. Oamenii «... trebuie să-şi însuşească totalitatea existentă a forţelor de producţie nu numai pentru a-şi putea manifesta activitatea lor personală, ci mai ales pentru a-şi asigura existenţa» [6]. Fără această apropriere, fără crearea bazei economice a socialismului, nu-i posibilă realizarea etică a individului: «Aproprierea totalităţii uneltelor de producţie este prin aceasta însăşi dezvoltarea unei totalităţi de capacităţi în indivizii înşişi» [7]. Pentru aceasta este necesară *revoluţia*.

---

[1] K. Marx, Oeuvres philosophiques. Paris, 1946, vol. VI, p. 174.
[2] Ibidem, p. 193.
[3] Ibidem, p. 194.
[4] Ibidem, p. 226.
[5] Ibidem, p. 229.
[6] Ibidem, p. 242.
[7] Ibidem.

Începînd cu « Manifestul Partidului Comunist », Marx şi Engels au înfierat morala burgheză care a înlocuit « exploatarea mascată cu iluzii religioase şi politice » prin exploatarea şi asuprirea directă, brutală, şi cinică. Marx şi Engels au dezvăluit contradicţia strigătoare dintre etica ipocrită a « imperativelor » morale preluate de către eticienii burghezi şi cruntele fărădelegi practicate nestingherit de către burghezie. Ei au arătat că singura forţă socială în stare să pună capăt nedreptăţii şi imoralităţii întronate de către clasele exploatatoare — este proletariatul. Steaua călăuzitoare a moralei proletariatului este lupta pentru desfiinţarea exploatării omului de către om.

« Legile, morala, religia — arată Manifestul — sînt pentru proletari... tot atîtea prejudecăţi burgheze, în spatele cărora se ascund tot atîtea interese burgheze » [1]. Respingînd ţipetele ipocrite ale moraliştilor burghezi, care îi acuză pe comunişti de « desfiinţarea » familiei, a educaţiei, a moralei etc., Marx şi Engels precizează: « Este vorba ce e drept, de desfiinţarea individualităţii burgheze, a independenţei burgheze şi a libertăţii burgheze » [2]. Marx şi Engels subliniază insistent caracterul de clasă al moralei burgheze şi totodată caracterul ei *trecător*. « Cultura a cărei pierdere o deplînge (burghezia — C.I.G.) nu este pentru uriaşa majoritate decît o educaţie ce preface pe om în maşină » [3]. Adresîndu-se burgheziei, Marx şi Engels scriau: « Ideile voastre înseşi sînt produse ale relaţiilor burgheze de producţie şi de proprietate, întocmai după cum şi dreptul vostru nu este decît voinţa clasei voastre ridicată la rangul de lege... » [4].

Marx şi Engels accentuau importanţa revoluţiei social-politice pentru prefacerea din temelii a conştiinţei: « Revoluţia comunistă este ruptura cea mai radicală cu relaţiile de proprietate moştenite din trecut; nu e deci de mirare că în cursul dezvoltării ei, se produce ruptura cea mai radicală cu ideile tradiţionale » [5]. Vorbind despre viitoarea societate comunistă, Marx şi Engels o caracterizau din punct de vedere etico-politic drept ...« o asociaţie în care dezvoltarea liberă a fiecăruia este condiţia pentru dezvoltarea liberă a tuturora » [6].

În celebra prefaţă la cartea « Contribuţiuni la critica economiei politice », Marx a enunţat importanta teză despre bază şi suprastructură, care constituie temelia explicaţiei ştiinţifice a tuturor fenomenelor conştiinţei sociale şi implicit a fenomenelor morale. « Nu conştiinţa oamenilor le determină exis-

[1] K. Marx, F. Engels, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, vol. I, p. 21.
[2] Ibidem, p. 25.
[3] Ibidem, p. 26.
[4] Ibidem.
[5] Ibidem, p. 30
[6] Ibidem, p. 31.

tența, ci, dimpotrivă, existența lor socială le determină conștiința »[1]. Pe lîngă această teză generală, valabilă pentru toate fenomenele spirituale, o deosebită importanță pentru etică o prezintă stabilirea raportului de dependență a normelor etice, a sarcinilor pe care și le iau oamenii din punct de vedere politic și etic, de posibilitatea rezolvării lor adică de necesitatea istorică ce-i determină să rezolve aceste sarcini. « ... Omenirea își pune totdeauna numai sarcini pe care le poate rezolva, căci privind mai de aproape, vom găsi totdeauna că problema însăși se ivește numai acolo unde condițiile materiale ale rezolvării ei există, sau cel puțin, se află în proces de devenire »[2].

Eticienii burghezi nici n-au vrut, nici n-au putut să rezolve « misterul» normelor etice. Kant a înfățișat « imperativul categoric » ca o trăsătură misterioasă, semi-mistică, impenetrabilă, a normelor morale. Personaliștii americani, neothomiștii și alți reprezentanți ai filozofiei descompuse a imperialismului leagă direct morala de religie.

Marxism-leninismul a pus bazele eticii ca știință a moralei, dîndu-ne putința de a descoperi legile după care apar și funcționează normele etice, risipind astfel ceața idealistă care înconjura « valorile în sine » și « imperativele » inexplicabile. Stabilirea riguroasă de către Marx a raportului dintre ideile sociale noi și *sarcinile* noi puse în fața societății, curmă divagațiile despre normele moralei ca imperative arbitrare, inexplicabile. Normele morale tocmai de aceea sînt norme fiindcă oglindesc sarcinile puse societății. Ele apar și funcționează coercitiv asupra conștiinței morale nu pentru că sînt considerate și apreciate ca fiind mai înalte, mai impunătoare mai « frumoase » — ci fiindcă sînt *necesare*; nu pentru că ele sînt alese după dorința subiectivă a oamenilor, ci pentru că legile obiective ale dezvoltării sociale cer ca ele să fie realizate. Sarcinile puse în fața oamenilor sînt determinate de către dezvoltarea vieții materiale, independent de conștiința oamenilor.

Așa de pildă, ideologii burgheziei în ascensiune care considerau drept valori morale lupta împotriva ignoranței, superstițiilor și obscurantismului medieval, care opuneau acțiunea și energia, contemplării și trîndăviei călugărești, care opuneau umanismul, moralei religioase ascetice — promovau aceste noi principii morale pentru că ele erau necesare burgheziei în lupta pentru sfărîmarea vechilor relații de producție feudale și a instituțiilor corespunzătoare. Această morală nouă s-a dezvoltat în măsura închegării noilor relații capitaliste de producție. Ea a constituit o latură pozitivă, progresistă, pentru că a servit la lichidarea bazei vechi feudale și a suprastructurii vechi feudale.

Astăzi, în țările capitaliste, dependente și coloniale din întreaga lume, norma morală cea mai generală pe care popoarele o opun asupritorilor este

[1] K. Marx, F. Engels, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, vol. I, p. 367.
[2] Ibidem, p. 302.

lupta împotriva imperialismului. Această normă etică este o sarcină determinată de legile economice şi sociale obiective în epoca imperialismului, ea este posibilă şi realizabilă în baza legii concordanţei obligatorii a relaţiilor de producţie cu caracterul forţelor de producţie. « Legea economică a concordanţei obligatorii a relaţiilor de producţie cu caracterul forţelor de producţie — scrie I. V. Stalin — îşi croieşte de mult drum în ţările capitaliste »[1]. Masele luptă pentru doborîrea imperialiştilor, iată o ideie morală care se încarnează în membrii partidelor comuniste şi muncitoreşti care conduc aceste lupte înăuntru lagărului imperialist; ea se bazează nu pe un eroism « în sine » ci pe cunoaşterea şi folosirea acestei legi economice fundamentale, de vitală importanţă pentru sute de milioane de oameni.

În « Capitalul » Marx a dat o fundamentare ştiinţifică a principiilor moralei comuniste, a luptei pentru desfiinţarea exploatării, a superiorităţii moralei proletare faţă de morala burgheză. « Capitalul » este cel mai puternic act de acuzare şi demascare a « moralei » burgheze. Marx demască faţa hidoasă a capitalismului pe baza analizei obiective adînci şi documentate a mecanismului producţiei capitaliste, al procesului istoric al acumulării capitalului, prin analiza procedeelor sporirii plus-valorii în special prelungirea zilei de muncă, prin descrierea efectelor catastrofale ale introducerii maşinismului asupra situaţiei clasei muncitoare, prin zugrăvirea consecinţelor apariţiei armatei industriale de rezervă, a şomajului, etc. Marx a demascat iadul pe care-l constituie pentru muncitori orînduirea capitalistă, camuflată sub frazeologia ipocrită etico-juridică a ideologilor burghezi. Procesul nemilos al înfometării, abrutizării şi uciderii lente a clasei muncitoare se petrece — arată Marx cu ironie amară — sub lozinca «libertăţii, egalităţii, proprietăţii»: « Sfera *circulaţiei sau a schimbului de mărfuri*, în cadrul căreia se efectuează cumpărarea şi vînzarea forţei de muncă, a fost de fapt un adevărat *rai al drepturilor înăscute ale omului*. Ceea ce dovedeşte aci în mod exclusiv, este *libertate, egalitate, proprietate, şi Bentham*[2]. *Libertate!* Căci cumpărătorul şi vînzătorul unei mărfi, de pildă a *forţei de muncă* nu sînt determinaţi decît de *voinţa* lor *liberă*. Ei contractează în calitate de persoane libere, cu drepturi egale. *Contractul* este rezultatul final în care voinţele lor îşi dau o expresie juridică *comună*. *Egalitate!* Căci ei se raportează unul la altul numai *în calitate de posesori de mărfuri* şi schimbă echivalent contra echivalent. *Proprietate!* Căci fiecare dispune numai de ceea ce este al lui. *Bentham!* Căci *fiecare din amîndoi se* interesează numai de sine însuşi» [3]. În realitate — arată

[1] I. V. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. Ed. pentru literatură politică, 1953, ed. a II-a, p. 8.

[2] Bentham Jerewy (1748—1832), jurist consul englez, întemeietor al utilitarismului care porneşte de la principiul că fiecare om se interesează numai de sine însuşi.

[3] K. Marx, Capitalul. Ed. P.M.R., 1948, vol. I, p. 183.

Marx — între muncitori şi patroni nu există nici o egalitate, iar muncitorul nu dispune decît de « libertatea » de a-şi vinde forţa de muncă sub constrîngerea foamei. Eşafodajul retoric al juriştilor şi economiştilor burghezi este o încercare de a ascunde sub o frazeologie obiectivistă efectul acumulării capitalului: creşterea bogăţiei la un pol al societăţii — creşterea mizeriei la celălalt pol. Sub faţada mincinoasă a « drepturilor inalienabile ale omului », proclamate cu emfază cinică de către moraliştii burghezi se descoperă lăcomia bestială, fără margini, fără cruţare, a capitalistului, se descoperă că de fapt vampirul care-l suge pe muncitor nu-i dă drumul « atîta timp cît mai există un muşchi, un tendon, o picătură de sînge pe care să le stoarcă »[1].

Marx nu s-a mărginit însă la formidabilul act de acuzare pe care îl constituie «Capitalul». Pe baza analizei profunde a legilor economice obiective ale societăţii capitaliste, Marx a dedus posibilitatea făuririi societăţii noi socialiste, a dedus că transformarea societăţii capitaliste în societate socialistă este inevitabilă. În articolul despre « Karl Marx », Lenin arată că socializarea muncii, care a progresat cu o repeziciune crescîndă şi care, în jumătate de veac de la moartea lui Marx, s-a manifestat deosebit de izbitor în creşterea marii industrii, a cartelurilor, sindicatelor şi trusturilor capitaliste, ca şi în uriaşa dezvoltare, ca dimensiune şi ca putere, a capitalului financiar constituie baza materială principală a venirii inevitabile a socialismului. Lenin a scos în evidenţă sarcinile politice şi perspectivele etice pe care le-a deschis Marx proletariatului, prin descoperirea legilor obiective care duc la socialism: « Motorul intelectual şi moral, înfăptuitorul fizic al acestei transformări este proletariatul, educat de către capitalismul însuşi ».

Engels, după o ascuţită demascare a exploatării clasei muncitoare din Anglia («Situaţia clasei muncitoare în Anglia—1845») a adus în «Anti-Dühring» un însemnat aport în elaborarea eticii marxiste. Respingînd teza metafizică, reacţionară, a lui Dühring, despre adevărurile morale eterne, Engels a expus concepţia marxist-leninistă despre caracterul istoric al principiilor morale: « Ideea de bine şi cea de rău au variat într-atît de la popor, la popor, de la epocă, la epocă, încît adesea s-au contrazis de-a dreptul »[2]. Nu există o morală absolută, veşnică, valabilă pentru toţi şi pentru totdeauna; cea mai durabilă însă va fi morala proletară ... « morala care reprezintă în prezent transformarea prezentului, adică viitorul... »[3].

Engels a precizat care sînt cauzele care ne pot explica originea ideilor lor morale «... în mod conştient sau inconştient — oamenii îşi trag în ultimă instanţă concepţiile lor morale din relaţiile practice pe care se întemeiază

[1] K. Marx, Capitalul. Ed. P.M.R., 1948, vol. I, p. 288.
[2] F. Engels, Anti-Dühring. Ed. P. M. R., 1952, ed. a II-a, p. 109.
[3] Ibidem, p. 110.

poziția lor de clasă — din relațiile economice în cadrul cărora produc și schimbă produsele lor [1]. Pentru istoria eticii este extrem de importantă luarea de poziție categorică a lui Engels: «Noi susținem... că orice teorie morală de pînă acum este în ultimă instanță produsul situației economico-sociale respective» [2].

Vorbind despre caracterul de clasă al moralei, Engels accentuează totodată caracterul ei antagonist: «... întocmai cum societatea s-a dezvoltat pînă azi în antagonisme de clasă, și morala a fost întotdeauna o morală de clasă, fie că justifica dominația și interesele clasei dominante, fie că reprezenta răzvrătirea împotriva acestei dominații și interesele viitoare ale celor oprimați...» [3]. Engels a considerat că este posibilă și o morală de-asupra claselor, dar aceasta numai în comunism, după desființarea claselor. «O morală cu adevărat omenească, deasupra antagonismelor de clasă și deasupra amintirii acestor antagonisme va fi posibilă abia pe acea treaptă a dezvoltării sociale care nu numai că va fi lichidat antagonismul de clasă, dar care și în practica vieții îl va fi uitat» [4].

Una din problemele importante etice pe care le-a pus Engels în «Anti-Dühring» este și aceea a libertății și necesității. Filozofia scolastică și filozofii idealiști moderni nu reușiseră decît să acumuleze speculații sterile asupra «liberului arbitru», fără să poată determina concret conținutul acestei noțiuni. Gîndirea metafizică înțelegea libertatea ca o totală independență a omului față de realitate. Prelucrînd critic teza hegeliană despre libertate și necesitate, Engels arată că «libertatea nu constă în visata independență față de legile naturii, ci în cunoașterea acestor legi și în posibilitatea deschisă prin acest fapt de a le pune sistematic în acțiune pentru atingerea anumitor scopuri» [5].

Metafizicienii opuneau libertatea necesității; ei înțelegeau manifestarea libertății ca o sfidare a necesității, a legilor obiective ale realității. Engels arată că «libertatea constă în dominarea noastră și a naturii exterioare pe baza cunoașterii necesităților naturale...» [6]. Cunoașterea naturii și societății l-a înălțat pe om de-asupra animalului.

Făurind socialismul științific, Marx și Engels și-au pus implicit problema aspectului etic, educativ al societății comuniste. În lucrările lor ei au schițat figura luminoasă a personalității umane în societatea comunistă, au lămurit concret noțiunea de umanism socialist pe care am văzut-o făurită

[1] F. Engels, Anti-Dühring. Ed. P. M. R., 1952, ed. a II-a, p. 110.
[2] Ibidem, p. 111.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem.
[5] Ibidem, 134.
[6] Ibidem.

de Marx încă din prima sa perioadă de activitate. Marx a ştiut să vadă cum «... marea industrie creează, odată cu rolul decisiv pe care-l atribuie femeilor, tinerilor şi copiilor de ambele sexe în procesele de producţie organizate pe baze sociale în afara căminului, temelia economică nouă pentru o formă superioară a familiei şi a raportului dintre sexe»[1]. Marx a văzut caracteristica esenţială a educaţiei comuniste în faptul că ea «... va combina, pentru *toţi* copiii trecuţi de o anumită vîrstă, *munca productivă* cu *învăţămîntul* şi cu *gimnastica*, nu numai ca metodă pentru mărirea producţiei sociale, ci ca singură metodă pentru formarea unor oameni dezvoltaţi în toate direcţiile»[2].

În întreaga lor activitate practică şi teoretică, Marx şi Engels au propagat ideile moralei proletare, ale dîrzeniei revoluţionare, ale internaţionalismului, colectivismului, principialităţii şi necesităţii unui înalt nivel ideologic.

Incarnînd umanismul socialist, ei au fost îndreptarul politic şi moral al proletariatului internaţional, adversarii neînduplecaţi ai oportunismului ai ideologiei mic-burgheze, ai şovinismului şi obiectivismului. Lui Lenin şi Stalin, le-a revenit sarcina de cinste de a dezvolta şi concretiza principiile moralei comuniste în noile condiţii istorice ale imperialismului, ale revoluţiei proletare, ale construirii socialismului şi comunismului.

Sub conducerea lui Lenin şi Stalin, partidul bolşevic pe baza cunoaşterii legilor economice obiective, a putut antrena masele de milioane în opera de transformare în realitate umanismului socialist schiţat de către Marx şi Engels, a reuşit să creeze bazele materiale ale noii morale socialiste şi să transforme umanismul socialist într-o morală de masă.

★

Lenin a dezvoltat creator teoria marxistă despre morală analizînd şi rezolvînd problemele noi pe care le-au ridicat noile condiţii istorice ale epocii imperialismului. El a dat o analiză profundă a esenţei moralei comuniste, o caracterizare clasică a fizionomiei morale a omului nou, a scos cu putere în evidenţă importanţa imensă a educării comuniste a maselor muncitoare în procesul construirii socialismului şi comunismului, a indicat căile şi mijloacele juste pentru educarea şi reeducarea poporului în spiritul noii morale comuniste.

Dezvoltînd teza marxistă despre esenţa de clasă a moralei, Lenin a dat moralei o definiţie lapidară: «moralitatea este ceea ce serveşte la distrugerea vechii societăţi exploatatoare şi la unirea tuturor celor ce muncesc în jurul proletariatului, care făureşte noua societate comunistă»[3].

[1] Karl Marx, Capitalul. Ed. P.M.R., 1948, vol. I, p. 445.
[2] Ibidem, p. 440.
[3] Marx-Engels, Marxism. Ed. P.M.R., 1949, ed. a II-a, p. 475.

Prin această definiţie Lenin a înlăturat concepţia metafizică despre morală ca scop în sine, concepţie care vrea să golească morala de conţinutul ei de clasă şi să anihileze conţinutul combativ al moralei proletare, determinat de sarcinile pe care le are de a sluji clasa muncitoare. Lenin a respins totodată încercarea burgheziei de a identifica moralitatea cu interesele de clasă ale burgheziei, susţinînd că «comuniştii n-au morală». La o mare distanţă în timp de «Manifestul Partidului Comunist», Lenin reia lupta lui Marx şi Engels pentru demascarea subterfugiilor ideologilor burghezi în această problemă, — pentru afirmarea existenţei moralei comuniste, care neagă însă hotărît principiile moralei burgheze: «Dar există oare morală comunistă? Există oare moralitate comunistă? Fireşte că există. Chestiunea este înfăţişată adeseori în sensul că noi nu am avea o morală a noastră şi adeseori burghezia ne acuză că noi, comuniştii, tăgăduim orice morală. Aceasta nu este decît o metodă de a substitui noţiunile, de a arunca praf în ochii muncitorilor şi ţăranilor» [1].

Lenin a arătat că clasa muncitoare nu tăgăduieşte etica în general, ci numai etica burgheză cu bazele ei teologice sau idealiste, etica înfăţişată ca ceva suprauman, deasupra claselor. Clasa muncitoare recunoaşte numai morala care izvorăşte din interesele luptei proletariatului: «In ce sens tăgăduim noi morala, tăgăduim noi etica? In sensul în care o propovăduia burghezia, care deducea această morală din poruncile lui dumnezeu. In chestiunea aceasta noi spunem fireşte, că nu credem în dumnezeu, şi ştim prea bine că în numele lui dumnezeu vorbea clerul, vorbeau moşierii, vorbea burghezia pentru a-şi face interesele lor de exploatatori. Sau în loc de a deduce această morală din poruncile eticei sau din poruncile lui dumnezeu, ei o deduceau din fraze idealiste sau semiidealiste, care se reduceau întotdeauna tot la ceva ce semăna foarte mult cu poruncile lui dumnezeu.

Noi tăgăduim orice morală de acest fel luată din afara omenescului, din afara noţiunii de clasă. Spunem că este o minciună, o înşelătorie, şi o îmbîcsire a minţii muncitorilor şi ţăranilor în interesul moşierilor şi capitaliştilor.

Spunem că morala noastră este cu totul subordonată intereselor luptei de clasă a proletariatului. Morala noastră izvorăşte din interesele luptei de clasă a proletariatului [2].

Lenin a reliefat antagonismul ireductibil dintre principiile de bază ale moralei burgheze şi ale moralei comuniste — principiul egoismului sălbatic, al luptei fiecăruia pentru sine de o parte, şi principiul luptei tuturor pentru binele tuturor de altă parte. Lenin a dat o definiţie riguroasă a mo-

---

[1] V.I. Lenin, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, vol II, partea a II-a, p. 438—439.
[2] Ibidem, p. 438—439.

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

ralei comuniste, — care înlătură din conținutul ei orice adăugire inutilă, diversionistă — definiție menită să ferească proletariatul de devieri sentimentale, de confuzii și greșeli în domeniul etic: « Cînd ni se vorbește despre morală, noi spunem: pentru un comunist toată morala constă în această disciplină solidară și în lupta de masă conștientă împotriva exploatatorilor »[1]. Lenin a insistat cu deosebire asupra necesității ca proletariatul să nu se lase amăgit de frazeologie obiectivistă despre morală, ci să pătrundă cu ascuțime pînă la rădăcinile de clasă ale moralei, care se află la baza tuturor manifestărilor perfide ale burgheziei. Prin aceasta, Lenin a evidențiat importanța practică, politică a sezisării caracterului de clasă a oricărei manifestări ideologice ce se prezintă sub aspecte demagogice: « ... Oamenii au fost și vor fi totdeauna victime neroade ale înșelării și ale auto-înșelării în politică, atîta timp cît nu vor învăța să caute în dosul fiecărei fraze, declarații și făgăduieli cu caracter moral, religios, politic sau social, *interesele unor clase sau ale altora* »[2].

Lenin a dezvoltat mai departe teza marxistă a strînsei legături dintre teorie și practică — și — implicit — teza despre necesitatea bazei teoretice a moralei comuniste.

Morala burgheză are ca bază «teoretică » fie proclamarea cinică a lăcomiei, concurenței, jafului și crimei fie — pentru prostirea maselor — concepția obscurantistă a religiei. Morala proletară nu se poate lipsi de o bază științifică, pentru că realizarea scopurilor etice ale proletariatului depinde de cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării societății.

In lucrarea sa « Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului » Lenin a scos în lumină aspectul etic al marxismului, faptul că teoria marxistă nu este numai o concepție care reflectă just realitatea obiectivă, ci și o concepție justă din punct de vedere etic. In marxism se îmbină armonios eticul și teoreticul: «Învățătura lui Marx este atotputernică fiindcă este justă. Ea este completă și armonioasă, dînd oamenilor o concepție unitară asupra lumii, o concepție care nu se poate împăca cu nici o superstiție, cu nici o idee reacționară, cu nici o apărare a subjugării burgheze »[3].

Pentru a nu greși în politică — și implicit, pentru a nu greși și din punct de vedere etic, este indispensabilă însușirea cît mai profundă a marxism-leninismului. Din punctul de vedere al moralei proletare, la baza căreia — după cum spune Lenin — «... stă lupta pentru întărirea și desăvîrșirea comunismului »[4]. Intențiile «bune» n-au nici o valoare și strădaniile cele mai mari se pot risipi fără sens, dacă nu sînt orientate după îndreptarul unic al teoriei marxist-leniniste.

---

[1] V.I. Lenin, Opere alese. Ed. P.M.R. 1949, vol. II, partea a II-a, p. 442—443.
[2] V.I. Lenin-Marx-Engels, Marxism. Ed. P.M.R., 1949, ed. a II-a, p. 79.
[3] Ibidem, p. 74.
[4] Ibidem, p. 477.

Viaţa morală ca atare nu-şi are o axă proprie, nu poate exista ca o sferă izolată « în sine », ci se axează în jurul teoriei marxist-leniniste. Lenin a tratat şi alte probleme centrale ale moralei comuniste. Problema cea mai importantă şi care prezintă pentru noi actualitatea cea mai arzătoare este aceea a formării moralei socialiste în perioada de trecere de la capitalism la socialism.

Lenin a dat o profundă analiză a sarcinilor şi greutăţilor formării moralei noi socialiste, a greutăţilor specifice pentru perioada de trecere de la capitalism la socialism: « Pentru a învinge, pentru a crea şi a consolida socialismul, proletariatul trebuie să rezolve o problemă dublă: în primul rînd, să antreneze, prin eroismul fără preget al luptei revoluţionare împotriva capitalului toată masa muncitoare şi a celor exploataţi, s-o antreneze, s-o organizeze, s-o conducă spre răsturnarea burgheziei şi sfărîmarea completă a oricărei rezistenţe a acesteia; în al doilea rînd, să antreneze după el toată masa muncitoare şi a celor exploataţi precum şi toate păturile mic-burgheze, pe făgaşul noii construcţii economice, pe făgaşul creierii unor noi raporturi sociale, unei noi discipline a muncii, unei noi organizări a muncii, care să îmbine ultimul cuvînt al ştiinţei şi al tehnicii capitaliste cu organizarea în masă a muncitorilor conştienţi, care creează marea producţie socialistă.

Această a doua problemă este mai grea decît prima, pentru că ea nu poate fi rezolvată în nici un caz prin eroismul unui avînt sporadic, ci cere un eroism de mai lungă durată, mai înverşunat, mai greu, al muncii *de zi cu zi* a maselor. Problema aceasta este însă şi mai importantă decît prima, căci, în ultima analiză, cea mai bogată sursă de putere pentru a repurta victoria asupra burgheziei şi singura garanţie a trăiniciei necontestate a acestor victorii poate fi numai un sistem de producţie socială nou şi superior, înlocuirea producţiei capitaliste şi mic burgheze, prin marea producţie socialistă »[1].

Lenin arată deci de ce este atît de importantă această a doua sarcină a educării întregii mase muncitoare şi a celor exploataţi; pentru că de realizarea ei depinde cea mai bogată sursă de putere, pentru a repurta victoria asupra burgheziei şi singura garanţie a trăiniciei necontestate a acestei victorii.

Lenin a scos puternic în relief caracterul complicat şi îndelungat al procesului reeducării maselor, al luptei pentru stîrpirea ideologiei şi moravurilor burgheze şi mic burgheze din conştiinţa oamenilor muncii şi a salutat cu însufleţire apariţia noii atitudini faţă de muncă în primele subotnici comuniste — iniţiativa muncii voluntare a lucrătorilor din spatele frontului. Lenin a dezvăluit morala de lupta societăţii capitaliste, a osîndit şi înfierat imperialismul, care în goană după profitul maxim nu se dă înapoi să comită cele mai mari crime.

---

[1] V.I.Lenin, Opere alese. Ed. P.M.R., 1949, vol. II, partea a II-a, p. 201—202.

In opera lui I. V. Stalin problemele moralei comuniste şi ale eticii marxist-leniniste se întîlnesc din cele mai timpurii scrieri pînă la ultima sa lucrare « Problemele economice ale socialismului în U. R. S. S.».

Pentru etica marxist-leninistă este cu deosebire importantă critica pe care o face I. V. Stalin — în «Anarhism sau socialism?» — acelor «visători deşerţi», care ori cît de bune intenţii ar avea de a realiza năzuinţele milenare spre dreptate şi fericire ale omenirii, pornesc de la principii etico-politice abstracte fără a ţine seama dacă ele sînt sau nu realizabile. I. V. Stalin arată că partidul proletariatului, pentru a putea realiza scopul său politic, care are în acelaşi timp o înaltă valoare morală — desfiinţarea oricărei exploatări şi asupriri, — trebuie să pornească nu de la bunele intenţii ale « oamenilor mari », ci de la nevoile reale ale dezvoltării materiale ale societăţii.

In « Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric », I. V. Stalin ne dă exemple de planuri şi proiecte respinse de realitate, pentru că cei ce le nutreau nu măsurau distanţa dintre posibilitate şi realitate, nu înţelegeau că aceste planuri neavînd la bază nevoile de dezvoltare ale vieţii materiale ale societăţii, nu puteau prinde rădăcini în realitate. Aşa se explică, arată I. V. Stalin, înfrîngerea utopiştilor, inclusiv a narodnicilor, a anarhiştilor, a socialiştilor revoluţionari. Dimpotrivă, « forţa şi vitalitatea marxism-leninismului », constă în faptul că el se sprijină în activitatea sa practică tocmai pe nevoile dezvoltării vieţii materiale a societăţii, fără a se rupe vreodată de viaţa reală a societăţii »[1].

Aşa se explică şi faptul că cei mai buni fii ai popoarelor au putut şi pot — în condiţiile grele ale ilegalităţii — să lupte cu dîrzenie şi neştirbită tărie morală, înfruntînd bestialităţile aparatului de stat capitalist. Efortul acesta moral în care se împleteşte energia, principialitatea, fermitatea, eroismul şi multe alte calităţi morale, este posibil deoarece comunistul îşi trage forţa morală din certitudinea că încordarea şi lupta lui se sprijină pe legile obiective ale istoriei. Pentru înţelegerea apariţiei idealurilor etice în istoria societăţii şi a posibilităţii realizării lor de către oameni este tot atît de important chipul în care I. V. Stalin a dezvoltat teza marxist-leninistă despre semnificaţia şi rolul ideilor sociale înaintate.

Teza după care « ideile şi teoriile sociale noi nu apar decît după ce dezvoltarea vieţii materiale pune în faţa societăţii sarcini noi »[2] luminează şi mai profund înţelegerea genezei normelor moralei. Ea înlătură complet ipoteza despre caracterul întîmplător, arbitrar sau subiectiv al normelor etice.

---

[1] Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (bolşevic) al Uniunii Sovietice, Ed. P.M.R., 1952, ed. a III-a, p. 161.

[2] I. Stalin, Problemele leninismului. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 563.

« Ideile şi teoriile sociale noi, arată I. V. Stalin, apar de fapt tocmai pentru că sînt necesare societăţii, deoarece fără acţiunea lor organizatoare, mobilizatoare şi transformatoare este imposibilă realizarea sarcinilor arzătoare ale dezvoltării vieţii materiale a societăţii »[1]. Această teză, care se aplică în chip eminent şi la normele sau principiile etice, dezvăluie rolul şi importanţa ideilor morale înaintate, în realizarea progresului social. In lucrarea « Marxismul şi problemele lingvisticii » I. V. Stalin arată rolul activ pe care îl au în societate ideile morale, faptul că ele *servesc bazei* care le-a dat naştere. « Baza tocmai de aceea îşi creează suprastructura, pentru ca să fie slujită de suprastructură, pentru ca ea să fie ajutată activ, să capete formă şi să se consolideze, pentru ca suprastructura să lupte activ cu baza veche care şi-a trăit traiul şi vechea sa suprastructură să fie lichidată »[2].

Marx şi Engels, Lenin şi Stalin au scos cu putere în evidenţă faptul că suprastructura nu este indiferentă faţă de bază, ci exprimă interesele clasei dominante într-o etapă dată a istoriei societăţii. Etica burgheză a avut şi are ca esenţă justificarea şi apărarea intereselor economice ale burgheziei, ea a avut şi are drept sarcină înfrumuseţarea şi idealizarea procedeelor burgheziei, camuflarea şi justificarea exploatării şi asupririi — pe de altă parte, propagarea în mase a unei morale diversioniste - morala supunerii, a aşteptării, « iubirii aproapelui », menită să le abată de la lupta de clasă. De la început, etica burgheză, avînd scopul de a servi burgheziei, a dăunat în chip indiscutabil maselor exploatate şi asuprite, în primul rînd pentru că le-a făcut să creadă că morala burgheză poate fi şi morala lor, pentru că a împiedicat masele să devină conştiente de propriile lor interese şi năzuinţi.

In « Marxismul şi problemele lingvisticii » I. V. Stalin a acentuat în chip special caracterul antagonist al moralei şi al expresiei ei teoretice — al eticii: « este absolut just — scrie I. V. Stalin — că ideile, concepţiile, moravurile principiile morale, religia şi politica burghezilor şi proletarilor sînt diametral opuse »[3]. Această teză ne serveşte la înţelegerea luptei dintre morala burgheză şi morala proletară ca expresie a luptei de clasă, ne înarmează în acţiunea de demascare a moralei burgheze de astăzi, şi la înfăţişarea cît mai riguroasă a antagonismului dintre ţelurile etice ale clasei muncitoare şi amoralitatea — imoralitatea burgheziei în descompunere. Moraliştii imperialişti din S. U. A. sînt astăzi moştenitorii direcţi ai nazismului, care a proclamat « eliberarea de morală »— de fapt promovarea moralei bestiale a agresiunii şi crimei. Amoralitatea imperialiştilor americani este expresia pe plan moral a satisfacerii intere-

---

[1] I. Stalin, Problemele leninismului. Ed. pentru literatură politică, 1952, ed. a III-a, p. 563—564.
[2] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii. Ed. P.M.R., 1951, p. 15—16.
[3] Ibidem, p. 35.

celor economice ale monopoliştilor — ea este deplin explicabilă prin legea economică fundamentală a capitalismului contemporan ale cărui scopuri şi mijloace au fost astfel dezvăluite de către I. V. Stalin: «asigurarea profitului capitalist maxim prin exploatarea ruinarea, şi pauperizarea majorităţii populaţiei ţării respective, prin aservirea şi jefuirea sistematică a popoarelor din alte ţări, mai ales din ţările înapoiate, în sfîrşit prin războaie şi prin militarizarea economiei naţionale, utilizate pentru asigurarea profiturilor celor mai ridicate[1].

I.V. Stalin a subliniat opoziţia dintre legea economică fundamentală a socialismului şi legea economică fundamentală a capitalismului contemporan. I. V. Stalin a subliniat în chip deosebit contrastul puternic, antagonismul profund dintre cele două scopuri ale celor două sisteme economice opuse — capitalism şi socialism: « Prin urmare în locul asigurării unor profituri maxime — asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale şi culturale ale societăţii... »[2]. Accentuarea acestei opoziţii împreună cu teza din « Marxismul şi problemele lingvisticii » despre caracterul diametral opus al normelor şi principiilor morale ale burgheziei şi proletariatului este un viu îndemn spre sezisarea importanţei studierii adîncite a antagonismului dintre cele două morale, la evidenţierea caracterului de clasă al celor două morale, precum şi ale ideilor etice care le justifică teoretic, în sfîrşit la evidenţierea superiorităţii zdrobitoare a moralei socialiste.

★

Studierea tezelor clasicilor marxism-leninismului asupra moralei are o deosebită importanţă pentru noi — din ele sorbim încredere în putinţa transformării şi ridicării conştiinţei maselor pe un plan politic şi etic superior, calitativ nou. Numai ideologii reacţionari din solda moşierimii şi burgheziei au putut susţine că poporul nostru ar fi mistic, contemplativ, etc. « din fire ». Faptele însă resping aceste calomnii — ele dovedesc că poporul nostru ca orice popor are puternice însuşiri creatoare, pe care a încercat să le înnăbuşe jugul de veacuri al boierimii şi burgheziei — şi că aceste posibilităţi etice se afirmă şi se dezvoltă azi într-o proporţie şi cu o bogăţie remarcabilă, fiindcă li se clădeşte o nouă bază, relaţiile socialiste de producţie.

Procesul formării moralei socialiste în Romînia s-a desfăşurat în focul luptei pentru răsturnarea clasei exploatatoare şi a instaurării dictaturii proletariatului. Acesta a fost momentul în care morala socialistă — pînă atunci reprezentată de figurile cele mai nobile din rîndul oamenilor muncii a început să devină un bun al maselor. Patriotismul, eroismul, vigilenţa şi dîrzenia revo-

[1] I.Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. Ed. pentru literatură politică, 1953, ed. a II-a, p. 38.
[2] Ibidem, p. 40.

luţionară, creşterea nivelului politico-ideologic, s-au manifestat în rîndul maselor, în cursul luptei pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare.

Noile trăsături morale s-au putut şi se pot dezvolta şi răspîndi doar pe baza noilor relaţii socialiste de producţie; procesul formării moralei socialiste în ţara noastră, confirmă teza clasică marxist-leninistă despre bază şi suprastructură. Această nouă morală constă în esenţa ei, în oglindirea intereselor fundamentale ale oamenilor muncii şi ea se formează în luptă cu vechea morală burgheză şi mic burgheză care are ca pivot interesele personale, egoismul, mărginirea individualistă. Hotărîtoare ca trăsături morale ale omului nou în ţara noastră sînt: vigilenţa revoluţionară împotriva duşmanului intern şi extern; patriotismul care a căpătat un nou conţinut, manifestat de pildă prin noua atitudine faţă de muncă şi avutul obştesc etc.; internaţionalismul, spiritul colectivist, principialitatea etc.

De o mare importanţă politică este schimbarea atitudinii maselor faţă de stat, precum şi noile relaţii — de prietenie — între poporul romîn şi minorităţile naţionale. Aceste schimbări demonstrează concret rolul activ al conştiinţei socialiste în construirea socialismului în R.P.R., în condiţiile ascuţirii continue a luptei de clasă.

Profundele transformări spirituale care au loc în conştiinţa maselor sînt rodul mobilizării lor politico-morale de către partid, rodul educării lor răbdătoare politico-ideologice. Creşterea nivelului politico-ideologic al maselor, ascuţirea vigilenţei lor revoluţionare, elanul miilor de fruntaşi în muncă, sînt o consecinţă a legăturii strînse pe care o are partidul nostru cu masele, sînt expresia capacităţii partidului de a învăţa masele, de a face ca teoria marxsit-leninistă să pătrundă în mase. Este un merit de seamă, un merit istoric al partidului nostru — faptul că ridică masele la activitate creatoare conştientă, îmbogăţind cu sens etic viaţa milioanelor de oameni ai muncii obidiţi de regimul burghezo-moşieresc, faptul că le călăuzeşte din punct de vedere politic în procesul luptei împotriva duşmanului de clasă şi le conduce cu fermitate înainte pe drumul construirii socialismului.

ŞTIINŢA ŞI DEZVOLTAREA FORŢELOR DE PRODUCŢIE *

DE

ACAD. S. G. STRUMILIN

Ce este ştiinţa

Conţinutul noţiunii complexe de « Ştiinţă » nu se poate încadra în definiţii strîmte. Se spune, de pildă — şi stă scris chiar şi în enciclopedii — că ştiinţa este totalitatea cunoştinţelor despre realitate. Această definiţie, scurtă, nu este pe de-a întregul justă întrucît ea identifică ştiinţa cu cuceririle ei. Intradevăr prin ştiinţă dobîndim cunoştinţe tot aşa cum prin procesul metalurgic se produce fierul, dar ar fi ridicol să se spună că procesul metalurgic este tot una cu fierul produs în cuptoarele metalurgice. Ştiinţa este atît procesul de elaborare a cunoştinţelor cît şi totalitatea cunoştinţelor verificate de practică, ele înseşi constituind un adevăr obiectiv.

Dacă ar fi să ne întrebăm care e « mina » din care se extrag cunoştinţele, va trebui să recunoaştem că ea e experienţa omenirii acumulată în decursul întregii ei istorii. Este vorba atît de experienţa în sfera formelor de conştiinţă, în transformarea activă a reflectării lumii obiective într-un sistem logic de judecăţi şi raţionamente, închegat, cît şi de experienţa în domeniul practicii de producţie a oamenilor, în care aceste judecăţi şi raţionamente, fie că îşi găsesc confirmarea şi recunoaşterea, fie că sînt aruncate ca zgură inutilizabilă.

Practica socială serveşte însă teoriei ştiinţifice nu numai drept piatra de încercare prin care se verifică utilitatea ei, în îndeplinirea misiunii sale. De regulă, însăşi importanţa teoriilor ştiinţifice este determinată de nevoile absolut reale ale practicii sociale: nevoia creşterii vitelor a făcut să apară aritmetica; agricultura şi construcţiile au creat geometria; dezvoltarea navigaţiei comerciale maritime a condiţionat apariţia astronomiei stelare etc.

---

* Din Voprosi filozofii, nr. 3, 1954.

Răspunzînd prin ramificaţiile sale, cerinţelor concrete ale diferitelor ramuri de producţie, ştiinţa se află în ansamblu în slujba necesităţii celei mai importante a economiei naţionale, necesităţii dezvoltării forţelor de producţie.

Ar fi o eroare profundă ca gîndirea ştiinţifică să fie considerată ca izvor iniţial al progresului tehnic şi al creşterii forţelor de producţie ale omului. În alternanţa istorică a cauzelor şi efectelor, nu ştiinţa a fost aceea care a determinat căile procesului economic. Lucrurile s-au petrecut exact invers: procesul economic nu numai că a trasat ştiinţei sarcini urgente, dar a şi creat premizele materiale pentru rezolvarea lor cu succes. Procesul istoric însă este un lanţ neîntrerupt în care cauzele şi efectele alternează în permanenţă şi efectele de ieri devin cauza pentru veriga următoare a aceluiaşi lanţ.

Se poate spune că oamenii ştiinţei adevărate îndeplinesc în orice timp rolul de pionieri care descoperă căi noi de dezvoltare a tehnicii. Ei au ales întotdeauna, în căutările lor, drumuri nestrăbătute şi căi nebătătorite. Rămînînd în avangarda gîndirii ştiinţifice, ei nu s-au putut rupe de practică fără a suferi consecinţele. Făcliile ştiinţei care s-au întins mult prea înainte s-au stins, uneori înainte de vreme, pe rugurile fumegînde ale obscurantiştilor, iar deseori potecile noi deschise de ele au fost năpădite de buruiana uitării ca, apoi, apărînd condiţii noi, să se dovedească a fi situate pe lungul drum al dezvoltării economice.

Experienţa istorică ne dovedeşte că chiar cele mai rodnice idei ştiinţifice şi descoperiri tehnice rămîn multă vreme condamnate a fi sterile — existînd parcă într-o stare de anabioză — dacă nu s-au copt încă premizele materiale şi sociale pentru însuşirea, recunoaşterea şi pentru larga lor valorificare. Se ştie de pildă, că, timp de multe secole, descoperirea genială a lui Copernic a rotaţiei pămîntului în jurul soarelui a fost respinsă de întreaga lume creştină a evului mediu ca o erezie. Se pot cita şi alte exemple. În Rusia iobăgistă, prima maşină cu aburi cu acţiune continuă din lume a fost creată de eminentul mecanic şi autodidact I. I. Polzunov, în 1765, adică cu 20 ani mai devreme decît în Anglia industrială, iar primul strung cu suport al lui Andrei Nartov a fost terminat cel mai tîrziu în 1729, adică cu 68 ani mai devreme decît în Anglia. În condiţiile muncii iobăgiste, însă, asemenea maşini au rămas fără aplicare, în timp ce în condiţiile care au existat în Anglia, în secolul al XVIII-lea, aceleaşi maşini, construite de James Watt şi Henry Moudhley, care s-au acoperit de glorie, au săvîrşit o revoluţie industrială.

Valoarea practică a realizărilor ştiinţei este determinată, în ultimă instanţă nu atît de profunzimea şi originalitatea lor, cît de nivelul de dezvoltare al forţelor de producţie şi de caracterul bazei economice.

În societatea antică, de pildă, descoperirea forţei motrice a aburului încă cu 120 ani î.e.n. de către învăţatul grec Hiron, nu s-a bucurat de nici o

apreciere. Munca gratuită a sclavilor înlătura necesitatea motorului cu aburi care presupunea o producţie de mărfuri în proporţie de masă, precum şi cointeresarea materială a muncitorului în produsele muncii sale. Lumea ştiinţifică a ignorat motorul lui Hiron timp de 16 veacuri, socotindu-l ca un obiect distractiv care nu merită atenţie. Abia în secolul al XV-lea, cînd feudalismul începuse să se descompună şi capitalismul începuse să se dezvolte, genialul italian Leonardo da Vinci şi-a propus din nou sarcina construirii unui motor cu aburi. Dar şi eforturile lui au rămas fără rezultat. În anul 1630, savantul englez Ramsey, iar apoi în anul 1690 fizicianul francez Papin, au propus, în condiţiile organizării înapoiate a meşteşugarilor şi a manufacturilor izolate, noi tipuri de motor cu aburi. Aceste invenţii au stîrnit interesul opiniei publice. Abia în secolul al XVIII-lea, în Anglia industrială, marea producţie manufacturieră, aflată în plină dezvoltare a făcut să se nască nevoia imperioasă de construire de puternice motoare mecanice. Fierarul Newcoman şi geamgiul Cotley construiesc în 1611, prima lor maşină cu aburi capabilă să ridice numai apa din mine. Mecanicul autodidact James Watt perfecţionează mult această maşină, între anii 1769 şi 1785. Un alt mecanic, Robert Fulton, o foloseşte pe primul vapor în anul 1807. Încă un muncitor, fostul fochist George Stevenson, foloseşte maşina cu abur pe prima locomotivă, în anul 1825. Astfel, minunata idee ştiinţifică a lui Hiron a găsit un teren prielnic pentru realizarea sa abia după 19 secole, în zorii epocii capitalismului.

Din exemplul citat, reiese că iniţiativa ştiinţifică a oamenilor de ştiinţă întrece uneori cu multe secole necesităţile reale ale societăţii. In acest caz, valoarea ei potenţială nu poate fi decît presupusă. Dar şi în condiţiile unei nevoi economice maturizate, gîndirea ştiinţifică îşi dezvăluie întreaga capacitate numai în practica de producţie. Şi atunci — ca produs colectiv al ştiinţei, tehnicii şi muncii — gîndirea ştiinţifică concretizată, să zicem, în maşina cu aburi devine unul din cei mai puternici factori ai producţiei. Totodată însă, şi ştiinţa ca atare, care a îngăduit punerea în valoare a energiei aburului, apare ca factor motor al istoriei. Deschizînd o eră nouă în producţia mecanică, pe baza forţei aburului, ea a condiţionat prin aceasta un uriaş avînt al economiei capitaliste mondiale, iar apoi şi o nouă înflorire a ştiinţei, fără precedent în istorie.

Unii dintre criticii destul de înapoiaţi resping această apreciere înaltă a ştiinţei — luînd-o drept o erezie idealistă — tot aşa cum resping cunoscutul aforism idealist: «*ideile* guvernează lumea». Dar aceşti critici sînt proşti marxişti, dacă uită că teoria devine o forţă materială de îndată ce cuprinde masele. În afară de aceasta, ştiinţa, cum s-a mai arătat, este *nu numai o sumă de cunoştinţe, ci şi un proces de obţinere a cunoştinţelor şi de cercetare a legilor obiective ale naturii societăţii.*

Ştiinţa nu poate fi identificată simplist cu diferite idei produse de ea. Printre acestea pot fi, desigur, şi acele idei ştiinţifice vagi care de abia au început să frămînte minţile savanţilor. Acestea nu sînt decît o producţie neterminată a muncii ştiinţifice sau un semifabricat obţinut în stadiul iniţial al procesului de cunoaştere denumit ştiinţă. În stadiile următoare, roadele ştiinţei se concretizează în manuscrise, cărţi, hărţi geografice, cataloage de stele şi sonde de foraj geologic, de analize chimice şi de culturi bacteriologice, de ierburi botanice şi colecţii zoologice, de secţiuni ale solului şi săpături arheologice, de machete arhitectonice de clădiri şi de modele mecanice de maşini, de proiecte inginereşti şi calcule economice ale eficacităţii acestora, de voluminoase materiale de recensăminte statistice şi planuri atotcuprinzătoare de perspectivă ale dezvoltării economiei naţionale. Ştiinţa înaintată modernă nu îşi limitează însă sarcinile numai la o asemenea concretizare înjumătăţită a realizărilor ei teoretice. Ea cere introducerea lor în practica realităţii înconjurătoare şi contribuie, prin toate mijloacele, la aplicarea lor. Şi din acest punct de vedere mai larg trebuiesc recunoscute drept roade ale ştiinţei nu numai diferitele teorii fizice, ci şi minunatele întruchipări ale acestora, cum sînt filmele de cinematograf şi lumina de zi a lămpilor cu luminiscenţă, aparatele de radio şi televizoarele; roade ale producţiei şi ştiinţei devin şi maşinile şi uneltele noastre, furnalele şi minele, fabricile şi uzinele care uşurează munca noastră în producţia socială.

Rădăcinile istorice ale ştiinţei

După cum se ştie, germenii ştiinţei au apărut cu mult înaintea apariţiei primilor magiştri şi doctori în ştiinţe, îmbrăcaţi în pompoasele mantii medievale şi cu pălării ciudate care se păstrează pînă şi azi în unele dintre templele burgheze ale ştiinţei. Cînd priveşti aceste vestminte pitoreşti, asemănătoare penajului cocoşului — îmbrăcămintea tradiţională a vrăjitorilor ştiinţei pe care o poartă unii savanţi contemporani — îţi aminteşti fără să vrei de îmbrăcămintea tot atît de stranie a şamanilor pe care o poartă la îndeplinirea îndatoririlor lor profesionale. Pe semne că slujitorii tuturor cultelor s-au străduit în primul rînd să impresioneze imaginaţia profanilor prin aspectul lor exterior. Strîngînd tributuri de la păstoriţii lor, plebea simplă, sub pretextul jertfei aduse zeilor, ei înşelau nu numai pe aceşti păstoriţi, ci şi pe « zei » însuşindu-şi jertfele ce se aduceau lor.

Dar cu înşelătorii nu poţi să o duci prea mult. Preoţii au fost chemaţi în ajutor în cazuri de îmbolnăvire şi de nevoi zilnice. Pentru a tămădui în adevăr bolile nu este suficient să simulezi într-un dans furibund la căpătîiul bolnavului o convorbire cu zeii; pentru a prevedea viitorul, nu este destul să ghiceşti într-o ceaşcă de cafea. Iată de ce vrăjitorii din toate timpurile şi de toate rangurile, a

căror profesiune de bază era exploatarea minelor de aur ale ignoranţei umane, au monopolizat, în casta lor restrînsă, şi toate începuturile de cunoştinţe ştiinţifice pe care ei le înţelegeau atunci. Chiar cei mai vechi vraci ori vrăjitoare, aşa cum reiese din însăşi denumirile lor, care provin de la cuvintele «a cunoaşte» şi «a şti», se foloseau nu numai de descîntece şi imprecaţiuni, ci şi de plante medicinale — mijloace ale medicinei populare. Preoţii profesionişti ai celor mai variate culte s-au folosit foarte multă vreme pentru scopurile lor hrăpăreţe de realizările ştiinţifice, păstrîndu-le strict secret în cercul lor restrîns. Din acest mediu, îşi trage începuturile şi acel ciclu — astăzi aproape uitat — al «ştiinţelor oculte» deosebit de tainice ale orientului şi pe care gîndirea în declin a occidentului burghez cuprinsă de o nouă fervoare mistică tinde să-l reînvie.

Cu timpul însă, era tot mai greu ca ştiinţa adevărată să fie ţinută numai în cercul închis al slujitorilor teologiei. Fără o aplicare largă, ea nu se putea dezvolta ; dezvoltîndu-se ea îşi pierdea în mod inevitabil caracterul secret scăpînd din mîinile teologilor şi devenind din ce în ce mai laică, mai independentă de biserică. Chiar în evul mediu, s-a mai constatat pe lîngă aceasta şi că ştiinţa adevărată nu se împacă cu dogmele teologiei, deoarece ea respinge pe de-a întregul tot misterul de care aceasta se înconjoară. Ştiinţa s-a mutat din chiliile mănăstirilor în universităţi. Este adevărat că nici această ştiinţă universitară medievală nu a ajuns prea departe. Astronomia nu se despărţise încă pe deplin de astrologie. După cum se ştie, Copernic a îmbinat ocupaţiile sale astronomice cu îndatoririle de preot catolic, iar Kepler, care a formulat legile mişcării planetelor, îşi cîştiga existenţa cu horoscopuri astrologice. Astfel, în condiţiile epocii lor, amîndoi menţineau în practică superstiţiile împotriva cărora luptau în teorie.

Ştiinţele chimice nu depăşiseră nivelul alchimiei care era preocupată de problemele fantomă ale elixirului vieţii şi pietrei filozofale capabilă să transforme totul în aur pur. Este greu de spus acum ce caracteriza mai mult aceste căutări; înşelăciunea conştientă sau rătăcirile naive. Dar ştiinţa devenise arena luptei deschise a adevărului împotriva rătăcirilor. Această «întrecere» se desfăşoară şi astăzi sub forma luptei înverşunate a materialismului împotriva idealismului şi misticismului. Eliberarea ştiinţei de contradicţiile interne şi de falsurile introduse din afară necesită timp şi trudă. Ştiinţa mai plutea în abstracţiuni şi efectele produse de ea, în această etapă de dezvoltare, aproape nu existau.

Abia în societatea burgheză, odată cu introducerea maşinilor, cînd după expresia lui Marx, însuşi procesul de producţie se transformă într-o aplicare în tehnică a ştiinţei, ştiinţa a devenit un factor inseparabil de producţie.

Dar «ştiinţa» inginerilor, inventatorilor şi profesorilor societăţii burgheze — unde totul se vinde — se mai poate cumpăra în brevete şi însuşi; astfel, atît ştiinţa, cît şi mijloacele de producţie se transformă într-un monopol

al burgheziei şi într-un instrument de exploatare a muncii. Se înţelege că în această societate « preoţii Ştiinţei », confecţionîndu-şi marfa pe gustul burgheziei prepară şi servesc « ştiinţa » lor cu astfel de condimente filozofice — ca minciună şi înşelătorie apologetică — pe deplin suficiente pentru folosirea ei de către clasa exploatatoare împotriva oamenilor muncii.

Minciuna prezentată într-o formă ştiinţifică nu face decît să camufleze şi să înfrumuseţeze procesele contemporane de exploatare a muncii. După cum se ştie, adevărata bază pentru posibilitatea exploatării capitaliste o constituie monopolul proprietăţii burgheziei asupra mijloacelor de producţie în general. Întrucît procesul de producţie se transformă într-o aplicare tehnologică a ştiinţei, monopolul proprietăţii burgheze se extinde şi asupra unui factor ca ştiinţa. Capitalul separă în acest proces munca de uneltele de muncă şi i le opune ca unelte de exploatare. Acelaşi lucru, după cum arată Marx, se petrece cu ştiinţa în industria capitalistă « care separă ştiinţa, ca potenţă independentă a producţiei, de muncă şi o sileşte să slujească capitalul »[1]

În felul acesta examinînd conţinutul ştiinţei în întreaga perioadă a dezvoltării ei în societatea antagonistă vedem în ea o simbioză permanentă a principiilor adevărului şi rătăcirii, aflate unul în luptă împotriva celuilalt, complectată cu o bună doză de înşelăciune făţişă şi minciună egoistă. Toate formele de minciună şi înşelătorie însă, de la excrocherie naivă pînă la apologetica rafinată a capitalismului, sînt în esenţă străine ştiinţei. Ele sînt aduse în ştiinţă de dragul intereselor egoiste ale dominaţiei minorităţii privilegiate asupra majorităţii omenirii. Odată cu lichidarea claselor exploatatoare ele sînt izgonite cu desăvîrşire din ştiinţă.

Atît uneltele de muncă, cît şi ştiinţa devin în societatea socialistă un bun *comun* al tuturor oamenilor muncii şi se află în slujba întregii societăţi. Ştiinţa este introdusă în producţie nu cu mîinile *străine* ale slugilor burgheziei, ci datorită eforturilor comune ale oamenilor muncii, ale intelectualităţii, ale constructorilor şi proiectanţilor, inginerilor şi agronomilor. Aici toţi oamenii muncii, cei de la strunguri şi cei de la tractoare, se transformă în egală măsură în intelectualitate muncitorească, înaintînd cu fermitate pe drumul avîntului tehnic şi cultural.

Rezultatele pe care ni le promite această revoluţie culturală, care se desfăşoară sub ochii noştri, sînt incalculabile. Dar va fi totuşi potrivit să amintim următorul fapt. Chiar de la începutul primului cincinal, planificatorii noştri au stabilit că productivitatea muncii şi totodată cîştigul în acord al muncitorilor simpli de la strunguri, care au absolvit şcoala de 7 ani — celelalte condiţii fiind egale — şi lucrînd cu aceleaşi unelte de muncă, adică exclusiv datorită folo-

[1] K. Marx, Opere, vol. XVII, p. 398, ed. rusă.

sirii mai bune a lor, creşte în medie cu 67 % în comparaţie cu venitul muncitorilor de aceeaşi vîrstă şi cu acelaşi stagiu, dar lipsiţi de orice şcoală. O socoteală elementară arăta că fiecare miliard de ruble cheltuit pentru învăţămîntul şcolar în U.R.S.S. sporeşte, în virtutea sporului menţionat al productivităţii, cu aproximativ 6 miliarde ruble cuantumul venitului naţional al ţării. Acesta este efectul ştiinţei, fie ea chiar de nivel şcolar, introdusă în mediul muncitoresc. Fără o reproducţie lărgită a cunoştinţelor în acest mediu este imposibilă introducerea cu succes în producţie a tuturor realizărilor noi şi incomparabil mai productive, ale ştiinţei şi tehnicii creatoare, pînă la lampa electronică din aparatele automatice şi telemecanice actuale care implică cunoştinţe pentru manipularea lor. Prin fertilizarea muncii, prin ştiinţă, în toate aplicările tehnologice ale ei, dobîndim posibilitatea de a spori forţa productivă a muncii nu numai cu zeci de procente, dar şi de zeci de ori.

Chiar în societatea antagonistă creşterea ştiinţei nu poate fi decît frînată, răspîndirea ei în mase nu poate fi decît împiedicată, dar este imposibil să se oprească mersul ei spontan înainte. Practica procesului general de producţie, în dezvoltarea sa, cere în mod imperios şi ea însăşi contribuie la dezvoltarea ramurilor respective ale ştiinţei. Şi procesul cunoaşterii ştiinţifice trece, în drumul său istoric, prin aceleaşi trepte de dezvoltare prin care au trecut şi toate celelalte ramuri importante ale muncii sociale. În prezent, capitalul monopolist mobilizînd ştiinţa burgheză modernă, a înzestrat-o, în institutele trusturilor sale şi în laboratoarele uzinelor, cu un astfel de echipament şi aparatură încît se poate vorbi de o producţie «de fabrică» a descoperirilor şi invenţiilor ştiinţifice, de la penicilină şi pînă la bombele atomice.

Cu totul altfel este legată de producţia socială de bunuri materiale ştiinţa sovietică — ştiinţa cu cel mai înalt grad de organizare şi înzestrare tehnică. Legăturile ei cu producţia se crează nu datorită intereselor economice particulare ale diferitelor monopoluri. Aici, nu numai unele discipline aşa-zise aplicate, ci întregul sistem de ştiinţe în ansamblul său este chemat să deservească construirea comunismului în U.R.S.S. Planurile lucrărilor de cercetări ştiinţifice ale academiilor de ştiinţe din U.R.S.S. sînt organic legate de problemele economiei socialiste. În vederea pregătirii măsurilor economice curente, Academia de ştiinţe organizează în fiecare an expediţii ştiinţifice cu scopul studierii şi folosirii complexe a forţelor de producţie şi a resurselor naturale ale ţării noastre. Savanţii sovietici participă activ la cercetările pe teren şi la prospecţiunile geologice, organizează experienţe de îmbogăţire a minereurilor sărace şi reducerea din acestea a metalelor în condiţii semiindustriale, fac expertize ştiinţifice relativ la utilitatea şi eficacitatea economică a celor mai mari construcţii ce se proiectează în ţară. Nu mai trebuie să vorbim de faptul că în întreprinderile productive în funcţiune — de construcţie şi tehnic-inginerească — munca ştiinţifică ocupă locul conducător ca însemnătate.

Dintr-un instrument de înşelăciune şi exploatare a muncii, ştiinţa s-a transformat, în condiţiile socialismului, într-un instrument de eliberare a maselor de sub jugul exploatării şi devine totodată un factor tot mai important al producţiei sociale şi un izvor nesecat de creştere a forţei productive a muncii.

Ştiinţa şi suprastructura

Clasicii marxism-leninismului delimitează, cu foarte multă preciziune, elementele fundamentale ale fiecărei formaţiuni sociale ca: 1) forţele de producţie ale societăţii, 2) relaţiile de producţie corespunzătoare lor, reprezentînd baza *economică*, baza reală a fiecărei formaţiuni şi 3) suprastructura juridică şi politică care se înalţă pe această bază. După Marx, bazei îi corespund şi anumite forme ideologice de conştiinţă socială, juridice, politice, religioase, artistice şi filozofice. După definiţia lui I. V. Stalin «Suprastructura sînt concepţiile politice, juridice, religioase, artistice, filozofice ale societăţii şi instituţiile politice, juridice şi celelalte, corespunzătoare lor» [1].

În general, în nici una din aceste definiţii ale suprastructurii nu se menţionează ştiinţa. Apare în mod firesc întrebarea. Poate oare, numai datorită învecinării cu concepţiile filozofice, să fie trecută întreaga ştiinţă în rîndul suprastructurilor? Rezolvarea într-un fel sau în celălalt al acestei probleme are consecinţe practice importante. Se ştie că suprastructura apare după bază, ea o ajută activ să se întărească şi să lichideze baza veche şi dispare odată cu lichidarea bazei sale. Oare acestea sînt trăsăturile şi viitorul ştiinţei?

Este în afară de orice îndoială că, sub dominaţia burgheziei, toate instituţiile care o apără în calitatea lor de suprastructuri active ale bazei servesc numai intereselor ei şi împărtăşesc destinele acestei clase. Dar concepţiile societăţii împărţite în clase antagoniste reprezintă un conglomerat pestriţ şi contradictoriu. Krupp şi Marx sau Riabuşinski şi Lenin au fost contemporani. Concepţiile lor erau însă diametral opuse. Este evident că, vorbind despre concepţiile societăţii împărţite în clase, trebuie avute în vedere concepţiile dominante în această societate, adică ideologia clasei aflate la putere.

În condiţiile luptei de clasă, ideologia claselor pe cale de dispariţie îşi pune amprenta şi pe gîndirea ştiinţifică. Putem să nu ne îndoim de faptul că dacă un adevăr elementar cum ar fi «$2 \times 2 = 4$» ar atinge cît de puţin interesele de clasă ale cuiva ar deveni obiectul unor discuţii «ştiinţifice» şi al luptei politice în societatea împărţită în clase! Elementara vigilenţă ne obligă să scoatem la lumină manifestările influenţei de clasă în oricare dintre ştiinţele din societatea burgheză, dezvăluind şi înlăturînd fără cruţare toate

[1] I. Stalin, Marxismul şi problemele lingvisticii, p. 5, ed. rusă; Ed. pentru literatura politică, 1953, p. 5.

elementele pseudoştiinţifice, de falsificare reacţionară. Existenţa unor astfel de elemente ideologice în ştiinţă, în condiţiile dominaţiei claselor ce şi-au trăit traiul nu ne îngăduie însă cîtuşi de puţin să privim această ştiinţă în ansamblul ei numai ca o suprastructură ideologică de apărare a bazei exploatatoare.

Recunoscînd ştiinţa doar ca una din suprastructurile ideologice ale bazei economice a unei formaţiuni ce se schimbă, ar fi trebuit să tragem şi toate concluziile ce reies din faptul că suprastructura nu trăieşte mult, că ea se lichidează şi dispare odată cu lichidarea bazei respective. Aşadar societatea feudală ar fi trebuit să înlăture ştiinţa antică, burghezia ar fi trebuit să nimicească ştiinţa feudală, iar noi, în U.R.S.S. ar fi trebuit să desfiinţăm la noi toate realizările ştiinţei, de la Newton şi Lomonosov pînă în zilele noastre. După cum se ştie însă aceasta nu s-a întîmplat.

In şcoala sovietică se predau, studiindu-se şi dezvoltîndu-se, pînă astăzi nu numai realizările ştiinţifice ale unor oameni de ştiinţă cum sînt Einstein, Mendeleev şi Darwin; cercetîndu-se trecutul îndepărtat, se extrag însă şi de acolo valori ştiinţifice nepieritoare cum sînt legea conservării materiei formulată de Lemonosov (1759), legea gravitaţiunii universale, formulată de Newton (secolul XVII), creaţia nemuritoare, după aprecierea lui Engels, a lui Copernic despre rotaţia Pămîntului în jurul Soarelui (1812) şi multe altele; pînă la logica lui Aristotel şi geometria lui Euclid din antichitate (sec. III î.e.n.), care supravieţuind mai mult de două milenii, şi tuturor succesiunilor formaţiunilor sociale de clasă, au intrat în fondul de aur al ştiinţei a cărui însuşire face parte din minimul obligatoriu pentru toţi elevii din U.R.S.S.

F. Engels a prevăzut, încă în 1872, posibilitatea, în condiţiile unui nivel destul de înalt al forţei productive a muncii şi a diviziunii ei raţionale,... să se acorde fiecăruia destul timp liber pentru a-şi putea însuşi prelua din cultura moştenită din trecut — din ştiinţă, artă, forme de convieţuire etc. — tot ce are într-adevăr valoare, şi nu numai să se preia, ci şi să se transforme dintr-un monopol al clasei dominante într-un bun comun al întregii societăţi şi să se contribuie la dezvoltarea continuă a acesteia »[1].

Este totuşi indiscutabil că arta adevărată, ca şi ştiinţa adevărată, nu poate fi legată numai de o singură formaţiune socială oarecare. Gîndiţi-vă numai cîtor formaţiuni diferite au supravieţuit creaţiile nemuritoare ale lui Homer!

Apărînd idealurile omenirii pregresiste, comuniştii sînt gata să folosească în lupta pentru acestea, toate resursele ideologice şi materiale, inclusiv puterea ştiinţei adevărate şi forţa de atracţie a artei adevărate. Pentru a satisface cerinţele înalte ale noii societăţi, ştiinţa şi arta trebuie, în condiţiile socialismului,

[1] F. Engels, Opere, vol. XV, p. 13, ed. rusă.

să fie libere de orice exclusivitate sectaristă care împiedică accesul către ele al întregii omeniri înaintate.

În ţara noastră sînt pe bună dreptate ţintuiţi la stîlpul infamiei nu numai oamenii în stare să se ploconească în faţa «autorităţilor» ştiinţei şi culturii din străinătate, ci şi aceia care ignorează adevăratele realizări, deoarece o asemenea înfumurare goală nu face decît să scadă ritmul mersului nostru înainte spre comunism. «Nu se poate să nu condamnăm — a spus în această privinţă foarte recent A. I. Mikoian — pe aceşti tovarăşi care sub pretextul luptei împotriva ploconirii în faţa străinătăţii ignorează experienţa din străinătate, au încetat să se intereseze de aceasta, s-o studieze şi să folosească ceea ce este util pentru noi [1].

În discuţia recentă cu privire la ştiinţă s-a remarcat just că sarcina clasei muncitoare care a doborît capitalismul nu a fost să accepte sau să înlăture în bloc ştiinţa moştenită de la capitalişti; sarcina a constat în separarea conţinutului cu adevărat ştiinţific de denaturările ideologice, antiştiinţifice şi de falsificările cunoştinţelor ştiinţifice. Pentru rezolvarea acestor probleme, se cere o cercetare concretă a conţinutului fiecărei ştiinţe în parte.

În fiecare dintre ele s-ar putea găsi elemente eronate, şi, şi mai frecvent, falsificări conştiente ale unor adevăruri ştiinţifice, în interesul deservirii principiilor unei orînduiri sociale în dispariţie. Totodată, în fiecare ştiinţă trebuie să deosebim elementele cu adevărat ştiinţifice care ne înarmează cu cunoaşterea legilor naturii şi societăţii. Prin urmare, trebuie în primul rînd să deosebim ştiinţa adevărată de pseudo-ştiinţă, de acele adaosuri şi balasturi ideologice ale pseudoştiinţei de care s-au folosit întotdeauna clasele parazitare dominante, cu atît mai mult zel cu cît istoria le aducea mai aproape de pieirea inevitabilă. Aceste elemente de minciună apologetică prezentată sub formă ştiinţifică sînt specifice diferitelor ramuri de ştiinţă din ţările capitaliste în proporţii cu totul diferite; ele sînt mai puţine în ştiinţele naturii, mult mai multe în ştiinţele sociale, iar în domeniile specific legat de concepţia despre lume ca: filozofia, sociologia, jurisprudenţa şi estetica burgheză, ele domnesc aproape în exclusivitate.

Unde domneşte burghezia, acolo elementele de metafizică, agnosticism, indeterminism şi obscurantism făţiş abundă chiar în cele mai exacte ştiinţe ale naturii, cum sînt biologia modernă, fizica atomică şi astronomia. Faimoasele gene ale weismanniştilor — izolate de orice influenţă a mediului — plutesc la ei ca un fel de «fluid fantomatic». Atomii înzestraţi cu «voinţă liberă» negăsindu-şi o oprire în spaţiu, rătăcesc haotic, aflîndu-se deodată în cîteva locuri. Particulele şi mai mici de materie, ciocnindu-se reciproc în haosul general se

[1] «Pravda», 25 octombrie 1953.

«nimicesc» continuu. Intregi lumi astrale se «destramă» dinti-un motiv oarecare. Şi acestea se numesc ştiinţe ale naturii!

Dar, pe de altă parte, nu toate «ştiinţele» sociale din întreaga perioadă a dominaţiei burgheziei, reprezintă în întregime o apologie antiştiinţifică. Este cunoscut faptul că pentru a construi socialismul ştiinţific, marxismul a folosit prin însuşire critică nu numai socialismul utopic francez ci şi economia politică engleză şi filozofia idealistă germană.

Nu trebuie uitat nici faptul că în societatea antagonistă nu întreaga ştiinţă se află în captivitatea conducătorilor şi nu întreaga ştiinţă este vîndută şi mincinoasă. Lupta pentru o gîndire ştiinţifică liberă trece ca un fir roşu prin întreaga istorie a culturii. Au existat şi în vremurile trecute numeroşi luptători neînfricaţi pentru adevărul ştiinţific, care erau gata să se sacrifice pentru triumful ei în lupta împotriva fariseismului şamanilor. Ei pot fi găsiţi astăzi chiar în ţările imperialismului celui mai agresiv. Atunci cînd slujitorii neclintiţi ai «ştiinţei» devin neguţători ai morţii, fabricînd cu ajutorul ştiinţei instrumente de exterminare în masă, oamenii de cultură superiori nu pot să nu protesteze împotriva folosirii atît de monstruos criminale a ştiinţei. Şi nu întîmplător îşi ridică ei tot mai des glasul de protest la toate conferinţele şi congresele internaţionale pentru pace. Totodată, devine tot mai clară deosebirea principială care desparte adevărata ştiinţă, chemată să slujească poporului şi întregii omeniri în toate etapele dezvoltării sale, de acele denaturări de clasă ale ştiinţei care apar doar temporar deasupra fiecărei baze antagoniste ca un scut special al suprastructurii sale, creat *împotriva intereselor poporului* şi care chiar numai datorită acestui fapt este menit să fie lichidat după ce se prăbuşeşte baza care îl sprjină.

A şti să înlături tot ce este reacţionar în ştiinţă este una din cele mai importante sarcini ale marxiştilor în lupta lor împotriva suprastructurii ideologice a burgheziei. In orice domeniu de ştiinţă trebuie să se deosebească cu strictеţe ştiinţa adevărată de pseudoştiinţă, de denaturările ei burgheze de ordin suprastructural pe care le-am numi excrocherie în ştiinţă.

Dacă pseudoştiinţa apologetică, cu sarcinile ei suprastructurale de apărare, serveşte drept armă ideologică de luptă claselor ce şi-au trăit traiul împotriva claselor înaintate, adevărata ştiinţă, ridicîndu-se împotriva pseudoştiinţei, devine o armă ideologică de luptă a forţelor înaintate ale societăţii împotriva întregii ideologii reacţionare a formaţiunilor putrede.

Ştiinţa şi producţia

Pentru a rezolva diferite probleme teoretice şi practice, sistemul multilateral al ştiinţelor studiază, în subdiviziunile sale, în mod concret, cele mai

diverse obiecte cu ajutorul unor metode speciale. O sarcină teoretică comună pentru întregul sistem al ştiinţelor este cea a cunoaşterii legilor obiective ale Universului, iar în domeniul practicii — folosirea acestor legi, atît în lupta ideologică împotriva reacţiunii spirituale pentru cele mai înalte idealuri ale adevărului social, cît şi în viaţa culturală a popoarelor şi în producţia materială a întregii societăţi.

Se presupune de obicei că producţia este legată numai de aşa-numitele ştiinţe aplicate, iar ştiinţa «pură» pluteşte undeva în norii abstracţiunilor, complet ruptă de tot ce este pămîntesc, din care cauză i se atribuie probabil această «faimoasă» puritate. Aceasta constituie însă o eroare profundă. Teoria ruptă de practică este ca o floare ruptă de sol, care se vesteşte şi se usucă. Ştiinţa socialistă nu este însă ameninţată de o asemenea soartă. Cu toată specializarea lor crescîndă, ştiinţele noastre cooperează tot mai strîns îmbogăţindu-se reciproc în acţiunea de deservire comună a eonomiei socialiste. Din punct de vedere organizatoric, această cooperare se oglindeşte în sistemul instituţiilor Academiei de ştiinţe a U.R.S.S. Amintim că în Academia prerevoluţionară existau doar secţia de ştiinţe umanistice şi secţia de ştiinţe natural-istorice şi abia în perioada sovietică a luat fiinţă imensa secţie a ştiinţelor tehnice. Şi dacă pînă nu de mult încă, ştiinţele aplicate erau privite de către unii dintre teoreticieni ca ştiinţe de calitatea a doua, astăzi devine tot mai evident rolul lor în acea cooperare dintre diferitele sectoare de activitate, în care tehnica reprezintă una dintre cele mai importante curele de transmisie dintre teoria ştiinţifică şi practica de producţie.

După cum se ştie, oamenii de ştiinţă alcătuiesc ei înşişi planul de cercetări ştiinţifice al Academiei de ştiinţe a U.R.S.S. Corespunzător cu cerinţele curente ale diferitelor departamente şi revăzut de către Comisia de stat a planificării, în legătură cu cerinţele generale ale economiei naţionale, acest plan aprobat de guvern se află în slujba sarcinilor economice care stau în faţa ţării. Aşadar nu numai disciplinele aplicate, dar şi întreaga ştiinţă în ansamblul ei, sînt puse la noi în slujba dezvoltării economiei.

Nu există graniţe bine delimitate între ştiinţele teoretice şi cele aplicate. Orice ştiinţă poate într-un caz sau într-altul să capete în chip nemijlocit un rol în producţie, primind o folosire economică. Astăzi, nu numai geologia ci şi biochimia şi geofizica servesc la rezolvarea problemelor explorării bogăţiilor subsolului. Prin culturi de azoto-bacterii, microbiologia contribuie la îngrăşarea pămîntului. Chimia a creat întreaga industrie chimică. Fizica a deschis perspective largi de asigurare a producţiei cu toate categoriile de energie, inclusiv energia atomică. Astăzi, pînă şi un capitol al fizicei, cum este electrotehnica, se încadrează nemijlocit în producţie în calitate de regulator al automatizării întregii industrii a comunismului apropiat.

Este important de arătat că, în prezent, sînt atraşi în slujba economiei socialiste nu numai reprezentanţii unor anumite ştiinţe — geologi, pedologi — ci şi colective formate din savanţi de diferite specialităţi în vederea clasificării complete a tuturor laturilor obiectului studiat. Academia de ştiinţe a U.R.S.S. dispune de posibilităţi largi de a îmbina aproape orice ramuri ale ştiinţei în cadrul acestor colective.

Examinînd un capitol sau altul al ştiinţei rupt de celelalte, nu poţi prevedea întotdeauna posibilităţile folosirii lui în producţie. Dela primele experienţe de dezagregare a atomului pînă la stăpînirea energiei nucleare a fost o cale lungă. Din lanţul închis al sistemului ştiinţelor nu poate fi scoasă nici o verigă fără a se aduce astfel prejudicii întregului sistem. Rolul ştiinţei în producţie va putea fi pe deplin apreciat numai atunci cînd mobilizînd pentru rezolvarea sarcinilor producţiei, în mod sistematic şi complet întregul sistem al ştiinţelor, îl vom face să înainteze nu în detaşamente mici de partizani, ci în frontul unit al tuturor unităţilor şi genurilor de arme ştiinţifice.

In sectoarele acestui front se deosebesc de obicei ştiinţele sociale de ştiinţele naturii. Insă printr-o astfel de sistematizare, s-ar exclude, de pildă din ciclul ştiinţelor, toate ştiinţele filozofice şi matematice care cuprind în acelaşi timp atît societatea cît şi natura. Dar şi ştiinţele naturii sînt prea variate pentru a putea fi înglobate într-o singură rubrică, nesocotindu-se chiar asemenea deosebiri calitative precum sînt cele determinate de graniţa dintre natura vie si natura lipsită de viaţă. Ţinînd seama şi de celelalte salturi de la cel mai simplu la complex, sistemul de ştiinţe în schema cea mai concisă ni se prezintă în următoarele capitole.

In acest ciclu al ştiinţelor, obiectul de studiu se schimbă în mod esenţial — de la noţiunile abstracte şi elementele cele mai simple cum sînt mărimea, mişcarea, atomii şi moleculele, pînă la corpurile, organismele şi comunităţile cele mai complexe. Dar societăţile sînt compuse din indivizi deosebiţi, organismele şi corpurile din molecule şi atomi, mişcarea este inseparabilă de materie, iar fără noţiunea de «mărimi» şi fără logica judecăţilor şi raţionamentelor, nu poate lua naştere în general nici o ştiinţă. Toate acestea confirmă legătura internă a ştiinţelor. Iar pentru a lămuri legătura dintre ele şi producţie, vom prezenta o diviziune mai detaliată a ciclului general al ştiinţelor în cele mai importante subdiviziuni.

Iată enumerarea lor cea mai concisă.

I. ŞTIINŢELE MATEMATICE

1. Aritmetica. 2. Algebra. 3. Geometria. 4. Trigonometria. 5. Geometria analitică. 6. Teoria probabilităţilor. 7. Calculul diferenţial. 8. Calculul integral. 9. Calculul variaţiilor. 10. Calculul vectorial. 11. Calculul tensorial. 12. Teoria numerelor mari etc.

Ciclul disciplinelor științifice

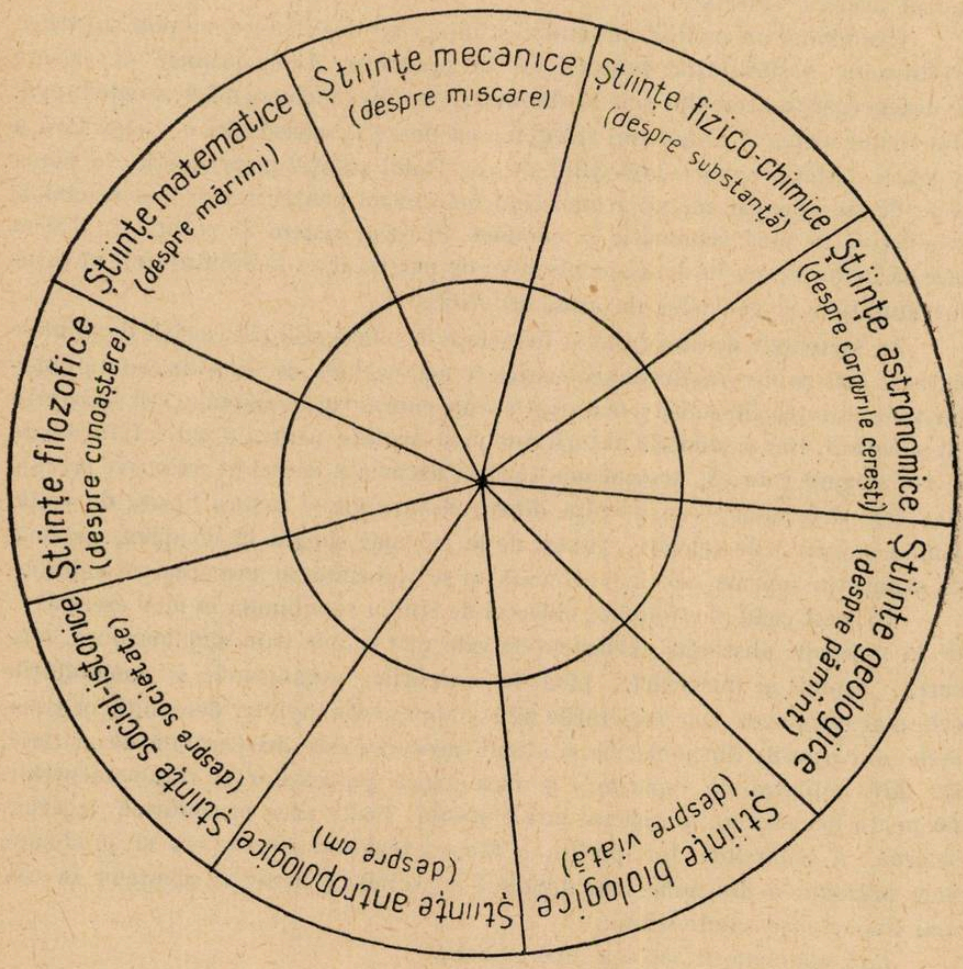

Matematica este cea mai abstractă dintre ştiinţe. Formulele ei, în expresiile lor literale, îmbrăţişează orice mărimi: ori cît de mari şi infinit de mici, constante, variabile, reale şi imaginare. Dispunînd de un însemnat număr de posibilităţi de a concepe spaţiul, matematica ne expune întru totul consecvent şi geometria lui Euclid, şi geometria lui Lobacevski şi geometria lui Riemann. In primul caz, trebuie să recunoaştem că suma unghiurilor unui triunghi este întotdeauna egală cu 2d, în al doilea că ea este întotdeauna *mai mică* decît 2d şi în al treilea că ea este întotdeauna *mai mare* decît 2d. Şi oricare dintre aceste spaţii ar constitui obiectul de studiu, aceasta nu va modifica concluziile formale ale matematicii. Acest formalism conţine în oarecare măsură pericolul de a se rostogoli spre idealism, lucru despre care a scris la timpul său V. I. Lenin, avînd în vedere curentele fizico-matematice, dar el nu diminuiază cîtuşi de puţin imensul rol al matematicii în toate aplicaţiile tehnice ale ştiinţei în producţie. Aceasta nu numai în ceea ce priveşte matematica superioară, dar şi cea mai elementară. Fără aritmetică în uzină şi fără geometrie în cîmp nu numai inginerul şi agronomul, dar nici lucrătorul de rînd nu mai este în stare în zilele noastre să facă faţă.

II. ŞTIINŢELE MECANICE

Au aplicaţie practică, ca: 1. Teoria elasticităţii. 2. Rezistenţa materialelor. 3. Hidromecanica. 4. Hidraulica. 5. Aerodinamica. 6. Mecanica construcţiilor. 7. Tehnologia mecanică. 8. Ştiinţa maşinilor etc.

Acest capitol de ştiinţe are o legătură strînsă şi indisolubilă cu capitolele învecinate: matematica şi fizica. Intreg acest capitol de ştiinţe este nemijlocit legat de producţie. Legătura este evidentă.

III. ŞTIINŢELE FIZICO-CHIMICE

Fizica are aplicaţii practice ca: 1. Energetica. 2. Termotehnica. 3. Fototehnica. 4. Telemecanica. 5. Electrotehnica. 6. Radiotehnica etc. Chimia cu subdiviziunile sale, în special cu chimia fizică: 1. Termochimia. 2. Fotochimia. 3. Electrochimia — are o aplicaţie practică în calitate de tehnologie chimică.

Obiectul comun de studiu — substanţa — uneşte fizica şi chimia. Dar apropierea dintre aceste ştiinţe reiese chiar şi din apariţia unor astfel de noi discipline cum sînt «chimia fizică» şi «fizica chimică» care e ştiut că au o origină comună. Acest capitol de ştiinţe este legat de mecanică prin fizică, de ştiinţele astronomice, prin astrofizică şi astrochimie, iar de geologie, prin geofizică şi geochimie. El este legat în modul cel mai strîns, pe numeroase căi, nemijlocit de producţie.

IV. ŞTIINŢELE ASTRONOMICE

1. Cosmogonia. 2. Astronomia teoretică. 3. Astronomia. 4. Mecanica cerească. 5. Astrofizica. 6. Astrochimia. 7. Cosmografia. Au aplicaţii practice în calitate de: 8. *Actinometria.* 9. *Heteoritica* 10. Navigaţia. 11. Aeronavigaţia. 12. *Meteorologia* etc.

S-ar părea că corpurile cereşti sînt prea îndepărtate de noi pentru a servi în chip nemijlocit producţiei noastre sociale. Şi totuşi, ştiinţa le sileşte să o servească atît în agricultură, unde este atît de important calculul cantităţii de energie solară primită de pămînt (actinometria), cît şi în navigaţia maritimă, în navigaţia aeriană şi pretutindeni unde munca este reglementată de timp.

V. ŞTIINŢELE GEOLOGO-GEOGRAFICE

1. Geofizica. 2. Geochimia. 3. Geologia. 4. Mineralogia. 5. Hidrogeologia. 6. Aerologia. 7. Geografia (fizică). 8. Geodezia. 9. Pedologia. Au aplicaţii practice ca: 10. Stiinţa temperaturilor joase 11. Hidrotehnica. 12. Topografia etc.

Ştiinţele despre pămînt ne dezvăluie toate bogăţiile acestuia: în subsol rezervele incomensurabile de minerale utile, la suprafaţă toate resursele de fertilizare a solului, de irigare a acestuia şi aprovizionare cu apă; asupra timpului prin prognoze, aceste ştiinţe deservesc atît agricultura cît şi transportul aerian.

VI. ŞTIINŢELE BIOLOGICE

1. Biologia. 2. Biochimia. 3. Paleontologia. 4. Microbiologia. 5. Botanica. 6. Zoologia. Au aplicaţie practică, ca: 7. Agronomia. 8. Agrochimia. 9. Agrotehnica. 10. Silvicultura. 11. Zootehnia. 12. Stiinţele veterinare etc.

Ştiinţele despre natura vie deservesc nemijlocit în fiecare sovhoz şi colhoz atît agricultura cît şi zootehnia, sporind în mod radical productivitatea lor.

Ştiinţele despre natura vie se află şi în slujba industriei clarificînd procesele de fermentare în vinificaţie şi fabricarea băuturilor spirtoase (microbiologia), îmbunătăţind producţia de pîine prin posibilităţile de folosire a fermenţilor şi enzimelor (biologia) etc. Chiar o ştiinţă în aparenţă foarte îndepărtată de producţie cum este Paleontologia care studiază viaţa organismelor de mult dispărute, ajută la efectuarea explorărilor geologice ale bogăţiilor subsolului.

VII. ŞTIINŢELE ANTROPOLOGICE

1. Antropologia. 2. Embriologia. 3. Anatomia. 4. Fiziologia. 5. Psihologia. Au o aplicaţie practică legată de medicină, mai ales prin următoarele capitole ale acesteia: 6. Patologia. 7. Terapeutica. 8. Chirurgia. 9. Psihiatria. 10. Ginecologia. 11. Farmacologia. 12. Igiena şi ocrotirea sănătăţii etc.

Reducînd numărul cazurilor de îmbolnăvire şi mortalitatea oamenilor, ştiinţele despre om sporesc totodată în mod simţitor eficacitatea acestei deosebit de importante forţe de producţie. Introducerea largă în ţara noastră a acestui capitol de ştiinţe în decursul perioadei sovietice a constituit fără îndoială unul dintre izvoarele unui fapt atît de semnificativ cum este reducerea mortalităţii în U.R.S.S. la cel puţin jumătate şi mărirea duratei medii a vieţii şi muncii concetăţenilor noştri cu cel puţin 12 ani. Este adevărat că în acest scop a trebuit să mărim de zece ori personalul medical. Dar cu toate acestea, dacă se ţine seama că de fiecare medic revin anual cîte 15 vieţi salvate, iar în tot timpul practicii acestuia, cam de cel puţin 20 de ani revin cîte 300 de vieţi salvate, atunci va fi puţin dacă vom spune că munca profesională a medicului se răscumpără de o sută de ori.

VIII. ŞTIINŢELE SOCIAL-ISTORICE

a) *Ştiinţele istorico-umanistice*:

1. Etnografia şi etnogeneza. 2 Arheologia şi istoria culturii materiale. 3. Istoria ţărilor şi popoarelor. 4. Dreptul şi istoria dreptului. 5. Lingvistica. 6. Ştiinţa despre literatură. 7. Stiinţa despre artă. 8. Ştiinţele militare.

b) *Ştiinţele social-economice*:

1. Economia politică. 2. Istoria doctrinelor economice. 3. Istoria economiei naţionale. 4. Geografia economică. 5. Planificarea economiei naţionale. 6. Economia *ramurilor de muncă*. 7. Ştiinţa despre finanţe. 8. Statistica. 9. Contabilitatea.

Ştiinţele despre bază şi despre suprastructura societăţii sînt mai numeroase decît celelalte şi sînt departe de a fi epuizate prin enumerarea de mai sus. Ele sînt toate foarte îndepărtate de tehnica producţiei, cu atît mai mare este însă rolul educativ şi influenţa lor organizatoare asupra producătorilor. Unele dintre ele disciplinează şi dezvoltă încă din şcoală gîndirea viitorilor producători, fiind ostile oricărei inerţii şi rutine. Altele, de pildă ştiinţa despre stat şi drept, se află în condiţiile socialismului în slujba organizării şi ocrotirii muncii sociale. O a treia categorie — ştiinţele despre planificare şi finanţe, statistica şi contabilitatea — servesc la repartizarea şi evidenţa resurselor de muncă pe întreaga ţară şi la gospodărirea socialistă în fiecare unitate de producţie.

Un loc deosebit revine în sistemul ştiinţelor, disciplinelor filozofice cum sînt: 1. Istoria filozofiei. 2. Materialismul dialectic 3. Materialismul istoric şi 4. Logica. Ele pot fi puse atît în fruntea întregului sistem de ştiinţe cît şi în

veriga de încheiere care sintetizează şi încununează întregul sistem. Disciplinele filozofice leagă în unitatea lor superioară nu numai întregul sistem de ştiinţe, dar şi ştiinţele în totalitatea lor cu baza economică deasupra căreia ridicîndu-se ştiinţa se dezvoltă cu atît mai mult succes cu cît serveşte mai consecvent această bază prin toate pîrghiile sale. Introducerea pe scară largă a deprinderilor de a gîndi dialectic constituie în ţara noastră un izvor nesecat de noi realizări creatoare nu numai în domeniul teoriei ştiinţifice, ci şi în practica de producţie a muncii fruntaşilor.

Aşadar, chiar cea mai fugară privire asupra organizării, a obiectelor de studii şi a sarcinilor curente ale sistemului de ştiinţe în U.R.S.S. ne convinge că ştiinţa socialistă constituie, nu prin diferite capitole ale sale, ci în totalitatea sa, unul dintre cei mai importanţi factori ai producţiei sociale în ţara noastră.

Ştiinţa şi forţele de producţie

Afirmaţia după care ştiinţa este un important factor al producţiei este indiscutabilă.

În «Cursul scurt al Istoriei P.C.U.S.» se spune: «*Uneltele de producţie*, cu ajutorul cărora se produc bunurile materiale, *oamenii* care pun în mişcare uneltele de producţie şi produc bunuri materiale datorită unei anumite *experienţe în producţie şi deprinderi de a munci*, toate aceste elemente la un loc constituesc *forţele de producţie* ale societăţii»[1]. Să încercăm să descifrăm conţinutul principalelor două elemente — «Uneltele de muncă» şi «Oamenii» — din care este compusă noţiunea de forţe de producţie.

Ce sînt «uneltele de muncă?» Ele sînt în primul rînd tehnica — maşinile şi instrumentele. Dar, «natura nu construieşte maşini, locomotive, căi ferate» — spune Marx. «Toate acestea sînt *produse ale creerului omenesc*; forţa materializată a cunoştinţelor». Marx numeşte pînă şi însuşi procesul de producţie «ştiinţă experimentală, ştiinţă material-creatoare şi care capătă o formă concretă». Odată cu dezvoltarea marii industrii, la aceasta participă tot mai mult, alături de maşini, agenţi puternici cum sînt aburul şi electricitatea a căror productivitate în sine, după Marx, «depinde de starea generală a ştiinţei şi de gradul de dezvoltare a tehnologiei sau de aplicarea acestei ştiinţe în producţie». Iată de ce, urmîndu-l pe Marx, putem spune că gradul de dezvoltare al uneltelor de muncă este totodată «un indice care ne arată în ce măsură cunoştinţele sociale în general — ştiinţa — s-au transformat *nemijlocit într-o forţă de producţie*»[2].

---

[1] «Cursul scurt de istorie a P.C. (b) al U.S.», p. 114—115, ed. rusă; ed. a III-a P.M.R., p. 166.

[2] Din manuscrisele nepublicate ale lui K. Marx. Revista «Bolşevic», nr. 11—12, 1939, p. 61—63, 65, ed. rusă.

Să amintim acum ce determină forţa productivă a muncii. «Forţa productivă a muncii — a arătat Marx — este determinată de numeroase împrejurări complexe, între altele de gradul mijlociu al măestriei muncitorului, de nivelul de dezvoltare al ştiinţei şi de măsura aplicării ei tehnologice, de *îmbinarea socială* a procesului de producţie, de proporţiile şi eficacitatea mijloacelor de producţie, şi în sfîrşit, de condiţiile naturale »[1]. Este foarte semnificativ că în această enumerare de factori care determină forţa productivă a muncii nu se mai citează numai mijloacele de producţie, incluzînd firește uneltele de muncă, ci şi nivelul ştiinţei, acest factor potenţial al producţiei fiind pus chiar înaintea elementelor materiale ale producţiei din care fac parte şi uneltele de muncă. « Împrejurările » citate aici nu epuizează însă numărul total de factori ce determină forţa productivă a muncii oamenilor. Într-un alt loc, printre factorii şi condiţiile de care « trebuie să depindă în primul rînd forţa productivă a muncii » Marx citează şi fertilitatea solului, deprinderile dobîndite, diviziunea muncii, mărirea producţiei, concentrarea capitalului, maşinile şi toate celelalte invenţii cu ajutorul cărora ştiinţa sileşte forţele naturii să se pună în slujba muncii[2].

În felul acesta, pornind de la uneltele de muncă şi de la oamenii cu experienţa şi deprinderile lor, va trebui să recunoaştem că printre elementele ce determină forţa productivă a muncii — şi nu în ultimul loc ci printre primele — trebuie să cităm « starea generală a ştiinţei » sau « nivelul de dezvoltare al ştiinţei » şi toate aplicările ei cu ajutorul cărora ea sileşte forţele naturii să se pună în slujba muncii. Cu acest prilej este foarte important să semnalăm că ştiinţa nu contribuie numai la creşterea forţelor de producţie, ci, în anumite condiţii, se transformă chiar ea într-o « forţă nemijlocită de producţie ».

Se pot arăta chiar condiţiile în care are loc această transformare. În procesul muncii ştiinţifice, trebuie să deosebim următoarele trei stadii de finisare a ei. Într-un prim stadiu, rudimentar, ideile ştiinţifice care nu au depăşit încă cadrul formelor pur ideologice de conştiinţă, pot servi doar ca armă de luptă ideologică concepţiilor despre lume şi claselor care se dezvoltă. In stadiul al doilea, pregătitor, aceste idei capătă o formă materială — în manuale didactice, în scheme şi reprezentări, în verificarea lor în practică, în laborator şi în condiţii semiindustriale, şi devin un factor potenţial, recunoscut al producţiei. Abia în al treilea stadiu, final, al realizării lor, ideile ştiinţifice *introduse în producţie* adică materializate deja în unelte de muncă şi în experienţa producătorilor, capătă confirmarea definitivă a autenticităţii lor şi se transformă dintr-o forţă potenţială într-o forţă de producţie activă a societăţii.

---

[1]. K. Marx, Opere, vol. XVII, p. 46, ed. rusă.
[2]. Ibidem, vol. XIII, partea a I-a, p. 122, ed. rusă.

Ni s-ar putea obiecta că ştiinţa folosită pentru construirea de maşini noi nu mai este o ştiinţă, ci o unealtă de muncă. Dar, metalul din care se construiesc aceste maşini nu încetează să fie metal nici în forma sa de unealtă de muncă. Tot astfel şi ideile ştiinţifice, fără de care nu poţi construi maşini nu-şi încetează existenţa chiar atunci cînd sînt realizate în diferitele unelte de muncă. Dacă ştiinţa ar înceta să existe din clipa introducerii ei în producţie, ea nu şi-ar îndeplini misiunea sa fundamentală. Analizînd însă elementele ce formează uneltele de muncă, vom deosebi uşor şi factorul material şi munca vie a muncitorilor şi ideile ştiinţifice cuprinse în construirea maşinilor. Dar dacă materialele şi munca, materializate în maşină, nu fac decît să se reproducă în valoarea producţiei acestei maşini, ideile creatoare ale ştiinţei învestite în ea creează un rezultat suplimentar: ele sporesc cantitatea produsului pe unitate de muncă, permiţînd şi folosirea forţei gratuite a naturii.

Şi mai puţin încă se poate nesocoti participarea la producţia socială a acelor elemente ale ştiinţei care se însumează sub forma deprinderii de a gîndi şi a măiestriei profesionale nu în uneltele de muncă, ci, nemijlocit, în minţile producătorilor înşişi. Amintim ca exemplu, următoarea teză emisă de Marx: « Gradul de măiestrie profesională a populaţiei existente constituie întotdeauna o premisă a întregii producţii, prin urmare principala acumulare de bogăţii; este unul dintre cele mai importante rezultate păstrate ale muncii din trecut, care există şi în însăşi munca vie »[1]. Tezaurul ştiinţei acumulat prin munca de generaţii de cercetători din toate vremurile devine un bun comun al omenirii. Fiecare descoperire ştiinţifică îl costă pe autorul ei mulţi ani de muncă cu o încordare totală a forţelor sale de creaţie. Descoperirea făcută de un geniu poate fi însuşită apoi chiar de către oamenii cei mai obtuzi. Acele adevăruri pentru a căror fundamentare s-au frămîntat o viaţă întreagă minţi ca Euclid, Copernic sau Darwin, sînt astăzi însuşite cu succes de milioane de elevi. Dar elevii sînt viitorii producători. Şi această uşurinţă cu care se însuşesc roadele ştiinţei creatoare, obţinute în trecut cu preţul muncii celei mai îndîrjite, ne îngăduie să privim ştiinţa ca pe un bun dăruit producţiei. Ea poate fi realizată în producţie numai în îmbinare cu munca, şi în sine, ca forţă gratuită, nu sporeşte valoarea producţiei acesteia, înmulţeşte însă cantitatea ei. Ştiinţa este tocmai de aceea unul dintre izvoarele care determină creşterea forţei productive a muncii.

Acţionînd simultan atît asupra uneltelor de muncă cît şi asupra oamenilor care deservesc aceste unelte, ştiinţa introdusă în producţie ne-a asigurat o uriaşă economie de muncă vie. Să dăm cîteva exemple.

Prin înlocuirea plugului primitiv de lemn cu plugul din metal, a cailor, cu tractoarele şi a secerii şi furcilor cu combinele, cheltuielile de muncă vie

[1] K. Marx, „Teoriile plusvalorii", vol. III, 1936, p. 229, ed. rusă.

pentru o tonă de cereale au scăzut considerabil, în om-zile: în 1850 ele se cifrau la 117 zile, în 1913 la 71 zile, şi în 1937 în colhozuri la 10,2 zile, iar în sovhozuri — la nu mai mult de 7— 7,5 zile. Aşadar, în mai puţin de 100 de ani, am redus cheltuielile de muncă pentru fiecare tonă de cereale cu cel puţin 107 zile ceea ce reprezintă o economie generală anuală de aproximativ 14 miliarde zile.

Nici în metalurgie, ştiinţa şi tehnica nu au stat pe loc. Astfel, în siderurgie cheltuiala de muncă vie pentru o tonă de fontă s-a redus în ultimii 100 ani de 50 de ori, iar în ceea ce priveşte oţelul şi laminatele chiar cu mult mai mult. Numai în ceea ce priveşte producţia furnalelor înalte, această economie întrece 70 ore de fiecare tonă, iar pentru întreaga producţie această economie s-a cifrat în preajma anului 1953, în ceea ce priveşte toate secţiile siderurgice, la 4,5 miliarde zile.

În producţia de fire şi ţesături, datorită tehnicii maşinilor moderne, cheltuielile de muncă, faţă de producţia manuală, scăzuseră la noi încă în preajma anului 1940, de 80 ori, în ceea ce priveşte producţia de ţesături, iar în ceea ce priveşte filaturile — de peste o sută de ori. Aceasta înseamnă pentru fiecare metru de ţesătură brută o economie de muncă de peste 26 ore, iar în total pentru întreaga producţie de ţesături de bumbac (5,3 miliarde metri în 1953) — peste 17,5 miliarde zile — de lucru.

Deosebit de mare este economia de muncă în transporturile mecanizate. Un căruţaş cu un cal poate transporta, după cum se ştie, cel mult opt tone-kilometri pe zi, sau 1 tonă-kilometru pe oră. Căile ferate sovietice au transportat încă în 1940, cîte 169 tone-kilometri de fiecare om-oră de muncă. În condiţiile tracţiunii cu cai, ar fi fost nevoie pentru acelaşi volum de muncă de cel puţin 530 miliarde de om-ore, adică aproximativ 250 milioane de muncitori şi tot atîţia cai. Şi economia de muncă vie pe care o obţinem astăzi prin mecanizare, întrece cu mult peste 66 miliarde om-ore, adică 248 milioane de lucrători pe an.

Desigur că meritul revine în această privinţă nu numai ştiinţei şi tehnicii întruchipate în uneltele de muncă ci şi în deprinderile muncitorilor. Dar nu trebuie să uităm că «maşina» — după cum arată Marx — este mijlocul cel mai puternic de sporire a productivităţii muncii, adică de reducere a timpului de lucru necesar pentru producţia mărfurilor....» or, rolul creator, cît şi generozitatea ştiinţei se manifestă în modul cel mai palpabil tocmai în fiecare maşină.

Trebuie de asemenea să amintim că această generozitate a ştiinţei se realizează numai în unitate deplină şi indestructibilă cu munca. Aceasta înseamnă că noi vom reuşi s-o stăpînim pe deplin abia în societatea comunistă. Odată

---

[1] K. Marx, Opere, vol. XVII, p. 443, ed. rusă.

cu ridicarea nivelului cultural-tehnic al clasei muncitoare şi ţărănimii pînă la nivelul inginerilor, tehnicienilor şi agronomilor, odată cu lichidarea deosebirii esenţiale dintre munca intelectuală şi cea fizică, o forţă potenţială a producţiei, atît de mare cum este ştiinţa, va deveni în sfîrşit un bun comun al întregii omeniri muncitoare. În cadrul tuturor formaţiunilor antagoniste, ştiinţa, rămînînd un privilegiu şi un obiect de speculă a vîrfurilor slujitorilor şarlatani ai ştiinţei şi a patronilor lor, nu putea spera să se extindă asupra întregului popor. În ţările capitalului, ea este şi astăzi în impas. Or, eficacitatea ştiinţei care se transformă în cadrul aplicării sale în producţie într-o forţă de producţie nemijlocită este tocmai direct proporţională cu volumul cunoştinţelor introduse în practică, înmulţit cu profunzimea însuşirii lor şi cu măsura în care sînt răspîndite în rîndul maselor muncitoare.

Concluziile acestui adevăr, în aparenţă extrem de elementar, le poate trage numai economia socialistă, planificată.

În prezent, poporul sovietic, sub conducerea partidului comunist, rezolvă sarcinile măreţe cu privire la crearea în ţară a unei cantităţi de obiecte de consum popular la început suficientă şi mai apoi îmbelşugată. Drumul spre atingerea acestui ţel trece prin dezvoltarea forţelor de producţie, prin ridicarea productivităţii muncii în agricultură, prin lichidarea rămînerii în urmă a unei serii de ramuri a acesteia.

În rezolvarea acestor sarcini, un rol deosebit revine ştiinţei sovietice, în special ştiinţei agronomice. Legătura strînsă a ştiinţei cu producţia socialistă dezvoltarea şi aplicarea ei creatoare constituie una dintre cele mai însemnate condiţii care asigură ştiinţei sovietice îndeplinirea rolului pe care este chemată să-l aibă în societatea socialistă.

IDEILE FILOZOFICE MATERIALISTE ALE DOCTORULUI NICOLAE LEON ŞI LUPTA SA ÎMPOTRIVA IDEALISMULUI ÎN BIOLOGIE *

DE

S. GHIŢĂ

Studiul ştiinţific al istoriei filozofiei şi al ştiinţelor naturii a scos la iveală legătura indisolubilă care a existat întotdeauna între concepţiile materialiste asupra lumii şi ştiinţele naturii. Marile descoperiri ale ştiinţelor naturii au îmbogăţit şi fundamentat materialismul, făcîndu-l să progreseze şi au dat în acelaşi timp puternice lovituri concepţiilor idealiste despre lume. De aceea, reprezentanţii concepţiilor idealiste şi reacţionare au privit — şi mai privesc încă — cu duşmănie progresele ştiinţei şi au luptat cu înverşunare împotriva ei. Reprezentanţii materialismului au luptat întotdeauna, alături de oamenii de ştiinţă, împotriva idealismului — duşmanul lor comun — pentru apărarea ştiinţei şi a materialismului.

În filozofie, marea majoritate a oamenilor de ştiinţă au stat pe poziţii materialist-spontane, recunoscînd realitatea obiectivă a materiei şi a legilor ei, a timpului şi a spaţiului. Ei s-au ridicat împotriva agnosticismului şi au admis posibilitatea cunoaşterii integrale a lumii şi a legilor ei. În lucrarea sa « Materialism şi empiriocriticism », V. I. Lenin a arătat importanţa materialismului oamenilor de ştiinţă — pe care-l denumea « materialism istorico-naturalist » — caracterizîndu-l ca « temelie. . . de care se sparg toate sforţările şi încordările a o mie şi una de mici şcoli ale idealismului filozofic, pozitivismului, realismului, empiriocriticismului şi ale oricărui alt confuzionism » [1].

---

* Prescurtarea unui studiu mai dezvoltat în curs de apariţie.

[1] V. I. Lenin, Materialism şi empiriocriticism. Ed. P.M.R., 1948, p. 396.

În Romînia, materialismul a fost susținut de reprezentanți de frunte ai științei românești. Oameni de știință ca: Em. Bacaloglu, Gr. Cobîlcescu, Gr. Ștefănescu, N. Leon, D. Voinov, Em. Racoviță, Victor Babeș, Gh. Marinescu și alții s-au situat pe poziții materialiste și au luptat împotriva idealismului. Din punct de vedere obiectiv, aceasta lovea în ideologia regimului burghezo-moșieresc și, din această cauză, istoricii burghezi ai filozofiei românești au trecut sub tăcere materialismul reprezentat de oamenii de știință.

La cei mai de seamă oameni de știință materialiști, Babeș, Marinescu, Voinov, Racoviță și alții, materialismul pe plan filozofic se împletește cu democratismul pe plan social, lupta împotriva idealismului și obscurantismului, cu demascarea regimului burghezo-moșieresc. Un naturalist romîn de la sfîrștitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, care exprimă, prin opera și activitatea sa, această tendință materialistă și progresistă, a fost și dr. Nicolae Leon (1862—1931).

Format sub influența cercului socialist din jurul «Contemporanului» și a naturalistului materialist E. Haeckel, N. Leon a fost profesor de istorie naturală medicală, apoi de parazitologie, la Facultatea de medicină din Iași. În 1899, a elaborat o nouă programă pentru științele naturale, prin care se introducea pentru prima dată darwinismul în învățămîntul nostru secundar. La Facultatea de medicină de asemenea a predat zoologia și botanica medicală după principiile evoluționiste, materialiste. Preocupîndu-se de pregătirea științifică și profesională a viitorilor medici, dr. N. Leon a căutat să le dea studenților și o pregătire teoretică, filozofică. În lecția de deschidere din anul 1900, lecție care constituia în același timp și programa cursului pe care l-a predat patru ani la București și apoi la Iași, dr. N. Leon scrie: «Cursul de zoologie de la această facultate va avea ca scop, în afară de descrierea speciilor cu aplicațiune la arta medicală, *de a face cultura biologică a viitorilor medici, a-i înarma cu principiile fundamentale ale biologiei*, fără de care nu se poate aprofunda cursurile speciale de anatomie, fiziologie, embriologie și histologie umană, a-i învăța să recunoască unitatea legilor care stăpînește materia viețuitoare, de la monerieni pînă la om [1].

N. Leon a îmbinat în chip fericit activitatea didactică cu munca de cercetare științifică. Doctorului Leon îi datorăm înființarea primului laborator de parazitologie din Romînia. Ținînd seama și de faptul că tot el a predat primul curs sistematic de parazitologie și că a adus contribuții însemnate la progresul acestei științe, N. Leon poate fi considerat întemeietorul parazitologiei în țara noastră. Prin descrierile minuțioase pe care le-a făcut asupra aparatului bucal al simulidelor și culicidelor, precum și prin descrierea unor specii noi de cestozi, N. Leon și-a cîștigat un loc de cinste în tratatele de specialitate.

[1] Dr. N. Leon, Amintiri. Iași, 1922, partea I-a, p. 200.

Pe lîngă activitatea ştiinţifică şi didactică, N. Leon s-a preocupat în mare măsură şi de popularizarea ştiinţelor naturale. Ca şi în activitatea sa ştiinţifică, în activitatea de răspîndire a ştiinţei se observă aceiaşi tendinţă de a îmbina popularizarea cunoştinţelor de zoologie cu aceea a cunoştinţelor de biologie şi cu lupta împotriva superstiţiilor. Simpatia pe care o avea N. Leon pentru masele muncitoare şi asuprite l-a determinat să lupte pentru popularizarea ştiinţei şi să contribuie astfel la ridicarea nivelului lor material şi cultural. « Oricît am fost preocupat de cursul, cu lucrările practice şi cu cercetările personale de laborator — scrie N. Leon — n-am încetat un moment să scriu şi articole de vulgarizare. Fiindcă după părerea mea nu există ştiinţă care să se preteze mai mult la popularizare ca ştiinţele naturale.

Rezultatele cercetărilor ştiinţifice trebuie vulgarizate, pentru ca şi pătura mai de jos a omenirii să se poată folosi de ele.

Cu toate progresele uimitoare care se fac, masele populare gîndesc ca şi acum cîteva secole.

La ce servesc progresele medicinii şi ale igienei, cînd babele şi vracii se bucură la ţară de mai mare încredere decît medicii? La ce folosesc revistele şi discuţiunile cele mai savante, dacă poporul a rămas tot inconştient de drepturile lui politice? » [1].

În scopul popularizării cunoştinţelor de zoologie şi parazitologie, N. Leon a scris: « Excursiuni zoologice », « Parazitismul animal » etc. şi o serie de articole publicate în diverse reviste ca: « Viaţa romînească », Revista ştiinţifică « Adamachi », « Viaţa ştiinţifică », « Arhiva societăţii ştiinţifice şi literare » din Iaşi etc.

Continuînd tradiţiile darwiniste din biologia romînească — reprezentate de Gr. Ştefănescu, Gr. Cobîlcescu, Ştefan Michăilescu, Victor Babeş şi alţii, N. Leon a fost unul din cei mai înflăcăraţi susţinători şi propagatori ai darwinismului la noi. Pe lîngă faptul că a susţinut şi răspîndit darwinismul timp de patru decenii, N. Leon a luptat pentru apărarea darwinismului care fusese atacat — la începutul secolului al XX-lea, — de reacţionarul N. C. Paulescu, unul din precursorii fascismului la noi. Apariţia articolului « Generaţiunea spontanee » şi « Darwinismul » faţă cu « metoda experimentală » (1902), în care Paulescu ataca cu înverşunare aceste teorii ştiinţifice materialiste, a determinat pe N. Leon să se ridice în apărarea darwinismului şi să scrie articolul « Generaţiunea spontanee şi darwinismul ». În acest articol — ca şi în cele care i-au urmat N. Leon combate creaţionismul şi fixismul, demonstrînd că generaţia spontană şi darwinismul sînt singurele concepţii ştiinţifice asupra originei vieţii şi a speciilor.

[1] Dr. N. Leon, Amintiri. Iaşi, 1922, partea I-a, p. 244.

Astfel a luat naștere o polemică între dr. N. Leon și Paulescu în jurul darwinismului și a generației spontane. În această polemică, intervine mai tîrziu — alături de N. Leon — și D. Voinov, care mai publicase articole asupra transformismului[1].

Discuția se duce în jurul a două probleme fundamentale ale biologiei: originea vieții și originea speciilor.

In problema originii vieții, dr. N. Leon afirmă că singura concepție științifică este generația spontană. A nega generația spontană — spune N. Leon — înseamnă a admite o minune. Dacă viața n-a luat naștere în mod spontan din materia anorganică în anumite condiții favorabile și pe bază unor anumite legi, înseamnă că ea a fost creată de o ființă supranaturală — concepție incompatibilă cu știința. După cum am arătat mai înainte, N. Paulescu care a respins teoria generației spontane, în numele «metodei experimentale», a admis concepția religioasă a creerii vieții de către dumnezeu.

«Cînd D-l Dr. Paulescu a respins arhigonia — scrie N. Leon — așteptam să propună în loc o altă ipoteză care poate fi susținută cel puțin în mod rațional; el trece peste autorii care s-au ocupat în ultimii 20 de ani cu această chestiune și ajunge direct la dumnezeu»[2]. Intr-adevăr, în combaterea darwinismului și a generației spontane, Paulescu se folosește de lucrările lui Paul Janet, Quatrefage și alții de care se folosise și «Revista teologică» din Iași — pe la 1883 — în lupta împotriva ideilor materialiste din revista «Contemporanul».

Admițînd concepția generației spontane (arhigonia, generația echivocă), dr. Leon respinge ideile naive și neștiințifice ale lui Aristotel, Paracelsus, Van Helmont și alții, care credeau că prin generația spontană se nasc organisme pluricelulare și chiar animale ca viermi, șoareci etc. N. Leon, îmbrățișînd teoria generației spontane a lui Haeckel, susține că nici organismele inferioare cu structură celulară nu se nasc spontan, direct din materia abistică, ci numai monerele «combinațiuni albuminoide nediferențiate încă în protoplasmă și nucleu»[3], care sînt capabile de activitate vitală.

În opoziție cu concepția virchowistă, idealistă și metafizică după care celula este ultimul element capabil de activitate vitală, dr. Leon susține că există forme albuminoide necelulare care au proprietăți caracteristice vieții — monerele. Aceste monere care au luat naștere din materia lipsită de viață în

---

[1] Iată lista articolelor publicate de N. Leon și D. Voinov împotriva lui Paulescu: Dr. N. Leon: Generațiunea spontanee și darwinismul în «Convorbiri literare», 1903; Generația spontană și darwinismul (răspuns la răspunsul d-lui Paulescu, în «Convorbiri literare», 1904; D. Voinov: Transformism ori paulism în «Convorbiri literare», 1906; Fiziologia sentimentală, în «Convorbiri literare», 1906; Dovezile, în «Convorbiri literare», 1907; Dr. N. Leon, Organele rudimentale și Dl. profesor Paulescu, în «Convorbiri literare», 1909.

[2] Dr. N. Leon, Generațiunea spontanee și darwinismul, în «Convorbiri literare» 1903, p. 347.

[3] Ibidem, p. 344.

mod spontan, fără intervenţia unei forţe supranaturale, sînt rezultatul unui proces îndelungat de transformări chimice, proces pe care Leon îl descrie în felul următor (după teoria lui Haeckel):

1. Prin sinteză şi reacţiune se nasc din combinaţiuni simple şi stabile combinaţiuni azotate ale carbonului.

2. Moleculele acestor nitrocarbonaţi primesc constituţia caracteristică a corpului de albumină.

3. Moleculele albuminei, acoperite de un strat de apă, se asociază între ele pentru a forma grupuri moleculare cristalinice: *Pleone* sau *Micelle.*

4. Micellele albuminoide cristalinice se asociază formînd agregate în interiorul cărora se dispun în mod regulat şi formează granule de protoplasmă omogenă: Plassonelle sau Plassogranelle.

5. În timp ce plassogranellele, crescînd, se înmulţesc prin segmentaţie şi productele segmentaţiei rămîn reunite, se nasc corpuri de plasmă individuale cu constituţie omogenă: Monerele [1].

N. Leon a scris aceste rînduri acum o jumătate de veac şi de atunci ştiinţa a făcut progrese însemnate, pătrunzînd mai adînc în structura intimă a substanţei vii. Folosind realizările ştiinţei contemporane în domeniul chimiei organice şi biologice, astronomiei, fizicii, chimiei fizice şi coloidale, A. I. Oparin a elaborat o teorie ştiinţifică asupra originii vieţii, teorie care explică mai bine şi mai complet procesul transformării materiei anorganice în materie organică şi a materiei organice lipsite de viaţă în materie vie. Conform teoriei lui Oparin, în hidrosfera primară a pămîntului, hidrocarburile şi derivaţii lor micromoleculari corespunzători au format compuşi organici din ce în ce mai macromoleculari. În acest proces s-au format zaharurile şi grăsimile, substanţe caracteristice naturii vii actuale. In aceste condiţii s-au format şi substanţele protidice, din diverşi aminoacizi. Într-o perioadă ulterioară, tot în hidrosfera primitivă a pămîntului s-au format şi compuşi protidici care aveau capacitatea de a forma sisteme din ce în ce mai complexe. S-au format astfel aglomerări de molecule proteice care, atingînd anumite dimensiuni, s-au separat din soluţia înconjurătoare dînd naştere aşa numitelor picături coacervate. Prin cercetările sale asupra ontogenezei celulelor, Olga Lepeşinskaia a stabilit că o fază în dezvoltarea ontogenetică a celulelor o constituie formarea coacervatelor. Cercetările exprimentale asupra coacervatelor obţinute din substanţa vie a hidrei de către Lepeşinskaia au arătat că în ele au loc pe de o parte procese de asimilare, de sinteză pe seama substanţelor organice din soluţia înconjurătoare şi pe de altă parte procese de descompunere, de degradare. Toate acestea ne permit să conchidem că şi în procesul natural de apariţie a vieţii pe pămînt, o fază în acest proces a constituit-o

[1] Dr. N. Leon, Generaţiunea spontanee şi darwinismul în «Convorbiri literare», 1903, p. 347–348.

formarea coacervatelor care aveau proprietățile caracteristice vieții. Coacervatele primitive pluteau într-o soluție de substanțe organice și anorganice pe care le absorbeau și pe seama lor puteau să crească în volum și greutate. Pe de altă parte, în ele se petrecea și procesul invers de degradare și descompunere, iar prin asimilarea substanțelor organice din soluția înconjurătoare, ele se autoreînoiau. Aceste coacervate erau deci capabile de metabolism, însușirea fundamentală a vieții. Aceste strălucite experiențe ale savanților sovietici confirmă și fundamentează concepția materialistă a originii vieții din materia lipsită de viață, prin generație spontană, concepție pe care o susținea N. Leon într-o anumită formă.

Combătînd teoria generației spontane, Paulescu aducea obiecția că substanțele organice cu care se hrănesc celelalte organisme animale sînt produse numai de plantele verzi, prin utilizarea energiei solare, cu ajutorul clorofilei, și trăgea concluzia că prima ființă vieţuitoare a fost planta verde. Se știe însă că plantele verzi transformă substanțele anorganice în substanțe organice cu ajutorul unui mecanism foarte complicat, ceea ce le situează pe o treaptă relativ superioară în lanțul organismelor vii. Algele verzi au apărut deci mai tîrziu și au fost precedate de apariția altor organisme mai puțin complexe. În afară de aceasta, plantele verzi produc substanțe organice cu ajutorul razelor solare, lucru care nu a fost posibil în perioada cînd pămîntul era acoperit cu un strat gros de ceață și nori, care împiedecau pătrunderea razelor solare pînă la suprafața lui. Știința a descoperit organisme care ar fi putut să apară și să trăiască și în aceste condiții. Astfel de organisme sînt bacteriile chemotrofe care se hrănesc cu substanțe minerale, fără ajutorul energiei solare.

Afirmînd că prima ființă vieţuitoare a fost planta verde, care ar fi singura cale de producere a substanțelor organice necesare celorlalte organisme animale, Paulescu admitea deci că mai întîi au apărut organismele vii (plantele verzi) și apoi materia organică. Progresele științei au confirmat însă justețea ideilor pe care le susținea Leon. Astronomia a stabilit prezența hidrocarburilor în atmosfera stelelor, pe suprafața planetelor mari (Saturn și Jupiter) și în compoziția meteoriților. Se știe că din cauza temperaturii prea ridicate, nu poate exista viață în atmosferele stelelor, iar din studiul meteoriților căzuți pe pămînt nu s-a putut descoperi organisme vii și nici urme de viață. Este deci incontestabil faptul că, substanțele organice au apărut independent de organismele vii și înaintea acestora.

Argumentul fundamental pe care îl aducea fideistul Paulescu împotriva teoriei materialiste a generației spontane îl constituie experiențele lui Pasteur, care sterilizînd o infuzie organică prin substanțe toxice sau prin temperaturi înalte, a constatat că nu iau naștere prin generație spontană microorganisme așa cum credea Pouchet, care nu sterilizase infuzia.

La această obiecție, dr. Leon răspunde că experiențele lui Pasteur nu dovedesc decît că, în condițiile în care a lucrat acesta nu putea avea loc generația spontană, ceea ce nu exclude posibilitatea generației spontane în condiții naturale favorabile sau în condiții asemănătoare chiar în laborator. « Noi credem că rezultatele negative ale experienței nu pot proba altceva decît că în condițiile cu totul artificiale de laborator în care se găsea, Pasteur nu a putut să efectueze arhigonia; nu urmează însă că acest fenomen nu s-a efectuat odinioară în natură, sau că nu se efectuează și astăzi, sau că nu se va efectua vreodată chiar în laborator, cînd un experimentator s-ar nimeri în condițiuni analoge acelora din natură. Imposibilitatea faptului nu se poate stabili» [1].

Fr. Engels, referindu-se la experiențele lui Pasteur, care pretindea că a dovedit imposibilitatea generației spontane, scrie: « În această privință experiențele lui Pasteur sînt inutile; acelora care cred în posibilitatea generației spontane, el nu le va dovedi niciodată numai prin aceste experiențe imposibilitatea ei» [2].

Savanta sovietică O.B. Lepeșinskaia a făcut o critică temeinică modului în care Pasteur a făcut experiențele deoarece acesta omorînd microorganismele din infuzia organică, a omorît totodată și substanța vie din care s-ar fi putut dezvolta în mod spontan microorganisme. « În aceste condiții, desigur geneza spontană era imposibilă, întrucît nu mai există nici un substrat din care microorganismele au putut să se dezvolte; în experiențele lui Pasteur, substanța vie fusese « ucisă » [3].

A doua problemă în jurul căreia s-a dus această luptă dintre materialism și idealism în biologie a fost darwinismul. În lucrarea sa « Origina speciilor », Darwin — spune N. Leon — « ... rezolvă cea mai mare problemă biologică. Arată cum organismul animal sau vegetal atît de complicat s-a format pe cale naturală și în mod inconștient, fără ca o putere supranaturală să fi luat parte la conceperea lui » [4].

Darwin explică mecanismul dezvoltării speciilor prin conlucrarea a trei factori: variabilitatea organismelor, transmiterea ereditară a modificărilor dobîndite de organisme prin variabilitate, și supraviețuirea celor mai adaptați în lupta pentru existență. Prin conlucrarea acestor trei factori se produce selecția naturală. Îmbrățișînd darwinismul, N. Leon acordă o mare importanță mediului exterior în dezvoltarea organismelor și transmiterii ereditare a modificărilor suferite de organism în cursul vieții. Acest lucru este

---

[1] Dr. N. Leon, Generațiunea spontanee și darwinismul, în « Convorbiri literare », 1903, p. 345—346.

[2] Fr. Engels, Dialectica naturii, 1949, p. 240, ed. rusă.

[3] O.B. Lepeșinskaia, Geneza celulelor din substanța vie și rolul substanței vii în organism. Ed. Acad. R.P.R., 1952, p. 7.

[4] Dr. N. Leon, Moniste. Biblioteca Lumen, 1909, p. 50.

foarte important deoarece tocmai aceste laturi ale teoriei lui Darwin reprezintă baza sa materialistă. Aşa-zişii neodarwinişti, reprezentanţi ai orientării idealiste în biologie, care parazitau pe neajunsurile teoriei lui Darwin, negau tocmai această latură materialistă a darwinismului. Negînd ereditatea caracterelor dobîndite de organism sub acţiunea mediului exterior, weismannişti neagă de fapt teoria darwinistă a evoluţiei.

Format la şcoala lui Haeckel, N. Leon a fost unul din reprezentanţii orientării materialiste a darwinismului. În articolul « Ereditatea » el distinge două feluri de eredităţi: 1) Ereditatea conservativă prin care se conservă tipul specific şi 2) Ereditatea progresivă care constă în transmiterea ereditară a modificărilor dobîndite de organism în cursul vieţii sale sub acţiunea mediului exterior. « Ereditatea progresivă se manifestă şi ea sub mai multe forme: astfel este ereditatea adaptată sau acomodată, cînd în unele împrejurări un organism încearcă oarecari modificări în corpul său şi aceste modificări se transmit urmaşilor. Descendenţii în cazul acesta moştenesc dela părinţi particularităţile dobîndite de ei în cursul vieţii. Această formă de ereditate este de cea mai mare însemnătate pentru evoluţia speciei, căci dacă caracterele dobîndite în timpul vieţii sînt ereditare, fiecare generaţie face un nou progres şi toate aceste mici progrese explică evoluţia speciei »[1].

Deşi teoria darwinistă a eredităţii a fost depăşită de biologia miciurinistă sovietică, totuşi, important este faptul că N. Leon subliniază caracterul nelimitat al variabilităţii şi însemnătatea « eredităţii progresive »—adică a transmiterii ereditare a însuşirilor dobîndite — pentru dezvoltarea speciei.

N. C. Paulescu, combătînd darwinismul, a atacat tocmai caracterul nelimitat al variabilităţii. El admite variabilitatea organismelor, care are ca rezultat formarea raselor, dar limitează variabilitatea în cadrul speciei afirmînd că ea nu poate duce la formarea unei specii noi. Paulescu reînvie vechiul argument al lui Cuvier după care orice adaptare este absolută iar modificarea ei duce la pieirea speciei şi nu la transformarea ei într-o specie nouă.

Dr. Leon opune concepţiei idealiste a lui Paulescu concepţia materialistă a transformării speciilor. Susţinînd concepţia darwinistă a originei şi transformării speciilor, N. Leon aduce argumente din embriologie, din anatomia comparată şi din paleontologie.

Studiul dezvoltării organismelor în faza embrionară arată că există o analogie între formele succesive pe care le ia organismul în diferite faze ale dezvoltării sale embrionale şi între diferite organisme mature aparţinînd unor specii inferioare. Aceste fapte nu se pot explica decît admiţînd ideea că organismul în faza sa embrionară repetă pe scurt istoria speciei din care face parte

[1] Dr. N. Leon, Ereditatea, în « Convorbiri literare », 1904, p. 579.

şi că formele pe care le ia organismul în diferite faze ale dezvoltării sale ontogenetice amintesc drumul descendenţei ancestrale a speciei. Pe baza acestor fapte, F. Müller şi E. Haeckel au emis legea biogenetică fundamentală:

« În timpul ontogeniei adică a dezvoltării individuale — scrie Leon — animalul repetă în scurt fazele filogenezei adică acelea prin care au trecut strămoşii săi specifici în timp îndelungat » [1]. Aceste fapte constatate de embriologie constituie o dovadă puternică a descendenţei speciilor unele din altele.

Fr. Engels arată că aceste fapte, scoase la lumină de progresul embriologiei, constituie argumentul cel mai sigur al teoriei evoluţioniste. « Şi anume se constată o concordanţă caracteristică între dezvoltarea treptată a germenilor organici pînă la organismele mature şi între ordinea succesivă în care apar plantele şi animalele în decursul istoriei pămîntului. Şi tocmai această concordanţă a furnizat teoriei evoluţioniste fundamentul cel mai sigur » [2].

Neputînd nega valabilitatea legii biogenetice, Paulescu obiectează că ea nu este valabilă, decît în regnul animal. Într-adevăr, acţiunea acestei legi nu fusese cercetată decît la dezvoltarea organismelor animale. Ştiinţa sovietică a dovedit însă că această lege biogenetică acţionează şi în domeniul plantelor. Marele transformator al naturii, I. V. Miciurin, studiind dezvoltarea stadială a plantelor a descoperit acţiunea legii biogenetice şi în dezvoltarea organismelor vegetale. « ... Nu trebuie să uităm — scrie Miciurin — acea lege inexorabilă pentru viaţa tuturor organismelor vii, în virtutea cărora fiecare plantă nu-şi desăvîrşeşte toate părţile sale în primul an de existenţă ci doar treptat în cîţiva ani, trecînd prin toate stadiile transformării speciei sălbatice într-una de cultură » [3].

În favoarea concepţiei darwiniste a descendenţei speciilor şi originii animale a omului, N. Leon şi D. Voinov aduc ca argument existenţa organelor rudimentare şi atavice. Organele rudimentare sînt anumite organe care apar în faza foetală a unui animal sau pot chiar să persiste şi la organismul matur, dar rămîn chircite şi deobicei nu îndeplinesc vreo funcţie necesară. Aceste organe au fost bine dezvoltate la formele ancestrale şi au îndeplinit funcţii necesare. Astfel de organe sînt: dinţii foetusului de balenă, degetele laterale ale embrionului de cal, incisivii superiori ai foetusului rumegătoarelor (care lipsesc la rumegătoarele mature), rudimentele de picioare la şerpi, apendicele vermiform la om şi la maimuţele antropoide etc.

---

[1] Dr. N. Leon, Generaţiunea spontanee şi darwinismul, în « Convorbiri Literare », 1903, p. 361.

[2] Fr. Engels, Anti-Dühring. Ed. P.M.R., 1952, p. 88.

[3] I.V. Miciurin, Opere, vol. I, ed. rusă, p. 225. Citat după A. A.Rubaşevski, Însemnătatea filozofică a moştenirii teoretice a lui I. V. Miciurin, Ed. de stat pentru literatură ştiinţifică, 1952, p. 104.

Prezența acestor organe a încurcat foarte mult pe creaționiști și finaliști. Însuși Paul Janet, care i-a furnizat atîtea « argumente » lui Paulescu, nereușind să le explice în mod finalist, le-a numit « faits contraires ». Totuși Paulescu încearcă să dea o « explicație » finalistă acestor organe afirmînd chiar că ele constituie « o confirmare a finalității vitale ».

Nereușind să găsească funcțiuni necesare apendicelui vermiform la om, [1] — acțiune în care și-a pus în valoare toate cunoștințele sale fiziologice — Paulescu conchide că majoritatea organelor rudimentare există pentru « prevederea unor condiții de trai în viitor, condiții în care ele se hipertrofiază și intră în activitate », că ele « sînt un fel de organe de rezervă ».

Dacă ne referim numai la cîteva organe rudimentare nu vedem ce funcție poate prevedea Paulescu apendicelui vermiform la om, degetelor laterale de la picioarele calului sau părului des care acoperă foetusul de om începînd din luna treia.

Aceste organe rudimentare care încurcă atît de mult pe idealiști și finaliști constituie argumente pute nice în favoarea transformismului. « Dacă se admite că ființele au fost creiate de o putere atotștiutoare care a prevăzut și potrivit totul — scrie D. Voinov — cum se explică atunci existența acestor greșeli de construcție — numeroasele organe rudimentare care se întîlnesc în fiecare organism? Primindu-se dimpotrivă teoria transformistă, însemnătatea acestor organe răsare vădită — ele sînt în acest caz dovezile transformării speciilor, *sînt certificate de origină ale acestei transformări naturale* ». [2] În articolul « Organele rudimentare și D-l Profesor Paulescu, » dr. Leon observă că Paulescu, în loc să răspundă la dovezile aduse de Voinov în favoarea transformismului (organele rudimentare atrofiate și nefolositoare), el vorbește de glandele endocrine thimusul, epifiza etc. și arată că acestea sînt organe folositoare. În acest articol dr. Leon mai dă ca exemplu o serie de organe rudimentare nefolositoare. « În ciuda tuturor, l-am rugat pe D-l Paulescu să ne arate care este funcțiunea următoarelor organe rudimentare: a plicei semi-lunare la om, a apendicelui vermiform, a cozii embrionare, a mușchilor pavilionului urechii ... »

« Prezența acestor organe — scrie N. Leon mai departe — constituie pentru acei care nu admit evoluția lor, o enigmă în vreme ce transformiștii le explică în mod mecanic prin uz și neuz. Ele nu sînt decît organe care ne-au fost transmise prin ereditate de la vertebratele mai inferioare, dar care din cauza nefuncționării au rămas chircite » [3].

---

[1] La unele animale inferioare maimuțelor antropoide apendicele este foarte dezvoltat și îndeplinește într-adevăr funcții necesare.

[2] D. Voinov, Dovezile, în « Convorbiri literare », 1907, p. 790.

[3] N. Leon, Organele rudimentare și D-l Profesor Paulescu, în « Convorbiri literare ». 1909, p. 443—444.

In favoarea darwinismului, N. Leon aduce argumente şi din paleontologie. Studiind fosilele diferitelor epoci geologice, paleontologii au constatat că diferite tipuri de animale au apărut succesiv în timp şi că formele de vieţuitoare apărute mai recent sînt superioare formelor mai vechi. De asemenea prin descoperirea unor forme intermediare, care reprezintă verigi în lanţul general al vieţuitoarelor, paleontologia demonstrează că formele vieţuitoare derivă unele din altele. Prin descoperirea unor fosile de mamifere care au un caracter intermediar între om şi maimuţele superioare, paleontologia a adus dovezi despre origina animală a omului.

«Paleontologia, cu descoperirea lui *Pithecantropus erectus* — scrie Leon — demonstră pînă la evidenţă înrudirea dintre om şi antropoide. Adversarii teoriei descendenţei, înainte de descoperirea acestuia, pretindeau că dacă în adevăr, oamenii descind din antropoide, ar trebui să se găsească o formă intermediară între aceste două grupe. Forma pretinsă a fost găsită în Iava de către medicul militar olandez Eugen Dubois, iar adversarii teoriei evoluţiunii au fost privaţi de unul din argumentele lor favorite »[1].

Dezvoltarea ulterioară a ştiinţei a confirmat ideile materialiste pe care le susţineau Leon şi Voinov şi a dat lovituri de moarte ideilor reacţionare susţinute de Paulescu. In 1948, s-a dovedit pentru prima dată în biologie, prin experienţele făcute de biologii sovietici Lîsenko şi Karapetian transformarea directă a unei specii de plante în altă specie (a grîului tare de primăvară — *Triticum durum*, în grîu moale de toamnă — *Triticum vulgare*). După 1948, lucrările făcute în această direcţie desfăşurîndu-se pe scară mai largă, s-a obţinut transformarea mai multor specii de plante în alte specii.

Netemeinicia teoriilor idealiste pe care le susţinea Paulescu au fost demonstrate încă de Darwin, în lucrarea sa fundamentală « Originea speciilor » (1859). In secolul al XX-lea, aceste teorii nu erau — şi nu puteau fi — rezultatul unor cercetări ştiinţifice. Dacă n-au nici o valoare ştiinţifică, aşa cum s-a arătat, aceste teorii idealiste au avut — şi au încă — un rol politic reacţionar. Acesta a fost motivul pentru care le susţinea Paulescu şi le mai susţin încă şi astăzi apologeţii capitalismului. Teoriile idealiste şi antievoluţioniste aveau menirea să sprijine orînduirea capitalistă. Combătînd legea evoluţiei naturii şi societăţii, ideologii burghezi vor să « demonstreze » veşnicia orînduirii capitaliste şi să adoarmă conştiinţa politică a maselor în lupta împotriva exploatării. La baza poziţiei idealiste şi metafizice a lui Paulescu în problemele filozofice ale biologiei a stat concepţia şi activitatea sa politică reacţionară. N. C. Paulescu a fost — alături de A. C. Cuza — unul din

[1] N. Leon, Generaţiunea spontanee şi darwinismul, în « Convorbiri literare, 1904, p. 1139.

precursorii fascismului la noi. El a fost șeful organizațiilor cuziste din Muntenia, Oltenia și Dobrogea.

Instigator al urei de rasă, Paulescu s-a declarat dușman al democrației, marxismului, materialismului și a luptat, prin numeroase conferințe și articole, pe care le publica în revistele fasciste, împotriva a tot ce era progresist în Romînia primelor trei decenii ale acestui veac.

De aceea în timpul regimului fascist a lui Antonescu, lecțiile și articolele idealiste și reacționare ale lui Paulescu au fost reeditate, iar colaboratorii reacționari ai revistei « Spitalul » au scos în septembrie 1943 un număr omagial, în care, elogiind opera lui Paulescu, îl considerau precursor al fascismului.

N. Leon și D. Voinov au luptat pentru apărarea darwinismului și materialismului în biologie într-o perioadă cînd știința burgheză se orienta din ce în ce mai mult spre idealism, cînd naturaliștii burghezi de tipul lui Weismann, sub masca darwinismului căutau să introducă din nou idealismul în biologie. In condițiile de atunci ale mediului lor social și ale dezvoltării științelor și filozofiei în țara noastră, nici N. Leon și nici D. Voinov n-au putut fi consecvenți pînă la capăt în materialismul lor. Așa se explică unele confuzii și greșeli făcute de N. Leon și mai ales de D. Voinov în problema speciei, sau admiterea de către N. Leon a ideii weismanniste a nemuririi organismelor monocelulare etc. Știința a făcut — timp de o jumătate de secol—cît s-a scurs de atunci — progrese însemnate. De aceea, unele argumente aduse de ei în favoarea transformismului și a generației spontane nu mai sînt astăzi valabile. Așa de pildă, N. Leon credea că a descoperit existența reală a monerelor lui Haeckel în Vampyrella, Myxastrum sau Bathybius. Progresele ulterioare ale științei, datorită perfecționării microscopului, au stabilit însă că aceste organisme au o structură mult mai complexă, chiar celulară, iar de Bathybius-ul lui Huxley nu mai vorbește nimeni astăzi.

Cu toate acestea, lupta lui N. Leon pentru apărarea darwinismului, străduința lui de a explica fenomenele naturii vii prin cauze naturale, lupta lui împotriva idealismului a avut o mare importanță. Ea a avut o puternică influență asupra naturaliștilor, dar mai ales asupra tineretului iubitor de știință.

★

Materialismul lui Leon nu se limitează numai la biologie. El a avut o concepție filozofică materialistă asupra întregului univers, a materiei și a legilor de care este ea guvernată. Faptul că Leon a ajuns să-și formeze o concepție filozofică despre lume nu se datorește audierii cursurilor de filozofie ale lui Eucken și Liebemann, care erau la Iena reprezentanții « reacțiunii idealiste contra spiritului filozofic naturalist ». Dimpotrivă el vorbește cu dispreț

despre sistemele idealiste şi agnostice la modă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Vorbind despre cursul de metafizică al profesorului idealist neokantian Liebemann, N. Leon scrie: « In cursul lui de metafizică mi s-au clarificat diferitele teorii sau mai bine zis diferiţii termeni sub care se ascunde neştiinţa omenească ca: « incognoscibilul », lui Spencer; « Das Ding an sich » [1] al lui Kant; « Voinţa » lui Schopenhauer; « Inconştientul » lui Hartmann, pe care în urmă l-am pus în raport cu « Ignorabimus » a lui Dubois Reymond, căruia Haeckel i-a răspuns cu « *Impavidi progrediamur* » [2]. N. Leon şi-a format concepţia filozofică materialistă asupra lumii din lectura lucrărilor lui Darwin, Conta şi mai ales ale lui Haeckel. In opoziţie cu concepţiile dualiste, acesta din urmă îşi numeşte concepţia sa materialistă « monism ». Îmbrăţişînd această concepţie, Leon susţine că lumea este de natură materială, că este eternă şi există în spaţiu şi timp. Fenomenele naturii sînt rezultatul mişcării materiei care este stăpînită de legi obiective şi necesare. Viaţa, arată N. Leon, este produsul unui proces îndelungat de dezvoltare şi transformare a materiei lipsită de viaţă, iar speciile de plante şi animale — inclusiv omul — n-au fost create de o fiinţă supranaturală, ci s-au transformat unele din altele (dintr-un număr restrîns de fiinţe) printr-un proces natural care a durat milioane de ani.

Iată cum rezumă N. Leon concepţia lui monistă, materialistă despre lume: « Monismul ne învaţă că universul este etern şi nesfîrşit, că n-a fost niciodată creat şi evoluiază după legi naturale, eterne; că fenomenele naturii nu sînt decît produsul necesar şi incontestabil al forţelor fizico-chimice inerente materiei; că omul nu a fost creat acum şase mii de ani, după cum ne spune biblia, şi că este rezultatul unei transformări succesive, naturale a unei serii de strămoşi mamiferi » [3].

Monismul materialist respinge în mod categoric existenţa oricărei forţe supranaturale, precum şi revelaţia ca mijloc de cunoaştere. La baza existenţei — susţin moniştii materialişti — se află materia sub diverse forme. Ea poate fi cunoscută şi stăpînită de om cu ajutorul ştiinţei prin experienţă şi raţiune. Refuzînd să admită existenţa unei forţe supranaturale, care ar fi creat lumea, N. Leon s-a ridicat de asemenea împotriva idealiştilor care susţineau existenţa « sufletului » ca entitate metafizică imaterială, independentă de corp şi nemuritoare. El afirmă că « sufletul nu este decît suma funcţiunilor cerebrale care s-au dezvoltat paralel cu organul lor anatomic » [4].

În concepţia lui N. Leon, găsim şi unele elemente dialectice. Astfel în gîndirea sa, găsim principiul dialectic al legăturii şi interdependenţei feno-

[1] Lucrul în sine.
[2] Dr. N. Leon, Amintiri. Iaşi, 1922, partea I-a, p. 150.
[3] Dr. N. Leon, Monismul, religia celor puţini, 1910, p. 5.
[4] Dr. N. Leon, Amintiri. Iaşi, 1925, partea a II-a, p. 5.

menelor din natură. Susținînd principiul cauzalității și determinismului, al legăturii necesare dintre diferite fenomene din natură, Leon nu vede numai legătura în spațiu a organismelor vii ci și legătura lor în timp. Legea biogenetică fundamentală demonstrează tocmai acest lucru, confirmînd prin aceasta principiile dialecticii materialiste. Analizînd concepțiile lui N. Leon asupra lumii, iese puternic în evidență atenția acordată de el principiului dialectic-materialist al dezvoltării. După cum am mai arătat, el susține că materia evoluează, este într-o continuă dezvoltare iar viața, speciile de plante și animale — inclusiv omul — nu sînt decît produsul acestei dezvoltări, în timp de milioane de ani. În concepția lui N. Leon asupra dezvoltării materiei vii, aceste două principii ale dialecticii sînt indisolubil legate. Aceste elemente n-au fost afirmate în mod explicit. Ele reies însă din scrierile sale, căci s-au impus în mod spontan ca rezultat al studiului științific al fenomenelor naturii care într-adevăr au un caracter dialectic. De asemenea N. Leon n-a văzut lupta contrariilor în natură și nici transformarea prin salt a speciilor de plante și animale.

În problema cunoașterii, N. Leon a reușit să se ridice cu mult deasupra unor oameni de știință renumiți care au rămas în limitele empirismului strîmt sau al pozitivismului plat. Ridicîndu-se împotriva speculațiilor sterile ale filozofilor idealiști care desconsiderau faptele concrete ca rezultat al observației și experienței și susțineau că numai rațiunea ne poate duce la adevăr, N. Leon a avut o concepție justă asupra raportului dintre rațiune și experiență. Deși a fost un om de laborator, el n-a subapreciat rolul generalizării raționale.

Dacă știința s-ar servi numai de observație și experiență — spune Leon — ea n-ar face decît să înregistreze și să descrie corpurile și fenomenele din natură, fără a le putea explica. Dacă, dimpotrivă s-ar servi numai de rațiune, ea s-ar confunda cu filozofia idealistă și ar deveni tot atît de sterilă ca și aceasta. Știința trebuie să plece de la faptele observației și experienței dar nu trebuie să rămînă la constatarea și înregistrarea faptelor. Ea trebuie să meargă mai departe, la descoperirea cauzelor eficiente și a legilor care guvernează fenomenele naturii.

« La filozofie — scrie N. Leon — nu pot renunța nici științele cele mai exacte, căci ar fi să renunțe la cunoașterea cauzelor generale » [1]. În studierea fenomenelor naturii, știința trebuie să se folosească atît de observație și experiență cît și de rațiune. Numai prin îmbinarea acestor două metode se poate ajunge la cunoașterea adevărului. « Filozofia naturalistă nu crede că se poate ajunge la cunoașterea veritabilă a lucrurilor numai prin rațiune, ci prin *experiență* și *rațiune* » [2].

[1] Dr. N. Leon, Amintiri. Iași, 1927, partea a III-a, p. 65.
[2] Dr. N. Leon, Amintiri. Iași, 1922, partea I-a, p. 142.

«Aceste două metode prin care putem ajunge la adevăr — scrie Leon în altă parte — empirismul sau observația și speculația sau reflecția sînt indisolubile. Numai acei oameni de știință pot să creeze și să facă să progreseze știința care sînt tot atît de buni cugetători cît și observatori »[1].

Prin cugetare, adică prin raționament N. Leon nu înțelege însă numai operațiunea de a conchide de la faptele particulare la legi generale — adică inducția — ci și operația inversă de a conchide de la general la particular — deducția. Știința, spune N. Leon, trebuia să se folosească atît de inducție cît și de deducție căci ambele raționamente pot duce la descoperiri importante. « Cele mai sigure procedee de raționament de care se folosește filozofia naturală sînt *Inducția* și *Deducția*. Inducția conchide de la particular la general, de la fapte multe izolate la o lege generală; iar deducția conchide de la general la particular, de la o lege naturală generală la un caz izolat. Datorită acestor procedee *Goethe* a descoperit oasele intermaxilare la om... »[2].

Folosindu-se de observație și experiență, de raționamentul inductiv și deductiv, știința poate cunoaște natura din ce în ce mai profund și este capabilă să pătrundă în esența lucrurilor. N. Leon se ridică împotriva filozofului idealist Eucken care « vrea să lese pe seama *filozofiei naturaliste* numai studiul fenomenelor care au la bază empiria » și care susținea că numai « metafizica singură să se ocupe de esența lucrurilor ».

Împotriva tuturor agnosticilor, care susțin că nu putem și nu vom putea cunoaște nici o dată esența lucrurilor și care aderă la formula lui Dubois Reymond « Ignorabimus », N. Leon susține că știința e capabilă de progres nelimitat și că poate cunoaște în întregime natura, aderînd la lozinca lui Haeckel « *Impavidi progrediamur* ».

« Că nu putem ști astăzi încă multe lucruri — e posibil, scrie N. Leon, căci și acum o mie ani omenirea a știut cu mult mai puțin decît știe astăzi »[3].

Prin această atitudine în problema cunoașterii, adică admițînd posibilitatea cunoașterii treptate, din ce în ce mai profunde a materiei, Leon se apropie de teza materialismului dialectic, care pornește de la punctul de vedere că « nu există în lume lucruri care nu pot fi cunoscute, ci există numai lucruri care nu sînt încă cunoscute, care vor fi descoperite și cunoscute prin mijloacele științei și ale practicii »[4].

Concepția filozofică materialistă a lui Leon are unele confuzii și inconsecvențe care se datoresc condițiilor istorice și influenței gîndirii sociale din perioada în care a activat. Astfel, de și este materialist, totuși, ținînd seama

---

[1] Dr. N. Leon, Amintiri. Iași, 1927, partea a III-a, p. 65-66.
[2] Ibidem, p. 66.
[3] Ibidem, Iași, 1922, partea I-a, p. 142.
[4] I.V. Stalin, Problemele leninismului. Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 560.

de prejudecata filistină predominantă împotriva materialismului, el preferă să se numească « realist » şi nu materialist. În afară de aceasta, N. Leon confundă noţiunea de concepţie despre lume cu noţiunea de credinţă. Deosebirea dintre credinţa omului primitiv şi credinţa omului cult — spune el — constă în faptul că credinţa celui dintîi este supranaturală pe cînd a celui de al doilea este monistă, adică materialistă.

În ciuda unor asemenea confuzii, într-o perioadă cînd profesorii burghezi de filozofie, Titu Maiorescu, Rădulescu-Motru, Ion Petrovici şi alţii, acţionau alături de Paulescu pentru răspîndirea idealismului, concepţia materialistă a lui N. Leon a jucat un rol progresist. Articolele sale materialiste au fost publicate în broşuri populare şi au avut o mare circulaţie, contribuind astfel la educarea în spirit materialist a multor generaţii de tineri.

O altă latură a activităţii lui N. Leon o constituie lupta sa pentru libertatea gîndirii, împotriva pseudo-ştiinţei oficiale reacţionare, împotriva superstiţiilor şi a spiritismului. În acest scop, el a scris numeroase articole ca: « Duşmanul liberii gîndirii », « Minuni false », « Ştiinţa oficială şi libera gîndire » etc, pe care le-a grupat într-o broşură populară sub titlul general « Moniste »[1]

N. Leon consideră superstiţiile ca unul din cei mai înverşunaţi duşmani ai raţiunii. Ele au izvorît — spune Leon — din nevoia omului de a explica fenomenele naturale şi din neputinţa lui de a da o explicaţie ştiinţifică acestor fenomene. Pătrunzînd în tradiţia popoarelor, superstiţiile se dezrădăcinează cu greu din mintea oamenilor şi reprezintă un obstacol în calea ideilor noi, ştiinţifice. Superstiţia este mai periculoasă decît eroarea — scrie N. Leon — căci, deşi în ambele cazuri raporturile dintre cauză şi efect sînt false, totuşi în eroare cauza este naturală şi poate fi înlocuită datorită progresului ştiinţei, prin cauza adevărată, pe cînd în superstiţie cauza este supranaturală şi nu dă posibilitatea ştiinţei să afle adevăratele cauze ale fenomenelor. « Îndată ce părăseşte domeniul supranaturalului chiar dacă sîntem în *eroare*, scrie N. Leon, atribuind epilepsia unor cauze false, însă naturale, raţiunea şi experienţa vor găsi adevărata ei cauză... »[2]. Arătînd pericolul superstiţiilor, N. Leon îndeamnă pe oamenii de ştiinţă să se organizeze pentru a duce o luptă sistematică împotriva credinţelor superstiţioase.

« Datoria omului de ştiinţă — scrie N. Leon — este de a nu ascunde adevărul şi de a lovi fără cruţare în credinţele superstiţioase. Ar fi timpul să se ducă o luptă mai sistematică contra superstiţiilor care bîntuie în deosebi populaţia rurală, punînd prin aceasta o piedică serioasă higienei şi contribuind uneori în chip direct la creşterea mortalităţii »[3].

---

[1] Biblioteca Lumen, 1909.
[2] Dr. N. Leon, Moniste. Biblioteca Lumen, 1909, p. 4.
[3] Ibidem, p. 44.

Către sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd capitalismul intra în faza sa imperialistă, burghezia îşi intensifică lupta împotriva ideilor progresiste şi a ştiinţei materialiste. Ştiinţa burgheză se îndrepta din ce în ce mai mult spre idealism şi religie, devenind o piedică în calea adevăratei ştiinţe şi a libertăţii de gîndire. Legătura dintre ştiinţa oficială şi religie devine şi mai evidentă. Aceasta l-a determinat pe N. Leon. să scrie articolul « Ştiinţa oficială şi libera gîndire », în care arată că ştiinţa oficială — adică ştiinţa claselor exploatatoare ajunse la putere — a fost întotdeauna un obstacol în calea progresului, în calea ideilor înaintate.

Constatînd disproporţia dintre progresele ştiinţelor naturii şi înrăurirea lor asupra concepţiei despre lume, Leon scrie: « Această disproporţie este datorită curentului reacţionar întreţinut de către reprezentanţii ştiinţei oficiale; din cauza aceasta nici ideile mari, care rup cu tradiţia, nu ne vin de la reprezentanţii ştiinţei oficiale, ci de la savanţii liberi. Teoria selecţiunii bazată pe date paleontologice, anatomice şi embriologice, care explică originea speciilor prin « lupta pentru trai », a fost concepută şi demonstrată de marele *Darwin*, care nu era profesor » [1].

N. Leon observă legătura care a existat întotdeauna între ştiinţa oficială şi religie, arătînd că de fapt reprezentanţii ştiinţei oficiale au luptat împotriva teoriilor şi ideilor înaintate pentru a apăra religia. Ştiinţa, spune N. Leon, a fost întotdeauna în conflict cu religia. De aceea, el cheamă pe oamenii de ştiinţă cinstiţi să se organizeze pentru a duce o luptă sistematică împotriva credinţelor supranaturale şi pentru a populariza cunoştinţele ştiinţifice.

« Datoria omului de ştiinţă este de a nu ascunde adevărul şi de a lovi fără cruţare în credinţele supranaturale. Ar fi timpul ca şi oamenii noştri, liberi gînditori, loaiali, să se organizeze între ei pentru a duce o luptă sistematică contra *credinţelor supranaturale* care apasă omenirea de mii de ani, căutînd a vulgariza adevărul, binele şi frumosul » [2].

Susţinerea şi răspîndirea acestor idei progresiste şi materialiste nu era pe placul reacţiunii, care vedea în N. Leon un duşman al regimului burghezo-moşieresc. Pentru a-l intimida şi a-l face să renunţe la susţinerea şi răspîndirea acestor idei, politicienii de teapa lui A. C. Cuza îl ameninţau cu scoaterea din învăţămînt. În articolul « Răspuns D-lui A. C. Cuza », N. Leon afirmă cu hotărîre că nu va renunţa la aceste idei, că datoria lui ca om de ştiinţă este de a spune adevărul. « Pînă atunci însă îl rog să nu mă ameninţe cu leafa căci nu sînt plătit nici ca preot, nici ca profesor de teologie, ca să propovăduiesc credinţa, ci ca profesor de istorie naturală ca să *propag* adevărul. D-l Cuza ar vrea să spun că scopul suprem al creaţiunii terestre este omul,

[1] Dr. N. Leon, Moniste. Biblioteca Lumen, 1909, p. 34.
[2] Ibidem, 1909, p. 36.

și că restul naturii a fost creat pentru el; sau că pămîntul este centrul lumei, în jurul căruia se învîrteşte soarele, luna şi stelele. Asemenea erezii nu le poate susține un om de ştiinţă »[1].

Chemarea adresată de N. Leon oamenilor de ştiinţă pentru a lupta împotriva credinţelor supranaturale, religioase a fost calificată de reacţiune ca o chemare împotriva ordinei de stat. La aceasta, N. Leon răspunde: « A lupta împotriva credinţelor supranaturale înseamnă a lupta contra ordinei de stat? Nu văd şi nu ştiam că ordinea în statul romîn este bazată pe credinţe supranaturale »[2].

În ideile sociale ale lui N. Leon se resimte foarte mult influenţa ideilor socialiste şi democratice ale « Contemporanului ». Deşi în gîndirea sa există multe confuzii, multe influenţe ale ideologiei burgheze, totuşi important este faptul că — aşa cum mărturiseşte el însuşi — N. Leon a rămas în fond credincios ideilor socialiste şi a condamnat pe « generoşi » care au trădat cauza poporului trecînd în tabăra burgheziei liberale. Trebuie arătat totuşi că N. Leon nu a dus o activitate politică pentru traducerea în viaţă a ideilor socialiste. Închipuindu-şi că socialismul se va realiza doar într-un viitor îndepărtat, N. Leon şi-a închinat activitatea sa aproape exclusiv învăţămîntului şi laboratorului.

În scrierile sale însă, el a demascat regimul burghezo-moşieresc, arătînd situaţia de mizerie în care trăia poporul, punînd-o în contrast cu belşugul şi luxul claselor exploatatoare. Constatînd această « nedreptate strigătoare la cer », N. Leon propune un program minimal de reforme democratice, a căror realizare, va duce, după el, la ieşirea din această situaţie.

« Totdeauna însă mă simţeam îndurerat ori de cîte ori mă găseam în faţa contrastului izbitor dintre bogăţia imensă a claselor de sus şi sărăcia grozavă a muncitorimii; între viaţa uşoară a celor dintîi şi munca excesivă a celor de al doilea; între cultura unora şi ignoranţa celorlalţi; între dificultăţile de a ocupa un loc bun la banchetul vieţii ale copiilor inteligenţi şi muncitori din popor şi reuşita uşoară în viaţă a mediocrităţilor, născuţi din părinţi bogaţi, cu legături sociale.

Această nedreptate strigătoare la cer, precum şi dezastrul la care văd că ne-a dus politica oligarhiei, m-a hotărît să lupt din răsputeri după război la realizarea unui program, în care s-ar înscrie:

1. — Împărţirea pămîntului obştiilor săteşti;

2. — Dispariţia capitalismului ereditar şi a dreptului de a testa;

3. — Transformarea statului într-o societate de asigurare contra tuturor relelor care pot atinge populaţia »[3].

---

[1] Dr. N. Leon, Moniste. Biblioteca Lumen, 1909, p. 43.
[2] Ibidem, p. 44.
[3] Dr. N. Leon, Amintiri. Iaşi, 1922, partea I-a, p. 237—238.

O preocupare permanentă a profesorului Leon a fost grija pentru pregătirea ştiinţifică şi educarea materialistă a studenţilor. Într-o perioadă cînd A. C. Cuza, N. C. Paulescu, şi alţii căutau să corupă tineretul şi să-l împingă la acţiuni huliganice, şovine, profesorii progresişti Paul Bujor, D. Voinov şi N. Leon au luptat pentru a îndruma tineretul pe căile progresului social şi pentru a-l sustrage de sub influenţa profesorilor reacţionari. Astfel, cu ocazia unei întruniri a muncitorilor din Iaşi la care profesorul Paul Bujor trebuia să ia cuvîntul pentru a protesta împotriva execuţiei lui Ferrer, a fost împiedicat să vorbească de către studenţii instigaţi de A. C. Cuza. Adresîndu-se lui A. C. Cuza, Leon îi spune: « Lasă studenţii în pace, nu-i aţîţa în contra colegilor care nu gîndesc la fel cu dumneata, nu-i zăpăci cu antisemitism. Preocuparea lor să fie cartea » [1].

După cum vedem, activitatea politică a lui N. Leon s-a desfăşurat tot în cadrul şcoalei şi s-a manifestat prin acţiuni de protest împotriva reacţiunii care se silea să antreneze studenţimea în curentul politic reacţionar. N. Leon n-a văzut decît studenţimea care era sub ochii săi. Închis între zidurile facultăţii şi ale laboratorului, el n-a avut un contact strîns cu masele populare şi mai ales cu clasa muncitoare.

Aceasta ne explică inconsecvenţele şi confuziile din concepţia sa socială. Neavînd un contact strîns cu masele, el n-a putut avea o viziune clară asupra evenimentelor politice şi, de multe ori după cum recunoaşte el însuşi — s-a resemnat, împăcîndu-se oarecum cu situaţia existentă.

Astfel, în primul război mondial, el a aprobat pe socialiştii germani în frunte cu Bebel, care au trimes clasa muncitoare să se bată într-un război imperialist. Deşi era anti-militarist, el mărturiseşte, că n-a făcut propagandă împotriva războiului, deoarece credea că — ţinînd seama de faptul că Romînia era o ţară mică, înconjurată de puteri războinice şi reacţionare — ar fi făcut astfel *un prost serviciu* patriei sale.

De asemenea — naiv şi utopic — Leon a făcut apel la sentimentul filantropic al marilor capitalişti pentru a sprijini ştiinţa şi învăţămîntul dînd capitaliştilor romîni ca exemplu pe capitaliştii din apus.

Totuşi faptul că, într-o perioadă cînd elementele burgheze din conducerea partidului socialist au trădat cauza poporului, N. Leon a rămas credincios ideilor socialiste şi democratice ale « Contemporanului », evidenţiază poziţia lui ideologică fermă, înaintată pentru aceea vreme.

Deşi n-a desfăşurat o activitate politică militantă, totuşi Leon a simpatizat cu cercurile comuniste, din perioada de după primul război mondial. Astfel, la procesul din Dealul Spirii, înscenat congresiştilor, care

---

[1] Dr. N. Leon, Moniste. Biblioteca Lumen, 1909, p. 48.

votaseră, în 1921, pentru înființarea Partidului Comunist din Romînia, N. Leon s-a prezentat ca martor al apărării, alături de C. I. Parhon.

Nevoind să se arunce în arena politică, ca să lupte pentru realizarea idealului său social, deoarece îl credea foarte îndepărtat, Leon a preferat să-și consacre activitatea școalei și științei. Nu i-a trebuit mult timp ca să se convingă că atît în școală cît și în știință se duce aceiași luptă între vechi și nou, între reacțiune și progres, între idealism și materialism, care nu este de fapt decît un aspect al luptei de clasă.

Activînd pe terenul școalei și al științei, N. Leon a trebuit să ducă și aici lupta împotriva reacțiunii care căuta să introducă idealismul în știință. Lupta dintre materialism și idealism în biologie de la începutul acestui secol în Romînia n-a fost decît un aspect ideologic al luptei de clasă din această perioadă. Ea s-a dat între reprezentantul celor mai reacționare forțe sociale, N. Paulescu — dușmanul democrației, al marxismului, al materialismului — și oamenii de știință progresiști N. Leon și D. Voinov, formați la școala « Contemporanul » și care au reprezentat masele muncitoare în lupta pentru progresul social.

Faptul că tocmai N. Leon și D. Voinov — legați de poziția maselor muncitoare — au dat o ripostă atît de puternică ofensivei ideologice a reacțiunii dovedește că inspiratoarea forțelor progresiste din știință și filozofie, era nu burghezia, ci poporul.

În trecut, învăluită în negura uitării, astăzi în regimul democrat-popular, opera lui N. Leon este scoasă la lumină și redată poporului căruia i-a servit. Pentru cercetătorii științifici din R.P.R. activitatea științifică valoroasă a lui N. Leon, străbătută de un cald patriotism și fundată pe o poziție filozofică materialistă — este o pildă vie de chipul în care trebuie să se îmbine armonios sarcinile înalte ale omului de știință.

DESPRE CARACTERUL OBIECTIV AL LEGILOR ARTEI *

DE

ANDREI BĂLEANU

Recunoașterea caracterului obiectiv al legilor artei, stabilirea și studierea acestor legi este o problemă fundamentală pentru existența și dezvoltarea esteticii ca știință. Estetica idealistă concepe arta ca o întruchipare sau o emanație a spiritului pur de sine stătător. De aici, teza falsă a « libertății » artistului și a creației artistice față de legile obiective ale naturii și ale societății. Considerînd arta drept un imperiu al liberului arbitru absolut, idealismul neagă esteticii, istoriei artei și criticii de artă orice bază științifică. Estetica subiectivistă, critica de artă impresionistă, joacă azi rolul de portdrapel al decadentismului în arta burgheziei imperialiste occidentale. Universul creat de romancier — susține Kléber Haedens — « poartă pecetea sa și el dictează acestui univers propriile sale legi ». Existențialiștii afirmă că nu poate exista o « literatură conformă cu adevărul », că « arta în general nu e supusă legilor ». Îndreptînd focul împotriva rațiunii și adevărului obiectiv în artă, filozoful american reacționar D. Santaiana încearcă să dea o justificare teoretică pseudoartei suprarealiste, paranoice, antiumane, ale cărei miazme fac și mai dezgustătoare epoca apusului lumii capitaliste.

Celor două linii fundamentale în dezvoltarea artei și literaturii — realismul și antirealismul — le corespund cele două orientări net opuse în estetică: orientarea idealistă, subiectivistă, și cea științifică. Prin apariția marxismului, lupta materialismului împotriva idealismului în domeniul teoriei artei și literaturii a dobîndit acea bază solidă și sigură care a permis esteticii să se transforme într-o disciplină științifică de sine stătătoare.

---

* Fragmente dintr-o lucrare în pregătire.

Estetica marxist-leninistă se intemeiază pe concepţia materialismului dialectic, pe teoria leninistă a reflectării. Materialismul dialectic nu poate privi arta ca pe un fenomen rupt de viaţă, de realitate. Între artă şi realitate există un raport obiectiv, raport exprimat prin legi obiective.

Împotriva machiştilor, Lenin a apărat teza materialistă a primordialităţii materiei faţă de conştiinţă. El a arătat că diferitele forme ale cunoaşterii umane (printre care şi arta) nu sînt altceva decît oglindirea în mintea noastră a realităţii obiective, oglindire care se desfăşoară conform unor legi. Între legile gîndirii, ale cunoaşterii, şi legile naturii există o concordanţă deplină, căci cunoaşterea noastră este ea însăşi cel mai înalt produs al naturii.

Legile obiective ale artei au la bază raporturile necesare dintre artă şi realitate. În lucrarea de faţă aceste raporturi vor fi considerate sub două aspecte, care în practică se împletesc: sub aspect gnoseologic şi sub aspect estetic. După cum vom căuta să demonstrăm mai jos, distincţia între aceste două aspecte şi studierea relaţiei dintre ele este strict necesară pentru analiza specificului artei, a legilor ei specifice.

I

Materialismul istoric ne învaţă că existenţa socială determină conştiinţa socială. În lumina acestei învăţături urmează să analizăm arta ca formă a conştiinţei sociale. Conţinutul oricărei cunoaşteri, conţinutul gîndirii omeneşti, în general, îl constituie realitatea. « Dacă latura materială, condiţiile exterioare, existenţa şi alte fenomene asemănătoare le numim *conţinut*, atunci latura ideală, conştiinţa şi alte fenomene asemănătoare le putem numi *formă* »[1]: Raportul dintre artă şi realitate ca raport între subiect şi obiect este aşadar un raport între formă şi conţinut. În cadrul acestui raport conţinutul este factorul prim, determinant.

Din punct de vedere gnoseologic, conţinutul artei se identifică cu obiectul ei. Acest conţinut este viaţa socială, omul în totalitatea relaţiilor şi sentimentelor sale formate şi dezvoltate istoriceşte. În legătură cu aceasta, este de mare însemnătate teza lui Marx că « realitatea obiectivă îi apare omului în societate peste tot ca realitate a forţelor esenţiale umane, ca realitate umană şi, deci, ca realitate a *propriilor* sale forţe esenţiale », iar prin aceasta, « toate *obiectele* îi apar ca o *obiectivizare* a sa proprie, ca obiecte care confirmă şi concretizează individualitatea sa, ca obiecte ale *sale*, cu alte cuvinte, el *însuşi* devine obiect »[2]. Obiectul artei, realitatea umană, apare ca o obiectivizare a subiectului uman, ca un obiect care se autocunoaşte. Şi nu e vorba nicidecum numai de subiectul

[1] I. Stalin, Opere. Ed. P.M.R., vol. I, p. 322.

[2] K. Marx, Manuscrise economico-filozofice (1844) (K. Marx—F. Engels, Despre artă şi literatură. Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 34).

colectiv, ci şi de cel individual, căci aşa cum pe bună dreptate spunea Shakespeare prin gura lui Hamlet, « a cunoaşte bine pe un om înseamnă să te cunoşti pe tine însuţi ». În artă subiectul îşi apare lui însuşi ca obiect. Deaceea — spre disperarea esteticii idealiste şi metafizice — autocunoaşterea subiectului în artă nu este în mai mică măsură o cunoaştere a adevărului obiectiv, conform unor legi obiective.

Valoarea gnoseologică a artei depinde de măsura în care se oglindeşte adevărul vieţii, de măsura în care ea redă veridic realitatea umană (adică raporturile omului cu mediul său social şi natural). Clasicii marxism-leninismului au subliniat în repetate rînduri forţa deosebită cu care marii artişti realişti (Balzac, Dikens, Tolstoi, etc.) au dezvăluit adevărul asupra epocii lor. În lumina învăţăturii lui Lenin despre adevărul relativ şi adevărul absolut, putem înţelege atît valoarea gnoseologică a operei acestor mari artişti cît şi caracterul ei istoric limitat.

Zugrăvirea veridică a realităţii umane este trăsătura principală a realismului în artă. Dacă denaturează adevărul vieţii, arta se autodesfiinţează ca formă de cunoaştere. Aşadar din punct de vedere gnoseologic (vom vedea mai departe că şi din punct de vedere estetic) arta nerealistă nu poate fi considerată artă adevărată. După cum spunea Dobroliubov, « între cunoaşterea adevărată şi poezia adevărată nu poate fi o deosebire esenţială ». Arta nerealistă nu este artă, după cum alchimia nu este ştiinţă. Rezultă că realismul, veridicitatea, reprezintă o condiţie necesară a existenţei artei, o lege obiectivă a artei. Problema valabilităţii şi durabilităţii operei de artă îşi găseşte astfel o explicaţie gnoseologică în raportul dialectic dintre conţinut şi formă, în primatul conţinutului, în afirmarea practicii drept criteriu al adevărului. Cînd forma intră în conflict cu conţinutul — respectiv cînd arta contrazice viaţa — primatul conţinutului se manifestă prin înlăturarea formei necorespunzătoare. Viaţa, istoria, exercită o selecţie necruţătoare, condamnînd la eşec şi uitare inevitabilă acele opere — pretins artistice — care nesocotesc şi falsifică realitatea.

Conţinutul gnoseologic al artei există în mod obiectiv, independent de voinţa oamenilor, a claselor. Dar clasele nu sînt indiferente faţă de el. Diferitele clase sociale privesc realitatea de pe poziţii deosebite — şi aceasta se referă nu numai la problemele politice şi sociale, ci şi la tot ceea ce intră în sfera preocupărilor, intereselor, ideilor şi sentimentelor omeneşti. Cernîşevschi a arătat cît sînt de opuse gusturile ţăranului şi ale boierului în ceea ce priveşte frumuseţea fizică. La rîndul său « poetul sau artistul, neputînd înceta de a fi un om în genere, (şi nu numai un artist abstract), nu este în stare *chiar dacă ar vrea*, (subliniat de noi—*A. B.*) să renunţe la aprecierea fenomenelor descrise; iar această aprecierea . . . se va manifesta în creaţiile

lui . . . »[1]. Dar aprecierea, interpretarea artistului nu este numai a sa proprie, ci exprimă totodată gusturile, concepţiile, năzuinţele clasei pe care el o reprezintă. Nu poţi trăi în societate şi să fii independent de ea. Ca orice formă de cunoaştere arta are un caracter activ. Artistul poate cunoaşte profund realitatea socială numai acţionînd asupra ei, luînd parte la transformarea ei.

Arta nu este o reflectare pasivă a realităţii sociale, nu are o atitudine neutră faţă de bază. Rolul ei social, ca armă de luptă, de influenţare şi educare a oamenilor este enorm. Teza estetizantă despre artă ca scop în sine, ca « percepere dezinteresată, lipsită de orice interes practic al lucrurilor » (Bergson) este dezminţită categoric de întreaga istorie a artei şi literaturii. Scriitorul realist-socialist, « inginer al sufletelor omeneşti », este deopotrivă de părtinitor în creaţia sa ca şi Eschil care în « Orestia » lua apărarea patriarhatului împotriva matriarhatului osîndit de istorie. Partinitatea este o lege obiectivă a artei. Pe această lege se sprijinea Lenin cînd cerea ca literatura să fie considerată în mod făţiş drept o chestiune de partid.

Între realism şi partinitate în artă este o strînsă legătură. Indiferent de părerile şi gusturile unei clase sau ale alteia, realitatea socială are ea însăşi o anumită tendinţă obiectivă, care corespunde întotdeauna intereselor claselor şi păturilor progresiste şi contrazice interesele claselor reacţionare. Dacă tendinţa subiectivă a artistului corespunde tendinţei obiective a vieţii, atunci aprecierea sa asupra fenomenelor sociale pe care le descrie nu va contrazice, ci va reliefa adevărul obiectiv — cu alte cuvinte el va face artă realistă. Dacă însă tendinţa sa contravine tendinţei obiective a vieţii, autorul va denatura — prin interpretarea sa personală — adevărul şi va aluneca inevitabil pe calea antirealismului. Rezultă de aci că poate fi valabilă, veridică, numai acea artă care stă pe poziţii progresiste.

Prin urmare, veridicitatea zugrăvirii vieţii şi partinitatea sînt legi care exprimă raporturile obiective dintre artă şi realitate. Dar aceasta e numai o latură a problemei. Privite din acest punct de vedere, trăsăturile şi legile artei sînt comune şi altor forme de conştiinţă socială — de pildă — ştiinţelor sociale. Urmează acum să cercetăm trăsăturile specifice ale artei şi legile ei specifice.

II

Fenomenele sociale au, pe lîngă trăsături comune, anumite particularităţi specifice, care le deosebesc unele de altele şi care sînt de cea mai mare importanţă pentru ştiinţă. Pentru a descoperi particularităţile specifice ale unui fenomen

[1] N. G. Cernîşevschi, Arta şi realitatea din punct de vedere estetic. Ed. Cartea Rusă, 1949, p. 135.

social trebuie să răspundem la întrebarea: Din ce punct de vedere serveşte el societatea omenească? Arta este un fenomen social care serveşte societăţii atît din punct de vedere gnoseologic cît şi din punct de vedere estetic; ea satisface nevoi gnoseologice şi nevoi estetice ale omului social.

După cum am arătat mai sus, sub aspect gnoseologic arta e direct înrudită cu ştiinţele — îndeosebi cu ştiinţele sociale — răspunzînd ca şi ele necesităţii omului de a cunoaşte adevărul obiectiv. Dar şi sub acest aspect, arta îşi are specificul ei, determinat de specificul conţinutului ei obiectiv, de specificul obiectului său.

Obiectul artei prezintă anumite particularităţi faţă de obiectul diferitelor ştiinţe. În primul rînd obiectul artei se deosebeşte de obiectul ştiinţelor naturii prin aceea că arta se ocupă numai de omul social şi de raporturile sale cu lumea înconjurătoare; natura nu devine obiect al artei decît în măsura în care este o natură *umanizată*, în măsură în care este legată de om, de activitatea şi sentimentele omului social. Dar obiectul artei se deosebeşte şi de obiectul ştiinţelor sociale, căci ştiinţele sociale studiază *diferitele laturi* ale vieţii sociale pe cînd arta oglindeşte viaţa umană în ansamblul ei, totalitatea relaţiilor omului cu mediul lui social şi natural. După cum observă esteticianul sovietic A. I. Burov, specificul obiectului, al conţinutului obiectiv al artei, determină şi specificul formei de oglindire. Spre deosebire de ştiinţă — care oglindeşte numai esenţa fenomenelor, cauzele şi legile lor, exprimate în noţiuni, judecăţi şi raţionamente — arta oglindeşte însăşi fenomenele vii, în sinteza lor concretă, punînd în lumină esenţa într-un mod specific, prin imagini tipice. Ştiinţa şi arta — subliniază Belinschi — sînt deopotrivă de necesare; ele nu se pot înlocui reciproc. Intr-adevăr, societatea nu se poate mulţumi numai cu oglindirea esenţei fenomenelor, ci are nevoie şi de oglindirea vie a fenomenelor şi esenţei în unitatea lor, căci — după cum observă Cernîşevschi — « putem cunoaşte mult mai uşor un obiect păstrînd formele vieţii... decît atunci cînd găsim numai o descriere seacă a lui »[1]. Lenin spunea că studiind opera lui Tolstoi clasa muncitoare îşi va cunoaşte mai bine duşmanii. Din romanul lui Sadoveanu « Nicoară Potcoavă » cunoaştem mult mai profund şi mai complet frămîntata epocă a lui Ioan Vodă cel Cumplit, decît am putea-o cunoaşte numai din lucrările ştiinţifice asupra istoriei patriei noastre. Rezultă că imaginea artistică are o mare valoare gnoseologică, dar — bineînţeles — numai în măsura în care ea respectă adevărul vieţii.

Pe lîngă valoarea gnoseologică, arta are şi o valoare estetică, satisface nevoia de frumos a omului. Nevoia de frumos este specific umană. Aprecierea obiectelor din natură — ca fiind frumoase sau urîte aparţine omului social,

---

[1] N. G. Cernîşevschi, Arta şi realitatea din punct de vedere estetic. Ed. Cartea Rusă, 1949, p. 134.

societății umane și este în funcție de condițiile materiale de trai și de concepțiile de clasă ale oamenilor. Natura n-are habar de frumos sau urît, nu se sinchisește dacă oamenilor le plac sau nu fenomenele cărora ea le dă naștere. Altfel stau însă lucrurile cu frumosul creiat de om — inclusiv frumosul în artă. Omul creiază frumosul în mod premeditat, urmărește în mod conștient ca anumite obiecte pe care le produce să fie nu numai utile dar și frumoase. Se pune deci întrebarea: Ce calități trebuie să aibă un obiect făurit de om pentru a fi cu adevărat frumos? Există oare anumite criterii obiective în această privință? Cu alte cuvinte, creația frumosului se supune oare unor legi obiective? Pentru a da răspuns la această întrebare trebuie să pornim de la următoarea indicație fundamentală a lui Marx:

« Crearea practică a unei *lumi obiective, prelucrarea* naturii anorganice este confirmarea omului ca ființă conștientă aparținînd unei specii, cu alte cuvinte ca ființă care se raportează la specie ca la esența sa proprie, sau care se raportează la sine însăși ca la o ființă aparținînd speciei. E drept că și animalul produce. Își clădește un cuib, o locuință, ca albina, castorul, furnica, etc. Însă produce numai ceea ce îi trebuie nemijlocit pentru el sau puii săi; el produce unilateral, în timp ce omul produce universal; el produce numai sub imperiul necesității fizice imediate, în timp ce omul produce în afara necesității fizice și produce cu adevărat abia atunci cînd se eliberează de ea; animalul se produce numai pe sine însuși, în timp ce omul reproduce toată natura; produsul animalului aparține nemijlocit trupului său fizic, în timp ce omul stă liber în fața produsului său. Animalul dă formă lucrurilor numai pe măsura și după necesitatea acelei species (specii) căreia îi aparține, în timp ce omul știe să producă pe măsura oricărei species, știind să dea întotdeauna obiectului măsura care îi este inerentă; de aceea omul dă formă lucrurilor și în conformitate cu legile frumosului »[1].

Un diamant devine frumos abia după ce este șlefuit, după ce omul a pus în valoare calitatea obiectivă a diamantului de a străluci, adică după ce, prelucrîndu-l, i-a dat « măsura care îi este inerentă ». Așadar un obiect pe care omul îl creează (sau îl prelucrează) pe măsura firească, inerentă, obiectul respectiv este un obiect creat (produs) în conformitate cu legile frumosului. Simțul estetic nu este altceva decît nevoia omului de a produce toate obiectele, de a le cunoaște și a și le însuși (a le transforma în obiecte *pentru sine*, în obiecte *umane*) în conformitate cu « măsura care le este inerentă », în conformitate cu calitățile lor reale, obiective.

Din cele de mai sus rezultă că orice obiect sau fenomen aparținînd realității umane, omului social și relațiilor sale cu mediul — fie că un om sau altul,

[1] K. Marx — F. Engels, Despre artă și literatură. Ed. pentru literatură politică, p. 45—46.

o clasă sau alta, în virtutea gusturilor, educației și intereselor sale, consideră acel obiect frumos sau urît — poate fi redat, oglindit, sub forma unei opere de artă frumoase. Politicianul venal are un caracter urît, amintirea vechililor boierești ne provoacă scîrbă, privim cu dispreț pe un om laș și lăudăros, priveliștea unei păduri desfrunzite și părăsite de păsările ne lasă o impresie tristă, neplăcută; dar «O scrisoare pierdută», «Vechilul» lui Grigorescu, piesa lui Caragiale «Conu'Leonida față cu reacțiunea» sau «Ce te legeni codrule» de Eminescu sînt opere de artă frumoase, care ne plac. Aceasta nu înseamnă însă că arta ne-ar trezi simpatia pentru ceea ce este urît. Dimpotrivă, dacă artistul dă obiectelor «măsura care le este inerentă», adică își înzestrează eroii cu însușirile firești ale speciei lor, arată adevărata semnificație socială a tipului respectiv și tendința lui obiectivă de dezvoltare — și numai în acest caz opera de artă este frumoasă — atunci ceea ce este frumos ne va apare în acea operă drept un lucru frumos, demn de a fi iubit, admirat, dorit, iar ceea ce este urît ne va fi înfățișat drept un lucru urît, respingător, trezindu-ne ura, dezgustul, împotrivirea și totodată, implicit, dragostea pentru ceea ce este frumos. (Cînd vorbim despre fenomene sociale «frumoase» sau «urîte» înțelegem bineînțeles aprecierea pe care clasele progresiste o dau acestor fenomene, apreciere care are valoarea unui adevăr obiectiv, deoarece ea exprimă cerințele firești ale speciei umane pe o anumită treaptă concret istorică). După cum vedem, primatul realității față de artă, caracterul obiectiv al legilor frumosului, se manifestă în primul rînd prin aceea că este frumoasă doar acea operă de artă care redă măsura inerentă obiectului independent de voința oamenilor — cu alte cuvinte este frumoasă doar acea operă de artă care zugrăvește viața în chip veridic.

Capacitatea de a da formă lucrurilor pe măsura care le este inerentă, de a crea obiecte înzestrate cu calitățile lor firești, deci de a produce conform legilor frumosului, este o însușire proprie speciei omenești. Această însușire — talent, măiestrie — se manifestă în primul rînd în sfera producției materiale. «Întemeietorii artei — scria Gorki — au fost olarii, fierarii, țesătoarele și țesătorii, zidarii, dulgherii, cioplitorii în lemn și os, armurierii, zugravii, croitorii, croitoresele și, în general, meșteșugarii, oamenii ale căror obiecte lucrate artistic umplu muzeele desfătîndu-ne privirile». Există însă un specific al frumosului în artă, specific determinat în primul rînd de însuși faptul că obiectul producției artistice este altul decît cel al producției materiale. Meșteșugarul prelucrează obiecte din natură; el le dă o formă frumoasă numai în măsura în care respectă și pune în valoare calitățile lor firești, naturale, existente independent de om. Artistul însă, nu ne înfățișează în opera sa pur și simplu însușirile naturale ale obiectelor. Obiectul muncii artistice este *omul*, în ceea ce are el *specific* uman, iar nu pur biologic (căci din punct de vedere fizic făptura umană este obiectul muncii medicului, dentistului, profesorului de anatomie, etc). Artistul

zugrăveşte sufletul omenesc, sentimentele şi emoţiile oamenilor, relaţiile lor sociale — şi deci el trebuie să dea *imaginilor* pe care le creează măsura inerentă însăşi subiectului uman. În acest scop el poate chiar să încalce uneori proprietăţile hărăzite de natură diferitelor obiecte (de pildă în fabule animalele sînt înzestrate cu darul vorbirii) sau chiar proprietăţile biologice ale oamenilor (căci nu pot exista nici babe care să zboare pe măturoi şi nici uriaşi care să mute munţii din loc cu o singură mînă). Dar Grigore Alexandrescu nu ne prezintă pur şi simplu un bou şi un viţel care conversează, iar în Sfarmă-Piatră din basmele noastre populare nu vedem pur şi simplu un personaj supranatural, care se distrează schimbînd geografia. În boul «ca toţi boii puţin la simţire» din fabula lui Gr. Alexandrescu regăsim de fapt trăsăturile tipice de caracter ale unei categorii sociale — aroganţa şi sgîrcenia bogătaşului; Sfarmă-Piatră simbolizează forţa creeatoare a omului transformator al naturii, etc. Vedem prin urmare dece Gorki propunea ca literatura să fie numită «ştiinţa omului». Pentru a crea un parc frumos, grădinarul are nevoie să cunoască perfect calităţile obiective ale diferitelor plante şi să posede îndemînarea, talentul, măestria de a pune în valoare aceste calităţi naturale. Pentru a descrie frumos un parc, poetul trebuie însă să fie un foarte bun cunoscător al sufletului omenesc şi să posede îndemînarea, talentul, măestria de a crea imaginile sale pe măsura firească a emoţiilor şi sentimentelor ce însufleţesc pe eroul său liric — vizitator al acestui parc.

Măsura firească a obiectelor acestei realităţi umane, nu este dată odată pentru totdeauna, ci se modifică în procesul muncii, în procesul transformării realităţii obiective (naturale şi sociale) de către om. Iar schimbarea trăsăturilor fireşti, a însuşirilor obiective ale fenomenelor sociale, atrage după sine şi schimbarea cerinţelor estetice ale oamenilor. (Ne referim bineînţeles numai la cerinţele estetice *valabile*, adică la acelea legate de zugrăvirea veridică a vieţii). Astfel, pentru omul antic, măsura inerentă clădirilor — firească pentru acea etapă istorică — se concretiza într-o anumită concepţie arhitectonică. Această «măsură firească» reprezenta în fond realitatea forţelor esenţiale umane ale acelei epoci, cu alte cuvinte corespundea unui anumit grad de dominare şi transformare a naturii de către om şi unei anumite trepte a dezvoltării relaţiilor sociale. În practica social-istorică, umanizarea naturii şi relaţiile omului cu mediul său natural şi social au atins însă mai tîrziu o treaptă mai înaltă, însăşi măsura obiectivă a realităţii umane a devenit alta. Această schimbare s-a reflectat direct în idealurile estetice ale noii epoci, deci şi în cerinţele ei arhitectonice. Un alt exemplu: «Naivul» lui Voltaire îşi imagina lumea ideală ca pe o lume burgheză — adică era făurit pe măsura forţelor reale ale societăţii din acea epocă, deoarece — după cum spunea Marx — omenirea nu-şi pune decît sarcini pe care le poate rezolva. Astăzi însă, o operă literară al cărei erou pozitiv, trăind în epoca noastră, ar avea acelaşi ideal, ne-ar apare ca reacţionară şi urîtă — şi ar fi

într-adevăr urîtă, căci ea ar contrazice cerinţele obiective, tendinţa inerentă societăţii contemporane.

Cum se explică atunci că ceea ce a fost frumos în epocile trecute ne provoacă şi azi o emoţie estetică? Dece, după expresia lui Caragiale, „lucrurile frumoase nu se învechesc niciodată"? În introducerea sa la «Contribuţii la critica economiei politice» Marx a scris: «Un bărbat nu poate redeveni copil fără a deveni copilăros. Dar nu-l bucură oare naivitatea copilului, şi oare nu trebuie el însuşi să năzuiască să reproducă, pe o treaptă mai înaltă, adevărata sa esenţă? Nu renaşte oare în natura copilului din fiecare epocă propriul ei caracter în toată naturaleţea sa? Dece copilăria socială a omenirii, pe treapta pe care şi-a atins dezvoltarea cea mai frumoasă, nu şi-ar exercita, ca o etapă care nu se va mai întoarce niciodată, farmecul ei veşnic? Există copii rău crescuţi şi copii precoci. Multe din popoarele vechi fac parte din această categorie. Copii normali au fost Grecii. Farmecul pe care arta lor îl exercită asupra noastră nu contrazice treapta socială nedezvoltată pe care a crescut. El este dimpotrivă, rezultatul acesteia şi este inseparabil legat de faptul că condiţiile sociale necoapte în care s-a născut, şi care singure i-au putut da naştere, nu mai pot reveni niciodată»[1].

O operă de artă creată în conformitate cu legile frumosului va înfăţişa oricărei generaţii viitoare măsura firească, *concret-istorică*, a fenomenelor sociale, a caracterelor şi sentimentelor umane zugrăvite. Am arătat că «măsura inerentă» realităţii umane (prin «realitate umană» înţelegînd omul social în totalitatea relaţiilor sale cu mediul natural şi social), nu este altceva decît realitatea forţelor esenţiale ale omului, esenţa reală a omului obiectivizat. Prin «esenţa reală a omului» sau «realitatea forţelor esenţiale umane» Marx înţelege — în lucrările citate mai sus — nu ceva pe deasupra claselor, ci totalitatea însuşirilor creatoare aparţinînd poporului pe o anumită treaptă istorică, însuşiri care permit societăţii să domine şi să trasforme *natura*, şi să-şi creeze propria sa istorie pe o linie continuu ascendentă. Tocmai această «esenţă reală», reprezentînd tot ceea ce au mai bun masele populare într-o epocă dată, se reflectă — sub felurite aspecte — în operele de artă. Ori, astfel înţeleasă, esenţa reală a societăţii umane într-o epocă dată este reproducerea pe o treaptă superioară a esenţei sale reale din epocile precedente. De aceea, tot astfel cum fiecare nou adevăr relativ înglobează şi adevărurile relative cunoscute pînă atunci, idealurile estetice ale epocilor anterioare sînt depăşite dar şi înglobate în idealul estetic al actualităţii. (Subliniem că este vorba în permanenţă numai despre acele idealuri estetice — singurele valabile — care concordă cu adevărul obiectiv

[1] K. Marx — F. Engels, Despre artă şi literatură, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 28—29.

şi sînt deci legate de interesele forţelor progresiste ale fiecărei epoci, de interesele poporului în ultimă instanţă).

Concepţiile estetice au un caracter suprastructural, aparţin unor clase şi dispar odată cu baza care le-a dat naştere. Clasele antagoniste au concepţii estetice radical opuse. Singurele concepţii estetice valabile sînt cele care aparţin claselor progresiste ale societăţii, intr-o epocă dată.

Forţele reacţionare sînt întotdeauna interesate ca artistul să nu prezinte viaţa în mod veridic, să nu înfăţişeze trăsăturile şi tendinţele obiective ale fenomenelor sociale — căci atunci, de pildă, monstruoasa exploatare capitalistă va apare ca un lucru nespus de odios şi totodată sortit pieirii, precum şi este; lupta de eliberare a proletariatului va apare ca un lucru frumos şi nobil, etc. Dar aceasta este valabil nu numai pentru aspectele economico-sociale ale vieţii umane. Capitalismul nu are interesul ca într-o operă de artă să fie zugrăvite «pe măsura ce le este inerentă» sentimentele şi emoţiile omeneşti în general — cum ar fi spre exemplu iubirea sau bucuria de a admira natura—căci o atare operă literară ar deştepta în cititorul proletar dorinţa de a dobîndi condiţiile necesare pentru satisfacerea şi dezvoltarea firească a acestor sentimente şi emoţii care în societatea capitalistă sînt strivite şi înăbuşite sub povara mizeriei şi inculturii. Dominaţia capitalistă de clasă împiedică nouă zecimi ale populaţiei să trăiască şi să se dezvolte pe măsura şi după cerinţele fireşti ale speciei umane. Iată de ce, la rîndul său, artistul burghez deformează adevărata măsură inerentă fenomenelor sociale sau stărilor sufleteşti pe care le descrie, creînd astfel opere *urîte*, incapabile de a transmite o reală emoţie artistică. Dimpotrivă, artistul progresist este împins de însăşi poziţia sa partinică spre zugrăvirea veridică a vieţii, spre realizarea frumosului în artă. Dealtfel, indiferent de poziţia politică şi de concepţiile sale filozofice — şi cînd e cazul chiar în opoziţie cu ele — artistul adevărat este progresist în creaţia sa, în măsura în care el apreciază lucrurile urîte ca urîte şi pe cele frumoase ca frumoase. Tolstoi spunea că artistul este artist, tocmai pentrucă el vede obiectele nu aşa cum vrea să le vadă, ci aşa cum sînt ele. Adevărul acestor cuvinte e ilustrat de însăşi opera literară a lui Tolstoi care, în ciuda prejudecăţilor religioase ale autorului, în ciuda doctrinei tolstoiene a «nonviolenţei», a reprezentat totuşi o genială oglindire artistică a epocii pregătirii revoluţiei ruse. Arătînd că realismul se poate manifesta chiar împotriva vederilor politice ale autorului, Engels dădea ca exemplu pe Balzac, ale cărui simpatii politice erau de partea nobilimii, dar care, în creaţia sa, oglindind viaţa ca un adevărat artist, a fost nevoit «să acţioneze împotriva propriei sale simpatii de clasă şi prejudecăţi politice... *a văzut* necesitatea pieirii nobililor săi iubiţi, pe care îi descrie ca pe nişte oameni care nici nu merită o soartă mai bună;...a recunoscut pe adevăraţii oameni ai viitorului acolo unde puteau fi cu adevărat găsiţi în acea

epocă... »[1]. Aceasta a reprezentat — după aprecierea lui Engels — unul din aele mai mari triumfuri ale realismului şi una din cele mai minunate trăsături ele lui Balzac ca artist.

Aşadar, în concluzie la cele spuse pînă acum: Legile frumosului corespund legilor obiective ale vieţii. Arta poate satisface atît nevoile estetice ale omenirii cît şi nevoi gnoseologice, numai dacă respectă aceste legi, dacă este o artă realistă. În produsele artei omenirea se recunoaşte pe sine, recunoaşte realitatea propriilor sale forţe esenţiale (actuale sau din epocile precedente), realitatea acţiunii sale transformatoare asupra mediului social şi natural — şi deci şi asupra ei înşăşi. Insuşirea de a crea conform legilor frumosului, măestria artistică, e strîns legată de activitatea productivă a poporului, a maselor celor ce muncesc. În procesul muncii sociale s-a născut atît nevoia estetică, cît şi posibilitatea de a o satisface (mai bine zis, întîi posibilitatea de a o satisface iar apoi simţul uman corespunzător).

III

Am văzut că arta serveşte societatea atît sub raport gnoseologic, cît şi sub raport estetic. Specificul funcţiunii sale sociale cere folosirea imaginii, căci nu poate fi redată viaţa reală a omului social în ansamblul relaţiilor sale şi anume « pe măsura care-i este inerentă » decît sub forma imaginii. Dar nu orice imagine, nu orice exprimare a generalului, a esenţei în imagini concret-individuale, este artă. Şi intr-o lucrare ştiinţifică pot fi descrise cazuri sau evenimente individuale care sînt tipice pentru o categorie oarecare de fenomene. Într-o fotografie, în reportajul de informaţie sau chiar într-o simplă corespondenţă de ziar, întîlnim adesea imagini ale unor cazuri reale tipice. Este evident că acest gen de imagini nu face parte din domeniul artei. Urmează deci să analizăm specificul imaginii *artistice*.

Imaginea pe care o întîlnim într-un simplu reportaj nu este alteva decît relatarea exactă a unui fapt petrecut în realitate. Dimpotrivă, imaginea artistică este *cu totul altceva* decît relatarea exactă a unui fapt petrecut în realitate. Imaginea artistică nu este o simplă copie a realităţii. Ea este un produs al *fanteziei creatoare*, în care se manifestă originalitatea autorului. « Părerea mea — spune I. Ehrenburg — este că scriitorul prezintă foarte rar în romanele sale oameni existenţi în realitate, iar chiar cînd o face, schimbă multe în descrierea lor...Cînd îşi creează eroii, scriitorul schimbă proporţiile şi dispune altfel planurile ». Artistul este artist tocmai pentrucă el creiază ceva *nou*. El nu înfăţişează, de obicei, un caz autentic, ci unul imaginar, dar care corespunde reali-

[1] K. Marx — F. Engels, Despre artă şi literatură. Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 138.

tăţii, este tipic, exprimă esenţa forţei sociale respective. Cernîşevschi a demonstrat pe larg că orice naraţiune artistică presupune intervenţia fanteziei. Aceasta a fost una dintre ideile de bază ale esteticii democrat revoluţionarilor ruşi.

Se poate pune întrebărea: Ideea că imaginea artistică este un produs al fanteziei, nu exclude oare pe nedrept din sfera artei asemenea genuri ca reportajul literar sau filmul documentar — artistic? Într-adevăr, aceste genuri ale artei prezintă fapte reale iar nu inventate. Dar ele sînt opere de artă numai în măsura în care poartă pecetea puternică a personalităţii creiatoare a autorului. Să luăm spre exemplu « O femeie mănîncă un măr » de Geo Bogza. Marea forţă artistică a acestui reportaj stă nu în descrierea reuşită a unui fapt real, ci în felul original în care Bogza o ştiut să înfăţişezese semnificaţia acestui fapt, cu ajutorul fanteziei sale. Faptul brut a devenit imagine artistică numai după ce el a fost trecut prin fantezia artistului, căpătînd astfel o nouă existenţă. Prin generalizarea artistică, imaginea capătă astfel o existenţă independentă de existenţa obiectului real de inspiraţie. La fel se petrec lucrurile în cazul romanului istoric. Tocmai *originalitatea* îl deosebeşte pe artist de un meşteşugar talentat.

Afirmînd că imaginea artistică nu este relatarea unui caz real, ci un produs al imaginaţiei artistului, nu negăm nicidecum valoarea gnoseologică a artei. Fantezia artistului intervine nu pentru a umbri realitatea, ci tocmai pentru a reliefa mai puternic trăsăturile ei esenţiale. Dar nu vom putea înţelege specificul artei dacă nu vom ţine seama că valoarea imaginii tipice nu constă în aceea că este *autentică*, ci în aceea că este *verosimilă*. Artistul nu povesteşte niciodată exact ceea ce a văzut. El prezintă întotdeauna o *sinteză personală* a celor văzute. Această sinteză personală nu este însă arbitrară. Recunoaşterea rolului originialităţii artistice, de pe poziţia esteticei ştiinţifice, nu trebuie confundată cu subiectivismul. În originialitatea creatoare a artistului, estetica idealistă caută înseşi izvoarele artei. De aci provine şi teza falsă că «sinceritatea» sau « talentul » — însuşiri ori stări de spirit subiective ale artistului — ar constitui criteriile determinante ale valabilităţii unei opere de artă. Marxismul ne învaţă să căutăm izvoarele artei în realitatea obiectivă. Rolul talentului al personalităţii creatoare a artistului, este de a oglindi veridic realitatea.

Imaginea artistică este — ca şi noţiunea — o generalizare a fenomenelor reale, generalizare făcută pe treapta gîndirii abstracte, pe baza contemplării vii a realităţii. Dar generalizarea artistică îşi are specificul ei. Savantul exprimă rezultatele cunoaşterii sale în noţiuni. Pentru a ilustra conţinutul unei noţiuni, el va relata un anume caz individual *real*. La scriitor însă — după o expresie a lui Balzac — ideea « devine personaj », cu alte cuvinte rezultatul cunoaşterii artistului este exprimat sub forma unor ficţiuni, a unor imagini inventate. Noţiunea desemnează în mod direct o serie de fenomene reale. Imaginea desemnează

aceste fenomene în mod indirect (deşi nu mai puţin pătrunzător şi convingător). «Arta nu cere ca operele ei să fie socotite drept *realitate*», spune Lenin («Caiete filozofice»).

Noţiunea are numai un conţinut gnoseologic. Imaginea are un *conţinut artistic*, un conţinut *specific* estetic, care *oglindeşte*, exprimă conţinutul gnoseologic. Aşa de pildă, imaginea domnului Fost din poemul Mariei Banuş «Despre pămînt» nu înfăţişează chipul concret al niciunuia dintre aşii vechii protipendade. Domnul Fost este — cum spune însăşi poeta — «un prototip», prin intermediul căruia ne sînt înfăţişate trăsături tipice ale unei întregi categorii sociale. Sau, un alt exemplu: istoria relatează în noţiuni cum s-a desfăşurat răscoala din 1907. Aceste noţiuni nu au nici un alt conţinut decît însăşi faptele reale care s-au petrecut. În schimb romanul «Răscoala» de Liviu Rebreanu înfăţişează în cea mai mare parte, întîmplări şi personaje inventate de autor. Aceste întîmplări şi personaje imaginare ale cărţii reprezintă conţinutul ei artistic, care corespunde la rîndul său esenţei evenimentelor reale. În acest sens se poate spune că eroii romanelor «sînt personaje inventate şi totuşi reale» (Ehrenburg).

Din nou estetica metafizică este pusă în mare încurcătură: Imaginea tipică deşi este o ficţiune corespunde pe deplin obiectului, exprimă *esenţa* lui *reală*. Un fapt *imaginar* exprimă o esenţă *reală*. Şi o exprimă cu atît mai puternic, cu cît artistul a modificat mai mult (în sensul bun al cuvîntului) materia primă a observaţiilor care i-au servit drept izvor de inspiraţie, cu cît mai vîrtos a «topit» el această materie primă şi a remodelat-o într-un chip cu totul nou, dîndu-i chiar o înfăţişare voit exagerată. «Adevărata artă are dreptul de a exagera» a spus Gorki. Exagerarea conştientă nu înseamnă o exagerare a realităţii, o denaturare a adevărului, căci imaginea nu este identică cu realitatea. O imagine exagerată nu deformează esenţa reală a lucrurilor, ci doar o scoate în evidenţă, o reliefează ca o lupă uriaşă. Uneori exagerarea este atît de puternică încît este evident că un asemenea personaj nu există în realitate. Cine a mai văzut, de pildă, un om atît de zgîrcit încît să moară înghiţindu-şi banii? Dar în *imaginarul* Hagi-Tudose este desvăluită cu multă profunzime esenţa *reală* a cămătarului avar şi hapsîn. Trăsăturile de caracter ale lui Hagi-Tudose sînt în genere trăsăturile de caracter ale oricărui cămătar real, chiar dacă respectivul cămătar nu stă iarna fără lemne şi n-a tăiat coada pisicii ca să-i aducă mai puţin frig în casă.

Trebuie prin urmare să facem distincţia între conţinutul gnoseologic al artei şi conţinutul ei estetic (prin «conţinut estetic» şi «conţinut artistic» vom înţelege în lucrarea de faţă unul şi acelaşi lucru). În artă, conţinutul gnoseologic nu poate fi exprimat *decît* sub forma unui conţinut estetic. A trece peste acest specific, a reduce conţinutul artei la conţinutul ei gnoseologic, adică a iden-

tifica conţinutul artei cu însăşi obiectul, cu realitatea obiectivă, înseamnă a ajunge la naturalism şi a transforma arta într-o copie plată a realităţii.

Adepţii teoriei naturaliste se ascund adeseori sub cunoscuta formulă a lui Cernîşevschi: «frumosul este viaţa». Trebuie însă să ţinem seama că această formulă era îndreptată împotriva esteticii idealiste, care nega conţinutul gnoseologic al artei; de aceea formula lui Cernîşevschi subliniază tocmai *existenţa* necesară a unui asemenea conţinut obiectiv. Găsim pe de altă parte numeroase indicaţii în operele lui Cernîşevchi şi Belinschi, care arată că ei nu identificau în mod mecanic conţinutul artistic cu cel gnoseologic. Astfel, Cernîşevschi sublinia că «reproducerea fidelă a vieţii în artă... nu înseamnă o simplă transcriere» [1]. Belinschi considera tipizarea drept «una din însuşirile cele mai caracteristice ale originalităţii în creiaţie» [2] el a scris rînduri pline de incisivitate împotriva imitaţiilor fade, lipsite de culoare, împotriva copierii neartistice a vieţii reale.

Identificarea conţinutului gnoseologic al artei cu cel estetic a dus la teza falsă a unor esteticieni că gîndirea artistică nu separă elementul general (noţiunea, ideea) de conţinutul real, obiectiv, al acestui element general. E limpede că în această formulare aspectul particular, concret-individual al imaginii artistice este confundat cu însuşi conţinutul ei gnoseologic. Cu alte cuvinte, în artă elementul general, esenţa, tipicul, ar fi exprimat prin anumite cazuri reale, luate din viaţă. Mergînd cu raţionamentul pînă la ultimele consecinţe logice, se ajunge direct la naturalism, la negarea generalizării artistice, la negarea exagerării conştiente, la considerarea tipicului ca o simplă medie statistică. Adevărul este că în artă elementul general, întruchipat într-o imagine individuală, există numai *separat* de obiectul (mai bine zis obiectele) care l-au inspirat pe artist, adică *separat* de conţinutul său real, gnoseologic. Marele industriaş Grigore Bucşan din «Ultima oră» de M. Sebastian nu este nici Auschnitt, nici Malaxa ş. a. m. d.—ci este o generalizare a tuturor acestora, o generalizare care există separat de existenţa lor reală, o generalizare *creeată* de autor ca oglindire artistică originală a trăsăturilor comune unui grup de persoane reale. Bineînţeles nu trebuie să uităm că generalizarea artistică se deosebeşte de cea ştiinţifică. Noţiunea exprimă esenţa fenomenelor într-o formă generală. Imaginea artistică exprimă esenţa fenomenelor într-o formă individuală, adică «în formele vieţii însăşi» oglindind astfel într-un chip specific unitatea dintre fenomen şi esenţă din viaţa reală. Conţinutul artistic nu poate fi exprimat decît sub aspectul unui caz concret-individual, dar acest caz individual nu este identic cu un anumit caz real ci este de fapt o tipi-

[1] N. G. Cernîşevschi, Arta şi realitatea din punct de vedere estetic. Ed. Cartea Rusă, 1949, p. 139.

[2] V. G. Belinschi, Pagini alese. Ed. de Stat pentru literatură şi artă, 1953, vol. I, p. 34.

zare, adică o generalizare a unui mare număr de cazuri individuale reale. Individuală şi totuşi generală: individualizare care înseamnă de fapt o generalizare. Imaginea artistică, ca unitate a generalului cu particularul, trebuie deci înţeleasă ca o unitate dialectică a contrariilor, iar nu ca o simplă oglindire a generalului într-un oarecare caz particular. În fiecare caz particular se oglindeşte generalul, căci generalul nu există decît în particular. Dar nu în fiecare caz particular esenţa este la fel de vizibilă, de reliefată. Dimpotrivă, în viaţa reală esenţa nu se găseşte niciodată în întregime la suprafaţa fenomenelor. Tocmai de aceea este necesar ca artistul să *creeeze* o imagine, să *inventeze* un anumit caz particular voit exagerat şi anumite împrejurări concrete voit exagerate, în care esenţa fenomenului respectiv să se dezvăluie cu toată forţa, să iasă la suprafaţă. « Exagerarea conştientă, reliefarea figurii nu exclude tipicul, ci îl scoate în evidenţă şi îl subliniază într-un mod mai deplin »[1].

O altă urmare gravă a confuziei între conţinutul estetic şi cel gnoseologic al artei a fost teoria « lipsei de conflict ». Identificînd conţinutul artei cu obiectul ei, adică cu conţinutul ei gnoseologic, teoreticienii « lipsei de conflict » ajungeau la concluzia că conţinutul artei nu poate fi tipic decît dacă el este reprezentat printr-un obiect tipic, printr-un fenomen tipic al realităţii. Conform acestei teorii, un fenomen « netipic » pentru epoca actuală nu poate fi obiect al artei. De aci, o serie de teze dogmatice cu privire la temele care « pot fi abordate » sau care « nu pot fi abordate » în artă şi literatură. De fapt, între un fenomen « tipic » şi o imagine « tipică » este o mare diferenţă căci conţinutul imaginii nu este identic cu fenomenul real, ci este oglindirea artistică a fenomenului. De pildă, îngîmfarea nu este un fenomen tipic pentru tineretul nostru. Dar în rîndurile tinerilor noştri există şi mulţi îngîmfaţi şi ei pot fi zugrăviţi într-o imagine *tipică*.

Pentru a realiza frumosul, arta nu trebuie să oglindească numai ceea ce este frumos în viaţă. Cînd admirăm o operă de artă, noi nu admirăm însăşi realitatea pe care ea o oglindeşte, ci imaginea acestei realităţi, conţinutul estetic, frumosul artistic. « Priveliştea unui omor sau a unei execuţii — scria Belinschi — nu poate produce în general desfătare, iar în opera unui mare poet cititorul nu este desfătat de scena omorului sau a execuţiei, ci de măestria cu care ele au fost descrise de poet; el resimte aşadar o plăcere estetică, şi nu una psihică, în care fireşte s-ar amesteca groază şi milă involuntară »[2]. După cum am mai arătat, frumosul nu există numai în artă. Şi o lucrare ştiinţifică, un reportaj sau chiar o fotografie poate oglindi « frumos » viaţa umană, sau o anumită latură a ei. În acest caz, obiectul este oglindit într-o formă estetică. Singură

[1] G. M. Malencov, Raportul de activitate al C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S., la Congresul al XIX-lea al partidului, 1953, p. 82.

[2] Belinschi, Pagini alese. Ed. pentru literatură şi artă, vol. II, p. 224.

arta nu se rezumă la *forma estetică*, ci are şi un *conţinut estetic* specific. Conţinutul estetic este din punct de vedere gnoseologic o formă de oglindire a realităţii. (A nu se confunda cu forma estetică). Dar ceea ce este formă în sfera cunoaşterii, a gnoseologiei, devine conţinut în sfera artei, a esteticii. Cu alte cuvinte imaginea, care în sfera gnoseologiei este o formă, în sfera esteticii este un conţinut şi are la rîndul ei o formă. Aşadar relaţiile între formă şi conţinut din punct de vedere gnoseologic nu trebuie confundate cu relaţiile între formă şi conţinut din punct de vedere estetic. Privit sub aspect gnoseologic, frumosul artistic e *numai* formă şi anume o formă care oglindeşte veridic conţinutul, realitatea. Privit sub aspect estetic, frumosul artistic are un conţinut estetic şi o formă estetică.

În lumina celor arătate pînă aci, putem încerca să formulăm următoarea definiţie concisă a frumosului artistic: Frumosul artistic este o generalizare specifică, originală, o generalizare în imagini concret-individuale care oglindesc viaţa umană pe măsura care îi este inerentă şi în formele vieţii însăşi. Această definiţie arată limpede că între artă şi realitate există anumite raporturi necesare, obiective. Pentru ca frumosul artistic să fie realizat, imaginea în ansamblul ei (adică atît conţinutul estetic cît şi forma estetică) trebuie să corespundă conţinutului ei gnoseologic, adevărului vieţii. Între imaginea artistică (conţinut estetic exprimat într-o formă estetică) şi conţinutul ei gnoseologic sînt relaţii dela formă la conţinut. Primatul conţinutului faţă de formă se manifestă în cazul de faţă prin aceea că, dacă vine în contradicţie cu conţinutul ei gnoseologic, imaginea artistică se autodesfiinţează ca atare, încetează de a mai reprezenta un conţinut estetic exprimat într-o formă estetică, îşi pierde caracterul de artă. La rîndul său, rolul activ al formei faţă de conţinut se manifestă prin aceea că imaginea artistică, atît conţinutul estetic cît şi forma estetică în care el este exprimat, contribuie la cunoaşterea, la reliefarea — şi în ultima instanţă la transformarea — esenţei reale a fenomenelor oglindite.

După cum vedem, cerinţa de bază a esteticii este concordanţa deplină a conţinutului estetic şi formei estetice a operei de artă cu conţinutul ei gnoseologic, concordanţa deplină între forma de oglindire artistică a realităţii şi realitatea însăşi — cu alte cuvinte veridicitatea imaginii. Această cerinţă îşi găseşte expresia în *legea tipizării*, lege specifică a artei.

După cum am mai arătat, veridicitatea în artă, tipizarea nu poate fi realizată decît de pe poziţii partinice progresiste. Tipicul reprezintă principala sferă de manifestare a spiritului de partid în artă. Raportul între imaginea artistică şi conţinutul ei gnoseologic, caracterul tipic al imaginii, exprimă intotdeauna atitudinea artistului faţă de viaţă, interpretarea pe care el o dă realităţii. De multe ori acest raport poate să contrazică concepţiile manifestate de autor în viaţa politică. În acest caz, artistul se *abate*, în procesul creaţiei,

de la propriile sale concepţii filozofice şi politice. Cu atît mai mult, atunci cînd artistul îşi însuşeşte o concepţie înaintată despre lume, cresc posibilităţile sale de a înţelege realitatea şi deci de a o reda veridic, în imagini tipice. Pentru a crea imagini tipice, artistul trebuie aşa dar să interpreteze fenomenele vieţii prin prizma intereselor poporului — singurele care corespund tendinţelor obiective ale realităţii. Această cerinţă îşi găseşte expresia în *legea caracterului popular al artei.*

Noţiunea de «caracter popular» nu se reduce la accesibilitate sau la asemănare cu unele procedee stilistice ale creaţiei populare. Caracterul popular al unei opere de artă este determinat de tendinţa ei ideologică şi de nivelul înalt al realizării sale artistice. Poporul, care apreciază şi îndrăgeşte creaţiile valoroase ale scriitoriilor noştri progresişti din trecut şi de astăzi, respinge însă scrierile cu conţinut reacţionar, ca şi lucrările fade, inexpresive, schematice.

Graiul dulce, deosebit de colorat şi de armonios al lui Eusebiu Camilar, a contribuit fireşte, în bună măsură, la marea popularitate a «Negurei» şi a altor opere ale sale. Frumuseţea limbii n-a putut salva însă de la eşec povestiri ca: «Intîmplări de pe Călmăţui» sau «Dreptul la viaţă», greşite din punct de vedere ideologic şi artistic.

Mulţi oameni ai muncii au citit cu interes romanele şi nuvelele lui Alexandru Jar inspirate din lupta ilegală a comuniştilor, romanul «Undeva pe Dunăre», etc. Limbajul simplu şi firesc este o calitate care-l apropie pe autor de masa largă a cititorilor. Dar, deşi e scrisă în acelaşi limbaj simplu şi firesc, schiţa lui Jar «Aventurile lui Consula Petre de la Caragaţa» are un caracter profund antipopular. În această schiţă oamenii simpli ai unui oraş din provincie sînt prezentaţi în mod calomnios drept o turmă de imbecili, lipsiţi nu numai de spirit critic şi combativitate de clasă, dar şi de cele mai elementare noţiuni de cultură şi gust artistic. Denaturînd în mod grosolan realităţile luptei de clasă din ţara noastră, Al. Jar înfăţişează lucrurile — în această schiţă — ca şi cînd la noi elementele contrarevoluţionare ar putea acţiona în voie pe frontul ideologic, fără să întîlnească măcar cea mai mică împotrivire. Evident, o asemenea «satiră» e străină atît intereselor cît şi gusturilor poporului.

În muzica noastră uşoară, au circulat în ultimii ani şi circulă încă o serie de texte de cîntece găunoase şi vulgare care «au prins» temporar în rîndurile unei categorii mai puţin exigente a publicului. Aceasta s-a dovedit însă a fi o popularitate efemeră, în vreme ce versurile compuse pentru muzică de poeţi ca Maria Banuş, Veronica Porumbacu — ca să nu mai vorbim de textele clasice ale lui Eminescu, Coşbuc — îşi păstrează de-a lungul anilor prospeţimea, frumuseţea, capacitatea de a emoţiona.

După cum reiese din exemplele de mai sus, cerinţele legii caracterului popular al artei se adresează nu numai formei, ci în primul rînd conţinutului operei de artă.

Una dintre legile obiective ale artei este aceea a *unităţii dintre forma estetică şi conţinutul estetic*. Pentru a arăta în ce constau cerinţele acestei legi trebuie mai întîi să lămurim ce înţelegem prin forma estetică a unei opere de artă.

Forma estetică nu e identică cu mijloacele de expresie ale artei. Forma unui roman — sau a «literaturii în genere» — nu este limba, şi nici măcar limba literară. Forma unui tablou — sau a «picturii în genere» — nu este culoarea, şi nici măcar coloritul, clarobscurul, etc. Limba (inclusiv cea literară), culoarea (inclusiv coloritul), sunetele (inclusiv armonizarea lor) sînt mijloace de expresie. Aceste mijloace de expresie pot servi omului pentru a da diferitelor obiecte pe care le creează o formă estetică, pentru a le da formă «pe măsura care le este inerentă», adică în conformitate cu legile frumosului. Cu ajutorul limbii literare putem da formă frumoasă, estetică, unei lucrări ştiinţifice. Cu ajutorul coloritului putem da formă estetică unei fotografii. Cu ajutorul armonizării sunetelor, ceasornicarul poate da o formă estetică anunţării orelor de către «ceasul cu cuc». Prin urmare folosirea mijloacelor de expresie în vederea realizării unei forme estetice, nu este specifică operei de artă. Pentru a înţelege în ce constă specificul formei estetice *a operei de artă*, trebuie să ţinem seama că în artă mijloacele de expresie au o funcţie specifică — şi anume aceea de a exprima un anumit conţinut estetic, de a da formă unei imagini artistice.

La fel stau lucrurile cu procedeele artistice. Rima, ritmul, sonetul nu reprezintă forme estetice, doar prin ele însele. Un număr de cuvinte aşezate în «formă» de sonet nu alcătuiesc încă o «formă estetică»[1]. Ele devin formă estetică numai în măsura în care au un conţinut estetic.

Vedem deci că mijloacele de expresie şi procedeele artistice devin formă estetică a operei de artă numai prin funcţia specifică pe care ele o îndeplinesc în artă, prin aceea că exprimă un anumit conţinut estetic.

În artă, forma estetică nu există independent de acest conţinut estetic, nu există decît ca expresie a unui conţinut estetic, ca formă a unei *imagini* artistice. Mijloacele de expresie şi procedeele artei devin formă estetică numai în măsura în care devin *parte integrantă* a unei anumite imagini artistice. Poeziile suprarealiste, de pildă, nu au nici un fel de formă estetică, ele sînt doar o îmbinare arbitrară de cuvinte care eventual «sună din

[1] De aci înainte ne referim în permanenţă la forma estetică a *operei de artă* şi nu la forma estetică în general, căci — după cum ştim — forme estetice există şi în afara artei.

coadă »[1]. În artă forma estetică este manifestarea conținutului estetic, e însăși existența lui reală. Caragiale observa că opera de artă ne face să înțelegem « un ce dintr-un cum ». Limbajul, îmbrăcămintea lui Rică Venturiano acțiunea lui în cadrul conflictului, fac parte integrantă din imaginea lui, sînt diferite manifestări ale conținutului estetic creat de Caragiale. Noi înțelegem *ce* e Venturiano din *cum* e zugrăvit. Dacă îmbrăcămintea, limbajul său ar fi fost altele, însăși imaginea ar fi fost alta.

La baza unității formei estetice cu conținutul estetic stă concordanța *obligatorie* a imaginii artistice cu conținutul ei gnoseologic, cu realitatea pe care o reflectă. Tocmai de aceea și forma de expresie a imaginii trebuie să fie în *mod necesar* o formă estetică, adică să respecte « măsura inerentă » fenomenului zugrăvit.

Criticul n-a priceput că lipsa unei forme estetice nu echivalează cu absența oricărei forme. Ne avînd o formă artistică, poeziile suprarealiste au totuși o formă — și anume o formă neartistică, expresie a unui conținut antiartistic și antiuman.

Un conținut estetic valabil nu poate avea o formă inestetică, deoarece însăși caracterul inestetic al formei arată că conținutul gnoseologic a fost denaturat, deci imaginea în întregimea ei e falsă, neartistică. O formă inestetică este expresia unui conținut inestetic. E deci absurd să se spună că o carte are un conținut bun dar... o formă proastă, neartistică. Într-un asemenea caz, cel mult intenția autorului poate să fi fost bună. De pildă forma în cea mai mare parte neartistică a piesei «Simeon Albac» este expresia faptului că însăși imaginile sale sînt în cea mai mare parte lipsite de valoare artistică. « Gorila » lui Rebreanu are o formă complet neartistică, nu pentru că autorul « Răscoalei » uitase între timp meșteșugul scrisului, ci pentru că în « Gorila » nu există nici un fel de conținut estetic[2].

---

[1] Această afirmație, pe care am făcut-o și într-un articol din « Contemporanul » a fost greșit înțeleasă de I. D. Bălan care o interpretează în felul următor: « Deci poeziile suprarealiste, după aprecierea pe care le-o dă autorul, n-au formă și, în chip fatal nu pot avea nici conținut. Așadar, s-ar putea înțelege că disprețul față de om, cultul instinctelor oarbe, misticismul, slăvirea obscurantismului, reacționarismul învederat nu au formă și ca atare nu constituie fondul poeziilor suprarealiste. În acest caz influența lor nefastă nu se poate exercita asupra cititorilor și nu constituie nici un pericol » (« Viața Romînească » nr. 7, 1954, p. 433).

[2] Despărțirea metafizică între formă și conținut este ridicată la rangul de principiu în studiul lui M. Gafița: « Opera poetică a lui Cicerone Teodorescu », «Viața Romînească nr. 1, 1954». Citățm: În « Cîntece de galeră » ermetismul imaginii se află în conflict puternic cu conținutul, care este cel mai adesea unul înaintat ». Sau, cu privire la unele recrudescențe ale formalismului în opera de după 1946 a poetului: « Cicerone Teodorescu s-a întors, cu alte cuvinte, la formalism și ermetism *în expresie* (sublinierea lui M.G.), în condițiile cînd aborda conștient și hotărît un conținut nou — conținutul vieții noi, socialiste, în construcție ». Îmbogățind patrimoniul esteticii cu teoria « formalismului *în expresie* » și consecvent acestei teorii, Gafița consacră cea mai mare parte a studiului său reabilitării unor vechi producții formaliste ale poetului și integrării lor pașnice în realism.

Dacă conținutul estetic nu poate exista fără o formă estetică, reciproca e pe deplin valabilă. Un conținut inestetic, nu poate avea o formă estetică. Prin urmare este la fel de absurd să spunem că o operă de artă are un conținut fals, neartistic, dar... o formă artistică, frumoasă. În cel mai bun caz se poate spune că autorul folosește o limbă curat românească, stăpînește îndemînarea de a îmbina culorile, etc. dar că toate aceste mijloace de expresie n-au devenit formă estetică, n-au devenit parte integrantă a unei imagini artistice. Trebuie spus de altfel că, lipsa unui conținut estetic, fiind expresia unei anumite poziții a autorului — reacționară, formalistă, naturalistă etc. — influențează în mod negativ și asupra meșteșugului propriu-zis. Arareori s-a întîmplat ca o operă formalistă să fie scrisă într-o bună limbă românească deoarece formalismul se împletește cu cosmopolitismul, disprețul pentru frămîntările și interesele poporului se îmbină cu disprețul pentru limba acestuia.

Așadar imaginea artistică este un conținut estetic exprimat într-o formă estetică. În artă, forma estetică și conținutul estetic se află într-o unitate dialectică, alcătuind un tot organic.

După cum știm, orice conținut estetic este o creație a fanteziei artistului, orice imagine artistică este originală. Urmează că și forma estetică va fi întotdeauna nouă, originală. Într-adevăr, observăm că unui *anumit* conținut estetic, unei *anumite* opere de artă îi corespunde întotdeauna o anumită formă estetică și nu alta, un *anumit* stil[1] și nu altul. Stilul în care Șolohov descrie stepa, este altul decît stilul lui Gogol. Dar deosebirea nu se reduce la faptul că Șolohov are o limbă mai « bogată » sau mai « transparentă ». Deosebirea de stil provine din aceea că Șolohov ne dă o *altă imagine* a stepei, a aceleiași stepe pe care a zugrăvit-o *altfel* Gogol. Conținutul gnoseologic e același, dar conținutul estetic este cu totul diferit și aceasta determină și deosebirea de stil. Dintr-un motiv similar stilul diferă și la același autor de la operă la operă, și adesea chiar de la imagine la imagine (firește, stilul fiecărei opere și al fiecărei imagini poartă amprenta individualității artistului, dar aceasta se referă la imagine în ansamblul ei și nu numai la forma de expresie). De pildă Hamlet, în momentele cele mai încordate ale conflictului, ține lungi tirade în care își expune pe larg sentimentele și ideile. Acest stil este cerut de însăși caracterul personajului. În schimb Othello, înnebunit de gelozie, rostește doar 3 cuvinte: « Cum să-i omor? »

Artistul e artist numai atunci cînd știe să croiască fiecărui conținut estetic haina care i se potrivește, să exprime fiecare imagine în forma estetică cea mai nimerită acelei imagini și numai ei.

---

[1] În lucrarea de față termenul « stil » este folosit în accepțiunea sa cea mai răspîndită și anume: sistemul de selecționare și utilizare de către un artist a procedeelor și mijloacelor sale de expresie.

Forma este întotdeauna subordonată conținutului. Forma estetică este determinată pînă în cele mai subtile nuanțe ale ei de către conținutul estetic pe care-l exprimă.

Ignorarea deosebirii dintre conținutul gnoseologic și conținutul estetic al artei, precum și a deosebirii dintre forma estetică și mijloacele de expresie sau procedeele artistice, a făcut ca legea unității dintre formă și conținut în artă să fie expusă uneori într-un mod vulgarizat, dîndu-i-se un caracter dogmatic. Sub haina aparent materialist-dialectică a « unității dintre formă și conținut » unii au pretins o potriveală mecanică între mijloacele de expresie sau procedeele artistice ale unei opere și conținutul ei gnoseologic. Așa s-a ajuns la teza absurdă că metrica versului maiacovschian este « singura » sau « cea mai bună » formă pentru a cînta revoluția, la teoria reacționară că « forma » sonetului nu e corespunzătoare epocii noastre, « conținutului » nou al poeziei noastre, sau la prejudecata că, pentru a zugrăvi viața nouă a oamenilor muncii în patria noastră, pictorul ar fi dator să folosească de predilecție culori deschise, luminoase.

Asemenea « teorii » nu conțin nici o fărîmă de marxism. În realitate, același conținut gnoseologic admite o infinitate de imagini care să-l oglindească artistic și deci o infinitate de forme de expresie și de procedee artistice adecvate. Dar o *anumită* imagine, cu un *anumit* conținut estetic, admite numai o *anumită* formă de expresie a acestui conținut. De pildă, culorile închise pot fi folosite deopotrivă într-un tablou care zugrăvește viața nouă din patria noastră, ca și într-un tablou care înfățișează viața de mizerie din țările capitaliste. Dar într-un tablou care înfățișează — să zicem — un tractorist care muncește și noaptea în campania de însămînțări, culorile închise vor fi folosite în așa fel în cît forma tabloului să exprime optimismul, voia bună, pe cînd într-un tablou care înfățișează un copil flămînd dintr-o țară capitalistă, aceleași culori închise vor servi pictorului pentru a da tabloului o formă sumbră, care să exprime tristețea, deznădejdea.

După cum vedem, legea unității dintre forma estetică și conținutul estetic în artă, exclude orice dogmatism. Nu se pot da rețete despre felul cum artistul trebuie să folosească mijloacele sale de expresie, tocmai pentrucă în fiecare caz concret mijloacele de expresie trebuie folosite în alt fel. Artei adevărate îi este străină rutina. Artistul aduce în fiecare operă *ceva nou*, atît în ce privește conținutul estetic, cît și în ce privește folosirea mijloacelor de expresie.

O formă estetică originală corespunde întotdeauna unui conținut estetic original. Maiacovschi nu e original *pentrucă* versurile sale sînt așezate în scară, ci pentrucă versurile sale așezate în scară exprimă *imagini* originale. Dacă cineva ar inventa versuri așezate în romb, asta încă n-ar însemna că a revoluționat poezia. A căuta originalitatea numai în formă, a privi forma ca pe un

scop în sine, înseamnă a te îndepărta de artă. Măiestria artistică nu se vădeşte deci numai în dibăcia de a mînui mijloacele de expresie şi procedeele artistice; ea constă în capacitatea artistului de a crea imagini tipice, în capacitatea lui de a exprima un conţinut estetic original în forma estetică originală care-i este necesară. Măiestria artistică nu poate fi redusă la tehnica profesională, la stăpînirea mijloacelor de expresie ale artei. În primul rînd, tehnica profesională nu e suficientă unui artist şi — în unele privinţe — nici nu este specifică lui. Un profesor de literatură trebuie să stăpînească limba la fel de bine ca şi un scriitor. Unui desenator tehnic, tehnica desenului îi este deopotrivă de necesară ca şi unui pictor. Pe de altă parte, tehnica în artă — la fel ca şi în industrie — nu are caracter de clasă. Mijloacele de expresie şi procedeele artistice sînt indiferente faţă de clase[1]. Stăpînind la fel de bine mijloacele de expresie, un autor poate da o operă artistică sau una neartistică.

Aceasta nu înseamnă că tehnica profesională n-are nici o importanţă în artă. Dimpotrivă, cu cît artistul stăpîneşte mai bine mijloacele sale de expresie, ştie să pună în valoare însuşirile lor reale, cu atît el se va pricepe să le adapteze mai bine imaginilor pe care le creează. Legea unităţii formei estetice cu conţinutul estetic cere artistului să folosească mijloacele sale de expresie şi procedeele artistice în aşa fel încît să redea cît mai expresiv imaginea pe care intenţionează s-o creeze. Tehnica profesională are deci o mare importanţă dacă o privim ca o parte integrantă a măiestriei artistice, şi anume ca o parte subordonată preocupării pentru conţinutul estetic.

Dacă în ceea ce priveşte tehnica profesională a artistului pot fi stabilite anumite reguli relativ fixe, pentru măiestria artistică nu există reţetă. Dar inexistenţa reţetelor nu este tot una cu inexistenţa legilor. Am văzut mai sus că fantezia artistului — în care se include şi stilul său, forma estetică originală pe care el o dă imaginilor sale — are *deplină* libertate de acţiune în *limitele* anumitor legi. Dacă încalcă aceste legi, fantezia se îndepărtează de artă. Dacă produsul fanteziei unui autor nu e veridic, nu e tipic şi — implicit — nu are un caracter popular, atunci acest produs al fanteziei nu poate fi considerat imagine artistică. Tipizarea şi caracterul popular — ca legi generale ale artei — sînt întru totul valabile şi pentru felul cum artistul dă formă imaginii sale, pentru stilul său. Am arătat că, pentru a avea o imagine tipică, forma estetică în care este exprimată această imagine trebuie neapărat să fie şi ea veridică, adică pe măsura inerentă fenomenelor tipizate. Bineînţeles veridicitatea formei

[1] Ostile artei în genere, clasele retrograde tind la descompunerea şi nimicirea oricărei forme artistice. Dimpotrivă, clasele progresiste stimulează pe scriitori şi artişti în perfecţionarea continuă a măiestriei lor. Clasele însă, nu sînt indiferente faţă de tehnica artistică.

estetice se referă numai la concordanța ei cu esența fenomenelor tipizate, iar nu la particularitățile individuale, căci numai esența este *inerentă* fenomenelor obiective. De pildă, grăsimea nu este inerentă chiaburilor, nu face parte din esența lor de clasă și deci caricaturistul nu va fi obligat să deseneze numai chiaburi grași. Dar chiaburilor le este inerentă o anumită expresie a figurii, pe care artistul trebuie să o redea în mod veridic, tipic.

Veridicitatea operei de artă este legată indisolubil de caracterul ei popular. Pentru ca imaginea să aibă un caracter popular, forma în care ea este exprimată trebuie să corespundă neapărat acestui caracter popular. În această privință, principala cerință este ca forma să fie națională. Într-o formă cosmopolită nu poți reda veridic viața poporului. Folosirea cosmopolită a mijloacelor de expresie este întotdeauna expresia îndepărtării de pozițiile poporului, ceea ce atrage implicit și abaterea de la veridicitate, de la legea tipizării.

După cum vedem, legile specifice ale artei — legea tipizării, legea caracterului popular, legea unității dintre forma estetică și conținutul estetic — se întrepătrund și se intercondiționează. Nu putem face aici o analiză amănunțită a acestor legi și a felului cum ele acționează în diferitele ramuri și genuri ale artei. Însăși noțiunea de «lege a artei» necesită o cercetare deosebită, pe care ne propunem s-o întreprindem cu un alt prilej. Aci, am urmărit doar să demonstrăm *existența* unor legi *obiective* ale artei, legi care acționează independent de voința oamenilor. Aceste legi nu pot fi schimbate sau suprimate de către oameni, ele pot fi doar cunoscute de către oameni, studiate, folosite în interesul societății, în interesul înfloririi artei. Nimeni nu poate încălca legile obiective ale artei, fără ca prin acest fapt să se îndepărteze de artă, să se autoexcludă din sfera artei. « Legile artei nu pot fi călcate fără urmări », scria Belinski. [1]

La baza legilor artei stau raporturile obiective, necesare, între artă și realitate. « Principală și hotărîtoare totodată este problema atitudinii artei față de realitatea obiectivă și în mod deosebit de strîns legată de ea, problema atitudinii artistului în opera sa față de viața și lupta maselor populare, adică problema *realismului* și problema *caracterului popular* al artei » spune V. S. Chemenov în studiul său, « Despre caracterul obiectiv al legilor artei realiste » [2].

Nu există o opoziție metafizică între caracterul obiectiv al legilor artei și problema originalității. Legile obiective ale artei nu exclud originalitatea artistică, ci o presupun. Combătînd teza lui Petzold că rolul fanteziei face imposibil orice determinism, orice lege obiectivă a artei, Lenin a scris: « Avem, prin urmare,

---

[1] V. G. Belinschi, Pagini alese. Ed. pentru literatură și artă vol. II, p. 222.
[2] « Voprosî filozofii », nr. 4, 1953.

în faţa noastră un pur metafizician, care n-are idee de relativitatea distincţiei dintre întîmplător şi necesar[1]. Problema originalităţii în artă trebuie înţeleasă în lumina învăţăturii marxiste despre libertate ca necesitate înţeleasă. Libertatea creaţiei nu exclude existenţa unor legi obiective cărora artistul *trebuie* să se supună. Dimpotrivă, cu cît artistul va înţelege mai bine legile necesare ale artei şi le va respecta, cu atît el va fi mai liber, mai original în creaţia sa. Fiecare artist tipizează *în felul său original*, dar el nu poate încălca *legea* tipizării. Dimpotrivă, cu cît el va cunoaşte şi va aplica în mod mai conştient legea tipizării cu atît mai bine va putea să creieze imagini tipice originale. După cum vedem, legile artei, legile esteticii sînt străine oricărui dogmatism; ele sînt *destul de largi* pentru a cuprinde *tot* ceea ce este artă realistă, dar *prea strîmte* pentru a cuprinde *şi* ceea ce este antirealist, formalist, naturalist, neartistic. În limitele legilor artei, fantezia artistică găseşte cel mai vast teren pentru a-şi manifesta din plin orginalitatea creatoare. Dar de îndată ce încalcă legile obiective ale artei — a căror cerinţă principală e respectarea adevărului vieţii — fantezia devine sterilă şi transformă produsele sale în non-artă. Acest adevăr fundamental a fost înţeles de toţi marii creatori de artă. El a fost exprimat cu o pătrundere genială de către clasicul literaturii noastre I. L. Caragiale:

«Pe complexa claviatură a unei imense orge, un titan maestru-organist lucrează, fără un moment de repaos, un preludiu haotic fără soluţiune. Toate tonurile majore şi minore, toate modulările posibile şi imposibile, care n-au secret pentru dînsul, le perindează pe simţitoarele clape, şi toate după nişte fatale legi, pe care el nu le poate călca niciodată, dacă nu voieşte să spargă minunatul instrument. În acel preludiu, el îşi cîntă sieşi, se-nţelege şi se place pe sineşi. Dar iată că un mititel gnom se furişează sub coatele maestrului. Printre degetele titanului, care toate joacă de colo pînă colo pe complexa claviatură, mititelul îşi vîră şi el mîinile: nemereşte deschizăturile şi atingînd şi el cu dibăcie clapele, fără să supere cîtuşi de puţin, în fuga jocului degetele marelui maestru, suprapune seriei de acorduri ale preludiului haotic, o melodie care, fiindcă e rezultanta acestuia, se potriveşte cu acesta, e realizarea lui posibilă şi raţională.

Ce cuminte, ce dibaci, ce înzestrat şi meşter mai ales trebuie să fie gnomul pentru ca să poată face fără greş un aşa minunat tour de force!

Ei! sufletul meu e orga misterioasă; titanul, care preludiază fără un moment de repaus pînă ce orga pierde puterea de a mai scoate măcar o notă, este lumea; iar gnomul eşti tu, tu poetul, tu artistul.

Ia seama bine, gnomule! Ia seama bine la tonul precis, la înţelesul adînc, la ritmul susţinut al preludiului titanic, şi improvizează-ţi în consecinţă melodia

[1] V. I. Lenin, Materialism şi empiriocriticism. Ed. P.M.R., 1949, p. 179.

clară. Mai ales, fereşte-te nu cumva să atingi degetele foarte simţitoare ale marelui tău acompaniator, care, necăjit că i-ai deranjat lucrarea proprie, s-ar răzbuna pe tine făcîndu-ţi cîntarea ta, printr-un magistral acord ţinut, monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Te povăţuiesc, dacă eşti agiamiu, nu-ţi încurca mîinile pe o claviatură aşa de sensibilă, printre degetele unui aşa de statornic şi absolut maestru...

« Care va să zică, gnomule, dacă asta ţi-este datul tău; dacă tu, improvizatorul, eşti legat de acompaniatorul cel mare, cu care sufletul meu are legături înainte de sosirea ta sub coatele lui, atunci improvizaţia ta melodică este în esenţă roaba acompaniamentului. Numai inventivitatea melodică este a ta; liber eşti să-ţi alegi tonul, acordul şi momentul cînd să intri şi tu cu mîinile tale pe claviatură; liber eşti să construieşti, pe seria eternă de acorduri ale preludiului, infinite jocuri, după generozitatea şi temperamentul fanteziei tale; toate însă trebuie să nu iasă din ritmul lui. Altminteri, fie cît de torturată ca structură, cît de variată ca forme, cît de bogată ca întorsături, cîntarea ta va fi monstruoasă, absurdă, imposibilă »[1].

★

Din analiza caracterului obiectiv al legilor artei se desprind concluzii deosebit de importante pentru practica muncii artistice. Această analiză arată în primul rînd că opera de artă, pentru a fi valabilă, trebuie să fie o oglindire veridică a realităţii, că zborul original al fanteziei se va păstra în limitele artei numai în măsura în care artistul nu va pierde totuşi pămîntul de sub picioare. Pentru a oglindi realitatea veridic, artistul trebuie să cunoască profund realitatea, să o trăiască, să o simtă. « Cînd un autor îşi închină povestirile unei teme pe care nu o cunoaşte, iese un lucru neartistic», spunea Lenin [2]. Artistul trebuie să fie legat cu trup şi suflet de poporul său, să-şi însuşească o concepţie ştiinţifică despre lume, pentru a înţelege şi a interpreta just realitatea socială pe care o oglindeşte în operele sale. Dar cunoaşterea realităţii şi interpretarea ei justă nu sînt suficiente în artă. Numai dacă posedă şi îşi ridică neîncetat măiestria artistică, artistul va putea asigura concordanţa deplină a imaginii cu conţinutul ei gnoseologic, precum şi unitatea perfectă dintre forma estetică şi conţinutul estetic al operei de artă.

Descoperind şi cercetînd legile obiective ale artei, estetica marxist-leninistă dă un imens ajutor nu numai artiştilor înşişi, ci şi istoriei artei şi criticii de artă, stabilind criteriile ştiinţifice după care trebuie să se călăuzească aceste discipline. Învăţătura marxist-leninistă despre caracterul obiectiv al legilor artei este baza luptei împotriva formalismului, naturalismului, schematismului, este baza ştiinţifică a dezvoltării artei realist-socialiste.

[1] I. L. Caragiale, Cîteva păreri. Opere, Editura de Stat, 1950, vol. III, p. 284—286.
[2] Lenin despre literatură. Ed. P.M.R., 1949, p. 152.

BÉLA FOGARASI:
Logica*

«Logica» academicianului B. Fogarasi, lucrare distinsă cu premiul Kossúth, a constituit fără îndoială un eveniment marcant în viaţa ştiinţifică a R. P. Ungare. După cîte ştim, pînă la publicarea ei nu apăruse în nici una din ţările de democraţie populară o operă de sinteză, cuprinzînd tratarea logicii din punctul de vedere al materialismului dialectic. Întrucît ediţia a II-a a lucrării de faţă (în mod esenţial îmbunătăţită faţă de ediţia I-a conţine deosebit de multe elemente valoroase, am găsit de cuviinţă să aducem pe această cale o prezentare mai amplă a conţinutului ei. Recenzia de faţă nu are menirea să prezinte toate problemele deosebit de complexe ale acestei lucrări: spaţiul redus de care dispunem ne determină să recurgem la o expunere care să nu aibă decît un caracter informativ, spunîndu-ne şi părerea noastră numai cu privire la unele probleme.

Autorul îşi începe lucrarea tratînd în primul capitol problema obiectului, metodelor şi diviziunii logicii. Referindu-se la obiectul logicii, el insistă asupra deosebirii dintre logica obiectivă şi logica propriu-zisă. De vreme ce logica obiectivă este «logica obiectelor», cum ar fi de pildă logica obiectivă a dezvoltării istorice, logica propriu-zisă, ca ştiinţă se ocupă cu legile şi formele gîndirii. În marea lor majoritate, ştiinţele au drept obiect realitatea exterioară, care există independent de conştiinţă: natura şi societatea. Obiectul logicii, în schimb, nu rezidă în realitatea din afara conştiinţei, căci dacă aşa ar fi cazul, el ar coincide cu obiectul ştiinţelor naturii şi al ştiinţelor sociale. Definiţia logicii ca ştiinţă, pretinde însă o delimitare în plus, avînd în vedere faptul că nu e unica disciplină ce se ocupă cu gîndirea: cu aceasta din urmă se ocupă şi psihologia care însă nu face distincţie între gîndirea veridică sau eronată, ştiinţifică sau neştiinţifică, în timp ce studiul logicii are drept obiect de cercetare tocmai formele gîndirii corecte.

Autorul trece în continuare la problema raportului dintre logică şi aşa-zisul «simţ comun», constatînd că acesta «deşi subordonat simţămintelor şi impulsurilor iraţionale» (p. 13) constituie la rîndul său şi el obiectul gîndirii. Nivelul ştiinţific scăzut al lucrărilor de logică ale idealiştilor şi metafizicienilor se datoreşte şi faptului că folosesc exemple ce se desprind din «uzul casnic» al gîndirii, neglijînd rezultatele bogate şi generalizabile ale celor mai noi descoperiri ştiinţifice. Logica tratată din punct de vedere al materialismului dialectic trebuie să ia în considerare şi faptul că marxismul a revoluţionat ştiinţa logicii «extinzînd sfera obiectului ei şi asupra ştiinţelor sociale» (p. 14).

---

* Editura Academiei R. P. Ungare, ed. a II-a, 1953.

În cazul problemei metodei logicii, autorul trece la lămurirea raportului dintre logica formală şi logica dialectică. « Logica formală, se ocupă cu formele gîndirii considerîndu-le drept forme externe, imuabile, rigide şi nu numai distincte între ele ci mai mult decît atît, drept forme izolate, de sine stătătoare, existente în ele însele » (p. 14—15). Atîta timp cît logica formală vede în aceste forme ale gîndirii o oglindire a realităţii — susţine autorul — ea rămîne pe o poziţie materialistă şi în principiu nu cuprinde în sine interpretarea metafizică a lucrurilor. Dacă se ocupă numai cu formele gîndirii care reflectă relaţiile şi fenomenele cele mai simple ale realităţii şi dacă nu pretinde o valabilitate absolută a normelor sale, logica formală nu trebuie înlăturată. În decursul istoriei însă, logica formală s-a împletit cu modul de gîndire metafizic şi de aceea, arată autorul, « cînd expunem logica formală contemporană sîntem obligaţi ca, înainte de toate să o despărţim de metafizică. Putem realiza acest scop dacă nu considerăm principiile sale (ale logicii formale) ca principii cu valabilitate absolută şi nu absolutizăm rezultatele sale, ci îndreptăm şi privim în mod continuu critic deficienţele sale tradiţionale » (p. 15). Deoarece logica formală nu mai e capabilă să satisfacă cerinţele ce se nasc în faţa logicii, datorită nivelului ştiinţei de azi, autorul consideră că sarcina logicii *dialectice* trebuie să fie generalizarea datelor ştiinţelor moderne ; logica formală însă trebuie să se mărginească la studiul formelor elementare ale gîndirii

Referindu-se mai departe, la opunerea logicii formale celei dialectice autorul critică pe cei ce opun în mod exagerat logica formală, logicii dialectice, deoarece această atitudine denotă o diminuare peste măsură a însemnătăţii logicii formale. Autorul are în acelaşi timp o atitudine cu totul ostilă faţă de acei vulgarizatori ai marxismului, care sub influenţa lui Marr au negat în întregime importanţa logicii formale. Se trece apoi şi la critica « dialectizatorilor » logicii formale, accentuînd şi asupra necesităţii luptei împotriva formalismului logic.

După expunerea problemelor rezumate mai sus se precizează care sînt raporturile logicii ca ştiinţă cu dialectica; se arată că ştiinţa dialecticii, ca ştiinţă a legilor generale ale naturii, societăţii şi gîndirii, trebuie să fie fără îndoială şi la baza logicii dialectice dar, precum societatea are şi ea legi specifice, deosebite de cele ale naturii, tot aşa, alături de legile generale care i se aplică, gîndirea se supune şi ea unor legi specifice. Gîndirea reprezintă o formă de mişcare calitativ superioară celorlalte forme de mişcare a materiei; prin urmare, formele şi legile deosebite ale acestei mişcări trebuie să le studieze o anumită ştiinţă, ştiinţa *logicii* dialectice. Precum marxismul a aplicat înainte de toate ştiinţa dialecticii la studiul legilor unei forme specifice de mişcare — la economia politică — tot astfel aplicăm dialectica la studiul acelei forme specifice de mişcare a materiei care e gîndirea.

Cu prilejul discuţiei care a avut loc după apariţia ediţiei I-a a lucrării de faţă s-a pus întrebarea, dacă în acest tratat avem de a face cu o logică formală, cu o logică dialectică, sau cu o a treia specie a acestei ştiinţe. Răspunsul autorului a fost următorul: « Din punctul de vedere al metodei, logica tratată aici este dialectică, însă în cursul tratării ei s-a relevat şi necesitatea unei prezentări şi aprecieri a problemelor logicii formale » (p. 25). Lipsa unui manual corespunzător de logică formală în literatura de specialitate a R. P. Ungare, a determinat pe autor să insiste şi asupra problemelor logicii formale cu toate că scopul principal al acestei lucrări a fost o încercare de a elabora o logică dialectică. Această încercare a autorului este fără îndoială meritorie. Experienţa bogată, cîştigată în special prin studiile şi cercetările făcute în Uniunea Sovietică, cît şi cunoaşterea temeinică a problemelor ştiinţelor naturii, i-au dat posibilitate autorului să trateze problemele logicii dialectice de pe o bază marxistă, cu multă competenţă.

Tratînd despre diviziunea logicii, autorul consideră că lucrările de specialitate greşesc prin unilateralitate în această privinţă. Autorul se referă în special la lipsa de simetrie în

tratarea problemei noțiunii, judecății și raționamentului. O altă lipsă foarte importantă în chestiunea diviziunii logicii — observă autorul —rezidă în faptul că pînă acum logica se trata întotdeauna într-un mod cu totul independent de teoria cunoașterii.

Or, în lucrarea de față, ne atrage atenția autorul, este expusă tocmai o logică gnoseologică.

Deosebindu-se de celelalte tratate de logică, cel de față începe analiza logicii cu legile fundamentale ale gîndirii, pentru că în domeniul lor se manifestă cel mai limpede deosebirea dintre logica formală și cea dialectică.

Principiu identității a fost conceput — arată autorul — în majoritatea cazurilor sub următoarea formă: dat fiind că lucrurile în realitate sînt identice cu ele însele — ele pot fi *gîndite* de asemenea numai ca fiind identice cu ele însele. Autorul susține că la baza acestui principiu stă o concepție metafizică spontană despre lume care concepe lucrurile identice cu ele însele, izolate unele de altele și în repaus, gîndirea neputînd să reflecte acest repaus altfel decît cu ajutorul principiului identității. Autorul este de părere că «valabilitatea acestui principiu e confirmată numai în măsura în care reflectă identitatea lucrurilor din realitatea obiectivă» (p. 33). Dezvoltarea științelor moderne s-a făcut în opoziție cu acest principiu și i-a delimitat o zonă restrînsă de valabilitate.

Un pasaj mai cuprinzător este consacrat analizării considerațiilor lui Engels cu privire la acest principiu. Engels opune identitatea absolută identității concrete, care trebuie să fie completată cu deosebirea. E relevată mai jos și teza lui Engels după care valabilitatea principiului identității este determinată întotdeauna de durata identității obiectelor și fenomenelor cu ele însele. Se analizează în continuare opoziția dintre concepția lui Hegel și cea a lui Engels în privința acestui principiu. Pe cînd Hegel a accentuat asupra identității noțiunilor de identitate și deosebire, Engels a subliniat deosebirea dintre ele.

În capitolul intitulat «Interpretarea modernă, științifică a principiului identității», autorul analizează acest principiu în lumina logicii dialectice arătînd că acest principiu atît în realitatea obiectivă cît și în cadrul gîndirii «constituie numai un element, un moment al interdependenței» (p. 37). Autorul constată în continuare că identitatea absolută A = A este posibilă doar în matematică, căci ea se ocupă numai cu o singură latură — cu latura cantitativă — a obiectelor și fenomenelor. Avînd însă în vedere și aspectul lor calitativ, ceea ce nu se poate neglija, este necesar să atribuim acestui principiu numai o valabilitate relativă.

Este interesantă afirmația că știința modernă descoperă deosebiri acolo unde îndeobște s-a presupus că există identitate și invers, descoperă identitatea acolo unde îndeobște s-a crezut că avem de-a face cu lucruri deosebite. Aceste afirmații sînt sprijinite de un bogat material exemplificator. Așa, de pildă se arată că identitatea undelor luminoase și a undelor electromagnetice, despre care s-a crezut că sînt lucruri diferite sînt într-adevăr fenomene identice; de asemenea se arată identitatea lucrului mecanic și a căldurii. Sînt valoroase și exemplele luate din operele clasicilor marxism-leninismului în legătură cu relevarea deosebirii, acolo unde simțul comun vedea doar o identitate. Se știe că clasicii marxism-leninismului subliniază, în opoziție cu dialectica idealistă a lui Hegel, că unitatea contrariilor este relativă, iar lupta lor este absolută; totuși de aici nu rezultă de loc că nu trebuie dat atenție fenomenului de identitate a obiectelor și fenomenelor. Clasicii marxism-leninismului — arată în continuare autorul — scot la iveală și identitatea prin generalizare. De pildă, I. V. Stalin arată că «Suprastructura — sînt concepțiile politice, juridice, religioase, artistice și filozofice ale societății și instituțiile politice, juridice și celelalte, corespunzătoare lor»,[1] și că con-

[1] I. V. Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii. Ed. pentru literatura politică, 1953, p. 5.

cepţiile înşirate mai sus au o trăsătură *comună*, identică, deoarece toate fac parte din suprastructură. Iată cum e scoasă la iveală identitatea prin generalizare de către I. V. Stalin.

Greşeala logică numită de Marx: « Identificare falsă » este pe larg tratată în lucrarea de faţă. Analizînd-o, autorul arată că la baza comiterii ei stau două cauze fundamentale: prima cauză rezidă în neglijarea caracterului istoric în cursul cercetării: (ca exemplu ne este amintită teza lui Marx după care nu se poate identifica producţia cu ea însăşi, ci trebuie să fie privită întotdeauna ca un stadiu anumit al dezvoltării ei). Cealaltă cauză, tot atît de importantă a identificărilor false constă în identificarea *concretului* cu *abstractul*. « În măsura în care fac abstracţie de ceea ce deosebeşte concretul de abstract — scria Marx — natural că concretul este abstract şi nu se deosebeşte de el deloc » (Marx: Prima redactare a Capitalului, p. 121). Economiştii burghezi — arată autorul — ascund munca exploatată sub noţiunea generală a muncii. Aşa că « munca exploatării », şi munca exploatată sînt identice. Cercetătorii idealişti ai ştiinţelor naturii, atunci cînd fac raţionamente filozofice, comit asemenea identificări false. Lenin a demascat acest sofism al lor, arătînd că el constă în identificarea noţiunii ştiinţifico-filozofice absolute a materiei cu cunoştinţele noastre relative despre ea. În fizica modernă Bohr, Heisenberg, Schrödinger, identifică într-un mod fals instrumentul de măsurare cu cercetătorul.

La sfîrşitul acestui capitol autorul relevă rolul identificator şi cel diferenţiator al legăturii. Engels a relevat rolul diferenţiator al legăturii, arătînd că « faptul că identitatea trebuie să conţină deosebirea, ne dovedeşte fiecare propoziţie unde predicatul se deosebeşte în mod necesar de subiect. În propoziţia: Crinul este o plantă, trandafirul este roşu, există sau în subiect sau în predicat ceva ce nu este acoperit de predicat sau de subiect în întregime [1].

Lenin scoate în evidenţă rolul pe care îl are legătura de a exprima o identitate. În judecata: Ivan este om, de exemplu legătura exprimă identitatea individualului cu generalul.

Tratarea principiului non-contradicţiei începe cu analiza concepţiei lui Aristotel. B. Fogarasi demonstrează că Aristotel a conceput acest principiu ca pe o lege a realităţii *şi a gîndirii*. După concepţia lui Aristotel — conchide autorul — nu există contradicţii nici în realitatea obiectivă, nici în conştiinţă. Autorul demască, cu acest prilej, şi rădăcina logică a oportunismului lui Bernstein, care n-a conceput lupta contrariilor ca pe un motor al dezvoltării şi a propovăduit « colaborarea forţelor înrudite ». După această paranteză, se trece la critica logicienilor moderni, care în majoritatea cazurilor concep acest principiu, spre deosebire de Aristotel, numai ca pe un principiu al gîndirii pure, fără legătura lui cu realitatea obiectivă.

Raportul principiului non-contradicţiei cu logica dialectică autorul îl clarifică în felul următor: pe cînd principiul non-contradicţiei neagă existenţa contradicţiilor atît în realitatea obiectivă cît şi în gîndirea care reflectă această realitate, logica dialectică reflectă contradicţiile din realitatea obiectivă. În continuare se arată că dialectica lui Dühring este unilaterală tocmai pentru că recunoaşte existenţa contradicţiilor numai în realitatea obiectivă, susţinînd că în cadrul gîndirii ar fi un non-sens să admitem contradicţiile. Autorul accentuează cu această ocazie şi asupra faptului că legea non-contradicţiei este o cerinţă a gîndirii ştiinţifice înaintate, pentru că « nici contradicţiile cele mai complexe ale naturii şi societăţii nu desfiinţează legăturile elementare (p. 55), dar dacă în realitatea obiectivă există contradicţii, atunci şi gîndirea noastră trebuie să le reflecte.

În continuare autorul demască idealismul fizic contemporan care nu poate depăşi principiul non-contradicţiei. Autorul arată în ce constă greşeala teoriei complementarităţii

[1] Fr. Engels, Dialectica naturii, ed. germană, p. 609.

a lui Bohr, după care — conform principiului non-contradicției — obiectul în sine nu poate fi în același timp și corpuscul și undă și numai nouă ne apare într-un experiment drept undă iar în celălalt drept corpuscul. Autorul arată că din cauza imperfecțiunii instrumentelor noastre de cercetare nu se poate nega — așa cum fac adepții teoriei complementarității — că obiectul în sine este în același timp și corpuscul și undă. Principiul complementarității a lui Bohr este deci pur subiectivist și scopul lui este — așa cum a mărturisit chiar părintele acestei teorii — de a dovedi «că natura evită contradicția».

Autorul înșiră în rîndul erorilor comise prin neglijarea principiului non-contradicției și opunerile false. Rădăcinile logice ale acestei greșeli le prezintă în felul următor: absolutizarea contradicțiilor relative și născocirea contradicțiilor inexistente în realitate.

Principiul terțiului exclus se deosebește de cel de al doilea principiu al logicii formale — susține autorul — numai pentru că accentuează asupra excluderii unei a treia posibilități, iar după părerea autorului principiul acesta are o însemnătate și o valabilitate tocmai în măsura în care reflectă contrariile polarizate ale realității.

În legătură cu acest principiu, autorul critică logica așa-zisă tri — sau polivalentă, care se opune logicii «bivalente» sau aristotelice prin faptul că în timp ce aceasta din urmă consideră că o judecată poate să fie în același timp sau adevărată sau falsă, logisticienii introduc o a treia posibilitate prin judecățile posibile sau probabile. Autorul constată, după părerea noastră, foarte just, că «revoluționarea» logicii aristotelice de către logica polivalentă nu înseamnă în fond o revoluționare, căci ea nu se atinge de principiul identității, care este principiul de bază al logicii aristotelice; pe de altă parte logisticienii comit erori grave de logică. Susținătorii ei afirmă că dacă am nota judecata adevărată cu unul, cea falsă cu zero, atunci judecățile posibile pot fi notate cu $^1/_2$, $^1/_4$, etc. În acest fel putem vorbi — susțin logisticienii — despre o logică polivalentă. În ce constă însă eroarea lor? În faptul că posibilitatea nu poate figura ca un al treilea caz lîngă alternativa judecăților adevărate sau false, ci ea se află în unitate dialectică cu realitatea, iar probabilitatea — o altă categorie a logisticienilor — aparține categoriei modalității și nu poate să fie intercalată între alternativa adevărat — fals. În sprijinul acestei teze a autorului îl putem cita pe Aristotel, care opune posibilitatea sau materia amorfă formei, dar nicidecum nu intercalează categoria posibilității între categoriile adevărat — fals. Aceste două categorii din urmă se referă la *reflectarea* justă sau nejustă a realității, în vreme ce categoriile posibilitate — realitate, materie — formă sînt stări obiective ale lucrurilor și fenomenelor.

În paginile introductive la capitolul care tratează despre noțiune se arată că noțiunea este cea mai înaltă formă a reflectării realității obiective și autorul accentuează asupra faptului că lupta dintre materialism și idealism se manifestă și în problema teoriei noțiunii, iar în continuare ni se înfățișează opoziția dintre teoriile materialiste și idealiste cu privire la problema noțiunilor și ni se clarifică poziția materialismului dialectic referitor la primordialitatea existenței pe baza ideilor lui Lenin expuse în «Caetele filozofice». Autorul citează în continuare definițiile noțiunii date în decursul istoriei filozofiei de către idealiști și metaficizicieni, ca de pildă «noțiunea este unul în multiplu» (Platon). «Noțiunea este o reprezentare determinată, univocă, constantă, cu un sens bine stabilit» (Sigwart) «Noțiunea este o funcție în propoziție» (Russell) «Noțiunea este o reprezentare în sine» (Bolzano).

Autorul arată că aceste definiții suferă de greșeala identificării noțiunii, care are un caracter abstract și este legată de cel de al doilea sistem de semnalizare, cu reprezentarea, care este legată de primul sistem de semnalizare. De asemenea o altă lipsă a acestor definiții constă în faptul că ele explică fenomenul superior — noțiunea, printr-un fenomen inferior — reprezentarea. În legătură cu definiția lui Russell, autorul remarcă faptul că no-

țiunea nu este o parte componentă a propoziției, ci a judecății, și dă definiția noțiunii în felul următor: Noțiunea este produsul materiei superior organizate, produsul superior al creierului omenesc, forma de bază a gîndirii care-și găsește exprimarea în graiul sonor, și care reflectă realitatea obiectivă, însușirile comune ale obiectelor și relațiile dintre ele extrase prin generalizare și rezumate prin analiză și sinteză» (p. 96—97).

Pentru a justifica importanța noțiunilor negative și din punct de vedere gnoseologic, autorul arată că așa cum în realitatea obiectivă fiecare obiect și fenomen are o latură pozitivă și una negativă, așa și noțiunile, ca să reflecte aceste două laturi opuse, trebuie să fie atît pozitive cît și negative.

Autorul scoate în evidență faptul că pe cînd analiza și sinteza sînt posibile și în cadrul primului sistem de semnalizare, gîndirea prin noțiuni, care presupune întîi de toate generalizarea și abstractizarea, este posibilă numai în cadrul celui de al doilea sistem de semnalizare. Cu privire la raportul dintre senzație-reprezentare-noțiune, el ne amintește că noțiunea este posibilă numai în cadrul celui de al doilea sistem de semnalizare, pe cînd senzația și percepția sînt posibile și în cadrul primului sistem de semnalizare.

În ceea ce privește procesul formării noțiunilor, autorul consideră că ea comportă următoarele momente: de la reprezentări ajungem mai întîi la noțiunile generale cele mai simple, de la acestea ajungem la noțiuni și mai generale, iar de la acestea la noțiuni diferențiate. Acest ultim moment autorul îl numește *diferențiere noțională*. Autorul ne amintește cu această ocazie că clasicii marxism-leninismului accentuează pe de o parte asupra importanței deosebirii noțiunilor generale de cele individuale, iar pe de altă parte, atribuie o importanță deosebită diferențierii noțiunilor generale.

Referitor la raportul dintre noțiunile contradictorii și cele contrare, autorul observă că — în opoziție cu dușmanii reformiști ai dialecticii, care consideră numai opoziția contrariilor ca obiectiv existentă — și contradicția are un caracter obiectiv. Autorul face o observație interesantă cu privire la dezvoltarea dialectică a noțiunilor. După părerea sa, noțiunile științifice se dezvoltă prin *dedublarea unicului*. Autorul aduce următoarele exemple: «Munca contra non-munca; munca abstractă și concretă; democrație contra non-democrație; democrație burgheză și democrație socialistă; națiune contra non-națiune, națiune burgheză și națiune socialistă; război contra non-război; război drept și nedrept» (p. 122 — 123). În acest fel demonstrează autorul că aici avem de-a face cu dezvoltarea dialectică a noțiunilor. Mersul dezvoltării logice ar fi următorul: noțiunea unitară, abstractă și generală se dezvoltă dedublîndu-se, devenind o noțiune concret generală. Acest proces însă are loc în așa fel încît opoziția contradictorie (A și non A) devine o opoziție contrarie (A—B).

Spre deosebire de logica formală pentru care raportul dintre noțiune și realitate nu este o problemă de bază, în logica dialectică problema amintită mai sus constituie o problemă de prim ordin, pentru că ea este o logică care nu face abstracție de conținut (de realitatea obiectivă) și de aceea — subliniază autorul — oglindirea mijlocită a realității obiective prin noțiuni nu înseamnă o îndepărtare de realitate, ci înseamnă reflectarea generalului, a esenței a ceea ce este general, necesar, repetabil și constant în obiectele și fenomenele naturii și societății. Noțiunea însă, deși oglindește generalul, reflectă și notele particulare ale obiectelor dacă ele sînt esențiale. Noțiunea prin care cunoaștem cel mai fidel realitatea obiectivă e denumită de către autor cu terminologia lui Hegel «noțiune concret-generală». După părerea autorului, cu asemenea noțiuni reflectă știința modernă realitatea.

Noțiunea este forma cea mai înaltă a cunoașterii, pentru că rezumă condensat datele simțurilor. Cu toate că este adevărat că într-o anumită privință noțiunea conține un element constant, static, tocmai din cauza generalității ei, totuși prin faptul că ea oglindește esența

obiectelor şi fenomenelor are o valoare gnoseologică mult mai mare decît senzaţia şi percepţia prin care putem cunoaşte numai particularul.

Momentul istoric în dialectica noţiunilor este foarte interesant tratat de către B. Fogarasi. Autorul arată că negînd caracterul constant al noţiunilor, negăm faptul că noţiunea reflectă elementele relativ stabile ale realităţii. În schimb, accentuînd unilateral caracterul constant, static al noţiunilor, ajungem să putem afirma că noţiunea nu poate reflecta realitatea, care se află în permanentă schimbare. De aici, trage concluzia autorul, «sarcina logicii este de a constata raportul dintre elementul constant şi cel schimbător al noţiunilor» (p. 133). Autorul ne aminteşte că tratează această problemă din punctul de vedere al logicii dialectice şi expune teza sa, după care anumite elemente ale noţiunii sînt schimbătoare iar altele nu. Ni se aduce drept exemplu noţiunea gnoseologică a materiei care e constantă pe cînd ştiinţele naturii îmbogăţesc în permanenţă reprezentările noastre despre materie. La fel se întîmplă şi cu definiţia naţiunii, dată de I. V. Stalin în 1913, care conţine notele generale ale noţiunii de naţiune, constituind elementul stabil al noţiunii de naţiune; în urma apariţiei naţiunilor socialiste însă, noţiunea de naţiune s-a îmbogăţit, deoarece au apărut naţiuni socialiste. Astfel, conţinutul noţiunii de naţiune a fost îmbogăţit cu trăsăturile care sînt caracteristice naţiunilor socialiste. Chiar şi dezvoltarea istorică obiectivă poate citeodată să ducă şi ea la necesitatea schimbării vechilor noţiuni prin noţiuni noi. Construirea comunismului de exemplu în Uniunea Sovietică a făcut inevitabil ca vechile noţiuni ale economiei politice să fie schimbate cu noţiuni noi.

Analizînd problema categoriilor din punct de vedere gnoseologic, autorul demonstrează că ele exprimă într-un mod condensat bogata experienţă a umanităţii şi, în opoziţie cu metoda lui Kant, arată că raportul dintre categorii nu poate să fie tratat în cadrul gîndirii, ci trebuie să fie pus în modul următor: în ce fel corespunde legătura categoriilor cu realitatea. Categoriile trebuie deci concepute ca forme specifice ale reflectării realităţii obiective şi trebuie să cercetăm în ce fel au apărut în mod istoric categoriile. Se face, mai departe, o critică lui Hegel, care n-a văzut că gîndirea reflectă într-un mod rezumativ istoria generală a omenirii, ci a inversat raportul, considerînd automişcarea categoriilor logice ca determinantă.

Trecînd la analiza judecăţii, autorul dă următoarea definiţie a judecăţii: «judecata este o formă a gîndirii care reflectă legătura obiectivă dintre lucruri prin raportul dintre noţiuni» (p. 155). Autorul arată că şi în privinţa teoriei judecăţii, materialismul se află în luptă cu idealismul. Pe cînd teoriile idealiste nu văd în judecată o reflectare, ci numai o activitate a conştiinţei şi numai constatarea legăturilor în cadrul conştiinţei, ca şi cum acestea n-ar fi reflectările unor raporturi obiective, teoria materialistă a judecăţii afirmă clar că numai acela spune adevărul, care consideră despărţit ceea ce este despărţit, iar unit ceea ce este unit. Iar o greşeală comite acela, care judecă invers decît aşa cum stau lucrurile. În problema raportului dintre noţiune şi judecată, autorul afirmă că în gîndirea reală, vie, nu pot exista noţiuni fără judecăţi. De acord cu Wallon, autorul se situează pe acea poziţie, care susţine că în istoria străveche a gîndirii, noţiunea şi judecata au format o unitate nediferenţiată, deoarece în limba popoarelor primitive predomină cuvîntul-propoziţie şi propoziţia-cuvînt. În urma dezvoltării gîndirii s-a putut diferenţia noţiunea de judecată şi, corespunzător acestei diferenţieri, expresia precisă a noţiunii devine cuvîntul, iar al judecăţii propoziţia.

Teoria idealistă a judecăţii susţine că judecăţile afirmative şi negative afirmă sau neagă ceva despre legătura reprezentărilor noastre, pe cînd în realitate afirmăm sau negăm ceva despre legătura dintre lucruri. În special conceperea judecăţii negative într-un mod subiectivist — observă autorul — este foarte răspîndită în teoria judecăţii. Autorul consideră că acest fapt se datoreşte atît concepţiei idealiste şi subiectiviste cît şi metodei meta

fizice, antidialectice, deoarece negația este un moment al dialecticii. Logicienii idealiști concep judecata negativă în mod pur subiectivist, antropomorfic și îi atribuie numai o însemnătate practico-pedagogică, emoțională etc. Mai mult, Bergson a ajuns să afirme că știința nu cunoaște judecăți negative! Autorul combate această teorie cu exemple concrete, luate din științele naturii și din științele sociale. Citām unele dintre ele:

«Accelerația gravitației *nu* depinde de greutatea corpurilor» (Galilei).

«Viteza luminii *nu* depinde de mișcarea izvorului luminii» (Michelson-Morley).

«Dezvoltarea și creșterea plantelor *nu* sînt fenomene identice» (Gluşcenco).

«Socialismul *nu* poate să învingă simultan în toate țările» (Lenin).

«Marxismul *nu* consideră limba ca suprastructură» (Stalin).

Autorul consideră că mai există: «judecata compusă, negativ-pozitivă». Această judecată este formată din unirea unei judecăți negative cu o judecată pozitivă, *corespunzătoare* ei. Expresia verbală a acestei judecăți este propoziția compusă prin conjuncțiile «nu-ci». Autorul demonstrează importanța acestei judecăți prin următoarele exemple:

«Nu conștiința determină existența, ci dimpotrivă existența determină conștiința».

«Nu soarele se învîrte în jurul pămîntului, ci dimpotrivă, pămîntul se învîrte în jurul soarelui».

«Economia politică nu se ocupă cu relațiile dintre obiecte, ci cu relațiile dintre oameni, cu relațiile dintre clase» (p. 174).

Autorul accentuează că aici nu este vorba numai despre unirea a două judecăți într-o singură propoziție, ci despre unirea lor într-o singură *judecată compusă*. Conjuncția *ei*, ca expresie verbală, exprimă că avem de-a face nu numai cu o simplă afirmație în cadrul acestei judecăți, ci în fața noastră se află o asemenea judecată afirmativă, care neagă prin afirmația ei judecata negativă corespunzătoare. De aceea — subliniază autorul — această judecată exprimă, prin forma sa contradictorie, lupta dintre vechi și nou în dezvoltarea științei.

Analizînd raportul dintre subiectul și predicatul judecății din punctul de vedere al cantității, autorul constată că esența acestei probleme constă în raportul dintre general și individual. În vreme ce Aristotel, părintele logicii formale, vede în acest raport numai subordonarea individualului de către general, «logica dialectică — arată autorul — concepe raportul dintre individual și general ca pe o unitate (identitate, identificare) specifică a contrariilor și depășește în acest fel concepția logicii formale cu privire la raportul dintre subiectul și predicatul judecății (p. 165). Această identitate însă dintre subiect și predicat sau dintre individual și general nu este concepută de logica dialectică ca o identitate absolută, fără deosebiri. Cînd spunem de exemplu — Frunza este verde — constatăm doar o identitate *relativă*, subliniind faptul că numai dintr-un *anumit* punct de vedere subiectul este identic cu predicatul, sau cu alte cuvinte, individualul este general. Judecata este posibilă tocmai datorită faptului că subiectul și predicatul sînt identice numai într-o anumită privință; dacă n-ar fi între subiect și predicat în același timp *și* o deosebire, judecata n-ar mai avea nici un rost, ea ar fi o simplă tautologie. Conceperea raportului dintre subiect și predicat în cadrul unei judecăți drept o formă specifică a unității contrariilor este fără îndoială un nou aspect al teoriei judecății, care poate fi dezvăluit numai de către logica dialectică, iar analizarea ei este un merit însemnat al autorului.

Autorul tratează într-un capitol aparte considerațiile lui Engels privitoare la teoria judecății făcînd cu această ocazie un închegat rezumat al lor. Pasajul principal de care se ocupă e cel din «Dialectica naturii» referitor la judecățile de existență, judecățile reflexive, judecățile necesare și judecăți conceptuale. Se analizează exemplul lui Engels în

legătură cu transformarea judecăților singulare în judecăți particulare și a judecăților particulare în judecăți universale.

Figurile și modurile silogismului sînt expuse de autor fără comentarii mai largi. Pentru a demonstra stabilitatea modurilor silogismului, autorul arată că stabilitatea lor poate să fie explicată în chip materialist numai prin faptul că ele sînt forme de gîndire general-umane care s-au dezvoltat pe baza experienței multiseculare în practica de zi cu zi a producției și caracterul constant al acestor moduri rezidă în generalitatea lor.

Cu privire la silogismul disjunctiv scoatem în evidență exemplul bine ales din lucrarea «Despre materialismul dialectic și materialismul istoric al lui I. V. Stalin, prezentat în felul următor:

«Factorul determinant (S) al orînduirilor sociale este sau mediul geografic (P 1) sau cel demografic (P 2) sau modul de producție a bunurilor materiale (P 3).

Factorul determinant al orînduirilor sociale nu este nici cel demografic (P 1) nici cel geografic (P 2).

Deci factorul determinant este modul de producție al bunurilor materiale (S este P 3) (P. 212)».

În continuare, B. Fogarasi tratează teoria raționamentului prin analogie, rezumînd trăsăturile esențiale ale analogiei în felul următor: *a*) Analogia trebuie să se bazeze pe trăsăturile esențiale analoge dintre obiecte și fenomene. *b*) Analogia prin definiție nu poate fi completă, așa cum încearcă să o înfățișeze logica școlărească, căci în acest caz ar fi vorba despre o identitate și nu despre o analogie. Autorul ne atrage atenția că trebuie să ținem seama de maxima lui Goethe referitoare la raționamentele prin analogie. «Dacă urmăm prea mult analogia, atunci totul devine identic, dacă ne îndepărtăm prea mult de ea totul se dizolvă în infinit» *c*). Raționamentul prin analogie tocmai pentru că descoperă trăsăturile asemănătoare dintre obiectele și fenomenele realității obiective, face abstracție de *specificul* lor prin care ele se deosebesc unele de altele. Analogia trebuie să fie deci numai un moment, o treaptă, în procesul complex al cunoașterii. *d*) B. Fogarasi ne atrage atenția asupra faptului că cu cît este mai strînsă legătura dintre trăsăturile cunoscute ale obiectului A cu cele cunoscute ale obiectului B, pe de o parte, și dintre trăsăturile comune dintre A și B și o altă trăsătură inerentă lui A, pe de altă parte, cu atît mai concludent este raționamentul prin analogie. Grafic, B. Fogarasi demonstrează aceasta în felul următor:

A — a,b,c,d.
B — a,b,c,d.

cu cît mai strînse sînt legăturile dintre trăsăturile lui A cu cele ale lui B de pe o parte, și cu cît mai strînsă este legătura dintre A și e cu atît mai mult există probabilitatea ca raționamentul prin analogie de mai jos să fie just.

A — a,b,c,d,e.
B — a,b,c,d,x.
x = e (p. 264)

Analizînd problema ipotezei B. Fogarasi critică tratatele de logică care reduc importanța ei peste măsură. Încercînd reabilitarea ei, el susține că ipotezele științifice constituie un moment, o verigă foarte importantă în procesul cunoașterii adevărului obiectiv, și numai machiștii și relativiștii susțin că ipotezele sînt pur «convenționale» și se elaborează numai cu scopul «economiei gîndirii». Materialismul dialectic, în schimb, folosește ipotezele socotindu-le drept «curele de transmisie» (expresia autorului) în trecerea de la necunoaștere la cunoaștere, de la cunoașterea mai puțin exactă la cea care oglindește mai fidel esența obiectelor și fenomenelor.

În strînsă legătură cu problema demonstraţiilor stă teza aristotelică cu privire la indemonstrabilitatea axiomelor. Autorul arată că numai pe baza materialismului dialectic se poate rezolva în mod just problema axiomelor. Axiomele au luat naştere pe baza generalizărilor experienţei multi-seculare a oamenilor, în practica lor de zi cu zi.

★

Ediţia a II-a a lucrării de faţă conţine ca anexă o lucrare a autorului intitulată «Materialismul şi idealismul fizic». Relevăm aici numai problema aspectului logic al greşelii lui Bohr şi Heisenberg — tratată în această lucrare — greşeală care constă într-o identificare falsă; ei identifică raportul obiect măsurat — mijlocul cu care măsurăm, cu raportul gnoseologic obiect—subiect. Aparatul cu care executăm măsurarea obiectului este un obiect fizic; raportul dintre el şi obiectul pe care-l măsurăm este un raport între obiecte fizice. Raportul dintre conştiinţa care reflectă realitatea şi obiectul fizic, care urmează să fie reflectat, este un raport gnoseologic. Bohr şi Heisenberg greşesc cînd identifică aceste două raporturi. Această identificare are însă două laturi: pe de o parte este vorba despre obiectivizarea subiectivului, rolul subiectului cunoscător fiind substituit de capacitatea de înregistrare a aparatului de măsurare, iar pe de altă parte, de «subiectivizarea» aparatului de măsurare, atribuindu-i-se un rol subiectiv. Astfel, «subiectul» ar produce schimbări în cadrul obiectului în timpul cunoaşterii. Poarta este deschisă idealismului subiectiv : obiectul cunoaşterii nu există independent de conştiinţa noastră.

Am încercat în cele de mai sus să rezumăm lucrarea de faţă. Am încercat să scoatem în evidenţă însemnatele merite ale acestei lucrări. Autorul dă dovadă de o temeinică cunoaştere a marxism-leninismului şi aplică într-un mod creator ideile materialismului dialectic în elaborarea unei logici dialectice. Lucrarea lui B. Fogarasi este una dintre primele încercări de a elabora o logică dialectică; multe probleme ale acesteia sînt foarte interesant tratate în această carte. Sînt cazuri în care, însă după părerea noastră, argumentarea autorului este insuficientă şi ca atare nu de ajuns de convingătoare. Astfel, de pildă, în problema *legăturii* logice, B. Fogarasi susţine că «după cun se ştie, legătura este cunoscută numai de unele sisteme de limbă; limba maghiară de pildă nu o cunoaşte. De aici rezultă că legătura în ciuda tuturor speculaţiilor adepţilor ei, nu este un element *logic* necesar al judecăţii, ci este forma expresiei verbale numai a anumitor limbi. Rămîne deci subiect — predicat (SP) ca formă de bază a judecăţii logice şi a propoziţiei». (p.159). Nu ni se pare în de ajuns dovedită această concluzie. Noi considerăm că legătura *este* un element *logic* necesar al judecăţii, pentru că tocmai ea oglindeşte existenţa sau inexistenţa legăturii obiective dintr-un anumit obiect şi o anumită însuşire, sau dintre două obiecte, iar raportul dintre individual şi general în cadrul judecăţii nu poate fi oglindit decît de legătură. Autorul nu a clarificat în suficientă măsură nici probleme ca de pildă îmbogăţirea formelor de raţionament existente pînă acum cu alte forme, problema raportului dintre demonstraţie şi argumentare etc. Credeam că ar fi necesar ca autorul, în cea de a treia ediţie a acestei lucrări să se ocupe pe larg de problemele amintite mai sus, pentru a contribui la lămurirea lor.

Credem că autorul va reveni asupra problemelor tratate, înlăturînd unele lipsuri ale ediţiei de faţă în ediţia a III-a a acestei cărţi, la care autorul lucrează în momentul de faţă.

Publicul cititor din ţara noastră priveşte cu dragoste activitatea ştiinţifică din R.P. Ungară, bucurîndu-se de apariţia unor lucrări care, ca de pildă cartea lui B. Fogarasi, marchează succesele pe care le obţine în domeniul cercetării ştiinţifice poporul maghiar, frate şi prieten

G. Öffenberger

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Dat la cules 10. 09. 1954. Bun de tipar 29. 11. 1954. Tiraj 4000. Hîrtie semivelină satinată 65. gm². Format 16|70×100. Coli editoriale 12,5. Coli de tipar 11⅝. Prețul unui exemplar 6,85. Comanda 1115. A. 6270.

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică nr. 4.
Calea Șerban-Vodă 133-135. București — R.P.R.

924

ERATA

Pag.	Rîndul	In loc de:	Se va citi:	Din vina cui s-a făcut greşala
19	6 de jos	puterilor	puterii lor	Editurii
89	4 de sus	raţionale	iraţionale	Tipografiei
101	2 de jos	.Intenţiile	, intenţiile	Editurii
109	1 de jos	naturii societăţii	naturii şi societăţii	,,
115	17 de sus	Lemonosov	Lomonosov	,,
115	13 de jos	însuşi prelua din	însuşi din	,,
182	22 de sus	ei	*ci*	

c. 1115 — Cercetări filosofice Vol. 2

1998 0 IUL. 2005

97

INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ Nr.
BUCUREȘTI

Prețul lei 6,85